

EN DAMVS LECTOR DENVO RECOGNITOS

DIVI CLEMENTIS

[illegible] AVEM [illegible] VLVS S. PAVLVS AD PHILIP[illegible] [illegible], [illegible] fertur magno Græcorum & Latinorum con[illegible] [illegible] quæ ad Hebræos uulgò inscripta est, RECOGNI[illegible] [illegible] ad IACOBVM fratrem domini, [illegible] Rufino Torano Aquileiensi [illegible] interprete.

[illegible] Epistola, quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] complectuntur [illegible]

AVTHORIS [illegible]

[illegible] Concilium Nicenum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] PALMA [illegible]

EN DAMVS LECTOR DENVO RECOGNITOS

DIVI CLEMENTIS

EIVS INQVAM CVIVS S. PAVLVS AD PHILIPpenses meminit, cuiusq; ea fertur magno Græcorum & Latinorũ consensu Epistola quæ ad Hebræos uulgò inscripta est, RECOGNITIONVM libros X. ad IACOBVM fratrem domini, Rufino Torano Aquileiense interprete.

QVIBVS accesserunt selectissimæ uetustissimorum præsulum Epistolæ, quæ præter cætera axiomata, in primis CHRISTI humanitatem diuinitatemq; uarijs ijsdemq; ualidissimis scripturarum autoritatibus adstruunt; liberi praeterea arbitrij uires declarant: tum Concilia qua ratione quibus'ue autoribus instituenda sint, edocent: hæreticos item ubi hi conuicti fuerint, quo pacto Ecclesia tractare debeat, ostendunt: necnon pleraq; alia complectuntur in primitiua ecclesia obseruata, ac ad cõmunem Christianorum ædificationem magnopere idonea.

ADDIDIMVS HIS PRAETEREA

QVATVOR Conciliorum, Niceni, Constantinopolitani, Ephesini, & Chalcedonensis decreta, quæ ob insignem rerum in ipsis gestarum pietatem, iampridem ab omnibus Ecclesijs sunt approbata.

BASILEAE
M. D. XXXVI.

CATALOGVS EORVM QVAE PRAETER Recognitionum libros hoc opere continentur.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, EIDEMQVE ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO D. BERNARDO EPISCOPO TRIDENTINO, IO. SICHARDVS S. D.

ELLEM equidem Reueren. in CHRISTO pater, idemq; Illustrissime Princeps, tam esset mihi facile uirtutes tuas prędicare, quàm id tu es prolixe meritus diuinis tuis nō modo erga me beneficijs, uerumetiam ab uniuerso hominum genere, dum uidelicet hoc tanto tibi studio sumis, ut sis & ipse præter uulgarem ordinis tui captum haud mediocriter doctus, & literas in capitis iam pridem discrimen uocatas, quantū ab uno præstari potest, latissime propages. Si enim meritis ascendimus cœlum, & hæc reliqua est, ut ille dicit, uia ad diuinos honores, iuuare mortales, quid superest quin te indigitemus? Meruit enim Hercules ille ἀλεξίκακος nescio ob quæ domita monstra, immortalem nominis sui gloriam. Hippocrati uero litatum est tanquam præsenti deo, ob unum atque alterum quibus opem contra uulgatam iam tum contagionis luem tulit. Tuum uero quale dicam nunc factum, si cum his conferatur? aut quem animū erga honestiora ingenia? dum perpetuas illas curas, quibus die noctuq; ob rerum administrationem distineris, posthabes etiam literarū causæ, agisq; ut non solum optimi quiq; autores deterso situ in lucem uindicentur, uerum uis hoc tibi deberi, uis hanc tibi esse famam superstitem, ut unus tu & esse & dici merearis, cuius cōmendatione, opera, autoritate, in eum postliminio locum literæ restituantur, unde quorundā improbitate, non dico quanto rerum publicarū etiam detrimento, deciderunt. Incredibile enim dictu est, quàm mihi profuerint literæ R. P. T. quas ne quidem per summam impudentiam optare in animum induxissem, nisi hoc tu tibi, tanquā debitū officij tui pensum, sponte poposcisses, ut tua interesse existimares, ne, quod in te esset, diutius iacerent recta studia. Tuis ergo adeoq; illustrissimi principis Ferdinādi auspicijs egressus, non pœnitendam bonorum, eorumq; uetustissimorū autorum copiam mecum tanquam ex diutino uenatu, retuli, quos nunc de integro hoc maiore doctissimorum quorumq; expectatione parturio, quo magis illi præter opinionē contigerunt. Cui enim, ita comparatis hominum moribus, tale quicquam in mentem uenire, hoc prę sertim tempore potuit? ubi eò temeritatis quorundam furor progressus est, ut remedijs quidem quoquo pacto opus sit, nondum tamen satis adpareat ratio, qua inueterato iam morbo, atq; ob id tenaciori occurramus. Mihi sanè uidetur hi rectissime ad recuperandā Germanię tranquillitatem ingredi, qui eos maxime in medium proponunt libros, tanquam publicos fontes, unde hauriant uel adolescentes sanioris mentis initia, postquam de quibusdā iam natu grandioribus desperatum est. Quamobrem multum omnino, ac nescio an non totum quod uel animo consequi possumus melioris spei, situm mihi uidetur in ætate etiamdum tenera, quæ in fatalia quædam huius temporis scripta imprudens, tanquā tempestate aliqua ad scopulos, delata est, ad quos ne consenescat, ex bonorum autorum æditione pendet. Sunt enim plerique nostratium, quibus saltem mica ingenij est, ita alioqui affecti erga studia, ut non ita magno negotio opus esse uideatur ad abolendas quorundam nænias, quarum uidemus ubiq; nunc gentium tantam oriri nauseam, ut præter paucos quosdā, eosq; indoctos legere nemo sustineat. Quemadmodum ergo literarum casus, ueluti Cæcias quispiam nubes, traxit secum omnium honestarū artium si non stragem, at certe cōcussionem, ita in possessionem dignitatis restitutis literis, constantius, ęquiusq; se habitura sunt omnia, quibus in medio uitæ usuq; cōmuni uiuitur, prę sertim ad coruos quibusdam relegatis, qui ut felicius infantiam suam palliarent, promiscuæq; plebi se insinuarent, id nobis calamitatis in literas inuexerunt, ut potius contempsisse quàm

ignoraſſe uiderentur. Nimius ſum, fateor: at quis non præ indignitate rei totus in lachrymas ſolueretur? poſtquã uidet non modo nullis in eos qui malum hoc orbi conciliant, animaduerti Senatuſconſultis, quod decebat fieri acerbiſſimis, ſed ocioſe etiã atq; delicate, ob illa ſcilicet in remp. Chriſtianam benefacta, nepotari. Vtinã hoc moribus noſtris aliquando recipiatur, ut & ingeniorum curam ſaltem ſubciſiuam ad ſe putent pertinere qui publicæ ſaluti præſunt, eoq; nomine rerump. clauos tenent. Si enim Craſſus cenſor officio ſuo nõ putauit indignum, imperitos quoſdam rhetoras cogere in ordinem, atq; interdicere profeſſionis munere, quod parum hoc ſcite adminiſtrarent: & philoſophis, quod nouam quandam ociandi ratione prætextu philoſophiæ introducerent, ſi nõ modo ciuitatis ius, ſed & Italia tota adempta eſt: quid demum de his noſtratibus futurum fuiſſe putamus, ſi ex inſperato, tanquam propitius aliquis Iupiter, Craſſus quidam appareat, qui autoritatis ſuæ gladium in eos diſtringat? quibus ludus eſt ſanctiſſima quæq; ſtudia lancinaſſe, atque illotis pedibus conculcaſſe, uerum hoc inſuper agunt, ne quicquam ſit uſquam gentiũ rerum, quod uel acumen reſipiat aliquod, uel non prophanæ etiam turbæ ſit obuium. Hæc adeo cauſa eſt cur mathemata etiam uulgo rideantur, tanquam ſuperuacaneum ſit in ea id temporis locare, quod nolimus uelimus cogimur parentes uiui uidentesq; aſpicere palàm inſumi in aleam, & quædam non paulo his etiam deteriora. Eloquentiã putant eam ſatis eſſe Chriſtiano, quæ utcunq; poſſit adumbrare rem quam animo conceperis. At non uident, ut uel hoc tantulum aſſequamur, opus eſſe longiuſculo tempore, ne obſcuri ſimus, & demus ſine mente ſonũ, ut elegantiſſimus poëta dicit. Vt enim in Theologo ſummam eloquentiã anxie non requiro, ſi deſit, quam tamẽ ſim in lucro habiturus ſi adſit, ita mediocrem cum dignitate coniunctam omnino neceſſariam duxerim: eſt enim omnino etiam in ſacris ſuus eloquentiæ locus, eſt ſua admiratio. Veluti in matrona aliqua honeſtiore, laudes ornatum eum qui aut ſine impenſiore ſumptu paretur, aut non abhorreat à perſonæ decoro, ita ſordes oderis, ut etiam omnibus ſit numeris alioqui in ſuo genere abſoluta. Aut dicant mihi iſti barbariei patroni, quid calumniatus eſt in Iouiniano Hieronymus maiore apparatu, atque contentione, ipſoq; adeo libri ingreſſu, quàm orationem male ſibi cohærentem, ridiculũ quendã tumorẽ, atq; demũ ſpurcitiẽ? ut non ſcriptorẽ, ſed αἰνιγματιστὴν uocet. An non maximi ut quiſq; precij habetur in re theologica, ita eloquentiæ fuit ſtudioſiſſimus? ut nunc Tertullianum, Lactantium, Cyprianũ, atq; deniq; ipſum quem iam nunc adornamus Victorinum Afrum taceam. Eſt autem quicquam Auguſtino, Ambroſio purius? quorum oratio tantum abeſt à barbarie, quantum eſt eorum inquinatior, qui hodie & nomen & lucellum ex literarum oppugnatione quærunt. Adde etiam ſi libet, quod diuus Aurelius Auguſtinus de rhetoricis & dialecticis integros libros conſcripſit, qui licet uulgo non extent, dabimus tamen operam ut propediem in manus hominũ ueniant. Quantus uero theologus? Deniq; ut ſemel finiamus, nullum hominũ genus diutius florem eloquentiæ tenuit ipſis Theologis. Cœperunt enim iam tum cadere cauſa iurecõſulti, cum & Cicero in foro uerſaret. Medici autem adeo dedicerunt latine, ut poſt Plinium, quod ſaltem ſciam, nihil in hoc genere fermè ſcriptũ ſit tolerabili eloquentia. Ob id pro uirili cuiq; pro ſe annitendum cenſeo, cui uel leuiter ille publicus rerum hominumq; ſtatus doleat, ut quemadmodum noſtra tempeſtate ferè opicos aliquò uidemus progreſſos in artis ſuę myſterijs quò ſuperior illa ætas aſpirare nequiuit, ſic nos quoq; nihil de induſtria remittamus, ut ſi ad eum quem à maioribus accepimus cumulum nihil accedat, ſaltem à Gothorum incurſione aſſeratur. Id quo minus faciamus nihil cauſæ eſt, quandoquidem argumentis iam aliquot deprehenſum eſt, nec ingenia noſtris deeſſe, nec ad quorũ imitationem excitentur. Siquidem inter Germaniæ principes, quod nobis bene uertat, nec ferè eſt quiſquam paulò cordatior, qui non inter purpuratos illos aliquid etiam

loci relínquat liberalius eruditis. De R. P. T. uero quid dicam? cuius mihi aula us-queadeo nihil aulici uisa est præ se ferre,ut in academia quadam me uersari existima rem,siquando in congressibus,quod nõ raro fiebat,mentio esset uel de literis,uel ad-ministratione rerum orta. Licuit ergo omnino constantissimo illo uitæ tenore philo sophum,mundiciæ principem,parsimonia Episcopum agnoscere,in cuius aula uelu ti equo Troiano inclusi essent tot literarũ proceres, apud quos cum semel atq; iterũ de cõmunib.rebus institutus sermo, fortè Clementis memini, cuius ego æditionem iam tum parabã. Et quia nõ obscure præ se R. P. T. uisa est ferre incredibilem quen dam erga bonos autores amorẽ,& eiusmodi erat uoluntatis tuę erga me propensio, ut uitã etiã debere me tibi ingenue faterer,cœpi consiliũ, ut uel parti beneficiorũ tuo rum quà possem respondere,inscribendi tibi Clementẽ,quẽ etiamdũ à prælo maden tem R. P. T. dedico, ut uel sic à quibusdã huius ætatis uituperatorib. in tuto sit. Nec enim me mouit illa plusq; decantata ubiq; de apocryphis sententia,quę si sunt abijci-enda, Tertulliano carebimus, Eusebij magna parte, Lactantio. Quid multis? ægre quisquã paulò uetustior locũ suum tuebitur, quippe quorũ pleriq; synodos illas prę cesserint,quibus ueluti cancellis quibusdã circunscripta fuit Christianismi professio. Mirũ ergo uideri debet, si à uetustiorib. illis quid sit uariatũ, & cœperint legi priua-tim,id est fieri apocrypha,quæ paulò ante publice legebant? Vt uero interim dicam quod sentio,nondũ satis mecũ constitui,quid illa ueterũ autorũ censura sibi uelit,quę distin.xv.cap.sancta Ro.habetur, ut omittã quod quædã isthic ex diametro inter se pugnant. Clementis uero dum octo facit libros, & capitũ meminit, nisi me animus fallit,quinquaginta,quæ sint pro autenticis(sic enim loquitur)recepta,nõ potest mi-hi nõ præbere nescio cuius monstri suspicionẽ, uel hoc nomine maxime, quod quæ hodie in uetustiss. bibliothecis supersunt exemplaria, quorũ duo omnino licuit per sesquimestrem illam excursionẽ uidere,unũ Basileæ,quo sumus usi cõmodato,alte-rum Schonaugiæ,nec ullas habebant capitũ sectiones, & in x. Clemens ipse libros totũ uolumẽ digesserat,id quod ex fine tertij libri facile est uidere. Sed hoc quicquid est rei,iudicandũ alijs in medio relinquã,si hoc unũ addidero,mihi alioqui nõ tam su perstitiose nasuto, nec uideri uerisimile Rufinũ uirum,ne quid addam præterea,ma gnum,potuisse adduci, ut Latio donaret librũ,quẽ uidisset parũ dextre ab eruditiori bus accipi,aut cui dignitatis suæ ratio non iam ante constaret. Et quæso qui fieret ut Origenẽ,Xistũ philosophũ,Eusebiũ Cæsarieñ. Gregoriũ Nazanzenũ,Basiliũ Ma-gnum,Pamphilũ martyrẽ,Euagriũ,rei theologicæ,quod in confesso est,facile princi pes,ex græcis uerteret,hic uero tanquã sui oblitus,imperare sibi potuerit, ut tot lucu brationũ gloriã,istius uersionis ueluti tenebris obscuraret, & tanq̃ malus poëta uno actu,eoq; postremo totam fabulã dehonestaret? Quod ergo huius loci est,nihil sanè restat,quod quenq̃ torqueat illa quorundã nõ Aristarchorũ,sed Phalaridũ exactior quàm uerior censura,dũmodo constet Eusebiũ illum quædã ex his Recognitionũ li bris nõ modo mutuatũ,uerũ quod parũ etiã attentis apparet, ad uerbũ quædã descri psisse in lib. de Euang. præp. sexto. Cæterũ cum iam æditionẽ cogitaremus Clemen tis nostri,forte fortuna incidimus in epistolas quasdã,quę nescias plus habeant erudi tionis an pietatis,eas quoniã argumento nostro magnopere cõuenirent,nec ante ty-pis excusæ essent,curauimus ut unà formis describerent. In quibus quia non pauca erant,quæ magno temporũ interuallo essent remotiora,scholijs siquando usus uide-batur,atq; argumẽtis illustrauimus, quas R. P. T. nõ enim occurrit alius cui potius inscribi debeant, nuncupatim dedico consecroq;. Quo enim munere apud R. P. T. maiorẽ me gratiã initurũ confiderẽ, nõ erat,q̃ si librũ doctiss. eumq; uetustiss. ei po-tissimũ consecrarẽ, qui nõ modo singulari est prædit us pietate,uerũ elegantiore lite-ratura tanta, quãta uel in eius generis hominib. desiderari potest maxima,qui omnẽ ætatẽ in literis consumpserũt. Bene ualeat R. P. T. quã nobis cõmunibusq; studijs Christus quamdiutissime seruet incolumem.

INDEX RERVM MEMORABILIVM VTRIusq; partis, tam Clementis quàm Epistolarum.

B

Bapti-

Dosi=

Lex

Peccandi

Q

INDICIS FINIS.

PHILIPPVS ENGENTINVS POETA LAVREATVS IN AEDITIONEM DIVI CLEMENTIS.

SI ueterum præstant ueneranda uolumina patrum,
Vt fidei reddant secula quæq; statum,
Hæc sunt è cumulo propius spectanda, uetustas
Quæ pia commendat, posteritasq; probat.
Talia Clementis si quis ferat esse diserti,
Nunquam iudicio fallitur ille meo.
Ausoniam tamen hinc lectores ponite libram,
Semper enim lanx hæc non fuit æqua satis.
Hoc est iudicio patres fraudare superbo,
Hoc est fœturas deterere ingenij:
Scilicet hæc notha sunt, ueteriq; inuisa repulsa.
Autoris frustra cessit & ille labor.
Id nolint manes Clementis, & illius à quo
Sunt mutata toga pallia Romulea.
Noluit hoc etiam chari mihi cura Sichardi,
Eruta uix tandem qui monumenta dedit.

RVFINI TORANI AQVILEIENSIS IN CLEMENTIS VETVSTISSIMOS atq; eruditissimos libros præfatio, ad GAVDENTIVM episcopum.

TIBI quidem Gaudenti nostrorum decus insigne doctorum, tantus ingenij uigor, imò tanta spiritus gratia est, ut si quid à te etiã quotidiani eloquij more dicitur, si quid in ecclesia declamatur, id in libris haberi, & ad instructionem tradi posteris debeat. Nos tamẽ quos & ingenij tenuitas minus promptos, & senecta iam tardos reddit ac segnes, opus quod olim uenerandæ memoriæ uirgo Syluia iniunxerat, ut CLEMENTEM nostræ linguę redderemus: & tu deinceps iure hæreditario poscebas, licet multas post moras, tandẽ aliquando restituimus prædam: quam, ut opinor, non paruam, Græcorum bibliothecis ereptam, nostrorum usibus & utilitatibus conuectamus, ut quos proprijs non possumus, peregrinis nutriamus alimonijs. Nam & solent suauiora uideri peregrina, interdũ uero & utiliora. Deniq; peregrinum est penè omne quod medelam corporibus confert, quod morbis occurrit, quod uenena depellit. Iudęa balsami lachrymã, Creta comam dictamni mittit, Arabia aromatum flores, & spicarũ nardi India segetem metit: quæ ad nos etiamsi aliquantulo quàm proprius ager attulit, fractiora perueniunt, odoris tamen gratiam, uimq; medendi integram seruant. Suscipe igitur anime mi redeuntem ad te CLEMENTEM nostrum: suscipe iam Romanum: nec mireris, si fortè tibi in eo minus solito floridus eloquentiæ uultus appareat. Nihil interest, dũmodo sensus idẽ sapiat. Peregrinas ergo merces multo in patriam sudore transuehimus, & nescio quàm gratus me ciuiũ uultus accipiat, magna sibi gratia spolia deferentem, & occultos sapientiæ thesauros nostræ linguæ claue referantem. Sed uotis tuis faueat deus, ut nullus nobis sinister oculus, nec cuiusquam liuidus occurrat aspectus: ne extremo prodigij genere, cum nihil inuideant illi quibus aufertur, liuescant tamen isti quibus confertur. Aequum est sanè tibi, qui hæc etiam græce legeris (ne fortè in aliquibus minus à nobis seruatum translationis ordinem putes) interpretationis nostrę indicare consilium. Puto quod non te lateat, CLEMENTIS huius in Græco eiusdem operis ἀναγνωσέων, hoc est, Recognitionum, duas æditiones haberi, & duo corpora esse librorum, in aliquantis quidem diuersa, in multis tamen eiusdem narrationis. Deniq; pars ultima huius operis, in qua de transformatione Simonis refertur, in uno corpore habetur, in alio penitus non habetur. Sunt autem & quædam in utroq; corpore de ingenito deo, genitoq; disserta, & de alijs nonnullis, quæ, ut nihil amplius dicam, excesserunt intelligentiam nostram. Hæc ergo ego tanquam quæ suprà

uires meas essent, aliis reseruare malui, quàm minus plena proferre. In cæteris autem quantum potuimus, operam dedimus, non solum à sententiis, sed ne à sermonibus quidem satis, eloquutionibusq; discedere. Quæ res quamuis minus ornatū, magis tamen fidele narrationis reddit eloquium. Epistolam sanè, in qua idem CLEMENS ad Iacobum fratrem domini scribens, de obitu nuncians PETRI, & quod se reliquerit successorem cathedræ & doctrinæ suæ: in qua etiam de omni ordine eccclesiastico cōtinetur: ideo nunc huic operi non pręmisi, quia & tēpore posterior est, & olim à me interpretata atq; ædita. Sed quod in ea nonnullis fortasse uidebitur inconsequens, si hic explanetur, non puto absurdum uideri. Quidam enim requirunt, quomodo cum Linus & Cletus in urbe Roma ante CLEMENTEM hunc fuerint episcopi. Ipse CLEMENS ad Iacobum scribens, sibi dicat à Petro docendi cathedram traditam: cuius rei hanc accepimus esse rationem, quod Linus & Cletus fuerunt quidem antè CLEMENTEM episcopi in urbe Roma, sed superstite Petro, uidelicet ut illi episcopatus curam gererēt, ipse uero apostolatus impleret officiū. Sicut inuenitur etiam apud Cæsaream fecisse, ubi cum ipse esset præsens, Zachæum tamen à se ordinatum habebat episcopum: & hoc modo utrunq; uerum uidebitur, ut & illi ante CLEMENTEM numerentur episcopi, & CLEMENS tamen post obitum Petri docēdi susceperit sedem. Sed iam uideamus, scribens Iacobo fratri domini, operis sui CLEMENS ipse quod sumat narrationis initium.

Episcopi. *Apostoli.*

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER PRIMVS, à Rufino Torano Aquileiense è Græco in Latinum uersus.

GO CLEMENS in urbe Roma natus, ex prima ætate pudicitiæ studium gessi, dum me animi intentio uelut uinculis quibusdam solicitudinis & mœroris innexum teneret. Inerat enim mihi cogitatio (incertum sanè unde initium sumpserit.) Crebrò enim ad memoriã meam conditionem mortalitatis adducens, simulq; discutiens, Vtrum'ne sit mihi aliqua uita post mortẽ, an nihil omnino postea sim futurus: Si non fuerim antè quàm nascerer: uel si nulla prorsus uitæ huius erit post obitum recordatio: & ita immensitas temporis cuncta obliuioni, ac silentio dabit, ut non solum simus, sed neque quod fuerimus, habeatur in memoria. Sed & illud uersabatur in pectore, quando factus sit mundus: aut si omnino factus sit: uel antequam fieret, quid erat: an uero semper fuerit. Nam certum uidebatur, quod si esset factus, esset profectò soluendus: & si soluatur, quid iterum erit: nisi fortè obliuio cuncta & silentium teget: aut fortè aliquid erit, quod nunc sentire mortalium non potest mens. Hæc & his similia, nescio unde, indesinenter animo reuoluens, nimietate mœroris incredibiliter tabescebam. Et quod est grauius, si quando respueram huiuscemodi curas, uel ut minus utiles cogitabam, ualidiores in me fluctus solicitudinũ consurgebant. Inerat enim mihi comes optima, quę me quiescere non sineret, IMMORTALITATIS CVPIDO. Vt enim pòst rerum exitus docuit, & gratia dei omnipotentis ostendit, hæc me animi intẽtio ad inquisitionẽ ueritatis, & agnitionem ueræ lucis adduxit. Ex quo factum est, ut lugerem postmodũ eos, quos prius ignorans, beatos credebam. Igitur cum à prima ætate in huiuscemodi animorũ intentione uersarer, cupiens aliquid discere, philosophorũ frequentabam scholas, ubi nihil aliud quàm dogmatũ adsertiones, & impugnationes, uidebã agi sine fine certamina: arte syllogismorũ conclusionumq; agitari uersutias. Et si quando quidem obtinebat hic sermo, quod immortalis esset anima, gratulabar: si quando uero arguebatur quasi mortalis, cum tristitia discedebam: neutrum tamẽ in corde meo firmitudinem ueritatis tenebat: sed hoc tantum intelligebam, quod sententiæ ac diffinitiones rerum non pro natura sui, ac ueritate causarum, sed pro ingenijs defendentiũ, falsæ imaginarentur, aut ueræ: eoq; magis in profundo pectoris cruciabar, quod neq; aliquid ex his quæ dicebantur, tanquã firmum tenere poteram, neq; abijcere desideriũ requirendi: sed quanto magis negligere conabar ac spernere, tanto ardentius, ut suprà dixi, uelut cum quadam uoluptate latenter inrepens huiuscemodi cogitatio, mentem atq; animũ possidebat. Coangustatus igitur inuentione rerum, aiebam apud memetipsum: Quid inaniter laboramus, cum manifestus sit terminus rerum? Si enim post mortem non ero, nunc superfluò crucior: Si uero erit mihi uita post obitũ, seruemus illi uitæ sui temporis motus, ne fortè his quæ nũc patior aliqua me ibi tristiora excipiant, nisi pie ac sobrie uixero, & secundũ nonnullorũ sententias philosophorũ † nigri Phlegetontis fluuio, uel Tartaro, ut Sisyphus & Tityus, sed & Ixion, ac Tantalus eternis inferno supplicijs tradar. Et rursus mihi ipsi respondebam, Sed hæc fabulæ sunt: aut si ita est in rebus dubijs, præstat pie uiuere. Sed iterum reputabam mecum, quomodo possem sub incerto iustitiæ præmio, à peccati me libidine continere: maxime cum

Immortalitatis cupido optima comes.

dogmatum philosophorum sine fine certamina

†Pyriphlegetontis.

Fabulæ de inferis.

etiam quæ sit ipsa iustitia, quę deo placeat, apud me habeatur incertũ: & neq; si immortalis sit anima, ac sit ea quæ aliquid sperare possit, agnoscam, neq; quid certi futurum sit nouerim: nec tamen quiescere ab huiuscemodi cogitationibus possum. Quid igitur agam? hoc faciã: Aegyptũ petam, atq; ibi Hierophantis uel prophetis qui adytis præsunt, amicus efficiar, & pecunia ab eis inuitatũ magum precabor, ut educat mihi animã de infernis, per eam quam Necromantiã uocant, tanquã de aliquo negotio cõsulere cupienti. Mihi uero hæc erit consulatio, si immortalis est anima. Probatio autem animæ quod immortalis sit, non ex eo quod loquitur erit mihi certa, uel ex eo quod audio, sed ex eo quod uideo, ut oculis meis cernens eam, certissimam de reliquo immortalitatis eius sententiã teneam. Neque enim ultrà poterit ueritatem uisus, uerborũ fallacia, & auditio incerta turbare. Veruntamen hanc ipsam deliberationẽ meam retuli ad quendam familiarem meum philosophũ, qui mihi consilium dedit, ne hoc facere auderem. Siue enim, inquit, euocanti mago nõ obediat anima, tu post hęc tanquã nihil esse putans post mortem, desperabilius uiues: quippe qui & inlicita tentaueris. Si uero & aliquid ibi uidere tibi uisus fueris, quæ tibi religio? aut quę pietas ex inlicitis tradetur & impijs? Exosum nanq; diuinitati huiuscemodi negociũ ferunt, & aduersari deum his, qui animas post absolutionem corporum uexant. Ego uero his auditis, pigrior quidem sum redditus ad hoc quod parabam, nec tamen usquequaq; aut desiderium ponere poteram, aut molestiam cogitationis abijcere. Et ne longa utar narratione, cum his ego cogitationis meæ æstibus agitarer, fama quædam sensim in imperio Tiberij Cæsaris, initio ex Orientis partibus sumpto, peruenit ad nos, & per singula cõualescens, uelut à deo bonus quidã nuncius missus, uniuersum replebat orbem, nec patiebatur diuinam uoluntatem silentio tegi. Diffundebatur ergo per singula loca, adnuncians quod esset quidam in Iudæa, qui sumpto à tempore ueris exordio, regnum dei euangelizaret Iudæis, idq; percepturos diceret eos, qui mandatorum suorum, & doctrinę instituta seruassent. Vt autem sermo eius fide dignus, ac diuinitatis plenus esse crederetur, uirtutes multas & signa ac prodigia mira efficere iussione sola, dicebatur: ita ut tanquam à deo potestatem habens, surdos faceret audire, & cæcos uidere, & claudos erigere, atq; omnem infirmitatẽ, cunctosq; dæmones ex hominibus effugaret, sed & oblatos sibi mortuos suscitaret, leprosos quoq; eminus uidẽs, curaret: & nihil omnino esset, quod ei impossibile uideretur. Hæc & horum similia processu temporis, crebris iam non rumoribus, sed manifestis quodammodo aduentantium ex illis partibus nuncijs, firmabantur: & ipsa iam per dies singulos rei ueritas patescebat. Deniq; in urbe per loca cõuentus fieri, & de hoc sermone tractari, atq; in admiratione res haberi cœpit: quisnam is esset, qui apparuerit, uel quid nuncij à deo hominibus detulisset: donec sub eodem anno uir quidam adstans in urbis loco celeberrimo, proclamaret ad populum, dicens: Audite me ô ciues Romani: filius dei in partibus adest Iudææ, promittens omnibus uolentibus audire se uitã ęternam: si quis tamen secundum uoluntatẽ eius, à quo missus est dei patris, actus suos direxerit: propter quod cõuertimini à malis ad bona, & à temporalibus ad æterna. Agnoscite unum esse deum cœli terræq; rectorẽ, in cuius iustis aspectibus, uos iniusti mundũ eius habitatis. Sed si cõuertimini, & secundũ uoluntatem eius agitis, ad futurum seculũ uenientes, & æterni effecti, ineffabilibus eius bonis ac præmijs perfruemini. Erat autẽ uir iste qui hęc loquebatur ad populũ, ex Orientis partibus natione Hebræus, nomine Barnabas, qui se etiam unum ex eius discipulis esse diceret, missumq; ad hoc, ut hæc uolentibus indicaret. Quibus ego auditis, cum reliqua multitudine sequi eum cœpi, & audire quę diceret. Intelligebã sanè quod nihil dialecticę artis esset in homine, sed simpliciter & absq; ullo dicendi fuco, quæ audisset à filio dei, uel uidisset, exponeret. Assertiones enim suas non argumentorũ uirtute

Hierophantæ sacerdotes Aegypti.

Tiberius Cæsar.

Barnabæ oratio ad populũ Romanum.

Barnabas qs fuerit.

Simplex oratio apostolorum erat.

tute muniebat, sed uerborũ & mirabilium quæ adnunciabat, testes multos, ex ipso etiam circunstante populo, producebat. Verũ quoniã ad ea quæ syncere dicebantur, libenter annuere populus, & amplecti sermonem simplicem cœpit: hi qui sibi eruditi uidebantur, uel philosophi, ridere hominẽ, ac spernere cœpere, syllogismorum in eum tendiculas uelut ualidissima arma proferre. At ille interritus, & uelut deliramenta argutias eorũ ducens, ne responsione quidẽ dignos eos iudicabat, sed ea quę proposuerat exequebatur intrepidus. Deniq; cum loquenti ei, quidã proposuisset, cur ita factus esset culex, ut cum sit animal exiguũ, & sex habeat pedes, insuper ei additæ sint & alæ: elephantus uero cum sit immane animal, neq; alas habeat, quatuor tantũ pedes habeat. Ad hęc ille ne respiciens quidem, sermonẽ suũ, quem importuna propositio interruperat, continuata intentione peragebat: hac sola admonitione per singulas quasq; interruptiones addita: Nos eius qui misit nos uerba, factaq; mirabilia, adnunciare uobis in mandatis habemus, fidemq; eorũ quę dicimus non ex argumentis arte quæsitis, sed ex uobisipsis productis testibus cõfirmare. Agnosco enim plurimos adstare in medio uestrũ, ex his quos unà nobiscum memini audisse quæ audiuimus, & uidisse quæ uidimus. Sit autẽ in uestra potestate uel recipere quæ adnunciamus, uel spernere. Nos enim quod uobis expedire nouimus, tacere non possumus: quia nobis, si taceamus, damnũ est: uobis uero quę dicimus, si non recipiatis, pernicies. Sed & stultis propositionibus uestris respondere perfacile possim, si ueritatis discendæ causa quæreretis, de culicis dico atq; elephantis differentia: sed nunc de creaturis dicere uobis aliquid, absurdũ est, cum à uobis ipse omniũ creator & conditor ignoret. Hæc autẽ cum dixisset, uelut ex uno consensu, indisciplinato ore omnes simul risum dedere, incutere ei uerecundiã, ac silentium imponere cupientes, barbarumq; & minus sanæ mentis eum adclamantes. Ego uero cum hæc ita fieri cernerem, zelo quodã nescio unde repletus, ac religioso furore succensus, silere non potui, sed cum omni libertate proclamans: Rectissime, inquam, deus omnipotens abscondit à nobis uoluntatẽ suam, quos agnitione sui præuidit indignos, sicut ex his quę nunc agitis sanũ sapientibus palàm est. Nam cum uideatis prædicatores uoluntatis dei aduenisse, quia nullã sermo eorũ Grammaticæ artis scientiã profitetur, sed simplicibus & impolitis sermonibus perferunt ad uos diuina mandata, ita ut omnes qui audiunt, sequi possint, & intelligere quæ dicuntur: ridetis salutis uestræ ministros, & nuncios ignorantes: quia uestra, qui uobis periti & eloquentes uidemini, cõdemnatio est, quod apud agrestes & barbaros habetur ueritatis agnitio, quæ cum ad uos aduenerit, nec quasi hospita suscipit: quę nisi intemperãtia uestra & libido obsisteret, ciuis esse & uernacula debuisset: ut ex his arguamini, quod nõ ueritatis amici & philosophi, sed iactantiæ sectatores, & uaniloqui estis: qui ueritatẽ non in simplicibus uerbis, sed in uersutis & callidis creditis habitare, & innumerabilia uerborũ profertis, unius uerbi nequaq̃ precio pensitanda. Quid ergo putatis futurũ de uobis, uos ô omnis turba Græcorũ, si erit iudicium dei sicut iste dicit? Sed nunc omittentes ridere in perniciẽ uestri uirum hunc, respondeat mihi qui uult ex uobis, quoniam quidem solo latratu uestro obturbatis etiam eorũ aures, qui salui esse uolunt: & mentes quæ ad fidem paratæ sunt, ad infidelitatis lapsum, uestris obturbationibus declinatis: quæ uobis erit † unquã uenia, qui diuinitatis nunciũ, promittentẽ uobis agnitionẽ dei, ridetis, & iniurijs afficitis? quem utiq; etiã si nihil ueritatis adferret, pro ipso tamen benignitatis erga uos proposito, gratũ acceptumq; habere deberetis. Hæc & his similia cũ prosequerer, plurimus adstantis populi fremitus concitabatur, dum alij uelut erga hospitẽ miseratione mouerentur, meumq; sermonẽ consequenter habitum probarent: alij petulantes, & stolidi in me quoq; pariter ut in Barnabam effrenati animi, iracundiam concitarent. Sed cum ad uesperum iam declinaret dies, apprehensa Barnabæ dextera,

Vide ridiculam argutiam philosophorum.

Clementis diuino furore succensi, oratio.

†inquam

Familiaritas Clementis & Barnabæ.

obluctantem licet eum, ad meam tamen adduxi domũ, atq; ibi manere feci, ne quis forte ex indocili uulgo iniiceret ei manus. Aliquãtulis igitur diebus unà positi, differente eo paucis, sermonẽ ueritatis libenter audiebam: urgebat tamẽ profectionem suam, dicens se diem festũ religionis suę, qui immineret, omnimodis apud Iudæam celebraturũ, ibiq; de reliquo cum suis ciuibus ac fratribus permansurũ, euidenter indicans iniuriæ se horrore perculsum. Denique cum ego dicerem, tu mihi tantum eius uiri, quem apparuisse dicis, expone doctrinã, & ego meis sermonibus tua dicta componens, omnipotentis dei regnũ, iustitiamq; prædicabo, & post hæc si uolueris, etiam nauigabo tecum: ualde enim cupio uidere Iudæam, uobiscũ fortassis perpetuò permansurus. Ad hęc ille: Tu, inquit, si quidem uidere uis patriã nostrã, & discere quæ desideras, iam nunc mecum pariter nauiga: si uero te aliquid tenet, signa tibi habitationis nostræ derelinquam, ut cum uenire uolueris, inuenire nos facile possis: ego enim crastino ingrediar iter. Quem ubi immobilem uidi, descendi cum ipso usq; ad portum, ac diligenter ab eo signa quę dixerat habitationis accepi, dicens ei: Quia nisi aliquantulũ pecuniæ necessariò mihi esset à debitoribus reposcendum, nihil omnino differrem: uelociter tamen insequar iter tuum. Cum hæc dixissem, cõmendato eo attentius his qui naui præerant, regressus sum tristis. Habebat enim me recordatio cõsuetudinis boni hospitis, & optimi amici. Diebus autem paucis remoratus, & his quæ debebantur ex parte aliqua profligatis: plurima enim festinandi studio neglexi, ne à proposito impedirer: enauigaui continuò in Iudæam, & post dies XV. Cæsareã Stratonis, quæ est Palæstinæ urbs maxima, adpulsus sum. Cumq; naui egressus, hospitiũ quærerem, rumore populi comperi, quod PETRVS quidã, illius qui in Iudæa apparuit, & signa multa ac prodigia diuinitus gesta inter homines ostendit, discipulus probatissimus, crastino cum Simone quodam Samaritano ex castello Gethonum, habiturus esset uerborum, quæstionumq; certamen. Quibus ego auditis, rogabam demonstrari mihi eius hospitiũ: quod cum reperissem, atq; ante fores constitissem, ingerebam ianitori, quisnam essem, atque unde aduentarem: & ecce Barnabas procedens, statim ut me uidit, in complexus meos corruit, gaudio lachrymans, atque apprehensum me manu, introducebat ad PETRVM. quem cum mihi eminus ostendisset, hic est, inquit, PETRVS, quem tibi maximũ esse in dei sapientia dicebam: cuiq; de te rursus sine cessatione loquutus sum. Ingredere igitur tanquam bene ei cognitus. Omnia enim quæ in te sunt bona, uerissime cõperit, & religiosum propositũ diligenter agnouit, ex quo & summo desiderio agitur, uidendi te. Vnde magnũ ei hodie munus meis te manibus offero, simulq; oblato me ait, Hic est CLEMENS PETRE. At benignissimus PETRVS audito nomine, adcurrens protinus inhæsit osculis meis: & post hæc cum sedere fecisset me, ait: Bene fecisti prædicatorem ueritatis hospitio recipere Barnaban, nihil ueritus populi insanientis furorem: beatus eris. Sicut enim tu legatũ ueritatis omni honore dignum duxisti, ita te quoq; peregrinantẽ, & hospitem, ueritas ipsa suscipiet, & ciuem proprię urbis adscribet, & tunc tibi erit gaudium magnum, quod exiguam nunc impartiens gratiam, æternorũ bonorum hæres scriberis. Nũc ergo ne labores exponere mihi animum tuum: cuncta enim de te & de moribus tuis Barnabas fideli sermone perdocuit, quotidie penè & indesinenter bonorum tuorum memoriam repetens. Et ut tibi breuiter tanquã unanimi iam amico quod in re est definiam, si nihil est quod te impediat, iter age nobiscũ, & audi sermonem ueritatis, quem habituri sumus per loca singula, usquequo ad ipsam nobis perueniendum sit urbem Romam: & nunc tu si quid desideras, dicito. Cumq; ei exposuissem, quid ab initio propositi gesserim, & quomodo per inanes effusus sim quæstiones, & illa omnia quæ tibi † domine mi Iacobe in principiis indicaui, uti ne eadem repetam, libenter promisi, cum ipso me iter acturum: hoc est enim, aio, quod cupi-

Barnabas.

Clemens in Iudæam nauigat.

Petrus humaniter excipit Clementem.

† dilecte deo

cupidissime expetebam. Veruntamē prius mihi cupio rationem ueritatis exponi, ut sciam, si mortalis, an immortalis est anima: & si immortalis, utrū pro his quæ hic agit, ducatur ad iudiciū. Sed & quæ sit iustitia, quę deo placeat, scire desidero. Tunc præterea, si factus est mundus, uel quare factus est: aut si soluendus, & an in melius renouandus: aut si omnino post hæc non erit mundus: & ne per singula progrediar, hæc atq; horum similia ut se habeant, dici mihi uelim. Respondit ad hæc PETRVS: Breuiter, inquit, tibi ô CLEMENS rerum scientiam tradam, & ausculta iam nunc. Voluntas & consiliū dei latuit homines multis ex causis. Primo quidem pro institutione mala, pro sodalitatibus pessimis, pro consuetudine nequā, pro conloquijs non bonis, pro præsumptionibus minus rectis: pro his, inquam, omnibus, primum error is, inde contemptus, tum infidelitas & malitia, auaritia quoq;, & uana iactantia, aliaq; his similia mala, uelut fumus quidā immensus, uniuersam mundi huius domum repleuit, & habitantibus intrinsecus intuendi conditorem suum, aspectum liberum non dedit, neq; quę ei essent placita peruidendi. Quid igitur his qui sunt intrinsecus conuenit? nisi ut ex intimis præcordijs clamore prolato, auxilium inuocent eius, quem solum domus fumo repleta non claudit, & accedens aperiat ianuam domus, quò possit fumus quidē qui intrinsecus habetur, excludi: lux uero solis quæ extrinsecus resplendet, induci. Hunc ergo qui ad auxilium domus, caligine ignorantiæ, & uitiorum fumo repletæ, perquiritur, illum esse dicimus, qui appellatur uerus propheta, qui solus inluminare animas hominū potest, ita ut oculis suis, uiam salutis euidenter inspiciant. Aliter enim impossibile est, de rebus diuinis æternisq; cognoscere, nisi quis ab isto uero propheta didicerit: quia sicut ipse paulò ante memorabas, fides rerum, causarumq; sententiæ, pro ingenijs magis defendentium ponderantur. Vnde & eadem causa nunc iusta, nunc iniusta putatur: & quod modo uerum uidebatur, alterius adsertione falsum uidetur: ista de causa, religionis ac pietatis fides, ueri prophetæ præsentiam postulauit, ut ipse nobis diceret de singulis, prout se ipsa ueritas habet: & doceret, quomodo oporteat de singulis credi: & ideo ante omnia fidem prophetæ omni cum examinatione oportet probari: quem cum cognoueris esse prophetam, de reliquo cuncta ei credas, oportet: nec ultra discutere eū per singula quæ docuerit, sed habere firma & sancta quæ dicit, quæq; quamuis fide suscipi uideantur, antehabita tamen probatione creduntur. Cum enim semel ex initio prophetæ ueritas examinata constiterit, reliqua demum fide audienda sunt & tenenda, qua eum doctorem esse iam constitit. Et sicut certum est, cuncta secundum ueritatis regulam teneri oportere, quæ ad diuinam †sententiam spectant, ita indubitatum est à nullo alio nisi ab ipso solo † scribi posse, quod uerum est. Et his dictis, tam mihi aperte, & tam lucide, quis iste esset propheta, & quomodo inueniret̃, exposuit, ut ego mihi ante oculos habere, & manu contrectare uiderer: probationes, quas de prophetica ueritate protulerat, ingentiq; stupore deficerem, quomodo ea quę omnes quęrunt, ante oculos posita nullus uidet. Vnde iubente eo, ea quę ad me loquutus est, in ordinem redigēs, librum de uero propheta cōscripsi, eumq; de Cæsarea, ad te, ipso iubente, transmisi. Dicebat enim mandatum se accepisse abs te, ut per singulos annos, si qua essent à se dicta, gestaq;, ad te descripta transmitteret. Interea initio sermonis sui, quem primo die habuit ad me de uero propheta, & de alijs plurimis, cum me instruxisset plenissime, addidit etiam hæc: Vide, inquit, de reliquo, & interesto tractatibus meis, quos, si quādo necessitas attulerit, habebo cum his qui contradicunt: aduersus quos disputans, etiam si fortè inferior uisus fuero, non uerebor, ne fortè tu de his quæ tibi à me sunt tradita in dubiū uenias: quia etiam si ego uisus fuero superari, non tamē idcirco ea quæ nobis uerus propheta tradidit, infirma uidebuntur. Spero tamen quod nec in disputationibus superemur, si modo rationabiles sint auditores & amici ueritatis,

Quæ Clementem solicitū tenuerunt.

Vitia uelut fumus quidam nō permittunt nos uidere uoluntatem dei.

1. Ioan. 4. Probandi sunt enim spiritus, an ex deo sint.

†*scientiam*
†*sciri*

Liber Clementis de uero propheta nō extat.

qui discernere ualeant uim, speciemq; uerborum: & agnoscere, qui sermo ex arte sophistica ueniat, non ueritatem continens, sed imaginem ueritatis: & qui sit, qui simpliciter, ac sine fuco prolatus, omnem uim non in specie & ornatu, sed in ueritate & ratione possideat.

Ad hęc ego: Omnipotenti, inquam, deo gratias ago, quia ut optaui & desideraui, instructus sum. Veruntamē de me in tantū esse debes securus, quod de his quæ didici abs te, in dubium uenire non possim, ut si tuipse uelis aliquando fidē meam à uero propheta transferre, omnino non possis: quia pleno spiritu hausi, quę tradidisti. Et ne putes magnū tibi me aliquid polliceri, quod ab hac fide negem me posse transferri: certum est apud me, quia quicunque hominum hanc de uero propheta acceperit rationem, dubitare ultra de ueritate nullatenus poterit. Et ideo cōfido de hoc diuino dogmate cœlitus diffinito, in quo omnis ars malitiæ superatur. Aduersus prophetiam etenim neque ars ulla stare sufficit, necq; sophismatum, syllogismorumq; uersutiæ. Sed omnis qui audierit de uero propheta, necesse est ut statim desiderium capiat ipsius ueritatis, nec ultra sub occasione ueri quærendi, diuersos patietur errores. Propter quod domine mi ô PETRE, nolo sis ultra solicitus, tanquam de eo qui nesciat, quid acceperit, & quantum sibi cōmissum sit muneris: certus esto quod scienti & intelligenti gratiam contulisti, nec facile possum decipi, pro eo quod quæ diu desiderabam, citò uideor adeptus. Potest enim fieri ut alius desiderans citò adipiscatur, alius nec tarde ad desiderata perueniat. Et PETRVS, his à me auditis: Gratias ago, inquit, deo meo, & pro salute tua, & pro requie mea: ualde enim delector, quia intellexisse te uideo, quāta sit uirtutis propheticæ magnitudo, & quia, ut ais, nec si ego ipse cupiam, quod absit, potero te transuertere in aliam fidem, & ex hoc iam incipe esse nobiscum, & crastino die interesto disputationibus nostris: erit enim mihi certamen contra SIMONEM magum. Cumq; hæc dixisset, secessit ut cibum caperet cum suis, me autem seorsim uesci iussit: & post cibum cum laudem dixisset deo, & gratias egisset, etiam huius ipsius facti mihi reddidit rationem, & addidit, dicens: Det tibi dominus exæquari nobiscum in omnibus, ut percepto baptismate possis ad eandem nobiscum conuenire mensam: & his dictis, quiescere me iussit: iam enim somnum natura corporis, & ratio temporis inuitabat. Postera uero die matutinus ad nos ingrediebatur Zachæus, & cum salutasset, ait ad PETRVM: Differt SIMON certaminis diem in undecimam mensis præsentis, quæ est post septem dies. Tunc enim magis uacuum sibi disceptandi tempus adfirmat. Sed & mihi uidetur comperendinatio eius etiam nobis esse necessaria, ut plures conueniant, qui disputationis nostræ uel auditores uel iudices fiant. Veruntamen si probabile tibi uidetur, inter moras ea, quæ in controuersiam uenire posse opinamur, inter nosmetipsos prius discutiamus, ut unusquisq; nostrûm cum quæ proponenda sint, & quæ respōdenda, cognouerit, apud semetipsum pertractet, si recte se habeant, aut si inuenire poterit aliquid aduersarius quod obijciat, aut quod obiecta frustretur. Si uero ex omni latere, quæ à nobis dicenda sunt, claruerūt esse munita, ita demum confidenter quęstionis ineatur exordiū. & quidem mea hæc est sententia, quod ante omnia requiri oporteat, quid sit omniū primum, quid'ue † immaculatum, quod etiam causam esse omnium quæ sunt, docendū est: deinde cuncta quæ sunt, si facta sunt, & à quo, uel per quē, propter quē, utrum ab uno, an ex duobus, an à multis accepere substantiam: & utrum ex nullis substantibus, an ex aliquibus sumpta sint, & adornata: tum si aliqua uirtus est in altissimis, aut in inferis: Si est, quid melius est omnibus, aut cunctis inferius: Si sint aliqui motus, aut nulli: si hæc quæ uidentur erant semper, & erunt: Si extitere nullo operante, & nullo soluēte dilabentur. Si, inquam, ex his initium acceperit disputatio, puto quod ea quę quærētur diligenti examinatione discussa, facile clarescant. Cū autem

hæc

[Marginal notes:] vide fidem clementis (manuscript) — *Petrus seorsim à gentibus comedebat.* — *Legant hoc qui ignauiæ suæ spiritū prætexunt.* — *† immediatum.*

hæc claruerint, eorũ quæ ſequuntur in promptu reperietur agnitio. Ego quid ſenſerim protuli: quid etiam tibi uidetur, indicare nõ pigeat. Ad hæc PETRVS: Dic, inquit, interim SIMONI, faciat ut libet, certus, quod diuina prouidentia largiente, ſemper nos inueniet paratos. Et Zachæus quidẽ quæ audierat, egreſſus eſt SIMONI nunciare. PETRVS uero reſpiciens ad nos, & intelligens contriſtatũ me eſſe pro dilatione certaminis, ait: Qui credit ſummi dei prouidentia diſpenſari mundum, non debet ô amice CLEMENS, de ſingulis quæ quoquo modo accidunt, aſpernanter accipere, certus quod iuſtitia dei, etiam ea quę ſuperflua uidentur, aut cõtraria in unoquoq; negotio, opportuno exitu, competentiq; diſpenſat, præcipue tamen erga eos, qui eum familiarius colunt: & ideo qui de his, ut dixi, certus eſt, ſi quid eueniat cõtra ſententiam, nouit pro eo mœrorem de animis expellere, meliore ſententia manifeſtum habens, quod diſpenſatione boni dei, etiam quod contrarium putatur, uertatur in melius: propter quod ô CLEMENS etiam nũc non te contriſtet magi SIMONIS iſta dilatio. Credo enim quod per dei prouidentiam geſtum ſit ad utilitatẽ tuam, ut poſſim tibi rationem fidei noſtræ, in hac ſeptem dierum comperendinatione, abſq; aliquo ſtrepitu, ordinemq; cõſequenter exponere ſecundum traditionem ueri prophetæ, qui ſolus ſcit, quæ facta ſunt, ut facta ſint: & quæ fiunt, ut fiant, quæq; erunt, ut erunt: quæ tamen manifeſte quidem dicta, non tamen manifeſte ſcripta ſunt, in tantum, ut cum leguntur, intelligi ſine expoſitore non poſſint, propter peccatũ quod coadoleuit hominibus, ſicut ſuperius diximus. Idcirco igitur explanabuntur tibi per me omnia, ut in his quæ ſcripta ſunt, dilucide quæ ſit ſententia legiſlatoris agnoſcas. Cumq; hæc dixiſſet, exponere mihi ſingula de his quæ in quęſtione eſſe uidebãtur legis, capitulis cœpit, ab initio creaturæ uſq; ad id temporis, quo ad eum Cæſaream deuolutus ſum. Hæc mihi, dicens, dilatio SIMONIS contulit, ut per ordinem cuncta cognoſcerem. Aliàs, inquit, ſecundũ ea quæ opportunitas ſermonis adtulerit, de ſingulis quibuſq; quæ nunc compendioſius diximus, latius diſſeremus, ut ſecundum ea quæ pollicitus ſum tibi, plenius de omnibus perfectiuſq; cognoſcas. Quia ergo hodierna adhuc nobis ſupereſt dies, ex his † quæ dilata ſunt, uolo tibi rurſus ea quæ dicta ſunt breuiter iterare, ut magis tibi ad memoriã reuocentur. Et exin cœpit hoc modo mentibus meis innouare quę dixerat. Meminiſti ô amice CLEMENS, quæ mihi fuerit de ęterno ſeculo, ac finẽ neſciente, narratio? Tunc ego, Nihil, inquã, ô PETRE aliquando retinebo, ſi hoc omittere, aut obliuiſci potuero. Et PETRVS libenter hac mea reſponſione ſuſcepta, gratulor tibi, inquit, quod ita reſponderis, & non quod hæc ipſa facile dicas, ſed te meminiſſe protuleris: quæ enim ſumma ſunt, ſilentio honorari uolunt. Ad fidem tamẽ eorum quæ de ineffabilibus meminiſti, dic quæ retines ex his quæ in loco ſecundo à nobis dicta ſunt, quę proferri facile queunt, ut peruidens tenacitatẽ memoriæ tuæ, de quibus uolo, promptius tibi indicem, & libenter aperiã. Tunc ego ubi aduerti eum auditorũ memoria gaudere, nõ ſolum, inquã, diffinitionis tuæ memor ſum, ſed & præfinitionis illius, quæ ante diffinitionem poſita eſt, & omnium penè quæ expoſuiſti, ſenſum integrum ſeruo, etiamſi uerba non omnia: quia tanquã uernacula animæ meæ, & ingenita effecta ſunt quæ dixiſti. Nimium enim ſitienti mihi dulciſſimum poculum porrexiſti. Et ne putes quod rerum immemor, uerbis te occupem, iam nunc quæ dicta ſunt in memoriam reuocabo: in quo me plurimum iuuat ordo diſputationis tuę. Etenim quia cõſequenter directa ſunt, & libratè ordinata quæ dicis, idcirco & facile ad memoriam ordinis ſui lineis reuocantur. Multum nanque ad recordandum prodeſt ordo dictorum: cum enim recolere ſingula per conſequentiam cœperis, ubi aliquid deeſt, ſtatim ſenſus inquirit, & cum inuenerit, ſeruat: aut certe, ſi inueſtigare nequierit, à magiſtro requirere non pigebit. Sed ne moram faciã in reddendo ea quæ poſcis à me, retexã breuiter,

Diligentibus deum, omnia cooperãtur in bonum. Rom. 8.

†qui dilati

Summa, ſilẽtio honorari uolũt.

Ordo memoriam iuuat.

quæ de ueritatis diffinitione tradidisti. Erat semper, & est, & erit illud à quo prima uoluntas genita sempiternitate constat, & ex prima uoluntate iterum uoluntas. Post hæc mundus, ex mundo tempus, ex hoc hominū multitudo, ex multitudine electio amicorū, ex quorum unanimitate pacificum construitur dei regnum. Reliqua uero quæ hæc consequi deberent, aliàs te mihi dicturum esse promiseras. Post hæc cum de creatura mundi exposuisses: diffinitionē dei, quam in cōspectu omniū primorum angelorū de sua † uoluntate promisit, quamq; æternam legem cunctis statuit, intimasti: & quod duo regna posuit, præsentis dico tēporis & futuri: & tempora utriq; constituit, statuitq; expectari iudicij diem, quam ipse diffiniuit, in qua habenda sit rerum, animarumq; discretio, ut impij quidē pro peccatis suis igni tradantur æterno: hi uero qui secundū uoluntatē conditoris dei uixerint, pro bonis operibus benedictione suscepta, clarissima luce fulgentes, introducti ad æternam sedem & in incorruptione durantes, ineffabilium bonorum munera æterna percipiant.

Aeternas uoluntates appellat filium & spiritum sanctum.

†consilio

dei regnum construi ... ex consensu electorum

de iudicij die

Hæc me prosequente, gaudio perfusus PETRVS, tanquā super filio tripudians, ne fortē in reliquorū memoria titubans, erubescerem propter eos qui aderant, sufficit, inquit, ô CLEMENS: euidentius enim hæc quàm à meipso exposita fuerant, ædidisti. Et ego aio: Narrandi ordinem, & lucidius ea quæ res expetit proferendi, eruditio nobis cōtulit liberalis, qua si utamur in antiquitatis erroribus, in perniciē uitæ uerborū decore, ac suauitate decidimus. Si uero ad adserendam ueritatē, eruditionem sermonis, & gratiam conferamus, puto ex hoc non parum utilitatis adquiri. Veruntamen mi domine PETRE, quanta me arbitraris gratulatione sublatum, cum in cæteris omnibus, tum præcipue in illius doctrinæ sententia, qua ais, unus est deus, cuius opus mundus est, quiq; quia iustus est omnimodis, unicuiq; pro actibus suis reddet. Et post hæc addidisti, dicens, Pro cuius dogmatis adsertione innumera uerborū millia mouebūtur: sed in his, quibus ueri prophetæ concessa est scientia, omnis ista uerborū sylua succisa est. Et propter hoc cum mihi tradideris de uero propheta sermonem, omni me adsertionū firmitate roborasti. Inde deniq; ego cum aduertissem, in hoc summam totius religionis pietatisq; cōsistere, ilico respondi: Optime prosequutus es PETRE, propter quod de reliquo iam tanquam scienti quæ sint fundamenta fidei, & pietatis, ueri prophetæ traditiones incunctanter expone: cui soli credendū esse, euidenter probatum est. Illam uero expositionē quæ adsertionibus & argumentis indigeat, infidelibus serua, quibus nondū committere propheticę gratiæ, indubitabilem iudicaueris fidem. Et cum hæc dixissem, tu utrunq;, inquam, pollicitus es: te hanc mihi simplicem expositionē, ac totius erroris expertem, & illam quæ per singulas quasq; quæstiones explicatur, quæ † & à te mouebantur, in tempore traditurum. Et post hæc exposuisti per ordinem, à principio mundi, usq; ad presens tempus consequentiam rerum: & si placet possum memoriter uniuersa retexere.

Artium liberaliū quis debeat esse scopus.

Summa religionis nostræ in uno deo consistit.

†quidem

Ad hæc PETRVS: Magnifice, inquit, delector ô CLEMENS, quod tam tutò cordi uerba cōmittam: memorem nanq; esse eorum quę dicuntur, indicium est in promptu habere operum fidem. Cum uero malus dęmon salutis uerba furatur, & de memoria rapit, etiam si uelit, saluari non poterit. Perdit enim uiam, qua peruenitur ad uitā: propter quod eo magis repetamus, quæ dicta sunt, & confirmemus ea in corde tuo: id est, quomodo, uel à quo factus sit mundus, ut tendamus ad amicitiā conditoris. Amicitia autem efficitur bene uiuendo, & uoluntati eius obediendo, quæ uoluntas omnium uiuentium lex est. Breuiter ergo tibi hæc eadem firmioris causa memoriæ retexemus. In principio cum fecisset deus cœlum & terrā, tanquā domum unam, ipsa quæ ex corporibus mundi reddita est umbra, his quæ intrinsecus clausa fuerant, tenebras ex se dedit. Sed cum uoluntas dei introduxisset lucem, tenebrę illæ quę ex umbra corporū factæ fuerant, cōtinuò deuoratæ sunt: tunc deinde lux in diem, tenebræ deputantur in noctem. Iam uero

Lux.

Tenebræ.

aqua,

aqua, quæ erat intra mundum, in medio primi illius cœli, terræq́ spatio, quasi gelu concreta, & crystallo solidata distenditur, & huiusmodi firmamento uelut interciduntur media cœli ac terrę spatia, idq́ firmamentũ cœlum conditor appellauit, antiquioris illius uocabulo nuncupatũ, & ita totius mundi machinam, cum una domus esset, in duas diuidit regiones. Diuisionis autem hæc fuit causa, ut superna regio angelis habitaculũ, inferior uero præberet hominibus. Post hęc quod reliquum fuit in inferioribus aquarũ, iussu uoluntatis æternæ, locus maris & chaos effectum recipit, eisq́ ad demersa & cõcaua defluentibus, arida quidẽ apparuit terra. Congregationes autem aquarum, effecta sunt maria. Et post hæc terra quę apparuerat, herbarũ & uirgultorũ diuersa genera produxit, fontes quoq́ & fluuios, nõ solum in planis, sed & in montibus protulit: & sic cuncta præparata sunt, ut hominibus qui habitarẽt in ea, esset facultas his omnibus pro arbitrio uti, id est, siue ad bona uelint, siue etiam ad mala. Post hæc stellis adornat cœlum istud uisibile. Solem quoq́ & lunã ponit in eo, ut alterius lumine dies, & nox uteretur alterius: simulq́ ut essent indicio rerum præteritarũ, præsentiũ, & futurarũ. Pro signis enim temporum facta sunt ac dierũ, quę uidentur quidem ab omnibus, intelliguntur autẽ ab eruditis & intelligẽtibus solis. Cumq́ post hæc de terra & aquis produci iussisset animantia, Paradisum fecit, quem & deliciarũ locum nominauit. Post hęc autem omnia hominẽ fecit, propter quem cuncta præparauerat, cuius interna species est antiquior, & ob cuius causam omnia quæ sunt, facta sunt, ministerio eius concessa, & habitationis eius usibus data. Igitur consummatis omnibus quæ in cœlo & in terris sunt, atq́ in aquis, multiplicato etiam hominũ genere, octaua generatione homines iusti qui angelorum uixerant uitam, inlecti pulchritudine mulierũ, ad promiscuos, & inlicitos concubitos declinauerunt, & inde iam indiscrete & contra ordinem cuncta agentes, statum rerum humanarũ & diuinitus traditum uitæ ordinem permutarunt, ita ut omnes homines, uel persuasione, uel ui peccare in creatorẽ suum cogerent deum. Ex nona generatione nascũtur Gigantes, illi qui à seculo nominantur: non δρακοντόποδας, ut Gręcorũ fabulę ferunt: sed immensis corporibus ęditi, quorum adhuc ad indicium in nõnullis locis ossa immensę magnitudinis ostenduntur. Sed aduersum hos iusta dei prouidentia diluuium mundo introduxit, ut orbis quidem terrarum ab eorum cõtagione dilueretur: omnis uero locus ab impiorũ nece uerteretur in pelagus. Vnus tamẽ tunc inuẽtus est iustus, nomine Noë, qui in arca cum tribus filijs, eorumq́ uxoribus liberatus, post aquarũ decursus, cum his animalibus quæ secum clauserat, & seminibus, mundi habitator effectus est. Duodecima generatione cum deus benedixisset homines, & multiplicari cœpissent, acceperũt præceptũ, ne sanguinẽ degustarent: propter hoc enim etiam diluuium factum est. Tertiadecima generatione cum ex tribus filijs Noë, unus qui erat medius, patri fecisset iniuriam, posteritati suæ ex maledicto conditionẽ seruitutis induxit, cuius interim senior frater habitationis sortem, eam quæ est in medio terræ, suscepit, in qua est redio Iudææ. Iunior uero Orientis plagam sortitus est: ipse autem Occidẽtis accepit. Quartadecima uero generatione ex maledicta progenie quidã propter artem magicam primus aram statuit dæmonibus, honorem sanguinis litans. Quinta decima generatione primo omniũ homines idolũ statuentes, adorauerunt: & usq́ ad illud tempus diuinitus humano generi data Hebræorum lingua, tenuit monarchiam. Sextadecima generatione mouerunt se ab Oriente filij hominũ, & uenientes ad terras patrum suorũ, unusquisq́ sortis suæ locum proprij uocabuli appellatione signauit. Septimadecima generatione apud Babyloniam Nemroth primus regnauit, urbemq́ construxit, & inde migrauit ad Persas, eosq́ ignem colere docuit. Octauadecima generatione muratę urbes factę sunt, & exercitus instituti, armaq́ & iudices, legesq́ sancitę, templa constructa, & principes gentium tanquam

Aqua. *Cœlum.* *Maria.* *Terra.* *Fontes.*

Caue intelligas hic superstitiosam Astrologiam, quã nonus liber insectatur: sed quod ex huiusmodi prodigijs, qualia tẽpore Ezechiæ, Iosue, aduẽtus & passionis Christi, et iudicij die futura sint, liceat diuinare aliũ statum rerum.

Gen. 6. *Diluuium.* *Noë iustus.* *Gen. 9.* *Cham seruorum pater.* *Gen. 11.*

dij adorati ſunt. Nonadecima generatione poſteri illius, qui poſt diluuium maledictus eſt, proprios terminos excedentes, quos in Occidentalibus partibus ſorte ſuſceperant, *Bellorũ origo.* eos qui medium terrę fuerant ſortiti locum, in terras Orientis expellũt, & uſq; ad Perſidem fugant, ipſiq; in expulſorum locis iniqua ſorte ſuccedunt. Viceſima generatione ob inceſti crimen primus morte propria filius ante patrem defunctus eſt. Viceſimaprima generatione extitit uir quidam ſapiens, ex genere eorum qui fuerunt expulſi, ex ſemine primogeniti filiorũ Noë, nomine Abraham, à quo noſtrum Hebræorũ ducitur genus. Hic cum uniuerſus iterum mundus diuerſis erroribus eſſet oppreſſus, & pro immanitate ſcelerum maturũ ei pararetur exci *Gen. 17.* dium, non iam per aquam, ſed per ignem: cumq; iam plaga initio à Sodomis ſumpto, immineret & uniuerſo orbi terrarum, pro amicitijs (quibus erat ei familiaritas cum deo) cui bene placuerat, uniuerſum mundum ne pariter periret, eripuit. Ab initio tamen cæteris omnibus errantibus, ipſe cum arte eſſet aſtrologus, ex ratione & ordine ſtellarum agnoſcere potuit conditorē, eiuſq; prouidentia intellexit cuncta moderari. Vnde & angelus adſiſtens ei per uiſionem, plenius eum de his quæ *Gen. 15.* ſcire cœpit, edocuit. Sed & quid generi eius ac poſteritati deberetur, oſtendit, & non tam eis danda hæc loca quàm reddenda promiſit. Igitur Abraham cum rerum cauſas deſideraret agnoſcere, idq; ſecum intenta mente peruolueret, apparuit ei ue *Pſal. 7.* rus propheta, qui ſolus omniũ corda & propoſitum nouit, & omnia ei quæ deſide *Act. 1.* rabat aperuit, diuinitatis ſcientiã docuit, mundi originem, finemq; pariter indicauit. Animæ immortalitatē ac uiuendi inſtituta, quibus deo placeretur, oſtendit. Reſurrecturos quoq; mortuos, ac iudicium futurũ, bonorum remunerationē, malorum pœnas, iuſto cuncta moderanda iudicio, declarauit. Omnibuſq; rite ac ſufficienter edoctis, ad ſedes rurſus inuiſibiles ſeceſſit. Verum cum adhuc Abraham in *Abraham.* ignorantia uerſaretur, ſicut tibi & antea iam diximus, nati ſunt ei filij duo, quorum *Iſmaël.* unus Iſmaël, alius Helieſdros appellati ſunt. Ex alio Barbaræ gentes, ex alio Perſa *Gen. 17.* rum populi deſcendunt: è quibus nonnulli Bracmanorũ uitam, & uicina inſtituta *Helieſdros.* ſectati ſunt. Alij apud Arabiam conſederunt, ex quorum poſteris nonnulli etiam in Aegyptũ diſperſi ſunt. Inde deniq; & Indorum quidam & Aegyptiorũ circuncidi didicere, ac purioris obſeruantię eſſe quàm cæteri, licet proceſſu tēporis quamplurimi eorum ad impietatem uerterēt argumentũ & iudicium caſtitatis. Veruntamen cum hos duos filios tempore quo adhuc in ignorantia rerum uixerat, ſuſcepiſſet, dei agnitione percepta petit ab eo, qui erat iuſtus, ut ex Sara, quæ ei erat coniunx legitima, cum eſſet ſterilis, habere progeniem mereretur: & accepit: quem & *Iſaac.* Iſaac nominauit, ex quo natus eſt Iacob, de Iacob autē XII. patriarchæ, & ex ipſis *Iacob.* duodecim ſeptuagintaduo. Hi fame exorta Aegyptũ ueniũt cum omni domo ſua, *XII. patriarchæ.* & intra annos CCCC. benedictione & promiſſione dei multiplicati, adfligebantur ab Aegyptijs. Cumq; affligerētur, apparuit uerus propheta Moyſi, & Aegyptios *X. plagæ.* quidem reſiſtentes, ne Hebræorũ populus exiret ab eis, & rediret ad patriã terram, *Exodi 7.* decem plagis cœleſtibus affecit: populum uero dei eduxit ex Aegypto. Sed qui ſuperfuerant ex Aegyptijs, conſpirati cum animoſitate regis ſui inſequuti ſunt Hebræos: quos cum reperiſſent ſuper littus maris, & interimere omnes, ac delere cogi *Exodi 14.* tarent, Moyſes oratione ad deum fuſa, mare in duas partes diuiſit, ita ut aqua dextera leuaq; quaſi gelu concreta teneretur: & populus quidem dei tranſiret uelut iter aridum, inſequentes uero eos Aegyptij temere ingreſſi necarentur. Vbi enim ultimus ex Hebræorũ populo aſcendit, Aegyptiorũ quoq; ultimus deſcendit in mare, & continuò aquæ maris, quæ ut gelu conſtrictę tenebantur, pręcepto eius qui conſtrinxerat, relaxatæ, pœna de impiorũ populo recepta, naturæ ſuæ libertatē ſum *In deſerto Sur.* pſerunt. Poſt hæc Moyſes, dei omnia prouidentis præcepto, Hebræorũ populum *Pſalmo 117.* eduxit in deſerto, & iter breuiſſimũ, quod fert de Aegypto ad Iudęam, relinquens,

per lon-

per longos eremi plebem ducit anfractus, ut quadraginta annorũ exercitijs, mala qua eis ex Aegyptiorũ moribus usu longi temporis inoleuerant, innouatione mu *Exodi 20.* tata consuetudinis aboleret. Interea uenitur ad montem Sina, & inde lex eis, uocibus & uisionibus cœlestibus traditur, decem conscripta præceptis, quorũ primum *X. præcepta.* & maximum fuit, ut ipsum solum colerent deum, nec ullam sibi aliam speciem uel formam statuerent ad colendum. Sed cum Moyses ascendisset ad montẽ, ibiq; diebusquadraginta moraretur, populus qui decem plagis percussam uiderat Aegy- *Deut. 8.* ptum, & disruptum mare, ac pedibus ingressum, manna quoq; sibi pro pane cœlitus datum, & ex sequenti petra poculum ministratũ, quæ species cibi per uirtutem dei, in quem quisq; desiderasset uerteretur saporem: cumq; sub plaga cœli ardentiore positi, ne æstibus coquerentur, nube obumbrabantur in die, nocte uero columna ignis inluminabantur, ne ad eremi uastitatem horror quoq; accederet tenebrarum. Cum, inquam, moraretur Moyses, ipsi secundũ speciem Apidis, quem coli in *Apis Aegyptiorum deus.* Aegypto uiderant, aureũ caput uituli facientes adorauerunt. Et post tot ac tanta, quæ uiderant mirabilia, ueteris cõsuetudinis sordes elimare à se, atq; abstergere ne- *Exod. 32.* quiuerũt: & ob hoc breui spatio iter, quod ex Aegypto ducit ad Iudæã relinquens, immenso eremi ambitu egit eos Moyses, si forte possit, ut superius memorauimus, uetustæ cõsuetudinis mala nouellæ institutionis permutatione discutere. Cum in- *In uitijs corrigendis quid obseruandum.* terim fidelis & prudens dispensator Moyses peruidens populo ex Aegyptiorum consortio altius inoleuisse uitium idolis immolandi, nec posse de eis radicem mali huius excidi, immolare quidem eis concessit, sed deo soli hoc fieri permisit, ut mediam quodãmodo partem uitij altius inoliti resecaret. Aliam uero mediã, per aliud & aliud tempus reseruaret emendandã, per illum scilicet, de quo ipse dixit: Prophe- *Deut. 18.* tam uobis suscitabit dominus deus uester, quem sicut meipsum audite, secundum omnia quæ dixerit uobis. Quicunq; non audierit prophetã illum, exterminabitur anima eius de populo suo. Ad hæc autem etiam locũ statuit, in quo solo liceret eis immolare deo. Hoc autem totum eo prospectũ gerebat, ut cum tempus opportunum uenisset, & didicissent per prophetã, quia deus misericordiam uult, & non sa- *Oseæ. 6.* crificium: uiderent eum qui eos doceret locum dei electum, esse sapientiã eius, in *Matth. 8.* quo conueniret offerri hostias deo. Hunc autem locum, qui ad tempus uidebatur *In Christo, qui sapientia est patris, hostia oblata est.* electus, incursionibus hostiũ & excidijs sæpe uexatum, & ad ultimum quoq; audirent penitus excidendum: ad cuius rei fidem etiam ante aduentum ueri prophetæ, qui esset hostias cum loco pariter repudiaturus, sæpe ab hostibus populatus est, & igni incensus, atq; in captiuitatẽ populus abductus, in exteras nationes: & exinde cum ad misericordiã dei confugeret, reuocatus est: ut per hæc doceretur, quia sacrificia offerens expellitur, & in manus hostium traditur. Misericordiã uero faciẽs & iustitiam, sine sacrificijs de captiuitate liberatur, & in terram patriã restituitur. Sed hoc intelligere paucos admodum accidit. Plures enim etiam si sentire hæc & aduertere poterant, uulgi tamen inrationali opinione tenebantur. Paucorũ nanq; est recta cum libertate sententia. Igitur Moyses his administratis Ansen quendam nomi- *Anses qui & Iosue dictus.* ne præponens populo, qui eos reuocaret ad patriam terrã, ipse ad montem quendam præcepto dei uiuẽtis ascendens, illic defunctus est: cuius tamẽ talis fuit mors, *Deut. 34.* ut usq; in hodiernum diem sepulturã eius nullus inuenerit. Vt ergo populus patrium contigit solum per prouidentiam dei, primo statim ingressu iniquarum gentium habitatores fugantur, & ipsi hæreditatẽ paternã iudices sorte suscipiunt. Tum deinde per aliquantum temporis iudicibus, non regibus gubernati, statu tranquilliore durarunt. Vbi uero tyrannos sibi magis quæsiuere, quàm reges, tunc etiam in loco, qui eis orationis causa fuerat prædestinatus, templũ pro ambitione regia con- *Magnifica templa cœpta construi.* struxere: & sic per ordinem regibus impijs sibi inuicẽ succedẽtibus, ad maiores impietates etiã populus declinauit. Vt autem tempus adesse cœpit, quo id quod de-

esset Moysis institutis, ut diximus, impleret, & propheta quem præcinuerat appareret, qui eos primo per misericordiã dei moneret cessare à sacrificijs: & ne forte putarent, cessantibus hostijs remissionẽ sibi nõ fieri peccatorũ, baptisma eis per aquã statuit, in quo ab omnibus peccatis, inuocato eius nomine, soluerentur: & de reliquo perfectam uitam sequentes, in immortalitate durarent: non pecudũ sanguine, sed sapientiæ dei purificatione purgati.

Baptismus in locum sacrificiorum cessit.

Hebr. ult.

Deniq; etiam hoc ponitur euidens magni mysterij huius indiciũ, ut omnis qui credens prophetæ huic, qui à Moyse prædictus est, baptizaretur in nomine ipsius, ab excidio belli, quod incredulæ genti imminet, ac loco ipsi, seruaretur inlæsus: non credentes uero extorres loco & regno fiant, ut uel inuiti intelligãt, & obediant uoluntati dei. His igitur præordinatis, adest qui expectabatur, indicia sui, quibus fieret manifestus, signa & prodigia deferens. Sed ne sic quidem populus credidit, qui ad hæc credenda tot seculis eruditus est: & non solum nõ credidit, sed addidit infidelitatis blasphemiam, uoracem hominem, & uentri seruientem, ac dæmone agi eum, qui ob salutem suam uenerat, dicens: in tantum nequitia, malorũ ministerijs ualet: quod nisi sapientia dei adfuisset his, qui diligunt ueritatẽ, omnes penè simul impius error inuoluerat.

Ioan. 7.

Nos ergo primos elegit duodecim sibi credentes, quos Apostolos nominauit. Postmodum alios septuaginta duos probatissimos discipulos, ut uel hoc modo recognita imagine Moysis, crederet multitudo: quia hic est quem prædixit Moyses uenturũ prophetam. Sed fortassis dicat aliquis, quia imitari numerũ cuicunq; possibile est, at quid de signis & uirtutibus dicet, quæ iste faciebat? Etenim Moyses uirtutes & sanitates fecerat in Aegypto. Is quoq; quem ipse prædixit sicut seipsum surrecturũ prophetam, cum omnem languorẽ, & omnem infirmitatẽ curaret in plebe, uirtutes faceret innumeras, uitam euangelizaret ęternã, ab impijs actus est in crucem: quod tamen factum, uirtute eius conuersum est in bonum. Deniq; cum pateretur, omnis ei cõpassus est mundus: nam & sol obscuratus est, & astra turbata sunt: mare commotum est, montesq; disrupti, & sepulchra patefacta sunt: uelum templi scissum est, uelut lamentans excidium loco imminens. Et tamen cum omnis mundus commotus sit, ipsi etiam nunc ad inquisitionem tantarum rerum nullatenus cõmouentur.

In locũ Iudæorũ uocatæ sunt gentes.

Verum quoniam necessariũ erat, ut in locum eorum, qui increduli permanebant, uocarent gentes, ut repleretur ille numerus, qui demonstratus fuerat Abrahæ, mittitur in uniuersum mundũ salutaris regni dei prædicatio. Perturbantur ob hoc mundani spiritus, qui libertatẽ quærentibus semper obsistunt, & ad destruendam dei ædificationẽ errorum machinas quærunt, quibus his qui ad salutis & libertatis gloriã tendunt, obsistentes, & agones aduersum eos nõ minimos desudantes, fortiores effecti, ad salutis coronã ueniant, non sine palma uictoriæ.

Tenebræ Christo patiente.

Interim cum passus esset, & ab hora sexta usq; ad nonam mundũ tenebræ pressissent, sole reducto, ac rebus in ordinẽ restitutis, etiã homines nequã ad se atq; ad mores suos, metu cessante, regressi sunt. Nam quidam eorũ cum omni custodia seruãtes locũ, quem non potuere resurgentẽ tenere, magum dicebant: alij finxerunt furatum. Verumtamen ueritas ubiq; uincebat. Ad indicium enim, quod hæc diuina uirtute agerentur, nos qui fueramus paucissimi, processu dierum, adstipulante deo, multo plures quàm illi efficiebamur: ita ut aliquando pertimescerent sacerdotes, ne forte per dei prouidentiam, ad confusionẽ ipsorum, in fidem nostram uniuersus populus conuenirent: frequenter mittentes ad nos, rogabant, ut eis de Iesu dissereremus, si ipse esset propheta, quem Moyses prędixit, qui est Christus ęternus.

Ioan. 11.

Iudæi Christum nõ credunt aduenisse.

De hoc enim solo, nobis qui credidimus in Iesum, aduersum non credentes Iudæos, uidetur esse differentia. Verum cum frequenter super hoc rogarent, nos autem opportunum tempus requireremus, septimana iam una ex passione domini complebatur annorum, & ecclesia domini in Hierusalem constituta, copiosissime multiplicata crescebat per

bat per

bat per Iacobum, qui à domino ordinatus est in episcopum, rectissimis dispensationibus gubernata.

Cum autem nos duodecim apostoli ad diem paschæ, cum ingenti multitudine conuenissemus, ingressi ecclesiã fratrum, unusquisq; nostrûm Iacobo interrogante, quæ à nobis per loca singula gesta sint, audiente populo, breuiter exponimus. In quibus Caiphas pontifex, missis ad nos sacerdotibus, rogat uenire ad se, ut aut ratione doceamus eum, quia Iesus ęternus est Christus: aut ipse nos doceat, quia non est, quò in utramlibet fidem uniuersus populus conueniret: & hoc facere nos frequenter exorat. Nos uero sæpe distulimus, tempus semper opportunius requirentes. Et ego CLEMENS respondi ad hoc, puto hoc ipsum quod quæritur, utrum ipse sit Christus, multum prosit ad fidei rationem: alioqui nunquam Pontifex pro hoc tam frequenter rogaret, ut de Christo uel disceret, uel doceret. Et PETRVS: Recte respondisti ô CLEMENS. Sicut enim sine oculis cernere nemo potest, nec sine auribus capere auditum, uel absq; naribus odoratum, neq; sine lingua gustum sumere, aut absq; manibus aliquid contrectare: ita impossibile est absq; uero propheta, quæ deo placeant noscere. Et ego respondi: Quod ipse sit uerus propheta Christus, te docente iam didici: sed quid sit hoc ipsum Christus, aut cur ita appelletur, uelim discere, uti ne uaga mihi sit & incerta res tantæ notitiæ. Tunc PETRVS docere me hoc modo cœpit. Deus cum fecisset mundum, tanquam uniuersitatis dominus, singulis quibusq; creaturis principes statuit, ipsis quoq; arboribus, montibusq;, ac fontibus, & fluminibus, & uniuersis, ut diximus, quæ fecerat. Multum enim est ire per singula. Statuit ergo angelis angelum principem, & spiritibus spiritum, syderibus sydus, dæmonibus dæmonem, auibus auem, bestijs bestiam, serpentem serpentibus, piscem piscibus, hominibus hominẽ, qui est Christus Iesus. Christus autem dicitur eximio quodam religionis ritu: nam sicut regum sunt quædam cõmunia nomina, ita ut apud Persas Arsaces, apud Romanos Cęsar, apud Aegyptios Pharao, ita apud Iudæos Christus communi nomine rex appellatur. Causa autem huius appellationis hæc est. Quoniam quidẽ cum esset filius dei & initium omnium, homo factus est: hunc primum pater oleo perunxit, quod ex ligno uitæ fuerat sumptum: ex illo ergo unguento Christus appellatur. Inde deniq; etiam ipse secundũ prædestinationem patris, pios quosq; cum ad regnum eius peruenerint, uelut qui asperam superauerint uiam, pro laborũ refectione simili oleo perunget, ut & ipsorum lux luceat, & spiritu sancto repleti, immortalitate donentur. Virgulti uero huius, ex quo sumptum est istud unguentum, uniuersam naturam tibi sufficienter exposuisse me memini. Sed & nunc per breuissimam speciem de omnibus te in memoriam reuocabo. In præsenti uita primus pontifex Aaron, chrismatis compositione perunctus: quod ad imaginem illius, de quo suprà diximus, spiritalis unguenti factũ est: princeps populi fuit, & tanquã rex primitias & tributum per capita accepit à populo, & iudicandi plebem sorte suscepta, de mundis, immundisq; iudicabat. Sed & si quis alius ex ipso unguento perunctus est, tanquam uirtute inde concepta, etiam ipse rex, aut propheta fiebat, aut pontifex. Quod si temporalis hæc gratia ab hominibus composita, tantũ potuit: intellige iam tu quantum sit illud unguentum, quod à deo de uirgulto uitę prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factũ est, tam eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in præsenti seculo propheta gloriosius, pontifice clarius, rege sublimius? Et ego ad hæc respondi: Memini PETRE dixisse te de primo homine, quia propheta fuit: quod autem unctus fuerit, non dixisti. Si ergo sine unguento propheta nullus est, quomodo primus homo cum non esset unctus fuit propheta? Tum subridens PETRVS: Si primus, inquit, homo prophetauit, certum est quod & unctus sit. Licet enim unctionem illius siluerit ille qui legem in paginis condidit: nobis tamen intel

Iacobus à Christo ordinatus episcopus.

In omni genere creaturarũ statuit deus principes.

Christus quare dicatur.

Apud Iudæos rex Christus dicitur cõmuni nomine.

Chrismate ungebantur reges & prophetæ.

ligenda hæc euidenter reliquit. Sicut enim si unctum eum dixisset, non dubitaretur & prophetam eum fuisse, etiam si scriptum non esset in lege: ita cum certum sit eum prophetam fuisse, similiter certum est & quod unctus sit, quia sine unguento prophetare non poterat. Verū hoc magis dicere te oportuit, chrisma arte myropolica compositum est ab Aaron, quomodo primus homo perungi potuit unguento ante cōpositionis artibus nondū repertis? Et ego respondi: Non me traducas PETRE, non enim de unguenti compositi & temporali oleo loquor, sed de illo simplici & æterno, quod à deo factum esse docuisti, ad cuius similitudinem istud compositum esse ab hominibus dicis. Et PETRVS ad hæc ut uidebatur indignans: Quid putas CLEMENS, quia omnes omnia ante tempus scire possumus? sed nunc uti ne à proposito sermone recedamus, aliàs tibi, cum profectus tuus manifestus fuerit, de his apertius exponemus. Tunc autem unguento composito perunctus pontifex, uel propheta dei altare succendens, in omni mundo clarus habebatur: sed post Aaron qui pontifex fuit, alius ex aquis adsumitur, non Moysen dico, sed illū qui in aquis baptismi, filius à deo appellatus est. Iesus nanq; est, qui ignē illum quem accendebat pontifex pro peccatis, restinxit per baptismi gratiam: ex quo enim hic apparuit, cessauit chrisma, per quod pontificatus præbebatur, uel prophetia, uel regnum. Hunc igitur antē futurum prædixit Moyses, qui legem dei hominibus tradidit: sed & alius ante ipsum, sicut tibi & ante iam tradidi. Ipse ergo indicauit eum uenturum, primo quidem aduentu humilem: secundo uero gloriosum. Et primum quidem iam impletum est, cum uenit & docuit, & iudex omnium iudicatus est, ac peremptus. Secundo uero aduentu iudicaturus adueniet: & impios quidem condemnabit, pios uero in consortiū regni, societatemq; suscipiet. Fides uero secundi aduentus constat ex primo. Prophetæ enim de primo loquuti sunt, & præcipue Iacob & Moyses: nonnulla tamen de secundo. Sed magnificentia prophetiæ in hoc maxime comprobatur, quod nihil secundum consequentiam rerum, de futuris dixerunt: alioqui æstimasse potius sapientes uiri, quod rerū consequentia dictauerat, uiderentur. Quod autem dico, tale est: Christum suscipi à Iudęis, ad quos uenerat: & credi ei, qui expectabatur ad salutem populi, secundū traditiones patrum consequens erat: gentes uero alienas ab eo fore, quibus neq; promissum quicquam de eo, neq; adnūciatum fuerat, imò quibus ne nomine quidem ipso aliquando innotuerat, & tamē prophetæ contra ordinem & consequentiam rerum, dixere eum expectationem gentium, & non Iudæorum futurum. Ita denique & gestum est. Cum enim uenisset, ab his qui eum expectare uidebantur, ex traditione maiorum, omnino agnitus non est. Hi uero qui nihil de ipso penitus audierant, & uenisse credunt, & uenturum sperant: & ita in omnibus prophetia fidelis apparuit, quæ dixit ipsum esse expectationem gentium. Errauerunt ergo Iudęi, de primo domini aduentu, & inter nos atq; ipsos de hoc est solum dissidium. Nam quod uenturus sit Christus norunt etiam ipsi, & expectant: quod autem iam uenerit in humilitate, hic qui dicitur Iesus, ignorant. Et in hoc maxime eius cōfirmatur aduentus, quod ei non omnes credunt. Hunc ergo deus destinauit in fine mundi, quia impossibile erat mortalium mala purgari per alium, integra duntaxat permanente humani generis creatura, hoc est, salua arbitrij libertate. Hoc igitur statu incolumi reseruato, inuitare uenit ad regnum iustos quosque, & eos qui placere studuerint ei, & quibus bona ineffabilia præparauit, & Hierusalem ciuitatem cœlestem, quę super splendorem solis fulgebit in habitatione sanctorum. Iniustos uero & impios, & qui pro nihilo habuerunt deum, commissamq; sibi uitam, diuersa ad flagitia contulerunt, ac tempus operis iusti, exercitium fecere malitię, competentibus, ipsisq; dignis ultionibus traderet. Cætera uero quæ ibi gerentur, proferri & eloqui, neq; angelis, neq; hominibus fas est: sed hoc tantum scire nos sufficit, quod

Sine unguento nemo prophetabat.

Abrahamum intelligit.

Duplex aduentus domini.

Fides prophetiæ unde probetur.

Iudæi à Christianis in quo dissentiant.

quod bonis æternam bonorum possessionem conferet deus. His ab eo dictis, ego respondi: Si Christi regno fruentur, hi quos iustos inuenerit eius aduentus: ergo qui ante aduentum eius defuncti sunt, regno penitus carebunt? Tum PETRVS: Cogis me, inquit, ô CLEMENS, aliqua de ineffabilibus publicare. Veruntamen quo adusque proferri licet, facere non pigebit. Christus qui ab initio, & semper erat, per singulas quasque generationes pijs, latenter licet, semper tamen aderat, his præcipue, à quibus expectabatur, quibusque frequenter apparuit: sed non erat tempus ut tunc resolutis corporibus, fieret resurrectio, sed hæc magis remuneratio uidebatur à deo, ut qui inueniretur iustus, diutius permaneret in corpore: aut certe sicut de quodam iusto euidenter refertur in literis legis, quod transtulerit eum deus. Simili exemplo etiam cum cæteris gestum est, qui eius uoluntati placuerunt, ut ad paradisum translati, seruentur ad regnum. Eorum uero qui non ad integrum potuere explere normam iustitiæ, sed aliquas in sua carne malitiæ reliquias habuere, corpora quidem resoluuntur, animæ uero seruantur in bonis, lætisque regionibus, ut in resurrectione mortuorum cum corpora sua receperint, ipsa iam resolutione purgata, pro his quæ bene gesserant, æterna hæreditate potiantur. Et ideo beati sunt omnes, qui regnum Christi fuerint adepti, quia non solũ inferni pœnas effugient, sed & incorruptibiles permanebũt, & primi deum patrem uidebunt, atque inter primos apud deum honoris ordinem consequentur. Propter quod non minima de Christo quæstio habetur, & infideles quique ex Iudæis immensa aduersum nos insania commouentur, uerentes ne fortè ipse sit in quem peccauerunt. Et eo magis metus increscit, quod sciunt statim ut eum cruci adfixere, uniuersum ei compassum esse mundum, corpusque eius diligenti à se custodia conseruatum, nusquam comparuisse, atque ad fidem nominis eius innumeras multitudines conuenire. Vnde & compulsi sunt unà cum pontifice Caipha, sæpius mittere ad nos, ut de nominis eius ueritate quæreretur. Cumque crebrò deposcerent, ut de Iesu aut discerent, aut docerent, si ipse esset Christus: uisum nobis est ascendere ad templum, & coram omni populo protestari de eo, simul & arguere Iudæos de multis, quæ ab eis absurde gerebantur. In multas etenim iam partes populus scindebatur, initio sumpto à Ioanne baptista. Cum enim iam immineret ortus Christi, ad sacrificia quidem reprimenda, baptismi uero gratiam largiendam, inimicus, ex his quæ prædicta fuerant, adesse tempus intelligens, diuersa schismata operabatur in populo, ut si fortè prius peccatum potuisset aboleri, secunda corrigi culpa non posset. Erat ergo primum schisma eorum qui dicebantur Sadducæi, initio Ioannis iam penè temporibus sumpto. Hique, ut cæteris iustiores, segregare se cœpere à populi cœtu, & mortuorum resurrectionem negare, idque argumento infidelitatis adserere, dicentes, nõ esse dignum, ut quasi sub mercede proposita colatur deus. Autor uero sententiæ huius primus Dositheus, secundus Simon fuit. Aliud Samaræum schisma est, & ipsi enim resurrectionem mortuorum negantes, adserũt, non in Hierosolymis, sed in monte Garizin adorandũ esse deũ. Qui tamẽ unũ uerum prophetam ex Moysis uaticinationibus recte expectantes, prauitate Dosithei impediti sunt, ne hunc quem expectabant crederent esse Iesum. Scribę quoque & pharisæi in aliud schisma deducuntur: sed hi baptizati à Ioanne, & uelut clauem regni cœlorum, uerbum ueritatis tenentes, ex Moysis traditione susceptum, occultarũt ab auribus populi. Sed & ex discipulis Ioannis, qui uidebantur esse magni, segregarunt se à populo, & magistrum suum ueluti Christum prædicarunt. Hæc autem omnia præparata sunt schismata, ut & fides Christi per hęc impediretur & baptisma. Veruntamen ut dicere cœperamus, cum frequenter nos pontifex per sacerdotes rogasset, ut de Iesu sermo nobis haberetur ad alterutrum, ubi opportu-

Christus nunquam defuit pijs.

Enoch intelligit de quo Gene. 5. & Eccl. 44.

Petrus hic sentit, animas defunctorũ detineri alicubi in loco læto & bono, usque in iudicij diem: illamque resolutionem corporis & animæ quoddã esse expiationis genus, quod nunc uulgo purgatoriũ appellamus.

Primũ schisma Sadducæorum.

Dositheus et Simon principes Sadducæorum.

Pharisæorũ secundũ schisma.

Discipuli Ioannis iniquiores erant Christo præ suo præceptore.

num uisum est, & omni ecclesiæ placuit, ascendimus ad templum: & stantes in gradibus unà cum fidelibus fratribus nostris, facto populi summo silentio, prior Pontifex cœpit adhortari populum, ut patienter & cum quiete audiant, simulq; eorum quæ dicenda sunt, testes & iudices fiant. Tum deinde cum multis laudibus efferrent sacrificiorum ritum, qui ad remissionem peccatorum humano generi, diuinitus esset indultus, causabatur Iesu nostri baptisma, uelut contra hæc nuper inductum. Sed propositionibus occurrens MATTHAEVS, euidenter ostendit, Quod si quis Iesu baptisma non fuerit consequutus, is non solum cœlorum regno fraudabitur, uerum & in resurrectione mortuorum non absque periculo erit, etiam si bonæ uitæ, & rectæ mentis prærogatiua muniatur. Hæc, & his similia prosequutus, siluit Matthæus. Sed Sadducæorum pars, quæ negaret resurrectionem mortuorum, indignata est: ita ut quidam ex ipsis de medio populi exclamaret, dicens multum errare, eos qui putant mortuos aliquando resurgere. Contra hunc Andreas meus frater respondens, docuit errorem non esse, sed certissimam fidem, quod mortui resurgant, secundum ea quæ docuit is, quem Moyses prædixit uenturum prophetam. Aut si non uidetur eis ipse esse quem prædixit Moyses, de hoc, inquit, primo requiratur, ut cum euidenter ipse fuerit probatus, nihil de reliquo super his quæ docuit ambigatur. Hæc autem, & his similia plura protestatus, siluit Andreas. Samaræus uero quidam contraria populo & deo loquens, & neque mortuos adserens resurrecturos, neq; eum, qui est in Hierusalem, cultum dei tenendum, sed montem Garizin uenerandum. Addidit etiam contra nos hæc, quod Iesus noster non esset ipse, quem Moyses prophetam uenturum esse prædixerit. Aduersum hunc & alium qui cum ipso hæc eadem prosequebatur, Zebedæi filij, Iacob, & Ioannes uehementer obnisi sunt. Et quamuis haberent mandatum, ne ingrederentur ciuitates eorum, neque uerbum eis prædicationis inferrent, tamen ne sermo eorum, si confutatus non esset, aliorum læderet fidem, ita prudenter & fortiter responderunt, ut perpetuum eis silentium darent. Nam Iacobus de resurrectione mortuorum cum totius populi fauore perorauit: Ioannes uero ostendit, quia si cessarent ab errore montis Garizin, consequenter agnoscerent ipsum esse Iesum, qui, secundum prophetam Moysen, expectatur esse uenturus: quoniam quidem signa & prodigia ut fecit Moyses, ita fecit etiam Iesus: & dubium non est, quin similitudo signorum ipsum esse testetur, quem sicut se, dixit esse uenturum. Hæc & alia plura his similia protestati, siluere: & ecce quidam de scribis, de medio populi adclamans, ait: Iesus uester signa & prodigia quæ fecit, ut magus, non ut propheta fecit. Huic Philippus uehementer occurrit, ostendens, quia hac ratione accusarem etiam Moysen. Cum enim Moyses signa & prodigia in Aegypto fecerit, similiter autem & Iesus in Iudæa: dubitari non posset, quin quod de Iesu diceretur, hoc etiam de Moyse dici uideretur. Hæc & his similia plura protestatus, siluit Philippus. Pharisæus autem quidam audiens hæc, insimulabat Philippum, quod Moysen æqualem diceret Iesu. Cui Bartholomæus respondens, constanter edocuit, quia non dicimus Iesum solum æqualem Moysi, sed maiorem: quia Moyses quidem propheta fuit, quod fuit & Iesus: quod autem fuit Iesus, Moyses non fuit, Christus. Et ideo maior ille sine dubio, qui & propheta & Christus est, quàm ille qui solū propheta est. Hæc & his similia plura prosequutus, siluit. Post hunc Iacobus Alphæi sermonem fecit ad populum, quo ostenderet, non ideo credendum esse Iesu, quia de eo prophetæ prædixerint: sed ideo magis credendum esse prophetis, quod uere prophetæ sint, quia eis Christus testimonium reddat. Nam præsentia, & aduentus Christi, illos uere prophe-

Baptismus Iudæos male habuit.

Hæc, opinor, fuit caussa, quur Ammonius de consonantia Iesu & Moysi librum conscriberet, ut testatur Eusebius.

Tres fuisse Iacobos, hinc intelligimus.

tas fuisse designat. Decebat enim non ab inferioribus maiori, sed à maiore inferioribus fidei testimonium dari. Hæc & multa his similia prosequutus, etiam Iacobus siluit. Post hunc Lebbæus populum cœpit uehementer arguere, quod non crederent Iesu, qui eis tantum profuerit docendo quæ dei sunt, solando adflictos, medendo infirmos, pauperes consolando: sed pro his omnibus bonis, odia, mortemq; reddiderint. Hæc & his similia plura cum esset populo protestatus, siluit. Et ecce unus ex discipulis Ioannis adfirmabat Christum Ioannem fuisse, & non Iesum: in tantum, inquit, ut & ipse Iesus omnibus hominibus & prophetis maiorem esse pronunciauerit Ioannem. Si ergo, inquit, maior est omnibus, sine dubio & Moyse, & ipso Iesu maior habendus est. Quod si omnium maior est, ipse est Christus. Ad hæc Chananæus SIMON respondens, adseruit Ioannem maiorem quidem fuisse omnibus prophetis, & omnibus qui sunt filij mulierum: non tamen maiorem esse filio hominis: & ideo Iesus quidem & Christus est, Ioannes uero solum propheta: & tantum interest inter ipsum & Iesum, quantum inter præcursorem, & eum cui præcurritur: & quantum inter eum qui legem dat, & eum qui legem seruat. Hæc autem & his similia prosequutus, siluit etiam Chananæus. Post quem Barnabas, qui & Matthias, qui in locum Iudæ subrogatus est apostolus, monere populum cœpit, ne odio haberent Iesum, neque blasphemarent eum. Multo enim esse rectius, etiam ignoranti, uel dubitanti de Iesu, amare eum quàm odisse. Charitati enim deus præmium posuit, odijs pœnam. Hoc ipsum enim, inquit, quod Iudaicum corpus adsumpsit, & inter Iudæos natus est, quomodo non omnibus uobis incentiua sui amoris incussit? Hæc & his similia quum perorasset, dicendi finem fecit. Tunc Caiphas doctrinam Iesu culpare tentabat, dicens eum res uanas loquutum: beatos enim pauperes dixit, & terrenas fore remunerationes promisit, ac summam muneris in terrena hæreditate constituit: cibisq; ac potu eos, qui iustitiam seruarint, promisit esse saturandos. Et his similia multa docuisse deprehenditur. Cui Thomas respondens, arguit eum frustra causantem, ostendens, quia prophetæ magis, quibus etiam ipse credit, ista docuerint, nec tamen quomodo erunt hæc, aut quomodo percipientur, ostenderint: Iesus uero qualiter accipi hæc debeant, demonstrauerit. Et quum hæc atque his similia plura dixisset, siluit etiam Thomas. Post hæc rursum Caiphas me intuens, & nunc ut monens, nunc uero ut culpans, dicebat, cessare me debere de reliquo à prædicatione CHRISTI IESV, ne in pernitionem mei hoc agerem, neue ipse errore deceptus, alios quoque meo errore deciperem. Tunc præterea arguebat me temeritatis, quod quum essem ipse imperitus piscator, & rusticus, officium subire doctoris auderem. Hæc & alia plura his similia dicenti, ego quoque in hæc uerba respondi: Mihi quidem minus esse periculi, si, ut ipse ait, iste non sit Christus, quia doctorem legis receperim: ipsi uero ingens esse discrimen, si hic ipse sit Christus, sicut & certe est. Ego enim credo huic qui apparuit: ipse autem cui alij fidem seruare se credit, qui nullus apparuit? Si uero & idiota, ut ais, & imperitus, ac piscator, & rusticus, super presbyteros sapientes intelligam: hoc tibi, inquam, magis metum debet incutere. Nam si ex eruditione aliqua disputans, obtinerem uos sapientes & eruditos, uideretur utiq; doctrinam hoc mihi longi temporis, & non diuinæ uirtutis gratiam contulisse: nunc autem cum, ut dixi, nos imperiti, uos sapientes conuincimus, & superamus, cui sensum habenti non palàm est, quia hoc non humanæ argutiæ opus est, sed diuinæ uoluntatis & muneris? Hæc igitur & alia huiusmodi prosequentes, con-

Qui & Thaddæus dictus est.

ſequentes proteſtati ſumus, ac docuimus nos imperiti & piſcatores, ſacerdotes qui dem de uno ſolo deo cœli, Sadducæos de reſurrectione mortuorum, Samaritas de conſecratione Hieruſalem: non tamen ingreſſi ciuitatē ipſorum, ſed publice diſpu tantes: Scribas uero & Phariſæos de regno cœlorum: Diſcipulos Ioannis, ne ſcandalum paterentur in Ioanne: Omnem uero populum, quia Ieſus eſt Chriſtus ęter nus. Ad ultimum autem monui eos, ut prius quàm progrederemur ad gentes, prædicare eis agnitionem dei patris, ipſi reconciliarentur deo, ſuſcipientes filium eius; aliter enim nullo modo eos oſtendi poſſe ſaluari, niſi per ſancti ſpiritus gra-

Baptiſma. tiam, trinæ inuocationis dilui baptiſmate properarent, & euchariſtiam Chriſti do-

Euchariſtia. mini ſumerent, cui ſoli, de his quæ docuit, credere deberent, ut ſic æternam ſalutem conſequi mererentur: aliter uero impoſſibile prorſus eſſe reconciliari eos deo, etiam ſi mille ei aras, & altaria mille ſuccendant. Nos enim, inquam, pro certo comperimus, quod ſuper ſacrificijs quæ offertis, multo magis exaſperatur deus, ſacrificiorum tempore etiam nunc expleto: & quia uos non uultis agnoſcere, emenſum

Daniel. 9. eſſe iam tempus hoſtias offerendi, ob hoc deſtruetur & templum, & abominatio deſolationis ſtatuetur in loco ſancto, & tunc gentibus euangelium prædicabitur ad teſtimonium ueſtri, ut ex illorum fide ueſtra infidelitas iudicetur. Omnis etenim mundus diuerſis tēporibus, diuerſas malitiæ ægritudines patitur, uel per om-

Chriſtus medicus eſt. nes generaliter, uel per ſingulos quoſque ſpecialiter: & ideo indiget medico, qui eum uiſitet ad ſalutē. Nos ergo proteſtamur uobis, & quod unūquenq; ueſtrûm latuit, nunciamus. Veſtrûm eſt deliberare quid expediat uobis. His à me dictis ingemuit omnis multitudo ſacerdotum, quod eis de templi ſubuerſione prædixerim. Quod cum uidiſſet Gamaliel princeps populi (qui latenter frater noſter erat in fide, ſed conſilio noſtro inter eos erat) quia ualde fremerent, & ingenti aduer-

Gamaliel clanculum fauebat apoſtolis. ſum nos furore mouerentur, adſurgens, ait: Quieſcite pauliſper ô uiri Iſraëlitę, non enim aduertitis tentationem, quæ imminet uobis, propter quod deſinite ab hominibus iſtis: & ſi quidem humani conſilij eſt quod agunt, citò ceſſabit: ſi autem à deo

Act. 5. eſt, cur ſine cauſa peccatis, nec proficitis quicquam? dei enim uoluntatem quis poteſt ſuperare? Nunc ergo quoniam quidem in ueſperam iam uertitur dies, in craſtino hoc ipſo in loco audientibus uobis, ego ipſe cum iſtis diſputabo, ut omnem errorem palàm arguam, dilucideq; confutem. Et his dictis, repreſſus eſt eorum aliquatenus furor, ea præcipue ſpe, quod die craſtino erroris nos publice arguendos ſperarēt: & ſic cum pace populum dimiſit. Nos uero cum ueniſſemus ad Iacobum noſtrum, omnia quæ dicta geſtaq; fuerant, exponentes, apud eum cibo ſumpto manſimus: omnipotenti deo per totam noctem ſupplicantes, ut futuræ diſputationis ſermo indubitatam fidei noſtræ oſtenderet ueritatem. Igitur poſtera die Iacobus epiſcopus nobiſcum ſimul, & cum omni eccleſia aſcendit ad templum, ubi ingentem reperimus multitudinem, à medio noctis expectantem nos. Stetimus ergo in locis quibus & prius, ut eminētius ſtantes, ab uniuerſo populo cerneremur.

Gamaliel ex induſtria uoluit uideri diſſentire ab apoſtolis. Cumq; eſſet ſummum ſilentium factum, Gamaliel, qui, ut ſuprà diximus, noſtræ fidei erat: diſpenſatione uero manebat inter ipſos, ut ſi quando iniquum aliquid aduerſum nos, aut impium molirentur, uel ipſos conſilio reprimeret prudenter aptato: uel nos commoneret, ut aut curare, aut declinare poſſemus: Is ergo tanquam aduerſum nos agens, prior omnium epiſcopum Iacobum intuens, hoc modo adloquutus eſt: Si ego Gamaliel neque eruditionis meæ, neque ſenectutis opprobrium duco, diſcere aliquid à paruulis, & ab imperitis, ſi quid fortè eſt utilitatis, aut ſalutis acquirere, (Qui enim rationabiliter uiuit, ſcit quia nihil eſt anima precioſius) quomodo non omnibus hoc amabile eſt, cunctiſque exoptatum, ut quæ ignorat, diſcat? quæ didicerit, doceat? Certiſſimum nanque eſt, quod

neq;

neq; amicitia, neq; propinquitas generis, neq; regni sublimitas homini debet esse preciosior ueritate. Et uos ergo fratres, si quid amplius nostis, populo dei qui adest, idemq; fratribus uestris proferre non pigeat, omni populo libenter & tota cum quiete quę dicitis audiente. Quomodo enim nō hoc faciat populus, cum meipsum uideat secū pariter uelle à uobis discere, si quid forte amplius uobis reuelauit deus? Si uero uos in aliquo indigetis, similiter etiam uos à nobis non pigeat doceri, ut erga utranq; partem, si quid deest, adimpleat deus. Quod si aliquis uos forte nunc solicitat metus, propter nōnullos nostrorum, qui præiudicatis aduersum uos animis utuntur, & insidias eorum uerentes, nō audetis aperte dicere id quod sentitis, apertius ego, ut uos etiam huius occasione timoris absoluam, iuro uobis omnipotētem deum, & uiuentem in secula, quia nullum permittam inijcere uobis manus. Habentes ergo huius iuramenti mei omnem hunc populum testem, & idoneum pignus, sacramenti nostri fœdus tenentes, absque ulla cunctatione unusquisque uestrûm quod didicit proferat, & nos fratres intente, & cum silentio audiamus. Hæc dicens Gamaliel, non ualde placebat Caiphæ, & ut uidebatur, suspectum habens eum, ipse magis inserere se subtiliter disputationibus cœpit: subridens enim ad ea quæ Gamaliel dixerat, Iacobum episcoporum principem, sacerdotum princeps orabat, ut de Christo non aliunde sermo, quàm de scripturis fieret: ut sciamus, inquit, utrum Iesus ipse sit Christus, an non. Tunc Iacobus, Primo, inquit, requiramus, ex quibus scripturis potissimum disputationem habere oporteat. At ille, uix aliquando ratione ipsa superatus, respondit, ex lege habendam: & post hoc etiam prophetarū addidit mentionem. Cui Iacobus noster cœpit ostendere, quia & prophetæ quæ dicunt, ex lege sumpserint, & legi consona sint loquuti. Sed & de libris Regnorum disseruit aliqua, quomodo, & quando, & à quo scripti sint, & quomodo eis uti oporteat. Cumq; & de lege plenissime disputasset, ac singula quę de Christo sunt, purissima expositione protulisset in lucem, ostendit abundantissimis probationibus, quia Iesus est Christus, & in ipso uniuersa quæ de humili eius aduentu fuerant prædicta, complentur. Duos enim eius prædictos esse docuit aduentus. Vnum humilitatis, quem adimpleuit: alium gloriæ, qui speratur implendus, cum ueniet dare regnum credentibus in se, & seruantibus omnia quæ præcepit. Cúmque de his omnibus euidēter populum docuisset, addebat etiam hoc: quia nisi quis baptizatus fuerit in aqua, sub appellatione trinæ beatitudinis, sicut docuit uerus propheta, neque remissionem acciperet peccatorum, neq; introiret in regna cœlorum: & hanc esse dei ingeniti præfinitionem confirmauit. Quibus etiam hæc addidit: Nolite putare duos ingenitos dicere deos, aut unum diuisum esse in duos: uel sicut impij dicunt, eundem masculum & fœminam sui effectum: sed filium dei unigenitum dicimus, non ex alio initio, sed ex ipso ineffabiliter natum. Similiter etiam de paracleto dicimus. Sed & de baptismate, cum aliquanta dixisset, per septem continuos dies persuasit omni populo & pontifici, ut confestim ad percipiendum baptismum festinarent. Cumq; in eo iam res esset, ut uenirent & baptizarentur, homo quidam inimicus, tunc cum paucis admodum ingrediens templum, clamare cœpit & dicere: Quid facitis ô uiri Israëlitæ? cur uobis tam facile subripitur? cur præcipites ducimini ab hominibus infelicissimis, & à SIMONE mago deceptis? Cumq; hæc diceret, & ad hæc adderet, ac superaretur ab episcopo Iacobo, conturbare populum, & seditiones suscitare cœpit, uti ne ea quæ dicebantur plebs posset audire. Igitur exagitare cuncta clamoribus, & quæ fuerant multo labore ordinata conuellere, simulq; incusare sacerdotes, & obprobrijs atque increpationibus cœpit accendere, & uelut furibundus, singulos quosque ad cædem concitare, dicens: Quid agitis? quid cessatis? O segnes & desides, cur non manibus nostris inuadimus, & discerpimus omnes hos? Et cum hæc dixisset,

Veritate nihil preciosius est.

Iacobus ad populum

Duo aduentus Christi.

Vnitas dei.

Fortè combuſto.

primus rapto ex ara torre robuſto cædis fecit exordium. Tunc deinde & cæteri uidentes eum, ſimili efferebantur inſania: fit omnium clamor, cædentium pariter & cæſorum ſanguis plurimus funditur, fuga permixta habetur: cum interim ille inimicus homo Iacobum aggreſſus, de ſummis gradibus præcipitem dedit: quem cum mortuum crediditſſet, ultra mulctare neglexit. Noſtri uero ſublatum eum colligabant: erant enim & numero plures quàm illi, & uirtute maiores. Sed propter

Patientia Chriſtianorum.

reuerentiam dei, ipſi magis interimi ſe à paucioribus, quàm interimere alios patiebantur. Cum autem ueſpera adfuiſſet, templum quidem ſacerdotes claudunt: nos uero ad domum Iacobi regreſſi, & pernoctantes ibi in oratione, ante lucem deſcendimus Hiericho ad quinque millia uiri. Poſt triduum autem uenit ad nos ex fratribus quidam à Gamaliele, de quo ſuprà diximus, occultos nobis nuncios deferẽs,

Paulũ fuiſſe cũ quem inimicum hominem appellauit, exiſtimo: nam is diplomata impetrauit, ut Chriſtianis negociũ exhiberet. Act. 22.

quod inimicus ille homo legationem ſuſcepiſſet à Caipha pontifice, ut omnes qui crederent in Ieſum, perſequeretur: & Damaſcum pergeret cum epiſtolis eius, ut etiam inibi auxilio uſus infidelium, fidelibus inferret exitium: idcirco autem præcipue Damaſcum feſtinaret, quod & illuc confugiſſe crederet PETRVM. Et poſt dies ferè triginta digreſſus eſt per Hiericho, Damaſcũ tendens, cum per idem temporis progreſſi eſſemus nos ad ſepulchra duorum fratrum quorundam, quæ ſponte ſua per annos ſingulos dealbabantur: quo miraculo multorum aduerſum nos repreſſus eſt furor, uidentium haberi noſtros in memoria apud deum. Poſitis itaq; nobis in Hiericho, ibiq; orationibus & ieiunijs operam dantibus, Iacobus epiſcopus accerſitum me inde huc Cæſaream mittit, dicens: quia Zachæus de Cæſarea ſcripſerit ſibi, Simonem quendam Samaræum magum plurimos noſtrorũ ſubuertere, adſerentem ſe eſſe quendam Stantem, hoc eſt alio nomine, Chriſtum, & uirtutem ſummam excelſi dei, quæ ſit ſupra conditorem mundi: ſimulq; mirabilia plurima oſtendens, alios dubitare, alios declinare fecerit ad ſe: cunctaq; diligenter comperta ab his qui prius uel ſocij eius, uel diſcipuli fuerant, & poſt hoc ad Zachæum conuerſi ſunt, indicauit. Multi ſunt ergo, inquit Iacobus, ô PETRE, quorũ ſalutis cauſa proficiſci te oportet, & arguere magum, ac ſermonem ueritatis docere: ſed nihil moreris, neq; te contriſtet, quod ſolus proficiſceris, ſciens comitẽ tibi & adiutorem deum per Ieſum, & citò per eius gratiam multos tibi ſocios & unanimes fore. Dato ſanè operam, ut per ſingulos annos præcipua quæque ex dictis geſtiſq; tuis ſcripta mittas ad me, & maxime per ſeptimanas annorum. Et his dictis, dimiſſus ab eo, ſex diebus perueni Cæſaream. Ingredienti autem mihi occurrit Zachæus dilectiſſimus frater noſter, & inhærens amplexibus meis, perduxit ad hoc, in quo ipſe commanebat, hoſpitium, requirens à me de ſingulis quibuſq; fratribus, præcipue tamen de honorabili fratre noſtro Iacobo. Cumq; audiſſet à me,

Iacobus altero pede claudicabat.

quod uno adhuc claudicaret pede: percontanti, continuò cauſam, omnia hæc quæ nunc tibi expoſuimus, ei enarraui: quomodo euocati eſſemus à ſacerdotibus & pontifice Caipha ad templum: & Iacobus archiepiſcopus ſtans in ſummis gradibus, per ſeptem cõtinuos dies uniuerſo populo de ſcripturis dominicis adſignauerit, quod Ieſus eſſet Chriſtus: quo'ue modo omnibus iam adquieſcentibus, ut ab eo baptizarentur in nomine Ieſu, inimicus homo effecerit illa omnia quæ ſuprà diximus, ut ne eadem iterum dicamus. Quibus cognitis Zachæus, rurſus mihi quæ à Simone agerentur, exponit: & inter hæc, neſcio unde cognito aduentu meo, ipſe mandat ad me Simon: Audiente, inquit, populo, die craſtina diſputemus. Cui ego: Fiat, inquam, ut libet. & hæc pollicitatio mea uniuerſæ innotuit ciuitati, ita, ut etiam tu qui ipſa die adueneras, diſceres me die poſtera cum Simone habiturum eſſe certamen, & requiſita manſione noſtra ſecundũ indicia, quæ à Barnaba acceperas uenires ad nos: ego uero ingreſſu tuo ita gratulatus ſum, ut neſcio unde motus, feſtinauerit animus meus exponere tibi cuncta uelociter: præcipue

Simon magus Petro certamen denunciat.

tamen

tamen quod eſt in fide maximum de uero propheta: quod unum ad totius doctrinæ fundamentum ſufficere poſſe non ambigo: tum etiam ſcriptæ legis per ſingula quæq; capitula, quorum ratio poſcebat, ſecretiorem tibi intelligētiam patefeci: non occultans à te, nec traditionum bona: quæ uero ſuperſunt incipiens à die craſtina, ex his quæ in quæſtionibus cum Simone mouebuntur, per dies ſingulos audies, uſquequo, deo fauente, perueniatur ad ipſam, quô iter noſtrum dirigendum credimus, urbem Romā. Cumq; ad hæc ab eo dicta, omnem gratiā me ei debere profiterer, facturumq; omnia me, quæ præciperet, promptiſſime pollicerer, cibo ſumpto quieſcere nos iuſſit, ſibiq; ipſe quietem dedit.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER SECVNDVS, RVFINO Torano Aquileienſe interprete.

CVM autem dies, quæ ad diſceptandū cum Simone ſtatuta fuerat, inluceſceret, Petrus primis gallorum cantibus ſurgens, excitauit etiam nos: eramus enim in eodem conclaui cubitantes, ſimul omnes tredecim, in quibus primus poſt Petrum Zachęus, deinde Sophonias, Ioſephus, & Michæas, Elieſdros & Phinees, Lazarus & Heliſæus: poſt hos ego Clemens, & Nicodemus: deinde Niceta & Aquila, qui fuerant prius diſcipuli Simonis: & docente Zachæo, conuerſi ſunt ad fidem Chriſti. Mulierum ſanè nulla prorſus aderat. Cumq; adhuc ueſpertinum lumen duraret, omnes reſedimus: & Petrus uidens uigilare nos, ac ſibi intendere, ſalutatis nobis, continuò dat ſermonis exordium. Mirari me equidem fateor fratres, humanæ naturæ uim, quam ad omnia aptam, abilemq; eſſe uideo. Hoc autem dicere in memoriam uenit, ex his quæ rebus ipſis expertus ſum, ut cum tranſierit mediū noctis, ego ſponte iam ſuſcitor, & ultra ſomnus nequaquam uenit ad me: quod mihi accidit ex eo, quia in conſue- *Conſuetudo.* tudine habui, uerba domini mei, quæ ab ipſo audieram, reuocare ad memoriam, & pro ipſorum deſiderio, ſuſcitari animis meis, & cogitationibus imperaui: ut euigilans ad ea, & ſingula quæque recolens ac retexens, poſſim memoriter retinere. Ex hoc ergo dum omni cum dulcedine ſermones domini uerſare in meo corde deſidero, conſuetudo obtinuit uigilandi, etiam ſi nihil ſit quod cogitare uelim. Ita ergo ineffabili quadam ratione, introducta alia conſuetudine, uetus cōſuetudo mutatur: & id reuera ſi non ſupra modum cogas, ſed quantum recipit menſura naturæ. Neque enim penitus ſomno carere poſſibile eſt, alioqui nec facta nox fuiſſet ad quietem. Et ego cum audiſſem: Optime, inquā, dixiſti Petre, quia conſuetudo conſuetudine cōmutatur. Nam & ego cum nauigarem, primo turbabar, & intra me mihi omnia uertebantur, ita ut ſuggillari uiderer, nec ferre poſſem brumā & moleſtiam maris: poſt paucos autē dies, ubi cōſuetudo facta eſt, tolerabiliter ferre cœpi, ita, ut mane ſtatim unà cum nautis cibū ſumere delectarer, cum prius ante horam ſeptimam capiendi cibi cōſuetudo non eſſet. Nunc ergo, ex iſta ſola conſuetudine, circa illud tempus, quo comedere cum nautis ſolebā, eſuries admonet me: quod tamen rurſus depellendū ſpero, cum alia fuerit cōſuetudo ſuſcepta. Credo ergo etiam tibi uigiliarū conſuetudinē, ut perhibes, inſtitutam: & opportune hoc nobis exponere uoluiſti, ut & nos aliquantulū ſomni à nobis abijcere atq; effugare non pigeat, ut poſſimus doctrinæ uiuentis inſtituta ſuſcipere. Vbi enim decocti fuerint cibi,

Silẽtium studijs sacrum.

& mens acceperit nocturna silentia, opportunissime quæ docentur insident. Et Petrus libenter accipiens, quod intellexerim, præfationis eius causam, ad utilitatẽ nostram prolatam, conlaudans me, adhortandi & incitandi sine dubio gratia, consequentem cœpit expedire sermonem. Opportunũ mihi nunc & necessarium uidetur, de his quæ imminent aliqua discutere, id est de Simone. Scire enim uelim, quibus sit moribus, & quibus actibus: quod mihi, si quis scit, indicare non cesset: refert enim ista prænoscere. Nam si in mandatis habemus, ut uenientes ad ciuitatẽ, discamus prius, quis in ea dignus sit, ut apud eum cibum sumamus: quanto magis conuenit noscere, quis, qualis'ue sit is, cui immortalitatis uerba credenda sunt? Soliciti enim, & ualde soliciti esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante porcos. Sed & alias ob causas utile est, uiri huius habere me notitiam. Si enim sciam quia in his, de quibus non potest dubitari quod bona sint, emendatus est, & inculpabilis: hoc est, si sobrius, si misericors, si iustus, si mitis & humanus est, quæ utiq; bona esse nullus ambigit: tunc consequens uidebitur, ut ei qui obtinet bona uirtutum, etiam quod deest, fidei, & scientię cõferatur, & in quibus maculari uidetur eius uita, quæ est in reliquis probabilis, emendetur. Si uero in his, quæ palàm sunt, peccatis inuolutus permanet, & inquinatus, non me oportet ei aliquid de secretioribus & remotis diuinæ scientiæ proloqui: sed magis protestari & conuenire eũ, ut peccare desinat, & actus suos à uitijs emẽdet. Quod si ingesserit se, & prouocauerit nos dicere, quæ eum minus recte agentem, non oportet audire, prudenter eum debemus eludere: nam nihil omnino respondere auditorum causa, utile non uidetur, ne fortè existiment nos responsionis penuria declinare certamen, & fides eorum lædatur, nõ intelligentiũ propositum nostrum. Cumq; hæc Petrus dixisset ad nos, Niceta rogat permitti sibi dicere aliquid: atq; indulgente Petro, cũ uenia inquit: Obsecro te domine mi Petre, audias me ualde solicitum tui, & uerentem, ne fortè in certamine, quod tibi est cum Simone, superari uidearis. Solet enim frequenter accidere, ut qui ueritatẽ defendit, non semper obtineat: dum aut in aliquo præuenti sunt auditores, aut non grandem curam melioris sententiæ gerunt. Super hæc autem omnia, & ipse Simon uehementissimus est orator, in arte dialectica, & syllogismorũ tendiculis enutritus: quod autem est omnibus grauius, & in arte magica ualde exercitatus: & ideo metuo, ne fortè tam ualide ex omni parte munitus, apud eos, qui ignorant eum, falsa allegans, putetur uera defendere. Neq; enim uel nosipsi eum potuissemus effugere, & conuerti ad dominum, nisi dum adiutores eius, & errorũ socij sumus, agnouissemus quod deceptor esset, ac magus. Cumq; hæc Niceta dixisset, Aquila quoq; rogans sibi dicendi facultatem dari, hoc modo etiam ipse prosequutus est: Suscipe quęso & mei erga te amoris curam optime Petre, & ego enim ualde solicitus sum pro te. Nec reprehẽdas nos in hoc: quia curam gerere alicuius ex affectu uenit: negligere autẽ nõ minus est, quàm odisse. Testem uero inuoco deum, quia non ut segniorem te in certamine sciens, metuo pro te, quippe quia nec unquam tibi præstò fuerim disputanti: sed qui illius impietates benè nouerim, existimationem tuam cogito simul & animos auditorũ, & ipsius ante omnia ueritatis statum. Vehemens enim est hic magus ad omnia quæcunq; uoluerit, & supra modũ scelestus: in omnibus enim eum diligenter agnouimus, utpote qui à puero malorũ eius auditores fuerimus & ministri, & nisi nos dei amor abrupisset ab eo, in eisdem cum ipso etiam nunc uersaremur malis: sed ingenitus quidã nobis erga deum affectus, scelera quidem eius exosa, cultum uero dei amabilem fecit. Vnde & arbitror opus fuisse diuinæ prouidentiæ, ut nos primo familiares eius effecti notitiam caperemus, quomodo, uel quali arte, prodigia, quæ facere uidetur, efficiat. Quis enim est, qui non obstupescat super his, quæ facit, mirabilibus? & non putet eum de cœlis deum ad salutem hominum descendisse? Ego de meipso fateor, nisi interius eum scissem,

Matth. 7.

Legant hoc theologi, qui ut desperatos fastidiunt eos qui paradoxis suis non protinus assensi fuerint.

Non semper obtinent ueritatis patroni.

Orator Simon.

scissem, & interfuissem actibus eius, subripi mihi facile potuisset: unde nō fuit magnum nos ab eius consortio separari, scientes eum magicis artibus, & commentis scelerū niti. Quod si uis etiam ipse de eo cuncta cognoscere, quis ipse sit, qualis'ue, & unde, uel qualiter patrentur quę gerit, ausculta. Simon hic, patre Antonio, matre Rachel natus est, gente Samaræus, ex uico Gytthorum, arte magus, græcis tamen literis liberalibus adprime eruditus, gloriæ ac iactantiæ supra omne genus hominum cupidus, ita, ut excelsam uirtutem, quæ supra creatorem deum sit, credi se uelit, & Christum putari, atq; Stantem nominari. Hac autem appellatione utitur, quasi qui neget posse se aliquādo dissolui, adserens carnem suam ita diuinitatis suæ uirtute compactam, ut possit in æternum durare. Hinc ergo Stans appellatur, tanquam qui nō possit ulla corruptione decidere. Interfecto etenim, sicut scis & ipse, baptista Ioanne, cum Dositheus hæreseos suæ iniisset exordium, cum aliis triginta principalibus discipulis, & una muliere quæ Luna uocitata est: unde & illi triginta quasi secundum lunæ cursum in numero dierū positi uidebantur. Simon hic malæ, ut diximus, gloriæ cupidus, accedit ad Dositheū, & simulatis amicitiis, exorat, ut si quando aliquis ex illis triginta obisset, in locum defuncti se continuò subrogaret: quia neq; statutum numerū excedere apud eos fas erat, neq; ignotum aliquem inserere, aut nondum probatum: unde & cæteri studentes digni loco ac numero fieri, secundū sectæ suæ instituta placere per omnia gestiunt, quo possit unusquisq; ex his, qui illum numerum sequuntur, cum forte aliquis, ut diximus, decesserit, dignus uideri, qui in locū defuncti substitui debeat. Igitur Dositheus plurimis ab hoc exoratus, ubi locus intra numerū factus est, introduxit Simonem. Sed hic nō multo post incidit in amorem mulieris illius, quam Lunam uocant, nobisq; utpote familiaribus suis omnia concredebat, quod magus esset, & quod amaret Lunam, quodq; gloriæ cupidus, noluit ea inglorius frui: sed expectare patienter, donec honeste ea uti liceret: si tamen etiā nos cōspiraremus ei ad omnia quæ uelit: sed & mercedem ministerij huius daturū se nobis pollicebatur, summis ut honoribus affici, & dij esse ab hominibus crederemur, tantū ut mihi, inquit, Simoni deferatis primatus, qui possum magica arte multa signa & prodigia ostendere, per quæ possit uel gloriæ, uel sectæ nostræ ratio cōstare. Possum enim facere ut uolentibus me cōprehendere, nō appareā: & rursus uolēs uideri, palàm sim. Si fugere uelim, mōtes perforem, & saxa quasi lutū pertranseam: si me de monte excelso præcipitem, tanquā subuectus ad terras inlæsus deferar. Vinctus memetipsum soluā, eos uero qui uincula iniecerint, uinctos reddam: in carcere conligatus, claustra sponte patefieri faciam: statuas animatas reddam, ita ut putentur ab his qui uident, homines esse: nouas arbores subitò oriri faciam, & repentina uirgulta producam: in ignem memetipsum iniiciens, non ardeam. Vultū meum cōmuto, ut non agnoscar: sed & duas facies habere me, possum hominibus ostendere. Ouis aut capra efficiar: pueris paruis barbam producam: in aërem uolando inuehar: aurum plurimū ostendam: reges faciam, eosq; deiiciā. Adorabor ut deus, publice diuinis donabor honoribus, ita, ut simulacrū mihi statuentes, tanquam deum colant, & adorent. Et quid opus est multa dicere? quicquid uoluero facere, potero. Multa etenim iam mihi experimenti causa consummata sunt. Deniq; aliquādo, inquit, cum mater mea Rachel iuberet me exire ad agrum ut meterem: ego falcem uidens positam, precepi ei ut iret & meteret: & messuit decuplo amplius cæteris. Multa iam noua uirgulta produxi de terra, & conualescere ea feci, & sub momento temporis apparere feci: & montē proximum, ego secundo perforaui. Sed hęc cum diceret de uirgultis productis, & monte perforato, stupescebam pro eo, quod etiam nos circumuenire uelit, quibus secōmendare & concredere uidebatur: sciebamus enim quod à proauis hæc fuissent, quæ à se nuper facta perhibebat. Hæc ergo nos ab eo flagitia audientes, & ho

Simon magus quis fuerit.

Simon Stantem se uoluit uocari.

Lunā illam quā & Selenen uocitant, apud Tyrum in prostibulo egisse, Eusebius testatur.

Quanta effecerit Simō per magiam.

Quod de sese est pollicitus Simon, id est consequutus. Nam in Tiberi simulacrum erat, cui inscriptio fuit, Simoni deo sancto: ut Eusebius ex autoritate Iustini martyris testatur.

rum deteriora, sequebamur tamen & ipsi eius scelera, & alios ab eo decipi patiebamur, multa etiam mentientes pro eo, et hoc priusquam aliquid faceret eorum quæ promiserat, ita, ut nullis adhuc gestis, à nõnullis tamen putaretur deus. Interim in

Dositheus derogauit Simoni.

initio, cum adhuc inter triginta Dosithei discipulos haberetur, cœpit ipsi Dositheo derogare, tanquam qui non integre, nec perfecte doceret, idq; eum non inuidia facere, sed inscientia. Verum Dositheus ubi sibi derogari sensit à Simone, uerens ne opinio sua obscuraretur apud homines, qui eum putabant, ipsum esse Stantem, furore cõmotus, cum ad scholam solito conuenissent, uirga correpta uerberare Simonem cœpit, & repente per corpus eius, quasi per fumum, uisa est uirga transire: super quo obstupefactus Dositheus, ait ad eum: Dic mihi si tu es Stans, ut adorem te. Cumq; Simon respondisset, ego sum: Dositheus uidens se non esse Stantem, cecidit & adorauit eum, & Simoni quidem cedit principatu suo, ipsiq; obedire omnẽ triginta uirorum ordinem iubet: semetipsum uero in locum Simonis statuit, & nõ

Dositheus moritur.

multo post defunctus est. Igitur post obitũ Dosithei Simon accepit Lunam, cum qua usque ad præsens circuit, ut uidetis, decipiens turbas, & adserens semetipsum quidem uirtutẽ esse quandam, quæ sit supra conditorem deum: Lunam uero quæ secum est, esse de superioribus cœlis deductam, eandemq; cunctorum genitricem,

Lunam Simon sapientiam uoluit uideri.

adserit esse sapientiã: pro qua, inquit, Græci & Barbari cõfligentes, imaginem quidem eius aliqua ex parte uidere potuerunt: ipsam uero ut est, penitus ignorarunt: quippe quæ apud illum primum omniũ, & solum habitaret deum. Et hæc, atq; alia his similia cũ uerborũ pompa proferens, decepit multos. Sed et hoc indicare debeo, quod ipse ego uidisse me memini, cum esset aliquãdo Luna illa eius in turre quadã, multitudo ingens ad eam conuenerat peruidendam, & undiq; circa turrim stabat: at illa per omnes fenestras turris illius omni populo procũbere, ac prospicere uidebatur. Et multa alia mirabilia fecit, & facit, ita, ut stupentes pro his homines, putent eum ipsum esse summũ deum. Nam mihi aliquando, & Nicetæ rogantibus, ut exponeret quomodo hæc possint arte magica effici, & quæ esset huius rei natura: Si-

Absurdum commentũ Simonis de puero necato etiam hodie receptũ apud magos.

mon tanquã familiaribus suis, explanare ita cœpit: Pueri, inquit, incorrupti, & uiolenter necati, animam adiuramentis ineffabilibus euocatam adsistere mihi feci, & per ipsam fit omne quod iubeo. Et ego: Est ne, inquã, possibile animæ hæc facere? Ille respondit: Hoc uos scire uolo, quia secundum locum post deum obtinet anima hominis, cum exuta fuerit à corporis sui tenebris. Statim deniq; & præscientiam habet, propter quod euocatur ad necromantiã. Et ego respondi: Cur ergo interfectorum animę nõ ulciscuntur interfectores suos? At ille: Non meministi, inquit, quod dixi, quia cum exierit de corpore, etiam præscientiam habet? Memini inquam. Ob hoc, inquit, cum excedit è corpore, statim prænoscit futurũ esse iudicium, & unũquenq; pro his, quæ hic egerit malis, pœnas daturum: & ideo nolunt ulcisci interfectores suos, quia & ipsæ pro suis malis, quæ hic cõmiserant, perferunt cruciatus, & illos sciunt in iudicio grauiora manere supplicia. Super hæc autem omnia, nec

Genij præsides animarum.

permittitur eis exire, aut facere quicquam ab angelis qui ei pręsunt. Et ego respondi: Si non permittitur eis ab angelis huc uenire, aut facere quod uolunt, quomodo mago euocanti obtemperat anima? Ipsis, inquit, animabus uenire uolentibus non indulgent: cum uero hi qui pręsunt angeli, adiurati fuerint per maiorẽ suum, excusationem habent nostræ, qui eos adiuramus, uiolentiæ, ut permittant exire animas quas euocamus: non enim illi peccant qui uim patiuntur, sed nos qui inferimus necessitatem. Ad hæc Niceta, ultra non ferens, præpropere respondit, quod & ego quidem facturus eram, sed prius eum expiscari de singulis cupiebam: sed, ut dixi, Niceta præueniens: Et tu, inquit, nõ times diem iudicij, qui uim angelis facis, & animas euocas, & homines decipis, & honorẽ tibi diuinum ab hominibus mercaris? Et quomodo nobis persuades quod neq; iudicium erit, ut nonnulli Iudæorũ faten

tur,

tur, neque animæ immortales sint, quod uidetur pluribus, cum ipse oculis tuis uideas eas, & cōmonitionem diuini iudicij capias ex ipsis? His ab eo dictis impalluit Simon, & tamen post paululum recolligens se, ita respondit: Ne putetis, inquit, quod generis uestri homo sim ego, neq; magus sum, neq; amator Lunæ, neq; Antonij filius. Ante enim quàm mater mea Rachel conueniret cum eo, adhuc uirgo concepit me, cum esset in potestate mea, uel paruum esse, uel magnum, & hominem inter homines apparere. Tentandi ergo gratia uos primos assumpsi amicos, ut in cœlestibus & ineffabilibus locis meis primos uos conlocem, cum probauero. Humana ergo de meipso mentitus sum, ut uos manifestius comprobarem, si integrum erga me seruatis affectum. Ego uero hæc audiens, ipsum quidem miserū iudicans, impudentiam tamen eius admirans, & pro eo ipse erubescens, simul & ueritus ne quid in nos moliretur mali, innuo Nicetę, paulisper unà mecum simulare, & aio ad eum: Non nobis indigneris hominibus corruptibilibus, incorruptibilis deus, sed suscipe magis affectum nostrū, & animū uolentem scire qui sit deus: nondum enim sciebamus quis esses, & nec aduertebamus quia tu es quē quærebamus. Hæc & his similia uultu pro re aptato prosequētibus nobis, uanissimus credidit nos deceptos, & eo magis elatus addidit etiam hæc: Propitius uobis iam sum, pro affectu quem erga me deum geritis: me enim diligentes, nesciebatis, & me quærentes, ignorabatis. Sed nolo dubitetis, quia hoc est uere deū esse, cum potest quis paruus effici, uel magnus, si uoluerit: nam quoquo modo apparere hominibus poteram. Nunc ergo incipiam uobis aperire quod uerum est. Ego uirtute mea quodā tempore aērem uertēs in aquam, & aquam rursum in sanguinem, carnemq; solidans, nouum hominem puerū formaui, & opus, conditore deo multo nobilius, protuli. Ille enim creauit hominem è terra, ego autem, quod est difficilius, ex aēre, quemq; rursus resoluens aëri reddidi: speciem tamē eius, imaginemq; depictam in interiore cubiculo conlocaui, ut esset indicium ac memoria operis mei. Hæc autem intellegebamus eum dicere pro puero illo, cuius ui necati anima, ad ea quæ uolebat ministeria, utebatur. Petrus ergo hæc audiens, cum lachrymis ait: Miror admodū immensam dei patientiā, & è contrario in nonnullis humanæ temeritatis audaciam. Quæ enim ratio inueniri ultra poterit, quæ Simoni suadeat, quod deus iudicet iniquos, cum ipse sibi persuadet, quod animarū obedientia ad scelerum suorū utatur ministeriū? re autem uera à dæmonibus inluditur: tamen cum per hæc ipsa certus sit, quod immortales sunt animæ, & iudicantur pro his quæ gesserint: & qui se putet re ipsa uidere ea, quæ nos fide credimus, quamuis, ut dixi, inludatur à dæmonibus, tamen arbitratur se ipsam animæ uidere substantiā. Quando hic, inquam, fatebitur uel male se agere in tanto malo positus, uel iudicandū se pro his quę gerit, qui sciens dei iudiciū contemnit, & inimicum se exhibet deo, & audet tam nefanda cōmittere? Vnde certum est fratres mei, nōnullos ueritati ac religioni dei nō ideo aduersari, quod eis nequaquā ratio fidei cōstare uideatur: sed quia aut nimietate quadam peccatorū inuoluti, aut malis suis præuenti, & tumore cordis elati sunt, ita, ut nec ea quidem credant, quæ oculis suis se uidere arbitantur. Verum quoniā ingenita erga conditorem deum sufficere ad salutem uidebatur affectio his qui diligerent eum, studet inimicus hanc affectionē in hominibus peruertere, & inimicos eos efficere, atq; ingratos conditori suo. Testor autem cœlum ac terram, quod si quantum cupit inimicus desæuire, permitteretur etiam à deo, olim omnes homines deperissent: sed misericordiæ causa non sinit deus. Quod si affectum suum homines conuerterēt ad deum, omnes sine dubio saluarentur, etiam si pro aliquibus delictis ob iustitiam corripi uiderentur. Sed nunc plurimi hominum inimici effecti sunt dei, quorum malignus corda penetrauit, & affectum quem eis conditor deus inseruerat, ut erga se haberēt, in semetipsum deflexit. Aliorum uero qui aliquantulū uigi-

Simon mētitur se ex uirgine natum.

Miracula Simonis.

Tria sunt quæ cogunt aduersari nos Christo, Ignorantia, peccatorum multitudo, superbia.

Affectioni nostræ erga deum insidiantur dæmones.

lare uidebantur, in phantasia gloriæ & splendoris apparens, & magna quædã atq; ingentia repromittens, euagari nihilominus à deo uero mentem atq; animũ fecit, quæ tamen perpetrare ei iusta quadam permittitur ratione. Ad hæc Aquila respondit: Quid ergo delinquunt homines, si malignus transformans se in splendorem lucis, maiora repromittit hominibus, quàm ipse conditor deus? Et Petrus: Puto, inquit, hoc iniustius nihil esse: & quatenus iniustũ sit, audi. Si filius tuus, qui à te omni diligentia eruditus est, & nutritus, atq; ad uirilem perductus ętatem, ingratus tibi sit, & relinquens te, ad alium, quem fortè ditiorem uiderit, eat, & honorẽ quem tibi debebat, illi exhibeat, ac spe maioris lucri naturam neget, & iura paterna defugiat, rectũ tibi uidetur, an impiũ? Et Aquila respondit: Omnibus palàm est, quod impium sit. Et Petrus: Si ergo in hominibus hoc impiũ dicis, quanto magis in deo, qui supra omnes homines honore ab hominibus dignus est? cuius non solum beneficijs fruimur, uerum & ope ac uirtute esse cœpimus, cum non essemus: cuiq; si placeamus merebimur ab eo, ut etiam æterni in bonis simus. Vt ergo infideles à fidelibus, & pij discernantur ab impijs, permissum est maligno uti his artibus, quibus singulorum erga uerum parentem probentur affectus. Quod si uere esset aliquis deus alienus, tamen ab eo qui nos creauerat, quiq; nobis pater, & cõditor fuerat, rectum'ne erat, relicto proprio transire ad alienum? Et Aquila: Absit, inquit. Tum Petrus: Quomodo ergo dicemus malignum esse causam peccati nostri, cum hoc permissu dei fiat, ut per ipsum probẽtur, & in die iudicij arguantur, hi qui maioribus pollicitationibus inuitati, ueri patris & conditoris sui reliquerint pietatem: hi uero qui fidem & charitatem proprij patris, etiam cum paupertate, si acciderit, & cum tribulatione seruauerint, donis cœlestibus in regno eius, & immortalibus muneribus perfruantur? Sed hæc aliàs diligẽtius exponemus. Quid autem Simon egerit post hæc, scire cupio. Et Niceta respondit: Vbi intellexisse eũ sensimus, quod deprehensus esset à nobis, conloquuti inter nos de sceleribus eius, reliquimus eum, & ad Zachæum uenimus, hæc ipsa ei, quæ tibi nunc protulimus, indicantes. At ille benignissime nos suscipiens, & de fide domini nostri Iesu Christi edocens, fidelium numero sociauit. Cumq; hæc Niceta dixisset, Zachæus qui paulò ante egressus fuerat, ingrediebatur, dicens: Tempus est, ut procedas ad disputandum Petre: turba enim multa in atrio domus cõgregata te operitur: quorum in medio, multis fultus ad scelus asseclis, constitit Simon. Tum Petrus, ut hæc audiuit, orationis gratia secedere me iubens, nondum enim eram dilutus à peccatis, quæ in ignorantia cõmiseram, ait ad reliquos: Oremus fratres, ut deus per Christũ suum pro ineffabili misericordia sua adiuuet me exeuntem pro salute hominũ, qui ab ipso creati sunt. & hæc cum dixisset, oratione facta, processit ad atrium domus, in quo erat multitudo plurima populi congregata: quos ubi omnes summo silentio ad se intentos uidit, & magum Simonẽ in medio eorum, uelut signiferum, stantem, hoc modo cœpit: Pax uobis sit omnibus, qui parati estis dare dexteras ueritati: quicunque enim obediunt ei, uidentur quidem aliquid gratiæ referre deo: porrò autem ipsi ab eo donum summi muneris consequuntur, iustitiæ eius semitis incedentes: propter quod primum est omniũ, iustitiam dei, regnumq; eius inquirere. Iustitiam quidem ut rectè agere doceamur: regnum uero, ut quæ sit merces posita laboris & patientię nouerimus: in quo est bonis quidem æternorũ bonorum remuneratio: his autem qui contra uoluntatem dei egerint, pro uniuscuiusq; gestis pœnarum digna restitutio. Hic ergo, hoc est, in præsenti uita positos, oportet uos agnoscere uoluntatem dei, ubi & agendi locus est. Nam si quis uelit antequam actus suos emendet, de his requirere, quæ non potest inuenire, stulta & inefficax erit huiuscemodi inquisitio. Tempus enim breue est, & iudicium dei, gestorũ causa agetur, non quæstionum. Ideoq; ante omnia hoc quæramus, quid nos, aut qualiter agere oporteat, ut æternam

Certa ratione dæmonibus aliquid permittitur in homines.

Dæmones adfligunt, ut probetur cõstantia nostra.

Petrus cõgressurus cum Simone orat.

nam uitam consequi mereamur. Nam si exiguum hoc uitæ tempus per inanes occupemus, & inutiles quæstiones: inanes sine dubio & uacui ab operibus bonis pergemus ad deum, ubi iudicium, ut dixi, operum nostrorum fiet. Vnaquæque etenim res, suum tempus habet & locum. Operum hic locus, hoc tempus est: meritorū seculum futurum.

Veniet enī nox ubi nemo operari poterit. Ioan. 9.

Ne ergo impediamur, ordinem locorum, ac temporū permutantes, primo quæ sit dei iustitia requiramus, ut tanquam iter acturi, abundanti uiatico bonis operibus repleamur, quo possimus ad regnum dei, tanquam ad urbem maximam peruenire. Deus enim his, qui recte sentiunt, per ipsa opera mundi, quę fecit, manifestus est, ipsius creaturæ suæ utens testimonio:

Rom. 1.

& ideo cum de deo dubitatio esse non debeat, de sola nunc eius iustitia requiramus & regno. Quod si aliquid nobis de secretis & reconditis inquirendū suggerit mens nostra, antequam de operibus iustitiæ requiramus, rationem reddere nobismetipsis debemus: quia si bene agentes salutem consequi meruerimus, tanquam casti & mundi euntes ad deum, spiritu sancto replebimur, & omnia quæ sunt secreta & occulta, sine ulla quæstionum cauillatione noscemus: quæ nunc, etiam si totum quis uitæ suæ tempus in inquirendo consumat, nō solum non poterit inuenire, sed & maioribus se erroribus inferet, quia non per uiam prius iustitiæ incedens, ad portum uitæ peruenire contendit.

Nihil proficitur in scripturis diuinis sine spiritu sancto.

Et propterea suadeo, primo iustitiam eius esse requirendam: ut per hanc iter agentes, & in uia positi ueritatis, uerum prophetam inuenire possimus, non uelocitate pedum, sed operum bonitate currentes: ut ipso duce usi, nullum uiæ huius patiamur errorem. Si enim ipsum sequētes ingredi meruerimus illam, quô peruenire cupimus, ciuitatē, omnia iam de quibus quæritur, oculis uidebimus, tanquam hæredes omnium facti. Intelligite itaque uiam esse hunc uitæ nostræ cursum. Viatores eos qui bona opera gerunt. Portam uerū prophetam, de quo dicimus. Vrbem regnum esse, in quo residet omnipotens pater, quem soli uidere possunt hi qui mundo sunt corde.

Via. Viatores. Porta. Vrbs.

Non ergo nobis difficilis uideat̄ huius itineris labor, quia in fine eius requies erit: nam & ipse uerus propheta ab initio mundi, per seculum currens, festinat ad requiem. Adest enim nobis omnibus diebus, & si quando necesse est apparet & corrigit nos, ut obtemperantes sibi ad uitam perducat ęternam. Mea ergo ista sententia est, sicut & uero prophetę uisum est, ut primo de iustitia requiratur, ab his maxime qui deum se nosse profitentur. Si ergo habet aliquis quod esse rectius putet, dicat: & cum dixerit, audiat, sed cum patiētia & quiete. Propter hoc enim ab initio, salutationis specie pacem cunctis precatus sum. Ad hæc Simon respondit: Nos pace tua opus non habemus: si enim pax sit & concordia, ad inueniendā ueritatem nihil proficere poterimus: habent enim inter se pacem & latrones, & scortatores, & omnis nequitia cum semetipsa concordat: & nos ergo si ob hoc conuenimus, ut pacis causa omnibus quæ dicuntur præbeamus adsensum, nihil auditoribus conferemus: sed è cōtrario inlusis eis, nos amici discedemus:

Simonis illud hactenꝰ in scholis theologorum mire locum habuit.

propter quod noli inuocare pacem, sed magis pugnam matrem eius, & si potes expugna errores. Nec requiras amicitiā iniustis adsentationibus paratam:

Pugna mater pacis.

hoc enim te ante omnia scire uolo, quia duobus inter se dimicantibus, tunc erit pax, cum alter ceciderit superatus: & ideo pugna ut potes, nec requiras pacem sine bello, quod impossibile est, aut si potest fieri, ostende. Ad hæc Petrus: Attentius audite, ô uiri, quæ dicimus. Ponamus mundum hunc campum esse aliquem magnum, & ex duabus ciuitatibus, quarū reges sibi inuicem sint contrarij, missos esse singulos ad dimicandum duces: & illum quidem boni regis ducem, consilium dare, ut uterque exercitus absque sanguinis profusione, melioris in regis iura concedat, quo sine periculo omnes salui fiant: illū uero contrarium dicere: Non, sed pugnetur, ut non qui dignus est, sed qui fortior ipse cum his, qui euaserint, regnet. Quæso uos, quid magis eligeretis? non dubito, quin, ut cum incolumitate omnium, regi meliori manus darentur: & ego nunc non, ut Si-

Vere enim dictum est, nimiũ altercando ueritatem amitti.

mon ait, pacis causa ad sensum uolo cõmodari, his quæ male dicuntur, sed ut cum quiete & ordine ueritas requiratur. Nonnulli enim in disputationũ certamine ubi errorem suum senserint confutari, causa perfugij conturbare continuò incipiunt, & mouere lites, ne palàm fiat omnibus quod superãtur: & propterea ego frequenter exoro, ut cum omni patientia & quiete indago disputationis habeatur, ut si fortè aliquid minus rectè dictum uideatur, repetere id, & apertius liceat explanare: solet enim interdum aliter dici quid, & aliter audiri, dum aut minus lucide profertur, aut minus uigilanter aduertitur: & ob hoc patiẽter cupio haberi sermonem, ut neque subripiat alter alteri: neq; sermonẽ dicentis, intempestiuus sermo contradicentis interrumpat: neq; reprehẽdendi studium geramus, sed liceat, ut dixi, minus planè dicta repetere, ut examinatione iustissima clarescat ueritatis agnitio. Scire enim debemus, quia si quis à ueritate uincatur, non ipse uincitur, sed ignorantia, quæ in ipso est, quæ est dæmon pessimus: quam qui potuerit effugare, salutis accipit palmam. Propositum nanq; nobis est prodesse auditoribus, nõ ut male uincamus, sed ut pro agnitione ueritatis bene uiuamus. Si enim ueritatis inquirẽdæ studio sermo moueatur, etiam si quid minus plenè pro humana fragilitate dicemus, deus, pro ineffabili sua bonitate, ea quæ desunt, latenter auditorum sensibus adimplebit. Iustus est enim, & secundum uniuscuiusq; propositum, alijs quidem in promptu facit esse quod quæritur, alijs uero obscurum reddit, etiam quod palàm positum est. Quia ergo uia dei, uia pacis est, cum pace quæ dei sunt requiramus: ad hæc si quis habet quod prosequatur, locus est. Si uero nullus est qui respondere uelit, ego dicere incipiam, & quæ mihi ab alio possunt obijci, ipse in medium prolata, dissoluam. Cum ergo Petrus cœpisset continuare sermonem, Simon interrupta oratione eius: Cur, inquit, festinas ipse tibi dicere, quæ tibi uidentur? Intelligo uersutias tuas: uis enim tibi ea ipse proponere, quorum absolutio bene tibi meditata est, ut ignorantibus turbis, uidearis rectè aliquid dicere: sed apud me non tibi erit horum locus. Nunc ergo, quoniam ut uir fortis polliceris, te omni uolenti proponere responsurũ, mihi interim primo respondeto. Et Petrus: Paratus, inquit, sum, tantum ut cum pace sit sermo. Tunc Simon: Non uides, inquit, imperitissime, quod contraria agis magistro tuo, pacem deposcens, quod utiq; non conuenit ei qui expugnaturum se promittit ignorantiam? Aut si tu rectè pacem ab auditoribus poscis, non rectè magister tuus dixit: Quia non ueni pacem mittere in terram, sed gladium. Aut enim tu bene dicis, & ille non bene: aut si magister tuus bene, tu pessime, qui nõ intellexisti contraria te proferre ei, cuius te discipulum profiteris. Ad hęc Petrus: Neq; qui misit me male fecit, gladium mittere in terram: neq; ego contraria ei ago, auditorum pacem requirens. Sed tu & imperite & temere reprehendis ea quæ non intelligis: etenim quia pacem non uenit mittere in terram magister audisti: quod autem dixerit, Beati pacifici, quoniã ipsi filij dei uocabuntur, non audisti. Propter quod non ego magistro diuersa sentio, pacem persuadens, quam ille seruantibus beatitudinem posuit. Et Simon ait: Pro magistro respondere cupiens, ô Petre, multo eum grauius accusasti, si cum ipse non uenerit pacem facere, hanc alijs seruare præceperit. Et quomodo alius ille eius sermo constabit quem dixit? Quia sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius. Petrus ad hæc: Magister, inquit, noster qui erat uerus propheta, & sui in omnibus memor, neq; sibi contraria loquutus est, neq; nobis ab his quæ ipse gerebat diuersa mandauit. Quod enim ait: Non ueni pacem mittere in terram, sed gladium: & ex hoc uidebitis separari patrem à filio, filium à patre: uirum ab uxore, & uxorem à uiro: & matrem à filia, filiam à matre: fratrem à fratre, socrum à nuru, amicum ab amico: hæc omnia continent doctrinam pacis: & quomodo, audi. Initio prædicationis suæ, utpote qui uelit omnes inuitare & adducere ad salutem, ac patientiam laborum, tentationumq; habendam suaderet, pauperes beati-

Pro cuiusq; studio uel clara, uel obscura sunt mysteria diuina

Pax Simoni exosa.

Cõtentiones Simon probare conatur.

Matth. 5.

Matth. 10.

Gladius, Matthæi 10. aliquid pacis habet.

beatificabat, eosq; pro penuriæ tolerantia adepturos esse pollicebatur regna cœlorum, ut sub tanta spe æquanimiter paupertatis pondus, spreta cupiditate, portarent. Est enim unum & maximum ex pernitiosissimis peccatis, cupiditas. Sed & esurientes, & sitientes æternis bonis iustitiæ saturandos esse promisit, ut egestatem tolerabiliter ferentes, nihil pro hac iniusti operis molirentur. Mundus quoq; corde similiter beatos dicebat, & per hoc deum uisuros, ut unusquisq; adipisci tantum cupiens bonum, semetipsum à pessimis & pollutis cogitationibus contineret. Sic ergo magister noster discipulos ad patientiam uirtutis inuitans, bonum pacis, etiam cum labore patientiæ, suadebat esse seruandum. E contrario uero eos qui in diuitijs ac luxuria uersabantur, lugebat, qui nihil pauperibus largiebantur, arguens eos rationem reddituros: quia proximos suos, quos diligere sicut seipsos debuerant, ne in egestate quidem positos miserati sunt. Hæc autem dicens, alios quidem obedire fecit, alios uero reddidit inimicos. Credentibus ergo & obedientibus pacem habere inter se inuicem iubet, & ipsis dicit: Beati pacifici, quia ipsi filij dei uocabuntur. His autem, qui non solum non credidere, uerum & aduersarij doctrinæ eius facti sunt, bellum uerbi & confutationis indixit: quia ex hoc uidebitis separari filium à patre, & uirum ab uxore, & filiam à matre, & fratrem à fratre, & nurum à socru, & inimici hominis domestici eius. In unaquaque enim domo, cum inter credentem, & non credentem cœperit esse diuersitas, necessariò pugna fit: incredulis quidem contra fidem dimicantibus, fidelibus uero in illis errorem ueterem, & peccatorum uitia confutantibus. Similiter quoque etiam erga scribas & pharisæos ultimo doctrinæ suæ tempore bellum gerit, arguens eos super actibus non bonis, & non recta doctrina, & quod clauem scientiæ, quam à Moyse traditam susceperunt, occultarent, per quam possit ianua regni cœlestis aperiri. Sed & nos ad prædicandum mittens dominus noster præcepit nobis, ut in quamcunque ciuitatem uel domum introierimus, dicamus, pax huic domui: & si quidem, inquit, fuerit ibi filius pacis, ueniet super eum pax uestra: si uero non fuerit, pax uestra ad uos reuertetur. Exeuntes autem de domo, uel de ciuitate illa, ut etiam puluerem, qui adhæserit pedibus nostris, excutiamus super eos. Tolerabilius autem erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorũ in die iudicij, quàm illi ciuitati uel domui. Quod utique ita demum præcepit fieri, si prius in ciuitate uel domo ueritatis sermo prædicetur. Ex quo uel recipientes ueritatis fidem, filij pacis & filij dei fiant, uel non recipientes arguantur, quasi inimici pacis & dei. Ita ergo & nos magistri instituta seruantes, pacem primo proponimus auditoribus, ut absque ulla perturbatione possit uia salutis agnosci. Quod si quis pacis uerba non suscipit, neque adquiescit ueritati: scimus aduersum eum pugnam uerbi mouere, & arguere acrius confutando ignorantiam, & redarguendo peccata. Necessariò igitur pacem proponimus, ut si quis est filius pacis, pax nostra ueniat super eum: ab eo autem qui se alienum pacis effecerit, regredietur ad nos pax nostra. Non ergo, ut putas, consensu malorum pacem proponimus: nam utique continuò tibi dexteram dedissemus: sed ut per quietem & patientiam differentibus nobis qui sit sermo uerus, facilius ab auditoribus dinoscatur. Si autem dissideas & discordes à te metipso, quomodo stabis? Necesse est ut cadat, qui in semetipso diuiditur. Omne enim regnum in semetipsum diuisum, non stabit. Ad hæc si quid uidetur, dicito. Et Simon: Stultitiam tuam demiror. Sic nobis magistri tui uerba proponis, quasi certum de eo habeatur quod propheta sit, quem ego perfacile demonstrare possum, multa sibi contraria loquutũ. Deniq; ex his, quæ ipse protulisti, arguam te: ais enim dixisse eum, omne regnum, uel omnis ciuitas diuisa in semetipsa, non stabit. Et alibi iterum ais eum dixisse, quia ipse miserit gladium, ut separaret eos, qui in domo sunt, ita, ut diuidatur filius à patre, & filia à matre, & frater à fratre, ut si fuerint

Spe mercedis Christus labores huius uitæ nobis edulcauit.

Pax.

Bellum uerbi intelligendum in gladio.

Lucæ. 11.

Matth. 10.

Matth. 12.

in una domo quinq;, diuidantur tres aduerſum duos, & duo aduerſum tres. Si ergo omne quod diuiditur, cadit, iſte qui diuiſiones facit, cadendi præſtitit cauſas: & ſi talis eſt, utiq; malus eſt. Ad hæc reſponde ſi potes. Et Petrus: Non temere derogeſ ô Simon his quæ non intelligis. Primo ergo reſpondeã pro eo quod ais, me magiſtri mei uerba proponere, atq; ex ipſis ea, de quibus dubitatur, abſoluere. Dominus noſter mittens nos apoſtolos ad prædicandũ, præcepit nobis ut doceamus omnes gentes, de his quæ mandata ſunt nobis. Neque ergo dicere ea, ut ab ipſo dicta ſunt, poſſumus. Non enim dicere, ſed docere ea in mandatis habemus, & ex ipſis oſtendere, quomodo unumquodq; eorum ueritate ſubnixum ſit. Neq; rurſus proprium nobis aliquid dicere permiſſum eſt. Sumus enim miſſi, & neceſſariò qui miſſus eſt, illud quod iuſſus eſt, nunciat, & uoluntatẽ mittentis exponit. Nam ſi aliud dicam, quàm præcepit mihi ille qui me miſit, falſus ero apoſtolus, qui non illud dico quod iuſſus ſum dicere, ſed quod mihi uidetur; quod qui facit, utiq; ſe meliorẽ uult oſtendere, quàm eſt ille à quo miſſus eſt: & eſt ſine dubio præuaricator. Si uero ea quæ iuſſus eſt proſequatur, eorumq; adſertiones manifeſtiſſimas proferat, Apoſtoli opus exequi uidebitur: quod ego nunc implere contendens, nõ tibi placeo. Non ergo reprehendas, quod eius, qui me miſit, proferam uerba: ſed ſi eſt in illis aliquid, quod non ſit integre dictum, inde me ut arguas, licet: quod tamen nullo modo fieri poteſt. Aut ſi non putas eum prophetã eſſe, hoc primo requiratur. Et Simon: Non opus habeo hoc diſcere abs te, ſed quomodo ſibi iſta conueniant. Si enim inconſonans oſtendetur, ſimul etiam propheta non eſſe docebitur. Tum Petrus: Sed ſi prius, inquit, oſtendero eum prophetam, hoc quod uidetur eſſe inconſonans, nõ erit: neq; enim ex cõſonantia quis propheta eſſe probatur, quia hoc multis poſſibile eſt facere: quod ſi conſonantia prophetam non facit, multo magis nec inconſonantia. Quia ergo multa ſunt quæ uidentur quidem inconſona eſſe nonnullis, habent tamen profundiore ratione in ſemetipſis conſonantiam: ſicut & aliqua uidentur habere conſonantiã, diſcuſſa diligentius, inueniuntur inconſona: hac de cauſa aliam non puto rectiorem eſſe uiam ad horum diſcrimen, niſi ut prius cognoſcamus, ſi is qui loquutus eſt ea quæ uidentur inconſona, propheta ſit. Si enim inueniẽ propheta eſſe, omnia illa quæ uidentur ſibi eſſe contraria, conſtat habere cõſonantiam, ſed nõ intelligi. De his ergo probamenta rectius requirentur. Nos enim apoſtoli illius, qui nos miſit, uerba exponere miſſi ſumus, & adfirmare ſententias: proprium uero dicere aliquid non habemus in mandatis, ſed uerborum illius, ut dixi, aperire ueritatem. Et Simon ait: Doce ergo nos quomodo conueniat, ut is qui diuiſiones facit, quæ diuiſiones cadere faciant eos qui diuiduntur, uel bonus uideatur, uel ad hominum ſalutem ueniſſe. Et Petrus: Audi quomodo magiſter noſter omne regnum, & omnem domum diuiſam aduerſum ſemetipſam, dixit ſtare non poſſe. Hoc autem cum ipſe fecit, uide quomodo ad ſalutem cedat. In errore poſitum mundi regnum, uel unamquanq; in eo domum, uerbo ueritatis diuidit, proculdubio ut cadat error, & ueritas regnet. Quod ſi alicui accidat domui, ut error introductus per aliquem diuidat ueritatem: cum error obtinuerit, certum eſt ueritatem ſtare non poſſe. Et Simon: Sed incertum eſt, utrum magiſter ueſter errorem diuidat an ueritatem. Et Petrus: Iſtud alterius quæſtionis eſt. Sed ſi conſtat apud te, quia omne quod diuiſum fuerit, cadit: supereſt ut oſtendam, ſi tantum cum pace audire uis, quod IESVS noſter errorem diuiſerit, ac reſoluerit, docendo ueritatem. Tum Simon: Omitte, inquit, ſermonem pacis frequenter iterare: quid uero ſit quod ſentis, aut credis, breuiter expone. Et Petrus ait: Quid times crebrò audire de pace? an ignoras quia perfectio legis pax eſt? ex peccatis enim bella naſcuntur & certamina: ubi autem peccatum non ſit, pax eſt animæ: ubi uero pax eſt, in diſputationibus ueritas, in operibus iuſtitia inuenitur. Et Simon:

Apoſtolorũ eſt docere, non dicere.

Apoſtolorum opus quale.

Cõſonantia nõ facit prophetã.

Nihil propriũ dicere, Apoſtoli eſt.

Veritatis uerbũ diuidit homines

Perfectio legis eſt pax.

Simon: Videris mihi nō posse profiteri quod sentis. Et Petrus: Dicam ex arbitrio, tamen non tuis uersutijs coactus. Cupio enim quod salutare & utile est omnibus adduci in notitiam, & ideo proferre quambreuissime nō morabor: Vnus est deus, idem qui conditor mundi, iustus iudex, & unicuiq; pro actibus suis quandoq; restituens. Iam uero pro adsertione horum, scio innumera posse uerborum millia commoueri. Et Simon ait: Miror quidem uelocitatem ingenij tui, non tamen amplector errorem fidei tuæ: prudenter enim præuidisti, quod tibi contradici posset è turba: ideo etiam ipse professus es, quod pro adsertione horū, innumera uerborū millia mouebuntur: nulli enim concordat professio fidei tuæ. Denique quod unus sit deus, cuius sit opus mūdus, hoc primum quis recipiat? puto quia neq; paganorum quisquā, quamuis ille sit idiota: philosophorū autem omnino nullus: sed ne Iudęorum quidem imperitissimus quisquam & miserrimus, neq; ego ipse qui eorum legem bene noui. Et Petrus: Omitte, inquit, opiniones absentium: tibi quid uidetur, præsens præsenti dicito. Tum Simon: Possum, inquit, exponere quod uere sentio, sed pigriorem me facit illa consideratio: quia si dixero, quod neq; tibi sit consonum, neq; uulgo huic imperito rectum uidetur, tu quidem quasi obstupefactus, aures cōtinuò obcludens, uelut ne blasphemia polluantur, uerteris in fugam, quia quod respondeas non inuenies. Populus autem irrationabilis adsentatus tibi, te quidem amplectetur, quasi ea docentem, quæ in usu eis sunt: me uero execrabuntur, ueluti noua quædam atq; inaudita profitentem, meumq; errorem alienis mentibus inserentem. Tum Petrus: Nunquid nō tu, in quo nos accusabas, ipse ambagibus uteris, nihil habēs quod adferas ueritatis? aut si habes, incipe absq; circuitionibus, si tantum confidis: & si quidem non placuerint alicui auditorum quę dicis, abscedet: qui uero permanserint, cogentur adsertionibus tuis probare quod uerū est. Incipe igitur quod tibi rectum uidetur, exponere. Et Simon ait: Ego dico multos esse deos, unum tamen esse incomprehensibilem, atq; omnibus incognitum, horumq; omnium deorum deum. Tum Petrus: Hunc, inquit, quem dicis esse incomprehensibilem, & incognitum omnibus deum, ex scripturis Iudæorum, quæ in autoritate habentur, probare potes, an ex alijs aliquibus, quas omnes ignoramus? an ex Græcis autoribus? an ex tuis scriptis proprijs? certe ex quibuscunque uis, dicito, ita tamen ut ostendas eas prius esse propheticas: ita enim fiet, ut earum indubitata habeatur autoritas. Et Simon ait: Ex lege Iudæorum sola adsertiones adhibebo. In omnibus enim, qui religionis curam gerunt, manifestum est totius esse autoritatis hanc legem: unumquenq; tamen secūdum proprium sensum intelligentiam legis huius accipere. Ita enim ab eo, qui mundum condidit, scripta est, ut in ipsa rerum fides habeatur. Vnde siue quis uera, siue etiam falsa proferre uelit, absq; hac lege nulla recipietur adsertio. Quia igitur scienta mea plenissime cū lege concordat, recte multos esse pronunciaui deos, quorū unus est eminentior, & incomprehensibilis, ipse qui est deus deorū. Quod autē multi sint dij, ipsa me edocuit lex. Primo quidem ubi ex persona serpentis dicitur ad Euam, primam mulierem: Quacunq; die manducaueritis de ligno sciendi bonū & malum, eritis sicut dij: hoc est, sicut hi qui hominē fecere. Postea enim quàm gustauere de ligno, ipse deus testatur dicens ad reliquos deos: Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis. Sic ergo cōstat multos esse deos, qui hominē fecerint, quia & initio ita dicit deus ad cæteros deos: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sed & quod ait: Eijciamus eum. & iterum: Venite descendentes confundamus linguas eorū. Omnia hęc multos esse indicant deos. Sed & illud scriptum est: Deos non maledices, & principem populi tui non maledices. Et rursum quod scriptum est: Dominus solus ducebat eos, & non erat cum illis deus alienus, multos esse ostendit deos. Sunt & alia plurima quæ proferri possunt ex lege testimonia, non solum obscuriora, sed & ma

Adsertio Simonis de mlultis dijs.

Legem Iudæorum admittit Simon.

Gen.3.

Gen.1.

Gen.11.

Exod.22.

Deut.32.

nifesta, quibus multi esse doceantur dij. Ex quibus unus, ut Iudæorũ populo deus esset, sorte electus est. Ego autem non hunc adsero, sed illum qui etiam huius deus est, quem ne ipsi quidem Iudæi norunt. Neq; enim ipsorum est deus, sed eorũ qui agnouerint eum. His auditis Petrus: Nihil, inquit, uerearis Simon: ecce enim neq; aures claudimus, neq; fugimus, sed ad ea quæ falso prosequutus es, ueritatis sermonibus respondemus: Illud primo adserentes, quia unus est deus, hic ipse Iudęorum, qui est solus deus, cœli creator ac terræ, qui & omnium, etiam quos dicis deorum, deus est. Si ergo ostendero nullum esse hoc superiorẽ, sed ipsum esse super omnia, fateberis errorem tuũ esse super omnia. Et Simon: Quid enim, inquit, etiam si ego nolim fateri, qui adsistunt auditores, nonne arguent me nolentem quæ uera sunt profiteri? Ausculta ergo, ait Petrus, ut scias primo, quod etiam si multi sint dij, ut dicis, Iudæorum deo subditi sunt, cui neq; æqualis quisquam, neq; maior esse potest: scriptũ est enim, quod ita dicat ad Iudæos Moyses propheta: Dominus deus uester hic est deus deorũ, & dominus dominorũ, deus magnus: ita etiam si multi sunt qui dicuntur dij, unus est tamen maior omnium, Iudęorũ deus, qui & deorum deus dictus est. Neq; enim quicunq; dictus fuerit deus, continuò deus est. Deniq; & Moyses deus dicitur Pharaonis, & certum est eum hominẽ fuisse. Et iudices dij appellati sunt, & constat eos fuisse mortales. Simulacra quoq; gentiũ dij appellantur, & omnes scimus, quia non sunt, sed impijs quasi pro pœna hoc datum est, ut quia uerum deum cognoscere noluerunt, quæcunq; eis forma & imago occurrisset, haberetur ab eis deus. Quoniã unius, ut dixi, qui est omniũ deus, agnitionem suscipere recusarunt, ideo ergo conceditur eis illos habere deos, qui præstare supplicantibus nihil possunt. Quid enim aut exanima simulacra conferre hominibus queant, aut animantia, cum potestas omniũ apud unum sit? Tribus igitur modis deus quis dicitur, uel quia uere est, uel qui ei qui uere est, ministrat, & ob honorem mittentis, ut plena sit eius autoritas, hoc dicitur iste qui missus est, quod est ille qui misit: ut sępe factum est de angelis, qui tamen cum apparuerint homini, si sit prudens, & eruditus uir, interrogat eius qui apparuit nomen, ut simul & honorem missi, & autoritatẽ mittentis agnoscat. Est enim uniuscuiusq; gentis angelus, cui credita est gentis ipsius dispensatio à deo, qui tamen cum apparuerit, quamuis putetur & dicatur ab his quibus præest deus, tamen interrogatus non sibi dabit ipse tale testimoniũ. Deus enim excelsus, qui solus potestatem omnium tenet, in septuaginta & duas partes diuisit totius terræ nationes, eisq; principes angelos statuit. Vni uero qui in archangelis erat maximus, sorte data est dispensatio eorum, qui præ cæteris omnibus excelsi dei cultum, atq; scientiam receperunt. Sed & sancti homines, ut diximus, impiorũ efficiuntur dij, tanquam qui potestatem acceperint in eos uitæ ac necis: ut de Moyse, & iudicibus suprà memorauimus. Propter quod scriptum est de eis: Deos non maledices, & principem populi tui nõ maledices. Principes ergo singularum gentium dij appellantur. Principum autem deus Christus est, qui est omnium iudex. Vere ergo neq; angeli, neq; homines, neq; ulla creatura dij esse possunt: quippe qui sub potestate sunt positi, tanquã creati & mobiles: angeli quidẽ ut qui nõ fuere & sint, homines autẽ ut mortales, omnis uero creatura, ut quę solui possit, sed reuera si soluerit ille qui fecit. Et ideo ille solus uerus est deus, qui non solum ipse uiuit, sed & alijs uitam pręstat, quam & auferre potest cum uult. Propterea ergo clamat scriptura ex persona dei Iudæorũ, & dicit. Videte, uidete, quoniam ego sum deus, & non est alius præter me: Ego occidam & uiuere faciam: percutiam, & ego sanabo, & non est qui eripiat de manibus meis. Vides ergo quomodo ineffabili quadam uirtute scriptura occurrens futuris erroribus eorum qui alium deum, præter eum qui est Iudæorũ, uel in cœlis esse, uel in terris, adfirmarent, pronunciat dicens: Dominus deus tuus, deus unus est, in cœlo sursum, & in terra deorsum, & præter ipsum

Margin notes: *Sortionem Simon inter deos fingit.* — *Deut. 10.* — *Moyses deus Pharaonis.* — *Iudices dij.* — *Vnaquæq; gens proprium habet angelum.* — *LXXII. partes terræ.* — *Sancti homines dij.* — *Exod. 22.* — *Deut. 32.* — *Deut. 4.*

ipſum alius non eſt. Quomodo ergo auſus es dicere alium eſſe deum, præter eum
qui Iudęorũ eſt deus? Et iterũ dicit ſcriptura: Ecce domini dei tui cœlũ, & cœlũ cœ *pſalm.88*
li, terra, & omnia quæ in eis ſunt. Veruntamen patres tuos elegi, ut diligerem eos,
& uos poſt ipſos. Ita ex omni parte ab ſcriptura munitur iſta ſentẽtia, quia ipſe qui
mundũ creauit uerus & ſolus eſt deus. Quod & ſi ſint alij, ut diximus, qui dicũtur
dij, ſub poteſtate ſunt Iudęorũ dei, quia ita dixit ſcriptura Iudæis: Dominus deus no *Deut.10*
ſter, hic eſt deus deorũ, & dominorũ: hunc etiam ſolum colendũ monet ſcriptura,
dicens: Dominũ deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et: Audi Iſraël, dominus *Lucæ.4.*
deus tuus deus unus eſt. Deniq; & ſancti ſpiritu dei repleti, & guttis miſericordiæ *Deut.6*
eius inrorati exclamabant, dicẽtes: Quis ſimilis tibi in dijs domine, quis ſimilis tibi? *Pſalm.34*
Et iterum: Quis deus præter dominum? & quis deus præter dominum noſtrum? *Pſalm.17*
Itaq; Moyſes ubi proficere populum uidit, paulatim eos ad intelligentiam monar-
chiæ, & fidem dei unius initiauit, ut in conſequentibus dicit. Nomina deorũ aliorũ
non commemorabis, recordatus ſine dubio, quali pœna damnatus ſit ſerpens, qui
primus nominauerat deos. Terram deniq; comedere condemnatur, & tali cibo di *Serpens damna*
gnum iudicatur ob id, quod primum omniũ appellationem deorum introduxit in *tur quia decepit*
mundum. Quod & ſi tu multos deos uis introducere, uide ne exitum ſerpentis ſi- *Euam, & deos*
milem ſortiaris. Certus autem eſto, quod nos huius auſi ſocios non habebis, nec de *nominauit pri-*
cipi nos patiemur abs te. Neq; enim proderit nobis ad excuſationẽ in iudicio, ſi di- *mus.*
camus quod tu deceperis nos, quia nec primã mulierem excuſare potuit male cre-
didiſſe ſerpenti: ſed morte, quia male crediderit, condemnata eſt. Hac ergo de cau-
ſa & Moyſes unius dei fidem populo cõmendans, ait: Obſerua tibiipſi ne ſeduca-
ris à domino deo tuo. Vide quia eodem uerbo utitur, quo & prima mulier in excu
ſatione utebatur, ſeductam ſe dicens, ſed nihil profuit. Super omnia autem ſi uerus
aliquis ſurgeret propheta, qui ſigna & prodigia faceret, ſuadere autem uelit, ut co-
leremus deos alios pręter Iudæorũ deum, nunq̃ ei credere poſſemus. Sic enim nos
docuit lex diuina, ſecretum ſermonem purius ex traditione cõmendans. Ait ergo:
Si ſurrexerit in te propheta, aut ſomnians ſomnium, & dederit ſigna uel prodigia, *Deut.13*
& euenerint ſigna illa, uel prodigia, & dixerit ad te, eamus & colamus deos alienos,
quos neſcitis, non audietis uerba prophetę illius, neq; ſomnium ſomniatoris illius,
quia tentans tentauit uos, ut uideat ſi diligitis dominũ deum ueſtrum. Propterea
ergo & dominus noſter ſigna & prodigia faciens, deum prædicabat Iudæorum, &
ideo recte prædicationi eius creditur. Tu autem etiam ſi uere propheta eſſes, & ſi-
gna faceres ac prodigia, ſicut promittis, & alios adnunciares deos præter eum qui
qui uerus eſt, manifeſtum eſſet te ad tentationem populo dei ſuſcitatũ, & ideo cre- *Pſeudoprophe*
di tibi omnino non poteſt. Vnus eſt enim uerus, qui eſt Iudæorum deus: & ob hoc *tæ ad tentatio-*
dominus noſter Ieſus Chriſtus docebat quærendum eſſe, non deum quem bene *nem mittuntur.*
nouerant, ſed regnum & iuſtitiam eius, quam ſcribæ & phariſæi, ſuſcepta ſcientiæ
claue, non concluſerant, ſed excluſerant. Nam ſi ignoraſſent uerum deum, nun-
quam utiq; huius rei ſcientiam relinquens, quæ erat omnium caput, culparet eos
de paruis & minimis: id eſt, quod dilatarent fimbrias ſuas, & primos accubitus in
conuiuijs uindicarent, & quod in quadriuijs ſtantes orarent, & alia his ſimilia, quę *Matth.23*
utiq; ex comparatione magni huius capitis, ignorantiæ dei, exigua uidentur & par
ua. Et Simon ad hæc ait: Ex uerbis magiſtri tui conuincam te, quia etiam ipſe igno-
tum quendã omnibus introducit deum. Cum enim & Adam creatorem ſuum ſcie
rit deum, mundiq; conditorem: & Enoch quippe qui ab eo tranſlatus eſt, & Noë,
utpote ab eo iuſſus arcã conſtruere: cumq; & Abraham, & Iſaac, & Iacob, & Moy
ſes, & omnes patres, omniſq; populus, atq; omnes gentes nouerint cõditorẽ mun
di, & fateanť deũ, Ieſus ueſter, qui longe poſterior patrib. apparuit, dicit: Nemo no *Lucæ.[illegible]*
uit filiũ, niſi pater; neq; patrẽ quis, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Ita ergo

& Iesus uester alium esse deum incomprehensibilem omnibus, & incognitum fatetur. Tum Petrus: Contraria, inquit, tibimetipsi te proferre non sentis. Si enim & Iesus noster scit istum, quem dicis incognitum deum, ergo iam non à te solo est cognitus. Imò si Iesus noster eum nouit, Moyses quoq; qui & Iesum uenturum esse prophetauit, sine dubio nec ipse ignorauit eum: propheta enim erat: & qui de filio prophetauit, sine dubio cognouerat patrem. Si enim in uoluntate est filij, reuelare patrem cui uoluerit filius, qui ab initio & semper cum patre fuit per singulas quasq; generationes, sicut reuelauit Moysi patrem, ita & alijs prophetis. quod si est, nulli patrum fuisse eum incognitum constat. Tibi uero qui filium non credis, quomodo potuit reuelari pater, qui nulli notus est, nisi cui uoluerit filius reuelare? Reuelat autem filius patrem his, qui ita honorificant filiū, sicut honorificant patrem. Tum Simon: Memento, inquit, quia filium dixisti habere deum, quod est iniuriæ: quomodo enim habere filium potest, nisi similia hominibus, aut animalibus patiatur? Sed de his nō est nunc tempus arguere profundam stultitiam tuam: festino enim de immensitate summæ lucis exponere, & iam nunc audi. Puto esse aliquā uirtutem immensæ & ineffabilis lucis, cuius magnitudo incomprehensibilis habeatur, quā uirtutem etiam mūdi conditor ignoret, & legislator Moyses, & magister uester Iesus.

Virtus incognita Simonis.

Tunc Petrus: Non tibi uidetur amentiæ res esse, adserere uelle quempiā, quod sit alius deus, quàm deus omnium, & dicere, puto esse uirtutem quandam, & prius q̃ ipsi certum sit quod loquitur, hoc uelle alijs confirmare? Est'ne aliquis ita præceps qui uerbis tuis credat: in quibus teipsum uideat dubitantem? & admittat esse aliquam uirtutem incognitā creatori deo, & Moysi, & prophetis, & legi, & Iesu etiam magistro nostro? quæ uirtus ita bona sit, ut nulli uelit innotescere, nisi uni tantum, & hoc tibi tali? Tum deinde si noua est ista uirtus, quomodo nobis nō dat nouum aliquem sensum, præter hos quos gerimus quinque, ut ex ipso ab eo nobis largito nouo sensu, ipsam quæ noua est, capere & intelligere possimus? aut si nō potest largiri, quomodo tibi largita est? aut si tibi reuelauit, cur nō & nobis? Si uero à temetipso intellexisti, quæ ne prophetæ quidē sentire, aut intelligere potuerunt, dic age nobis nunc, quid unusquisq; nostrûm cogitat: si enim tantus est in te spiritus, ut ea quæ super cœlos sunt, incognita omnibus, & omnibus incomprehensibilia cognoscas, multo facilius cogitationes humanas, quæ in terris habentur, agnoscis. Quod si cogitationes nostras, qui hic stamus, non potes scire, quomodo ea quæ nullis esse cognita adfirmas, scire te dicis? Crede autem mihi, quia nunquam scires quid est lux, nisi ab ipsa luce accepisses & uisum & intellectū uidendi: sic & in cæteris: hinc accepta intelligentia, maius aliquid & sublimius somnij instar excogitas, occasione tamen ex istis quinque sensibus sumpta, quorū largitori ingratus es. Certus autem esto, quod donec nō inuenis nouum aliquem sensum, qui extra hos quinq; sit, quibus omnes utimur, nouum adserere non poteris deum. Et Simon: Cum quinque sensibus constent omnia quæ sunt, nihil nouum addere, uirtus illa cunctis eminentior, potest. Et Petrus ait, falsum est. Est enim et alius sextus sensus, id est prænoscendi: isti enim quinq; sensus scientiæ capaces sunt, sextus autē præscientiæ est, quem habuere prophetæ. Tu ergo quomodo potes deum omnibus incognitū nosse, qui nec propheticum sensum, qui est præscientiæ, meruisti? Tum Simon cœpit dicere: Hanc quam dico uirtutem incomprehensibilem, & eminentiorem cunctis, etiam ipso qui mundum condidit deo, neq; angelorum quisquam, neq; dæmonū nouit, neq; Iudæorum, neq; ulla omnino quæ à conditore deo subsistit creatura. Quomodo enim poterat, quam creator ipse non nouerat, lex me ipsius creatoris edocere, cum nec ipsa sciret quod doceret? Et Petrus: Miror, inquit, quomodo tu ex lege plus potueris discere, quàm docere uel scire lex poterat? & quomodo horum quæ adserere uis probationes dicas te ex lege proferre, cum neque legem adseras nosse ea quæ

Quibus argumētis Petrus diuinitatem Simonis probauerit.

Sextus sensus præscientiæ.

ea quæ dicis, neq; eum qui legē dedit, id est mundi creatorē? Sed & hoc miror, quomodo tu qui solus hęc nosti, hic modo cum omnibus stes, breuis atrij huius ambitu circundatus. Et Simon udens cum omni populo ridentē Petrū, Rides, inquit, Petre, cum sermo de tantis rebus, & tam eminentibus habeatur? Tum Petrus: Noli, inquit, indignari Simon: nihil enim præter promissionem nostram gerimus, neque aures nostras claudimus ut dicebas: neq; statim ut audiuimus à te ineffabilia proferri, in fugam uersi sumus, sed ne loco quidem moti. Neq; enim uerisimilia saltem aliqua proferuntur abs te, quæ nos possint aliquatenus deterrere: aut certe aperi nobis intelligentiam dicti huius, quomodo tu ex lege didiceris deum, quem lex ipsa nescit, & quem ipse qui legem posuit ignoret. Et Simon: Si inquit, ridendo cessasti, euidentibus adsertionibus comprobabo. Et Petrus ait: Quin desinam, ut possim discere à te, quomodo tu à lege didiceris, quæ lex nescit, & quæ ipse deus legis ignoret. Et Simon: Audi, inquit, manifestum est omnibus, & ineffabili quadam ratione compertum, unum esse deum, qui sit omnium melior, à quo omne quod est, sumpsit exordium, unde & necessariò subiecta sunt ei omnia quæ post ipsum sunt, uelut principi omnium & eminentiori. Ego ergo cum cognouissem deum hunc qui creauerat mundum, secundum quod lex docet, in multis esse infirmum: longe autem abhorret infirmitas à perfecto deo, & hunc uiderem non esse perfectū, necessariò alium esse intellexi, qui esset perfectus. Hic enim, ut dixi, secundum quod scriptura legis docet, in multis infirmus esse deprehenditur. Primo, quod homo quem plasmauit, non potuit permanere talis qualem ipse uoluerat: & quia nec bonus est, qui primo homini posuit legem, ut ab omnibus quidem lignis paradisi ederet, de ligno autem scientiæ non contingeret: sed si gustasset, moreretur. Cur enim uetaret eum uesci, ut sciret quid esset bonū, uel quid malum, ut sciens, mala quidem uitaret, bona uero eligeret? Sed neq; ipse hoc concessit: & quia ille præter mandatum gustauit, & agnouit quid esset bonum, ac didicit honoris gratia uerenda contegere, indecorum enim sensit reuelatis pudendis stare ante creatorē suum, ille eum, qui honorem deo deferre didicerat, morte cōdemnat, & serpenti qui hæc ostenderat, maledicit. Sed utiq; si lędendus ex hoc erat homo, cur omnino lędendi causam in paradiso posuit? Si uero bonum erat quod in paradiso posuit, nō est boni prohibere à bono. Sic ergo cum is qui hominem fecit & mundum, secundū ea quæ lex refert, imperfectus sit, alium sine dubio dat intelligi qui perfectus sit. Necesse est enim esse aliquē omniū præstantiorem, propter quem & omnis creatura ordinē suum seruat. Vnde & ego sciens, quia omnimodo necesse est aliquem benigniorē & potentiorem eo, qui legem dedit imperfecto deo, ex comparatione imperfecti, perfectū quid sit intelligens, ex ipsa scriptura deum illum de quo scriptū non erat, intellexi. Et hoc modo potui ô Petre ex lege discere, quod nesciebat lex. Quod & si lex nō dedisset indicia, quibus colligeretur imperfectus esse deus qui condidit mundū, mihi possibile erat, etiam ex his quę in hoc mundo geruntur malis, nec emendantur, colligere: uel quia impossibilis est creator eius, qui male gesta non corrigit, si non potest: uel si nō uult auferre mala, ipse malus sit. Si uero neq; potest neq; uult, nec potens, nec bonus sit: & ex his necesse est colligi, quod alius sit deus omnium præstantior, & potentior. Ad hæc siquid habes dicere, nō moreris. Petrus respondit: Solent ista ô Simon absurda aduersum deum meditari, hi qui legem nō magistris tradentibus legunt, sed semetipsos doctores habent, & putant se intelligere posse legem, quam sibi non exposuit ille, qui à magistro didicerit. Veruntamen nunc, ut & nos secundum tuum sensum scripturā legis sequi uideamur, quia & impossibilem, & non bonum dicis ostendi conditorē mundi, quomodo non uidisti quod ijsdem ipsis reprehensionibus succumbit, & subiacet etiam ista uirtus tua, quam dicis esse eminentiorem omniū? Eodē nanq; modo de ipsa dici potest, quia omnia quæ hic male gerun-

Scōma Petri in Simonis diuinitatem.

Simō infirmum nostrū deum cauillatur.

Transgreßionis causam Simon imputat deo.

Argumentum falsum Simonis

Lex sine magistro nō facile intelligitur.

Iustus est dominus si corrigit, sumus enim filij

Animæ captiuæ deductæ in mũdum.

Impudens mendaciũ Simonis.

tur, aut impossibilis est, quæ non corrigit: aut si potest, & non uult, mala est. Si uero neq; potest, neq; uult, & impossibilis & imperfecta est. Vnde non solum simili culpæ uirtus ista tua noua, sed & deteriori inueniẽ obnoxia, si super hæc omnia etiam cum nõ sit, esse credatur. Nam is qui mundum creauit, hoc ipsum quod subsistit ex opere eius, quo mundum condidit, palàm est, sicut etiam ipse cõfiteris. Ista uero uirtus, quam te solũ scire dicis, nullũ de se indiciũ præbet, per quod hoc ipsum saltem quod est & subsistit, possimus aduertere. Quale est ergo, ut derelinquamus deum, in cuius mundo uiuimus, & omnibus ad uitam necessarijs fruimur, & sequamur nescio quem, cuius non solum nihil consequimur boni, sed ne hoc ipsum quidem, quod sit, scire possumus, scilicet quia nec est: siue enim eum lucem appelles, & luce ista quam cernimus clariorẽ, nomen ipsum à mundi conditore mutuaris: siue substantiam dixeris super omnia, intelligentiam hinc profers cum sermonis augmento: siue mentem, siue bonitatem, siue uitam, siue aliud quid memoraueris, hinc uocabula mutuaris. Cum ergo nihil noui de illa uirtute quam dicis, non solum ad intelligendum, uerum ne ad nominandũ quidem habeas, quomodo introducis nouum deum, cuius ne appellationẽ quidem inuenis nouam? Virtus enim nõ solum creator mundi dicitur, sed & ministri gloriæ eius, omnisq; militia cœlestis. Non tibi ergo melius uidetur esse, ut sequamur factorem nostrũ deum, tanquã patrem erudientem nos, & imbuentem sicut ipse nouit? Quod & si sit aliquis, ut tu dicis, benignior omniũ deus, certum est, quia non irascetur nobis: si uero irascitur, malus est. Noster autem deus si irascitur & uindicet, non est malus, sed iustus: proprios enim filios corripit & emendat. Ille uero qui nihil nobiscũ habet negotij, si uindicare uelit in nos, quomodo bonus erit? supplicia sumens de nobis, quod non derelicto patre nostro ipsum sequuti sumus, inanibus suspicionibus tracti: quomodo ergo iste talis bonus à te asseritur, qui nec iustus intelligi potest? Tum Simon: Tantũ ne erras Petre, ut nescias, quia animæ nostrę à bono deo sunt illo omniũ præstãtiore, sed captiuæ deductæ sunt in hunc mundũ? Et Petrus: Ergo non est omnibus incognitus, sicut paulò ante dicebas: & tamen quomodo indulsit bonus deus captiuitatem fieri animarũ suarũ, si erat super omnes potentior uirtus? Et Simon: Ipse misit creatorem deum, ut conderet mundũ, sed ille mundo condito semetipsum pronunciauit deũ. Et Petrus: Ergo non ignoratur ab eo qui condidit mundũ, ut superius dixeras: sed neq; animæ ignorant eum, siquidẽ ab ipso abductæ sunt. Cui ergo iam erit incognitus, si & mundi creator nouit eum, utpote ab ipso missus, secũdum ea quæ tu dicis, & omnes animę tanquam ab ipso huc uiolenter abstractæ? Tum deinde dicas uelim, qui mittebat conditor mundi, nõ sciebat eum, qui mittebatur, fidem non seruaturum? si nesciebat, præscius non erat: si uero præscijt & passus est, facti huius ipse reus est, qui non uetuit: quod si non potuit, omnipotens non est. Si uero, quasi bonum id sciens, non prohibuit, inuenitur ille esse melior qui pręsumpsit facere id, quod ille qui mittebat ignorauit bonũ. Et Simon: Volentes, inquit, ad se uenire suscipit, & ipsis benefacit. Et Petrus: Nec hoc nouum est, hoc enim facit & hic, quem mundi creatorem fateris. Et Simon: Sed bonus deus, tantũ si agnoscatur, salutem præstat. Mundi autem conditor exigit etiam legem impleri. Et Petrus: Ergo & adulteros, & homicidas saluat, si cognouerint eum: bonos autem & sobrios, uel misericordes, si nullum de eo indiciũ capientes, ignorauerint eum, nõ saluat. Magnum bonum prædicas, qui nõ tam malos saluet, quàm qui bonis nullam misericordiam præstet. Et Simon: Magnus sanè labor est agnoscere eum homini in carne posito. Omnibus enim tenebris tetrius, & omni luto grauius est corpus hoc, quo circundatur anima. Et Petrus: Ergo bonus iste deus quæ difficilia sunt, quærit. Qui autem uere deus est, faciliora expetit. Dimittat itaq; nos quasi bonus, apud patrẽ & creatorem nostrum, & quando discesserimus è corpore, & istas, quas dicis, tenebras relique-

reliquerimus, tunc eum facilius agnoscemus, & tūc magis anima conditorē suum esse intelliget deum, & apud ipsum permanebit, nec ultra diuersis cogitationibus fatigabitur, neq; uolet ad aliam confugere uirtutem, quę nulli cognita est, nisi Simoni soli: quæ tantę bonitatis est, ut nisi quis prius impius extiterit in parentem suum, ad ipsam uenire nō possit. Nescio quomodo hæc uirtus uel bona, uel iusta appellanda sit, cui placere nō potest, nisi quis impie se gesserit in eum, à quo factus est. Et Simon: Non est impium utilitatis gratia, & lucri maioris, confugere ad eum qui opulentioris est gloriæ. Et Petrus: Si, ut tu ais, non est impium confugere ad alienū, multo magis pium est permanere apud propriū patrem, etiam si pauper sit. Aut si non putas esse impium, ut relicto patre nostro confugiamus ad alium, quasi meliorem, neq; indignari credis pro hoc creatorem nostrum: multo magis bonus deus nō indignabitur, quod cum essemus ab eo alieni, non confugimus ad eum, sed permansimus apud creatorem nostrum: & puto quod ex hoc magis conlaudabit nos, quia fidem seruamus creatori nostro deo: considerans quia si suppsius fuissemus, nunquam relinquentes ipsum, seduci inlecebris potuissemus alienis. Nam si quis opulentioribus inlectus pollicitationibus, relicto proprio parente, confugiat ad alienū: potest fieri, ut iterum relicto eo, ad alium pergat qui maiora promiserit, eo magis quod ipsius proprius nō erat filius: quippe qui etiam eum, qui ei natura pater erat, relinquere potuit. Et Simon: Quid si ab illo sint animæ, & ignorant eum, & ille est uere pater ipsarum? Et Petrus: Satis, inquit, ostēdis eum inualidum. Nam si potentior, ut ais, omnibus est, nunquam potentiori inualidior spolia detraxisse credendus est: aut si potuit ui ab eo animas deducere in hunc mundum creator deus, quo modo eas corpore emissas, & captiuitatis uinculis resolutas, bonus deus uocabit ad pœnam, quæ per ipsius uel desidiam, uel infirmitatem, abstrahi ad hunc locum, & inuolui corpore quasi tenebris ignorantiæ potuerunt? Videris mihi ignorare quid sit pater & deus, uerum & animæ unde sint, uel quādo, & quomodo factæ, possem dicere: sed hæc nūc tibi aperire fas nō est, in tanto errore posito de scientia dei. Tum Simon: Erit, inquit, tempus cum pœnitebit te, quod dicentē me de ineffabili uirtute non intellexeris. Et Petrus ait: Da ergo nobis, ut sæpe iam dixi, tanquam nouus deus, aut qui ab illo descēderis, sensum aliquem nouum, per quem, nouum quem dicis deum, possimus agnoscere: isti enim quinq; sensus, quos nobis dedit creator deus, creatori suo fidem seruant, nec alium quenquam esse sentiunt deum, hoc eis ipsa sui præstante natura. Ad hæc Simon: Adhibe, inquit, animum ad ea quę dicturus sum, & facito eum inuisibilibus semitis incedentem, peruenire ad ea quę tibi demonstrauero. Ausculta ergo nunc: Nūquam ne in cogitatione positus, extendisti mentem tuam in regiones uel insulas porrò positas? & ita in eis fixus animo mansisti, ut ne præsentes quidem uidere, aut temetipsum scire ubi sederes, præ suauitate eorum, quæ habebantur in oculis, posses? Et Petrus ait: Verum est Simon: hoc mihi frequenter accidit. Et Simon: Ita & nunc sensum tuum extende in cœlum, & iterum super cœlum: & uide quia debet esse aliquis locus qui sit ultra mundum, uel extra mundum, in quo neque cœlum sit, neq; terra, ne umbra horum etiam ibi tenebras operetur. Et ob hoc cum neq; corpora aliqua in eo sint, neq; ex corporibus tenebræ, necessariò sit lumen immensum: & lumen considera cuiusmodi esse possit, cui tenebræ nullæ succedunt. Nam si uniuersum hunc mundum, solis huius replet lux, quantum ęstimas esse illud incorporeum lumen, & infinitum? tantum sine dubio, ut istud solis lumen, ad illud, tenebræ, & non lux esse uideatur. Hęc cum diceret Simon, Petrus respondit: De utroq; ergo patienter ausculta, id est, & de exemplo extendendi sensus, & de immensitate lucis. Scio meipsum ô Simon aliquando in cogitatione positum, extendisse sensum meum in regiones, ut ais, & insulas procul positas, easq; mente non minus, quàm oculis perspexisse: cum essem Caper

Lucæ. 11.

Lumen immensum supra cœlos.

naum in captura piſcium poſitus, & ſederem ſupra ſaxum, hamum ferę innexum, & decipiendis piſcibus aptatum, habens in manu, ita ut hærentem ei non ſenſerim piſcem, dum mens mea per deſiderabilem mihi Hieruſalẽ diſtenta, percurreret, ad quam ſanè, oblationum gratia & orationũ, uigilans frequẽter aſcenderam. Verum & Cæſareã hanc mirari ab alijs audiens, & deſiderare ſolebam: & eam, in qua nondum fueram, uidere mihi uidebar, & cogitabam de ea quæ conueniret de ciuitate magna cogitari, portas, muros, lauacra, plateas, angiportus, fora, & horum conſequentia, ſecundum ea ſcilicet quę in alijs urbibus uideram: & in tantum intentione huiuſcemodi intuitus delectabar, ut uerè, ſicut ipſe dixiſti, nec præſentem atq; adſtantem uiderem, nec ipſe ubi ſederem noſſem. Et Simon: Modo, inquit, recte dicis. Et Petrus denicq; Cum piſcem maximum qui hamo inhæſerat, mẽte occupatus habere minime ſentirem: & id quidem cum hami lineam de manibus meis uiolenter arriperet, ſtupentem me uidens frater meus Andreas, qui mecũ ſedebat, ac penè caſurum, latus fodiens cubitu, uelut dormientem excitat, dicens: Non uides Petre, quàm magnum piſcem ceperis? nunquid nam mente excidiſti, quod ſic attonitus ſtupes? quid eſt, quod pateris? dic mihi. Et ego indignatus ei paululum, quod me à dulcedine eorũ quæ intuebar, abſtraxerit, reſpondi nihil me mali pati, ſed animo deſiderabilem mihi intueri Hieruſalem, ſimulq; Cęſaream: & corpore quidem cum ipſo eſſe, mente uero illuc penitus auferri. At ille, neſcio unde inſpiratus, recõditum & ſecretum ueritatis protulit uerbum: Deſine, inquit, Petre: quid eſt quod agis? hi enim qui dæmone incipiunt repleri, uel moueri mente, huiuſcemodi initia habent, per phantaſias primo ad iucunda quæque & delectabilia transferũtur: deinde ad ea quę non ſunt, uanis & inanibus motibus effunduntur. Hoc autem accidit ex languore quodam animæ, quod ea quidem quæ ſunt, non uidet: deſiderat uero adducere ad conſpectus ſuos ea quæ non ſunt. Sed & illis ita accidit, qui phreneſin patiuntur, & uidentur ſibi multas imagines uidere, pro eo quod nimietate frigoris uel caloris anima ipſorum conuulſa & emota locis ſuis, errorem patitur miniſterij naturalis. Sed & hi, qui laborant ſiti, cum in ſoporẽ uenerint, flumina & fontes uidere ſibi uidentur, ac bibere: hoc autem patiuntur, ariditate intemperati corporis laborantes. Propter quod certum eſt, hæc uitio quodam, uel animæ, uel corporis fieri. Denicq; ut accipias rei fidem, de Hieruſalem, quam ſæpe uideram, dicebam fratri meo, quæ loca, quos'ue conuentus, uiſus mihi fuiſſem uidere. Sed & de Cæſarea, quam nunquam uideram, nihilominus contendebam, quod eſſet talis, qualem mente & cogitatione cõceperam. Cum autem ueniſſem huc, nihil omnino ſimile reſpiciens eorum, quæ per phantaſias uideram, reprehendi memetipſum, & notaui ualde, quia ex alijs quæ uideram, portas ei, & muros, aliaſq; ædes, reuera ſimilitudinem ex alijs capiens, dederam. Necq; enim quis poteſt nouum aliquid, & cuius forma nulla unquam extiterit, cogitare. Nam & ſi uelit aliquis tauros, cum quinis capitibus, ex ſua cogitatione formare, ex iſtis quos uidit cum ſingulis capitibus, illos quinis capitibus fingit. Et tu ergo nunc, ſi uere aliquid tibi uideris tua cogitatione perſpicere, & ſupra cœlos intueri, non dubiũ quin ex his ea conſideres quæ in terris poſitus uides. Aut ſi putas facilem menti tuæ acceſſum eſſe ſuper cœlos, & conſiderare te poſſe quæ illic ſunt, atq; immenſæ illius lucis ſcientiam capere: puto ei, qui illa poteſt comprehendere, facilius eſſe ut ſenſum ſuum, qui illuc nouit aſcendere, in alicuius noſtrũ qui adſiſtimus, cor & pectus inijciat, & dicat, quas in eo cogitationes gerat. Si ergo potes alicuius noſtrũ, qui tamen non ſit erga fauorem tuum occupatus, enunciare cogitationes cordis, poterimus tibi fortaſſe credere, quod & ea quæ ſuper cœlos ſunt, ſcire potueris, licet illa multo ſint celſiora. Ad hæc Simon: Qui uero, inquit, multas nenias texuiſti, audi iam nunc. Impoſſibile eſt omne quod ad cogitationẽ hominis uenerit, nõ etiã re ipſa ac ueritate ſubſiſtere: quæ enim non

Phrenetici.

subsistunt, nec speciem habent: quę autem speciẽ non habent, nec cogitationi possunt occurrere. Et Petrus: Si omne, inquit, quod ad cogitationẽ uenire potest subsistit, istum quem dicis extra mundum esse immensitatis locum, si eum quis in corde suo lumen esse cogitet, alius uero tenebras, quomodo poterit unus atq; idem locus secundum eos, qui diuersa de eo cogitarunt, & lumen esse, & tenebræ? Et Simon: Omitte nunc ista quæ ego dixi, tu quid esse putes super cœlos dicito. Et Petrus: Si de uero, inquit, fonte luminis crederes, possem te docere, quid, & quomodo esset quod immensum est, & non phantasiam uanam, sed & consequentem & necessariam rationem redderem ueritatis, nec adsertionibus sophisticis, sed legis & naturæ testimonijs uterer, ut scires quia immensitatis fidem præcipue continet lex. Quod si immensitatis ratio non latet legem, nihil profecto aliud eam latêre potest: & ideo falsum est, quod putasti esse aliquid quod ignoret lex. Multo autem amplius nihil latebit eum, qui legem dedit. Nec tamen possum tibi aliquid de immensitate, & his quę sine fine sunt, loqui, nisi prius de his, qui certo fine terminantur cœlis, rationẽ uel receperis nostram, uel ipse protuleris tuam. Quod si de his, quæ certis finibus concluduntur intelligere non potes: multo magis de his quæ sine fine sunt, neq; scire aliquid poteris, neq; discere. Ad hæc Simon: Melius, ait, mihi uidetur simpliciter credere, quia deus est, & quia solum istud quod uidemus sit cœlum in uniuerso mundo. Et Petrus: Non ita, inquit, sed unum quidem cõfiteri cõuenit deum qui uere est. Cœlos autem esse qui ab eo facti sunt, sicut & lex dicit: quorum unum cœlum sit superius, quo continetur etiam uisibile firmamentum, illud esse perpetuum & æternum, cum his qui habitant ibi. Istud autem uisibile in consummatione seculi resoluẽdum esse, & transire, ut illud cœlum, quod est antiquius & excelsius, post iudicium sanctis & dignis appareat. Ad hæc Simon respondit: Hæc ita esse, ut tu dicis, credentibus possent uideri. Ei autem qui horum expectat rationes, impossibile est ex lege proferri, & præcipue de immensitate lucis. Et Petrus: Noli, inquit, putare nos, quod ex fide sola recipienda esse dicamus, sed ex ratione adserẽda. Neque enim tutum est nudæ hæc fidei, absq; ratione committere, cum utiq; ueritas ratione non careat. Et ideo qui hæc ratione munita susceperit, perdere eam nũquam potest: qui uero absque adsertionibus ea suscipit simplicis sermonis adsensu, neque seruare ea tutò potest, neq; si uera sint certus est: quia qui facile credit, facile & recedit: qui autem rationem quæsiuit eorum quæ credidit, & accepit, quasi uinculis quibusdam rationis ipsius conligatus, nunquam ab his quę credidit, diuelli, aut separari potest. Et ideo quanto quis propensior fuerit in expetenda ratione, tanto erit firmior in conseruanda fide. Ad hæc Simon: Magnum est, inquit, quod repromittis, ut immensæ lucis æternitas ex lege possit ostendi. Cumq; Petrus dixisset, quando uolueris: Simon ait, quoniam hora iam multa est, crastino adstanti mihi & renitenti, si probare potueris, factum esse hunc mundum, & animas esse immortales, habebis me adiutorem prædicationis tuæ. Et cum hæc dixisset, egressus est: sequuta autem est eum ex omni populo qui cũ ipso uenerat pars tertia, qui erant quasi mille uiri: cæteri uero flexis genibus prostrabant se Petro, super quos ille inuocato dei nomine, alios dæmonia habentes curauit, alios etiam languentes sanauit, & ita lætantem populum dimisit, mandans ei, ut in crastinum diem maturius conueniret. Petrus uero cum recessissent turbæ, sterni iussit humi subere atrij nudo ubi fuerat disputatum, & recubuit unà cum illis undecim: ego uero cum alijs quibusdam, qui & ipsi initia audiendi uerbi dei acceperant, & erant charissimi, recumbens sumebam cibum. Sed benignissimus Petrus considerans, ne fortè tristitiam mihi inferret ista sequestratio, ait ad me: Non pro superbia ô Clemens conuiuium non ago cum his, qui nondum purificati sunt, sed uereor ne fortè mihi quidem noceam, ipsis autem nihil prosim. Hoc enim pro certo scire te uolo, quia omnis qui idola coluit ali-

Duo cœli.

Visibile cœlũ resoluetur in nouißimo die.

Veritas ratione munienda est.

Petri miracula.

Clemens exclusus à mensa.

quando, & eos quos pagani nominant deos, adorauit, uel de immolatis eorum degustauit, spiritu immundo non caret: conuiua enim factus est dæmonum, & participium sumpsit eius dæmonis, cuius in mente sua speciem, uel timore, uel amore, formauit: & per hæc mundus non est à spiritu immundo, & ideo purificatione indiget baptismi, ut exeat ab eo spiritus immundus, qui interiores animæ ipsius insedit affectus, & quod est deterius, nec, quod intrinsecus lateat, indicatur, uti ne publicatus fugetur. Amant enim isti spiritus immundi inhęrere corporibus hominũ, ut ipsorum ministerio cupiditates suas expleant, & ad ea quæ ipsi desiderant, inclinantes animæ motus, suis eos parêre libidinibus cogant, ut efficiantur ex integro uasa dæmonum. Ex quibus unus est Simon hic, qui tali quodam morbo comprehensus, nec sanari iam potest, quia uoluntate & proposito ęgrotat. Nec contra uoluntatem eius habitat in eo dæmon: & ideo si eum quis fugare uelit & expellere ab eo, cum sit inseparabilis, &, ut ita dicam, anima iam eius effectus, uidebitur magis necare eum, & homicidij crimen incurrere. Nemo ergo uestrũ contristetur à conuiuio nostro separatus, tẽpore enim aliquo obseruare debet unusquisq; sanè quanto ipse uoluerit. Paruo enim tempore sequestratur, qui citò uoluerit baptizari: multo autem, qui tardius. Vnusquisq; ergo in sua habet potestate, breue aut longũ pœnitentiæ suæ tempus exigere: & ideo in uobis est, quando uelitis ad nostram cõuenire mensam, & non in nobis, quibus permissum non est, sumere cum aliquo cibũ, nisi prius fuerit baptizatus. Vos ergo magis nos prohibetis à uestro conuiuio, si ad purificandũ moras habeatis, & tardius baptizemini. His dictis cum benedixisset, cibum sumpsit. Et post hæc cum gratias egisset deo, ingressus quieuit, similiter autem & nos omnes, erat enim iam nox.

Spiritus immũdi cur occupent homines.

Baptizati non comedebant cũ illotis.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER TERTIVS, RVFINO Torano Aquileiense interprete.

INTEREA Petrus gallorum cantibus surgens, & excitare nos uolens, inuenit uigilantes, uespertino adhuc lumine perdurãte: cumq; ex more salutauisset, & resedissemus omnes, ita exorsus est: Nihil est difficilius, fratres mei, quàm de ueritate apud permixti populi multitudinem disputare. Quod enim est, omnibus, ut est, dici non licet, propter eos qui maligne & insidiose audiunt: fallere uero non expedit, propter eos qui syncere audire desiderant ueritatem. Quid ergo faciet cui ad indiscretum populum sermo est, occultet quod uerum est? Et quomodo instruet eos qui digni sunt? Sed si meram proferat ueritatem his, qui salutem consequi nõ desiderent, illi à quo missus est, iniuriam facit, à quo & mandatum accepit, ne mittat uerborũ eius margaritas ante porcos & canes, qui aduersum eas, argumentis ac sophismatibus reluctantes, ipsas quidem cœno intelligentiæ carnalis inuoluant: latratibus autem suis & responsionibus sordidis, rumpant & fatigent prædicatores uerbi dei. Propter quod & ego in plurimis circuitu quodam uerbi utens, tentare nitebar, ne principalem de summa diuinitate intelligentiam, minus dignis auribus publicarem. Et post hæc incipiens de patre, & filio, & spiritu sancto, breuiter nobis & euidenter exposuit, ut omnes audientes miraremur, quomodo homines derelicta ueritate, conuersi sunt ad uanitatẽ. Sed cum inluxisset dies, ingressus est quidam, dicens:

Difficile est apud promiscuã plebem de ueritate dicere.

Cœno carnalis intelligẽtiæ corrumpitur scriptura.

Secundus congressus Petri cũ Simone.

dicens: Multitudo plurima expectat in atrio, in quorum medio stat Simon, persuasionibus pessimis præuenire aures populi cupiens. Et Petrus statim egressus, stetit in loco in quo pridie disputauerat: omnisq; ad ipsum populus cõuersus, cum gaudio intendebat in eum. Simon uero ubi sensit gauisum esse populum de conspectu Petri, & erga affectum eius moueri, obstupefactus ait: Miror hominum stultitiam, qui me magum dicunt, & Petrum diligunt: cum utiq; olim habentes notitiam mei, me magis diligere deberent: & ideo ex hoc indicio, qui habent sensum, possunt intelligere, quia magis Petrus magus uideri potest, cum mihi, cui ex consuetudine debitus propemodum est, non defertur affectus: illi autem, cui nullo usu debetur, abundanter expenditur. Et cum multa huiuscemodi Simon diceret, Petrus salutato ex more populo, ita respondit: Sufficit unicuiq; ô Simon ad cõfutandum conscientia sua: quod si hoc miraris, quod noti non solum te non diligunt, sed & oderunt, tui causam disce à me. Cum sis seductor, ueritatem te prædicare profiteris: ob hoc plures, desiderium gerentes discendæ ueritatis, amicos habuisti. Sed hi ubi contraria in te quàm profitebaris, uiderunt, qui amatores erant, ut dixi, ueritatis, non solum non diligere te, sed & odisse cœperunt. Non autem statim ab eis desertus es, quia uel pollicebaris adhuc te eis ostendere posse, quod uerum est. Donec ergo nondum aderat qui posset ostendere, patiebantur te: ubi uero spes eis doctrinæ melioris adrisit, te contemnentes, quod melius intelligunt, nosse desiderant. Et tu quidem nefarijs artibus agens, ab exordio latêre te posse credidisti, sed non lates: urgeris enim, & contra spem publicaris, quia non solũ ignorasti ueritatem, sed nec audire uoluisti ab his qui eam sciebant. Si enim audire uoluisses, innotuisset utiq; tibi ille sermo eius, qui ait, quia nihil est occultũ, quod non agnoscetur: *Lucæ 8.* neq; opertũ, quod non reueletur. Hęc & his similia dicente Petro, Simon respondit: Nolo me uerbis occupes Petre: repeto abs te, quæ hesterno promiseras: dicebas enim ostendere te posse, quia lex doceat de immensitate lucis æternæ, & quod duo tantum sint cœli, & ipsi creati: sed superius esse lucis illius sedem, in qua solus in æternum residet ineffabilis pater. Ad illius uero cœli similitudinem, factum esse etiam istud uisibile cœlum, quod & transiturum confirmabas. Vnum ergo dixisti esse patrem omnium, quia non possunt duo esse immensi, alioqui neuter eorum *Vnus immẽsus.* immensus erit, quia in eo quo alter subsistit, alteri finem subsistendi facit. Si ergo hæc non tantum polliceris, sed & ostendere potes ex lege, omittens plura loqui, hinc incipe. Et Petrus: Si propter te, inquit, qui ad contradicendum tantummodo uenis, rogarer de his dicere, nunquam à me unum saltem posses audire sermonem. Sed quoniam necesse est agricolam, qui uult bonam terram seminare, nonnulla semina perdere, aut in petrosis, aut in his, quæ ab hominibus conculcanda sunt, uel in dumosis ac repletis sentibus, locis, sicut & magister noster exposuit, diuersitatem propositi uniuscuiusque animæ per hæc indicans, non morabor. *Prædicatoribus uelut agricolis, nonnulla semina pereunt.* Tum Simon: Videris mihi, inquit, irasci: quod si est, non necesse est inire conflictum. Et Petrus: Video te sentire quod arguendus sis, & uis urbane subterfugere certamen: nam quid uidisti me iratum fecisse in te hominem, tantum populum decipere cupientem? & cum nihil habeas quod dicas, modestiam simulantem, qui & autoritate tua iubes, ut quomodo ipse uis, & non quomodo ordo postulat, controuersia moueatur. Et Simon: Imperabo mihiipsi sapientia uti ad imperitiã tuam, ut ostendam te quidem uelle populum seducere, me autem docere quæ uera sunt. Sed nunc omitto de immensa luce discutere: quod interrogo te, hoc mihi responde. Cum deus fecerit uniuersa, ut tu dicis, unde est malum? Et Petrus: Hoc modo interrogare non est aduersantis, sed interrogantis. Si ergo uis discere, confitere, & prius te doceam, quomodo debeas discere: & cum didiceris audire, tunc iam te incipiam consequenter docere. Si uero non uis discere, tanquam sciens omnia,

ego prius expono fidem quam prædico, expone & tu, quod tibi uerum uidetur. Et cum manifesta fuerit utriusq; professio, iudicetur ab auditoribus cuius nostrûm sermo sit ueritate subnixus. Et Simon ad hæc respondit: Risus mihi est, ecce qui promittit quod me doceat. Veruntamen patiar te, & imperitiam tuam atq; arrogantiam feram: confiteor, discere uolo, uideam quomodo me poteris docere. Et *Discentibus primo īperitia sua est agnoscenda.* Petrus: Si, inquit, uere dis discere, disce hoc primum, quàm imperite interrogaueris: ais enim, cum deus uniuersa creauerit, unde est malum? Ante enim quàm hoc rogares, tres interrogandi species præcedebant. Primo, si est malum. Secūdo, quid sit malum. Tertio, cui sit, & unde. Ad hæc Simon: O imperitissime, inquit, & ineruditissime, est'ne hominum quisquam qui non confiteatur, quia sit in hac uita malum? Vnde & ego putans te uel cōmunem omnium habere sensum, interrogaui unde sit malum, non ut discere uolens, qui omnia sciam, abs te præcipue qui nihil noueris: sed ut te ostendam ignarum esse omnium. & ne putes quia iratus sum quod ita tecum austerius loquor: miseratio me habet horū qui adsunt, quos tu decipere conaris. Et Petrus ait: Multum malus es, si tantas iniurias non iratus facis: *Fumus nunquā est sine igne.* sed impossibile est fumum consurgere, ubi ignis nō est. Veruntamen dicam, ne te uerbis uidear occupare, quo minus ad ea quæ abs te incōuenienter sunt dicta, respondeam. Ais omnes fateri, quia sit malū: quod utiq; falsum est: nam primo om- *Hebræi negant esse malum.* nium quia subsistat malum, uniuersa Hebræorum negat gens. Et Simon interrupto sermone: Recte, inquit, faciunt qui dicunt non esse malum. Et Petrus: Non de hoc nunc proposuimus dicere, sed quia non omnes dicunt esse malum. Secundum autem erat interrogare te, quid est malum, substantia, an accidens, an actus? sed & alia multa huiusmodi. Et post hæc, erga quid, uel quomodo sit, aut cui sit malum, utrum deo an angelis, an hominibus pijs, an impijs omnibus, an aliquibus, an sibijpsi, an nulli. Et tunc interrogares unde sit, utrum nam à deo, an ex nihilo, semper'ne fuerit, an ex tempore cœperit, utile sit, an inutile, & alia multa quæ huiusce modi propositio exigit. Ad hæc Simon respondet: Ignosce mihi, erraui de prima interrogatione, sed puta me nunc primum interrogare, est malum an non? Et Petrus ait: Quomodo interrogas, quasi discere uolens, an docere, an quęstionis mo- *Ordine discendum est.* uendæ gratia? Si quidem quasi discere uolens, habeo quod te prius doceam, ut per consequentiam & ordinem doctrinæ ueniens, ex teipso intelligas, quid sit malum. Si uero ut docens proponis, non indigeo abs te doceri, habeo enim magistrum à quo omnia didici. Quod si quæstionis mouendæ, & disputandi gratia, uterq; nostrum prius quod sibi uidetur, exponat, & ita certamen habeatur. Neque enim uerum est ut interroges, quasi discere uolens, & contradicas ut docens, ut post responsionē meam in tuo iudicio sit, dicere, si bene, an male dixerim. Propter quod non potes in loco contradicentis stans, iudex esse eorum quæ dicimus: & ideo, ut dixi, si certamen habendum est, uterq; nostrum quod sentit exponat, & nobis in conflictu positis, religiosi auditores hi iusti iudices erunt. Et Simon: Non tibi uidetur absurdum ut imperitus populus de nostris dictis habeat iudiciū? Et Petrus: Non ita est: quod enim uni fortasse minus liquet, inuestigari à plurimis poterit: nam sæpe etiam fama uulgi, prophetiæ speciem tenet. Super hæc autē omnia, presens hic omnis populus amore dei cōstrictus, hic adstat, ueriq; cognoscendi gratia: & ideo omnes isti, quasi unus habendus est, pro uno eodemq; erga amorem ueritatis affectu: sicut ē cōtrario duo inter se si dissentiant, multi sunt, & diuersi. Si autem uis indicium capere, quomodo omnis hic populus qui adstat, quasi unus sit homo, ex silentio eius ipso, & quiete considera: quomodo cum omni patientia, ut uides, etiam antequā discant, ueritati dei honorem deferunt. Nondū enim maiorem cultum, quem ei deferre debeant, didicerūt. Propter quod spero de clemētia dei, quod religiosum propositū mentis eorum amplectetur erga se, & ueritatem prædicanti, uictorię

uictorię palmam dabit, ut manifestum eis faciat ueritatis præconem. Tum Simon: De quo, inquit, uis haberi certamen? dic, ut & ego definiam quod mihi uidetur, & ita quæstio incipiat. Et Petrus respondit: Si quidem, ut mihi uidetur, facere uis, ego secundum magistri mei præceptum fieri uolo, qui primo omniũ Hebrææ genti, quam sciebat habere cognitionem dei, & quod ipse esset qui fecerit mundum, pręcipit, non ut eum quęreret quem sciebat, sed uoluntatem eius iustitiamq; perquireret: sciens, quia in hominũ arbitrio positum est, ut hoc quærentes inueniant, & faciant, atq; obseruent ea de quibus iudicandi sunt. Et ideo iussit nos quærere, non unde sit malum, ut tu paulò ante requirebas, sed iustitiam boni dei, regnumq; eius, & omnia, inquit, hæc adijcientur uobis. Et Simon: Quoniam, inquit, Hebræis ista mandantur, uelut recte scientibus deum, & opinantibus, quod unusquisq; in suo arbitrio habeat, agere ea de quibus iudicandus est: mihi autem ab illis discrepat sententia, unde uis ut incipiam? Tum Petrus: Ego, inquit, suadeo primo quærendum esse, si in potestate nostra est scire unde iudicandi simus. Et Simon: Non ita, inquit, sed de deo: unde & omnes qui præstò sunt, audire cupiunt. Et Petrus: Constat ergo apud te, quia est aliquid in arbitrij potestate facere? hoc tantum si est, & requiramus, ut dicis, de deo. Simon ad hæc respondit: Nequaquam. Et Petrus: Si ergo nihil est in nostra potestate, superfluum est nos quærere aliquid de deo, cum in potestate non sit quærentibus inuenire. Vnde bene dixeram, hoc primo quærendum esse, si est aliquid in arbitrij potestate. Tum Simon: Non possum, inquit, ne hoc ipsum quidem intelligere, quod dicis, Si est aliquid in arbitrij potestate. At Petrus uidens quod ad partem se contentiosiorẽ declinat, superari metuens, ut quasi in incertum confundat omnia, respondet: Quomodo ergo scis, quia non est in hominis potestate scire aliquid, cũ hoc ipse scias? Et Simõ: Nescio, inquit, si uel hoc ipsum sciam: unusquisq; enim sicut ei fato decernitur, uel sapit aliquid, uel intelligit, uel patitur. Tum Petrus: Videte, inquit, fratres in quæ absurda deciderit Simon, qui ante meum aduentum docebat, quod homines in potestate haberent & sapere, & facere quæ uellent. Nunc in angustũ redactus necessitate uerborũ, negat esse in hominis potestate, aut sciendi aliquid, aut agendi, & tamen audet se doctorem profiteri. Sed dic, quomodo ergo deus iudicat secundum ueritatem unumquenq; pro actibus suis, si agere aliquid in potestate non habuit? hoc si teneatur, cõuulsa sunt omnia, frustra erit studium sectandi meliora, sed & iudices seculi frustra legibus præsunt, & puniunt eos qui male agunt: non enim in sua potestate habuerunt, ut non peccarent. Vana erunt & iura populorum, quæ malis actibus pœnas statuunt: miseri erunt & hi qui seruant cum labore iustitiam: beati uero illi, qui in delicijs positi, cum luxuria & scelere uiuentes, tyrannidem tenent. Secundum hæc ergo, nec iustitia erit, nec bonitas, nec ulla uirtus, &, ut uis, nec deus. Sed hæc, ô Simon, cur dixeris scio, uolens profecto effugere quæstiones, ne possis manifestius confutari, & ideo ais non esse in potestate hominis sentire aliquid, aut inuenire. Si enim uere hoc ita sensisses, non utiq; etiam ante aduentum meum apud populum te profitereris doctorem. Ego igitur dico sui esse arbitrij hominem. Et Simon: Quid est sui arbitrij? dic nobis. Petrus ad hæc: Si nihil potest disci, cur & audire uis? Et Simon: Nihil habes ad hoc quod respondeas? Tum Petrus: Dicam non à te compulsus, sed ab auditoribus rogatus. Arbitrij potestas est sensus animæ, habens uirtutem, qua possit ad quos uelit actus inclinari. Tum Simon conlaudans Petrum super his quæ dixerat: Vere, inquit, magnifice & incomparabiliter exposuisti, bene enim dicenti tibi debeo testimonium dare: hoc tamen quod te interrogo nunc, si exposueris mihi, in cæteris omnibus obtemperabo tibi: quod ergo uolo discere, hoc est: Si quod deus uult esse, est: & si quod non uult esse, non est: de hoc responde mihi. Et Petrus: Si ignoras quod absurde & incompe-

Obseruare mandata.

Nota

Argumentũ Petri, esse arbitriũ aliquatenus liberum.

Simõ negans arbitriũ ad fatum confugit.

Sublato libero arbitrio quanta fenestra aperiatur peccatis.

Liberũ arbitriũ quid.

interrogatio Simonis

tenter interroges, ignoscens tibi ipse exponam. Si autem scis quod inconsequenter interrogas, non recte facis. Tum Simon: Iuro, inquit, ipsam quæcunq; illa est, summam diuinitatem, quæ habet iudicium & uindictam in eos qui peccant, quia ignoro quid incompetenter dixerim, & quid in uerbis meis habeatur absurdum, in his duntaxat quæ proposui. Ad hæc Petrus: Quoniam, inquit, te ignorare confessus es, disce. Interrogatio tua duobus sibi inuicem contrarijs, unam sententiam postulauit: etenim omnis motus in duas partes diuiditur: ut quædam necessitate, quædam uoluntate moueantur: & ea quidem quæ necessitas mouet, semper in motu sunt: quæ uero uoluntas, non semper: ut uerbi gratia dicam. Solis motus necessitate ducitur, ut statutum compleat cursum: omnisq; status cœli, & ministeria necessarijs motibus constant. Homo uero actuum suorũ motus uoluntarios gerit. Et ideo alia sunt, quæ ob hoc creata sunt, ut in ministerijs suis necessitate deseruiant, nec facere aliud quippiã possint, nisi quod eis statutũ est. Cum autem expleuerint ministerium, creator omnium qui ita constituit ea, prout uoluerit, conseruat ea. Alia uero sunt ubi potestas est uoluntatis, & in quibus agendi quæ uelint, liberum habetur arbitrium. Hæc, ut dixi, nõ semper in eo ordine, quo creata sunt, permanent, sed prout uoluntas duxerit, & animi iudiciũ declinauerit, siue bonis, siue malis studebunt: & ideo bene agentibus munera posuit, male agentibus pœnas. Ais ergo tu, si deus uult aliquid esse, & est: & si non uult, non est: scilicet ut si responderem, quia quod uult, & est: quod autem non uult, non est: diceres, ergo ipse uult esse mala quæ in hoc mundo geruntur, quia omne quod uult, hoc & est: quod autem non uult, non est. Si uero respondissem non esse hoc, ut quod uult deus, fit: & quod nõ uult, non fit: tum retorto sermone diceres, ergo impossibilis est deus, si quod uult, non potest, & existeres petulantior, ut qui nihil rectum dixeris, uicisse te crederes. Et ideo ignoras ô Simon, & ualde ignoras, quomodo in singulis quibusq; uoluntas sit dei: quædam enim uoluit, ut diximus, ita esse, ut aliud esse non possent, quàm id quod ab ipso instituta sunt: & his neq; præmia, neq; supplicia statuit. Ea uero quæ ita esse uoluit, ut in sua potestate habeant, agere quod uelint, his pro actibus ac uoluntatibus suis statuit, ut aut remunerationes mereantur, aut pœnas. Cum ergo in duas, ut edocui, partes diuidantur cuncta quæ mouentur, secundũ eam quam suprà diximus distinctionẽ, omne quod uult deus, est, quod autem non uult, non est. Et Simon ad hæc: Nónne, poterat nos omnes facere tales ut essemus boni, & aliud esse non possemus? Petrus respondet: Et hoc absurde interrogas. Si enim nos inconuertibilis naturæ fecisset, & immobiles à bono, non essemus uere boni, quia aliud esse non possemus: & non erat nostri propositi, quod eramus boni, nec nostrum erat quod agebamus, sed necessitatis naturæ. Quomodo ergo hoc bonũ dicetur, quod ex proposito nõ agitur? Ob hoc autẽ & prolixioribus indiguit mũdus iste temporibus, donec animarum, quę prædestinatę sunt, ad expletionem eius numerus impleretur. Et tunc istud quidem uisibile cœlum reuolueretur ut liber. Illud uero quod est superius, appareret, & animæ beatorũ corporibus suis redditæ, inducerentur in lucem. Impiorum uero animę, pro immundis actibus suis, spiritu flammeo circundatæ, in profundum ignis inextinguibilis mergerentur, per seculum expensuræ supplicia. Hæc autem ita esse, uerus nobis propheta testatus est: de quo si uis agnoscere, quia propheta sit, innumeris adsertionibus edocebo. Ex his enim quæ ab eo dicta sunt, & nunc singula quæ dixit implentur, etiam ea quæ futura dixit, creduntur implenda: fides enim futuris, ex his quæ iam gesta sunt, datur. At Simon cui cõpertum erat, Petrum de prophetię titulo dilucide adsignare rationẽ, ex quo quęstio omnis absoluitur, sermonẽ de hoc fieri declinauit. Et respondẽs ait: Ad ea quæ uolo, responde mihi, & dic: Si uisibile istud, ut ais, cœlum resoluetur, cur ex initio factum est? Respondit Petrus: Propter hominum pręsentem hanc factum est uitam, ut esset

Duas partes motus.

Bruta.

Homines.

ut eſſet interiectio quædam & diuiſio, ne quis forte indignus habitationem cœleſtium, & dei ipſius ſedem uideret, quæ his ſolis qui mundi corde ſunt, uidenda præparantur. Nunc autem, id eſt agonis tempore, inuiſibilia eſſe placuit, ea quæ uincentibus ad præmium deſtinata ſunt. Et Simon ait: Si conditor bonus eſt, & mundus bonus, quomodo bonus bona diſſoluet aliquando? Si autem quaſi malum reſoluit & deſtruit, quomodo non uidebitur malus qui malum fecit? Petrus ad hæc: Quoniam, inquit, ſpopondimus tibi, ne blaſphemantẽ te fugiamus, ipſe enim redes pro his quæ loqueris rationem, patienter ferimus. Audi ergo nunc: Cœlũ iſtud quod uiſibile eſt, & pertranſit, ſi quidem propter ſemetipſum factum eſſet, haberet fortaſſe quod diceres aliquid rationis, quia reſolui minime deberet. Si uero propter aliud quid factum eſt, & nõ propter ſe, neceſſario ſoluetur, ut illud pro quo factum uidetur, appareat. Sicut uerbi gratia dixerim, teſta ouorum quamuis pulchre facta, & diligenter formata uideatur, neceſſe eſt tamen eam frangi, & reſolui, ut inde pullus procedat, & illud, pro quo totius oui forma expreſſa uidetur, appareat. Ita ergo & huius mundi neceſſe eſt tranſire ſtatum, ut ſtatus ille ſublimior regni cœleſtis effulgeat. Et Simon: Non mihi uidetur, quia reſolui poſſit cœlum, quod à deo factum eſt. Ab æterno enim æterna fiunt, à corruptibili temporalia & caduca. Et Petrus: Non ita eſt, ſed à mortalibus quidem omnimodis corruptibilia fiunt, & temporalia: ab ęterno uero nõ ſemper corruptibilia, neq; ſemper incorruptibilia, ſed prout uoluerit creator deus, ita & erũt illa quę creat. Neq; enim ſub lege eſt uirtus dei, ſed lex creaturis ſuis uoluntas eius eſt. Reſpondit & Simon: Reuoco te, inquit, ad primam quæſtionem: dixiſti deum nunc quidem nulli eſſe uiſibilem, cum uero reſolutum fuerit cœlum iſtud, & ſupernus ille ſtatus regni cœleſtis obfulſerit, tũc eos qui mundi ſunt corde, etiam deum uiſuros: quę ſententia contraria eſt legi, ibi enim ſcriptum eſt deum dixiſſe: Nemo uidebit faciem meam & uiuet. Et Petrus reſpondit: His qui legem, non ex traditione Moyſi legunt, cõtrarius uidetur ſermo meus: ſed audi quomodo non ſit contrarius. Deus uidetur mente, non corpore: ſpiritu, non carne. Vnde & angeli qui ſunt ſpiritus, uident deum: & homines ergo, donec homines ſunt, deum uidere non poſſunt. Ex reſurrectione autem mortuorum, cum facti fuerint ſicut angeli, uidere poterunt deum. Et hoc modo non eſt ſermo meus legi contrarius: neq; illud quod magiſter meus dixit: Beati mundo corde, quoniã ipſi deum uidebunt. Futurũ enim tempus oſtendit, in quo ex hominibus angeli fient, qui in ſpiritu mentis deum uidebunt. Poſt hęc autem uerba multaq; alia his ſimilia, cum iuramentis pluribus adfirmare Simon cœpit, dicens: De hoc mihi ſolo rationem redde, ſi immortalis eſt anima, & obſequar in omnibus uoluntati tuæ, ſed craſtino, inquit, nam hodie iam tardũ eſt. Vbi ergo cœpit dicere Petrus, Simon egreſſus eſt, & cum ipſo perpauci ex ſodalibus eius, & hoc præ uerecundia. Cæteri uero omnes ad Petrum conuerſi, genibus poſitis proſternebant ſe ante eum, ex quibus aliquanti diuerſis languoribus adſtricti, aut dæmonibus incurſati, oratione Petri ſanabantur, & diſcedebant gaudentes, quaſi ueri dei doctrinam, ſimul & miſericordiam conſequuti. Cum ergo abſceſſiſſent turbæ, & ſoli familiares eius remanſiſſemus cum eo, ſtratis humi redditis adcubuimus, ſolitum unuſquiſq; recognoſcens locum: ſumptoq; cibo, cum gratias egiſſemus deo, quieuimus. Sequenti uero die, Petrus ex more ante lucem ſurgens, iam nos inuenit uigilantes, & paratos ad audiendum. Atq; ita is exorſus eſt: Deprecor uos fratres, & conſerui mei, ut ſi quis forte ueſtrûm non poteſt uigilare, nõ ſibi extorqueat, erubeſcens pręſentiã meam, quia difficilis eſt ſubita permutatio. Longo autem tempore ſi paulatim adſuefiat, labori non erit quod ex uſu uenit. Non enim omnes eiuſdem inſtitutionis fuimus, licet proceſſu temporis in unã temperari conſuetudinẽ poterimus: aiunt enim, quod ſecundum naturæ locum obtineat conſuetudo. Teſtem autem deum inuoco, quod

Virtus dei non eſt ſub lege.

Exod. 33.

Diſcipuli Simonis deficiunt ad Petrum.

Vide humanitatem Petri.

non indignor, si quis forte non potest uigilare: sed hoc magis, si cum totam quis noctem dormiat, per diem nõ replet id quod omisit in nocte. Necessarium nanq; est, doctrinæ studijs intente & indesinenter operam dare, ut mens nostra dei solius memoria repleatur: quia mentẽ quam repleuerit memoria dei, maligno in ea non dabitur locus. Cum hæc diceret ad nos Petrus, unusquisq; nostrũ solicite satisfaciebat ei, quod olim breui somno satiati, uigilaremus, sed uereremur excitare eũ, quia nec deceret discipulos magistro imperare, quod tamẽ penẽ, ô Petre, ausi fueramus præsumere, dum cor nostrum, nimio uerborũ tuorum desiderio tripudians, somnum penitus fugaret ab oculis. Sed iterum affectus erga te noster obstitit, & uiolenter te à nobis non tulit excitari. Tum Petrus: Quoniam igitur audiendi, inquit, desiderio libenter uos adseritis uigilare, uolo uobis ea tantum, quæ hesterno sparsim dicta sunt, repetens, diligentius & cum suo ordine explicare. Quod & per singulas quasq; disputationes diurnas facere dispono: ut per noctem ubi secretũ loci, & temporis datur, si quid forte, utpote in certamine, minus plenẽ dictũ est, id integro ordine, & linea directæ explanationis aperiam. Et post hęc cœpit nobis ostendere, quomodo hesterno haberi debuerit disputatio, & propter contentionẽ, uel imperitiam contradicentis haberi non potuit: & ideo sola professione usus sit, atque ea quæ ab aduersario dicebantur, tantum destruxerit: sua uero neq; omnia, neq; manifeste exposuerit, & singula nobis repetens integro ordine, & plena ratione disseruit. Cum uero iam albesceret dies, egressus ad turbas post orationem, solito ad disputandum

Tertius conflictus Petri cũ Simone.

constitit loco, & uidens Simonem in medijs turbis stantem, ex more prius salutato populo, ait: Dolori mihi esse fateor, de nonnullis hominibus, qui cum ita ad nos ueniũt, ut discant aliquid, ubi eos docere cœperimus, ipsi rursus magistros se esse profitentur, & interrogant quidẽ, ut ignorantes, contradicunt autem ut scientes. Sed fortasse dicat aliquis, quia qui interrogat, ob hoc quidem ut discat interrogat: ubi uero id quod audierit, non ei recte dictũ uidetᷓ, necesse est ut respondeat: & hæc ei uidetur esse contradictio, quę non est contradictio, sed rei interrogatio. Audi ergo ad hæc: totius doctrinæ disciplina, certum habet ordinẽ: & sunt quædã quæ prima tradenda sunt, alia uero quæ secundo in loco, & alia tertio, & sic singula quæq; per ordinem, quæ utiq; si per consequentiã tradantur, manifesta fiunt. Extra ordinẽ uero si proferanᷓ, etiam contra rationẽ dicta uidebuntur. Et ideo in primis ordo seruandus est, si tamen hoc proposito quæramus, ut possimus quod quærimus inuenire:

Ordine omnia facienda.

Etenim qui rectum initium uiæ acceperit, etiam secundũ locum consequenter aduertet, & ex secundo tertiũ facilius inueniet: & quanto ultra processerit, tanto magis ei uia agnitionis apertior fiet, usquequo ad ipsam quô tendit & desiderat urbem perueniat ueritatis. Qui uero imperitus est, & quærendi uiam nescit, sicut peregrinus uiator, ignorans & errans, si ciue & indigena nolit uti duce, sine dubio cũ aberrauerit à uia ueritatis, extra uitæ ianuas remanebit, & ita noctis atræ tenebris inuolutus, per semitas perditionis incedet. Quia ergo si per ordinẽ quæ quærenda sunt inquirantur, inueniri facillime possunt: ordinem uero requirendi imperitus ignorat, rectum est ut scienti cedat ignarus, & primo quærendi ordinem discat: ut ita demum interrogandi, & respondendi inueniat disciplinã. Et Simon ad hæc: Nõ ergo omniũ est ueritas, sed eorum tantũmodo qui artem nouerint disputandi: quod utiq; absurdũ est, cum æqualiter sit deus omniũ, non omnes ęqualiter posse uoluntatem eius agnoscere. Et Petrus: Aequales, inquit, omnes ab eo facti sunt, & ęqualiter cunctis dedit capaces esse ueritatis. Verum quod nullus eorum, qui nati sunt, eruditus natus sit, sed posterior sit natiuitate eruditio, nulli dubium est. Cum igitur natiuitas hominũ in eo teneat ęquitatẽ, ut omnes similiter percipiẽdæ disciplinę capaces sint, nõ est in natura, sed in eruditione diuersitas. Aut quis nescit, quod ea quę unusquisque didicit, priusquã disceret, ignorabat? Et Simõ; Vere, inquit, dicis. Tum Petrus: Si ergo

Ordo quærendi primo discẽdus.

Nota. P. H.

Si ergo in his artibus, quæ usus communis habet, primo discitur, deinde docetur: quanto magis oportet eos qui eruditores se profitentur animarũ, primo discere, & ita docere, ne cum sint ipsi imperiti, ridiculũ uideat̃, si alijs se præstituros scientiã repromittant. Tum Simon: In artibus, inquit, his quæ usus cõmunis habet, uerũ est, quod unusquisq; nisi didicerit, nesciat. In uerbo uero scientię statim ut audierit quis didicit. Et Petrus: Si quidem per ordinem, & cõsequenter audiat, potest scire quod uerum est: sed qui emendatioris uitæ regulam conuersationisq; castioris suscipere recusat, quæ utiq; sequela est scientiæ ueritatis, scire se, quod scit, non uult fateri. Sicut etiam nonnullos uidemus, qui artibus, quas à puero didicerant, derelictis, ad alios se actus cõferunt: & ut excusatio sit eis desidiæ suæ, culpare incipiunt artẽ, uelut infructuosam. Et Simon: Deberent omnes audientes credere uerum esse, quod audiunt? Tum Petrus: Qui audierint per ordinem sermonem ueritatis, contradicere omnino non possunt, sed sciũt uerum esse quod dicitur, si tamen libẽter etiam uitę instituta suscipiant. Hos uero quos audientes ad bona opera conferre se piget, male agendi libido adquiescere his quæ recta iudicãt, non sinit. Vnde ostenditur positum esse in auditorũ potestate, eligere utrum malint. Quod si omnes qui audiunt, obedirent, naturæ magis esset necessitas, quę una omnes ageret uia. Sicut enim suaderi quis non potest, ut fiat breuior, aut longior, quia non sinit uis naturę: Ita & ad ueritatem, si omnes uerbo conuerterentur, aut omnes non conuerterentur, naturæ esset uis, quæ cogebat uerbo omnes conuerti, aut nullum omnino conuerti. Et Simon: Doce ergo nos, quid primo oportet discere eum, qui ueritatẽ scire desiderat? Et Petrus: Ante omnia, inquit, quæri oportet, quid sit homini quærenti inuenire possibile. Necesse est enim iudiciũ dei in hoc stare, si potuit homo bonum facere, & non fecit: & ideo quærendum est hominibus, si habeant in potestate sua quærentes inuenire, quid est bonum, & cum inuenerint facere, hoc enim est pro quo iudicandi sunt. Amplius autem his solum scire fas est prophetam, & meritò: quid enim opus est hominibus scire, quomodo factus sit mũdus? Hæc em̃ discenda necessariò uiderentur, si simile ineundũ nobis esset artificium. Nunc autem sufficit nobis ad cultum dei ut sciamus, quia ipse fecit mundum: quomodo autem fecerit, quęrendum non est, quia ut dixi, non nobis imminet, tanquam simile aliquid facturis, artis ipsius scientiam discere. Sed neq; pro hoc iudicãdi sumus, quum non didicerimus quomodo factus sit mundus: sed pro hoc tantum, si ignoremus conditorem eius. Sciemus autem conditorem mundi iustum, & bonum deum, si eum semitis iustitiæ requiramus. Nam si hoc tantum sciamus de eo quod bonus est, huiusmodi scientia non sufficit ad salutẽ. In præsenti enim tempore, bonitate eius & beneficijs perfruũtur, non solum digni, sed etiam indigni. Si uero non tantũ bonum, sed etiam iustum eum credamus, & secũdum hoc quod de deo credimus, in omni uita nostra iustitiam teneamus, etiam bonitate eius in æternum fruemur. Denique Hebræis, qui de deo ita opinabãtur, quod solum bonus esset, dicebat magister noster, ut & iustitiã eius quærerent, hoc est, ut scirent eum præsenti quidem tempore bonũ esse, ut omnes in bonitate eius uiuant, Iustum uero eum futurũ in die iudicij, ut dignis præmia æterna restituat, à quibus excludet indignos. Et Simõ: Quomodo potest unum atq; idem, & bonum esse, & iustum? Petrus ait: Quia sine iustitia, bonum quodammodo uidebitur: boni est enim, solem suum & pluuiam, ex æquo iustis & iniustis præbere: sed hoc uideretur iniustũ, si bonos malosq; æquali semper sorte censeret, & nisi frugũ causa hoc faceret, quibus perfrui æqualiter omnes, qui in hoc mundo nati sunt, conueniret. Sed sicut data à deo pluuia, ex æquo & fruges nutrit, & lolium: messis autem tempore, frumenta quidem congregantur in horreum, paleæ uero uel lolium igni consumuntur: Ita in die iudicij cum iusti introducentur in regnũ dei, iniusti autem abijcientur foras, tunc etiã iustitia dei ostendetur.

Bene uiuere sequela est scientiæ ueritatis.

Eligere est nostri arbitrij.

Matth. 6.

Matth. 5.

Nam si æqualis permaneret perpetuò malis & bonis, iam hoc non solum bonum non esset, sed & iniustum atq; iniquum uideretur, ut iusti & iniusti uno apud eum haberentur ordine meritorum. Et Simon: Vnum est de quo mihi uelim satisfieri, si immortalis est anima: non enim possum onus subire iustitiæ, nisi prius de immortalitate animæ sciam: quæ utique si immortalis non est, nec prædicationis tuæ poterit stare professio. Tum Petrus: Quæramus, inquit, prius, si iustus est deus: quod si claruerit, integer profecto religionis ordo constabit. Et Simon: Videris mihi tu, qui te iactas disputandi ordinem nosse, nunc contra ordinem respondisse: Me enim rogante ut ostendas, si immortalis est anima: tu ais, primo nos quærere oportet, si iustus est deus. Et Petrus ait: Valde consequenter, & recte se habet. Simon: Velim discere. Petrus: Audi, inquit, nonnulli hominum blasphemantes deum, & omnem uitam suam iniustitiæ uoluptate ducentes, in lectulis suis defuncti sunt, consequuti finem uitæ inter suos, & honorabilem sepulturam: alij uero deum colentes, & cum omni iustitia & sobrietate, uitam suam in parsimonia conseruantes, pro iustitiæ obseruantia, in desertis interiere, ita ut ne sepultura quidem haberētur digni. Vbi est ergo iustitia dei, si anima immortalis non est, quæ uel si impie egerit, pœnas in futuro, uel si pie & iuste, prēmia cōsequatur? Et Simon ait: Hoc utiq; est, quod nos incredulos facit, quia multi bene agentes, male pereūt: & rursum, multi impie agentes, longi temporis cum beatitudine uitam finiunt. Et Petrus: Hoc ipsum, inquit, quod te ad incredulitatem trahit, nobis certam fidem facit, quia iudicium erit. Etenim cum certum sit, deum iustum esse: necessariū & consequens est, aliud esse seculū, in quo unusquisq; pro meritis recipiens, iustitiam dei probet. Quod si nunc omnes homines pro meritis suis reciperent, uere nos fallere uidebamur, dicentes futurū esse iudicium: & ideo hoc ipsum quod in præsenti uita non redditur unicuiq; pro actibus suis, fidem indubitabilem facit, scientibus deum esse iustum, quia iudicium erit. Et Simon: Quur ergo mihi nō persuadetur? Petrus ait: quia uerum prophetam non audisti, dicentem: Quęrite primo iustitiam eius, & hæc omnia adponentur uobis. Et Simon: Indulge, inquit, mihi nolenti primo iustitiam quærere, antequā sciam si immortalis sit anima. Et Petrus: Et tu mihi hoc unū indulge, quia nō possum facere aliter quàm me propheta ueritatis edocuit. Tum Simon: Certū est, inquit, non posse te adserere quod immortalis sit anima, & ob hoc cauillaris, sciens quia si mortalis probet̄, radicitus cōuellatur religionis istius, quam conaris adserere, tota professio: & ideo laudo quidem prudentiā tuam, non tamen probo persuasionē: multis enim persuades suscipere religionem, & libidinis subire continentiam, sub spe futurorū bonorum, quibus euenit, ut neq; præsentibus perfruātur, & decipiantur futuris. Simul enim ut mortui fuerint, etiam anima pariter extinguetur. Petrus uero hæc audiens, dentibus frendens, frontemq; adterens manu, & profundo dolore suspirans, ait: Astutia serpentis antiqui, ad hominum decipiendas animas, armatus adsistis, & ideo ut serpens sapientior cæteris bestijs, ab initio doctorem te esse professus es. Et rursus, ut serpens multos introducere deos uolebas, super quo confutatus, nullū omnino nunc esse adseris deum. Nam per occasionem, nescio cuius ignoti dei, conditorem mundi deum negasti, sed eum uel malum esse, uel multos habere sibi æquales, uel omnino, ut diximus, non esse deum cōfirmabas. Post hæc cum etiam in hoc superatus fuisses, animam nunc adseueras esse mortalem, uti ne futurorum spe recte iusteq; uiuatur. Nam utiq; si desperantur futura, quid nisi abscidatur misericordia, luxuriæ indulgeat̄, & uoluptatibus? ex quibus omnem consurgere iniustitiam constat. Et cum tantæ impietatis doctrinam, miserę huic introducas mortaliū uitæ, teipsum pium, me impium uocas, quasi qui homines non sinam sub spe futurorū bonorum arma corripere, & impugnare se inuicem, diripere ac subuertere uniuersa, & moliri omnia quæ libido dictauerit. Et

Quia boni aliquādo male pereunt, argumento est esse aliam uitam post hāc.

Matth. 6

Et quis erit iste uitæ status, qui à te introducitur, ut pugnẽt homines, & impugnentur, ut irascantur, & perturbentur, & semper in metu uiuant? Necesse est enim eos qui alijs inferunt mala, etiam ipsos sperare similia. Vides ne te ducem perturbationis, & non pacis, iniquitatis & non æquitatis existere? Verum ego, non quasi qui ostendere non possim immortalem esse animam, simulaui iracundiam, sed misereor animabus hominum, quas tu decipere conaris. Dicam ergo, sed non quasi te cogente: scio enim quomodo dicam, & solus eris qui de hoc non tam persuasione indigeas, quàm commonitione: eos, hoc qui uere ignorant, docebo ut conuenit. Tum Simon: Si irasceris, inquit, nõ interrogabo, nec audire uolo. Et Petrus: Tu, siquidem nunc occasionem quęris subterfugiendi, habes licentiam, & sine occasionem cuiusquam. Omnes enim audierunt te nihil recte dicentem, nec potuisse aliquid confirmare, sed ob hoc tantum interrogasse, ut contradiceres, quod quiuis facere potest. Quid enim difficile est post euidentes adsertiones respondere, nihil dixisti? Vt autem scias quia possum tibi uno sermone ostendere, quod immortalis est anima, interrogo te uerbum, quod omnes norunt: responde mihi, & uno sermone immortalem esse cõprobabo. Tum Simon, qui iam occasionem sibi uisus fuerat inuenisse ex iracundia Petri ut discederet, restitit, pro eo quod mirum ei aliquid promittebatur, & ait: Interroga me, ut tibi respondeam quod omnes norunt, & audiam uno ut pollicitus es sermone, quomodo anima immortalis sit. Et Petrus: Dicam ita ut præ cæteris omnibus tibi magis probetur. Responde ergo mihi, quid est quod incredulum magis suadere potest, uisus, an auditus? Et simon: Visus. Tum Petrus: Quomodo ergo à me uis discere uerbo, quod tibi re ipsa probatur & uisu? Et Simon: Nescio, inquit, quomodo dicas. Et Petrus: Si nescis, perge nunc in domum tuam, & ingressus interius cubiculum, uidebis imaginem positam, continentem pueri uiolenter necati effigiem, purpura coopertam, ipsum interroga & docebit te, uel responsione, uel uisu. Quid enim opus est audire ab eo si immortalis sit anima, cum adstare eam uideas præsentem? Si enim non esset, nec uideri utiq; poterat. Quod si nescis quam dico imaginem, hinc è uestigio cum alijs decem uiris, ex his qui præsentes sunt, eamus ad domum tuam. At Simon hæc audiens, & cõscientia percussus, colore mutato, exanguis effectus est: extimuit enim ne fortè si negaret perscrutaretur domus eius: aut ne indignans Petrus manifestius eum proderet, & omnibus quis esset, innotesceret: ita respondit: Obsecro te Petre per illum bonum deum qui in te est, ut uincas maliciã quæ in me est, suscipe me ad pœnitentiam, & habebis me adiutorem prædicationis tuæ. Nunc enim uere rebus ipsis didici, quia dei ueri propheta es, & ideo secreta hominum solus atque arcana cognoscis. Et Petrus ait: Videtis fratres Simonem pœnitentiam quærentem, paulò post uidebitis eum rursus ad infidelitatem suam reuerti. Putans enim me prophetam esse, pro eo quod publicaui mala eius, quæ in secretis habebat & in occultis, pœnitentiam se acturum promisit: Me enim mentiri fas non est: neq; ut infidelis hic saluetur, aut non saluetur, ego fallere debeo. Testor enim cœlum & terram, quia non prophetice dixi, quæ dixi, uel quæ, quãtum possibile erat, turbis audientibus indicaui, sed à quibusdam, qui tunc ei socij fuerant in operibus suis, nunc autem conuersi sunt ad fidem nostram, quid ei in secreto gestum sit, didici: cognita ergo, non præcognita loquutus sum. Simon uero ut hæc audiuit maledictis his, & conuicijs adgreditur Petrum, dicens: O nefandissime omnium, & dolosissime, cui uictoriam fortuna, non ueritas dedit. Verum ego non pro penuria scientiæ pœnitentiam petij, sed ut tu, putans me per pœnitentiam discipulum tuum fore, omnia secreta professionis tuæ concrederes mihi, ut ita demum te, cunctis agnitis, confutarem. Sed ut callidus intellexisti quam ob causam pœnitudinem simulassem, & adquieuisti, tanquam meum non intelligens dolum, ut prius me apud po-

Visus maxime fidem facit.

Mentiendũ non est in gratiam proximi.

Simulata pœnitentia Simonis magi.

pulum exponeres, quasi imperitum; tum deinde præuidens, quod ego ita populo expositus, necesse habeo indignari & confiteri me nō uere pœnitudinem gerere, præuenisti ut diceres me ad infidelitatem meam post pœnitentiam regressurum, ut omni ex parte uicisse uidereris, & si permanerem in pœnitentia quam professus fueram, & si non permanerem, ut tu sapiens crederèris, qui ista præuideris: ego autem deceptus uiderer, quia tuum non prȩuidi dolum: tu uero meum præuidens, calliditate usus circunscripsisti me. Sed, ut dixi, fortunæ est, non ueritatis ista uictoria: scio tamen quur ego ista non præuiderim, qui adstans loquutus sum tibi per bonitatem meam, & patienter egi tecum. Nunc autem tibi ostendam diuinitatis meæ potentiam, ut repente procidas, & adores me. Ego sum prima uirtus, qui semper & sine initio sum. Ingressus autem uterum Rachel, natus sum ut homo ex ea, quo ab hominibus uideri possem: ego per aërem uolaui, igni commixtus unum corpus effectus sum, statuas moueri feci, animaui exanima, lapides panes feci, de monte in montem uolaui, transmeaui, manibus angelorum sustentatus ad terras descendi. Hæc non solū feci, sed & nunc facere possum, ut rebus ipsis probem omnibus, quia ego sum filius dei, stans in æternum, & credentes mihi, similiter stare in perpetuum faciam. Tua autem uerba uana sunt omnia, nec ullum potes opus ostendere ueritatis, sicut & ille qui misit te magus, qui nec seipsum potuit liberare de crucis pœna. His dictis à Simone, Petrus respondit: Ne agas aliena, tu enim quod sis magus, ex ipsis quæ gessisti, cōfessus es, & manifestatus. Noster autē magister, qui est filius dei & hominis, manifeste bonus est. Quod autem uerè sit filius dei, quibus oportuit, dictum est, & dicetur. Tu autem si non uis confiteri, quod magus es, cum omni hac turba pergamus ad domum tuam, & tunc apparebit quis sit magus. Hæc autem Petro dicente, Simon blasphemijs & maledictis agere cœpit, ut seditione facta, perturbatis omnibus, argui non posset: & Petrus, quasi blasphemiæ causa secedens, uictus uideretur. Sed perstitit, & arguere eum uehementius cœpit. Tūc populus indignatus, Simonē atrio eiectum, extra ianuam domus pepulit, eumq́ depulsum, unus sequutus est solus. Facto autem silentio, Petrus adloqui populum hoc modo cœpit: Patienter, fratres, malos ferre debetis, scientes, quia deus cum possit eos excidere, patitur tamen durare usq; ad præstitutā diem, in qua de omnibus iudicium fiet: quomodo ergo nos non patiemur, quos patitur deus? Quur autē non forti animo inlatas ab eis toleramus iniurias, cum suas ille, qui potest omnia, non ulciscatur? ut & ipsius bonitas, & malorum noscatur impietas. Verum si non inuenisset Simonem malignus ministrū sibi, inuenisset alium sine dubio. Necesse est enim seculo huic uenire scandala, uæ tamen illi per quem ueniūt. Et ideo magis deflendus est Simon, quod uas electionis factus est maligno: quod utiq; non fuisset, nisi potestatē in eū pro peccatis prioribus accepisset. Nam inde quid dicam, quod et Iesu nostro crediderat, & quod immortales esse animas, sibi ipse persuasit? quāuis in eo ludatur à dæmonibus, tamen persuasit sibi, quod pueri uiolenter necati habeat animam ministrantē sibi ad quæcunq; uoluerit: in quo uere, ut dixi, à dæmonibus inluditur, & ideo ego secūdum ea quȩ ipsi uidebantur, loquutus sum ad eum: nam & à Iudæis didicit, quia sit iudicium, & ultio proferenda aduersum eos, qui contra uerā fidem ueniunt, nec pœnitudinem gerunt: sed isti sunt quibus malignus, tanquam perfectis in sceleribus, apparet, ut decipiat eos, ne aliquando ad pœnitentiā cōuertantur. Vos ergo, quia ad dominum conuertimini per pœnitentiam, curuate ei genua. Hæc cum dixisset, omnis multitudo genua flexit deo. Et Petrus respiciens ad cœlum, cum lachrymis orabat super eos, ut deus pro sua bonitate suscipere eos dignaretur confugientes ad se. Et postquam orauit, & præcepit ut postera die maturius conuenirent, multitudinem missam fecit. Cum deinde, secundum consuetudinem, cibo sumpto, quieuimus.

Simon desertus ab omnibus eijcitur ex atrio.

Matth. 11

Credidisse aliquando Christo Simonem, ex actis constat apostolorum capite octauo.

quieuimus. Igitur Petrus ſolita noctis hora conſurgens, inuenit nos uigilantes, & cum ex more ſalutans conſediſſet, primus Niceta ait: Si permittis, mi domine Petre, habeo quod rogem. Et Petrus: Permitto, inquit, non ſolum tibi, ſed & omnibus: & non ſolum modo, ſed & ſemper, ut unuſquiſque quod eum mouet, & partem quam dolet in animo, fateatur, ut poſſit conſequi medicinam. Quæ enim ſilentio conteguntur, nec innoteſcunt nobis, uelut multi temporis uitia difficile curantur: & ideo quoniam tacentibus non facile poteſt medela opportuni & neceſſarij ſermonis adhiberi, proferre debet unuſquiſque, in quo animus per ignorantiam languet: tacenti uero dare remedium, ſolius eſt dei: poſſumus autem & nos, ſed circuitu multi temporis. Neceſſe eſt enim ut ſermo doctrinæ ab initio per ordinem currens, & ſingulis quibuſq; quæſtionibus obuians, cuncta aperiat, & cuncta diſſoluat, & perueniat etiam ad hoc quod unuſquiſque in animo ſuo requirit: ſed hoc, ut dixi, per multum tempus fieri poteſt. Nunc autem quod deſideras roga. Et Niceta ait: Vberes tibi gratias ago ô clementiſſime Petre, uerum hoc eſt quod dicere cupio: Quur Simon, qui aduerſatur, facere tanta hæc, & talia potuit? Non enim mentitus eſt aliquid ex his, quæ ſe feciſſe profeſſus eſt. Ad hæc beatus Petrus ita reſpondit: Deus, qui unus & uerus eſt, primo gemini ſuo amicos bonos & fideles inſtituit præparare: ſciens autem, quia boni eſſe non poſſunt, niſi habeant in poteſtate ſenſum, quo fiant boni, ut ex ſuo propoſito hoc ſint quod uolunt: alioqui non poſſunt eſſe uere boni, ſi non propoſito, ſed neceſſitate tenerentur in bono: poteſtatem dedit unicuiq; arbitrij ſui, ut hoc eſſe poſſit, quod uult. Et rurſum præuidens quia iſta poteſtas arbitrij, alios quidem faceret eligere bona, alios uero mala: & per hoc in duos ordines neceſſariò propagandum eſſet hominum genus, unicuiq; ordini conceſſit & locum, & regem, quem uellet, eligere: bonus enim rex, bonis gaudet: & malignus, malis. Et quamuis hæc tibi ô Clemens in hoc tractatu, quem de præfinitione & fine diſſerueram, plenius expoſuerim: tamen & nunc requirenti Nicetæ manifeſtare me conuenit, quæ ſit ratio, quod Simon, qui contra deum ſentit, tanta facere mirabilia potuit. Igitur primo omnium, malus eſſe iudicatur apud deum is, qui requirere non uult, quod ſibi expedit. Quomodo enim talis iſte aliũ diliget, qui ſemetipſum non diligit? Aut cui non iſte inimicus erit, qui ſibiipſi amicus eſſe non potuit? Vt ergo diſtinguerentur, qui bona, & qui eligunt mala, deus quod utile eſt occultauit hominibus, id eſt poſſeſſionem regni cœlorum, eamq; uelut theſaurum ſecretum repoſuit & abſcondit, ut ad eam non facile quis poſſit uirtute, & ſcientia peruenire propria: famam tamen eius, diuerſis nominibus & opinionibus, per generationes ſingulas ad omnium perduxit auditum, ut ſi qui forte eſſent amatores boni, audientes quod ſibi eſſet utile & ſalutare, requirerent & inuenirent. Requirerent autem non à ſemetipſis, ſed ab eo qui occultauit, dariq; ſibi accedendi aditum, & uiam ſcientiæ precarentur, quæ illis ſolis panditur, qui eam ſuper omnia mundi huius diligerent bona. Nec alio quis pacto uel intelligere eam poſſit, etiamſi prudentiſſimus uideretur. Hi uero qui neglexiſſent, quod ſibi utile & ſalutare eſſet, inquirere, tanquam ſeipſos odio habentes, & ſibimetipſis inimici, fraudarentur eius bonis, uelut qui diligerent mala. Oportet ergo bonos diligere eam ſuper omnia, id eſt ſuper diuitias, gloriam, requiem, parentes, propinquos, amicos, & omne quod in hoc mundo eſt. Qui uero perfecte diligit poſſeſſionem hanc regni cœlorum, abijciet ſine dubio omnem malæ conſuetudinis uſum, negligentiam, deſidiam, malitiam, iram, cunctaq; his ſimilia. Nam ſi quid horum prætuleris ei, tanquam qui plus dilexeris propriæ libidinis uitia quàm deum, ad poſſeſſionem regni cœleſtis peruenire non poteris: quia & uere ſtultum eſt, aliquid plus amare quàm deum. Siue enim parentes ſunt, moriuntur: ſiue propinqui, non permanent: ſiue amici, mutantur. Solus eſt autem

Petri facilitas.

Duo ordines hominum.

Rex bonorum Christus, malorum diabolus.

Vnde requirenda ueritas.

deus æternus, & indemutabilis parens. Qui ergo nõ uult inquirere quod sibi utile est, malus est, in tantũ ut malitia sua ipsum impietatis principem superet. Ille enim bonitate dei abutitur ad propositũ malitiæ suæ, & sibi placet. Hic autem salutis suæ bona negligit, ut perditione sui malo placeat. Propter hos ergo, qui salutis suæ neglectu placẽt malo, & eos qui studio utilitatis suæ placere cupiũt bono, paria quædam ad tentationem præsenti huic seculo statuta sunt decem, secũdum numerum decem plagarum, quæ inlatæ sunt Aegypto. Cum enim Moyses secundum præceptum dei peteret à Pharaone, ut emitteret populum, & ad testimonium cœlestis imperij signa ostenderet, proiectam in terram uirgam, conuersa est in serpentem. Cumq; ob hæc Pharao non uellet adquiescere, utpote habens arbitrij libertatem, rursum magi similia signa facere uisi sunt, permittente deo, ut propositum regis probaretur ex arbitrij libertate, si magis crederet signis Moysi, qui à deo missus est, quàm his quæ magi uidebantur potius facere, quàm faciebant: quos ipso utique nomine intelligere debuerat, non esse operarios ueritatis, quod non à deo missi, sed magi appellabantur, sicut & ratio indicat. Denique usque ad aliquem locum, uisi sunt habere certamen, et post hæc confessi de se, cessere meliori. Inducitur ergo plaga ultima, interitus primitiuorum, & tunc Moyses iubetur populum conspersione sanguinis consecrare, atq; ita magna cum prece, oblatis etiam muneribus, cum populo rogatur abscedere. Simili ergo modo etiam nunc per me uideo geri. Sicut enim tunc Moyse hortante regem, ut crederet deo, obsistebant magi quasi ostentatione similium signorum, & à salute incredulos prohibebant: ita et nunc cum ego exierim docere omnes gentes, ut credãt uero deo, Simon magus resistit, eadem agens aduersum me, quæ & illi tunc egerunt aduersum Moysen, ut si qui sunt ex gentibus, qui non recto iudicio utũtur, appareant: saluentur autem qui signorum rectum discrimen habuerint. Hæc dicente Petro, Niceta respondit: Obsecro te, ut si quid ad memoriam uenit, permittas mihi proferre. Tum Petrus delectatus super studio discipulorũ: Dic, inquit, quod uis. Et Niceta ait: Quid peccauere Aegyptij, si non crediderũt Moysi, cum & magi similia signa fecerint, etiamsi uiderentur potius fieri, quàm ueritate fierent? Nam & si ego fuissem tunc, ex eo quod magi similia faciebãt, nónne aut Moysen magum credidissem, aut magos quæ ostendebant, diuinitus facere putassem? quia non mihi uerisimile uideret, licet per phantasiam, eadem tamen effici à magis posse, quę ille qui à deo missus est, perpetrabat. Et nunc ergo quid peccant hi qui Simoni credunt, cum uideant eum tanta facere mirabilia? Aut non est mirabile per aërẽ uolare? igni admixtũ, unum corpus effici? facere statuas ingredi? canes æreos latrare? & alia his similia, quæ utiq; discretionem nescientibus, satis mira sunt. Sed & de lapidibus uisus est panes facere. Quod si peccat qui signa facientibus credit, quomodo non peccasse uidebitur & is, qui domino nostro pro signis et uirtutibus credidit? Et Petrus ait: Libenter accipio quod de ueritate ad amussim requiris, & impedimenta fidei in anima tua latẽre non pateris. Vnde & medelam consequi facile potes. Meministi, quod peius omnium esse dixi, cum quis negligit quod sibi expedit discere? Et Niceta respondit: Memini. Petrus: Et rursum quod deus occultauit ueritatem suam, ut eam his qui se fideliter sectantur, aperiat? Et Niceta: Ne hoc quidem oblitus sum. Tum Petrus: Quid ergo putas, quia in terram defossam absconderit deus ueritatem, & montes ei superposuerit, ut ab his qui in profundum fodere ualent, tantummodo inueniri possit? Non ita est, sed sicut montes & terram cœli ambitu circundedit, ita & ueritatem charitatis suæ uelamine contexit, ut ille ad eam solus peruenire possit, qui prius ianuam dilectionis diuinę pulsauerit. Etenim quod prius dicere cœperam, paria quędam huic mundo destinasse deum: ille qui primus ex paribus uenit, à malo est: qui secundus, à bono. In quo unicuique hominum iusti occasio iudicij datur, siue simplex ille sit, siue

X. paria ad numerum X. plagarum constituta.

Exod. 29.

Nicete interrogatio

Paria quędam mundi.

siue prudens. Nam si simplex est, & crediderit illi qui primus uenit: signis enim & prodigijs motus, necesse est eadem ratione, ut etiam illi qui secũdo uenerit, credat: signis enim & prodigijs suadebitur & nunc sicut prius. Cum uero crediderit huic secũdo, discet ab eo quod primo illi qui à malo uenit, credere nõ debeat, & ita prioris error secundi emendatione corrigitur. Si uero quia primo credidit, secundũ recipere noluerit, meritò ut iniustus condemnabitur: iniustũ enim est, ut cum primo propter signa crediderit, secundo eadem aut etiã potiora ferenti signa, non credat. Si uero non credidit primo, consequens est, ut uel in secundo moueatur ad credendum. Neq; enim in tantũ animo stertit, ut ingeminatis mirabilibus non ualeat suscitari. Si uero prudens est, discretionem potest capere signorum. Et si quidem primo credidit, augmentis uirtutũ mouebitur ad secundũ, & ex cõparatione quæ sint potiora deprehendet, quamuis manifesta habeantur indicia apud eruditos quosq;, sicut per ordinis consequentiã demonstrauimus. Si uero tanquã sanus quis, & qui medico non indigeat, non est cõmotus ad primum, rei ipsius perseuerantia suscitabitur ad secundum: distinctionemq; signorũ & mirabilium faciet, in hunc modum. Ille qui à malo est, signa quæ facit, nulli prosunt: illa uero quæ facit bonus, hominibus prosunt. Nam dic quæso, quæ utilitas est ostendere statuas ambulantes? latrare æreos aut lapideos canes? salire montes? uolare per aërem? & alia his similia, quæ dicitis fecisse Simonem.

Amussis ad quã prodigia exigere conuenit, an ex deo sint.

Quæ autem à bono sunt, ad hominũ salutem deferuntur, ut sunt illa quæ fecit dominus noster, qui fecit cæcos uidere, fecit surdos audire, debiles, claudos erexit, lãguores & dæmones effugauit, mortuos fecit resurgere, & alia his similia, quæ etiam per me fieri uidetis. Ista ergo signa quæ ad salutem hominum prosunt, & aliquid boni hominibus conferunt, malignus facere non potest, nisi in fine mundi tantum. Tunc enim admiscere ei conceditur aliqua etiam de dextris signis, id est, ut uel dæmones fuget, uel ægritudines sanet, & propter hoc, tanquam qui excesserit terminos suos, & in semetipsum diuisus sit, ac semetipsum impugnauerit, destruetur.

Signa diaboli qualia.

Et propterea dominus prædixit, in nouissimis temporibus tentationem futurã, talem in qua decipiantur, si fieri potest, etiam electi, confusis scilicet indicijs signorum, perturbari necesse est, etiam eos qui in discernendis spiritibus, ac distinguendis uirtutibus uidentur eruditi.

Matth. 24.

Decem ergo, quę diximus paria, huic mundo destinata sunt ab initio seculi: Cain & Abel unum fuit par. Secundum uero Gigantum, & Noë. Tertium Pharaonis & Abraham. Quartum Philistinorum & Isaac. Quintum Esau & Iacob. Sextum magorum & legislatoris Moysi. Septimum tentatoris & filij hominis. Octauum Simonis & meum Petri. Nonum omnium gentium, & illius qui mittetur seminare uerbum inter gentes. Decimũ Antichristi & Christi: de quibus paribus aliàs uobis per singula latius exponemus.

Decẽ paria totius mundi collata inter se.

Et cum hæc diceret Petrus, Aquila ait: Vere adsidua doctrina opus est, ut de singulis possit quis scire rationem. At Petrus: Quis est, qui assiduus sit erga doctrinam, & studiose singula quęq; perquirat? nisi qui animam suam diligit ad salutem, & omnibus renunciat huius mundi negocijs, ut soli uerbo dei uacat, quem solum prudentem iudicat uerus propheta, uendentem omnia quę sua sunt, et ementem unam ueram margaritam, & intelligentem quæ sit differentia à temporalibus ad æterna, paruis ad magna, hominibus ad deum. Intelligit enim quæ sit æterna spes apud uerum & bonũ deum. Quis autem est qui diligit deum, nisi qui sapientiam eius cognouit? quomodo autem quis agnoscere poterit sapientiã dei, nisi assiduus sit ad audiendum uerbum eius? ex quo accidit, ut amorem eius concipiat, & digno eum honore ueneretur, hymnis & orationibus ad eum fusis, & in his libentissime requiescens, summumq; deputans detrimentũ, si quando aliquid aliud uel ad momentum temporis loquatur, aut agat: quia reuera nec potest anima, quæ dei amore repleta est, aliud aliquid intueri, nisi quod ad deũ pertinet, nec satiari potest præ

Matth. 13

Nemo diligit deum nisi qui sapientiã eius cognouerit.

amore eius, ea quæ ipsi scit esse placita, meditando. Hi uero qui affectum eius minime concepere, nec inluminatam charitatem eius gerunt mente, uelut in tenebris positi, lucem uidere non possunt. Et ideo etiam prius quàm incipiant requirere de deo, quasi labore oppressi, statim deficiunt: ac tædio repleti, continuò à propria consuetudine rapiuntur ad ea uerba quibus delectantur. Nam de deo audire aliquid talibus tædiosum est & molestum, pro eo, ut dixi, quia mens eorum nullam dulcedinem diuinæ charitatis accepit. Hæc Petro dicente, dies exortus est, & ecce ueniens quidam ex discipulis Simonis clamabat, dicens: Obsecro te Petre, suscipe me miserum, à mago Simone deceptum, cui ego uelut cœlesti deo intendebam, pro his quæ ab eo fieri mirabilibus uidebam. Auditis tamen sermonibus tuis, cœpit iam mihi homo uideri, & quidem malus. Veruntamen cum hinc exiret, ego eum subsequutus sum solus: nondum enim ad liquidum impietates eius agnoueram. Cum autem uidisset me subsequentem, beatum me dicens, perduxit ad domum suam: circa medium uero noctis ait ad me: Omnium te hominum faciam meliorem, si uolueris usque ad finem perseuerare mecum: cui cum promisissem, exigit à me iuramentum perseuerantiæ, eoq; accepto, imposuit super humeros meos polluta quædam & execrabilia secreta sua, ut portarem, & sequi me iussit. Vbi uero uentum est ad mare, nauigium quod fortè aderat, ingressus, id à ceruicibus meis quod portare me iusserat, sumpsit. Et paulò post egressus, nihil extulit, certum quod in mare id iecerat: rogabat autem me, ut cum ipso proficiscerer, dicens se Romam petere, ibi enim in tantum placiturum, ut deus putetur, & diuinis publice donetur honoribus. Tunc, inquit, te omnibus diuitijs repletum, si huc redire placuerit, & pluribus fultum ministerijs, mittam. Hæc ego audiens, & nihil in eo, secundum hanc professionem uidens, sed magum & deceptorem esse intelligens, respondi: Quæso te ignosce mihi, quia pedes doleo, & propterea exire à Cæsarea non ualeo: præterea est mihi uxor, sunt paruuli liberi, quos relinquere omnino non possum. At ille hæc audiens, & ignauiæ me incusans, profectus est contra Doram, dicens: Cum audieris quanta mihi gloria erit in urbe Roma, pœnitebit te. Et post hæc ipse quidem, ut aiebat, Romam petit, ego autem confestim redij huc, orans, ut me suscipias ad pœnitentiam, quia ab eo deceptus sum.

Simon artis suæ mysteria in mare proiecit.

Simon Romam proficiscitur.

Cum hæc dixisset is, qui à Simone regressus est, iussit eum Petrus in atrio residere. Procedens autem ipse, & turbas plurimas uidens, multo plures quàm superioribus diebus, stetit in loco solito, & ostendens eum qui à Simone uenerat, sermonem facere hoc modo cœpit: Iste, fratres, quem ostendo uobis, paulò ante uenit ad me, de Simonis mihi malis artibus nuncians, quo modo ipsam sceleris sui officinam proiecerit in profundum: non quasi pœnitentia ductus, sed metuens, ne deprehensus publicis legibus subiaceret. Rogabat autem hunc, ut dicit, munera immensa pollicens, secum manere. Quem cum suadere minime potuisset, tanquam ignauum increpans, dereliquit, ipse uero Romam petens. Cumq; hæc Petrus indicasset turbis, ipse qui regressus à Simone fuerat, publice stans singula quæq; cœpit populo exponere, de sceleribus Simonis. Et cum grauiter ferrẽt, de his quæ audiebãt per artes magicas gesta à Simone, ait Petrus: Nolite fratres grauiter ferre de his quæ transacta sunt, sed obseruate de futuris: quæ enim transierunt, iam finita sunt, quæ uero imminent, periculosa sunt his qui incurrerint: scandala enim nunquam deerunt huic mundo, donec permittitur inimico agere pro uoluntate sua, ut prudentes quique, & intellegentes astutias eius, suscitatos sibi ab eo superent agones. Hi uero qui neglig ũt discere quæ ad salutem pertinent animæ suæ, iustis ab eo deceptionibus capiantur. Quia ergo, ut ipsi audistis, Simon egressus est, aures gentilium qui ad salutem uocati sunt, præuenire, necesse est & me uestigia eius

Mala præterita boni cõsulenda.

inſequi, ut ſi quid forte ab illo diſſipatum fuerit, corrigatur à nobis. Sed quoniam iuſtum eſt de uobis maiorem ſolicitudinem geri, qui iam intra muros uitæ contine mini, quia quod adquiſitum eſt, ſi pereat, damnum infert: quod autem nondum, ſi quidem inueniri potuerit, lucrū eſt: ſi minus, hoc ſolum damni eſt, quod lucrum factum non eſt. Vt ergo & uos magis ac magis in ueritate firmemini, & gentes quę ad ſalutem uocātur, non uſquequaq; poſſint nequitia Simonis præueniri, cogitaui Zachæum uobis ordinare paſtorem: ego uero ipſe tres uobiſcum permanere menſes, & ita proficiſci ad gentes, ne amplius morantibus nobis, & ſceleribus Simonis uſquequaq; graſſantibus, inſanabiles fiant. Hæc illo dicente, uniuerſus populus fleuit, audiens quod profecturus eſſet. At Petrus compaſſus eis, etiam ipſe lachrymas fudit, & in cœlum reſpiciens, ait: Tibi deus qui cœlum terramq; feciſti, & omnia quæ in eis ſunt, precem ſupplicem fundimus, ut confugientes ad te in tribulatione ſua ſoleris: propter affectum enim quem habent erga te, diligunt me, qui ueritatem tuam adnunciaui eis: propter quod miſerationis tuæ dextera cuſtodi eos: non enim Zachæus, nec alius quiſquam hominum cuſtos eſſe eis idoneus poteſt. Hæc autem & his ſimilia cum dixiſſet Petrus, manibus ſuperpoſitis Zachæo, orauit ut inculpabiliter epiſcopatus ſui ſeruaret officium. Poſt hæc duodecim presbyteros ordinauit, & diacones quatuor, & ait: Zachæum hunc uobis ordinaui epiſcopum, ſciens eum timorem dei habere, & eruditū eſſe in ſcripturis: quem quaſi Chriſti locum ſeruantem, honorare debetis, obedientes ei ad ſalutem ueſtram, & ſcientes, quod ſiue honor, ſiue iniuria, quæ ei defertur, ad Chriſtum redundat, & à Chriſto ad deum. Audite ergo eum adtentius, et ab ipſo ſuſcipite doctrinam fidei: monita autem uitæ à presbyteris, à diaconibus uero ordinē diſciplinæ. Viduarum religioſam curam gerite, pupillos enixius iuuate, pauperibus miſericordiam facite, iuuenes pudicitiam docete. Et ut breuiter totum dicam, alterutrum uos in quibus res popoſcerit, ſuſtentate. Deum colite qui creauit cœlum & terram, Chriſto credite, inuicem diligite, miſericordes eſtote ad omnes, non uerbo ſolo, ſed & opere & rebus implete charitatem. Et cum hæc atq; his ſimilia præcepiſſet, pronunciauit ad populum, dicens: Quoniam tres menſes ſtatui facere uobiſcum, ſi quis ueſtrum deſiderat baptizetur, ut exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus hæres bonorum cœleſtiū, ex geſtis proprijs fiat. Accedat ergo qui uult ad Zachæum, & ipſi det nomen ſuum, atq; ab eo myſteria audiat regni cœlorum. Ieiunijs frequentibus operam impendat, ac ſemetipſum in omnibus probet, ut tribus his menſibus conſummatis, in die feſto poſſit baptizari. Baptizabitur autem unuſquiſq; ueſtrûm in aquis perennibus, nomine trinę beatitudinis inuocato ſuper ſe, perunctus primo oleo per orationem ſanctificato, ut ita demum per hæc conſecratus, poſſit percipere de ſanctis. Et cum multa dixiſſet de ratione baptiſmi, dimiſſis turbis, ad ſolitam ſe recepit manſionem: ibiq; adſtantibus ſibi duodecim, id eſt, Zachæo & Sophonia, Ioſepho & Michæa, Eleazaro & Phinees, Lazaro & Heliſæo, me Clemente & Nichodemo, Niceta & Aquila, hoc modo proloquutus eſt: Conſideremus fratres quod iuſtum eſt: debemus enim auxiliū aliquod ferre gentibus, quæ ad ſalutem uocatæ ſunt. Ipſi audiſtis quod Simon præcedere uolens iter noſtrum profectus eſt, quem oportuerat & è ueſtigio inſequi, ut ſic ubi aliquos ſubuertere tentaret, continuò confutaretur à nobis. Sed quoniam iniuſtum mihi uidetur, ut derelictis his qui iam conuerſi ſunt ad deum, eorū qui adhuc longe ſunt curam præferamus, rectum puto, tribus menſibus permanere me cum his, qui in hac ciuitate conuerſi ſunt ad fidem, & firmiores eos efficere: nec tamen illos, qui adhuc longe ſunt, penitus negligere, ne forte ſi diu uenenis peſſimæ doctrinæ inficiantur, difficilius reuocentur. Et ideo uolo, ſi tamen etiam uobis iuſtum uidetur, ut pro Zachæo, quem hic ordinauimus epiſcopum, ſubijciatur in

Zachæus ordinatus epiſcopus apud Cæſaream à Petro.

Zacheus

Manuum impoſitio.

Quales debeāt eſſe epiſcopi.

Compendium præceptorum Petri ad diſcipulos ſuos.

Oleo in baptiſmo uſi ſunt in primitiua eccleſia.

numero Beniamin filius Saba, & pro Clemente, quem decreui mecum semper esse, quia ex gentibus ueniens, audiendi uerbi dei grande desiderium gerit. Ananias filius Safra. Pro Niceta uero, & Aquila, qui nuper conuersi sunt ad fidem Christi, Rubelus Zachæi frater, & Zacharias structor. Istis ergo quatuor pro his quatuor substitutis, expleri uolo duodecim numerum, ut me in ipsis semper secũ esse sentiat Simon. Sequestratis igitur me Clemente, & Niceta & Aquila, ad illos duodecim ait: Volo uos post diem crastinum proficisci ad gentes, & uestigia Simonis insequi, ut omnia quæ agit, manifesta mihi faciatis: sed & propositum singulorum diligenter requirite, & me ad futurum sine mora eis adnunciate, & ne multa uobis dicam, per omnia instruite gentiles expectare aduentum meum. Cumq; hæc atq; his similia dixisset, etiam uos, inquit, fratres, si quid uobis ad hæc uidetur, dicite: ne fortè non sit rectũ quod mihi soli placet. Tum omnes una uoce cõlaudantes eum, Rogamus magis, aiebant, ut pro arbitrio tuo cuncta disponas, & quod tibi ipsi uidetur iubeas: hoc enim putamus esse opus integrum pietatis, si quæ tu iusseris, impleamus. Igitur statuto die cum stetissent ante Petrum, ne arbitreris, aiunt, Petre, paruum nobis indici mœrorem, quod fraudamur, non audientes te per menses tres, sed quoniam hoc expedit agere quod tu iubes, obediemus prõptissime: semper ergo uultũ tuum in nostro corde retinentes, sicut iussisti, alacres proficiscimur.

XII. discipuli Petri mittuntur ad prædicandũ.

At ille oratione pro eis ad dominũ fusa, emisit eos. Et cum profecti fuissent illi duodecim, qui præmissi sunt, Petrus ingressus, ex more in loco disputationis stetit. Cõuenerat autẽ populi multitudo, copiosior numerus quàm solebat, & omnes cum lachrymis intuebantur eum, pro eo, quod pridie ab eo audissent, profecturum se Simonis gratia. Sed & ipse lachrymantes eos uidens similia patiebatur, licet conaretur occultare, & inhibere lachrymas: prodebatur tamen ex tremore uocis, & interruptione sermonis, quod simili angeretur affectu. Veruntamen manu confricans frõtem, æquo animo, inquit, estote fratres, & misericordes animas uestras consilij ratione solamini, referentes omnia ad deum, cuius solius implenda, & omnibus præferenda uoluntas est. Nam si uerbi gratia ponamus, quod pro affectu quem erga uos gerimus, contra uoluntatem eius agentes, resideamus uobiscum, nunquid non potest missa in me morte, profectionem mihi à uobis inducere longiorem? Et ideo melius est, ut hanc breuiorem cum uoluntate ipsius impleamus, utpote quibus definitum est, in omnibus obedire deo: unde & uos debetis simili obedientia parêre ei, quippe qui etiam me, non alia ex causa, nisi pro ipsius amore diligatis. Vt ergo amici dei, uoluntati eius obtemperate, sed & uos ipsi probate quod iustum est. Nunquid non impiũ uidebatur, si cum uos Simon deciperet, ego non uenissem ad uos, detentus à fratribus qui erant in Hierusalem, et quidem cum haberetis apud uos Zachæum, uirum bonum, & in sermone expeditum? Ita ergo & nunc impium iudicate, si cum exierit Simon ad gentes impugnandas, quibus nullus omnino defensor est, ego non subsequar, detentus à uobis. Propter quod obseruemus, ne fortè affectu iniusto, uolũtatem maligni faciamus. Interim tribus, ut dixi, mensibus permanebo apud uos: estote assidui ad audiendum uerbum: & consummatis his, si qui possunt, & uolunt sequi nos, permittitur eis, salua pietate. Quod autem dico salua pietate, hoc est, ne quem discessu suo contristet qui contristari non debet, uel parentes relinquens, quos non oportet, uel uxorem fidelem, uel si quæ sunt huiusmodi personę, quibus propter deum deferri solatiũ conuenit.

Non facile relinquendi sunt parentes aut uxores Euangelij prætextu.

Interea per dies singulos disputans & docens, propositum tempus in doctrinæ labore compleuit. Et cum aduenisset dies festus, super decem millia baptizati sunt. In illis autem diebus epistola mittitur à fratribus qui præcesserant, in qua Simonis scelera continebantur, quomodo per ciuitates deciperet turbas, & Petrum per singula laceraret, ut cum fortè aduenisset, nullus ei adcommodaret auditum.

Adserebat

Adferebat enim eum magum esse, & sine deo, iniuriosum, callidum, imperitum, & impossibilia profitentem. Mortuos enim resurrecturos adserit, quod est, inquit, impossibile. Si qui uero eum confutare uelit, occultis ab eo insidijs perimitur per satellites eius: propter quod, inquit, & ego cum eum superassem, & triumphassem, insidias eius ueritus, fugi, ne fortè maleficijs me perimeret, aut mortem meam per insidias elocaret: indicabant autem maxime eum apud Tripolim demorari. Igitur Petrus epistolam recitari populo iubet, & post lectionem adloquutus eos, de omnibus plenissime instruxit: præcipue tamen ut obedirent Zachæo, quem eis ordinauit episcopum. Sed & presbyteros & diaconos populo, & ipsis nihilominus populum commendauit: simulq; denuncians, quod apud Tripolim hyematurus esset. Commendo uos, inquit, gratiæ dei, crastino cum uoluntate domini profecturus. Per totos autem tres menses quos apud Cæsaream doctrinæ causa exegimus, quæcunq; apud populum disserebat per diem, hæc nobis secretò lucubrantibus secum, plenius & perfectius explanabat, tanquam fidelioribus, ac sibi liquidò probatis. Simul & imperat mihi, quia intellexit me studiosius quæ audirem memoria commendare, libris singula quæque quæ memoratu digna uidebantur comprehendere, & mittere ad te mi domine Iacobe, sicut & feci, parens eius præceptis.

Negocium scribēdi à Petro iniunctū Clemēti.

Primus ergo liber ex his quos prius misi ad te, continet de uerbo Prophetæ, & de proprietate intelligentiæ legis, secundum id quod Moysi traditio docet. Secundus de principio continet, utrum unum sit principium, an multa: & quod non ignoret Hebræotum lex, quid sit immensitas. Tertius de deo, & his quæ ab eo instituta sunt. Quartus quod cum multi dicantur dij, unus sit uerus deus secundum testimonia scripturarum. Quintus quod duo sint cœli, quorum unum sit istud uisibile firmamentum, quod & transibit: aliud uero æternum & inuisibile. Sextus de bono & malo, & quod bono cuncta subijciantur à patre: malum autem quare, & quomodo, & unde sit, & quod cooperetur quidem bono, sed non proposito bono, & quæ sint signa boni, quæ uero mali, & quæ sit differentia dualitatis & coniugationis. Septimus, quæ sint quæ prosequuti sunt duodecim apostoli apud populum in templo. Octauus de uerbis domini quę sibi uidentur esse contraria, sed non sunt, & quæ sit horum absolutio. Nonus, quia lex à deo posita est, iusta sit, & perfecta, & quæ sola possit facere pacem. Decimus de natiuitate hominum carnalium, & de generatione quæ est per baptismum, & quæ sit in homine carnalis seminis successio, & quæ animæ eius ratio, & quomodo in ipsa est libertas arbitrij: quæ quoniam non est ingenita, sed facta est, immobilis à bono esse non poterat. De his ergo singulis quæ apud Cæsaream disserta sunt à Petro, iubente, ut dixi, ipso, decem conscripta ad te transmisi uolumina. Nos autem die postera, ut statutum fuerat, cum aliquantis qui Petrum sequi decreuerant fidelibus uiris, à Cæsarea proficiscimur.

Libri Recognitionum.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER QVARTVS, RVFINO Torano Aquileiense interprete.

ROFECTI à Cæsarea, ut Tripolim pergeremus, apud Dorã breue oppidum, primam fecimus mansionem, quia nec longe aberat. Et omnes penè, qui per sermonem Petri crediderãt, diuelli ab eo satis ægrè habebant, sed pariter incedentes, dum iterum uidere, iterum cõplecti iuuat, iterum cõferre sermonem, ad diuersorium peruenimus. Sequenti uero die uenimus Ptolomaidam, ubi decem dies demorati, cum aliquanti uerbũ dei recepissent, nonnulli eorũ qui adtentiores uidebantur, & diutius detinere nos doctrinæ gratia cupiebant, Tripolim, si hoc uelint, ut sequerentur indicauimus. Similiter & apud Tyrum ac Sydonam & Berythum fecimus, & his qui plenius desiderabant audire sermonem, apud Tripolim nobis hyemandũ denunciauimus. Igitur cum ex singulis ciuitatibus studiose quiq; comitarentur Petrum, electorum multitudo plurima ingredimur Tripolim. Continuò autem ante portas ciuitatis fratres, qui præmissi fuerant, occurrũt, & suscipientes nos abducunt per hospitia quæ præparauerant. Commotio autem & concursus plurimus fiebat in ciuitate, desiderantium uidere Petrum. Et cum uenissemus ad domum Maronis, in qua Petro fuerat præparatum, conuersus ad turbas, post diem crastinũ sermonem se ad eos promisit facturum. Igitur qui præmissi fuerant fratres, omnibus qui nobiscũ uenerant hospitia diuidunt. Petrus uero Maronis domum ingressus, cum rogaretur cibum sumere, nequaquam se facturũ respondit, nisi prius sciisset, si omnes qui eum fuerant comitati, hospitijs requiescerent. Comperit autem à fratribus qui præmissi sunt, quia à ciuibus, pro desiderio quod erga Petrum conceperant, non solum hospitijs, sed & omni humanitate suscepti sint, in tantũ, ut & cõtristarentur aliquanti, quibus defuere quos susciperent. Ita enim omnes paratos fuisse, ut si multo plures uenissent, adhuc tamem suscipiendos magis quàm suscipientes fuisse defuturos. Super his Petrus ualde delectatus, conlaudauit, & benedixit eos, ac secum manere iussit. Ipse uero cum lauisset in mari, cibo sumpto, quieuit in uespera. Et ex more, pullorum cantibus surgens, uespertino adhuc lumine perdurante, cunctos inuenit uigilantes: eramus aũt omnes cum eo sedecim, Petrus et ego Clemens, Niceta & Aquila, & illi qui precesserãt duodecim. Salutans itaq;, ut solebat, Petrus ait: Hodie quia alijs occupati non sumus, nobis simus. Et ego quidem uobis, quę apud Cæsaream, post digressum uestrum gesta sunt, enarrabo. Vos autem mihi quæ hic à Simone perpetrata sunt, indicate. Et cum de his ab alterutro sermo cederetur, inlucescente die, ingressi quidam de familiaribus, nunciant Petro, quod Simon ubi eum didicisset ingressum, per noctẽ profectus esset, Syriam tendens. Turbę autem diem hãc, inquiunt, quam interposuisti eis, desiderio tui longissimum sibi esse tempus opinantur: deniq; non ferentes stant ante ianuam, inter se inuicem de his quæ audire cupiunt, conferentes, et te ante præfinitum tempus omnimodis se uisuros sperant, quantoq; magis dies clarescit, multitudines colligũtur, & audituros se sermonem tuum, nescio unde præsumentes, certissime confidunt. Nunc ergo quod tibi uidetur, iube ut dicamus eis: absurdum nanq; est tantam multitudinem conuenisse, & discedere cum mœstitia, quippe si responsa eis nulla reddantur. Non enim cogitabunt, quod ipsi statutum non expectauerint diem, sed quod à te magis uideantur esse contempti. Tum Petrus admirans ait: Videtis fratres, quomodo unusquisque sermo domini prophetice dictus, implet. Memini enim dixisse eum: Messis quidẽ multa

Simon reformidans Petri conspectum dilabitur in Syriam.

Matth. 9

multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut eijciat operarios in messem suam. Ecce ergo nunc quæ in mysterio prædicta sunt, adimplētur. Sed & quod dixit, multi uenient ab oriente, & occidente, à septentrione, & meridie, & recumbent in finibus Abraham, & Isaac & Iacob: etiam hoc pariter, ut uidetis, expletur. Propter quod deprecor uos cōseruos, & adiutores meos, ut discatis adtentius prædicandi ordinem, & absolutionum uias, ut possitis saluare animas hominum, quæ occulta dei uirtute, quem debeant diligere, prius etiā quàm doceantur, agnoscunt. Videtis enim eos, quasi bonos seruos, desiderare eum quem sibi sperant aduentum sui domini nunciare, ut possint uoluntatē eius, cum didicerint, implere. Desiderium ergo audiendi uerbi dei, & uoluntatē eius quærendi, ex deo habent: & hoc est initium doni dei quod gentibus datur, ut possint per hoc doctrinam recipere ueritatis. Sic enim & Hebræorum populo ex initio datum est, ut diligerent Moysen, & crederēt uerbo eius. Quod ergo fuit proprij muneris à deo erga Hebræorum gentem, hoc nunc uidemus dari etiam his qui ex gentibus cōuocantur ad fidē. Operum uero ratio, potestati & arbitrio uniuscuiusq; permittitur: & hoc ipsorum est proprium, hoc à patre cœlesti donatū est. Sed salus in eo est, ut uoluntatem eius, cuius amorem & desiderium, deo largiente, conceperis, facias: ne dicatur ad te ille sermo eius quem dixit: Quid autē dicitis mihi domine domine, & non facitis quæ dico? Est ergo proprij muneris à deo concessi Hebræis, ut Moysi credant: gentibus autem, ut Iesum diligant. Hoc enim indicabat & magister, ubi ait: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia occultasti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. per quod utiq; declaratur, quia Hebræorum populus qui ex lege eruditus est, ignorauit eum. Populus autem gentium agnouit Iesum & ueneratur, propter quod & saluabitur, non solum agnoscens eum, sed & uoluntatem eius faciens. Debet autem is qui ex gentibus est, & ex deo habet, ut diligat Iesum, proprij habere propositi, ut credat & Moysi. Et rursus Hebræus qui ex deo habet, ut credat Moysi: habere debet, & ex proposito suo, ut credat in Iesum, ut unusquisq; eorum habens in se aliud diuini muneris, aliud propriæ industriæ, sit ex utroq; perfectus. De tali enim dicebat dominus noster uiro diuite, qui profert de thesauris noua & uetera. Sed de his satis dictum: urget enim tempus, & populi religiosa deuotio inuitat nos, ad ipsos facere sermonem. Et cum hæc dixisset, requirebat ubi opportunus esset locus ad disputandum. Et Maro ait: Est mihi ædes amplissima, quæ plus quàm quingētos recipiat uiros: est & hortus intra domum: aut si in publico aliquo placet loco, hoc magis omnes desiderant, nemo enim est, qui non cupiat uel faciem tuam uidere tantum. Et Petrus: Ostende mihi, inquit, ædem uel hortum. Et cum uidisset ædem ingrediebatur, ut & hortum perspiceret, & subitò omnis multitudo, quasi ab aliquo euocata, cum festinatione ingressa est domū, atq; inde ad hortum prorupit, ubi iam stabat Petrus, considerans quis esset aptus ad disputandum locus. Vt autem uidit turbas uelut ingentis fluuij inundasse lenem meatum, ascendens supra basim quandam, quæ fortè iuxta horti parietem stabat, primo, religionis more, populum salutauit: quidam autem ex his qui aderant, & multo tempore à dæmonibus fuerant fatigati, in terrā proruunt, obsecrantibus spiritibus immundis, ut uel uno die indulgeretur eis in obsessis corporibus permanere: quos Petrus increpans, iussit abscedere, & sine mora discesserunt. Post hos alij longis afflicti languoribus, rogabant Petrum, ut reciperent sanitatem: pro quibus se supplicaturū domino pollicetur, cum prius sermo doctrinæ fuisset expletus. Sed statim ut promisit, languoribus resoluti sunt, & iussit eos seorsim residere cum his qui à dæmonibus fuerant curati, quasi post laboris fatigationem. Interea dum hæc aguntur, plurima multitudo conuenit, quos non solum desiderium Petri, sed & sanitatū, quæ perpetratæ fuerant, fama pertraxerat.

Matth. 8.

Propriū Hebræorum munus factum est & gentibus cōmune.

Matth. 7.

Matth. 11.

Saluātur nō qui agnouerint deū sed qui uoluntatē eius fecerint.

Matth. 13.

Oratio Petri.

Principiũ Christianismi est, credere prouidẽtiã diuinam, eamq́; inculpabilem.

At Petrus manu quiescere populũ docens, & turbas in tranquillitate componens, hoc modo fecit exordium. Incipienti de uero dei cultu facere sermonem, necessarium mihi uidetur, eos qui nondum de hoc aliquid scientiæ cõsequuti sunt, primo omnium docere, per omnia inculpabilem ponendã esse diuinam prouidentiã, per quam mundus regitur & gubernatur. Hunc autem nobis exordij titulum dedit præsentis operis ratio, & eorũ quos dei uirtus sanauit occasio, ut ostẽdamus quod recta ratione quamplurimi à diuersis dæmonibus obtinẽtur, ut per hoc appareat iustitia dei. Inuenietur enim omnium penè malorum mater esse ignorãtia. Sed iam ueniamus ad causam. Deus cum fecisset hominem ad imaginem & similitudinem suam, operi suo spiramen quoddam, & odorem suæ diuinitatis inseruit, ut per hoc participes facti mortales unigeniti eius, per ipsum etiã amici dei & filij adoptionis existerent: unde & qua uia id possint adipisci, ipse eos, ut propheta uerus, edocuit, sciens quibus actibus hominũ delectaretur pater. Vnus itaq; apud homines tunc

Præcipuus cultus dei consistit in mente pura.

dei cultus erat, mens pura & spiritus incorruptus. Et ob hoc, omnis creatura humano generi fœdus inuiolabile conseruabat. Ob reuerentiã nanq; creatoris, nulla ægritudo in eos, nullum uitium corporis, nulla ciborum dominata corruptio est: ex quo fiebat, ut mille annorum ætas in fragilitatem non incideret senectutis. Sed ubi uita laboris expers, bonorum perseuerantiã non putauit diuina largitione, sed rerum sorte concessam, & sine ullo sudore diuinæ amœnitatis delicijs perfrui, naturæ debitum, & non dei bonitatis munus accepit, in contrarias per hæc homines & impias cogitationes, ocio docente, perueniunt, putantes deorũ sibi uitam, nullis laboribus, nullisq́; meritis natam. Hinc proficiunt in deterius, ut neq; prouidentia dei mundum regi crederent, neq; uirtutibus esse aliquẽ locum, quandoquidem semetipsos scirent, nullis prius bonis operibus adsignatis, ocij ac deliciarum summam tenere, & amicos dei absq; ullis laboribus haberi. Iustissimo itaq; dei iudicio,

Afflictiones dantur aliquando pro remedio.

in huiusmodi cogitationum uanitate languentibus, labores & adflictiones pro remedio conferuntur. Vbi ergo adfuit labor ac tribulatio, deliciarum & amœnitatis exclusi sunt loco. Terra autem cœpit nihil eis sine labore producere, & tunc conuersa in hominibus cogitatio, creatoris sui requirere commonetur auxiliũ, & orationibus ac uotis præsidia inuitare diuina. Et ita factũ est, ut cultum dei quem pro bonis neglexerant, recuperarent pro malis, & cogitationes in deum, quas peruerterat indulgentia, emendaret adflictio. Sic ergo diuina prouidentia hoc esse utilius hominibus uidens, uias benignitatis & abundantiæ, tanquam quæ læderent, subtrahit ab hominibus, & uexationis iter ac tribulationis inducit. Sed ut ostenderet, quia hæc pro ingratis agerentur, unum quendam ex illis, qui primitus cœperant

Enoch.

esse mortales, quod eum gratiæ suæ non immemorem uidit, & quia sperauit inuocare nomen domini, ad immortales transtulit: cæteris, qui in tantum ingrati extitere, ut nec laboribus & tribulationibus emendari & corrigi possint, grauissima

Noë.

morte damnatis. Inuenit tamen & inter ipsos unum quendam cum domo sua iustum, quem reseruaret, præcepto ei dato, ut fabricaret arcam, & in ea, cum diluuio cuncta necarẽtur, ipse cum his quibus præceptũ fuerat, posset euadere, quo impijs inundatione aquarum peremptis, purificationem mundus acciperet, & is qui ad prosperitatem generis fuerat reseruatus, per aquam mundus effectus, mundum denuò repararet. Sed his omnibus gestis, rursus homines ad impietatẽ uertuntur,

Lex uiuendi à deo data post diluuium.

& propter hoc à deo ponitur lex quæ uiuẽdi modum doceret: sed processu temporis, dei quidem cultus & iustitia, ab infidelibus & impijs corrumpitur, sicut paulò post apertius ostendemus. Peruersæ autem & erraticæ religiones introducuntur, quibus se plurima pars hominũ per occasionẽ feriarum, & solennitatũ dederunt. Potus instaurantes, & conuiuia, tibiasq́; ac fistulas, & citharas, ac diuersa genera musicorum sectantes, & semetipsos per omnia temulentiæ, ac luxuriæ propinantes,

tes. Hinc omnis error accepit originē, hinc lucos, & aras, hinc coronas & uictimas reperere, & post ebrietatem, quasi limphaticis motibus agi: ex hoc iam potestas dæmonijs data, ingrediendi huiuscemodi mentes, ut choros ducere insanos, & Baccho furere uiderentur: hinc fremere dentibus, & mugire de profundis uisceribus inuentum: hinc terribilis uultus, & ferus in hominibus aspectus, ut is quem temulentia subuerterat, ac dæmon instigauerat, numine repletus à deceptis & errātibus crederetur. Vnde cum tam multæ in hunc mundum falsæ & erraticæ religiones essent introductæ, missi sumus nos, deferentes uobis tanquam boni negociatores, à patribus traditum & conseruatum ueri dei cultum, cuius quasi semina quædam uobis hæc uerba respergimus, & in uestro iudicio ponimus quod rectum uidetur eligere. Si enim recipiatis quæ nostra sunt, nō solum ipsi incursiones dæmonis effugere, sed & ex alijs eas effugare poteritis, simul & æternorū bonorum præmia consequemini. Qui autē cōtempserint recipere quæ dicuntur à nobis, in præsenti quidem uita diuersis dæmonibus & ægritudinū uitijs subiacebunt: post excessum autem corporis, etiam animæ eorum cruciabuntur in perpetuum. Deus enim non solum bonus, sed & iustus est: nam si semper bonus sit & nunquam iustus, ut reddat unicuiq; pro gestis suis, bonum inuenietur iniustum. Iniustum nanq; est, si ita apud eum habeat impius, sicut & pius. Igitur dæmones, sicut paulò ante diximus, cum occasionibus accceptis, ingerere se potuerunt per malos & turpes actus corporibus hominum, si multo tempore permaneant in eis per negligentiā ipsorum, quia animæ suæ quod est utile, non requirunt, necessariò cogunt eos habitantium in se dæmonum de reliquo facere uoluntates. Quod autem est omnium deterius, in consummatione seculi, cum dæmon ille igni tradetur æterno, necessariò & anima quæ ei paruit, cum ipso æternis ignibus cruciabit͂, unà cum corpore suo quod polluit. Dæmones autē habere desiderium immergendi se corporibus hominum hæc causa est. Spiritus sunt habentes propositum conuersum ad malitiam: per cibos ergo & potus immoderatos, ac libidinem perurgent homines ad peccatum: eos tamen qui peccandi propositum gerunt: qui dum uidentur necessaria naturæ uelle complere, non tenentes modum per nimietatem, ingrediendi in semetipsos dæmonibus faciunt locum. Donec autem naturæ mensura seruatur, & modus legitimus custoditur, dei clementia ingrediendi in homines non eis tribuit facultatē. Vbi uerò aut mens ad impietatē declinauerit, aut corpus immoderatis cibis ac potibus adimplebitur, tanquam uoluntate & proposito eorum qui se ita negligunt, inuitati, quasi aduersum eos qui à deo positā legem soluerint, accipiunt facultatē. Videtis ergo quantū ualeat agnitio dei, & diuinæ religionis obseruantia, quæ non solum defendit credentes ab incursionibus dæmonij, uerum & imperare eos facit his qui cæteris dominantur. Et ideo necessariū uobis est qui estis ex gentibus, confugere ad deum, & obseruare uos ab omni immunditia, ut expulsis dæmonibus, dei habitatio fiat in uobis. Simul & orationibus cōmendate uos deo, & interpellate eum aduersum impudentiā dæmonū: credentes enim, quæcunq; petieritis, accipietis. Sed & ipsi dæmones quanto uiderint fidē crescere in homine, tanto ab eo refugiunt, in ea solū parte residētes, in qua adhuc aliquid infidelitatis resederit: ab his uero qui plena fide credunt, absq; ulla remoratione discedūt. Anima enim cum uenerit ad fidē dei, cœlestis aquæ uirtutē consequit͂, per quam dæmonē tanq; scintillam ignis extinguat. Est ergo fidei mensura, quæ si integra sit, ex integro de anima dæmonē fugat: si uero minus aliquid habeat, residet adhuc aliquid de portione dæmonis in portione infidelitatis: & est plurimus labor, ut intelligat anima, quando, aut qualiter, si plenè, aut minus plenè ex se fugatus sit dæmon. Si enim in aliqua parte resederit, cum tempus inueniet, cogitationes subijcit cordibus hominū, & illi nescientes unde hæc ueniant, suggestionibus dæmonū, quasi animæ suæ sensibus cre

Festi dies Ethnicorū.

Bacchi numen.

Quamobrē dæmones gaudeāt immergi humanis corporibus.

Matth. 21.

Fides dæmones fugat.

dunt: ſuggerunt ergo alijs, occaſione corporeæ neceſſitatis delicias ſequi, aliorum iracundiam excuſant per abundantiã fellis, aliorum inſaniam nigri fellis uehementia colorant, ſed & ſtultitiã quorundam pro multitudine phlegmatis extenuant. Quod & ſi ita eſſet, tamen hæc ſingula moleſta corpori eſſe non poſſent, niſi ex ciborum potuumq; nimietate, qui cum iuſto amplius ſumũtur, abundantia eorum quam decoquere naturalis nõ ſufficit calor, crudeſcit in uenenum quoddam, idq; uiſceribus uenisq; omnibus ſentinæ in modũ redundans, motus corporis inſanos reddit & turpes. Propter quod in omnibus eſt obtinenda parſimonia, ut neq; dæmonibus locus detur, neque anima ab eis obſeſſa, unà cum ipſis tradatur æternis ignibus crucianda. Eſt & alius error dæmonũ, quem ſubijciunt ſenſibus hominũ, ut putent ſe ab his qui dicuntur dij, perpeti quæ patiuntur, quo per hæc, ſacrificia offerentes & munera, quaſi repropitiantes eos, cultum falſæ religionis adfirment, nos uero refugiant qui pro ſalute eorũ ſatagimus, ut ab errore liberentur: ſed hoc, ut dixi, faciunt, ignorantes quod dæmones iſta ſibi ſuggerant ne ſaluentur. Eſt ergo in poteſtate uniuſcuiuſq;, quia liberi arbitrij factus eſt homo, utrum nobis uelit audire ad uitam, an dæmonibus ad interitum. Alijs etiam dæmones in uiſu per diuerſas imagines apparentes, interdũ minas intendunt, interdum ſanitates incommoditatibus pollicentur, ut his quos decipiunt, deorũ nihilominus de ſe inſerant opinionem, & quod ſint dæmones ignoretur. Sed nos non latent, ſcientes myſterium creaturæ, & quam ob cauſam dæmonibus hæc agere in præſenti ſeculo permittatur, ut uel transformari eis liceat in quas uolunt imagines, uel ſuggerere prauas cogitationes, uel inſerere ſe per cibos & potum ſibi conſecratum mentibus uel corporibus eorum, qui ex eo ſumpſerint, uel ad idoli alicuius uenerationẽ ſomnia uana confingere. Et tamen quis ita ſine ſenſu inuenitur, cui perſuaderi debeat, ut idolum colat, ſiue illud ex auro, ſiue ex quolibet metallo factum ſit, cui non palàm eſt id eſſe illud metallũ quod artifex uoluit? Quomodo ergo ineſſe ibi diuinitas putanda eſt, quod ſi noluiſſet artifex, omnino nõ eſſet? aut quomodo inde futura ſibi adnunciari ſperant, ubi nec præſentiũ aliquis intellectus eſt? Quamuis etiamſi aliquid diuinarent, non continuò dij haberi poſſint: quia aliud eſt diuinatio, aliud diuinitas. Nam & Phytones diuinare uident̃, & nõ continuò dij ſunt: deniq; à Chriſtianis hominibus effugãtur: & quomodo deus eſt, qui fugatur ab homine? Sed dicis fortaſſe: quid quod ſanitates efficiunt, & quomodo quis curetur oſtendũt? Hac ratione colendi ſunt etiam medici ut dij, multos enim ſanant, & quanto quis peritior fuerit, tanto plures ſanabit. Vnde conſtat, iſtos cum ſint dæmonici ſpiritus, & multo citius ſcire aliqua, & multo perfectius: nõ enim ad diſcendũ tarditate corporis degrauãtur. Et ideo quæ medici longo tempore, & labore plurimo adſequunt̃: hæc illi, tanq; ſpiritus, abſq; mora ulla, & abſq; difficultate cognoſcunt. Non ergo mirum eſt, ſi plus aliquid quàm homines ſciunt: ſed hoc intuendũ eſt, quod ea quæ ſciunt, non ad ſalutẽ, ſed ad deceptionẽ proferunt animarũ, ut per hæc eas cultum falſæ religionis edoceant. Sed deus, ne tantæ deceptionis error laêtret, & errãtibus ipſe cauſa uideret̃ exiſtere, qui tantũ eis licere permiſit, ut per diuinationes, & per curationes, per ſomnia decipere homines poſſint, clementiæ ſuæ remediũ prouidit hominibus, & diſtinctionẽ falſi ueriq; ſcire cupientibus, in propatulo poſuit. Eſt ergo iſta diſtinctio: Quod à uero deo dicitur, ſiue per prophetas, ſiue per uiſiones diuerſas, ſemper uerũ eſt: quod autem à dæmonibus prædicitur, non ſemper uerum eſt. Eſt ergo euidentis indicij, non à uero deo dici ea in quibus aliquando mendacium eſt, in ueritate enim nunquam mendaciũ eſt: in his autẽ qui mentiuntur, poteſt aliquando & ueritatis aliquid admiſceri, per quod mendacia cõdiantur. Quod ſi dicat aliquis: quid enim opus erat hoc ipſum, ut eis permitteretur, uel aliquando uerum dicere, & per hoc tantũ errorem mortalibus introduci? Audi ad hæc: ſi eis

Dæmonum præſtigiæ.

Phytones diuinatorij ſpiritus.

Verum à falſo quomodo diſcernatur.

nunquam

nunquam fuiſſet indultũ ueri aliquid dicere, omnino nec prædicerẽt aliquid: non prædicentes aũt, nec quod eſſent dæmones, cognoſcerent. Quod ſi ignorarentur eſſe dæmones in hoc mundo, agonis noſtri & certaminis nos cauſa latuiſſet, & pateremur palàm quæ geruntur in occulto: quippe ſi agendi tantũ aduerſum nos, & nihil loquẽdi facultas eis cõceſſa uideret. Nunc autẽ ubi aliquãdo uera, aliquando falſa dicũtur, debemus agnoſcere, ut ſuperius dixi, dæmonũ, & nõ dei eſſe reſpõſa, apud quem mendaciũ nunquã eſt. Quod ſi curioſius quis progrediens dicat: Quid enim opus erat huiuſmodi mala à deo fieri, quibus ad ſubuertendas mentes humanas tanta eſſet intentio? Hæc proponenti reſpondebimus: requirendũ eſſe primo omnium, ſi eſt aliquid in ſubſtãtia malũ. Et quamuis ſufficeret dicere ad eum, quia non eſt conueniens, ut creatura iudicet creatorẽ, ſed illius eſt iudicare opus alienũ, qui aut ſimilis artificij, aut ſimilis potẽtiæ eſt, tamen circuitionibus utamur: abſolute dicimus in ſubſtãtia nihil eſſe mali. Quod ſi ita eſt, ſubſtantiarũ conditor fruſtra culpatur. Sed occurres mihi & dices: Etiamſi ex arbitrij libertate in hoc uentũ eſt, nunquid ignorabat ille qui creabat eos, quod in malũ declinaturi eſſent quos creabat? oportuit ergo nec creari eos, quos deuiaturos ab itinere iuſtitiæ præuidebat. Audiant ad hæc qui ita proponũt, ꝙd huiuſcemodi adſertionibus illud uolũt oſtendere, cur nõ malitia eorũ qui nondũ erant, bonitatẽ uicerit creatoris. Si enim uolẽs implere numerũ & menſurã creationis ſuæ, extimuiſſet eorũ qui futuri erant malitiam, & quaſi qui aliã nullã inuenire uiam remedij ac medicinæ potuiſſet, niſi hoc ſolum ut retraheret ſe à propoſito creãdi, ne ſibi adſcriberet malitia eorũ qui futuri erant, quid aliud per hæc doceret, niſi indigna paſſio, & indecora fragilitas conditoris? quia ita pertimuit eorũ actus qui nondũ erant, ut à propoſita cõditione ceſſaret. Sed his procul amotis, illud animo cõtemplemur: quia deus uniuerſitatis cõditor, cõditionis ſuæ futuras differentias præuidens, unicuiq; creaturæ ſecundũ proprios motus, quos ex arbitrij libertate proferebat, proſpexit, & præuidit diuerſos ordines, atq; officia differẽtia, & cum unius eſſent ſubſtãtiæ omnes ſecundũ creaturæ rationẽ, eſſet tamen diuerſitas in ordinibus & officijs ſecundũ proprios animorum motus, ex arbitrij libertate proferendos. Præuidebat ergo futuras in creaturis culpas, & iuſtitiæ eius ratio poſcebat, ut emẽdationis cauſa culpas pœna ſequeret. Oportuit ergo eſſe & pœnarũ miniſtros, quos tantũ libertas arbitrij in hunc ordinem traheret: præter hæc autẽ & debuerunt habere quos uincerent hi, qui agones ſuſceperãt, cœleſtiũ præmiorũ. Sic ergo nec ea quæ putanť mala, uacant ab utilitate, dum uicti his à quibus uincuntur, licet inuiti, præmia æterna cõquirunt. Sed de his iſta ſufficiant, proceſſu enim temporis etiam ſecretiora pandentur. Nunc ergo quoniã nondum intelligitis quanta uos ignorãtiæ caligo circunſtet, interim uobis uolo exponere, unde colendi idola exordiũ mundo huic datum ſit. Idola autẽ dico exanima ſimulacra quæ colitis, ſiue lignea, ſiue fictilia, ſiue lapidea, uel ærea, uel ex quibuſcunq; alijs ſumpta ſunt metallis: horũ ergo initiũ tale eſt. Angeli quidã, relicto proprij ordinis curſu, hominũ fauere uitijs cœpere, & libidini eorũ quodãmodo indignũ præbere miniſteriũ, quo illorũ opera, ſuis magis uoluptatibus morem gererent: quiq; ne ſponte inclinati uiderenť ad indigna miniſteria, docuerũt homines, quod dæmones artibus quibuſdã obedire mortalibus, id eſt, magicis inuocationibus, poſſent, ac uelut ex fornace quadã & officina malitiæ totum mundũ, ſubtracto pietatis lumine, impietatis fumo repleuerunt. Pro his & alijs nõnullis cauſis diluuium mundo introductũ eſt, ſicut iam in alijs dictũ eſt & dicemus: & omnes qui erant ſuper terras, deleti ſunt, excepta Noë familia, qui cum tribus filijs, eorũq; uxoribus ſuperfuit: ex quibus unus Cham nomine, cuidã ex filijs ſuis, qui Meſraim appellabatur, à quo Aegyptiorum & Babyloniorũ & Perſarum ducitur genus, male compertã magicæ artis tradidit diſciplinã: hunc gentes quæ tunc erant Zoroaſtrẽ

Iniquũ eſt creatorem à creatura iudicari.

Rom. 9.

Dæmones miniſtri pœnarum.

Idola.

Magicæ illuſiones unde natæ.

Nõ multo ſecus Beroſus ſcribit.

Zoroastris libri de magia.

appellauerūt, admirantes primum magicæ artis autorē, cuius nomine etiā libri super hoc plurimi habent. Hic ergo astris multū ac frequēter intētus, & uolens apud homines uideri deus, uelut scintillas quasdā ex stellis producere, & hominibus ostentare cœpit, quo rudes atq; ignari, in stuporē miraculi traherent: cupiensq; augere de se huiusmodi opinionē, sæpius ista moliebatur, usq; quo ab ipso dæmone,

Zoroastres fulmine ictus interijt.

quem importunius frequētabat, igni succensus cōcremaretur. Sed stulti homines qui tunc erāt, cum debuissent utiq; opinionē, quam de eo cōceperāt abijcere, quippe quam pœnali morte eius uiderant confutatā, in maius eum extollūt. Extructo enim sepulchro ad honorē eius, tanq; amicū dei, ac fulminis ad cœlū uehiculo subleuatum, adorare ausi sunt, & quasi uiuens astrū colere. Hinc enim & nomen post mortē eius Zoroaster, hoc est, uiuum sidus appellatū est, ab his qui post unam generationē Græcæ linguæ loquela fuerāt repleti. Hoc deniq; exēplo, etiā nunc mul

Fulmine icti habiti pro dijs.

ti eos qui fulmine obierint, sepulchris honoratos tanq; amicos dei colūt. Hic ergo cum quartadecima generatione cœpisset, quintadecima defunctus est, in qua turris ædificata est, & linguæ hominū multipliciter diuisæ sunt. Inter quos primus ma

Nemroth in historijs Ninus uocatur.

Niniue.

gica nihilominus arte quasi corusco ad eum delato, rex appellat quidā Nemroth, quem & ipsum Græci Ninū uocauerūt: ex cuius nomine Niniue ciuitas uocabulum sumpsit. Sic ergo diuersæ & erraticæ superstitiones ab arte magica initiū sumpsere. Etenim quoniā difficile erat humanū genus ab amore dei abstrahi, & absurda atq; exanima simulacra deduci, idcirco excelsioribus usi sunt magi molitionibus, ut astrorū signis ac motibus, tanq; cœlitus & uolūtate dei delatis, ad suadendos cultus erraticos uerterent. Et eius quem suprà diximus indignatione dæmonis, cui nimis molestus fuerat cōflagrasse, busti cineres, tanq; fulminei ignis reliquias col

Vnde Persis ignis, quē tantopere coluerunt.

ligentes hi, qui erant primitus decepti, deferunt ad Persas, ut ab eis tanq; diuinus è cœlo lapsus ignis, perpetuis conseruaret excubijs, atq; ut cœlestis deus coleret. Simili exēplo etiā per cætera loca reliqui homines his, quos uel in artibus aliquibus, uel in uirtute fuerant admirati, uel certe in amore plurimo habuerāt, templa construere, imagines cōlocare, mysteria & cerimonias, ac sacrificia instituere, & per omnia deorū de his famam posteris tradere gestierāt, eò præcipue quod, ut suprà diximus, phantasijs aliquibus magicæ artis fulti uidebant, ut inuocatione dæmonū agi ab his aliquid ad deceptionē hominū, moueriq; uideretur. His adijciūt & solennitates quasdā, ac temulēta cōuiuia, quibus & homines libētius indulgerēt, & dæmones crapulis tanq; uehiculis inlati, ipsis eorū uisceribus miscerentur, in quibus conlocati ad omnē uoluntatē suā actus hominū, cogitationesq; deflecterent. Huiusmodi igitur ex initio erroribus introductis, eisq; libidine & temulentia, qua carnales homines maxime delectant, adiutis, religio dei, quæ per continentiā sobrietatemq; cōstabat, rarescere inter homines, atq; aboleri propemodū cœpit. Nam cum ex initio homines, utpote iustum, & omnia contuentē deū colentes, neq; peccare auderent, neq; iniuriam facere proximis suis, certi quod uniuscuiusq; actus & motus aspiceret deus: ubi religionis cultus ad simulacra exanima cōuersus est, tanq; de quibus certi essent, quod neq; uiderent, neq; audirent, neq; mouerentur in aliquo, licēter peccare, & in omne facinus progredi cœpere: quippe qui nihil pati uererentur ab his, quos colebāt ut deos. Hinc bellorū rabies exarsit, hinc prædæ, rapinæ, captiuitates, & libertas in seruitutē redacta, prout quisq; potuit, libidini & cupiditati suæ satisfecit, quāuis satisfacere cupiditati nulla uis possit. Sicut enim ignis quanto magis ligna acceperit, tanto amplius accendit, & inualescit: ita & cupiditatis rabies, per ea quæ adipiscit auctior & uehemētior efficit. Propter quod incipite iam meliore intellectu uobismetipsis resistere, in his quæ non recte cupitis, si quo forte modo reparare in uobis ac restituere possitis illam, quæ ex initio mortalibus à deo tradita est, religionis puritatē, & innocentiā uitæ, ut per eam uobis etiā spes

bonorum

bonorum immortaliũ repareť: & agatis gratias largitori omniũ patri, per eũ quem posuit regē pacis, & thesaurũ ineffabiliũ bonorũ, ut in præsenti quidē tempore diluantur peccata uestra per aquã fontis, aut fluminis, aut etiã maris, inuocato super uos trino beatitudinis nomine: ut per hoc non solũ fugenť, si intra uos habitãt spiritus maligni, uerũetiã cum destiteritis à peccatis, & tota fide, totaq; mentis puritate deo credideritis, etiã ex alijs uos malignos spiritus & dæmones effugetis, atq; à passionibus & languoribus alios liberare possitis. Ipsi enim dæmones sciunt & agnoscunt eos qui se tradiderint deo, & interdũ sola eorum præsentia propelluntť, sicut paulò ante uidistis, quomodo cum uocē tantũ salutationis fecissemus ad uos, continuò dæmones propter honorē religionis nostræ, exclamare cœperũt, & ne parũ quidē temporis potuerunt ferre præsentiã nostrã. Nunquid nos alterius sumus naturæ superioris alicuius, & propterea nos dæmones timēt? Vnius eiusdē uobiscũ naturæ sumus, sed religione differimus. Quod & si uos esse uultis, nõ inuidemus: quin potius & hortamur, certosq; esse uos uolumus, quod cum fuerit in uobis eadem quæ in nobis est fides & religio, ac uitæ innocētia, remunerãte deo fidē uestrã, erit par uobis atq; eadem etiã contra dæmones potestas & uirtus. Sicut enim is qui acceperit sub se milites, etiãsi ipse inferior, & illi superiores sint uiribus, tamen dicit huic uade, & uadit: & alij ueni, & uenit: & alij fac hoc, & facit. Hoc aũt potest non propria uirtute, sed Cæsaris metu. Ita & fidelis quisq; dæmonibus imperat, etiamsi uideanť illi multo esse hominibus fortiores, non propter suam uirtutē, sed propter dei qui eos subiecit potestati. Nam & quod diximus, ut Cęsar apud omnes milites, & in omnibus castris, atq; in omni regno timeať, cum sit unus & fortassis exiguus uiribus, nõ nisi potestate dei agitur, qui timorē dat omnibus ut uni obtemperent. Hoc sanè scire uos uolumus, quod dæmon, nisi quis uoluntatibus eius se sponte subdiderit, potestatē aduersum hominē non habet. Vnde & ipse qui est princeps malitiæ, ad hunc quem diximus à deo destinatũ regē pacis accessit, tentans, & polliceri ei cœpit omnē gloriã mũdi: quod cum alijs obtulisset decipiēdi causa, adoratũ se nouerat. Impius & immemor sui, quod est propriũ & speciale malitię, adorandũ se ab eo præsumebat, à quo se nouerat destruēdũ. Dominus ergo noster unius dei cultum cõfirmans, respõdit ei: Scriptũ est, dominũ deum tuũ adorabis, & illi soli seruies: qua respõsione deterritus, & metuens ne unius & ueri dei repararet uera religio, festinat cõtinuò emittere in hunc mundũ pseudoprophetas, & pseudapostolos, falsosq; doctores, qui sub nomine quidē Christi loquerentur, dæmonis autē facerent uoluntatē. Propter quod obseruate cautius, ut nulli doctorum credatis, nisi qui Iacobi fratris domini ex Hierusalē detulerit testimoniũ, uel eius quicunq; post ipsum fuerit. Nisi enim quis illuc ascenderit, & ibi fuerit probatus quod sit doctor idoneus, & fidelis ad prædicandũ Christi uerbũ: nisi, inquã, inde detulerit testimonium, recipiēdus omnino nõ est: sed neq; propheta, neq; apostolus in hoc tempore speretur à uobis aliquis alius præter nos. Vnus enim est uerus propheta, cuius nos duodecim apostoli uerba prædicamus: Ipse enim est annus dei acceptus, nos apostolos habēs duodecim mēses. Qua aũt causa uel mũdus ipse factus sit, uel diuersitates quæ sunt in eo acciderint, & quur ad reparationē eius ueniēs dominus noster, elegerit nos duodecim apostolos, & miserit, aliàs latius explanabitur. Interim nos iussit exire ad prædicandũ, & inuitare uos ad cœnã regis cœlestis, quam præparauit pater in nuptijs filij sui, & ut demus uobis indumēta nuptialia, quod est, gratia baptismi, quam qui fuerit cõsequutus, tanquam uestimentũ mundum, cum quo ei ingrediendũ est ad cœnã regis: obseruare debet, ne peccato aliqua ex parte maculetur, & ob hoc tanquã indignus & reprobus abijciatur. Causæ autem quibus maculetur istud indumentum hæ sunt, si quis recedat à patre, & cõditore omniũ deo, alium recipiens doctorē præter Christum, qui est solus fidelis ac uerus propheta,

Dæmones exhorrescunt uere credentes.

Matth. 8.

Matth. 4.

Pseudoprophetæ à diabolo.

Christus annus est, cuius XII. menses sunt apostoli.

Vestis nuptialis in Euãgelio gratiam baptismi significat.

quiqꝫ nos duodecim apoſtolos miſit ad prædicandũ uerbum. Et ſi quis de ſubſtantia diuinitatis, quæ cuncta præcellit, aliter quàm dignum eſt ſentiat, hæc ſunt quæ uſqꝫ ad mortem baptiſmi polluunt indumentũ. Quæ uero in actibus polluunt, iſta ſunt, homicidia, adulteria, odia, auaritia, cupiditas mala. Quæ autẽ animã ſimul & corpus polluunt, iſta ſunt, participare dæmonum menſæ, hoc eſt, immolata deguſtare, uel ſanguinem, uel morticiniũ, quod eſt ſuffocatum, & ſi quid illud eſt quod dæmonibus oblatum eſt. Hic ergo uobis ſit primus gradus ex tribus, qui gradus triginta ex ſe gignit mandata. Secundus uero qui ſexaginta. Tertius qui centũ, ſicut aliàs uobis de his plenius exponemus. Et hæc cum dixiſſet, ac præcepiſſet ut die poſtera ad eundem locum maturius cõuenirent, turbas dimiſit, quibus recedere nolentibus, ait Petrus: Donate mihi hanc gratiam, propter heſterni itineris labores, & nunc diſcedentes, die craſtina maturius conuenite: & ita cum lætitia diſceſſere. At Petrus paululum me ſecedere præcipiens orationis cauſa, iubet poſt hæc in loco horti, quem umbra contegebat, accubitum ſterni, & unuſquiſqꝫ ex more recognoſcens proprij ordinis locum, cibum ſumpſimus. Tum deinde quia ſupererat adhuc aliquantulum diei, de mirabilibus domini conloquutus nobis, cum ueſpere facto ingreſſus in cubiculum quieuit.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER QVINTVS, RVFINO Torano Aquileienſe interprete.

SEQVENTI autem die, paulò citius quàm ſolebat conſurgens Petrus, inuenit nos dormientes: quod ubi ſenſit, quaſi ipſe adhuc dormire uolẽs, ſilentiũ ſibi fieri iuſſit, ut nobis quieſcendi facultatẽ daret. Vbi autẽ refecti ſomno exurreximus, inuenimus eum oratione facta, intra cubiculum operientem nos. Et cum iam eſſet crepuſculũ, ſalutans ex more, breuiter adloquutus eſt, & continuò ad cõſuetum locum docendi gratia procedit: ubi cum uidiſſet ad audiendũ plurimos conueniſſe, primo religionis ritu pace eis inuocata, dicere hoc modo cœpit: Deus creator omnium, ex initio ad imaginem ſuam hominem fecit, eiqꝫ dominationem terræ, mariſqꝫ, & aëris ipſius dedit, ſicut & uerus nobis propheta narrauit, & ipſa rerum ratio docet: ſolus enim eſt rationabilis, & conſequens eſt, ut ratio irrationabilibus dominetur. Hic ergo ab initio cum adhuc iuſtus eſſet, cunctis uitijs, & omni fragilitate ſuperior erat: ubi autem peccauit, ſicut heſterno die docuimus, & factus eſt ſeruus peccati, ſimul & fragilitati efficitur obnoxius. Quod idcirco ſcriptũ eſt, ut ſciant homines, quia ſicut ex impietate paſſibiles facti ſunt, ita per pietatẽ poſſunt eſſe impaſſibiles: uerum & parua in deum fide, aliorũ paſſiones curantes. Ita enim uerus propheta nobis pro-
Matth. 7. miſit, dicens: Amen dico uobis, quia ſi habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc, & tranſibit. Huius uocis etiam uos ipſi documenta accepiſtis: heſterno enim die uidiſtis quomodo adſtantibus nobis, dæmones cum paſſionibus quas hominibus inuexerant, tranſierunt & fugati ſunt. Quia ergo alij quidem homines patiuntur, alij patientes ſanant, cauſa ſine dubio uel patiendi, uel curandi noſcenda eſt, quæ nõ alia eſſe, quàm patientibus quidem infidelitatis, curantibus uero fidei demõſtratur. Infidelitas enim dum nõ credit futurum iudiciũ dei, peccandi licentiam præbet, peccatũ uero hominẽ paſſionibus obnoxium facit. Fides autem futurum eſſe dei iudiciũ credens, continet homines à peccato: non peccantes

Ignorantia mater omniũ malorum.

Ignorãtiæ præsumptio, sciẽtia resecanda est.

Agnitio ueritatis.

cantes uero non solum liberi sunt à dæmonibus & passionibus, uerum & aliorum dæmones & passiones fugare possunt. Ex his ergo omnibus colligitur, quod origo totius mali ab ignorãtia descendat, & ipsa sit malorum omniũ mater, quæ incuria quidem & ignauia gignitur, negligentia uero alitur & augetur, atq; in sensibus hominum radicatur: quam si quis fortè doceat effugandã, uelut antiquis & hæreditarijs sedibus, moleste & indignanter auellitur. Et ideo paululũ laborandũ nobis est, ut indagantes ignorantiæ præsumptiones scientiæ ratione resecemus, in his præcipue qui in aliquibus minus rectis opinionibus præuenti sunt, per quas, quasi sub specie alicuius scientiæ, ignorantia in eis uehementius radicata est: nihil enim grauius quàm si id quod ignorat quis scire se credat, & defendat uerum esse quod falsum est: quod tale est, quale si quis ebrius sobrium se putet, & agat quidem cuncta ut ebrius, sobrium se tamen & ipse putet, & dici à cæteris uelit. Ita sunt ergo & hi qui ignorãtes quod uerum est, speciem tamen alicuius sciẽtiæ tenent, & mala quasi bona gerunt, atq; ad perniciem, quasi ad salutem festinant. Propter quod ante omnia properandum est ad agnitionem ueritatis, ut possimus quasi lumine nobis inde succenso, errorum tenebras depellere: grande enim malum est, ut diximus, ignorantia: sed quia substantiã non habet, facile ab his qui studiosi sunt, effugatur. Non enim aliud est quidem ignorantia, nisi non agnouisse, quod expedit: ubi autem agnoueris, perit ignorantia. Quæri ergo magnopere debet agnitio, quam nemo alius potest adsignare, nisi uerus propheta. Hæc enim porta est uitæ, uolẽtibus ingredi: & iter operum bonorum, pergentibus ad ciuitatem salutis. Si quis sanè audiens sermonẽ ueri prophetæ, uelit recipere aut nolit, & amplexiones eius, id est, mandata uitæ, habet in sua potestate: liberi enim sumus arbitrij. Nam si hoc esset, ut audientes eum iam nõ haberẽt in potestate aliud facere quàm audierãt, uis erat quædam naturæ, per quam liberum nõ esset ad aliam migrare sententiam. Aut si rursus ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc naturæ uis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum. Nunc autem quia liberum est animo in quam uelit partem declinare iudiciũ suum, & quam probauerit eligere uiam, cõstat euidenter inesse hominibus arbitrij libertatẽ. Igitur priusquam audiat quis, quod ei expedit: certum est quia ignoret, & ignorans uult & desiderat quod non expedit agere, propter quod pro hoc nõ iudicatur. Cum uero audierit causas erroris sui, & rationẽ ueritatis acceperit, tunc si permanserit in his erroribus, quibus dudum præuentus, rectè iam uocabitur ad iudicium pœnas daturus, cur uitæ eius spatium, quod ad bene uiuendum accepit, in ludibrijs consumpsit errorum. Qui uero audiens hæc libenter accipit, & gratulatur bonorũ sibi doctrinam fuisse delatã, requirit intentius, & discere non desinit usq; quo cognoscat, si est uere aliud seculum, in quo bonis præmia præparata sunt: & cum certus de hoc fuerit, gratias agens deo, quod sibi ueritatis lumen ostenderit, de cætero dirigit actus suos in omnibus operibus bonis, quorũ sibi in futuro mercedem certus est præparatã per omnia, demirans & stupens cæterorũ hominum errores, & quod ante oculos positam ueritatem nemo uideat. Ipse tamen gaudens super diuitijs sapientiæ, quas inuenit, insatiabiliter eis perfrui cupit, & exercitio bonorũ operum delectatur, festinans ad seculum futurum mundo corde, & pura conscientia peruenire, ubi etiam uidere deum regem omnium possit. His autẽ omnibus carere nos & fraudari, sola facit ignorantia. Dum enim ignorant homines quantũ boni habeat scientia, ignorantiæ malũ de se non patiuntur excludi, nesciunt enim quanta sit in horũ permutatione diuersitas. Propter quod consiliũ do unicuiq; discentiũ, libẽter præbere aurem uerbo dei, & cũ amore ueritatis audire quæ dicimus, ut mens optimo semine suscepto, per bonos actus lætos adferat fructus. Nam si me docẽte ea quæ ad salutẽ pertinent, recipere quis abnuit, & animo prauis opinionibus occupato obsistere

nititur, nõ ex nobis, ſed ex ſemetipſo habebit pereundi cauſam. Debet enim iuſto iudicio examinare quæ dicimus, & intelligere quia uerba loquimur ueritatis: ut cognitis his quæ ſunt, ut ſunt, & in bonis actibus dirigens uitam ſuam, regni cœlorum poſſit particeps inueniri, ſubijciens ſibi carnis deſideria, & dominus eorum factus, ut ita demum etiam ipſe fiat dominatoris omniũ iucunda poſſeſſio. Nam qui permanet in malo, & ſeruus eſt mali, non poteſt effici portio boni, donec permanet in malo: quia ab initio, ut antè diximus, duo regna ſtatuit deus, & poteſtatem dedit unicuiq; hominum, ut illius regni fiat portio, cui ſe ad obediendũ ipſe ſubiecerit. Et quia definitum eſt apud deum, nõ poſſe unum hominẽ utriuſq; regni eſſe ſeruum, omni ſtudio date operam, in boni regis fœdus ac iura concurrere. Propter hoc deniq; uerus propheta cum eſſet præſens nobiſcum, & quoſdam ex diuitibus

Matth.6.

Mãmona quid ſignificet.

negligentes erga dei cultum uideret, huius rei ita aperuit ueritatem: Nemo poteſt, inquit, duobus dominis ſeruire: nõ poteſtis deo ſeruire, & mammonæ: mammona patria eorum uoce diuitias uocans. Hic ergo eſt uerus propheta, qui in Iudæa nobis apparuit, ut audiſtis: qui ſtans publice ſola iuſſione faciebat cæcos uidere, ſurdos audire, fugabat dæmones, ægris ſanitatẽ reddebat, & mortuis uitam. Cumq; nihil ei eſſet impoſſibile, etiam cogitationes hominum peruidebat, quod nulli eſt poſſibile niſi ſoli deo: hic adnunciauit regnũ dei, cui nos de omnibus quæ dicebat, tanquam uero prophetæ credidimus, firmitatem fidei noſtræ, nõ ſolum ex uerbis eius, ſed & ex operibus adſumentes, quia & dicta legis, quæ ante multas generationes de præſentia eius expoſuerant, in ipſo cõſignabantur, & imagines geſtorũ

Moyſes & Iacob typũ Chriſti tulerunt.

Moyſei, & ante ipſum patriarchæ Iacob, ipſius per omnia typũ ferebant. Tempus quoq; aduentus eius, hoc eſt, ipſum in quo uenerat, prædictum ab eis conſtat: & ſuper omnia quod eſſet à gentibus expectandus, ſacris literis comprehenſum eſt, quæ in eo pariter uniuerſa completa ſunt. Quod autẽ Iudæorũ propheta prædixit eum à gentibus expectandum, ſupra modum in eo fidem ueri confirmat. Si enim dixiſſet à Iudæis expectandum, nõ aliquid eximium prophetaſſe uideretur, quod à contribuli populo, & à propria gente ſperaretur is cuius aduentus ad ſalutẽ mundi fuerat repromiſſus: uideretur enim magis conſequentiæ ratio eſſe, ut hoc fieret, quàm magnificentia prophetalis. Nunc autẽ cum prophetæ dicunt omnem illam ſpem quæ de ſalute mundi repromittitur, & nouitatẽ regni, quæ inſtituenda per Chriſtũ eſt, atq; omnia quæ de eo indicantur, ad gentes eſſe transferenda, iam non ſecundũ conſequentiã rerum, ſed incredibili quodã uaticinationis euentu magnificentia prophetica cõfirmatur. Iudæi nanq; ex initio adfore aliquãdo hunc uirum, per quem cuncta repararentur, ueriſſima traditione ſuſceperant, & quotidie meditantes ac proſpicientes, quando eius fieret aduentus: ubi adeſſe eum uiderunt, &

Inuidia Iudæorũ erga Chriſtum.

ſigna ac prodigia, ſicut de eo ſcriptũ fuerat, adimplentẽ, inuidia excæcati agnoſcere nequiuerunt præſentẽ, in cuius ſpe lætabantur abſentis: intelleximus tamen pauci nos qui ab eo electi ſumus. Hoc autem prouidentia dei factum eſt, ut agnitio boni huius etiã gentibus traderetur, & hi qui nunquam de eo audierãt, nec à prophetis didicerant, agnoſcerent eum: illi uero qui quotidianis meditationibus agnouerãt, ignorarent. Ecce enim per uos nunc qui præſentes eſtis, & deſideratis audire doctrinã fidei eius, & agnoſcere quis, & quomodo, & qualis ſit eius aduẽtus, prophetica ueritas adimpletur. Hoc eſt enim quod prædixerunt prophetæ, qui à uobis quærendus eſſet, qui de eo nunquã audiſtis. Et ideo uidentes in uobis ipſis prophetica dicta cõpleri, huic uni recte creditis, hunc recte expectatis, de hoc recte inquiritis, ut non ſolum expectetis eum, ſed & hæreditatem regni eius credentes conſe

Ioannis 8.

quamini, ſecundũ quod ipſe dixit, quia unuſquiſq; illius ſit ſeruus, cui ſe ipſe ſubiecerit. Propterea ergo euigilate, & dominum, deumq; noſtrum uobis adſcribite: dominum qui & cœli ac terræ dominus eſt, & ad ipſius uos imaginem ac ſimilitu

dinem

dinem reformate, ſicut ipſe uerus propheta docet, dicẽs: Eſtote miſericordes, ſicut & pater ueſter cœleſtis miſericors eſt, qui oriri facit ſolem ſuum ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Hunc ergo imitamini, & hũc timete, ſicut mandatum datur hominibus: Dominũ deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Expedit enim uobis huic uni domino ſeruire, ut per ipſum cognoſcentes unum deum, à multis quos inutiliter timebatis, liberemini. Qui enim creatorem omnium nõ timet deum, ſed eos timet quos ipſe manibus ſuis fecit, quid niſi uano & inutili ſemetipſum obnoxium facit timori? uilioremq́ ſe & abiectiorem reddit, quàm ſunt illa ipſa, quorum timorem mente cõcepit. Quin potius per bonitatẽ eius, qui uos inuitat, redite ad priorem nobilitatẽ ueſtram, & ex bonis actibus, quod ipſius creatoris ueſtri imaginem portetis, oſtendite, ut ex contemplatione ſimilitudinis ipſius etiam filij eius eſſe credamini. Incipite ergo à ſenſibus ueſtris abijcere uanas idolorum ſpecies, atq; inutiles & inanes timores, ut ſimul etiam conditionem poſſitis iniquæ ſeruitutis effugere. Domini etenim ueſtri effecti ſunt illi, qui ne ſerui quidem utiles uobis eſſe potuiſſent. Quomodo enim ſimulacra exanima, uel ad ſeruitutem uobis uiderentur idonea, cum neq; audiant, neq; uideant, neq; aliquid ſentiant? niſi quod ipſa ſaltem materia ex qua facti ſunt, ſiue auri, ſiue argenti, uel etiam æris aut ligni, cum poſſit uobis ad uſus neceſſarios prodeſſe, uos ex ea formando deos, ocioſam per omnia eam atq; inutilẽ reddidiſtis. Nos ergo adnunciamus uobis uerum dei cultum, ſimulq́ monemus & hortamur cultores, ut per bonos actus imitentur eum quem colunt, & ad imaginem ac ſimilitudinem eius, ut ſuperius diximus, redire feſtinent. Velim autem dicerent mihi hi qui idola colunt, ſi optant ſimiles fieri his quos colunt, uult ne aliquis ueſtrûm ſic uidere, quomodo illi uident? & ſic audire quomodo illi audiunt? ſic habere ſenſum quomodo illi habẽt? Abſit hoc ab unoquoq; audientium: hoc enim maledictum potius & cõuicium credendum eſt homini, qui imaginem dei in ſe gerit, etiamſi ſimilitudinem perdidit. Quales ergo dij habendi ſunt iſti, quos imitari execrabile ſit cultoribus ſuis, quorum ſimilitudinem habere contumelia eſt? Quid ergo? ſoluite ſimulacra inutilia, & facite uaſa utilia: ſoluite ocioſam pigramq́ materiam, & facite humano uſui apta miniſteria. Sed non ſinunt, inquit, leges humanæ. Bene, quia humanæ leges, & non ipſorum uirtus. Quomodo ergo dij ſunt qui humanis legibus & non ſuis uiribus defenduntur? ſicq́ & à furibus, canum uigilijs, & clauſtrorum munitionibus cõſeruantur, & hoc ſi fuerint argentea, uel aurea, uel etiam ærea: nam lapidea & fictilia, ipſa ſui uilitate muniuntur, nemo enim lapideum aut fictilem deum furatur. Vnde miſerabiliores uidentur hi, quibus precioſius metallum pericula uiciniora cõquirit. Qui ergo furari poſſunt, qui ab hominibus cuſtodiri, qui cõflari & appendi, & malleis cædi, iſti hominibus ſenſum habentibus dij debent uideri? O in quantam miſeriam mortalium decidit intelligentia. Nam ſi mortuos timere ſummæ ſtultitiæ ducitur, quid iudicemus de his qui deterius aliquid quàm ſunt mortui timent? Iſta enim ſimulacra nec in mortuorum numero habenda ſunt, quia nunquam uixerunt: præferenda ſunt eis etiam ſepulchra mortuorum, quoniam licet nunc mortui ſunt, habuerunt autem aliquando uitam. Iſti autem quos colitis, nec eam quidem, quæ eſt omnibus teterrima, ranarum ac bubonum uitam aliquando geſſerunt. Sed quid opus eſt de his plura memorare, cum ſufficiat dicere ei qui adorat ea: Non uides quia quem adoras non uidet? audi, quia quem adoras, non audit? & intellige, quia non intelligit? opus enim mortalis manus eſt, & neceſſariò ſenſu caret. Tu ergo adoras inſenſibilem, cum unuſquiſq; habens ſenſum, nec ea quidem credat adoranda quæ à deo facta ſunt, & habent ſenſum, id eſt, ſolem, & lunam, uel ſtellas, omniaq́ quæ in cœlo ſunt, & ſuper terram. Iuſtum enim putant, non ea quæ pro mundi miniſterio facta ſunt, ſed ipſorum, & mundi totius

Lucæ 6.

Matth. 4.

Colentes ſimulacra exanima ſunt ipſis ſtatuis ſtupidiores.

Similes erimus deo, ſi opera eius imitamur.

Dij gentiũ ocioſi.

Ranæ præferendæ dijs gentiliũ.

Honor creatoris non debet creaturæ deferri.

creatorem debere uenerari: gaudent enim etiam hæc, cum ille adoratur & colitur; nec libenter accipiũt, ut honor creatoris creaturæ deferatur. Exceptus enim est dei solius cultus, qui solus increatus est, omnia autem cætera factura eius sunt. Sicut ergo proprium est eius qui solus non est factus deum esse, ita omne quod factum est, deus uere non est. Ante omnia ergo intelligere debetis deceptionem serpentis antiqui, & callidas eius suggestiones, qui quasi per prudentiam decipit uos, & uelut ratione quadam serpit per sensus uestros, atq; ab ipso uertice incipiens, per interiores dilabitur medullas, lucrum magnum computans deceptionem uestram. Interserit ergo sensibus uestris opiniones quorumcunq; deorum, tantũ ut uos ab unius dei reuocet fide, sciens peccatum uestrum, suum esse solatium. Ille enim pro nequitia sua, ab initio terram edere condemnatus est, propter eum quem de terra adsumptum, iterum resolui fecit in terram, usq; ad tempus quo animæ uestræ per ignem traductæ reparentur, sicut aliàs de hoc plenius edocebimus. Ex ipso ergo sunt omnes errores & ambiguitates, quibus ab unius dei fide & credulitate cõturbamini. Et primo omnium subijcit cogitationibus hominum, ut ne audiant uerba ueritatis, per quæ malorum ignorantiã fugent. Et hoc facit quasi occasione alterius scientiæ, adseuerans eis illam opinionem qua utuntur plurimi, ut putent se reos futuros non esse, si in ignorantia fuerint, nec reddituros esse rationem pro his quæ non audierint, & ideo à uerbo declinare eos suadet auditũ. Sed accipite cõtra hæc, ipsa per semetipsam ignorantia, ualidissimũ uenenum est, quod sufficiat animam, nulla extrinsecus quæsita adiectione, perimere. Et ideo nemo est qui ignorans, per hoc quod ignorat euadat, sed certum est quod intereat. Naturaliter enim peccatorum uis interimit peccatorem. Sed quoniã iudicium rationabile erit, tam ignorantiæ, quàm uniuscuiusq; peccati causa & origo requiretur. Is ergo qui scire noluit, quomodo possit uenire ad uitam, sed maluit ignorare, ne per hoc reus fieri uideretur, ex hoc ipso iam quasi qui scierit & habuerit scientiã, iudicatur. Agnouit enim quid esset quod nolebat audire, & nihil ei conferet ad excusationẽ serpentis artificio quæsita calliditas, cum eo enim erit ei ratio quem non latet cor. Vt autem scias quia ignorantia per semetipsam generat interitum, anima cum discesserit à corpore, si talis exeat quæ ignoret eum à quo creata est, à quo in hoc mundo omnia quæ usibus suis erant necessaria, cõsequuta est, tanquam ingrata & infidelis à regni eius luce proijcitur. Subijcit iterum nequissimus serpens aliam hominibus opinionẽ, quam plures uestrûm proferre solent. Vnum esse & nos dicimus deum, qui est omnium dominus: sed & isti, inquiunt, dij sunt. Sicut enim unus est Cæsar, & habet sub se multos iudices, uerbi gratia, præfectos, consules, tribunos, & cæteras potestates: simili arbitramur modo, cum unus sit maior omnium deus, etiam istos ad similitudinem earum, quas diximus, potestatũ ordinatos esse in hoc mundo deos, illi quidem maiori subiectos, nos tamen, & quæ in hoc mundo sunt, dispensantes. Audite ergo ad hæc, quomodo in his ipsis quæ ad deceptionẽ proponitis, ueritatis rationibus cõfutemini. Dicitis quia locum Cæsaris teneat deus, iudicium uero eius & potestatũ speciem seruent hi qui dicũtur dij: seruate ergo, ut proposuistis, exemplum Cæsaris, & scitote quia sicut nulli ex iudicibus, uel administratoribus Cæsaris, id est, præfectis, uel procõsulibus, uel ducibus, uel tribunis, fas est Cæsaris nomen imponi, alioquin & ille qui susceperit, & illi qui detulerint, pariter interibũt: Ita & de hoc debetis aduertere: quod si quis nomen dei alicui quàm præter ipsum imposuerit, & ille receperit, unũ eundemq; sortientẽ interitũ, multo deteriore sorte quàm ministri Cæsaris. Hic enim qui deliquit in Cæsarem, interitũ suscipiet temporalem: qui uero in unum, qui solus & uerus est deus delinquit, in seculum luet pœnas, & meritò, ut qui nomen quod est unicum, iniuriosa conditione uiolauerit. Quamuis hoc ipsum deus, non nomen sit dei, sed hominibus interim uocabulum

Quare serpens condemnatus sit terrã comedere

Ignorãtia nõ excusabit in die iudicij.

Loqui de deo per comparationes humanas nefas est.

istud

istud quasi pro nomine eius cōcessum est: quod tamen, ut dixi, cum contumeliose tractatur, ad ueri eius nominis refertur iniuriā. Denicp ueteres Aegyptiorū qui de cœlesti cursu, & astrorum natura rationem sibi uisi sunt reperisse, obsidente sensus eorum dæmone, omnibus nihilominus contumelijs nomen incōmunicabile subiecerunt. Nam alij eorum bouem, qui Apis dicitur colendū tradidere, alij Hircum, alij Gattas, nonnulli Ibin, quidam Serpentem. Piscem quocp, & Cæpas, & Cloacas, Crepitus uentris pro numinibus habendos esse docuerunt, & alia innumerabilia, quæ pudet etiam nominare. Hæc dicente Petro, riserunt omnes qui audiebamus. Et Petrus: Ridetis, inquit, uos aliorū dedecora, quia longa consuetudine propria non uidetis. Nam Aegyptiorū quidem stultitiam meritò ridetis, qui muta animalia, ipsi cū sint rationabiles, colunt. Audite tamen quomodo & illi uos irrideant: aiunt enim: Nos uiuentia colimus animalia, licet moritura: uos uero quę nūquam omnino uixere, hæc colitis, & adoratis. Addunt præterea etiam illud, figuras esse, & allegorias uirtutum quarundam, quibus adiutricibus regatur hominum genus, sed pudoris perfugio hæc & nonnulla his similia connectentes, errorem suum uelare nituntur. Sed nō est nūc tempus Aegyptijs respondere, & derelicta cura pręsentium, absentium medicari languores. Certum nanque indicium est, uos ab huiusmodi ægritudine haberi alienos, qui eam non doluistis ut propriam, sed risistis ut alienam. Sed redeamus ad uos, quibus placet haberi deum ut Cæsarē, deos autem ut ministros, & procuratores Cæsaris: sequimini me attentius, & modo uobis ostendam latebras serpētis, in argumenti huius curuis anfractibus collocatas. Certum apud omnes esse debet, & indubitatum de deo, quia à nullo factus est, sed ipse fecit uniuersa, nihil ex facturis suis posse coæquari: necp enim ita quis inrationalis inueniri potest, qui putet quod cōferri possit factura factori. Si ergo humana mens non solum ratione, sed & naturali quodam motu, recte hanc opinionem tenet, illud dici deum, cui conferri aut exæquari nihil potest: sed quod cunctis emineat, & cuncta repellat: quomodo nomen illud quod super omnia esse creditur, recte his creditur dari, quos ad ministeriū & procurationē humanæ uitæ putatis esse dispositos? Sed & illud addemus: mundus hic sine dubio factus est, & est corruptibilis, sicut etiam postmodum latius ostendemus: interim & factum eum & corruptibilem constat. Si ergo mundus deus dici non potest, & recte non potest, quia corruptibilis est, quomodo partes mundi dei nomen accipient? quod enim totus non potest esse mundus, multo magis non erit pars eius. Igitur si redeamus ad exemplum Cæsaris, uidete quàm longe erretis. Cæsari, eiusdem licet naturæ hominem cuius ipse est (conferri tamen neminem licet deo, qui hoc ipso quod à nullo factus, sed ipse fecit omnia, cuncta supereminet) conferri debere aliquem creditis? Sed Cæsaris quidem nomen nulli alij audetis imponere, quia reum suum statim punit: dei uero audetis, quia reum suum punire propter pœnitentiam differt? Per alios item serpens ille proferre uerba huiuscemodi solet: Nos ad honorem inuisibilis dei imagines uisibiles adoramus: quod certissime falsum est. Si enim uere uelitis dei imaginem colere, homini benefacientes, ueram in eo dei imaginem coleretis. In omni enim homine est imago dei, non in omnibus uero similitudo, sed ubi benigna anima est, & mens pura. Si ergo uere uultis honorare imaginem dei, nos uobis quod uerum est aperimus, ut homini qui ad imaginem dei factus est benefaciatis, honorem & reuerentiam deferatis, esurienti cibum, sitienti poculum, nudo indumentum, ægro ministerium, peregrino hospitiū, & in carcere posito necessaria ministretis, & hoc est quod uere deo delatum reputabitur. Hæc autem in tantum ad honorem dei imaginis cædunt, ut qui ista non fecerit, contumeliam imagini diuinæ intulisse credatur. Quis ergo iste honor dei est, per lapideas & ligneas formas discurrere, & inanes atcp exanimes figuras, tanquā numina uenerari, & hominem in quo uere ima-

Animalia quæ sint uirtutū symbola melius est colere quàm statuas exanimes.

Vere colere imaginē dei, est homini benefacere.

go dei est spernere? imò potius certi estote, quod qui homicidium facit, aut adulterium, & quicquid in hominum pœnam, uel iniuriam geritur, in his omnibus dei imago uiolatur. Magna enim impietas in deum est, lædere hominem: omne ergo quod ipse pati non uis, cum facis alijs, imaginem dei iniquis mœroribus fœdas. Intelligite ergo, quia latentis intrinsecus serpētis est ista suggestio, quæ persuadet pios uos uideri posse, cum insensibilia colitis: & non uideri impios, cum sensibiles & rationabiles læditis. Sed ad hæc alio nobis serpens ore respondet, & dicit: Si nolebat hęc esse deus, utiq; non erant. Nondū uobis dico, quomodo ad uniuscuiusq; mentis probationē, in hoc mundo permittuntur esse multa contraria: sed illud est quod nunc interim cōuenit dici, si secundum uos omne quod adorandum erat, esse non debuit, nihil penè futurū erat in hoc mundo. Quid enim est quod reliquistis, quod non adoratis? solem, lunam, stellas, aquam, terram, montes, arbores, lapides, homines, nihil horum est quod non adorastis. Oportuit ergo, iuxta uocem uestram, nihil horum fieri à deo, ne haberetis quod possetis adorare: sed ne homines quidem ipsos esse oportuit, qui adorarent. Vere hoc est quod desiderat ille qui intra uos latet serpens, nulli uestrûm parcit, nullum uult effugere de interitu: sed non ita erit. Audite enim, quia non delinquit illud quod adoratur, sed ille qui adorat. Iustum nanq; est apud deum iudicium, & aliter iniuriam patientem iudicat, aliter inferentem. Sed dicis, oportebat ergo eos qui adorant, quod non licet adorari, statim perimi à deo, ne & alius hoc faceret. Sed nónne es tu prudentior deo ut ei consilia suggeras? scit ille quid faciat. Omnibus etenim in ignorantia positis patientiam pręstat, quia misericors & pius est, & præuidet, quia ex impijs multi efficiuntur pij, & ex ipsis qui impura figmenta, & pollutas imagines uenerantur, nonnulli conuersi ad deum, & reuocantes se à peccatis, & agentes bona opera, perueniunt ad salutem. Sed debuimus, inquit, omnino nec ad cogitationē istam uenire, ut hæc faceremus. Ignoratis quid est libertas arbitrij, & latet uos quia ille uere bonus est, qui suo proposito bonus est? Qui autem necessitate retinetur in bono, bonus non potest dici, quia non est suum quod est. Quia ergo in unoquoq; libertas est in electione bonorum uel malorum, ipse sibi uel præmia, uel interitum quærit. Imò, inquit, quicquid cogitamus, deus nobis adducit ad mentem. Quid agitis ô homines? blasphematis: si enim omne quod cogitamus ipse nobis adducit ad mentem, ipse ergo nobis cogitationes adulterij suggerit, & auaritiæ, & blasphemiæ, omnisq; luxuriæ? Desinite quæso ab huiusmodi blasphemijs, & qui sit deo dignus honor intelligite. Nec dicatis, ut solent quidam uestrûm, quia deus mortalium honore non indiget. Ille quidem uere nullius indiget, sed uos debetis agnoscere, quia uobis prodest honor, quē deo defertis. Quid enim tam execrabile, quàm si gratiam referre nesciat homo proprio conditori? Sed melius, inquit, facimus nos, qui & ipsi, & omnibus cū ipso gratias agimus. In hoc subuersionem salutis uestræ non intelligitis? Tale est enim hoc, quale si quis æger ad medelam sui, medicū pariter & uenenarios inuitet, cum illi nocere quidem possint, curare non possint: uerus autem medicus, uenenis illorum recuset sua medicamēta miscere, ne aut pernicies bono, aut sanitas nocentibus adscribatur. Dicis ergo: indignatur, aut inuidet deus, si cum ipse benefaciat, alijs gratię referantur? Etiamsi non indignetur, non uult tamen erroris autor existere, ut sui operis beneficio inani idolo fides detur. Quid certe tam impium, tam ingratum, quàm à deo beneficium consequi, & reddere lignis ac lapidibus gratiam? Propter quod expergiscimini, & intelligite salutem uestram, deus enim nullius indiget, neque aliquid requirit, neq; in aliquo læditur, sed nos sumus qui aut iuuamur, aut lædimur in eo quo grati, aut ingrati sumus. Nam deo quid confertur ex laudibus nostris? aut quid aufertur ex blasphemijs? nisi quod deus animam sibi gratias agentem, proximam sibi & familiarem facit, ingratam uero, malus possidet dęmon. Sed

& illud

Fuisse ergo Christianis legē hāc præcipuā, testatur Aelius Lamp. Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris.

Quis consiliarius eius fuit. Rom. 11.

Deus malorum non est autor.

& illud scire uos uolo, quod aduersum huiusmodi animas, non ipse deus per se ultionem profert, sed uniuersa creatura eius insurgit, & pœnas de impijs sumit: & quamuis in præsenti seculo dei bonitas æqualiter pijs & impijs, mũdi lucem ac terræ ministeria largiatur, tamen non absq; dolore sui lucem sol impijs præbet, cæteraq; elementa exhibent seruitutem. Deniq; interdum etiam cõtra bonitatem conditoris, fatigata sceleribus impiorũ uincuntur elementa: & inde est quod aut terræ fructus corrumpitur, aut aëris temperies temeratur, aut supra modũ ardor solis incenditur, uel imbrium, ac frigorũ uis immensa diffunditur. Inde lues & fames, & mortis facies diuersa percurrit, festinat enim creatura in impios mouere uindictã. Dei tamen bonitas reprimit ea, & ab indignatione impiorũ refrenat, ac suæ misericordię obedire cogit, magis quàm peccatis hominũ & sceleribus inflammari: expectat enim patientia dei, dum in hoc corpore sunt, hominũ conuersionem. Quod si qui ad exitum uitæ in impietate perstiterint, tum iam discedens anima quæ immortalis est, pro impietatis suæ perseuerantia luet pœnas. Immortales nanq; sunt etiam impiorũ animæ, quas ipsi fortasse uelint pariter cum corporibus suis finiri: sed non ita est, perfert enim ignis æterni sine fine supplicia, & ad perniciem sui naturam nõ habet moriendi. Sed fortasse dicetis mihi, terres nos Petre. Et quomodo uobis dicemus quæ in re sunt? nunquid tacentes adnunciare possumus ueritatem? quæ sunt, aliter quàm sunt proferre nescimus. Quod si taceamus, causam uobis perniciosæ ignorantiæ nos dabimus, & satisfaciemus latenti intra uos, & obsidenti sensus uestros serpenti, qui hæc uobis callide suggerit, ut semper uos inimicos faciat deo. Sed nos ad hoc missi sumus, ut prodamus uobis latebras eius, & absoluẽtes inimicitias, reconciliemus uos deo, ut ad ipsum cõuertamini, & placeatis ei in operibus bonis. Inimicitiæ nanq; sunt homini ad deum, irrationabilis & impius sensus, prauumq; propositum, maxime cum uidetur sibi scire aliquid, & est in ignorantia. Vbi autem abiectis his, eadẽ uobis placere cœperint, quæ deo placent, & eadem displicere uobis, atq; ea cœperitis uelle, quæ uult deus, tunc uere amici eius dicemini. Sed fortassis aliqui ex uobis dicent: nihil curæ est deo de rebus humanis, & cuius ne ad notitiã quidẽ possumus peruenire, quomodo ad amicitias perueniemus? Quod deus curam gerat humanarũ rerum, ipsius mundi gubernatio testis est, cui sol quotidie deseruit, cui imbres ministrant, cui fontes, flumina, uentiq;, & omnia famulantur elementa, quæ quanto potiora ab hominibus uidentur, tanto curam dei esse erga homines indicant. Nisi enim potestate excelsi, nunquã potiora inferioribus ministrarent: & per hoc non solum curam deus erga homines, sed & grandem quendam habere docetur affectũ, quorum ministerio tam præclara mancipauit elementa. Quod autem etiã ad amicitias dei perueniant homines, exemplo nobis sunt hi quorũ precibus tantum indulsit, ut clauderet imbribus cœlum cum uellent, & rursum cum peterent, relaxaret: & multa alia uoluntatem suam facientibus, præstitit, quæ nõ nisi amicissimis pręstarentur. Sed dices, quid enim læditur deus si & ista colantur à nobis? Si quis uestrûm honorẽ patri debitũ, à quo plurima beneficia consequutus est, alij deferat, & alienũ atq; extraneũ quasi patrem colat, non tibi uidetur impius existere in patrẽ, & exhæredatione dignissimus? Alij dicunt, impiũ est si non colamus ea quæ nobis tradita sunt à patribus nostris, & religionẽ præuaricamur à maioribus datam. Hac ratione si cuius pater latro fuit, aut si cuius leno, à patribus sibi traditam consuetudinẽ mutare non debet, nec ad meliorẽ uiam à paternis erroribus reuocari: & impiũ ducitur, si quis non cũ parentibus peccet, aut cum ipsis impius perseueret. Alij dicunt, nõ debemus molesti esse deo, & ipsum semper aut miseriarũ querelis, aut petitionũ nostrarũ necessitatibus onerare. Quàm stulta & absq; omni sale responsio: molestum deo putas, si ei pro beneficijs suis gratias agas? cui molestũ non putas, si pro ipsius muneribus, lignis & lapidibus gratias re-

Creaturæ se ab impijs ulciscuntur.

Episcopis non est tacendum.

Amicitiam cum deo quomodo adipiscamur.

Dictum est hoc de Helia, de quo 3. Regum.

Maiorũ instituta sunt imitanda, si Christo nõ repugnent.

feras? Et quomodo, cum fortè imber longa serenitate suspenditur, omnes ad cœlū oculos tendimus, & ab omnipotente deo pluuiarū munera flagitamus, omnesq; cum paruulis ad deū fusis precibus, miserationes ipsius exoramus? Sed reuera ingratæ animæ cum impetrauerint, citò obliuiscunt: collectis enim messibus aut uindemijs, cōtinuò ad surda & muta simulacra primitias frugū deferūt, & pro his quæ deus concessit, in templis aut lucis uota persoluunt, & ibi sacrificia dæmonijs offerunt, atq; accepta gratia, permutant gratiæ largitorem. Sed quidā dicunt, hæc lætitiæ gratia, & ad releuandos animos instituta, & ad hoc inuenta, ut humana mens aliquantulū curis & mœroribus relaxetur. Videte quomodo ipsi accusatores estis eorum quę geritis. Si hæc leuandi mœroris & lætitiæ capiendæ causa reperta sunt, quomodo in lucis & syluis inuocationes dæmonū fiunt? quomodo insani rotatus hominū, sectionesq; membrorū, & abscisiones uerendorū? quomodo in his furor rabidus concipitur? quomodo inuitatur insania? quomodo mulieres sparsis crinibus furibundæ iactantur? unde stridor & fremitus dentium? unde mugitus cordis & uiscerū, & omnia illa quæ uel simulata, uel etiam ministerio dæmonū compaginata, ad terrorem stultorū, & ignorantium hominū proferuntur? hæc leuandi animi gratia fiunt, an potius opprimendi? Nōdum sentitis neq; intelligitis, latentis intra uos serpentis hæc esse consilia? qui uos per irrationabiles errorū suggestiones, à ratione ueritatis abducit, ut uos libidinis & concupiscentiæ, ac totius dedecoris seruos teneat ac ministros. Sed ego clara uos omnes prædicationis uoce contestor, quod è contrario religio dei ad sobrietatē uos reuocat & pudicitiam, à luxuria ac furore iubet esse continentes, & per patientiā ac mansuetudinē, resecare lapsus iracundiæ, proprijs esse contentos, & uirtute parsimonię, ne egestate quidem compulsos aliena diripere, sed in omnibus seruare iustitiam: ab idolorum uos immolatione penitus remouere: per hæc enim inuitatis dæmones ad uosmetipsos, & introëundi eis aditum sponte præbetis, & ex hoc iam uel furoris causas, uel illiciti amoris accipitis. Hinc omnis impietatis origo descendit, hinc homicidia, adulteria, furta, & seminariū malorum omniū flagitiorumq; concipitur, dum profanis libaminibus & odoribus indulgetis, ac locū dominandi in uos, & ius quodāmodo obtinendi malignis spiritibus datis. Ingressi enim sensus uestros, quid nisi quæ libidinis, quæ iniustitiæ, quæ crudelitatis sunt operentur, & ad omnia uos quibus ipsi delectantur, subigant obedire? permittente reuera hoc deo pati uos ab eis iusto quodā iudicio, ut ex ipso dedecore actuum sensuumq; uestrorū, intelligatis quàm indignū sit dæmonibus, & non deo esse subiectos. Hinc & ad indecoros & fœdos actus per amicitias dæmonū peruenitur. Hinc usq; ad ipsius uitę perniciem, uel per flammā libidinis accenditur, uel per iracundiæ rabiem, aut nimietatem tristitiæ peruenitur, ut sæpe notum est, etiā manus sibi intulisse nōnullos: quod, ut diximus, iusta quadam dei sententia fieri ab his non prohibetur, ut & quibus se subdiderint intelligant, & quem deseruerint recognoscant. Sed dicet aliquis, passiones istæ interdū accidunt etiam his qui deum colunt. Non est uerū: etenim nos illum dei dicamus esse cultorem, qui uoluntatē dei facit, & legis præcepta custodit. Apud deum enim, non ille qui apud homines Iudęus dicitur, Iudæus est: neq; qui gentilis uocatur, ille gentilis est, sed qui deo credens legem impleuerit, ac uoluntatē eius fecerit, etiamsi non sit circuncisus. Verus dei cultor est is, qui non solū ipse à passionibus liber est, uerum & alios ab eis liberos reddit, etiamsi sint ita graues, ut montibus coæquentur: per fidem qua credit deo, transfert eas: sed & mōtes uerè cū arboribus suis, si necesse sit, per fidē transfert. Qui autem uidetur quidē colere deum, sed neq; fide plena, neq; operibus mandatorū munitur, sed est peccator, pro peccatis locum dedit in semetipso passionibus, quæ ad pœnam peccantium cōstitutæ sunt à deo, ut ab eis per inlata supplicia, exigant debita peccatorū, & purgatiores eos ad iudiciū illud omniū generale

Festi dies gentilium.

Vera religio dei in quibus sita.

Rom.2.

generale perducant, si tamen castigationem eorum non deserat fides. Nam infidelium castigatio in præsenti uita indicium est, quo alieni existere incipiunt à futuris bonis: deum uero colentium castigatio, cum pro peccatis quæ acciderint eis infertur, cōmissi ab eis exigit debitum: ut præuenientes iudicium, in præsenti seculo peccati debitum soluant, & liberentur uel ex parte media ab æternis, quæ illic preparatæ sunt, pœnis. Sed hæc ita esse non recipit, qui non credit futurū esse iudicium dei, & ob hoc præsentis seculi uoluptatibus obligatus, ab æternis excluditur bonis. Et ideo nos non negligimus prædicare uobis, quæ saluti uestræ scimus esse necessaria, & qui sit uerus dei cultus ostendere, ut credentes deo, per opera bona possitis unà nobiscum futuri seculi hæredes existere. Quod si nondū apud uos certum est, uera esse quæ dicimus, interim pro hoc primo non debetis ægre accipere & infesti esse, quia quæ putamus bona, hæc uobis adnunciamus, & quod uobis salutare esse credimus, hoc etiam uobis conferre non inuidemus, omni, ut dixi, studio laborantes, quo cohæredes uos bonorum, quæ ipsi nobis euentura credimus, habeamus. Vtrum autem pro certo uera sint quæ adnunciamus uobis, non aliter scire poteritis, nisi ut obedientes his quæ mandantur, ipso rerum exitu, & beatitudinis certissimo fine doceamini. Et ideo etiamsi latens intrinsecus serpens, sensus uestros mille deprauandi artibus occupet, & impedimenta mille subijciat, quibus à salutari doctrina uestrū declinet auditū, eo magis obsistere ei debetis, & spretis eius suggestionibus ad audiendum à nobis uerbum, suscipiendamq; doctrinam frequentius conuenire, quia nemo potest discere aliquid qui non docetur. Cumq; hæc dixisset, iussit sibi eos qui languoribus, uel dæmonibus urgebantur, offerri, & imposuit eis manus cum oratione, atq; ita turbas dimisit, admonens, ut ad audiendum uerbū, diebus quibus inibidem moraturus esset, frequentarent. Ideo ubi turbæ abscessere, Petrus aquis quæ in horto fluebant corpus diluens, unà cū cęteris uolentibus, humi sterni iussit sub arbore quadā, cuius umbra erat plurima, & recumbere nos secundum ordinem apud Cæsaream statutum præcepit. Atq; ita cibo sumpto, Hebręorum ritu gratias agens deo, quia adhuc aliquantulū diei supererat, iubet nos de quibus uelimus percōtari. Cumq; essemus omnes cū eo uiginti, unicuiq; de quo quærere uoluit explanauit, quorū singula quæq; libellis cōprehensa tibi ante iam misi. Vespere autem iam facto ingressi hospitiū cum ipso, suis quiq; locis requieuimus.

Infideliū damnatio in hoc seculo.

Libelli isti non extant.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER SEXTVS, RVFINO Torano Aquileiense interprete.

BI uero rarescentibus tenebris primum dies cœpit proferre crepusculum, Petrus orationis gratia hortū ingressus, exinde egrediens atq; ingrediēs, uelut excusare nobis uidebatur, quod tardius solito euigilans uenisset ad nos. Aiebat ergo: Vbi ueris tēpus longiorē fecerit diem, necesse est ut nox breuior fiat: si quis ergo studiorum causa noctis aliquid occupare desiderat, non in omni tempore easdem horas obseruare debet ad uigilandum, sed eadē temporis spatia, siue breuior, siue longior sit nox, dormiendo cōsumere, & curare magnopere, ne præsumens ex his spatijs quæ habere ad studendū solet, addat somno, & uigilandi tempus imminuat. Obseruandū nanq; & illud est, ne fortē si nondū decoctis cibis interrumpant̄ somni, indigestū corpus adgrauet mentē, & crudos adhuc exhalans spiritus, interiorem sensum cōfusum reddat ac turbidum.

Rectũ ergo eſt,ut cõpetenti etiam pars iſta quiete foueatur, quo poſſit ſufficienter his,quæ ſibi debentur,corpus expletis,iuſtum in reliquis menti exhibere miniſteriũ.Et cum hæc dixiſſet,plurimis iam cõſueto in horti loco ad audiendũ congregatis,proceſſit Petrus,& ſalutatis ex more turbis,dicere hoc modo cœpit.Quoniam quidẽ ſicut terra cultore neglecta,ſpinas & tribulos neceſſariò producit:ita ſenſus ueſter longi temporis incuria,multas & noxias opiniones rerũ,& intelligentias falſæ ſcientiæ germinauit. Opus eſt nunc multa diligentia ad excolendũ rus mentis ueſtræ,ut id ſermo ueritatis,qui eſt uerus & diligens cordis colonus, adſiduis excolat diſciplinis. Veſtrûm ergo eſt præbere ei obedientiã,& occupationes ac ſolicitudines ſuperfluas amputare,ne bonũ uerbi ſemen enecet noxiũ germen.Poteſt enim fieri, ut multi temporis negligentiã, breuis & adſidua reparet diligentia: incertum nanq; eſt uniuſcuiuſq; uitę tẽpus,& ideo feſtinandũ eſt ad ſalutẽ,ne fortè cunctantem mors repentina præueniat.Et ob hoc acrius intendendũ eſt, ut dum eſt temporis ſpatiũ,collecta malæ cõſuetudinis uitia reſecentur. Quod non aliter facere poteritis,niſi ut iraſcamini quodammodo aduerſum uoſmetipſos,pro his quæ inutiliter geſſiſtis ac turpiter. Hæc enim eſt iuſta & neceſſaria iracũdia, qua unuſquiſq; in his quibus errauit & perperã geſſit,indignat̃,& ſemetipſum incuſat: ex qua indignatione accenditur in nobis ignis quidã, qui uelut agro ſterili immiſſus, cõſumptis & excoctis radicibus peſſimæ uoluptatis, bono ſemini uerbi dei fœcundiorem cordis præparat glebam.Puto autẽ quod ſatis dignas habeatis cauſas iracundię,ex quibus iuſtiſſimus ignis iſte coaleſcat,ſi cõſideretis in quantos uos errores deduxit ignorantiæ malũ, quãtosq; lapſus,& quanta pręcipitia ad peccandũ dedit,à quantis uos bonis abſtraxit, & in quæ præcipitauit mala, & quod eſt ſuper omnia grauius, quod uos in futuro ſeculo æternis pœnis obnoxios fecit. Nónne pro his omnibus, ubi uobis ueritatis lumen obfulſit,ignis iuſtiſſimæ indignationis accenditur,& iracundiæ deo placitæ intra uos cõſurgit incendiũ: quo conſumatur, & radicitus intereat omne germen,ſi quod fortè intra uos malę cõcupiſcentiæ pullulauit. Vnde & ipſe qui miſit nos,cum ueniſſet,& omnẽ mundũ uidiſſet ad malitiã declinaſſe, nõ continuò pacẽ ei in erroribus poſito dedit, ne eum cõfirmaret in malis, ſed ignorantiæ eius ruinis ſcientiam ueritatis oppoſuit, ut ſi fortè reſipiſcerent, & lumen ueritatis aſpicerẽt,deceptos ſe,& in pręcipitia erroris abſtractos meritò dolerent,& iracundiæ ſalutaris ignem aduerſum deceptricẽ ſui cõciperent ignorantiã. Ob hoc itaq; dicebat: Ignem ueni mittere in terram, & quem uolo ut accendatur.Eſt ergo pugna quędam,quæ gerenda nobis eſt in hac uita:ſermo enim ueritatis & ſcientię,neceſſariò ſeparat homines ab errore & ignorãtia,ſicut ſæpe uidimus putrefactas & emortuas corporis carnes, à cõnexione uiuentiũ membrorũ ferro ſecante ſeparari. Tale ergo aliquid eſt quod agit ueritatis agnitio: neceſſe eſt enim, ut ſalutis cauſa filius, uerbi gratia,qui ſermonẽ receperit ueritatis,à parentibus ſeparetur incredulis: aut rurſum,pater ſeparetur à filio, aut filia à matre. Et hoc modo inter propinquos & cõſanguineos credentes,atq; incredulos,ſcientiæ & ignorantiæ, ueritatiſq; & erroris pugna cõſurgit.Et ob hoc iterum dicebat qui nos miſit:Non ueni pacem mittere in terram,ſed gladiũ. Quod ſi dicit aliquis, & quomodo iuſtum uidet̃ ſeparari à parentibus: Audi quomodo:quia ſi cum ipſis in errore permaneant,neq; illis proderunt, & ipſi cum illis pariter interibunt. Iuſtũ igitur & ualde iuſtum eſt, ſeparari eum qui ſaluari uult, ab eo qui non uult. Sed & illud aduerte, quia non ex illis qui rectius intelligunt,uenit iſta ſeparatio,illi enim uolunt eſſe,pariter & prodeſſe eis, & docere meliora: ſed eſt iſtud propriũ ignorantiæ uitiũ, ut confutantem ſe ueritatis lucem nõ ferat habere de proximo,& ideo ex illis iſta naſcit̃ ſeparatio. Nam qui ſcientiã ueritatis accipiunt, quia bonitatis plena eſt, tanquã à bono deo datam, cupiunt eam,ſi fieri poteſt,cũ omnibus habere cõmunem,etiã cum his qui oderũt eos & per-

Concio Petri.

Euangeliũ colonus cordis noſtri eſt.

Vita militia eſt.

Matth. 10.

Gladius euangelij.

& persequuntur: sciunt enim, quia peccati ipsorũ causa ignorantia est. Propterea deniq; ipse magister cum ab his qui ignorabant eum, duceretur ad crucem, orabat patrem pro interfectoribus suis, & dicebat: Pater remitte eis peccatum, nesciunt enim quid faciunt. *Luc. 23.* Imitantes quoq; discipuli magistrũ, etiã ipsi cum paterentur, similiter pro infectoribus suis orabant. Quod si disciplina nobis est, orare etiã pro interfectoribus, & persequutoribus nostris, quomodo nõ etiam parentũ & propinquorum persequutiones ferre, & pro cõuersione eorũ orare debemus? Tum deinde etiam illud diligentius cõsideremus, quæ sit nobis causa parẽtes diligendi. Pro eo, inquit, quod uitæ nostræ uidentur autores. Autores quidẽ uitæ nostræ parentes nõ sunt, sed ministri: non enim uitam præbent, sed ingrediendi nobis ad hanc uitam exhibent ministeriũ: autor autem uitæ, unus & solus est deus. Si ergo autorem uitę diligere uoluerimus, illum nobis sciamus esse diligendũ. Sed illum, inquit, cognoscere nõ potuimus, istos autẽ & nouimus, & in affectu habemus. Esto, non potueris cognoscere quid sit deus, quid tamen non sit deus, perfacile scire potuisti. Nam quomodo latẽre potuit hominẽ quod lignũ, aut lapis, aut æs, uel alia huiusmodi materia, deus nõ sit? Quod si in his quę facile deprehẽdere potuistis, animũ ad discutiendum noluistis intendere, certũ est quia in agnitione dei impediti estis, non impossibilitatis, sed ignauiæ uitio: nam si uoluissetis, ex his ipsis inutilibus simulacris, profecto accepissetis intelligẽtiæ uiam. *Hoc est quod opinor impulit Dionysium scribere de Theologia negatiua.* Certũ est enim quia per ferrũ facta sunt simulacra, ferrum uero per ignẽ confectũ est, qui ignis aqua extinguitur, aqua autem per spiritũ mouetur, spiritus autem à deo initium habet. Sic enim dicit Moyses propheta: In principio fecit deus cœlũ & terram, terra autem erat inuisibilis & incõposita, *Gen. 1.* & tenebræ erant super abyssum, & spiritus dei erat super aquas, qui spiritus iussu dei, quasi ipsa cõditoris manu, lucem separauit à tenebris, & post illud inuisibile cœlum, istud uisibile produxit, ut superiora quidẽ habitaculũ faceret angelis, inferiora uero hominibus. Propter te ergo dei iussu, aqua quæ erat super faciem terræ secessit, ut terra tibi produceret fructus: cui etiam humorũ uenas latenter inseruit, ut tibi ex ea profluerent fontes, & flumina. Propter te producere iussa est animantia, & omnia quæ tuo usui uoluntatiq; seruirent. *Propter hominẽ omnia creata sunt.* Aut non propter te uenti spirant, ut ex ipsis cõcipiens fructus tibi terra parturiat? Non propter te imbres profluunt, & tẽpora uicissitudines mutant? Nõ propter te sol oritur, & occidit, & mutationes luna perpetitur? Propter te mare exhibet famulatũ suum, ut tibi ingrato cuncta subiaceant. Nónne pro his omnibus ista erit ultionis pœna, quia horũ omnium largitorẽ, quem ante omnia & agnoscere & uenerari debuistis, solũ præ cæteris ignorastis? Sed & nunc eisdem uos ad intelligentiã uijs duco: uidetis etenim quod omnia gignuntur ex aquis, aqua uero per unigenitum ex initio facta est, unigeniti uero omnipotens deus caput est, per quem tali ordine, quo suprà diximus, peruenit̃ ad patrẽ: cum autem perueneris ad patrem, agnosces hanc esse uoluntatẽ eius, ut per aquas quæ primæ creatæ sunt, denuò renascaris. Qui enim regeneratus fuerit per aquã, bonis operibus adimpletis, hæres efficit̃ eius à quo in incorruptione regeneratus est. Propter quod paratis animis accedite, quasi filij ad patrẽ, ut peccata uestra diluant̃, & causa eorũ sola ignorãtia fuisse probet̃ apud deũ. Nam si post agnitionẽ horum permanetis in incredulitate, uobis iam perditionis uestræ causa, & nõ ignorantiæ reputabit̃. Nec putes quod etiamsi omnẽ pietatẽ colas, omnemq; iustitiam, baptismũ uero nõ accipias, spem possis habere apud deum: imò potius maiore pœna dignus erit, qui bona opera non bene operatur: confertur enim meritũ homini ex bonis gestis, sed si ita gerantur sicut deus iubet. *Baptismus necessarius.* Deus autem iussit omnem colentem se baptismo consignari: quod si tu reniteris, & tuæ uoluntati magis quàm deo obtemperas, contrarius sine dubio & inimicus es uoluntati eius. *Opera tum sunt bona si fiunt ita ut deus præcepit.* Sed dices forsasse, quid confert aquæ baptismus ad dei cultum? Primo quidem, quia quod

deo placuit impletur: secundo, quia regenerato ex aquis, & deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ tibi per hominẽ facta est, amputatur, & ita demũ peruenire poteris ad salutẽ, aliter uero impossibile est. Sic enim nobis cũ sacramẽto uerus pro- *Ioan.3.* pheta testatus est, dicens: Amen dico uobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua, nõ introibit in regna cœlorũ. Et ideo adcelerate, est enim in aquis istis misericordiæ uis quædã, quæ ex initio ferebat̃ super eas, & agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramẽti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donum quoddam offerens deo, animas per baptismũ consecratas. Cõfugite ergo ad aquas istas, solæ sunt enim quæ possint uim futuri ignis extinguere: ad quas qui morat̃ accedere, cõstat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas quę salutẽ cõferunt, properare. Siue enim iustus sis, siue iniustus, baptismus tibi per omnia necessarius est. Iusto quidẽ, ut adimpleat̃ in eo perfectio, & regenerat̃ deo: iniusto uero, ut peccatorũ quę gessit in ignorantia remissio concedatur. Omnibus ergo festinandũ est sine mora renasci deo, quia incertus est uniuscuiusq; exitus uitæ. Cum autẽ regeneratus fueris per aquã ex operibus bonis, ostende in te similitudinẽ eius, qui te genuit patris. Agnouisti enim deũ, honora patrẽ: honor autẽ eius est, ut ita uiuas sicut ipse uult. Vult autẽ ita uiuere, ut homicidiũ, adulteriũ nescias, odiũ, auaritiã fugias, iram, superbiã, iactantiã respuas, & execreris inuidiã, cęteraq; his similia penitus à te ducas aliena. Est sanè propria quædã nostræ religionis obseruãtia, quæ nõ tam imponit̃ hominibus, quàm proprie ab unoquoq; deum colente causa puritatis expetitur. Castimoniæ dico causa, cuius species multæ sunt, sed primo ut obseruet unusquisq;, ne menstruatę mulieri misceat̃, hoc enim execrabile du- *Leuit.18.* cit lex dei. Quod etsi lex de his nõ admonuisset, nos ut cantari libenter uolueremur in stercore? Debemus amplius aliquid habere animalibus, utpote rationabiles homines, & cœlestiũ sensuũ capaces, quibus summi studij esse debet, ab omni inquinamẽto cordis conscientiã custodire. Bonũ est autẽ & puritati cõueniens, etiã corpus aqua diluere. Bonũ uero dico, nõ quasi principale illud in quo mens purificat̃, sed quod sequela sit illius boni hoc in quo caro diluit̃. Sic enim & magister noster quosdam pharisæorũ & scribarũ, qui uidebant̃ esse cæteris meliores, & à uulgo separati, increpabat, dicẽs eos hypocritas, quia ea solũ quę hominibus uidebant̃ purificabãt, corda uero quę solus deus aspicit, inquinata relinquebant & sordida. Ad quosdam *Matth.23.* ergo ex ipsis non ad omnes dicebat: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia mundatis calicis & paropsidis quod deforis est, intus autẽ plena sunt sordibus. Pharisæe cæce, emũda prius quod intus est, & quod deforis est, erit mundũ. Vere enim si mens mundetur luce scientiæ, cum ipsa fuerit munda ac splendida, tunc etiã eius qui deforis est hominis, ipsa necessariò curam gerit, id est carnis suæ, ut & ipsa purificetur. Vbi autem ista quæ deforis est purificatio carnis negligitur, certum est ibi neq; de puritate mentis, ac munditia cordis curã geri. Ita ergo fit ut is quidẽ qui intrinsecus mundus est, mundetur sine dubio & extrinsecus. Non semper autẽ is qui mundatur extrinsecus, etiam intrinsecus mundus est, uidelicet cum agit hæc ut hominibus placeat. Sed & illa species castimoniæ obseruanda est, ut ne passim, & libidinis solius causa fœminis coëatur, sed posteritatis reparãdę gratia. Quę obseruantia cum in nõnullis etiã pecudibus inueniatur, pudoris est si nõ ab hominibus rationabilibus, & deũ colentibus obseruetur. In tantũ autẽ castimonia, uerũ dei cultum tenẽtibus, per has quas suprà diximus, aliasq; horũ similes species, cõseruanda est, ut etiã apud eos qui à diabolo adhuc in erroribus detinent̃, adtentius obseruet̃: est enim & apud illos nõnulla obseruantia castimoniæ. Quid ergo quod errãtes custodiebatis, hoc non obseruabitis emendati? Sed fortasse dicet aliquis uestrũ: Oportet ergo nos omnia quę fecimus dum coleremus idola custodire? Non omnia, sed quęcunq; bene fiebant, hæc etiam nunc cõuenit obseruari: quia si quid recte fit ab his,

Vetus exẽplar cãtari habebat, in alio non erat omnino, suspicor autẽ legendum canterij.

qui

qui in errore sunt, certum est id à ueritate sumptũ. Quia & si quid in uera religione non rectè fit, non est dubium quin ab errore mutuatũ sit: bonum nanq; etiamsi ab errantibus gestum fuerit, bonũ est: & malũ, etiamsi ab his qui ueritatem sequuntur gestũ fuerit, malum est. Aut nunquid ita desipiemus, ut si uideamus eum qui idola colit, esse sobriũ, nos qui deum colimus, sobrij esse recusemus, ne eadẽ facere quæ ille qui colit idola uideamur? Non ita est, sed sit nobis studiũ, ut si illi qui errant, homicidium non faciũt, nos ne irascamur quidem: & si illi adulteriũ non admittunt, nos ne concupiscamus quidem alienam mulierem: si illi amant proximos suos, nos diligamus etiam inimicos nostros: si illi mutuò dant his qui habent unde reddant, nos etiam his demus à quibus recipere non speramus.

Christiani quibus modis ethnicos uincere debeant.

Et per omnia nos qui æterni seculi hæreditatẽ speramus, debemus præcellere eos qui præsens tantum seculum norunt, scientes quia si opera illorũ nostris operibus cõlata, in die iudicij similia inueniantur ac paria, cõfusio nobis erit, quod æquales inuenimur in operibus, his qui propter ignorantiam condemnantur, & nullam spem futuri seculi habuerunt. Et uere digna confusio est, ubi nihil amplius gessimus ab his quibus amplius intelleximus. Quod si confusio nobis erit, æquales eis inueniri in operibus bonis, quid erit nobis si inferiores nos, ac deteriores examinatio futura reperiat? Audite ergo quomodo de his nos ipse uerus propheta docuerit: ad eos enim qui negligunt audire uerba sapientiæ, ita ait: Regina austri surget in iudicio cum generatione hac, & condemnabit eam, quia uenit à finibus terræ, audire sapientiã Salomonis, & ecce plusquam Salomon hic, & non audiunt.

Luc. 11.

Ad eos uero qui de malis actibus gerere pœnitentiam detrectabant, ita ait: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, quia pœnitentiã egerunt in prędicatione Ionæ, & ecce plus quàm Iona hic. Vides ergo quomodo eos qui erudiebantur ex lege, adductis ad exemplũ illis qui ex gentili ignorantia ueniebant, & ostendens eos nec illis æquales esse, qui in errore positi uidebantur, ex ipsa tantum cõparatione condemnat. Ex quibus omnibus sermo quẽ proposuimus adprobatur, ut castimonia, quæ aliquatenus etiã ab his, qui in errore sunt positi, custoditur, multo purius & adtentius per singulas quasq;, sicut suprà ostendimus, species à nobis, qui ueritatẽ sequimur, teneatur, eo magis quo apud nos obseruantię eius pręmia ęterna posita sunt.

Hæc & his similia cum dixisset, turbas dimisit, & ex more cum familiaribus suis cibo sumpto, quieuit. Hoc autem modo per tres continuos menses, cum uerbum dei doceret, & plurimos conuerteret ad fidem, ad ultimum ieiunare me iussit, & post ieiunium in fontibus, qui contigui habentur mari, perennis aquę mihi baptismum dedit.

Clemens baptizatur à Petro.

Cumq; pro regenerationis gratia diuinitus mihi cõlata, feriati cum fratribus & laicis læti egissemus, Petrus eos qui ad præcedendum fuerant ordinati, proficisci Antiochiam iubet, atque ibi tres alios expectare menses: quibus profectis, ipse eos qui fidem domini plene receperant, deducens ad fontes, quos mari contiguos suprà diximus, baptizauit, & eucharistiam frangens cum eis, Maronem qui eum hospitio receperat, perfectum iam in omnibus, constituit eis episcopum, & duodecim cum eo presbyteros, simulq; diaconos ordinat. Instituit etiam ordinem uiduarum, atq; omni ecclesiæ ministeria disponit.

Ministeria ecclesiæ disposita à Petro.

Vniuersosq; admonet Maroni episcopo, in omnibus quę pręciperet obedire, & ita cunctis competẽter dispositis, cum trium mensium tempus fuisset expletum, ualedicentes his qui erant apud Tripolim, Antiochiam proficiscimur.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER SEPTIMVS, RVFINO Toraino Aquileienſe interprete.

EGRESSI tandem etiam Tripolim Phœnicis urbem, primam in Horto ſiade, haud procul à Tripoli, facimus manſionem: ubi ſequenti quoq; die remorati, quia omnes penè qui domino crediderant, dum diuelli à Petro nequeunt, illò uſq; ſequuti ſunt: inde Antharadum uenimus. Sed quod multi nos comitarētur, ait Petrus ad Nicetam ſimul atq; Aquilam: Quoniamquidem plurimæ fratrum turbæ nobiſcum ſunt, & ingredientes ſingulas quaſq; urbes, non parum inuidiæ contrahimus, uidetur mihi prouidendum, ut neq; ipſis ingratũ ſit, ſi prohibeantur ſequi, neq; nobis pompæ alicuius excitet malignus inuidiam. Cenſeo itaq; te Nicetam atq; Aquilam præcedere nos cum ipſis: ita, ut etiam uos in duas partes diuiſam multitudinem ducatis, ut ſparſim magis quàm ſub una congregatione iter agentes, ſingulas quaſq; introēamus gentiũ ciuitates. Scio autem quia triſte uobis uidetur, quod uidemini à me, duorum ſaltem dierum ſpatio ſeparari: credite mihi, quia qua mẽſura diligitis me, decuplo amplior mihi quoq; erga uos affectus eſt: ſed ſi pro affectu, quem adinuicem gerimus, non faciamus quæ conuenientia & honeſta ſunt, inrationabilis huiuſmodi amor uidebitur. Et ideo nequaquam titulo charitatis imminuto, quæ utilia uidentur ac neceſſaria procuremus, maxime cum nullus dies poſſit intercedere, quo non diſputationibus meis intereſſe poſſitis. Per ſingulas enim quaſq; nobiliores prouinciarum ciuitates, propoſui, ſicut etiam uos ſcitis, tres nos docendi gratia reſidere mẽſes. Nũc ergo Laodiciam, quæ eſt urbs proxima, præcedite me, & ego poſt biduum aut triduum, quantum ad propoſitum meum ſpectat, inſequar uos. Operimini autem me ad proximum portæ ciuitatis ſtabulum: & inde iterum ſimiliter, cum dies ibi aliquot tranſegerimus, præcedetis me ad ulteriores ciuitates: & hoc uos facere per ſingulas cupio, declinandæ quantum in uobis eſt, inuidiæ gratia, & ut fratres qui nobiſcum ſunt, ueſtri prouidentia, per ſingulas ciuitates parata inuenientes hoſpitia, minus uagari uideantur. Hæc dicente Petro, neceſſariò adquieſcunt, dicentes: Non ualde nos contriſtat hoc agere quæ à te iubemur, quia omnia & bene agere, & bene conſulere, per Chriſti prouidentiam electus es: ſed & una die, aut ſi multum biduo, quamuis grande ſit, in hoc omni ſpatio non uidere dominum noſtrum Petrum, tamen tolerabile eſt. Cõſideramus enim quid patiantur illi duodecim fratres noſtri, qui præcedunt nos, & menſem penè integrum ex tribus menſibus, quibus per unamquanq; urbem reſides, tanto bono auditus tui, uiſioniſq; fraudantur. Vt ergo iubes, quia recte omnia iubes, agere nõ morabimur. Et his dictis, præceſſere, acceptis mandatis, ut extra urbem adloquerentur fratres qui ſecũ iter agebant, ne cõſtipati & quaſi cum tumultu, ſed ſparſim & in binos diuiſi, ingrediantur ciuitates. Verum ubi illi profecti ſunt, ego Clemens ualde gauiſus ſum, quod me ſecum eſſe fecit, & aio ad eum: Deo gratias ago, quod me non præmiſiſti cum alijs, nam triſtitia interiſſem. Tum Petrus: Et quid fiet, inquit, ſi neceſſitas exegerit mittere aliquò doctrinæ gratia, ſeparatus à me pro utilitate morieris? nec tibimetipſi imperabis ferre patiēter quę neceſſitas impoſuerit? Aut ignoras, quia amici ſemper ſimul ſunt, & licet corporibus ſeparent̃, memoria tamẽ iungunt̃? ſicut è cõtrario nõnulli corporibus unà poſiti, animis diuidunt̃. Et ego reſpõdi: nõ putes mi domine, hęc me inrationabiliter pati, ſed certa & cauſa & ratio eſt, huius erga te affectus mei.

Cauet Petrus ne peregrinatio ſua ſpeciem ullam tumultus, id quod facile poterat fieri, præberet.

Te enim

Te enim ſolum pro omnibus meis affectibus habeo, pro patre, pro matre, pro fratribus: ſuper hæc autem omnia eſt, quod mihi ſalutis cauſa, & agnoſcendæ ueritatis tu ſolus exiſtis. Sed & illud non mihi in poſtremo habetur loco, quod iuuenilis ætas quæ in me eſt, concupiſcentiarũ inſidijs ſubiacet, & uereor eſſe ſine te, cuius ſolam præſentiam omnis luxuria, quamuis ratione careat, erubeſcit. Licet cõfidam de miſericordia dei, quod etiam ſenſus meus, ex his quæ per doctrinam tuam concepit, aliud iam aliquid ad cogitationem recipere non poſſit. Præterea memini te apud Cæſareã dixiſſe, ut ſi quis uult me ſalua pietate comitari, comitetur. Salua autem pietate dicebas, ut neminem contriſtaret, cui ſecundum deum deberet adhęrere: uerbi gratia, ne uxorem fidelem relinqueret, uel parentes, uel alias huiuſcemodi perſonas, à quibus ego ualde liber ſum, & ideo aptus ad ſequendum te, atq; utinam mihi concedas, ut tibi etiam ſerui miniſteriũ exhibeam. Tum Petrus ad hęc ridens, ait: Et quid putas Clemens, quod nõ te ipſa neceſſitas mihi faciat ſeruũ? Nam quis mihi poterit alius ſternere ſindones, & ſtragula pulchra componere? Quis ſeruare anulos & indumenta, quæ aſſidue mutare debeam, præparabit? Quis etiã cocis imperabit, & diuerſa atq; electa pulmenta prouidebit, quæ arte ſcitiſſima & uaria præparentur: & omnia illa quæ hominibus molliter inſtitutis, imò potius cupiditati eorũ uelut immaniſſimæ cuidam beſtiæ iniuſtis quęſita ſumptibus cõuectantur. Sed fortaſſe quamuis mecum poſitus uidearis, non agnoueris uitam meam: panis mihi ſolus cum oliuis, & raro etiam cum oleribus in uſu eſt. Indumentũ autem hoc eſt mihi quod uides, tunica cum pallio: & hæc habens, aliud nihil requiro, hoc mihi ſufficit, quia mens mea non ad hæc præſentia, ſed ad illa quę ęterna ſunt aſpicit, & ideo nihil me rerum præſentiũ, uiſibiliumq; delectat. Vnde tuum quidẽ erga me bonum animũ amplector & miror, ac te magis laudo, quomodo cum ſis uir, ex cõſuetudine multæ abundantiæ ueniens, tam citò transferre & aptare te potueris, ad hanc uitam noſtrã, quæ ſolis neceſſarijs utitur. Nos enim à puero, id eſt, ego & frater germanus meus Andręas, nõ ſolũ orphani, ſed & ualde pauperes creuimus, & neceſſitate operarij eſſe cõſueuimus. Vnde & nunc facile uexationes itinerũ ferimus: ſed potius ſi mihi adquieſceres & permitteres, ego magis homo operarius, facilius tibi poſſem ſerui implere miniſterium. At ego hæc audiens, contremui, & lachrymæ mihi continuò proruperunt, quod talem mihi ſermonem dixerit uir tantus, quo omnis mundus habetur inferior. Tum ille lachrymantem me uidens, cauſam percontatur. Cui ego reſpondi: Quid tantum in te peccaui, ut me tali ſermone onerares? Et Petrus: Si malũ eſt, inquit, quod dixi ut ſeruiam tibi, tu prior peccaſti hoc mihi dicendo. Et ego: Non eſt, inquam, ſimile: me enim decet hoc tibi facere: tu autẽ qui dei ſummi præco ad ſaluandas animas hominũ miſſus es, graue eſt ut hoc mihi dicas. Et Petrus: Adquieſcerem tibi, inquit, niſi dominus noſter, qui ad ſalutẽ totius mundi uenit, & qui erat omni creatura nobilior, ſeruire paſſus eſſet, ut nos ſuaderet, non erubeſcere fratribus noſtris ſeruorũ exhibere miniſteriũ. Tum ego: Si puto quod poſſim te uincere, ualde ſtultus ſum: ueruntamen ago gratias prouidentiæ dei, quod parentũ loco habere te merui. Tum Petrus: Nemo enim, inquit, uere ex genere tibi ſupereſt? Reſpondi: ſunt quidem multi potentes uiri ex Cęſaris proſapia uenientes: nam patri utpote propinquo ſuo, & unà educato, nobilis adæque familiæ Cęſar ipſe iunxit uxorem, ex qua duos geminos ante me filios ſuſcepit, non ualde, ut aiebat pater, ſibi inuicẽ ſimiles, ego enim eos non adeò ſciebam. Sed ne matris quidem ualde memor ſum, ſed quaſi per ſomniũ, ita tenuiter uultus eius ſpeciẽ recolo. Mater ergo mea Mattidia, pater Fauſtinianus uocitatus eſt: fratrum autem meorũ alter Fauſtinus, alter Fauſtus dicebãt. Interea cum ego quinq; uixdũ eſſem annorũ, mater ſicut à patre didici ſomniũ uidit, quo moneret, niſi cum duobus filijs ſuis geminis, confeſtim urbẽ fuiſſet egreſſa, & abfuiſſet annis decem,

Tenuitas et parſimonia Petri.

Petri & Andreæ paupertas

Matth. 20.

Clementis proſapia.

ipsam pariter cum liberis interitu exitiabili perituram. Tum pater, qui tenere diligeret filios, adiunctis seruis & ancillis, ac sumptibus sufficienter præbitis, naui impositos cum matre filios, Athenas mittit erudiendos, me sibi solum filiũ ad solatium retinens, & in hoc quidem gratias agens, quia non etiam me imperauit somniũ pariter cum matre discedere. Anno autem completo, pater misit ad eos Athenas homines & sumptus, scire simul cupiens quid agant, nec tamẽ redeunt qui missi sunt. Tertio rursus anno, mœstissimus pater mittit alios cum pecunijs, qui quarto anno regressi, nunciant neq; matrem se, neq; fratres uidisse, sed neq; Athenas eos omnino peruenisse, neq; usquam alicuius saltem qui cum ipsis fuerant, uestigium repertum. Pater hæc audiens, & multa tristitia obstupefactus, nesciens quô tenderet, aut ubi quæreret, unà mecum descendit ad portum, & requirere à nautis cœpit sic, ubi aliquis eorum uidisset aliquando ante quatuor annos corpus mulieris, cum duobus paruulis eiectum. Cum multi multa dicerẽt, nec aliquid nobis rati elucesceret, tam immensum pelagus perscrutantibus, pro multo tamẽ affectu pater quem erga suos gerebat, pascebatur uanis spebus, donec uisum est ei, ut me sub procuratoribus ordinatum Romæ relinqueret, annorũ cum essem duodecim, & ipse pergeret ad requirendum: flens itaq; descendit ad portum, & nauem conscendens profectus est: ex eo usq; in hodiernum, neq; literas eius accepi, neq; si uiuat, aut defunctus sit noui. Sed magis suspicor, quia & ipse obierit, aut tristitia uictus, aut naufragio: anni etenim uiginti elapsi sunt, quibus hæc geruntur, & ne nuncius quidẽ de eo ad me aliquis uenit. Petrus hæc audiẽs, ex affectu lachrymas fudit, & ad eos qui aderant familiares ait: Hæc si quis in dei cultu positus pertulisset, quæ huius pertulit pater, statim homines religioni adscriberent ærumnarũ causam: quæ cum accidunt miseris gentilibus, malorum causam fato adscribũt. Miseros autem dico eos, quia & hic uexantur erroribus, & ab spe futura fraudantur: dei enim cultores cum hæc patiuntur, ad purgationem peccatorũ cedit eis, quod perferunt patienter. Post hæc dicta, unus ex adstantibus Petrũ rogare cœpit, ut die crastina maturius ad insulam proximã, quæ sex non amplius stadijs aberat, Aradum nomine, pergeremus, uidendi in ea gratia mirum aliquod opus, columnas uitreas magnitudinis immensæ: cui Petrus, ut erat clementissimus, adquiescit, sed monuit nos, ut cum nauẽ descendissemus, non unà omnes concurrere ad uidendum: nolo enim, inquit, notari uos à turba. Cum ergo die postera naui sub momento horæ uenissemus ad insulam, continuò ad locum in quo erant columnæ mirabiles properamus. Erant autem in æde quadam positæ, in qua Phidiæ opera permagnifica habebantur, quibus intento unusquisq; nostrûm detinebatur aspectu. Petrus uero ubi solas columnas miratus est uitreas, nequaquã raptus picturæ gratia, egressus uidit pro foribus mulierculam quandam stipem ab introëuntibus deposcentem, quam attentius considerans ait: Dic mulier, quod tibi membrũ corporis deest, quod huic te iniuriæ subiecisti, ut stipem petas, & non potius manibus tuis, quas à deo accepisti, operans, cibum quæras? At illa suspirans ait: Vtinam mihi quidem essent manus quæ moueri possent: nunc autem species tantum seruata est manuum, nam ipsæ sunt emortuæ, & meis morsibus debiles & sine sensu redditæ. Et Petrus: Quæ, inquit, fuit causa, ut hoc tibi tantum mali ipsa conferres? Ignauia, inquit, nec aliud quicquam: si enim fuisset in me aliquid uirtutis, potui uel præcipitio uti, uel profundo maris inijcere memetipsam, & finem dare doloribus meis. Tum Petrus: Ecquid putas, ait, mulier quod qui semetipsos perimunt, à supplicijs liberantur? nisi quia maioribus subiaceant pœnis animæ eorum, qui sibijpsis intulerint manus. At illa: Vtinam, inquit, istud mihi certum fieret, quia uiuunt animæ in inferno, libenter amplecterer etiam pœnas ferre mortis inlatæ, tantum ut dulces mihi natos horam saltem unam uiderem. Et Petrus: Quid tantum istud est, quod te tam graui afficit tristitia, scire uelim. Si enim

Religioni enim sicut & hodie ĩputata sunt incõmoda, si quæ euenerant.

In uetustissimo codice legitur Aradũ, quæ lectio mihi probatur. Quamuis non ignorẽ, uel ex libro quinto Plinij posse & Anataradũ legi

Si enim doceres me causam, possem tibi & ego euidenter ostendere ô mulier, quod in inferno uiuant animæ: & pro præcipitio uel profundo, possem tibi dare medicamentum aliquod, ut sine cruciatu ualeas uitam finire. Tũc mulier promissione hac gratanter accepta, cœpit dicere: Genus quidem mihi & patria quæ sit, nec credi facile, nec dici necessariũ puto: sed causam tantum sufficit doloris exponere, cur morsibus meis, meas ipsa debiles reddiderim manus. Ego generosis orta parentibus, & potentis adæque uiri sortita matrimoniũ, duos suscepi geminos liberos, & post hos unum alium. Sed frater uiri mei, inlicito in me amore uehementer exarsit: mihi autem cum super omnia chara esset pudicitia, & neq; tanto sceleri adquiescere, neq; uiro uellem flagitiũ fratris aperire, cogitaui quatenus & ego impolluta euaderem, & fratrem inimicum & hostem non facerem fratri, ne genus omne, quod erat nobilis familiæ, in obprobriũ darem. Patria ergo & urbe, cum duobus meis geminis discedere statui, donec incestus amor cõquiesceret, quem fortè præsentiæ meæ palparet & inflãmaret aspectus. alius sanè filius, quatenus patri maneret ad solatium cogitaui. Sed ut hæc ita fieri possent, somniũ finxi, quasi adsistente mihi per uisum quodam numine, & dicente, ut confestim cum geminis meis urbe discederem, & tandiu abessem, donec redire me ipse præciperet: quod si non facerem, cum liberis omnibus me pariter perituram. & ita factum est. Statim enim ut somniũ uiro enarraui, extimuit, & sociatis mihi duobus filijs, seruis quoq; & ancillis, pecunia etiam abundanti data, nauigare Athenas iubet, ubi simul & erudire liberos possem, mansura, inquit, ibi usquequo uisum fuerit ei qui præcepit exire, ut redeas ad nos. Interea nauigans unà cum meis natis, uentorum uiolẽtia ad hos infelix nocturno naufragio depulsa sum locos, & cum omnes interissent, adreptam me crudelem, supra saxum quoddã uehementior fluctus eiecit: ubi cum sederem ea sola spe, qua meos possem fortè natos inuenire, in profundum me non præcipitaui, tunc cum adhuc perturbata anima, & doloribus ebria facere hoc & audebat & poterat. Verum ubi dies exortus est, & ego cum clamore & ululatu infelicium natorum circumspicerem, sicubi uel eiecta possim uidere cadauera, miseratione commoti quidam ex his qui me uiderant, primo per pelagus, tum etiam circa littora requirunt, si quem fortè de meis infantibus inuenirent. Sed ubi nusquam ullus inuentus est, miserantes me mulieres loci, consolari cœperunt, enarrantes singulæ suas quæq; miserias, ut ex similitudine calamitatum solatium caperem: quod me magis contristabat: non enim tale mihi erat ingenium, ut aliorũ mala, mea esse solatia ducerem. Et cum me multæ hospitio cuperent recipere, una quædam paupercula hic habitans, extorsit mihi tugurio eius succedere, dicens, fuisse sibi uirum nautam, eumq; in mari adolescentem defunctum, sibiq; ex eo die cum multi eam accipere in coniugium cuperent, amore uiri uiduitatẽ fuisse chariorem. Erunt ergo, inquit, nobis cõmunia, quęcunq; manibus nostris operãtes, quęrere poterimus: & ne longa ac minus utili narratione utar, libenter habitaui cum ea, propter affectum fidei quam seruauerat uiro. Sed non multo pòst, mihi infelici laceratæ dudum morsibus, resolutæ sunt manus, & illa quæ me susceperat, incurrit paralysin, & domi in lecto iacet. Illarum autem mulierum quæ prius miserabantur, refrixit affectus: nos ambæ debiles, ego, ut uides, sedeo stipem petens, & si quid fortè quæsiero, sit unus duarum infelicium cibus. Ecce iam quę mea sunt, sufficienter audisti: tu nũc, quid moraris implere quod promiseras, & dare medicamentũ, quo possit absq; cruciatu, ut ais, utraq; nostrûm miserabilis uitę sortem finire? Hęc dicente muliere, multa Petrus cogitatione distractus, uelut attonitus stabat: & ego Clemens superueniens, dudũ inquam, per omnia discurrens, quęrebam te, & nunc quid facimus? At ille pręcepit mihi ut ad nauiculam præcederem, ibi me, inquit, operire: & quia contradici ei non poterat, quod iussit impleui. Ipse uero, ut mihi cuncta posterius enarrauit, suspicione quadã pul-

Exemplũ pudicitiæ in matre Clementis.

Athenæ.

Naufragiũ mulierculæ.

satus, requirebat à muliere genus, & patriam simul, & nomina filiorũ, quæ si mihi, inquit, dixeris, dabo continuò medicamentũ. At illa, quasi uim sustinens, quia neq; fateri hæc uolebat, & medicamenti cupida erat, finxit alia ex alijs, & ait se quidem esse Ephesiam, uirum autem Siculum: sed & filiorũ nomina, similiter immutauit. Tum Petrus, putans eam uerũ respondisse, ait: Heu mulier, putabam, inquit, grande aliquod gaudium hodierna nobis die oriturũ, suspicabar enim te esse quandam mulierem, de qua similia quædam nuper ad fidem didici. At illa adiurabat eum, dicens: Rogo te, ut indices mihi quæ ista sit, ut sciam, si est ulla inter mulieres me infelicior. Tum Petrus, fallere nesciens, & miseratione cõmotus, cœpit dicere: Est quidam adolescens inter eos, qui me sequuntur, religionis & sectæ gratia, Romanus ciuis, qui mihi enarrauit, quod patrẽ habuerit, & duos geminos fratres, ex quibus nullus ei superest. Mater, inquit, mea, sicut à patre didici, somnium uidit, ut Romana urbe ad tempus excederet cum duobus geminis natis, ne fortè exitiali interitu deperierent: quę cum discessisset, nusquã terrarũ ultra comparuit. Pater uero suus, post hæc ad inquisitionem uxoris ac filiorũ profectus, nec ipse inuenitur. Hęc cum dixisset Petrus, mulier stupore percussa conruit. Tum Petrus cõtinere eam, & consolari cœpit, ac requirere quid esset causę, aut quid pateretur. At illa uix aliquando spiritum reuocans, ac semetipsam ad gaudij, quod sperabat, magnitudinem reparans, simulq; adfricans uultum, hic, inquit, est quem dicis adolescẽs? At Petrus, ubi rem intellexit: Dic, inquit, mihi tu prior, nã uidere eum non poteris. Tum illa: Ego inquit, sum adolescentis mater. Et Petrus: Quod ei nomẽ est? At illa, Clemens, ait. Petrus: Ipse est, & ipse erat, qui paulò ante mecum loquebatur, & quem iussi ad nauem præcedere. Tum illa, procidens ad pedes Petri, rogare cœpit, ut festinaret ad nauem. Et Petrus: Si mihi, inquit, seruas fidem, ut facias quod dico. At illa: Omnia, inquit, facio, tantum mihi, inquit, ostende unicũ meum natum, puto enim me per ipsum, & geminos meos uidere. Et Petrus: Cũ uideris, inquit, eum, modo interim dissimula paululum, usquequo egrediamur ab insula. Ita, inquit, faciam. Et tenens manũ eius Petrus, adducebat eam ad nauem. Quem ego uidens manum dantem mulieri, ridere cœpi, accedens tamen honoris eius gratia, pro ipso cœpi uelle subijcere manum meam, & sustentare mulierem: simul autem, ut manum eius contigi, ululatu ingenti reddito, in amplexus meos inruit, & maternis me cõsectari osculis cœpit. At ego ignorans omne negotium, quasi insanientem mulierem repellebam, simul &, cum uerecundia licet, indignabar tamen quodãmodo aduersum Petrum. At ille: Desine, inquit, quid agis ô fili Clemens, noli repellere tuam matrem. Ego uero, ubi hæc audiui, continuò lachrymis suffusus, concidi supra iacentem matrem, & osculari eam cœpi. Simul enim ut audiui, paulatim uultũ eius reuocabam ad memoriam, & notior mihi intuenti tanto magis fiebat. Multitudo interim conueniebat plurima, audiens quod mulier quę ad stipem petendam sedebat, recognita esset à filio suo, uiro quodam bono. Et cum uelimus cõfestim enauigare ex insula, mater ait ad me: Fili dulcissime, rectum est, ut ualedicã mulierculæ, quę me suscepit, est enim egens, & paralytica, iacẽs in lectulo. Quibus auditis Petrus, & omnes qui aderant, admirati sunt bonitatem, ac prudentiam fœminæ, & cõtinuò iussit Petrus abire quosdam, & deferre mulierem in lectulo, ubi iacebat. Cumq; fuisset adlata, & in medio turbæ adstantis posita, in conspectu omnium Petrus ait: Si ueritatis ego sum præco, ad confirmandã fidem horum omniũ qui adsistunt, ut sciant, & credant, quia unus est deus, qui cœlum fecit, ac terrã, in nomine Iesu Christi filij eius, surgat hæc mulier. Et statim, ut hæc dixisset, surrexit sana, & procidit ad pedes Petri, atq; amicam suam, ac familiarẽ osculis petẽs, percontabat̃ ab ea, quid istud esset negotij. At illa breuiter omnem ei ordinem agnitionis exposuit, ita, ut etiam turbæ adstantes mirarent̃. Tum Petrus: De fide dei ac religionis institutis, quod ad se pertinebat,

Petrus sanat paralyticam.

tinebat, in quantum tempus patiebatur, loquutus ad turbas, addit etiam hoc, ut si quis uellet de his diligentius noscere, Antiochiã ueniret, ubi tribus, inquit, mensibus statuimus residere, ut quæ ad salutem pertinent, discat. Si enim, inquit, negotiandi causa, aut militandi, patriam relinquũt homines, ac parẽtes, & longas peregrinationes subire non metuunt: pro uita æterna tribus saltem mensibus peregrinari, cur onerosum uideatur ac difficile? Cumq; hæc & alia his similia dixisset, ego mulieri quæ susceperat matrem, & sanitatẽ receperat per Petrum, mille drachmas donaui, & præsentibus cunctis, cõmendaui eam cuidam uiro bono, primario illius oppidi, qui & libenter se facturum, quod imperabamus spopondit. Sed & alijs quibusdam aliquantulum pecuniæ distribui, & illis mulieribus, quæ aliquando solatæ dicebantur in miserijs matrem meam, quibus & gratias retuli, & post hęc unà cum matre enauigabamus Antharadum. Cumq; uenissemus ad hospitium, mater requirere cœpit à me, quonam deuenisset pater. Cui ego: Ad te, inquam, requirendam profectus, ultra non redijt. At illa audiens, suspirauit tantũ, grande enim pro me gaudium habens, reliquos solabatur mœrores. Die autem postera sedens unà cum uxore Petri, iter agebat nobiscum, & uenimus Balaneas, ubi triduo remorati, inde adcessimus Patho, & post hoc Gabala, & sic Laodiciam peruenimus, ubi ante portas occurrunt nobis Niceta & Aquila, & osculantes nos abducunt in hospitiũ. Petrus autem uidens amplam ciuitatem & splendidam: Dignum est, inquit, remorari nos in hac diebus decem, aut etiam amplius. Tum Niceta cum Aquila requirebant à me, quæ esset mulier hæc ignota. Et ego respondi: mater mea est, quam mihi redonauit deus per dominũ meum Petrum. Hæc cum ego dixissem, cuncta eis Petrus per ordinem cœpit exponere, & ait: Cum uenissemus Aradum, & ego uos præcedere iussissem, profectis uobis eadem die Clemens, cum incidisset sermonis occasio, genus suum mihi exposuit ac familiam, & quod parentibus esset orbatus, duosq; habuisset priores se geminos fratres: & sicut mihi, inquit, pater enarrauit, somniũ uidit aliquando mater, quo iussa est cum geminis suis, ex urbe Roma proficisci, ne subitò & pariter interirent. Cumq; somnium patri indicasset, ille qui tenero filios diligeret affectu, ne quid fortè mali paterentur, uxorem pariter ac filios, naui cum omnibus necessarijs impositos, emittit Athenas erudiendos. Post hæc misit semel & iterum qui requirerent, nusquam ullius ne uestigium quidem reperit. Ipse ad ultimum pater ad inquirẽdum proficiscitur, & usq; ad præsens, ne ipse quidem usquam est. Hæc cum mihi Clemens enarrasset, accessit ad nos quidam, rogans, ut ad insulam Aradũ, quæ uicina erat, accederemus, uidendi gratia columnas uitreas miræ magnitudinis: adquieui, uentum est ad locum, cæteri omnes interiora ædis ingressi, mihi animus, nescio ob quã causam, ingrediundi ultra non dedit. Sed dum illos foris operior, mulierem hanc considerare cœpi, qua parte membrorum esset debilis, ut non labore manuum uictum quæreret, sed mendicitatis pudorem subiret: requiro ergo ab ea causas. Illa nobili se ortam genere, & nobili nihilominus uiro in matrimonio fuisse iunctam fatetur, cuius frater, inquit, in me inlicito amore inflammatus, fraternum thorum polluere cupiebat. Quod ego abhorrens, & rursum de tanto scelere uiro indicare non audens, & ne bellum fratribus, & obprobrium generi indicerem, magis ex patria discedere iudicaui, cum duobus geminis filijs meis, iuniore puero ad solatium patri relicto. Et ut hæc, inquit, honesta specie fierent, cogitaui somnium fingere, & dicere uiro, adstitisse mihi numen quoddam per uisum, & dixisse ut cum duobus geminis meis cõfestim ex urbe proficiscerer, usquequo ab ipso audirem, quãdo redire deberem. Quibus auditis, credidisse aiebat uirum, & Athenas se geminis cum liberis emisisse inibi erudiendis: sed tempestate graui ad hanc insulam fuisse depulsos, ubi confracta naui, se fluctu excussam supra saxum quoddam, ob hoc solum mortẽ distulisse, donec, inquit, infeliciũ nato

Quæ summa paulo plus cõficit q̃ 33. aureos Rhenenses.

Vxor Petri unà erat in peregrinatione.

rum meorum saltem emortua membra cõplecterer, ac sepulturæ mandarem. Sed cum dies fuisset exortus, & turbæ conuenissent, miseratione moti proiecerunt mihi indumentũ. At ego infelix fletibus multis rogabam, ut requirerent, sicubi infelicium natorum possint inuenire corpuscula. Ego autem omne corpus meũ dentibus lanians, planctibus & ululatibus nihil aliud clamabam, nisi, Vbi mihi infelici Faustus est, ubi Faustinus? Et cum hæc diceret Petrus, Niceta & Aquila subitò adsurgunt, & stupefacti perturbari cœperunt, dicentes: Dominator domine & deus omnium, uerâ ne hæc sunt, an somniũ est, quod agitur? Tum Petrus: Nisi, inquit, nos insani sumus, hęc uera sunt. At illi paulùlum remorati, & confricantes faciem, aiunt: Nos sumus Faustinus & Faustus. Sed & ab initio, cum narrare cœpisti, statim in suspicionem incidimus, ne fortè ad nos pertinerent, quæ dicebantur: rursus tamen considerantes, multa similia accidere in uita hominum, reticuimus, licet cor nostrum spe aliqua pulsaretur: aspiciebamus ergo ad finem sermonis, ut si ad integrum de nobis esse constaret, tum fateremur. Et cum hæc dixissent, lachrymantes ingrediebantur ad matrem: cum reperissent quiescentem, & cõplecti uellent, prohibuit Petrus, dicens: Sinite me prius præparare animos matris, & ita uos afferre ei, ne fortè multo & subito gaudio mente excidat, & sensus eius turbetur, maxime quia nunc etiam somno occupata stupet. Igitur ubi mater exurrexit è somno, adloqui eam Petrus cœpit, dicens: Scire te uolo mulier religionis nostrę obseruantiam. Nos unum colimus deum, qui fecit mundum, huius & legem seruamus, qua mandat in primis, ipsum colendum, & nomen eius uenerandũ, parentes honorandos, pudicitiam iustitiamq; seruandam. Sed & illud obseruamus, mensam cum gentilibus non habere cõmunem, nisi cum crediderint, & recepta ueritate baptizati fuerint, ac trina quadam beati nominis inuocatione consecrati, & tunc cum eis cibum sumimus. Alioquin etiã si pater aut mater sint, aut uxor, aut filij, aut fratres, nõ possumus cũ eis mensam habere cõmunem. Quia ergo religionis causa præcipua hoc facimus, non tibi iniuriosum uideatur, quod nõ potest filius tuus unà tecum sumere cibũ, usquequo eadem tibi sit, quæ illi sentẽtia fidei. Quibus illa auditis, Et quid, inquit, uetat hodie me baptizari? quæ etiam priusquam te uiderem, illos quos dicunt deos, penitus auersata sum, quod mihi frequenter & penè quotidie sacrificanti sibi, præstare potuerunt nihil. Nam de pudicitia quid dicam? cum me neq; tunc deliciæ deceperint, neq; nunc egestas peccare compulerit. Satis autem puto innotuisse tibi, quantus mihi exinde fuerit amor pudicitię, quę ut euaderem inliciti amoris insidias, somnium finxi, ut cum duobus meis geminis peregrinarer, & hunc solum filium meum Clementem, ad solatium patri reliqui. Si enim mihi duo uix sufficiebant, quanto magis cõtristasset patrem, si nullum penitus habuisset? Erat enim miser, grandi affectu erga filios, ita, ut uix ei somni autoritas extorqueret, Faustinũ & Faustum Clementis huius fratres, mihi concedere, & ipse solus contentus esset Clemente. Hęc illa cum diceret, ultra non ferentes fratres mei, inruunt in complexus matris, cum multis lachrymis, & osculantur eam. At illa, quid uult, inquit, hoc esse? Tum Petrus: Nolo turberis mulier, constans esto, isti sunt Faustinus & Faustus filij tui, quos in profundo perisse dicebas: quomodo autem uiuant, & quomodo in illa horribili nocte de profundo euaserint, & quemadmodũ alius ipsorũ Niceta, & alius Aquila dicatur, ipsi tibi exponere poterũt, & unà tecum etiam nos audiemus. Vbi hæc Petrus dixit, mater nimio gaudio intercepta corruit, & tandẽ aliquando reparata, atq; in semetipsam regressa, ait: Obsecro uos dulcissimi filij, dicite mihi, quæ acciderint uobis post illam feralem, & crudelissimã noctem. Tum Niceta cœpit dicere: In illa nocte ô mater, cum nauis fuisset resoluta, & nos innitentes fragmento cuidam tabularũ, per pelagus iactaremur, uiri quidam, quibus per profundum latrocinari artificium est, repertos imposuerũt nos nauiculæ suæ, & remis

undarum

> *Niceta et Aquila fratres Clemẽtis, antehac dicti sunt Faustinus & Faustus.*

> *Mortuos enim legimus aliquot subito gaudio.*

> *Fidei Christianæ compendiũ.*

undarum uortices ſuperantes, diuerſis itineribus Cęſareã Stratonis perduxerunt, ibiq; adfligẽtes nos fame, uerberibus, metu, uti ne quod eſſet in uero proderemus: immutatis etiam noſtris nominibus uendiderunt nos cuidam uiduæ, honeſtæ admodum fœminæ, Iuſtæ nomine: quæ cum emiſſet, habuit loco filiorũ, ita, ut etiam græcis nos literis, & liberalibus adtentiſſime erudiret. Vbi uero adoleuimus, etiam philoſophorũ ſtudijs operam dedimus, quo poſſimus religionis diuinæ dogmata, philoſophicis diſputationibus adſerentes, cõfutare gentiles. Simoni autem cuidam mago, qui nobiſcum unà educatus eſt, pro amicitijs & puerili conſuetudine adhęſimus, ita, ut penè ab eo decipi poſſemus. Fertur enim in religione noſtra ſermo de propheta quodam, cuius ab omnibus, qui religioni huic deſeruiunt, ſperaretur aduentus, per quem immortalis & beata uita, credentibus danda promittitur. Hunc ergo nos putabamus Simonem. ſed hæc tibi mater, opportunius exponẽtur. Nos interim cum penè iam deciperemur à Simone, quidam collega domini mei Petri, Zachæus nomine, monuit ne falleremur à mago, ſed obtulit nos aduenięti Petro, ut ab ipſo quæ erant ſana & perfecta doceremur: quod & tibi optamus euenire, ſicut & nobis conceſſit deus, ut poſſimus etiam cibũ, & menſam habere cõmunem. hinc ergo fuit mater, quod nos à piratis raptos, tu in mari defunctos eſſe credidiſti. Cũ hæc dixiſſet Niceta, mater noſtra procidit ad pedes Petri, rogans & obſecrans, ut & ſeipſam & hoſpitam ſuam euocaret ſine mora, ac baptizaret, uti ne una, inquit, die damnum patiar conſortij & ſocietatis natorũ meorum. Similiter autem & nos filij eius rogabamus Petrũ. At ille: Quid putatis, inquit, quia ego immiſericors ſum ſolus, & nolo uos matris conuiuio ſociari? ſed neceſſe eſt eam uel una die ieiunare prius, & ita baptizari, & hoc quia ſermonem ab ea quendã audiui, per quem mihi fides eius claruit, & qui indiciũ dedit credulitatis eius: alioqui multis eam diebus oportebat antè inſtrui & doceri. Et ego quæſo te, inquam, domine mi Petre, dic quis eſt iſte ſermo, quem dicis dediſſe tibi indicium fidei eius? Et Petrus: Ille ſermo eſt, quo rogauit, ut & hoſpita ſua, cuius beneficijs uicem reddere deſiderat, ſimul baptizetur cum ipſa. Non autem rogaret, ut illi quam diligit præſtaretur hæc gratia, niſi credidiſſet quod magnum aliquod in baptiſmate munus eſſet. Vnde & ego reprehendo plurimos, qui cum ipſi baptizentur & credant, nihil tamen dignũ fide agunt cum his quos diligunt, id eſt uxoribus, uel filijs, uel amicis, quos non ad hoc hortantur, quod ipſi adſequuti ſunt, ſi quidẽ uere crediderint quod æterna uita per hoc donatur. Deniq; ſi eos ægrotare uideant, aut periculo alicui carnaliter ſubiacere, dolent & lugent, quia in hoc certi ſunt eis imminere perniciem. Ita ergo, ſi & de hoc certi eſſent, quod qui deum non colunt, manet eos pœna ignis æterni, quando ceſſarent monentes & cohortantes? Aut ſi obſiſterent, quomodo non lugerent eos & plangerent, certi ęterna eis imminere ſupplicia? Nunc ergo illam quidem mulierem euocabimus, poſtmodũ & uidebimus, ſi amat fidem religionis noſtræ, & prout conſequens fuerit agemus. Hæc autem quoniã fideliter ſenſit de baptiſmo, ieiunet uel una die ante baptiſmum. At illa cum iuramento ſatisfaciebat, præſente uxore domini mei Petri, quia ex quo recognouerit filium, præ multo gaudio cibum capere omnino nequiuerit, niſi heſterna die calicem aquę ſolum biberit. Teſtabatur autem & uxor Petri, dicens ita eſſe. Et Aquila ait: Quid ergo obſtat, cur non baptizetur? Tum Petrus ſubridens: Sed non eſt, inquit, hoc ieiunium baptiſmi, quod nõ propter baptiſmum ieiunatum eſt. Et Niceta: Sed fortè, inquit, uolens deus matrem noſtram nec una die agnitis nobis ſeparari à conſortio menſæ noſtræ, pręordinauit hoc ut antè ieiunaret. Sicut enim pudicitiam ſeruauit in ignorantia, ut proficeret ei ad baptiſmi gratiam, ita ieiunauit antequam ſciret ieiunij rationem, ut proficeret ei ad baptiſmum, & ſtatim ab initio agnitionis noſtrę nobiſcũ pariter menſæ cõſortio frueretur. Tum Petrus: Non nos, inquit, uincat malignus,

Philoſophiæ ſtudia perdiſcẽda ſunt ad refutãdos hæreticos

occaſione accepta per affectum matris: ſed magis uos & ego uobiſcum, hodie ieiu-

Ieiuniũ ante baptiſmum.

nemus cum ipſa, & craſtino baptizabitur: neqꝫ enim iuſtum eſt ad gratiam perſonę alicuius & amicitiæ, reſolui & extenuari præcepta ueritatis. Non ergo pigeat nos magis laborare cum illa, quia omne mandatũ præterire peccatum eſt. Doceamus autẽ ſenſus noſtros corporales, qui extrinſecus ſunt, ſeruire interioribus ſenſibus: & non interiores ſenſus, qui quæ dei ſunt ſapiunt, cogamus ſequi exteriores, qui quæ carnis ſunt ſapiunt. Propter hoc enim & dominus mandatum dedit, dicens:

Matth. 5.

Quicunqꝫ uiderit mulierem ad concupiſcendã eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Et his addidit: Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eũ, & abijce abs te: expedit enim tibi ut unum membrorũ tuorum pereat, quàm totum corpus tuum mittatur in gehẽnam ignis. Non dixit, ſcandalizauit te, ut poſteaquam peccaueris tunc abijcias cauſam peccati: ſed ſi ſcandalizat te, hoc eſt, ut antequam pecces, cauſam peccati prouocantis te & inritantis, abſcidas. Ne quis autem ueſtrûm putet fratres, quod membrorũ amputationem mandauerit dominus: propoſitũ in hoc uult reſecari, non membra, & cauſas quæ ad peccandum inliciunt, quo cogitatio noſtra aſpectus uehiculo ſubuecta, ad amorem dei ſenſibus corporeis inuiſa contendat.

Eruere oculum quid ſit.

Nec carnalibus oculis, uelut laſciuientibus equis, & extra mandatorum uiam currum declinare cupientibus, relaxet frena, & habenas indulgeat: ſed reuocet aſpectum corporis ad arbitrium mentis, & oculos noſtros, quos deus operis ſui inſpectores eſſe uoluit & teſtes, non patiatur fieri lenones mali deſiderij. Et ideo cedant legi dei, tam corporei ſenſus, quàm interna cogitatio, & illius uoluntati miniſtrent, cuius ſe opera eſſe intelligunt. Igitur ut ordo myſterij poſcebat & ratio, die poſtera

Poſt baptiſmũ imbuitur Matidia religionis myſterijs.

baptizatur in mari, & regreſſa ad hoſpitium, omnibus conſequenter myſterijs religionis imbuitur. Aderamus autẽ & nos filij ſui, Niceta & Aquila, & ego Clemẽs. Et poſt hæc ſimul cum ea prandimus, & ſimul glorificauimus deũ, referentes gratias ſtudijs, & doctrinæ Petri, qui nobis oſtendit per occaſionem matris, quomodo pudicitię bonum non pereat apud deũ: ſicut è contrario impudicitia, inquit, etiam ſi non ſtatim, tamẽ licet tarde, non effugit pœnam. In tantum autem pudicitia, inquit, deo placita eſt, ut etiam his qui in errore ſunt poſiti, nonnihil gratiæ in præſenti conferat uita. Nam futura beatitudo illis ſolum repoſita eſt, qui per gratiam baptiſmi pudicitiam iuſtitiamqꝫ ſeruauerint. Deniqꝫ exemplo eſt huic rei etiam hoc, quod erga matrem ueſtram geſtum eſt, cuius ſalus hęc omnis pro mercede pudicitiæ reparata eſt, ad quam cuſtodiendam & conſeruandam, non ſufficit ſola continentia, ſed ubi ſenſerit quis inſidias, & deceptionem parari, continuò ſicut ab ignis impetu, aut incurſu canis rabidi refugiat: nec cõfidat quod huiuſmodi inſidias poſſit facile aliquis philoſophando, aut palpando cohibere: ſed, ut dixi, effugiendũ eſt, & longe abſcedendum, ſicut fecit & ueſtra mater, uere & integre bonum diligens pudicitiæ. Propter quod & cõſeruata uobis eſt, ac uos illi, inſuper autem & æternę uitę agnitione donata.

Cum hæc & multa alia his ſimilia dixiſſet, ueſpere facto, requieuimus.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER OCTAVVS, RVFINO Torano Aquileiense interprete.

OSTERA autem die Petrus mane adsumptis fratribus m eis & me, descendit ad portum, ut in mari lauaremus, & post hoc ad locum quendam secretiorem secessimus, orationis gratia. Senex autem quidam pauper, & ut apparebat ex habitu, operarius, curiose ex occulto obseruare nos cœpit, ut uideret quid ageremus in secreto positi. Cumq; nos orantes uidisset, expectauit donec exiremus, & salutans nos, ait: Si non ægrè accipitis, & quasi curiosum me, aut importunum notatis, uelim uobiscum conferre sermonem: quia habẽs miserationem uestri, sub specie ueritatis errare uos nollem, & habere metum de his, quę non sunt: aut si putatis esse aliquid ueri, tradite etiam mihi. Si ergo patienter accipitis, possum uos paucis edocere, quæ recta sunt: si uero molestum est, pergam, & meos actus agam. Cui Petrus respondit: Dic age, quod tibi uidetur bonum, & libenter accipimus, siue id uerum, siue etiam falsum sit: amplectendus enim es, quia quod tibi bonum uidetur, tanquam pater pro filijs solicitus, commonere uoluisti. Tum senior cœpit dicere: In mari uos lauisse uidi, & post hoc ad secretum secessisse locum: obseruans ergo de occulto, quid in secreto ageretis, orantes inspexi: miseratus igitur errorem uestrum, operiri cœpi, usquequo egressos adloquerer, & docerem, ne erretis in huiusmodi obseruantia, quia neque deus est, neq; cultus hic aliquis est, neq; prouidentia in mundo, sed fortuitus casus, & Genesis agunt omnia, sicut ego ex meipso manifestissime comperi, in disciplina Matheseos præ cæteris eruditus. Nolite ergo errare, siue enim oretis, siue non oretis, quod Genesis uestra continet, hoc erit uobis. Et ego Clemens, nescio quid corde pulsabar, multa quasi nota mihi recolens in eo: bene enim ait quidã, quia quod ex aliquo natum est, etiam si multo tempore abfuerit, nũquam tamen scintilla propinquitatis extinguitur. Cœpi ergo interrogare ab eo, quis, & unde esset, uel quomodo ortus. At ille ad hæc respondere nolens: Quid, ait, hoc pertinet ad ea quę dixi uobis? Sed primo, si uidetur, sermo de his quæ proposuimus habeatur, & post hæc, si ita res poposcerit, nomen, & genus, ac patriam, & cætera quæ hæc sequuntur, inuicem nobis, ut amici amicis, poterimus aperire. Mirabamur tamen omnes eloquentiam uiri, & grauitatem morum, tranquillitatemq; sermonis. Petrus autem sensim sermocinando incedens, opportunum ad conloquendum prospicit locum. Et cum peruidisset iuxta portum recessum quendam secretum, residere nos fecit, & ita primus ipse incipit, nec contemptum senis habuit, neq; despexit, quod uilis ei amictus esset & sordidus. Ait ergo: Quoniamquidem uideris mihi uir eruditus esse, & misericors, ex eo quod adisti nos, & quod tibi bonum uidebatur, celatum nobis esse noluisti: uolumus & nos tibi quæ nobis bona & recta creduntur exponere, quæ si tibi minus uera uidebũtur, etiam tu nostrum erga te bonum propositum, libenter suscipe, sicut & nos tuum. Et cum hęc diceret Petrus, plurima multitudo conuenit. Tum Senex: Fortassis, inquit, contristat uos præsentia multitudinis. Et Petrus: Nequaquam, inquit: nisi hoc solum uereor, ne fortè disputantibus nobis, cum palàm facta fuerit ueritas, tu uerecundiam patiaris, pro præsentia multitudinis cedere & adquiescere his, quæ uera dici intellexeris. Ad hæc Senex ait: Ego non ita stultus consenui, ut intelligens quod uerum est, abnuam id ad uulgi gratiam. Cœpit ergo Petrus dicere: Videntur mihi hi qui loquuntur uerbum ueritatis, & qui inluminant animas hominum, similes esse radijs solis, qui ut

Lauant in mari priusquam orarent discipuli.

Genesis.

Petrus non despexit eos q̃ uel parũ idonea adferrent.

Hæc opinor fuit causa cur uulgũ eruditi à disputationib. abesse uoluerunt.

processerint, & apparuerint mundo, celari ultra aut occultari nullatenus possunt, dum non tam uidentur ab hominibus, quàm uidere omnibus præstant. Vnde & bene à quodam dictum est ad ueritatis præcones: Vos estis lux mundi, & non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neq; accendunt lucernã, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrũ, ut omnibus luceat qui in domo sunt. Et Senex: Bene ualde dixit, quisquis ille est. Sed exponat aliquis uestrûm, quod sibi sequendum uidetur, ut ad certum prospectum emittamus sermones nostros. Non enim sufficit ad inueniendam ueritatem destruere ea, quæ è diuerso dicunt, sed & ipsum proferre in medium, quod possit, qui è diuerso est, impugnare. Vt ergo partium sit æqua congressio, rectũ mihi uidetur, ut prius, quid uterq; nostrûm defendat, enunciet: & si placet, ipse primus incipiam. Ego dico, non secundum dei prouidentiam gubernari mundum, quia multa in eo iniuste & inordinate geri uidemus: sed Genesim dico esse, quæ omnia agit & continet. Ad hæc cum Petrus respondere uellet, Niceta præueniens, ait: Indulgeat mihi dominus meus Petrus ad hæc respondere, & non uideatur proteruum, quod iuuenis cum sene habeat, sed ut filius cum patre conloquar. Et Senex: Non solum tu, inquit, fili quod tibi uidetur ut prosequaris uolo, sed & si qui ex sodalibus tuis, si qui etiam de adstãtibus uidet scire aliquid, incunctanter proferat, libenter accipimus: conlatio enim plurimorũ facilius ea quę ignorantur inueniet. Tum ergo Niceta respondit: Non me æstimes pater temere fecisse, quod inserui me sermonibus domini mei Petri, sed magis pro honore eius hoc mihi facere uisus sum. Homo enim dei est plenus totius scientiæ, quẽ ne Græca quidem latet eruditio, quia spiritu dei repletus est, quem nihil latet. Sed quia ipsi de cœlestibus loqui conuenit, ego de his quæ ad Græcorũ loquacitatem pertinent respondebo. Postea uero, quàm à nobis Græcorũ more fuerit disputatum, atq; ad id uentum, ubi exitus nullus appareat, tunc ipse quasi scientia repletus, aperte & dilucide rerum nobis omnium patefaciet ueritatem, ut non solum nos, sed & omnes qui præstò sunt auditores, uiam ueritatis agnoscant. Et ideo nunc ipse quasi arbiter sedeat, ut cum unus aliquis ex nobis cesserit, tunc ipse suscipiẽs, indubitatam sententiã ferat. Hæc cum dixisset Niceta, hi qui conuenerant, inter semetipsos conloquebãtur: Hic'ne est ille quem audiebamus Petrus, illius qui in Iudæa apparuit, & signa ac uirtutes plurimas fecit, discipulus probatissimus? Et intendẽtes in eum, cum timore ac ueneratione ingenti stabant, tanquam boni serui honorem domino deferentes. Quod ubi Petrus sensit, ait ad eos: Attentius audiamus, rectum tenentes iudicium de his quæ dicentur ab utroq;, & post ipsorũ conflictum, quod necessariũ uisum fuerit, addemus & nos. Et cum hæc dixisset Petrus, gauisæ sunt turbæ. Niceta uero dicere hoc modo adgressus est. Definisti pater, quod non per dei prouidentiã mundus regatur, sed omnia Genesi subiaceant, uel quæ ad mores uniuscuiusq;, uel quæ ad gesta pertinent. Ad quę statim quidem potui respondere, sed quia iustum est seruare ordinẽ, definimus & nos quid teneamus, sicut ipse fieri rogasti. Ego dico prouidentia dei gubernari mundũ, his duntaxat quę gubernatione eius indigent. Vnus est enim omnia tenens, qui & mundum fecit, iustus deus, unicuiq; secundũ gesta sua quãdoq; redditurus. Ecce habes & nostram definitionem, nunc quod uis prosequere, uel mea destruens, uel tua adserens, ut & ego his quę à te prosequentur, occurrã. Aut si me uis priorẽ dicere, nõ morabor. Et Senex respondit: Siue tibi placet fili prius dicere, siue hoc magis placet ut ego dicam, nihil interest, apud eos præcipue, qui bona uenia disputant. Dic tamen tu prior, libenter accipio, atq; utinam possis etiam quæ à me dicenda sunt prosequi, atq; his quæ contraria sunt, obĳcere, & ex utrorunq; conlatione ostendere ueritatem. Niceta respondit: Si uis, inquit, possum etiam tuas partes dicere, & ad hæc respondere. Et Senex: Ostende mihi prius, quomodo potes scire ea quæ nondũ loquutus sum? & ita tibi credam,

Matth. 5.

Epicureorum sunt hæc commenta.

Petri eruditio.

Petrus arbiter inter congredientes.

Adsertiones Nicetæ contra Senem.

credam, quod partes meas proſequi poſſis. Et Niceta: Secta, inquit, tua & ſententia quam definiſti, manifeſta eſt his qui eruditi ſunt in huiuſmodi diſciplinis, certaq́ eſt eius conſequentia. Et quia ego non ſum ignarus quæ ſint definitiones philoſophorum, ex his quæ propoſuiſti, quid conſequatur agnoſco, maxime quia præ cæteris philoſophis, Epicuri ſcholas frequentaui. Frater autē meus Aquila, magis Pyrrhonios ſequutus eſt. Alius autem frater noſter Platonicos & Ariſtotelicos: itaq́ cum eruditis tibi auditoribus ſermo eſt. Tum Senex: Bene, inquit, & conſequenter docuiſti, quomodo ex his quæ propoſitæ ſunt definitionibus, etiam ea quę cōſequuntur aduerteres. Sed ego amplius aliquid profeſſus ſum, quàm ſentit Epicurus, quia introduxi Geneſim, eamq́ cauſam omniū geſtorum hominibus poſui. Cumq́ hæc ſenex dixiſſet, ego Clemens aio ad eū: Audi pater, ſi te frater meus Niceta obtinuerit, quia non ſine dei prouidentia mundus agitur, in iſta parte quæ ſupereſt de Geneſi, ego tibi potero reſpondere, eſt enim mihi notitia huius ſcientiæ. Et cum hæc dixiſſem, frater meus Aquila: Quid neceſſe eſt, inquit, ut eum patrē uocemus, cum in mandatis habeamus, neminem ſuper terram patrem uocare? Et poſt hæc reſpiciens ad ſenem: Non iniurioſe, inquit, accipias pater, quod fratrem meum culpaui, quia te patrem uocaret: habemus enim tale mandatū, ne aliquem nomine iſto uocitemus. Cumq́ hęc dixiſſet Aquila, riſit omnium adſtantium cœtus unà cum Sene, & Petro. Aquila autē requirente cauſam, cur omnes riſerint, aio ad eum, quod tu in quo alios culpas, id ipſe facis, qui ſenem appellaueris patrem. At ille negabat, dicēs: Vere neſcio ſi eum patrem uocaui. Interea Petrus mouebatur ſuſpicionibus quibuſdam, ſicut ipſe nobis enarrauit poſtmodum, & reſpiciens ad Nicetam, expedi, inquit, quod propoſuiſti. Tum Niceta hoc modo exorſus eſt: Omne quod eſt, aut ſimplex eſt, aut compoſitum. Quod ſimplex eſt, caret numero, diuiſione, colore, differentia, aſperitate, lenitate, pondere, leuitate, qualitate, quantitate, & ob hoc etiam fine. Quod uero compoſitum eſt, aut ex duobus, aut ex tribus, aut etiam ex quatuor compoſitum eſt, aut certe ex pluribus: & quæ compoſita ſunt, neceſſariò etiam diuidi poſſunt. Et Senex audiens hæc: Optime, inquit, & doctiſſime dicis fili. Et Niceta: Igitur illud quod ſimplex eſt, & his omnibus caret, quibus ſolui quod ſubſiſtit, poteſt, ſine dubio incomprehēſibile & immenſum eſt, neq́ initium ullum neq́ finem ſciens, & ideo unum & ſolum eſt, & ſine autore ſubſiſtēs. Quod autem compoſitum eſt, & numero, ac diuerſitati diuiſioniq́ ſubiacet, neceſſariò autore aliquo compoſitum eſt, atq́ in unam ſpeciem diuerſitas congregata. Quod ergo immenſum eſt, bonitate pater eſt, uirtute conditor. Neq́ ergo condendi uirtus in immenſo ceſſare potuit, neq́ bonitas ociari, ſed ad ſubſtituenda ea quæ ſunt, bonitate, ad componenda & firmanda, uirtute prouocatur. Subſtituuntur ergo & componuntur quædam, ut diximus, ex duobus, uel ex tribus, quædā uero ex quatuor, alia ex pluribus. Sed quoniam nunc nobis de mundi ratione quæritur, & de ſubſtantia eius, quam ex quatuor elementis eſſe compoſitam conſtat, cui omnes illæ decem differentiæ, quas ſuprà comprehendimus accidunt, ab his inferioribus incipientes gradibus, ad ſuperiora ueniemus. Via enim nobis ad intellectualia & inuiſibilia, ab his quę uidemus & contrectamus datur, ſicut continetur in Arithmeticis diſciplinis, ubi cum de diuinis quærit̄, ab inferioribus ad ſuperiores numeros aſcenditur. Cum uero de præſentibus & uiſibilibus ratio exponitur, de ſuperioribus ad inferiores numeros ordo dirigit̄. Aut nō ita eſt? Et Senex ait: Valde bene proſequeris. Et Niceta: De mundi nunc ergo ratione proſequendum eſt, cuius prima quæſtio in duas partes diuiditur. Quæritur enim utrum factus ſit, an non. & ſi quidem non eſt factus, ipſe erit illud ingenitum ex quo omnia. Si uero factus eſt, de hoc rurſus quæſtio in duas partes ſcinditur: Vtrum nam ex ſeipſo factus eſt, an ab alio. & ſi quidem à ſemetipſo eſt, excluditur ſine dubio prouidentia. Si prouidentia

Niceta Epicureus olim.

Pyrrhonius fuit Aquila, id eſt, Pyrrhonis aſſecla, qui delectū rerum ſuſtulit.

Matth. 23.

Simplex.

Compoſitum.

Immenſum.

Per inferiora ad ſuperiora peruenitur.

non recipitur, frustra animus ad uirtutē prouocať, frustra iustitia custoditur, quippe si non est qui iusto pro meritis aliquando restituat. Sed ne anima quidē ipsa immortalis uidebitur, si eam post absolutionem corporis, nullius prouidentiæ excipiat dispensatio. Nam si doceatur esse prouidētia, & per ipsam factus esse mundus, alia rursus quę discutiantur occurrunt: requiretur enim quomodo sit prouidentia, utrum generaliter erga omnia, an specialiter erga partes, an & generaliter erga partes, an & generaliter erga omnia, & specialiter erga partes. Generalis autem intelligitur hoc modo, quasi ab initio deus faciens mundum, ordinem dederit rebus, & cursum statuerit, & ultra eorum curam quæ geruntur, habere cessauerit. Specialis uero erga partes, hoc modo est, ut quorūdam quidem uel hominum, uel locorum prouidentiam gerat, quorundam uero non gerat. Generalis autem omniū, & specialis partium simul, hoc modo est, quasi & ab initio omnia fecerit deus, & usq; ad finem per singulos quosq; prouidentiam gerat, & unicuiq; reddat pro actibus suis. Prima ergo illa propositio quæ dicit, quia ab initio deus fecerit omnia, & cursu atq; ordine rebus imposito, de reliquo nihil ad se reuocet, secundum Genesim geri cuncta confirmat. Ad hoc ergo primo respondebimus, & his præcipue qui deos colunt, & Genesim defendunt, qui utiq; cum immolant dijs, & exorant eos, sine dubio cōtra Genesim se impetraturos aliquid sperant, & per hoc Genesim soluunt. Cum uero rident qui ad uirtutē prouocant, & ad continentiā cohortantur & dicunt, quia nemo potest facere aliquid, aut pati, nisi quod ei fato decretum est, omnē profecto cultum diuinitatis abscindunt. Quid enim colas eos, à quibus promereri nihil possis, quod nō patiať ratio decreti? Hæc interim aduersus illos dicta sint. Ego uero mundū dico à deo factum, & ab ipso quandoq; esse soluendū, ut ille appareat, qui æternus est, & ad hoc factus, ut semper sit, & dignos se, recipiat iudicio dei. Quod autem sit alius inuisibilis mundus, qui hunc uisibilem intra semetipsum contineat, postea quàm de uisibili mundo discusserimus, tunc & ad illū ueniemus. Nūc interim, quia factus sit mundus iste uisibilis, testantur etiam philosophorū plurimi sapientes uiri. Sed ne uideamur quasi egentes adsertionibus, uti uoluisse testibus, de principijs eius si uidetur quæramus. Corporeū esse mundum hunc uisibilem, eo ipso quod est uisibilis, satis constat. Omne autē corpus duas recipit differentias: aut enim cōnexum est & solidū, aut diuisum & separatum. Et si quidem cōnexum fuit & solidū corpus, ex quo mundus factus est, & per diuersas species partesq; secundum differentias sui, corpus illud partitum est & diuisum, necesse est intelligi, fuisse aliquem, qui corpus quod erat cōnexum & solidum dirimeret, atq; in partes multas duceret, formasq; diuersas. Aut si ex diuersis dispersisq; corporū partibus, omnis mundi hæc moles composita est & cōpaginata, necesse est nihilominus intelligi, fuisse aliquem qui in unum dispersas colligeret, & diuersas rebus species induceret. Equidem plures philosophorum hoc magis sensisse scio, quod ex uno corpore quam illi materiā uocant, diuisiones ac discretiones conditor fecerit deus, quod tamen ex quatuor simplicibus, & in unū temperamento quodam diuinæ prouidentiæ admixtis, cōstaret elemētis. Nam illud superfluò à quibusdā dictum puto, quod simplex corpus, id est absq; ulla coniunctione, sit mundi, cum constet nec corpus posse esse quod simplex est, neq; misceri posse, aut propagari, uel solui: quæ omnia utiq; mundi corporibus uidemus accidere. Quomodo enim solueretur si esset simplex, nec haberet intra se aliud à quo resolui ac diuidi posset? Quod si ex duobus aut tribus, uel etiā ex quatuor constare corpora uideň, cui non etiam exiguū habenti sensum manifestū sit, quod fuerit aliquis, qui in unū plura collegerit, & tēperamenti moderatione seruata, ex diuersis partibus solidū corpus effecerit? Hūc igitur nos conditorem mundi dicimus deum, hunc agnoscimus uniuersitatis autorē. Nam Græcorum philosophi de principijs mundi quærentes, alius alia incessit uia.

Cōtra Genesim ratio.

Philosophi etiā aliquot mūdum esse creatū confitentur.

Atomos intelligit.

Materia.

Deniq;

deniq; Pythagoras elementa principiorum, numeros esse dicit, Callistratus qualitates, Alcmęon contrarietates, Anaximandrus immensitatem, Anaxagoras ęqualitates partium, Epicurus atomos, Diodorus amere, hoc est, ex his in quibus partes non sunt, Asclepiades oncos, quod nos tumores uel elationes possumus dicere, Geometræ fines, Democritus idęas, Thales aquam, Parmenides terram, Zenon, Empedocles, Plato, ignem, aquam, aërem, terram: Aristoteles etiam quintũ introducit elementũ, quod acatonomaston, id est, incõpellabile nominauit, sine dubio illum indicans, qui in unum quatuor elementa cõiungens, mundũ fecerit. Siue igitur duo, siue tria, siue quatuor, aut etiam plura sint, uel innumera, ex quibus mundus constat, omni .x parte, qui plura in unum collegerit, & rursus collecta in diuersas species duxerit, ostenditur deus: & probat̃ per hæc, non potuisse machinã mundi sine opifice, & prouisore constare. Sed & hoc ipso quod in cõiunctione elementorum deficiente altero, aut abundante, cætera resoluuntur & concidunt, ostenditur ex nihilo accepisse principiũ. Nam uerbi gratia, si deficiat in aliquo humor, nec aridum stabit, humore enim pascitur aridũ, sicut & frigus calido, in quibus, ut diximus, si alterũ deficiat, penitus cuncta soluuntur, & in hoc originis suæ, quę ex nihilo facta sunt, produnt̃ indicia. Quod si materia ipsa probatur esse facta, quomodo partes eius & species, ex quibus mundus constat, uidebunt̃ infectę? Sed de materia & qualitatibus, non est nunc dicendi locus: hoc solũ docuisse sufficiat, deum esse omniũ conditorem: quia neq; si solidum & cõnexum fuit corpus, ex quo mundus constat, dirimi & discerni sine conditore, neq; si ex diuersis & discretis partibus in unum collectũ est, congregari & misceri sine artifice potuit. Igitur si mundi conditor deus esse à me euidenter ostenditur, qui erit Epicuro locus introducendi atomos, & adserendi quod ex corpusculis insensibilibus, non solũ sensibilia corpora, sed & mẽtes intellectuales ac rationales fiant? Sed dices, ut Epicuro uisum est, continuationes atomorũ indesinenti cursu uenientiũ, per immensa & sine fine tempora miscentiũ se, atq; in unum conglobantiũ, corpora solida efficiuntur. Non uenio ad hęc ut rem fabulosam, & inepte cõpositam dicam: uideamus magis si qualecunque istud est, potest stare quod dicit̃. Aiunt enim corpuscula ipsa quę atomos appellant, diuersis esse qualitatibus, & alia quidẽ humida, & ob hoc grauia, ac deorsum tendẽtia: alia uero arida & terrena, atq; ob hoc nihilominus grauia: alia autẽ ignea, & ob hoc rursum semper nitentia: alia uero frigida, & ob hoc pigra & semper media. Quomodo ergo cum alia semper sursum tendant, utpote ignea, & alia semper deorsum, utpote humida & arida, alia uero media, & non æquali cursu incedant, coire simul potuerunt, & unũ corpus efficere? Si quis enim de superioribus, uerbi gratia, minutissimas paleas, & ad eandem magnitudinẽ minutissimi plumbi particulas deorsum iaciat, nunquid poterant, quamuis æquales sint magnitudine, leues paleæ partes plumbi particulas consequi? longe enim uelocius ad imum grauiora perueniunt. Ita ergo & atomi etiã, si magnitudine æquales sint, pondere tamen inæquales, nunquã poterunt, quę leues sunt, cõsequi grauiores: quod si consequi nõ possunt, sine dubio nec misceri, nec corpus efficere. Tum deinde si indesinẽter feruntur, & semper ueniunt, & rebus quarũ iam mensura integra constat adduntur, quomodo stare uniuersitas potest, cũ tam immensis ponderibus noua semper pondera cumulent̃? Sed & illud requiro: si paulatim coëuntibus corpusculis extruebatur hic quẽ uidemus ambitus cœli, quomodo nõ in eo ilico cum cõsurgeret cõruit? siquidem hians machinę ipsius summitas nullis suffulta repagulis stringeretur. Sicut enim hi qui ędificiorũ tholos in circulum instruunt, nisi conclusionẽ medij uerticis strinxerint, uniuersum pariter soluitur: Ita & mundi circulus quem tam decora specie collectum uidemus, si non subitò & sub uno diuinę uirtutis rotatu, potentia cõditoris effectus est, sed paulatim concurrentibus atomis & instruentibus, non

Rationes cõtra atomos Epicuri.

ut ratio patebat, ſed ut fortuitus incidiſſet euentus, quomodo non prius quàm colligi poſſet & concludi, dilapſus eſt & diſſolutus? Ad hæc etiam illud requiro, quod ſit munimen, ſuper quod tam immenſæ molis iacta ſint fundamẽta? Et rurſus illud ipſum quod dixeris munimen, ſuper quid iaceat? Et itẽ illud aliud ſuper qd? & eo uſq; interrogando progrediar, donec reſponſio ad nihil & inane perueniat. Quod ſi dicat aliquis, quia atomi igneæ qualitatis coniunctæ, ſibi corpus unum fecerunt, & quia ignis qualitas nõ deorſum, ſed ſurſum tendit, impoſitam mundi molem, ad ſuperiora ſemper nitens ignis natura ſubuectat. Ad hæc reſpondebimus: Quomodo potuerunt atomi igneæ qualitatis, quæ ſemper ad ſuperiora contendunt, in inferiora deſcendere, & in profundo, ac ſub omnia demerſo inueniri loco? Cum itaq; grauiores quæq;, id eſt terrenæ uel humidę qualitates præueniant, ut diximus, leuiores, unde & cœlum, uelut ſuperiorem fabricam igneis atomis, quæ & leuiores ſunt, & ſurſum ſemper fugiunt, adſerunt ſtructã: neq; ergo fundamenta ignis, aut alia ulla habere mundus poteſt, neq; atomis grauioribus cum leuioribus, id eſt his quæ deorſum ſemper præcipitant, & his quæ ſemper ſurſum fugiunt, ſocietas aut compaginatio ulla cõueniat. Igitur quod impoſſibile ſit ex atomorũ coniunctione, corpora mundi ſolidari, ſufficienter dictum, & quod non potuerint inſenſibilia corpora, etiamſi ulla ratione coire & connecti potuiſſent, formas dare corporibus & menſuras, uel membra fingere, uel qualitates efficere, uel exprimere quantitates, quæ utiq; omnia modulatione ſui manũ teſtantur artificis, & opus rationis oſtendunt, quam rationẽ ego uerbũ & deum appello. Sed dicet aliquis hæc à natura fieri: iam in hoc de nomine cõtrouerſia eſt. Cum enim conſtet mentis eſſe & rationis opus, hoc quod tu naturam uocas, ego deum conditorẽ uoco, conſtat nec potuiſſe nec poſſe uel corporum ſpecies tam neceſſarijs diſtinctionibus inſtitutas, uel animorum ſenſus inrationabili opere, & quod ſenſu careat effici. Quod ſi idonei tibi teſtes uidentur philoſophi, Plato de his teſtatur in Timæo, ubi de mundi factura diſcutiens requirit, utrum nam ſemper fuerit, an initium ſumpſerit: & pronunciat quia factus ſit: Viſibilis enim, inquit, eſt & palpabilis atq; corporeus: omnia autem quæ huiuſmodi ſunt, facta eſſe conſtat: Quod autem factum eſt, aliquem habet ſine dubio autorem, à quo factum eſt: hunc ergo, inquit, factorem parentemq; omnium, & inuenire difficile eſt, & inuentum uulgo enarrare impoſſibile. Hæc quidem Plato dicit: ſed & ſi ipſe alijq; Græcorum philoſophi, de factura mundi ſilere uoluiſſent, nónne omnibus intellectum habentibus, palàm eſſet? Quis enim eſt exigui ſaltem ſenſus homo, qui cum cernat domum, omnia quæ ad uſus neceſſaria ſunt habentem, cuius cameram in ſphæræ gyrum uideat collectam, eamq; uario ſplendore, & diuerſis imaginibus depictam, luminaribus præcipuis & maximis adornatam: quis, inquam, eſt, qui huiuſmodi fabricam uidens, non ſtatim pronunciet, à ſapientiſſimo & potentiſſimo artifice eſſe conſtructam? Et ita quis inuenietur inſipiens, cum cœli opus inſpiciat, ſplendorem ſolis cernat, ac lunæ, aſtrorum curſus, & ſpecies, & uias certis rationibus & temporibus uideat definitas, non tam à ſapiente hæc artifice, & rationabili, quàm ab ipſa ſapientia & ratione clamet effecta? Quod & ſi ſecundum alios Græcorum philoſophos audire uis, & mechanicis imbutus es diſciplinis, de excelſis quæ traduntur, non te ſine dubio latent. Ponunt enim ſphæram æqualiter ex omni parte collectam, & ad omnia ſimiliter reſpicientem, atq; à centro terræ æquis ſpatijs diſtinctam, ipſaq; ſui æqualitate ita ſtabilem, ut eam in nullam partem declinare undiq; æqualitas collecta permittat, & ita à nullo fulcimento ſubuecta ſuſtentatur ſphæra. Quod ſi uere hanc habeat ſimilitudinem mundi machina, euidens eſt opus in ea diuinum. Si uero, ut alijs uiſum eſt, ſuper aquas poſita ſphæra, uel ſuper ipſas fertur, uel in ipſis uoluitur, etiam ſic magni in ea artificis opus declaratur. Sed ne de his quæ non omnibus palàm ſunt, incerta

Naturã eſſe parentem rerum, quomodo intelligendum.

Plato in Timæo mundum teſtatur creatum.

incerta uideatur adſertio, ad ea ueniamus quæ neminem latent. Quis aſtrorũ curſus tanta ratione diſpoſuit, ortusq́ eorum & occaſus inſtituit, certisq́ & demenſis temporibus unicuiq; tenere cœli ambitũ dedit? Quis ad occaſum alijs etiam redire in ortum permiſit? Quis impoſuit modum curſibus ſolis, ut horas, & dies, & menſes, & temporũ uiciſſitudines, diuerſis motibus ſignet? & nunc hyemem, inde uer, æſtatem, poſt & autumnũ, certa curſus ſui dimenſione diſcernat, & ſemper eiſdem uicibus anni orbem inconfuſa uarietate conſtringat? Quis inquã tanti ordinis moderatricem, non ipſam dei pronunciet ſapientiam? Et hæc quidem ſecundum illa nobis dicta ſint, quæ de excelſorum diſciplinis traduntur à Græcis. Quid autem & de his quæ uel in terris uel in mari uidemus, nónne euidenter edocemur, dei in his non ſolum opus eſſe, ſed & prouidentiam? Nam quod in terra montes excelſi, certis quibuſq; habentur in locis, ut ex his uelut compreſſus & coanguſtatus aër, ordinatione dei cogatur & exprimatur in uentos, ex quibus & fructus germen concipiant, & ęſtiuus ardor temperiem ſumat, cum pliades ignitę ſolis ardoribus incanduerint. Sed dices: Cur & ardor ſolis ut temperies requiratur? & quomodo fruges humanis uſibus neceſſariæ matureſcerẽt? Sed & illud aduerte, quod ad axem meridianum, ubi plus eſt caloris, non multa datur nubium cõſtipatio, nec abundans copia imbrium funditur, ne morbus habitãtibus generetur: humidæ enim nubes, ſi calore rapido coquantur, aërem corruptum & peſtiferum reddunt. Sed & terra calidum imbrem ſuſcipiens, non nutrimenta ſegetibus, ſed perniciẽ præbet, in quo quis dubitat opus eſſe diuinę prouidẽtiæ? Deniq; Aegyptus, quia Aethiopicis è uicino flagrat ardoribus, ne inſanabiles corruptelas aëris imbriũ neceſſitate ſuſciperet, campi eius non pluuiã nubibus miniſtratam, ſed terrenũ quodammodo imbrẽ Nilo inũdante ſuſcipiũt. Quid de fontibus dicemus, & fluuijs? qui perẽni in mare fluunt meatu, & per diuinam prouidentiam, nec illis abundans deficit curſus, nec mare tantas aquarum recipiens copias, ullum ſentit augmentũ, ſed in eadem menſura, & ea quæ conferunt, & ea quæ ibi conferuntur elementa perdurant. Sed dicis mihi, ſalſa aqua naturaliter conſumit fluentum dulce, quod ei fuerit infuſum. Et in hoc ergo manifeſtum eſt prouidentiæ opus, ut ſalſum faceret illud elementum, in quod curſus omnium aquarum, quas ad uſum hominibus præſtiterat, declinauit, uti ne per tanta ſeculi ſpatia, repletus maris alueus, inundationem pernitioſam terris & hominibus redderet. Nec ita quiſquam inſipiens erit, ut hanc tantam rationem, tantamq́ prouidentiam ab inrationabili natura arbitretur eſſe diſpoſitam. Quid autem de uirgultis? quid de animalibus dicam? non'ne per prouidentiam factum eſt, ut cum ſenecta temporis reſoluerentur, uirgulta quidem uel plantis, uel ſeminibus quæ ipſa dederint, animalia uero per progeniem reparentur, & mira quadã diſpenſatione prouidentiæ, naſcituro pecori lac præparatur in uberibus, ac ſtatim ut natũ fuerit, nullo docente, ſcit ubi alimonię ſuæ horrea requirat? Gignuntur autem non ſolum mares, ſed & fœminæ, ut ex utroq; poſſit rurſus conſtare poſteritas. Sed ne, ut putant homines, uiderentur hæc naturæ quodã ordine, & non diſpenſatione fieri conditoris, pauca quædam ad indicium & documentum prouidentiæ ſuæ, mutato ordine genus ſeruare iuſſit in terris, uerbi gratia, ut per os conciperet Coruus, & per aurem Muſtela generaret, ut aues nonnullæ, ſicut Gallinæ, interdum oua uel uento, uel puluere concepta parerent, alia quædã animalia marem uicibus alternis in fœminam uerterent, & ſexum per annos ſingulos commutarẽt, ut Lepores & Hyænę, quas Belluas uocant. Alia etiam ex terra orirenẽ, atq; inde ſumerent carnem, ut Talpæ, alia ex cinere, ut Viperæ, alia ex putrefactis carnibus, ut Veſpæ quidem equinis, Apes autem bubulis, alia ex fimo boum, ut Scarabei, alia ex herbis, ut de ocimo Scorpius, & rurſus herbę ex animalibus, ut ex cornu cerui uel capræ apij & aſparagi. Et quid opus eſt plura ęnumerare, in quibus

A curſu aſtrorũ probat prouidentiam.

Raræ pluuiæ ad axem meridianum quare ſint.

Calidi imbres peſtilẽtes ſunt

Aqua marina ineffabili prouidentia ſalſa eſt.

Virgulta.

Quædã mutato naturæ ordine gignuntur.

diuina prouidētia, mutato ordine eo, qui à natura datus putatur, multimodis differentijs natiuitatem animalium constare uoluit, ex quibus non inrationabilis rerum cursus, sed ipsius dispensatus ratione doceret? Aut non & in hoc plenissimū demonstratur opus diuinæ prouidentiæ, ubi ex terra & aqua, ad uitam hominum

Terra humorē tanquam uberibus concipit.

semina iacta reparantur? Quæ cum terræ fuerint mandata, uoluntate dei humorem quem susceperit gleba, uelut uberibus suis seminibus immulget: aquis enim inest quædam uis spiritus à deo dati ex initio, cuius opere, habitus futuri corporis, in ipso statim semine formari incipit, & per culmum spicamq; restitui: turgefacto etenim ex humore seminum grano, per angustos quosdam uenarum meatus uis illa spiritus, quæ inesse aquis data est, utpote incorporea trāscurrens, ad incrementum semina suscitat, & crescentium species format. Ministerio igitur humidi elementi, cui uitalis ille spiritus insitus semper & ingenitus est, efficitur ut non solum reparetur, sed ut per omnia similis species & forma his quę iacta fuerint seminibus redeat. Quæ ratio, cui uel breuem sensum habenti, per inrationabilē naturam, & non per diuinam sapientiam constare uidebitur? Denique etiam hæc ad similitudinem

Terra uuluæ habet speciem.

humanæ natiuitatis formata sunt: uidetur enim terra uuluę locum tenere, cui semen iniectū per aquæ & spiritus uim, sicut suprà diximus, & formatur, & alitur. Sed & in hoc admiranda est diuina prouidentia, quod uidere nos quidē & agnoscere fecit, quæ fiunt: quomodo autem & qualiter fiant, in secreto posuit & in occulto, ut non indignis ad agnitionem subiaceant, sed dignis & fidelibus, cum meruerint patefiant. Vt autem rebus ipsis & exemplis probemus, nihil omnino ex

Experimentum aqua & spiritu omnia cōstare.

terrena substātia seminibus dari, sed totum ex elemento aquæ & spiritus qui inest ei uirtute constare: pone mihi uerbi gratia in cratere aliquo amplissimæ magnitudinis, inijci terræ talenta centum, & seminentur in eo diuersæ species seminum, uel olerum, uel etiam uirgultorum, his præbeatur ad rigandum aqua sufficiens, & per annos plures habeatur ista diligentia: congregentur autem semina quæ collecta fuerint, uerbi gratia frumenti, uel hordei, aliarumq; specierum per singulos annos seorsim, donec uniuscuiusq; seminis aceruus, ad centum talentorum pondus ascendat, tum etiam arbores auulsæ radicitus adpendantur, & his omnibus ex cratere sumptis, si adpendatur terra, centum sua nihilominus talenta salua restituet. Vnde ergo dicemus omne illud pondus, omnemq; quantitatem seminum diuersorum atq; arborū surrexisse? nonne euidenter apparet quia ex aquis? Terra enim quod suum est integrū tenet, aqua uero quæ per singula iniecta est, nusquam profusa est, ob potentē diuinæ conditionis uirtutem, quæ per unam aquæ speciem tantorum seminum uirgultorumq; & substantias reparat, & species format, & genus fœnore multiplicato custodit. Ex quibus omnibus satis abundeq; patere puto, artifici sensu, & non inrationabili naturæ opere cuncta effici, & uniuersa constare. Sed ueniamus adhuc, si uidetur, etiam ad nostram, id est ad hominis substantiā, qui est paruus in alio mundus, & cōsideremus quanta sit ratione compositus: & ex hoc præcipue sapientiā conditoris intelliges, qui cum ex diuersis substantijs constet, id est, mortali & immortali, per artificē prouidentiā conditoris, societatē diuersitas non refugit, & quidem longe à se substantijs. Alia nanq; de terra adsumitur, & à conditore formatur: alia uero ex immortalibus substantijs datur, nec tamen ei per huiuscemodi coniunctionem honor immortalitatis infringitur, nec, ut quibusdam uidetur, affectus quibus ad hæc singula moueri possit. Nam corpus quod ex ossibus

Semen ex medullis.

Ossa in corpore humano sunt ro columnis.

& carnibus constat, initium sumit ex semine uiri, quod è medullis calor eliciens, uuluæ quasi terræ consignat: cui inhærens ex fonte sanguinis, paulatim rigatū in carnem & ossa producitur, atq; in speciem autoris iacti seminis reformatur. Et uide in hoc artificis opus, quomodo ossa uelut colūnas quasdam, quibus caro sustentetur ac portetur, inseruit. Tum deinde ęqualis ex utraq; parte, id est dextera ac lę-

ua, men-

Proportio corporis humani. ua mensura seruetur, ut cōgruat pes pedi, & manus manui, digiti quoq; digitis, ut singuli ad singulos tota æqualitate concordent: sed & oculus oculo, & auris auri, quæ non solū consona sibi & concordantia, sed & usibus necessarijs apta formantur. Manus quidem ut operi cōmodæ sint, pedes ut gressibus, oculi ut uisibus seruiant, superciliorum excubijs custoditi: aures ad audiendū ita formatæ, ut cimbalo similes, suscepti uerbi repercussum sonitū altius reddant, & usq; ad sensum cordis emittant. Lingua autem ad loquendū inlisa dentibus, plectri reddat officium: ipsi uero dentes alij ut incidāt & diuidant cibos, & interioribus tradāt: *Ideo præcisores dicti.* interiores uero ut in modū molæ cōficiant & comminuant, quo opportunius stomacho traditi coquātur, unde & molares appellati sunt. *Molares.* Sed & nares cōmeandi flatus, & reddendi ac recipiendi gratia factę sunt, ut innouatione spiritus, calor naturalis qui ex corde est, uel accēdi uel refrigerari, cum res poposcerit queat pulmonis officio, qui pectori inhærere datus est, ut mollicie sui palpet & foueat cordis uigorē, in quo uidetur uita cōsistere: uita dico, non anima. Nam quid dicam de substantia sanguinis, quam uelut fluuius ex fonte procedens, & uno prius alueo inuectus, tum deinde per innumeras uenas, quasi per areas deriuatus, totam humani corporis terrā, uitalibus rigat fluentis, *Iecur.* iecoris opere ministratus, quod ad efficaciā digestionis ciborum, atq; in sanguinē mutandorū in dextro latere iacet. *Splen.* In sinistro uero splenis est locus, qui trahere ad se & purgare quodāmodo sordes sanguinis possit. *Intestina quare humida.* Intestinorū quoq; ratio quanta est? quæ idcirco longis nexibus in circulorū ordinata sunt modū, ut susceptas digestiones ciborū paulatim egerāt, quo neq; ad subitū inanes efficiant locos, & his qui superadditi fuerint non impediantur cibis. Membranæ autem in modū idcirco facta sunt, ut ex ipsis ea quę intrinsecus sunt, humorē sensim suscipiant, quo neq; subitò effusus exinanisset interna, neq; dēsiore cute prohibitus, arida quæ extrinsecus habētur efficeret, & totam hominis fabricā sitis necessitate turbaret. *Vulua.* Porrò uero fœminea positio, & uuluę sinus ad recipiendū germen, & confouendū uiuificādumq; cōmodissimus, quem non ratione & prudentia effecta esse, quæ facta sunt, suadeat, quod in ea solū parte mēbrorū, à uirili specie fœmina discrepat, qua posteritas sata suscipitur, & fouetur? & rursus uirilis habitus ea tantū modo membrorū parte immutet, qua ei uis ferēdi & generādi hominis inest. Et in hoc magnū quidem testimoniū prouidentiæ datur, ex necessaria diuersitate membrorū, sed ibi maius ubi in habitus similitudine, usus diuersitas, & officij uarietas inuenit. Nam mamillę uiris æque sunt ac fœminis, sed fœminarum solæ sunt, quę lactis munere replentur, ut statim ubi genuerint, apta sibi paruulus inueniat nutrimenta. Quod si tanta ratione uidemus in homine membra disposita, ut cum in cæteris omnibus similis habitus uideatur, in his tantūmodo discrepent, in quibus usus diuersitatem requirit, & neq; in uiro aliquid superfluū aut egens, neq; in fœmina quod desit uideamus, uel quod abundet, quis ex his omnibus non euidenter agnoscat rationis opus, & sapientiā conditoris? His adstipulatur etiam cæterorum animaliū rationabilis diuersitas, & suo quodq; usui ministerioq; cōueniens. Hæc testatur & arborū uarietas herbarumq; diuersitas, tam specie uariata, quàm succis. Hæc adserit & permutatio temporū, in quatuor distincta uicissitudines, & certis horis, diebus, mensibus, annum circulus claudens, & ne unam quidem horam statutæ rationis excedens: hinc deniq; etiam mundi ipsius ætas certa & stabili ratione, concepto annorū numero censet. *Quæstiones inutiles & curiosæ omittantur.* Sed dices, quando mūdus factus est, & quare tam tarde? Hoc possis obtendere etiamsi ante factus fuisset: diceres ēm, cur non & ante hoc? & ita immensa secula trāscendens, semper possis requirere, cur non & ante hoc? Sed nobis nunc sermo non de eo est, sed si omnino factus est. Si enim factū cōstat, necessariò potentis & summi artificis opus est: quod si constat, quando eum facere uoluerit, sapientis artificis arbitrio iudicioq; relinquendum est. Nisi uideatur tibi omnis hæc

ſapientia, quæ tam immanẽ mundi machinã ſtruxit, & ſingulis quibuſq; rebus, formas & ſpecies dedit, quarum habitum non decori ſolum conuenientem, ſed & futuris uſibus aptiſſimũ & neceſſariũ poneret, hoc eam ſolum fugerit, quo tam magnificę cõditionis opportunum tempus adſumeret. Eſt apud illum profecto certa ratio, ſunt euidentes cauſæ, cur, & quando, & qualiter fecerit mundũ, quas hominibus, quibus hæc quæ ante oculos poſita ſunt, & de eius prouidentia cõteſtantur,

Ignorãtur quædam ab hominibus cum laude.

inquirere & intelligere pigrũ fuit, aperiri utiq; non oportuit: quæ enim in occulto habentur, & intra ſapientiæ ſenſus, uelut intra regios theſauros recõdita ſunt, nemini patent, niſi his qui ab illo didicerint, apud quem ſignata ſunt hæc & repoſita. Deus ergo eſt qui fecit omnia, & ipſe à nemine factus eſt: qui autem naturam pro deo nominant, & per naturã facta eſſe cuncta teſtantur, latet eos appellationis ſuę error. Si enim naturã inrationabilem putant, ſtultiſſimũ eſt, rationabilẽ facturam ab inrationabili factore progredi. Si uero ratio eſt, id eſt logos, per quam facta conſtat uniuerſa, ſuperfluò nomen immutant, ubi de conditoris ratione profitent̃. Ad hæc ſi quid habes pater, proſequere. Hæc cum Niceta dixiſſet, Senex ita reſpondit: Tu quidẽ fili prudenter, & fortiter proſequutus es, in tantũ ut melius dici poſſe de prouidentia non putem. Sed quoniã hora iam multa eſt, craſtino ad hæc quæ perſequutus es, reſpõdere aliqua uolo, de quibus ſi mihi ſatisfeceris, gratiæ me fateor debitorem. Et his à ſene dictis, ſurrexit Petrus. Quidam uero ex adſtantiũ Laodicenſiũ primas, rogabat Petrũ & nos, ut Senis indumẽta quæ habebat ſordida & ſciſſa mutaret: quem Petrus & nos amplexi, & conlaudantes pro honeſta & optima uolũtate ſua, dicebamus: Quia nec nos ita inſipientes ſumus, & impij, ut cui tam precioſa uerba cõcredimus, non multo magis etiã hæc quæ ad uſus corporeos ſunt neceſſaria prębeamus, quę eum & libenter ſuſcepturũ credimus, tanquã à filijs patrẽ, ſed & tectũ nobis & uitam communem fore credimus. Hæc cum nos diceremus, & ille primarius ciuitatis, ſumma ui, & blandimentis plurimis auellere à nobis cuperet Senem, nos uero eò uehementius retineremus, omnis populus adclamauit ut illud magis fiat, quod ipſi placet Seni: & cum ſilentium factum fuiſſet, Senex iuramento præuenit, dicens: Hodie apud nullum manebo, neq; ab aliquo quicquam ſuſcipiam, uti ne alterius delectio alterius triſtitia fiat, hæc enim poſtmodum ſi uiſum fuerit, fieri poſſunt. Et cum hæc dixiſſet Senex, Petrus ait ad primarium ciuitatis: Quoniam noſtri præſentia, bonam uoluntatem tuam oſtendiſti, triſtem te non oportet abſcedere, ſed accipiemus abs te gratiam pro gratia, domum tuam nobis oſtende, & præpara eam ut craſtino diſputatio, quæ futura eſt habeatur, & ſi qui uolunt adeſſe ad audiendum permittantur. Quæ cum audiſſet primas ciuitatis, ualde gauiſus eſt, ſed & omnis populus libenter audiuit. Cumq; diſceſſiſſent turbæ, domum ſuam oſtendit: diſcedere autem & Senex cœpit. Ego tamen uni ex

Pediſequi Clementis.

pediſequis meis imperaui clàm ſubſequi ueſtigium Senis, & diſcere ubi maneret. Nos autem cum rediſſemus ad hoſpitium, enarrauimus omnia fratribus, quæ nobis cum Sene habita ſunt, & ita ex more cibo ſumpto requieuimus. Die autem poſtera Petrus mature ſurgens, ſuſcitauit nos, & perreximus pariter ad locum ſecretum, in quo et pridie orationis cauſa fueramus, atq; inde poſt orationẽ dum ueniremus ad conſtitutam domum, in itinere monebat nos dicens: Audite me conſerui dilectiſſimi, bonum eſt ut unuſquiſq; ueſtrûm ſecundum quod poteſt, profit accedentibus ad fidem religionis noſtrę, & ideo non uos pigeat ſecundum ſapientiam, quæ uobis per dei prouidentiã conlata eſt, differentes inſtruere ignaros & docere,

Petrus ſermoni ueritatis nihil uult addi niſi eloquentiam.

ita tamem ut his quæ à me audiſtis & tradita ſunt uobis, ueſtri tantum ſermonis eloquentiam ſocietis. Nec aliquid proprium, & quod uobis non eſt traditum proloquamini, etiam ſi uobis ueriſimile uideatur: ſed ea, ut dixi, quæ ipſe à uero propheta ſuſcepta uobis tradidi, proſequamini, etiam ſi minus plenæ adſertionis eſſe uidebuntur.

uidebuntur. Hinc enim sępe contingit declinare quosdam à ueritate, dum speciem sibi uerioris & ualidioris ueritatis, proprijs cogitationibus reperisse se credunt. His à Petro dictis, libenter annuimus, dicentes ei, nihil nos acturos, nisi quod ipsi uideretur. Tum ille: Vt ergo, inquit, sine periculo exerceamini, me coram disputate singuli, ita ut unus alij succedat, ac suas unusquisq; explicet quæstiones. Nunc ergo, quoniam hesterno die Niceta sufficienter disseruit, hodie sermonē faciat Aquila, & post Aquilam, Clemens, inde ego, si tamen etiam me res poposcerit aliquid addere. Interea dum huiuscemodi sermones cedimus, ad domum uentum est, in qua suscipiens nos paterfamiliàs, introducit ad locum quendam, in similitudinem theatri collectum, & pulchre exædificatū, in quo turbas plurimas ex tempore noctis operientes nos reperimus, inter quos & Senex qui pridie nobiscum disputauerat. Itaq; medium habentes Petrum, ingredimur etiam nos, circunspicientes sicubi cerneremus Senem: quem prior Petrus uidens in medio turbæ latitantem, euocauit ad se, dicens: Clariorem multis animam possidens, cur in occulto lates, & uerecundia contegeris? accede huc magis, & quæ tibi uidentur, exequere. Vbi hæc dixit Petrus, statim turbæ locum dare cœperunt Seni. Cumq; accessisset, ita cœpit: Eorum quæ die hesterno prosequutus est iuuenis, etiamsi uerba non memini, sensum tamen & ordinem teneo, & ideo necessarium puto propter eos qui hesterno non adfuerunt, Anacephalæosin facere eorum quæ dicta sunt, & breuiter cuncta repetere, ut etiamsi me aliquid effugerit, ab eo qui prosequutus est præsente, commonear. Hic ergo fuit hesternæ disputationis sensus, quod omnia quæ uidentur, quoniam certa mensura & arte, formaq; ac specie constant, sine dubio à sapiente uirtute facta esse, ut rationis ipsius prouidentia mundus regatur, etiamsi nobis ea quæ geruntur in mundo, minus recte geri uideantur. Consequitur autem, ut si creator omnium deus est ac mens, sit etiam iustus: quod si iustus est, necessariò iudicat, si iudicat, necesse est ut homines de suis actibus iudicentur: & si de actibus suis unusquisq; iudicatur, erit ergo inter iustos & peccatores iustum quandoq; discrimen. Hæc fuit, ut opinor, totius uerbi cōtinentia. Si ergo ostendi potest, quod mens ac ratio cuncta condiderit, consequens est, & ea quæ sequuntur ratione & prouidentia geri. Si uero natura imprudens & cæca gignit uniuersa, perimitur sine dubio iudicij ratio, nec discussio peccatorum, ac benefactorū remuneratio sperabitur, ubi iudex non est. Quia ergo omnia in hoc pendent, & huic capiti adhærent, non indignemini, si fortè paulò latius discuti hæc & pertractari uoluero. In hoc enim mihi ad omnia quæ proponuntur, uelut prima ianua clauditur, & ideo hanc mihi ante omnia aperiri uolo. Nunc ergo audite quæ dico, & respondeat mihi si quis uestrûm uolet: non enim erubescam discere, si audiero quod uerum est, & recte dicēti adquiescere. Igitur hesterno à te habitus sermo, qui adserebat quod arte, & mensura, & ratione cuncta constarent, non ualde me suadet, mentem rationemq; esse quæ fecerit mundū: multa enim habeo, quæ ostendā competenti mensura, ac forma, & specie constare, nec tamen per mentem condita ac rationē. Tum præterea uideo multa incondite, incōsequenter, iniuste geri in mundo, & sine Genesis cursu nihil fieri posse, quod post omnia etiā ex meipso manifestissime adprobabo. Hæc cum Senex diceret, Aquila respondit: Quoniam ipse proposuisti, ut ad ea quæ diceres haberet copiam respōdendi qui uelit, concedit mihi frater meus Niceta hodie facere sermonē. Et Senex: Prosequere, ait, fili, ut uis. Et Aquila respondit: Promisisti quod ostenderes multa esse in mundo quæ formam ac speciem æquali ratione collectam gerāt, quæ tamen cōstet non effici per conditorem deum. Nunc ergo quod promisisti ostende. Et Senex: Ecce arcum uidemus in cœlo circulum tenere omni mensura collectum, & habere speciem ueri, quam fortassis nec mens cōdere, nec describere ratio potuisset, nec tamen hic ab aliqua mente fit.

Prima ianua ad agnitionē dei.

Ecce in breui totum propoſui, reſponde ad hæc. Tum Aquila: Non continuò, inquit, ſi quid ex typo & forma exprimitur, id intelligitur à ratione eſſe, ac ſine mente non fieri poſſe, quoniã typus ipſe qui exprimit figuras ac formas, non ſine mente factus eſt. Verbi cauſa, cera ſi adfigatur ſculpto anulo, imaginem quidem & figuram ſumit ex anulo, qui ſine dubio ſenſu caret, ſed anulus qui exprimit effigiem, manu artificis ſculptus eſt, & mens fuit ac ratio, quæ typum anulo dedit. Ita ergo & arcus exprimitur in aëre, ſol enim nubibus rareſcẽtibus radios ſuos imprimens, & humori nubilo uelut ceræ molli adfigens orbis ſui typum, arcus ſpeciem reddit, & efficit hoc ipſa, ut dixi, repercuſſio ſplendoris ſolis in nubibus, atq; ex illis fulgorem circuli eius reddens: fit autem hoc non ſemper, ſed cum opportunitatem ſui, humectæ nubes rareſcendo præſtiterint. Vnde & rurſus cum denſantur nubes & coëunt, arcus forma reſoluitur, & exoleſcit: deniq; nunquam ſine ſole & nubibus arcus apparet, ſicut nec ſine typo & cera, & alia huiuſmodi materia exprimitur imago. Non ergo mirum eſt, ſi conditor deus ex initio fecit typos, ex quibus nunc formæ exprimantur ac ſpecies. Simile autem hoc & illi, quod ab initio deus elementa inſenſibilia creauit, quibus ad reliqua omnia formãda, & explicanda uteretur. Sed & qui ſtatuas formant, typum prius luci uel ceræ fingunt, & ex ipſo redditur ſtatuæ effigies: tum deinde & umbra redditur ex ſtatua, quæ umbra per omnia formã ac ſimilitudinem ſtatuæ gerit. Quid ergo, dicemus inſenſibilem ſtatuã formare umbram, tam diligenti, quàm ipſa ſtatua eſt, ratione collectam: an illi ſine dubio adſcribetur umbræ collectio, qui & ſtatuam finxit? Si ergo tibi uidetur hoc ita ſe habere, & ſufficit quod de hoc dictum eſt, ad alia inquirẽda ueniamus, aut ſi aliquid adhuc deeſſe putas, repetamus. Et Senex ait: Volo ut repetas de hoc, ſunt enim & alia multa quæ ſimiliter fieri uideo: nam & fructus arborum ſimili modo pulchre formati, & in rotundũ mire collecti naſcuntur: & foliorum ſpecies ingenti decore formatur, atq; exquiſita arte uiridis membrana cõtexitur. Tum præterea pulices, mures, lacertas, & his ſimilia, nunquid & hæc dicemus à deo fieri? Vnde ex his uilioribus, coniectura capitur meliorum, quod nequaquam mentis arte formentur. Bene, inquit Aquila, de foliorum textura, & de paruis animalibus colligis, quod ex his fides etiã melioribus deroganda ſit: ſed non te iſta decipiant, ut putes quaſi duabus ſolis manibus operantem deum, non poſſe uniuerſa complere quæ fiunt, ſed memento quomodo heſterno tibi frater meus Niceta reſpondit, & myſterium ante tempus aperuit, uere quaſi cũ patre loquens, & cur & quomodo fiant hæc, quæ inutilia uidentur, expoſuit. Et Senex: Cur iſta inutilia, uoluntate illius ſummæ mentis fiant, uelim à te audire. Si, inquit, liquidò apud te conſtat, quod mentis & rationis opus in ipſis eſt, tum demum tibi etiam cur facta ſunt, dicere non pigebit, & quod iuſte facta ſint edocere. Ad hæc Senex reſpondit: Non poſſum fili, ea quæ uidentur ex arte formata, dicere per mentem fieri, propter cætera quæ iniuſte & inordinate fieri uidemus in mundo. Si te, inquit Aquila, ea quæ inordinate fiunt, dicere quod per prouidentiam dei facta ſint non ſinunt, cur non ea quæ ordinate fiunt, dicere te quod à deo facta ſint cogunt? & quia inrationabilis natura, opus rationabile proferre non poſſit? Certum eſt enim, nec omnino negamus, quia in hoc mundo quædam ordinate, quædam inordinate fiant: ea ergo quæ rationabiliter fiunt, crede quod per prouidentiam fiant: quæ uero inrationabiliter & inordinate, quia naturaliter eueniant & fortuitò accidant. Miror autem non aduertere homines, quia ubi ſenſus eſt, poſſunt res ordinate fieri & inordinate: ubi autem nullus eſt ſenſus, neutrum omnino effici: nam ratio ordinem facit: ordinis autem curſus ſi contrarium quid acciderit, quod ordinem turbet, neceſſariò inordinatum aliquid profert. Et Senex: Hoc ipſum mihi à te oſtendi uolo. Non, inquit, morabor Aquila. Duo uiſibilia ſigna monſtrantur in cœlo, unum ſolis, aliud lunæ: hæc

Arcus in cœlo ex repercuſſione ſolis.

Cõtemptiſſima quæq; animalia à deo creantur.

næ: hæc sequuntur & aliæ quinque stellæ, diuersos & proprios singulæ explicantes cursus. Hæc ergo deus posuit in cœlo, quibus aëris temperies pro ratione temporum dispensetur, & ordo uicissitudinum permutationumq; seruetur. Horum autem ipsorum ministerio, & si quando pro peccatis hominum plaga & correptio terris iniicitur, perturbatur aër, lues animantibus, corruptio frugibus, pestilens per omnia mortalibus annus inducitur: & ita fit, ut uno eodemq; ministerio, & seruetur ordo & corrumpatur. Etenim palàm est incredulis & imperitis, quod cursus solis utilis & necessarius mundo, per prouidentiam datus semper ordinatus habeatur. Lunæ uero ad comparationem cursus solis, in augmentis & detrimentis suis apud imperitos inordinati cursus uidentur & incompositi. Nam sol certis distinctionibus & ordinatis mouetur: ex ipso enim sunt horæ, ex ipso dies cum ascenderit, ex ipso etiam nox cum occiderit, ex ipso menses & anni numerantur, ex ipso uicissitudines temporum fiunt, dum ad superiora conscendens uer temperat: ubi autem ad summum cœli uenerit, æstiuos accendit calores: decidens rursus autumni temperiem reddit; ubi uero ad inferiorem redierit circulum, ex glaciali compage cœli, rigorem nobis hyberni frigoris derelinquit. Sed de his aliàs latius differemus. Nunc interim, cum sit iste minister bonus, ad uicissitudines temporum moderandas, tamen ubi secundum uoluntatem dei correptio mortalibus datur, incandescit acrius, & urit mundum uehementioribus flammis. Similiter autem & lunæ cursus, atque hæc quæ imperitis uidentur inordinata permutatio, incrementis frugum, & pecudum, omniumq; animantium cõmoda est: augmentis enim eius detrimentisq; mira quandam prouidentiæ arte, omne quod gignitur, alitur & crescit: de quibus latius prosequi possemus, & aperire de singulis rationem, nisi nos propositæ quæstionis ordo reuocaret. His tamen ipsis eisdemq; ministerijs, quibus gignuntur, aluntur, augentur uniuersa, cum fuerit iusta aliqua ex causa ordinis instituti mutata temperies, corruptio oritur & intemperantià, ut in homines, sicut suprà diximus, castigatio dei uoluntate procedat. Sed fortasse dices: quid, quod in ista communi castigatione similia impij patiuntur & pij? Verum est, etiam nos fatemur: sed pijs castigatio ad profectum cedit, ut in præsenti uita adflicti, purgatiores ueniant ad futuram, in qua perpetua eis requies præparata est. Simul autem ut & impij aliquantulum ex ipsorum castigatione proficiant, aut iusta in eos feratur iudicij futuri sententia, cum in eisdem castigationibus, iusti quidem gratias egerint deo, iniusti autem blasphemauerint. Igitur cum in duas partes rerum diuidatur opinio, quod alia per ordinem, alia contra ordinem fiant: ex his quidem quæ secundum ordinem fiunt, oportuit credi esse prouidentiam: de his uero quæ contra ordinem geruntur, causas require ab his, qui eas per doctrinam propheticam didicere: quibus enim innotescere potuit sermo propheticus, sciunt quando, et ob quam causam ęrugo, grando, pestilentia, & horum similia per singulas quasq; generationes exorta sint, & ex quibus peccatis hæc ad uindictã data sint, unde humano generi causa tristitiæ, unde gemitus ac dolores acciderint, unde etiã tremoris languor aduenerit, & quod hæc ab initio fuerit uindicta paricidij. Nam ab origine mundi nihil horum fuit, sed ex impietate hominum initium mala ista sumpsere, & inde semper crescentibus iniquitatibus, & malorum numerus creuit. Sed idcirco diuina prouidentia iudicium erga omnes statuit, quia præsens seculum non erat tale, in quo unusquisque possit pro meritis dispensari. Non ergo ex his, quæ pro peccatis hominum mundo acciderũt, malis, illa contemplanda sunt, quæ ab initio cum nullæ malæ causæ existerent, bene & ordinate instituta sunt: deniq; ad indiciũ eorũ quæ ab initio fuere, inueniuntur nõnullæ gentes alienæ ab huiusmodi malis. Nam Seres quia caste uiuunt, expertes habentur horũ omnium, quia neq; post conceptum adiri ultra apud eos fœminam fas est, neque cum

Quamobrẽ pij cum impijs aliquando adfligantur.

Calamitates nobis in uindictam datæ sunt.

Seres innocentes.

purgatur, carnibus ibi immundis nemo ueſcitur, ſacrificia nemo nouit, ſecundum iuſtitiã omnes ſibiÿpſis iudices fiunt. Idcirco igitur neqꝫ caſtigantur iſtis plagis quas ſuprà diximus, & plurimũ temporis in uita durãtes, abſqꝫ ægritudine finiunt uitã. Nos autem miſeri uelut cum ſerpentibus peſſimis habitantes, cum hominibus dico iniquis, perferimus neceſſariò cum ipſis adflictionum plagas in hoc mundo, ſed ſpem gerimus, ex conſolatione futurorũ bonorum. Si propter iniquitates, inquit Senex, aliorum cruciantur etiam iuſti, oportuit deum tanquam prouiſorem iubere hominibus, ut non facerent ea, ex quibus neceſſe eſſet cum iniuſtis adfligi etiam iuſtos, aut facerent emendationem aliquam, aut purificationem mundo adhiberent. Iuſſit, inquit Aquila, deus hæc, & dedit præcepta per prophetas, quomodo homines uiuere deberent: ſed & hæc contempſerunt, imò uero & eos ſi qui fortè obſeruare cupiebant, diuerſis iniuriÿs adflixerunt, donec etiam ipſos à propoſita obſeruatione deÿcerent, & ad incredulitatis nihilominus uerterent turbam, ſibiqꝫ ſimiles efficerent. Propterea deniqꝫ ab initio cum fuiſſet omnis terra maculata peccatis, deus diluuium mũdo induxit, quod uos ſub Deucalione factum dicitis, & tunc unum quendam iuſtum cum filiÿs ſuis in arca reſeruauit, & cum eo omnium ſeminum, omniumqꝫ animantium genus. Et tamen etiam qui ex ipſis nati ſunt, tempore intercedente, rurſus ſimilia prioribus agunt: obliuioni enim quæ acciderant data ſunt, ita, ut poſteri ne hoc ipſum quidem crederent, quod diluuium factum eſt. Vnde & ſtatuit deus in pręſenti ſeculo ultra non fieri diluuium, alioqui ſecundum rationem peccatorum, neceſſe erat etiam per ſingulas generationes hoc fieri infidelitatis gratia, ſed magis indulſit per ſingulas gentes, angelos quoſdam agere principatum, qui malis gaudent, quibus tamen ea conditione poteſtas aduerſum unũquenqꝫ mortalium data eſt, ſi prius ſe ipſe quis peccando eis feciſſet obnoxium, donec adueniret ille qui bonis gaudet, et compleretur per ipſum numerus iuſtorum, & per omnem mundum creſcente multitudine piorum, aliqua ex parte reprimeretur impietas, & innoteſceret omnibus, quia omne quod bonum eſt, à deo fit. Ex arbitriÿ autem libertate unuſquiſqꝫ hominũ dum incredulus eſt de futuris, per malos actus incurrit mala. Et hæc ſunt quæ uidentur in mundo contra ordinem geri, quibus cauſas, ut eſſent, infidelitas dedit. Mirãda igitur per omnia eſt diuinæ prouidentiæ diſpenſatio, quæ his qui initio fuerint, bonam quidem uiam uitæ incedentibus, bonis incorruptibilibus dedit perfrui: ubi uero peccauerunt, mali originem peccato pariente ſumpſerunt. Et unicuique bono quaſi quodam coniugiÿ fœdere, ex parte peccati ſociatum eſt malum, quoniamquidem humano ſanguine terra polluta eſt, & aræ dæmonibus ſuccenſæ, aërem quoque ipſum inceſto ſacrificiorum fumo temerarunt, & ita demum corrupta prius elementa, hominibus corruptelæ uitium, uelut radices ramis ac fructibus tradiderunt. Vide ergo in hoc, ut dixi, quàm iuſte uitiatis rebus prouidentia diuina ſuccurrit, ut quoniam bonis dei, mala quæ ex peccato originem ſumpſerant, ſociata ſunt, duabus his partibus, duos principes poneret, & ei qui bonis gaudet, bonorum ordinem, qui ad fidem prouidentiæ ſuæ, credentes adducere ſtatuit: ei uero qui malis gaudet, ea quæ contra ordinem & inutiliter geruntur, ex quibus ſine dubio etiam prouidentiæ fides in dubium ueniat, & habita eſt per hoc à iuſto deo iuſta diuiſio. Hinc ergo eſt quod cum ordinatus aſtrorũ curſus, fidẽ faciat manu artificis conditũ mundum, rurſum conturbatio aëris, aura peſtilens, fulminum uagi ignes, prouidentiæ opus refellant. Habent enim, ut diximus, ſingula quæque bona, contraria & coniuncta ſibi mala, ut fœcundis imbribus, grando inimica eſt, ut rori placido, rubiginis eſt ſociata corruptio, ut uentis lenibus, procellarum turbines iuncti ſunt, fructuoſis arboribus, infructuoſæ, herbis utilibus, noxiæ, animalibus mitibus, fera & pernicioſa connexa ſunt. Hæc autem omnia poſita ſunt à deo, pro eo quod homi-

Peccatũ diluuio ultus eſt deus.

Omne bonum à deo.

Malũ bono tanquam ex fœdere adhæret.

hominibus uoluntas arbitrij à bonorũ proposito discessit, et declinauit ad mala. Igitur in omnibus mũdi rebus habetur ista diuisio: & sicut sunt pij, ita & impij: ut sunt prophetæ, ita & falsi prophetæ. Sed & apud gentiles sunt philosophi, sunt & falsi philosophi. Iudæorũ quoq; circuncisionẽ Arabicæ gentes, aliæq; plurimæ ad ministeriũ suæ impietatis imitati sunt. Sic et diuino cultui est contrarius dęmonũ cultus, & baptismo baptismus, & legi leges, & apostolis pseudapostoli, & doctoribus falsi doctores. Et inde est unde apud philosophos, alij adserant prouidentiã, alij negant, alij unũ deũ, alij plures defendunt. Vsq; ad hoc res deniq; accessit, ut cum uerbo dei fugentur dęmones, per quod esse prouidentia declarat̃, inuenerit ars magica ad infidelitatẽ confirmandã, quomodo etiam hoc ex contrarijs imitet̃. Sic serpentum uenena mitigare carminibus inuentũ, & uerbo ac potestati dei cõtrarias inducere sanitates. Angelis quoq; dei contraria reperit ars magica ministeria, animarũ suscitationes contra hæc, & figmenta dęmonũ ponens. Et ne multa enumerando, sermonem longius trahã, nihil omnino est quod fidem prouidentiæ faciat, & non habeat è contrario aliud ad infidelitatẽ paratũ: & ideo qui ignorant istam diuisionẽ rerum, pro his quæ à semetipsis discordant in mundo, non putant esse prouidentiam. Sed tu pater, quasi uir sapiens, ex ista diuisione elige partem quæ ordinem seruat, & fidem prouidentiæ facit, & non solum sequaris illam partem quæ contra ordinem currit, & prouidentiæ derogat fidem. Ad hæc Senex respondit: Da mihi uiam fili qua possim ex duobus istis ordinibus, quorum alter adserit, alter refutat prouidentiam, unum aliquem in meis sensibus confirmare. Rectum, inquit Aquila, habenti iudicium facile discrimen est: nam & hoc ipsum, quod ais, ordo & inordinatio, ab artifice fieri potest: nam uerbi gratia ponamus de excelsa rupe abruptum saxum in præceps ferri, idq; inlisum solo in multa fragmenta comminui, nunquid euenire ullo modo potest, ut in illa multitudine fragmentorũ, inueniatur unum saltem fragmentum, in quo perfecta aliqua species per omnia habeatur ac forma? Et Senex respondit: Non potest. Quod si adsit, inquit Aquila, signorum artifex, excisum de monte saxum manu artifici & sensu rationabili formare in quam uelit speciem potest. Et Senex: Verum, inquit, istud est. Ergo, ait Aquila, ubi sensus non est rationabilis, nulla species ex integro formari potest: ubi autem sensus est artifex, ibi & forma, & informitas esse potest: uerbi gratia, si excidat è mõte saxũ artifex cui formam uelit imponere, necesse est ut id primo informe cędat et barbarũ, tum deinde paulatim excudens, & ad libram suæ artis exculpens, exprimat formam quam mente cõceperit. Ita ergo ex informitate uel deformitate, artificis manu peruenitur ad formam, & utrũq; ab artifice procedit: simili igitur modo, & ea quæ in mũdo geruntur, per artificis prouidentiam fiunt, etiamsi minus ordinata uideantur. Et ideo, quia tibi duę istę innotuerũt uię, earũq; accepisti diuisiones, fuge infidelitatis uiam, ne forte perducat te ad illum principẽ, qui malis gaudet: sequere fidei uiam, ut peruenire possis ad regem illum qui bonis hominibus gaudet. Ad hæc Senex respondit: Cur autẽ & princeps ille qui malis gaudet factus est, & unde factus est, aut non est factus? Aquila ait: Alterius temporis est iste tractatus: uerum ne expers abeas etiam huis responsionis, pauca tibi de hoc quoque insinuabo. Præscius omnium deus ante constitutionem mundi, sciens quia futuri homines alij quidem ad bona, alij uero ad contraria declinabunt, eos qui bona eligerint suo principatui, & suæ curæ sociauit, atque hæreditatem sibi eos propriam nominauit: eos uero qui ad mala declinarent, angelis regendos permisit, his qui non per substantiam, sed per propositum cum deo permanere noluerunt, inuidiæ & superbiæ uitio corrupti: dignos ergo dignorum principes fecit. Ita tamen eos tradidit, ut non habeam potestatem in eos faciendi quod uolunt, nisi statutum sibi ab initio terminum transeant. Hic est autem statutus terminus, ut nisi quis prius fecerit dæ-

Arabes circũcisionem Iudæorũ sunt imitati.

Abusus multarum rerum.

monum uoluntatem, dæmones in eo non habeant potestatem. Et Senex ait: Magnifice prosequutus es fili, superest nunc ut dicas unde est substantia mali: si enim à deo facta est, fructus malus radicem culpabilem docet, uidetur enim & ipsa malæ naturæ: si uero coæterna fuit hæc substantia deo, quomodo potest quod æqualiter ingenitum & coæternũ est, alteri esse subiectum? Non semper fuit, inquit Aquila: sed neq; si ex deo facta est, continuò necesse est, etiam conditorem eius talem uideri, quale est illud, quod ab eo factum est: nam substãtias quidem deus fecit omniũ. Sed si rationabilis mens quæ à deo facta est, nequaquam conditoris sui legibus adquiescit, & modum statutæ sibi temperantiæ excedit: quid hoc ad conditorem spectat? uel si aliqua est ratio hac superior, ignoramus: neq; enim de singulis ad perfectum scire possumus, & de his præcipue pro quibus non sumus iudicãdi cur ignoremus. Ea uero pro quibus iudicandi sumus, facillima sunt ad intelligendũ, et penè uno sermone absoluuntur. Omnis enim propemodum actuum nostrorum in eo colligitur obseruãtia, ut quod ipsi pati nolumus, ne hoc alijs inferamus: sicut enim ipse occîdi non uis, caueas oportet, ne aliũ occidas. Et sicut tuũ non uis uiolari matrimonium, nec tu alterius macules thorum: furtum pati non uis, nec ipse facias: & intra hanc regulam humanorum gestorum singula quæq; concurrunt. Tum Senex: Ne ægre, inquit, accipias fili, quod dicturus sum: sermones tui quamuis ualidi sint, non possunt tamen flectere me ut credam, fieri aliquid posse extra Genesim. Scio enim omnia mihi necessitate Genesis accidisse, & ideo suaderi mihi nõ potest, quia uel bene, uel male agere in nostra potestate sit: & si actus nostros in potestate non habemus, non potest credi futurum esse iudicium, per quod uel malis pœnæ, uel bonis præmia tribuantur. Deniq; quoniam te imbutum uideo in huiuscemodi disciplinis, pauca tibi ex ipsa arte proferam. Si, inquit Aquila, ex ipsa disciplina adstruere aliquid cupis, frater meus Clemens tibi diligentius respõdebit, qui plenius sciẽtiam matheseos adtigit: ego enim alijs uijs adserere possum, quod actus nostri in nostra sint positi potestate: ista autem quæ non didici, præsumere non debeo. Cum hæc Aquila dixisset, ego Clemens, crastino, inquam, dices pater ut uoles, & audiemus libẽter, nam & te puto gratè habiturum, quod cum his tibi erit sermo, qui expertes non sunt eius quam protuleris disciplinæ. Cum ergo placuisset inter me & Senem, ut sequenti die disputatio nobis de ratione Genesis haberetur, utrum omnia ex ea fierẽt, an esset aliquid in nobis, quod non Genesis, sed animi iudicium gereret, Petrus surrexit, & sermonem facere hoc modo cœpit: Mirum mihi admodũ est, quod res quæ facile inueniri possunt, homines exquisitis cogitationibus ac uerbis difficiles faciunt, & hi maxime qui uidentur sibi sapientes, quiq; uolentes dei uoluntatem comprehendere, quasi homine utũtur deo, imò & si quid minus: nam hominis consilium uel sensum scire nemo potest, nisi ipse prodat quid cogitauerit: sed neq; artem quis discere potest, nisi multo tempore à magistro fuerit imbutus: quãto magis inuisibilis & incõprehensibilis dei, neq; sensum, neq; opus scire quis potest, nisi ipse mittat prophetam, qui enarret consilium suum, et uiam conditionis exponat, in quantum discere hominibus fas est. Vnde ridiculum puto, cum naturalibus uijs de uirtute dei homines iudicant, & putant hoc quidem ei esse possibile, illud uero impossibile, aut hoc maius, illud minus, ignari omnium, qui cum sint homines iniusti, iudicant deum iustum, artificem imperiti, incorruptibilem corrupti, factura factorem. Et nolo putetis, quia hæc dicens iudicandi de rebus perimo facultatem, sed consilium do ne per diuina quis incedens, sine fine incurrat errores. Et ideo non solum sapientibus, sed & omnibus hominibus, qui desiderium gerunt agnoscendi quod sibi expedit, suadeo, ut requirãt uerum prophetã, quia ipse solus est, qui nouit omnia, & scit quid, & quomodo unusquisq; quærat. Inest enim intra uniuscuiusq; nostrum mentem, sed in illis quidem, qui desiderium dei agnitionis,

Christiani quæ ... ignoremus, quàm inuestigant.

Clemens matheseos fuit doctus.

tionis, & iustitiæ eius nullum gerunt, ociatur. In his uero qui quod animæ suæ expedit quærunt, operatur & scientiæ lumen accendit. Propter quod primo omniũ hunc requirite, quem si non inueneritis, ab alio uos agnituros aliquid non speretis. Inuenitur autem citò ab his qui ueritatis amore perquirunt, & quorũ anima præoccupata non tenetur in malitia. Adest enim his qui eum in innocentia spiritus sui desiderant, qui per patientiam sustinent, & suspiria de profundo cordis, ueritatis amore producunt: fugit autem maleuolas mentes, quia ut propheta, cognoscit cogitationes uniuscuiusq;. Et ideo nemo putet eum per prudentiam suam inuenire posse, nisi, ut suprà diximus, mentem suam omni nequitia uacuam effecerit, atque agnitionis eius desideriũ purum & fidele conceperit. Vbi enim talem se quis præparauerit, ipse, ut propheta, uidens præparatã mentem, sponte se adhibet ad agnoscendum. Si quis igitur uult omnia discere, non per singula discutiens, neq; enim poterit, cum sit mortalis, dei inuestigare cõsilium, & ipsam immensitatem perscrutari: sed si discere, ut diximus, omnia desiderat, uerum prophetam requirat. Quem cum inuenerit, non quæstionibus & disputationibus, neq; argumentis cum eo agat, sed si quid responderit, si quid pronunciauerit, hoc certum esse, non potest dubitari. Et ideo quæratur uerus propheta ante omnia, & eius uerba teneanť: in quibus illud tantummodo discutiendum unicuiq; est, ut satisfaciat sibi, si uere prophetica eius uerba sunt, id est, si indubitatam fidem continent futurorum, si tempora definita consignant, si rerum ordinem seruant, si non quæ prima sunt, nouissima, et quæ in nouissimis gesta sunt, prima narrarunt, si nihil uersutũ, nihil magica arte ad decipiendũ compositũ continent, aut si non quæ alijs reuelata sunt, ad se transtulerit, admixtis mendacijs. Et cum his omnibus recto iudicio discussis, uerba constiterit esse prophetica, ita demum credi eis de omnibus quibus dixerint, & responderint, debet. Etenim cõsideremus diligẽtius opus diuinæ prouidẽtiæ. Nam quod philosophi introduxerunt uerba subtilia quędam & difficilia, ita ut ne ipsa quidem uocabula sermonum, nota esse omnibus possent & intelligibilia, deus eos qui sibi artifices uerborum uidebantur, per omnia imperitos esse erga agnitionem ueritatis ostendit. Simplex enim est, & manifesta, ac breuis rerũ scientia, quæ per uerum prophetam traditur, quam isti per deuia incedentes, & scrupeas uerborũ difficultates, tota ignorauerunt uia. Igitur uerecũdis & simplicibus mentibus, cum uiderint fieri quæ prædicta sunt, satis abundeq; sufficit, ut de certissima præscientia, certissimam scientiam capiant, & de cætero requiescant, euidenti agnitione ueritatis adsumpta: cætera omnia æstimatione tractantur, in quibus firmum nihil esse potest. Quis enim sermo est, qui non recipiat contradictionem? & quæ argumentatio est, quæ non possit alia argumentatione subuerti? & inde est quod ad nullum finem scientiæ & agnitionis per huiusmodi disputationem peruenire homines possunt, priusq; finem uitæ inueniunt, quàm quæstionũ. Et ideo cum in his omnia habeantur incerta, ad uerum prophetam ueniendum est: quem deus pater uolens ab omnibus diligi, hæc quæ homines induxerunt, in quibus nihil potest adprehendi, uoluit penitus extinguere, ut eò magis iste quæreretur, & quam illi obcluserãt, hic hominibus uiam ueritatis aperiret. Propter hunc enim deus etiam mundum fecit, & ab ipso mundus repletur, unde & quærentibus se adest ubiq;, etiãsi in ultimis terrę finibus quærať. Si uero non purè eum quis, nec sancte, neq; fideliter quærat, intra ipsum quidem est, quia ubiq; est, & intra sensus omnium inuenitur: sed, ut suprà diximus, infidelibus dormit, & absens habetur his, à quibus esse non creditur.

Christus in nonnullis hominibus ociosus est.

Prudẽtia humana cæcutit in rebus diuinis.

Habes albã, ut ita dixerim, lineam ad quam exigas prophetias.

Logodædalos & architectos uerborũ appellat Cicero.

Cumq; hæc & alia huiusmodi Petrus de uero propheta prosequutus esset, turbas dimisit. Senem uero cum rogasset plurimum permanere nobiscum, obtinere non potuit, sed & ipse discessit, alia die, sicut placuerat, rediturus. Et post hæc nos una cum Petro ingressi hospitium cibo & quiete solito utimur.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER NONVS, RVFINO Torano Aquileiense interprete.

EQVENTI die Petrus unà nobiscum mature ad locum, in quo pridie habita fuerat disputatio, properauit, atque ibi cum plurimas iam ad audiendũ conuenisse turbas, & Senem cum eis uideret, ait ad eum: Hesterno die ô Senex, cum Clemente placuerat ut hodie sermo fieret, & aut tu ostenderes nihil extra Genesim fieri, aut Clemẽs doceret Genesim non esse. Ad hæc Senex respondit: Et quid placuerit memini, & tua uerba teneo, quæ post pactiones loquutus es, quibus docuisti impossibile esse homini scire aliquid, nisi à uero propheta didicerit. Et Petrus: Nescis, inquit, quomodo dixerim, sed nunc te ego commonebo: de uoluntate dixi, & consilio dei, quam habuit priusquam mundus esset, et quo consilio fecerit mundum, tempora statuerit, legem dederit, iustis ad bonorum remunerationem futurum seculum promiserit, iniustis pœnas ex iudicij sententia statuerit: hoc ego dixi consilium, & hanc uoluntatem dei, ab hominibus inueniri non posse, quia nemo hominum potest sensum dei coniecturis & æstimatione colligere, nisi propheta ab eo missus enunciet. Non ergo de quibuscunq; disciplinis, aut studijs dixi, quia inueniri sine propheta, aut sciri non possint: quippe qui sciam & artificia, & disciplinas sciri, & exerceri ab hominibus, quas non à uero propheta, sed à magistris hominibus didicerint. Quoniam ergo te professus es gnarum esse positionis syderũ, & stellarum cursus, ex quibus conuinceres Clementẽ, quod Genesi omnia subiaceant, aut ab ipso disceres, quod per prouidentiam reguntur uniuersa, & est etiam aliquid in nobis, hoc expedire uos conuenit. Ad hæc Senex respondit: Iam quidem necessarium non erat huiusmodi mouere quæstiones, si possibile esset nobis à uero propheta discere, & audire definita sententia, quia sit aliquid in nobis, & in arbitrij positum libertate: ualde enim me sermo tuus mouit hesternus, in quo de uirtute prophetica disputasti: unde & ego assentio, & confirmo sententiam tuam, quia nihil potest ab homine certum indubitatumq; cognosci, cui & exiguum uitæ tempus est, & breue ac tenue spiramen, quo retineri uidetur in uita. Veruntamen quoniam priusquam de prophetica uirtute aliquid audirem, pollicitus uideor Clementi, ut ostenderem, quia omnia subiecta sunt Genesi, aut ab ipso discerem, quia est aliquid & in nobis, præstet mihi ipse in hoc gratiam, ut primus incipiat, et quæ obijci possunt, proponat & absoluat: ego enim, ex quo paucis à te audiui de uirtute prophetiæ, magnitudinẽ præscientiæ considerans, obstupui fateor, nec omnino recipiendum quicquã censeo, quod coniecturis & æstimatione colligit. Et cum hæc Senex dixisset, ego Clemens dicere ita cœpi: Deus per filium suum creauit mundum, tanquam duplicem domum, interiectu firmamenti huius, quod cœlum appellatur, distinctam, & in superiori quidem angelicas habitare uirtutes, in isto autem uisibili mundo, nasci hominum multitudinem dedit, ex quibus eligeret amicos filio suo, cum quibus lætaretur, & qui ei tanquam sponso, dilecta sponsa pararentur. Verum usq; ad nuptiarum tempus, quod est præsentia seculi uenturi, statuit uirtutem quandam, quæ ex his quæ in hoc mundo nascuntur, eligat & custodiat meliores, ac seruet filio suo, sequestratos in loco quodã mundi, qui extra peccatum est, in quo iam sunt aliquãti, qui ibi uelut sponsa, ut dixi, decora, ad sponsi præsentiam præparantur. Nam mũdi huius, & præsentis temporis princeps, adultero similis est, qui mentes hominum corrumpit, ac uiolat, & à desiderio ueri sponsi seducens, inlicit ad aliena desideria.

Cõiecturis non relinquitur locus in rebus diuinis.

Sed

Sed dicit aliquis: Quid ergo necesse erat istum principem fieri, qui à uero principe mentes hominum declinaret? Quoniam deus qui, ut dixi, filio suo amicos uoluit præparare, non eos tales esse uoluit, qui necessitate naturæ, aliud quid esse nõ possent, sed qui arbitrio suo, & uolũtate, boni esse desiderarent: quia nec laudabile est, quod non est desiderabile: nec bonum iudicatur, quod non proposito expetitur: nihil enim laudis est id esse, à quo te mutari naturæ necessitas non sinat. Prouidentia ergo dei, hominũ multitudinem nasci in hoc mundo uoluit, ut ex pluribus eligerentur qui iustam diligerent uitam. Et quia præsentem mundum præuidit non aliter posse, nisi diuersitate & inęqualitate constare: secundum præsentium rerum diuersitates, unicuiq; menti libertatẽ motuum dedit, & hũc principem posuit, quo ea quæ contraria uidentur agitante, electio meliorũ uirtutis opere constaret. Sed ut planius fiat quod dicimus, per singula exponemus. Nunquid omnes, uerbi gratia, oportebat esse in hoc mundo reges, aut principes, aut dominos, aut pædagogos, aut legisperitos, aut geometras, aut aurifices, aut pistores, aut fabros, aut grammaticos, aut diuites, aut agricolas, aut olitores, aut piscatores, aut pauperes? hęc certum est, quia omnes esse non poterant. Omnia tamen hæc officia, & multo plura, præsens uita hominum requirit, & sine his transigi nõ potest: est ergo necessaria in hoc mundo inæqualitas. Non enim potest esse rex, nisi habeat quos regat, & quibus imperet: neq; potest esse dominus, nisi habeat cui dominetur: & cætera similiter. Sciens ergo conditor à nullo sponte ueniri ad agonẽ, dum refugitur labor, hoc est, ad exercendas artes istas quas suprà diximus, per quas uel iustitia uniuscuiusq;, uel misericordia manifestari potest, corpus homini fecit, quod famem, & sitim, & frigus reciperet, ut reficiẽdi corporis causa cõpulsi homines, ad omnes, quas suprà exposuimus, artes, uictus necessitate descenderent. Cibi enim & potus atq; indumenti gratia, singulas quasq; artes expetere edocemur. Et hic iam uniuscuiusque mentis propositum declaratur, utrum necessitatẽ famis & frigoris, per furta & homicidia, ac periuria farciat, perq; alia huiusmodi scelera: an iustitiam, misericordiã, continentiamq; custodiens, artis studio & manuum labore, imminentis necessitatis expleat ministeriũ. Si enim cum iustitia & pietate, ac misericordia, necessitatem corporis transigat, uelut propositi agonis uictor, amicus filij dei, & electus abscedit. Si uero per fraudes, per iniquitates, & scelera, cõcupiscẽtijs deseruit corporalibus, principibus mundi, atq; omniũ dæmonũ amicus efficitur: à quibus etiam hoc edocetur, ut stellarũ cursibus malorum suorum adscribat errores, quod non nisi proposito ac uoluntate delegit. Etenim artes cogente, ut diximus, cibi ac potus uoluptate, discuntur & exercentur: quæ uoluptas, cum adcesserit unicuiq; ueritatis agnitio, infirmior efficitur, succedente parsimonia: quantus enim sumptus est, aqua & pane utentibus, & hunc à deo sperantibus? Est ergo, ut diximus, necessaria quædam in dispensatione mundi inæqualitas, dum omnes quidem homines, non omnia possunt scire, uel implere artificia, usu tamen & ministerio omniũ, penè omnes indigent: & ob hoc necesse est alium operari, alium operanti præbere mercedem, alium seruire, alium dominari, alium regi, alium regere: sed hanc inæqualitatẽ quę mortalium uitam necessariò subsequuta est, diuina prouidentia in occasionẽ iustitiæ, misericordię, humanitatisq; conuertit, ut dum hæc inter homines aguntur, sit unicuiq; causa iuste agendi cum eo, cui merces operis exoluenda est, & faciendi misericordiam cum eo, qui debilitate fortassis, aut penuria intercedente, debitum soluere non potest. Sed & humane agendi cum his qui cõditione uidentur obnoxij: mansuetudinem quoq; conseruandi erga subiectos, & omnia prorsus gerendi secundum legem dei: dedit enim legem, iuuans per hoc humanas mentes, ut facilius erga unumquodq; qualiter agi deberet, aduerterent, qua uia effugerent malum, & qua ad futura tenderent bona, & ut in aqua regenerati per opera bona, ignem

Venter artis magister est.

Parsimonia Christianis magnũ uectigal est

Duæ natiuitates hominum.

uetustæ natiuitatis extinguerent. Prima enim nostra natiuitas, per ignem concupiscentiæ descendit, & ideo dispensatione diuina. Secunda hæc per aquam introducitur, quę restinguat ignis naturam, & cœlesti spiritu anima inluminata, metum primæ natiuitatis abijciat: si tamen ita de reliquo uiuat, ut nullas omnino mũdi huius uoluptates requirat, sed sit tanquam peregrinus & aduena, atq; alterius ciuitatis ciuis.

Mundus nobis pro hospitio est non domo.

Sed fortasse dicas, quia in his quidẽ, in quibus naturalis necessitas, exigit artium operumq; ministerium, potest unusquisq; habere in potestate, seruare iustitiam, & modum, uel desiderijs, uel actibus quẽ uelit imponere: quid de ægritudinibus dicemus, & infirmitatibus, quæ accidunt hominibus, & quod dæmonibus nonnulli urgentur, & febribus, & frigoribus, nõnulli etiam furore aguntur, & mente excidunt, & omnia illa, quæ innumeris casibus premunt mortalium genus? Ad hæc dicemus, si consideret quis totius ministerij rationem, hæc illis, quæ suprà exposuimus, iustiora esse pronunciabit:

Natura hominũ capax boni.

Deus enim hominibus naturam dedit, per quam & doceri possint de bono, & obsistere malo, id est, ut & artes possint discere, & obsistere uoluptatibus, ac pręferre in omnibus legẽ dei, & ob hoc uirtutes quasdam contrarias, oberrare mundũ hunc, & obluctari nobiscũ permisit, propter causas quæ iam superius dictæ sunt, ut ex earum certamine, oriatur iustis palma uictoriæ, & meritum pręmiorum. Ex istis ergo accidit interdum, ut si qui incontinenter egerint, & non tantũ obsistere, quàm cedere atq; in semetipsis dare eis uoluerint locum, noxia earum adspiratione generetur intemperata, & uitiosa progenies. Dum enim totum libidini indulgetur, & obseruatio nulla coëundi est, illorum sine dubio

Hæreditaria sunt liberis multa uitia corporis à parẽtibus.

dæmonũ, quibus hæc perurgentibus fiunt, uitia & fragilitates suscipit importuna generatio. Et ideo pro huiusmodi uitijs natorũ, obnoxij erunt parentes, qui legem seruare cõcubitus noluerũt: licet sint & aliæ causæ secretiores, quibus his malis obnoxiæ efficiuntur animæ, quas nũc proferre temporis nõ est. Tamen oportet unumquenq; agnoscere legem dei, ut ex ea generandi obseruantiã sumat, & immunditiæ causas declinet, ut possit mundũ esse quod gignitur. Neq; enim fas est, ut nõ in plantandis quidem uirgultis, uel in seminandis frugibus, opportunũ tempus quęratur, terra purgetur, atq; omnia quæ conuenit pręparentur, ne fortè semen iactum lædatur & pereat, & in solo homine, qui est super hęc omnia, serẽdi obseruatio nulla habeatur, nulla cautela. Sed quid, quod nõnulli, inquit, cum in prima ętate absq; uitio fuerint corporali, processu temporis incurrũt hæc mala, ita ut aliquanti etiam uiolenter pręcipitentur in mortem? Etiam de his uicina, & penè eadem ratio est: illæ enim, quas diximus contrarias humano generi potestates, ad uniuscuiusq; cor, per multas & diuersas concupiscentias inuitantur quodãmodo, & ingrediendi accipiunt locum: estq; hæc in illis uis & potestas, quæ hortetur & incitet tantum, non quæ cogat, & perficiat. Si ergo quis adquiescat eis, ut etiam agat ea quæ male desiderat, consensus sui & actus, mercedem perditionis & pessimæ mortis inueniet. Si uero futurũ iudiciũ cogitans, metu ipso fuerit repressus, & reuocauerit se, ne actu impleat, quod mala cogitatione concepit, effugiet non solũ perniciem præsentem,

Causa peccati similis est stuppæ oblitæ pice.

sed & futura supplicia. Omnis enim causa peccati, similis uidetur esse stuppæ pice oblitæ, quæ ubi calorem ignis acceperit, statim inflãmatur: huius uero ignis incendium opera esse dæmonũ intelligantur. Si ergo inueniatur quis peccatis & concupiscentijs tanquã pice oblitus, ignis ei facillime dominatur. Si uero non peccati pice, sed aqua purificationis & regenerationis infusa sit stuppa, ignis in ea dæmonũ non non ualebit accendi. Sed dicet aliquis: Et quid faciemus iam nos, quos cõtigit peccatis sicut pice oblitos? respondebo, nihil aliud nisi ut festinetis ablui, quo expurgetur à uobis ignis materia, per inuocationem sancti nominis, & de reliquo futuri iudicij metu, cõcupiscentias refrenetis, atq; aduersarias potestates, cum fortè ad sensus uestros accesserint, tota obstinatione pellatis. Sed dicis: si in amorẽ quis inciderit, quo-

modo

modo se poterit continere, etiamsi ante oculos suos, ipsum ignis fluuium, quem pyriphlegetonta nominant, uideat? Hæc excusatio est eorũ qui conuerti ad pœnitentiam nolunt. Deniq; nunc nolo pyriphlegetonta adducas in medium: hominũ tibi propone pœnas, & uide quantum ualeat metus: potest'ne quisquã, cum pro amoris crimine ad supplicium ducitur, & ad stipitem conligatur urendus, in illo tempore eius quam amauit, uel desideriũ capere, uel speciem ante oculos proponere? Nequaquã, inquies. Vides ergo, quia præsens metus, resecat iniqua desideria. Quod si credentes deo, & futurũ iudicium, pœnamq; ignis æterni confitentes, non se continent à peccato, certum est quod non plena fide credunt: si enim certa sit fides, certus sit & timor: si uero minus aliquid est in fide, relaxatur & metus, & tunc locũ inueniunt introëundi contrariæ potestates, quarum persuasionibus cum adquieuerint, necesse est, ut & potestati earum obnoxij fiant, & ipsis persuadentibus agantur ad præcipitia peccati. Igitur Astrologi ignorantes huiusmodi mysteria, putant stellarum cursibus ista contingere: unde & his qui accedunt ad eos, ut de futuris aliquid consulant, respondentes falluntur in plurimis: nec mirum, nõ enim sunt prophetæ, sed usu multi temporis autores eorum perfugium quoddam, in his quibus decipiebantur, inueniunt, & climateras quasdam introducũt, ut de rebus incertis scientiam fingant. Climateras enim dicunt, quasi periculi tempus, in quo interdum perimatur quis, interdum non perimatur, ignorantes quod non stellarum cursus hæc, sed dæmonum gerit operatio, qui ad astrologiæ errorem confirmandũ, deseruientes, calculis mathesis decipiunt homines ad peccandũ, ut cum uel deo permittente, uel legibus exigentibus, peccati dederint pœnas, uerum dixisse uideat̃ astrologus: & tamen falluntur etiam in hoc: si enim citò conuersi fuerint ad pœnitentiam, & futuræ pœnæ recordationem conceperint ac metum, conuersis ad deum per gratiã baptismi, resoluitur pœna mortis. Sed dicet quis: Multi & homicidium, & adulterium, & alia scelera cõmiserunt, & nihil mali passi sunt. Hoc quidem raro accidit hominibus, tamen nescientibus consilium dei, frequenter uidetur accidere: deus autem qui nouit uniuersa, scit quomodo, & quare peccet, qui peccat, & quæ unumquenq; causa ducat ad peccatum. Hoc tamẽ generaliter agnoscendum est: quod si qui non ita mente, ut actibus mali sunt, proposito incitato ad peccandũ deuoluunt̃, his uelocior & magis in præsenti uita redditur pœna, ubiq; enim & semper deus prout competere iudicat, unicuiq; pro actibus suis reddit. Eorũ uero, qui proposito exercent malitiam, ita ut interdum etiam in eos sæuiant, à quibus bona consequuti sunt, & nullam recordationem capiunt ad pœnitentiam, differt pœnas in futurum, non enim merentur isti, sicut illi, de quibus suprà diximus, in præsenti uita scelerum suorum finire uindictam, sed permittitur eis præsens tempus implere, ut uolunt, quia emendatio eorum non est iam talis, quæ temporalibus indigeat castigationibus, sed quæ æterni ignis in inferno exigat pœnas, quorum animæ ibi pœnitentiam quærent, ubi inuenire non poterunt. Quod si in hac uita positi, illas quas ibi patient̃ pœnas, ante oculos posuissent, refrenassent utiq; desideria, & nullo pacto decidissent in peccatum. Multum enim potest sensus in anima, ad resecandas omnes eius cupiditates, maxime cum cœlestium scientiam cœperit, per quam lumine ueritatis accepto, ab omni obscuritate malorum actuum declinauit. Sicut enim sol omnes stellas splendore sui fulgoris obtundit, & contegit: ita & mens per scientiæ lucem, omnes concupiscentias animæ inefficaces reddit & ociosas, futuri iudicij memoriam super eas tanquam radios suos emittens, ita ut ne apparere quidem ultra in anima queant. Quod autem timor dei multum ualeat ad deprimendas concupiscentias, cape humani timoris exemplum. Quotusquisq; est, qui non inter homines concupiscat aliena, & tamen metu pœnæ quæ legibus statuta est, refrenatur, & continentius agit? Regi propter metum gentes subiacent, & armatus

Metus fidei cõiunctus.

Climacterici anni Astrologorũ

Deus solus nouit quemadmodum fiant peccata, non ergo in his quicquã temere ab homine definiendum est.

Cognitio ueritatis ut sol, mẽtem illuminat.

paret exercitus. Serui cum sint ualidiores dominis suis, propter metum tamen imperia perferunt dominorũ. Bestiæ ipsæ feræ metu mitescunt. Tauri ualidissimi, iugo colla submittunt, & immanes elephanti magistris obtemperant per timorem. Sed cur humanis utamur exemplis, cum etiam diuina non desint? nonne terra ipsa sub præcepti metu permanet, quod etiam motu sui & tremore testatur? Mare statutum terminum seruat, angeli pacem custodiunt, stellæ ordinem tenent, & fluuij meatus, dæmones quoq; certum est timore in fugam uerti. Et ne per singula sermonem longius producamus, intuere quomodo unumquenq; timor dei continens, cuncta in harmonia propria, & ordinis sui cõpage custodiat. Quanto magis ergo certi esse debetis, quia & dęmonũ concupiscentiæ, quę in cordibus uestris oriuntur, admonitione timoris dei extingui possunt, & penitus aboleri, cum etiam ipsi incentores concupiscentiæ, metu sibi dominante diffugiant. Hæc ita se habere sciens, si quid tibi respondendũ uidetur, incipe. Tum Senex: Sapienter, inquit, filius meus Clemens aptauit prosequutionẽ suam, ita ut nihil nobis ad hæc dicendum reliquerit: uerũ omnis eius sermo, quem de natura hominis disseruit, hanc habet continentiam, quia cum eo quod inest libertas arbitrij, est extrinsecus & aliqua causa mali, ex qua per diuersas concupiscentias incitantur quidem homines, non tamen coguntur ad peccatũ, pro eo, inquit, quod multo his ualidior est timor qui obsistat, & impetus desideriorũ refrenet, ut cum naturales motus deciderint, effugatis his, qui eos incitant & inflammant dæmonibus, peccatum non possit admitti. Sed me hæc non adducunt ad fidem: conscius enim mihi sum quorundã, ex quibus bene noui, quia compaginatione stellarũ, homines aut homicidæ, aut adulteri fiunt, cæteraq; perpetrant mala. Similiter autem & honestæ ac pudicæ fœminæ, ut bene agant inde coguntur. Deniq; cum Mars centrum tenẽs, in domo sua ex tetragono respexerit Saturnum cum Mercurio ad centrum, Luna ueniente super eum plena, in Genesi diurna, efficit homicidas, & gladio casuros, sanguinarios, ebriosos, libidinosos, dæmoniosos, secretorũ perscrutatores, maleficos, sacrilegos, & si qua sunt his similia, præcipue cum bonarũ stellarũ nulla respexerit. Sed & ipse rursus Mars ad Venerem schema tetragonum habens, ex parte ad centrũ non respiciente aliquo bonorum, adulteros efficit, & sorores & filias & matres in coniugiũ adducit. Venus cum Luna in finibus & domibus Saturni cum Saturno, si fuerit adtestante Marte, efficit mulieres quidẽ uiragines, ad agriculturam, ad structuram, & ad omne opus uirile promptas, misceri quibuscunq; uoluerint, & non argui à uiris pro adulterio, nulla uti mollitie, nõ unguentis, nõ uestibus, nõ calciamentis muliebribus, sed uirorũ sorte agentes: uiros autem esse ut fœminas, nec quicquam uirile gerere. Cacodæmon Venus cum Marte si sit in ariete, efficit è contrario mulieres, si sit in capræcornu aut aquario. Cumq; multa de his Senex prosequutus esset, & unumquodq; schema mathesis, stellarũ quoq; positiones enumerasset, uolens per hæc ostendere, quia timor nõ sufficiat refrenare cõcupiscentias, ego rursus respondi: Vere pater doctissime & eruditissime prosequutus es, & ipsa me ratio inuitat, aliquid ad ea quæ à te disserta sunt, respondere, quoniamquidẽ sciẽtia mihi mathesis nota est, & libenter cum erudito uiro habeo sermonem. Accipe ergo ad ea quæ dixisti, ut euidenter agnoscas Genesim ex stellis omnino non esse, & quia possibile sit obsisti aduersum impugnationẽ dæmonum, ab his qui confugiunt ad deum, ac sicut prædixi, non solũ per timorem dei naturales cohiberi cõcupiscentias posse, sed & per timorem hominũ, sicut iam nũc edocebimus, leges sunt in unaquaq; regione uel regno ab hominibus positæ, siue scriptura, siue etiam usu durantes, quas nemo facile transgreditur. Deniq; primi Seres, qui initio orbis terræ habitant, neq; homicidium, neq; adulterium, neq; scortum nosse, neq; furtum cõmittere, neque idola uenerari, & in illa omni regione quæ est maxima, neq; templum inuenitur,

Genethliacorũ de aspectibus uanitas.

Timẽt peccare mali formidine pœnæ.

neq;

neq; simulacrum, neque meretrix, neq; adultera, neq; fur ad iudicium deducitur, sed neq; occisus ibi homo fertur aliquando, & tamen nullius libertas arbitrij secundum uos à stella Martis ignita, ut ferro uteretur ad hominis necē, nec Venus cum Marte posita, alienum matrimonium compulit uitiari, cum utiq; apud eos, per singulos dies Mars mediū cœli circulum teneat. Sed est apud Seres legum metus uehementior, quàm Genesis constellatio. Sunt similiter & apud Bactras in regionibus Indorum immensæ multitudines Bragmanorum, qui & ipsi ex traditione maiorum, moribus, legibusq; concordibus, neq; homicidium, neq; adulterium cōmittunt, neq; simulacra colunt, neq; animantia edere in usu habent, nunquā inebriantur, nunquam malitiose aliquid gerunt, sed deum semper timent: & quidem cum cæteri Indorum & homicidia, & adulteria cōmittant, & simulacra colant, & inebrientur, atq; alia huiusmodi flagitia exerceant. Sed & in ipsius Indię nihilominus occiduis partibus, regio quædam est, ubi hospites cum inciderint, capti immolantur & comedūtur, & neq; bonæ stellæ uetuerunt eos ab huiusmodi flagitijs, & ab execrandis cibis, neq; malignæ stellæ cōpulerunt Bragmanas, ut aliquid agerent mali. Et rursus mos apud Persas, matres accipere in coniugium, & sorores & filias, & sub illo omni axe incesta Persę ineunt matrimonia. Ac ne fortè liceat his qui mathesim sequūtur, uti illo perfugio quo dicunt, certas quasdam esse plagas cœli, quibus propria quædam habere conceditur, ex ipsa Persarū gente aliquanti ad peregrina profecti sunt, qui Magusæi appellātur, ex quibus usq; in hodiernū sunt alij in Media, alij in Parthia, sed & in Aegypto nōnulli, plures autem in Galatia, & Phrygia, qui omnes incestæ huius traditionis formā indeclinabilem seruant, ac posteris custodiendam transmittunt, etiam cum plagam cœli mutauerint, nec tamen eos Venus cum Luna in finibus & domibus Saturni, cum Saturno adtestante etiam Marte, compulit habere inter cæteros Genesim. Apud Gelos quoq; mos est, ut mulieres agricolētur, ædificent, & omne opus uirile perficiant, sed & misceri quibus uolunt licet, nec incusantur à uiris, aut adulterę appellantur, passim enim concubitus miscent, & pręcipuè cum hospitibus, unguenta nesciunt, non induuntur ueste fucata, non calceis: è contra uiri Gelonum ornantur, pectuntur, indumentis mollibus & uarijs induuntur, auro compositi, unguentisq; delibuti, & hæc non pro dissolutione uiriū, sunt enim bellicosissimi, & uenatores acerrimi: nec tamen uniuersæ Gelonum mulieres, in capræcornu aut aquario cacodæmonē Venerem nascentes habuere, neq; uiri eorū in ariete cum Marte Venerem positam, per quod schema, effœminatos & dissolutos nasci adserit uiros Chaldaica disciplina. Porrò uero in Susis, mulieres unguentis, & quidem optimis utuntur ornamentis, comptæ ex lapidibus preciosis, ministerijs quoq; ancillarū fultę procedunt, multo maiore ambitione quàm uiri, nec tamen pudicitiā colunt, sed indifferens eis cum quibuscunque uoluerint usus est, & seruis & hospitibus, tali licentia à uiris permissa: & nō solum non culpantur pro hoc, sed & dominantur in uiros. Nec tamen omniū Genesis mulierū Susidarum in medietate cœli, cum Ioue & Marte Venerem in Iouis domibus habent. In ulterioribus oriente partibus, si puer muliebri se substernat iniurię, cum agnitum fuerit, à fratribus, aut parentibus, uel quibuslibet proximis interficitur, nec sepultura donatur. Et rursus apud Gallos lex prisca constituit, nuptum tradi publice pueros, nec obprobriū ex hoc aliquod duci: & nunquid possibile est, ut omnes qui tam turpiter succumbūt apud Gallos, Luciferum cum Mercurio in domibus Saturni & finibus Martis habuerint? In Britanniæ partibus, plures uiri unam habent uxorem, in Parthia multæ mulieres unum habent uirum, & utraq; orbis pars, moribus suis atq; institutis obsequitur. Amazones omnes non habent uiros, sed sicut animalia, semel in anno circa uernale æquinoctiū proprios egressæ terminos, finitimæ gentis uiris miscent, solennitatē quandā per hoc obseruantes,

Seres.

Bactræ.

Bragmani.

Scythotauros eos esse ex libro quinto Plinij adparet.

Persæ.

Magusæi.

Gelonum gens talis, qualis est apud Soli. Pandea.

Susidæ mulieres.

Britanni multi unam uxorem habent.

ex quibus cum conceperint, redeunt, & si marem pepererint, abijciunt, fœminas nutriunt. Cumq; unius temporis sit omnium partus, absurdum est, ut in maribus quidem putetur Mars cum Saturno in tempore æquis esse portionibus, in fœminarum uero Genesi nunquã. Sed neq; Mercurium cum Venere habuisse in domibus proprijs positũ, ut uel pictores sibi, uel sculptores, uel trapezitas efficiat: aut in domibus Veneris, ut unguentarios, uel uocales, uel poëtas producat. Apud Sarracenos & superiores Libes & Mauros, & circa ora maris Oceani habitantes, sed & in extremis Germanię partibus, & apud Sarmatas, & Scythas, atq; omnes quę sub axe Septentrionis iacent, pontici littoris gentes, & in Chrysea insula, nunquam inuenitur trapezita, nec sculptor, aut pictor, aut architectus, aut geometres, aut tragœdus, aut poëta: ergo deficit apud eos Mercurij, Venerisq; constellatio. Ex omni orbe terrarũ Medi tantũmodo summa obseruantia, adhuc spirantes homines, canibus deuorandos abijciunt, & non ob hoc Martem cum Luna per diurnam Genesim in cancro positos habent. Indi mortuos suos incendunt, cum quibus & uxores defunctorũ, sponte se offerentes exuruntur. Sed non ideo omnes quę uiuæ incenduntur Indorum mulieres, in nocturna Genesi sub terra habent solem cum Marte in partibus Martis. Germanorum plurimi laqueo uitam finiunt, nec idcirco omnes Lunam cum hora, Saturno & Marte circũcinctas habent: sed non in omni gente, & in omni die per omnem diuersitatem Genesis nascuntur homines. Ex quibus omnibus apparet, quia metus legum in unaquaq; regione dominatur, & arbitrij libertas, quę est hominibus insita per spiritũ, obtemperat legibus, nec cogere potest Genesis aut Seres homicidium cõmittere, aut Bragmanos carnibus uesci, aut Persas incesta uitare, uel Indos non exuri, aut Medos non à canibus deuorari, Parthos non habere plures uxores, aut mulieres Mesopotamię nõ seruare pudicitiam, Græcos nõ exerceri palęstris, Gallorũ pueros non pati muliebria, uel gentes barbaras Græcorum studijs institui, sed, ut diximus, unaquæq; gens suis legibus utitur pro libertatis arbitrio, & decreta Genesis legũ seueritate depellit. Sed dicet aliquis eorũ qui in disciplina mathesis eruditi sunt, Genesim in septem partes dirimi, quæ illi climata appellant, dominari uero unicuiq; climati, unam ex septẽ stellis, & istas quas exposuimus diuersas leges, non ab hominibus positas, sed ab istis principibus secundum uniuscuiusq; uoluntatem, & hoc quod stellę uisum est, legem ab hominibus obseruatam. Ad hæc ergo respondebimus, quod primo quidem nõ est in septem partes orbis terræ diuisus: tum deinde, & si ita esset, in una parte & in una regione inuenimus multas differẽtias legum, & ideo neq; septem sunt secundũ numerum stellarum, neq; duodecim secundũ numerum signorũ, neq; XXX. & VI. secundũ numerum decanorũ, sed sunt innumeræ. Meminisse autem debemus eorum quæ suprà enumerata sunt, quod in una Indiæ regione sunt, & qui hominum carnibus uescantur: † & sunt qui etiã à pecudibus uel auibus, omnibusq; animantibus abstineant. Et quia Magusæi non solum in Perside matres ac filias accipiunt in matrimoniũ, sed & in omni gente, ubicunq; habitauerint, malorũ suorum incesta instituta custodiunt. Tum præterea & innumeras gentes memorauimus, quæ penitus studia nesciunt literarum, sed & aliquanti sapientes uiri, ipsas leges in nonnullis cõmutauerunt locis, alię uero etiã sponte pro sui uel impossibilitate, uel inhonestate derelictæ sunt, certe quod in promptu est noscere, quanti Imperatores gentiũ quas uicerant leges & instituta mutarunt, & suis eas legibus subiecerunt: quod euidenter à Romanis factũ docetur, qui omnem penè orbem, omnesq; nationes proprijs primo & uarijs legibus institutisq; uiuẽtes, in Romanorũ ius & ciuilia scita uerterunt. Superest ergo ut & stellę gentiũ, quæ à Romanis uictę sunt, climata sua partesq; perdiderint. Addam adhuc rem, quæ possit etiã ualde incredulis satisfacere. Iudęi omnes qui sub lege Moysi uiuunt, filios suos octaua die absq; ulla dilatio-

Mauri. *Germani.* *Sarmatæ.*

Canes Medis sunt pro sepultura.

Indi exurunt mortuos.

Septẽ climata.

Scythotauri.

† Bragmanes eos esse constat ex Euseb. Præ. euang. lib. 6. in quẽ ex Clemẽte ad uerbum multa transtulit.

dilatione circuncidunt, & infantis teneri sanguinẽ fundunt: à seculo autem nullus ex gentibus hoc die octaua perpessus est, & è contra Iudæorũ nullus omisit. Quomodo ergo in hoc ratio Genesis stabit, cum per cunctas orbis terræ partes, omnes Iudæi admixti gentibus uiuant, & octaua ferrum perferant die, unius in mẽbri loco: & nemo gentiliũ, sed ipsi solli, ut dixi, hoc faciunt, non stella cogente, nec perfusione sanguinis perurgente, sed lege religionis adducti, & in quocunq; orbis loco fuerint, hoc est eis insigne uernaculũ? Sed & quod unum nomen omnibus inest ubicunq; fuerint, nunquid & hoc per Genesim uenit? & quod nunquã apud eos infans natus exponitur, & quod septimo quoq; die omnes ubicunq; fuerint, ociũ gerunt, nec iter incedũt, nec igni utuntur. Quid est ergo, quod nullum Iudæorum in illa die cogit Genesis, aut iter agere, aut ædificare, aut uendere aliquid, aut emere? Quinimò & maiorem fidem rerum præsentium dabo: ecce enim ex aduentu iusti & ueri prophetę, uixdum septẽ anni sunt, in quibus ex omnibus gentibus cõuenientes homines ad Iudæã, & signis ac uirtutibus quæ uiderant, sed & doctrinæ maiestate permoti, ubi receperunt fidem eius, abeuntes ad regiones suas, inlicitos quosq; gentilium ritus, & incesta spreuere cõiugia. Deniq; apud Parthos, sicut nobis Thomas, qui apud illos euangeliũ prędicat scripsit, non multi iam erga plurima matrimonia diffundunt, nec multi apud Medos canibus obijciunt mortuos suos, neq; Persæ matrũ coniugijs, aut filiarũ incestis matrimonijs delectantur, nec mulieres Susides licita ducunt adulteria, nec potuit ad crimina Genesis cõpellere, quos religionis doctrina prohibebat. Ecce ex hoc ipso conijce, & de his de quibus sumus locis, cõiecturam cape, quomodo fama tantum perferente ad aures hominũ, quod propheta in Iudęa apparuit, qui signis & uirtutibus doceret homines unum colere deum, omnes paratis intentisq; animis expectabant, etiam ante aduentum domini mei Petri, ut sibi aliquis quæ docuisset ille qui apparuit, nunciaret. Sed ne multa enumerare uideamur, dicam quo debeant cuncta cõcludi, cum deus iustus sit, & ipse fecerit hominũ naturam, quomodo poterat fieri, ut ipse poneret Genesim cõtrariam nobis, quæ nos cogeret ad peccatum, & rursus ulcisceretur ipse peccantes? Vnde certum est, quod nõ aliam ob causam deus siue in pręsenti, siue in futuro seculo peccatorem punit, nisi quia scit eum potuisse uincere, sed neglexisse uictoriã: infert enim & in præsenti seculo uindictam in homines, sicut in eos fecit, qui diluuio perierunt, qui utiq; omnes una die, imò una hora extincti sunt, cum certum sit nõ eos esse secundum Genesis ordinem, una hora natos: absurdissimũ est autẽ dicere, quia ex natura nobis accidat pati mala, si nõ prius peccata præcesserint. Et ideo si salutis curam gerimus, ante omnia scientiæ debemus operam dare, certi quod si mens nostra in ignorantia perseueret, nõ solum Genesis mala, sed & alia extrinsecus quæcunq; dæmonibus uisa fuerint, perferemus, nisi metus legum & futuri iudicij, obsistat omnibus desiderijs, & impetum peccandi refrenet. Nam & humanus timor multa bona, multa etiam mala agit, quæ Genesis nescit, sicut suprà ostendimus. Triplici igitur modo mens nostra erroribus subiacet, ex his quæ per malam consuetudinem ueniunt, uel ex his quæ corpus naturaliter suggerit desiderijs, uel ex his quæ contrariæ potestates perurgent: sed his singulis obsistere & repugnare habet in natura sua mens, cum ei olbfulserit ueritatis agnitio, per quam scientiã timor futuri iudicij datur, qui sit idoneus animæ gubernator, & qui eam possit à concupiscentiarũ præcipitijs reuocare. Quia ergo sint hęc in nostra potestate, sufficienter dictũ est. Nunc & tu Senex, si quid habes quod ad hæc respondeas, incipe. Plenissime, ait, ostendisti fili: sed ego, sicut dixi ex initio, omni huic incõparabili adsertioni tuæ, à propria conscientia prolhibeor accõmodare consensum. Noui enim & meã Genesim, & coniugis meæ, & scio ea quæ unicuiq; nostrûm dictabat Genesis accidisse, & ab his quæ rebus & operibus comperta sunt mihi, nunc uerbis trans-

Vernaculum insigne Iudæis est circuncisio.

Sabbatũ Iudæorum.

Thomas apud Parthos euãgelizauit.

Quare deus puniat.

Nota

Tres errorum fontes sunt.

ferri non possum. Deniq; quoniã te adprime imbutum uideo in huiuscemodi disciplinis, audi coniugis meæ thema, & inuenies schema, cuius exitus accidit: habuit enim Martem cum Venere super centrum, Lunam uero in occasum in domibus Martis, & finibus Saturni, quod schema adulteras facit, & seruos proprios amare, in peregrinatione, & in aquis defungi, quod & ita factum est: incidit nanq; in amorem serui, & periculum simul atq; obprobriũ metuens, fugit cum ipso, & peregre profecta, ubi amori suo satisfecit, perijt in mari. Et ego respondi: Vnde scis quia peregre seruo suo sociata est, & in eius consortio posita defungitur? Et Senex: Certissime, inquit, scio reuera non quia nupserit seruo, quippe qui neque hoc quidem quod eum amaret agnoueram, sed postquam profecta est, frater meus mihi enarrauit, dicens, quod primo quidem ipsum adamasset, sed ille quia erat honestus utpote frater, noluit thorũ fratris incesti macula polluere. Sed illa me uerens, & obprobrium non ferens infelix (neq; enim imputandũ ei est, quod eam Genesis facere cõpulit) finxit somniũ, & ait ad me: Adstitit mihi quidã per uisum, qui iussit me cum duobus geminis meis sine mora ex urbe proficisci. Hæc ergo cũ audissem, pro salute eius filiorumq; solicitus, confestim ipsam & liberos exire feci: unum qui erat iunior, mihi retinui: hoc enim qui responsa in somnis dederat, permisisse dicebat. Tum ego Clemens intelligens quod ipse fortassis est & pater meus, lachrymis oppletus sum: fratres quoq; meos uolentes prosilire & aperire rem, prohibuit Petrus dicẽs: Quiescite quoadusq; mihi placuerit. Respondẽs ergo Petrus, ait ad Senem: Quod nomen erat iuniori filio tuo? At ille ait: Clemens. Et Petrus: Si tibi, inquit, hodie coniugem tuam castissimã cõsignauero, cum tribus filijs tuis, credis quia potest pudica mens motus inrationabiles superare, & quod omnia quæ à nobis dicta sunt uera sint, & Genesis nihil sit? Et Senex: Sicut impossibile est, inquit, te exhibere quod promisisti, ita impossibile est extra Genesim fieri aliquid. Tum Petrus: Testes, inquit, habere uolo omnes hos, qui præsentes sunt, me tibi hodie coniugem tuam, cum tribus uestris liberis uiuentem pudicissime traditurũ: & iam nunc accipe fidem rerum ex eo, quod omnem causam multo diligentius scio, quàm tu, cunctaq; tibi per ordinem quæ gesta sunt enarrabo, ut & tu cognoscas, & qui præsentes sunt discant. Et cum hæc dixisset, conuersus ad turbas, ita cœpit: Hic quem uidetis ô uiri in hac ueste pauperrima, Romanæ urbis est ciuis, ex genere ipsius Cæsaris descendens, nomen ei Faustinianus, uxorẽ quoq; nobilissimã Mathidiam nomine sortitus est, ex qua tres filios suscepit, quorũ duo gemini, unus autem qui erat iunior, cui nomen Clemens, hic est. Et cum hoc dixisset, digito me ostendit: gemini autem filij eius, sunt isti, Niceta & Aquila, quorũ alius Faustinus uocabatur prius, & alius Faustus. Simul autem ut nomina nostra enunciauit Petrus, Senex resolutis membris omnibus, quasi interceptus cõcidit. Nos autem filij inruentes super eum, cõplectebamur & osculabamur, uerentes simul ne spiritũ reuocare nõ possit. Et cum hæc fierent, populus quidẽ admiratione ipsa obstupefactus est. Petrus autẽ surgere nos à cõplexibus patris, ne eum necaremus iubet, & ipse adprehensa manu eius, quasi de somno quodã profundo eleuans eum, & paululũ recreans, omnia quæ gesta fuerant secundum ueritatem cœpit exponere, quomodo frater eius in amorem inciderit Mathidiæ, & illa cum esset pudicissima, inlicitum fratris amorem uiro indicare noluerit, ne uel bellũ fratribus, uel obprobriũ generi indiceret, sed sapienter somnium finxerit, quo ex urbe iubetur excedere cum geminis filijs, iuniore apud patrem relicto. Vtq; nauigantes naufragium ui tempestatis incurrerint, & ad insulam Antharadum nomine expulsi, Mathidia quidem supra saxum quoddam fluctu iactante proiecta sit, gemini uero liberi rapti à piratis & Cæsaream perducti, religiosæ cuidam fœminæ uenundati sunt, quæ eos in filiorum loco habens, liberaliter edocuerit & erudiri fecerit, eorumq; nomina piratę immutauerint,

Senex ille qui Faustinianus dicebatur, inuenitur pater Clementis.

rint,& Nicetam aliũ, alium Aquilam uocitauerint. Vtq; poſt hæc ſtudiorũ & conſuetudinis cauſa Simoni adhæſerint, atq; ab eo ubi magum & deceptorẽ uiderunt, auerſi acceſſerint ad Zachæum, & ut poſt hęc ſociati ſunt ſibi. Sed & Clemens quo modo ex urbe agnoſcendæ ueritatis cauſa profectus, per Barnabæ notitiam Cæſaream uenerit, ſibiq; innotuerit & adhæſerit, utq; ab eo ſit de fide religionis edoctus. Sed & qualiter apud Antharadum mendicantem repererit & recognouerit matrem, utq; omnis inſula in eius recognitione gauiſa ſit, & de pudiciſſimæ hoſpitę cõtubernio, atq; eius per ſemetipſum conlata ſanitate, & de liberalitate Clementis in eos qui erga matrem benefici extiterant. Vtq; poſt hæc Niceta & Aquila requirentes quænam eſſet peregrina mulier, cum audiſſent à Clemente omne negotium, ſe eſſe geminos eius filios Fauſtinum exclamauerunt & Fauſtum, omnemq; hiſtoriam quæ eos egerit, patefecerint: utq; poſt hæc matri cautius ne ſubitò gaudio interciperetur, ipſo inſinuante oblati ſint Petro. Sed cum hæc in auditu Senis, narratione gratiſſima turbis exponeret Petrus, ita ut audientes geſtorũ miraculis, & humanitatis miſeratione lachrymarent, neſcio unde audiens mater de recognitione patris, curſu concito inruit in medium noſtri cum clamore, dicẽs: Vbi eſt meus uir, meus dominus Fauſtinianus, qui tam multis temporibus adfligitur, ambulans per urbes ſingulas, & me quærens? Hęc cum illa quaſi amens clamaret, & circumſpiceret, Senex accurrens cum multis lachrymis, amplecti & conſtringere eam cœpit. Et cum hæc gererentur, Petrus rogauit turbas ut diſcederent, dicens inuerecundũ eſſe ultra perſiſtere, ſed dandum eis locum familiarius inuicẽ ſe uidendi, craſtino autem hic, inquit, ſi qui ueſtrũ uolunt, conueniant ad audiendũ uerbum. His à Petro dictis, ſeceſſerunt turbæ, & cũ uellemus nos quoq; ire ad hoſpitiũ, dominus domus ait ad nos: Turpe eſt & impiũ tales ac tantos uiros manere in ſtabulo, cum ego omnem penè domũ uacantem habeam, lectosq; ſtratos quamplurimos, & quæ neceſſaria ſunt parata. Sed Petro contradicente, uxor patrisfamilias unà cum liberis ſuis proſtrabat ſe ante eum, & exorabat dicens: Obſecro te, mane apud nos. Sed ne ſic quidẽ adquieſcebat Petrus, donec filia eorũ qui rogabant ab immundo ſpiritu temporibus multis uexata, & catenis uincta, quæ fuerat intra conclaue clauſa, effugato à ſe dæmone, & oſtijs patefactis cum catenis ſuis ueniens, procidit ad pedes Petri, dicens: Rectum eſt mi domine, ut agas hodie hic ſalutaria mea, & non cõtriſtes neq; me, neq; parentes meos. Petro autem requirẽte catenarũ ſermonumq; eius cauſam, parentes præter ſpem læti effecti de filię ſanitate, & uelut ſtupore quodam adtoniti, ipſi quidẽ dicere nequeunt: adſtantes autem famuli aiunt: Hæc à ſeptimo ætatis anno dęmone occupata, omnes qui accedere tentaſſent ad eam, ſcindere, dilaniare morſibus, etiam diſrumpere, & hoc per uiginti annos uſq; ad præſens facere nunquã deſtitit, nec ab aliquo potuit curari, ſed ne accedere ad eam quiſquã ualebat: multos enim inutiles reddidit, alios & peremit, omnibus enim uiris ualidior erat, ſine dubio uiribus dæmonis niſa. Nunc autẽ ut uides, ex præſentia tui dæmon quidẽ fugit, oſtia uero quæ ſummo cum munimento clauſa fuerant, aperta ſunt, & ipſa ſana ſtat ante te rogans, ut diem ſalutariũ ſuorum lætum & ipſi, & parentibus facias, & maneas apud eos. Hæc cum ita unus ex famulis enarraſſet, & ipſæ catenæ de manibus eius ac pedibus fuiſſent ſponte reſolutę, Petrus certus quod per ipſum ſanitas hæc reddita ſit puellę, adquieuit manere apud eos. Sed & illos qui remanſerant in hoſpitio, unà cum uxore ſua tranſire iuſſit, & unuſquiſq; acceptis ſeorſum cubiculis manſimus, atq; ex more cibo ſumpto, redditisq; laudibus deo, ſuis ſinguli requieuimus locis.

Quædam enim in matrimonio licet rectè, pariũ tamẽ uerecũde, et decore in publico fiunt.

Puella à dæmonio liberatur ex Petri ingreſſu.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI, LIBER DECIMVS, RVFINO Torano Aquileiense interprete.

MANE autem exorto sole, ego Clemens & Niceta atq; Aquila unà cum Petro, uenimus ad locum in quo pater simul cum matre requiescebat: & cum adhuc eos dormientes reperissemus, pro foribus consedimus, ubi Petrus talibus apud nos sermonibus utitur: Audite me dilectissimi conserui, scio quia grandem habetis affectum erga patrem uestrum, uereor ergo ne ante tempus eum perurgeatis iugum religionis suscipere, nondum ad id paratum, ad quod forte pro uestri gratia uideatur adquiescere: sed hoc non est firmum: quod enim propter homines fit, probabile non est, & citò dilabitur. Ideoq; uidetur mihi, ut cõcedatis ei anno uno uiuere pro arbitrio, in quo potest iter agens nobiscum, dum nos alios docemus, etiam ipse simpliciter audire: & audiens, si quidem agnoscendæ ueritatis rectum propositum gerit, ipse rogabit ut suscipiat religionis iugum, aut si non placet ei recipere, permaneat amicus. Hi enim qui non id ex corde suscipiunt, cum cœperint ferre non posse, non solum abijciunt quod susceperant, sed quasi pro excusatione infirmitatis suæ, incipiunt uiam religionis blasphemare, & male loqui de his quos nequaquam sequi aut imitari potuerunt. Ad hæc Niceta respondit: Non contradico domine mi Petre rectis & bonis consilijs tuis, sed dicere aliquid uolo, ut per hoc discam quod nescio. Quid si intra annum hunc, quo differri eum iubes, moriatur pater noster? descendet in infernum uacuus, & cruciandus in æternum. Tum Petrus: Amplector, inquit, benignum erga patrem propositum tuum, & ignosco tibi de his quæ ignoras. Quid enim censes, quia si quis putatur iuste uixisse, iste cõtinuò saluabitur? Non putas eum discutiendum ab eo qui occulta hominum nouit, quomodo iuste uixerit, ne forte ritu gentilium institutis eorum & legibus parens, uel pro amicitijs hominum, aut pro sola consuetudine, aut qualibet alia ex causa, uel necessitate, & nõ propter ipsam iustitiam, neq; propter deum? Qui enim propter solum deum, & iustitiam eius iuste uixerint, ipsi ad æternam requiem uenient, & perpetuitatem regni cœlestis accipient. Salus enim non ui adquiritur, sed libertate, nec per hominum gratiam, sed per dei fidem. Tum præterea cogitare debet, quia deus præscius est, & nouit si hic suus est: quod si nouit eum non esse, quid faciemus ad ea quæ ex initio statuta sunt ab eo? In quo autem possum, consilium do, cum euigilauerit, & sederimus nos quasi aliquid discere uolentes, proponite ex his duntaxat quæ illi expedit discere, & dum nos loquimur inter nos, ille instruitur. Sed tamẽ primo quiescite, ut si forte ipse uideat aliquid interrogare: quod si fecerit, aptior erit sermonis occasio: si uero ipse nihil quærit, nos ab alterutro, sicut dixi, discere aliquid uolẽtes, rogemus uicissim. mihi ita uidetur, etiã uobis quid placeat dicite. Cumq; cõlaudassemus eius rectum cõsilium, ego Clemẽs aio: In omnibus rebus plurima ex parte ad initiũ respicit finis, similisq; principijs rerũ exitus datur: spero ergo etiã circa patrem nostrũ, quoniã per te deus bona initia dedit, his cõgruum seq; dignũ largiat & finẽ. Veruntamen etiam illud suggero, si ut dixisti, cœperimus pręsente patre, quasi inter nos aliquid tractandi, uel discẽdi gratia loqui, tu mi domine Petre nõ debes eũ locũ agere, quasi qui discere aliquid debeas, hoc enim si uideat, fortasse magis offendetur, certus est enim, te omnia scire diligẽter, sicut & uere est: quale ergo erit, si te uideat ignorantiã simulantẽ? hoc eũ, ut dixi, magis lædere poterit, nescientẽ consiliũ tuũ. Sed

Homines non sunt urgendi ad fidem.

Qui propter solũ deũ iuste uixerint, saluabũtur

nos

nos quidem fratres inter nos habentes, si in aliquo dubitemus, à te quęstioni nostrę finis congruus detur: nam & si te cunctantē uideat, aut dubitantem, tunc uere putabit, quod apud nullum erit scientia ueritatis. Et Petrus ad hæc respondit: Omittamus hæc, & si quidem dignum est, ut ingrediatur ianuam uitæ, deus occasionem competentem dabit, eritq; initium ex deo, & non ex homine. Et ideo sicut prius dixi, permittite eum iter agentem nobiscum, audire nos aliquid disputantes: sed quoniam festinantes uos uidi, idcirco dixi opportunitatē quęrendam, quam cum dederit deus, uos quoq; ad ea quæ dixero obtemperate mihi. Hæc nobis sermocinantibus, uenit puer dicens, uigilare iam patrem, & cum uellemus ingredi ad eum, ipse uenit ad nos, & osculo nos salutans, cum resedissemus, ait: Licet'ne percunctari, si quid uolet quis, an secundum Pythagoricos tacendum semper est? Et Petrus: Nos ne silere semper, neq; percūctari cogimus accedentes ad nos, sed relinquimus ipsorum libertati, facere ut uolunt, scientes quod qui curam gerit salutis suæ, si in parte aliqua sentit animæ suæ dolorem, tacere nō patitur. Qui uero negligit salutē suam, si interrogare cogatur, nihil ex hoc utilitati eius confertur, nisi hoc solum, ut studiosus esse uideatur & diligens. Quamobrem tu si quid discere uis, require. Et Senex ait: Est quidam sermo apud Græcorum philosophos uehemens ualde, qui dicit, in uita hominum, re ipsa neq; bonum esse aliquid, neq; malum, sed quæ uidentur hominibus, usu & consuetudine præsentis uitæ, hæc aut mala dicunt, aut bona. Nam neq; homicidiū reuera malum est, quia animam uinculis carnis absoluit: denique, aiunt, & iusti quiq; iudices, peccantes perimunt. Quod si homicidium scirent malum esse, non utiq; id iusti homines facerent. Neq; adulterium malum esse dicunt, si enim ignoret uir, aut non curet, nihil aiunt mali est. Sed neq; furtum malum esse, quod enim deest alicui, aufert ab alio qui habet, quod quidem oportebat libere sumi & publice: sed quia occulte fit, in hoc magis illius à quo clam aufertur inhumanitas redarguitur. Communis enim usus omnium quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem alius hoc suum dicit esse, & alius illud, & sic inter mortales diuisio facta est. Deniq; Gręcorum quidam sapientissimus hęc ita sciens esse, ait, Cōmunia debere esse amicorum omnia: in omnibus autem sunt sine dubio & coniuges, & sicut non potest, inquit, diuidi aër, neq; splendor solis, ita nec reliqua quę cōmuniter in hoc mundo data sunt, omnibus ad habendum diuidi debere, sed habenda esse cōmunia. Hæc autem dicere uolui, quoniamquidē cupio me inclinare ab bene agendū, & non possum bene agere, nisi prius didicero quid sit bonū: quod si intelligere potuero, ex ipso etiam quid sit malū, hoc est, huic contrariū, aduertam. Verū ad hæc quæ dixi, unū è uobis respondere uolo, non Petrū: non enim dignum est, ab illo uerba & doctrinā cum quæstionibus capere, sed ille si quid pronunciauerit, hoc absq; aliqua retractatione teneatur. Et ideo ipse nobis seruet quasi arbiter, ut sicubi disputatio nostra exitum nō inuenerit, ipse quod sibi uisum fuerit pronuncians, indubitatū finem rebus dubijs imponat. Et nunc ergo possem sola eius sententia cōtentus credere, si quid ei uideretur, quod & ad ultimum faciā, uolo tamen prius uidere, si est possibile disputando inuenire quod quęritur. Placet ergo ut Clemens primus incipiat, & ostendat si est aliquid in substantia & actibus bonū uel malū. Ad hæc ego respondi: Quoniamquidē à me uis discere, si est aliquid natura, aut actu bonū uel malum, an potius usu pręuentis hominibus, bona quædā, & alia uidentur mala, pro eo quod diuisionē inter se rerum fecere cōmunium, quæ deberent, ut ais, ita esse cōmunia, ut aër & splendor solis, puto quod non debeam tibi aliunde adsertiones adhibere, nisi ex his disciplinis quibus ipse uteris, & quas ipse confirmas, ut indubitata tibi sint quæ dicuntur. Omniū elementorū & stellarum certos ponitis fines, quasq; stellas dicitis in quibusdam absque noxia coire, sicut in coniugijs, in alijs uero noxie misceri, sicut in adulterijs.

Aduertant theologi.

Hi erant qui in differētiam inuexerunt, quorū præter alios Cic. sæpe meminit.

Furtum inter Christianos appellari non decebat.

Amicorū omnia communia, Platonis uox est.

Inter aquam & terram coniugium est.

Et dicitis quædam generalia esse omnium, quædam uero non omniũ, neq; generalia. Sed ne prolixa disputatio fiat, breuiter & de re dicam. Terra quæ arida est, coniugio & admixtione indiget aquę, ut possit generare fructus, qui sine uita hominibus non est: est ergo hæc legitima coniunctio. E contra si aut pruinæ frigus terræ misceatur, aut calor aquis, huiusmodi coniunctio corruptelam facit: & hoc in talibus adulterium est. Et Pater respondit: Sed sicut elementorũ uel stellarum inconsonæ coniunctionis statim proditur noxa, ita deberet & adulterium statim ostendi quàm malum est. Et ego aio: hoc mihi primo cõfirma, si, ut etiam ipse confessus es, ex incongrua & inconsona admixtione efficiuntur mala, & istud in consequentibus requiretur. Et Pater ait: ut se habet rei natura, ita ais fili. Tum ego respõdi: quia ergo discere cupis de his, uide quanta sint quæ mala esse apud neminem dubitantur. Non tibi uidetur malum esse febris, incendium, seditio, ruina, cædes, uincula, supplicia, dolores, luctus, & his similia? Et Pater: uerum est, inquit, fili hæc mala esse, & ualde mala: aut certe qui negat hæc esse mala, patiatᷣ ea. Et ego respondi: quia ergo cũ eo mihi sermo est, qui in astrologica disciplina eruditus est, secũdum ipsam tecum agam, ut de his quæ tibi in usu sunt, accipiens rationẽ, citius adquiescas. Audi nunc ergo. Confessus es mala esse ea quæ suprà diximus, id est, febres, incendia, & his similia: hæc secundum uos à malitiosis stellis fieri dicuntur, id est, ab humido Saturno, & calido Marte: horum uero contraria, à benignis fieri stellis, id est, à temperato Ioue & humida Venere. aut non ita est? Et Pater respondit: Ita est fili, nec aliter fieri potest. Tum ego: quia ergo à bonis stellis, Ioue dico & Venere, bona fieri dicitis, uideamus unaquæq; malarum stellarũ cum admixta fuerit bonis, quid est quod efficit: & illud esse intelligamus malum. Etenim nuptias facere Venerem ponitis: quæ si Iouem habeat in schemate suo, pudicas efficiat: Ioue autem non respiciente, si adfuerit Mars, corrumpi nuptias per adulterium pronunciatis. Et Pater: Ita se, inquit, habet. Ego respondi: Ergo malum est adulterium, quandoquidem ex malarum stellarum admixtione cõmittitur: & ut compendiosius explicemus omnia, quæ dicitis ex malarũ admixtione stellarum bonas perpeti stellas, mala esse sine dubio pronuncianda sunt. Istæ ergo stellæ quarum admixtione diximus febres, incendia, & cętera his similia effici mala, ipsę secundũ uos etiam homicidia, adulteria, & furta operantur, propter uos etiam & stolidos ipsæ efficiunt. Et Pater: Vere, inquit, breuiter & incõparabiliter ostendisti, quia sint mala in actibus: sed hoc adhuc uelim, quomodo iuste iudicat deus eos qui peccant, sicut uos dicitis, si peccare eos Genesis cogit? Tum ego respondi: Vereor dicere tibi aliquid pater, quia in omni te honore haberi à me decet, alioquin erat quod possim dicere si deceret. Et Pater ait: Dic quod tibi occurrit fili, etiamsi iniuriosum uidetur: non enim tu, sed quæstionis ratio iniuriam facit, sicut pudica mulier intemperanti uiro, si pro salute indignetur & honestate. Et ego respondi: Si prima quæq; inter nos confirmata & confessa nõ bene retineamus, sed semper quæ definita sunt resoluantur, per obliuionem uidebimur telam texere Penelopes, ea quæ texuimus resoluentes: & ideo debemus aut non facile adquiescere, prius quàm diligenter examinetur sermo propositus: aut si iam adquieuimus, & confirmata sententia est, seruare semper quod semel diffinitũ est, ut possimus & de alijs quærere. Et pater ait: Bene dicis fili, & scio quam ob causam dicis, quia hesterno die de naturalibus disputans causis, ostendisti quia uirtus quædam maligna, transformans se in ordinem stellarũ, humanas concupiscentias exagitat, diuersis modis prouocans ad peccatum, non tamen cogens, aut efficiens peccatum. Cui ego respondi: Bene, quia & meministi, & cum memineris errasti. Et Pater: Ignosce, inquit, fili, nondũ enim usum multum in his habeo: nam & hesterni sermones tui ueritate ipsa concluserunt me, ut tibi adquiescerem: in conscientia tamen mea sunt, quasi quædam reliquiæ febrium, quę paulatim me à fide quasi à sanitate

Adulteria in elementis.

Saturn⁹ qui hic humidus dicitur uno omnium & astrologorũ & medicorum nostratum ore, sic eus putatur.

Præfatione honoris utitur Clemens, eò quod docẽti quædam sint asperius dicenda, quàm ut posit boni consuli sine eiusmodi lenocinio.

nitate retrahunt: diſcrucior enim, quia ſcio multa mihi, imò penè omnia accidiſſe ſecundũ Geneſim. Et ego reſpondi: Audi ergo pater quæ ſit matheſis natura, & facito ſecundũ ea quæ dico tibi. Vide mathematicum & dic ei primo, quia talia quædam mihi acciderunt mala in illo tempore, unde ergo, aut quomodo, aut per quas mihi acciderint ſtellas, diſcere uolo. Reſpondebit tibi ſine dubio, quia tempora tua malitioſus ſuſcepit Mars, aut Saturnus, aut aliquis eorum apoſtaticus fuit, aut aliquis annum tuum aſpexit ex diametro, aut coniunctus, aut in centro, uel alia his ſimilia reſpõdebit: addẽs, quia in his omnibus aliquis aut aſyndetus fuit cum malo, aut inuiſibilis, aut in ſchemate, aut extra hæreſim, aut deficiens, aut nõ cõtingens, aut in obſcuris ſtellis, & multa alia his ſimilia, ſecundũ rationes proprias reſpondebit, & de ſingulis adſignabit. Poſt hunc alium adito mathematicum, & dicito contraria, quia illud mihi boni contigit in illo tempore, tempus autem hoc idem dicito, & require ex quibus partibus Geneſis hoc tibi euenerit boni, & tempora, ut dixi, eadem quæ de malis interrogaueras, cuſtodito. Cumq; tu fefelleris de temporibus, uide quanta tibi inueniet ſchemata, per quæ oſtẽdat quod tibi in illiſipſis temporibus euenire debuerint bona: impoſſibile enim eſt hominum Geneſim tractantibus, non in omni quam dicunt regione ſtellarum ſemper inuenire quaſdam bene poſitas ſtellas, & quaſdam male: circulus enim eſt æqualiter ex omni parte collectus ſecundũ matheſim, diuerſas & uarias accipiens cauſas, ex quibus occaſionẽ capiant dicendi quod uolunt. Sicut enim fieri ſolet ubi ſomnia aliqua uiderint homines, & nihil certi intelligũt, cum aliquis occurrerit exitus rerum, tunc ad ea quæ acciderint, aptant etiã ſomnij uiſum. Ita eſt & matheſis: antequam aliquid fiat, certi nihil pronũciatur: poſtea uero quàm aliquid acciderit, rei iam geſtæ colligunt cauſas. Deniq; frequẽter cum enarrauerint, & aliter res acciderit, ſemetipſos increpãt, dicentes, quia illa fuit ſtella quæ impediuit quæ occurrit, & nõ uidemus ignorãtes, quia error eorũ nõ ex artis imprudentia, ſed ex totius cauſæ incõuenientia deſcendit: ignorant enim quæ ſint, quæ facere quidem concupiſcamus, non tamen indulgeamus cõcupiſcentijs. Nos autem qui myſterij huius didicimus rationem, ſcimus & cauſam: quia libertatem habentes arbitrij, interdum cõcupiſcentijs obſiſtimus, interdum cedimus: & ideo humanorum geſtorum incertus eſt exitus, quia in libertate pendet arbitrij. Nam concupiſcentiam quidem, quam operatur maligna uirtus, poteſt indicare mathematicus: ſed ſi concupiſcentiæ huius actus uel exitus impleri poſſit, nec ne, quia in arbitrij libertate eſt, ſciri ante effectum rei à nullo poteſt: & hoc eſt quod ignorantes aſtrologi inuenerunt ſibi ut climacteras dicerent, rei ſcilicet incertæ perfugia, ſicut heſterno pleniſſime oſtendimus. Ad hæc ſi quid tibi dicendũ uidetur, dicito. Et pater: Nihil uerius, inquit, fili his quæ proſequutus es. Cumq; hæc loqueremur inter nos, nunciauit quidam plurimũ ſtare populum foris, qui audiendi gratia conuenerint, & Petrus iuſſit his ingrediendi copiam dari, erat enim locus opportunus & amplus. Cumq; ingreſſi fuiſſent, ait ad nos Petrus: Si quis uult ueſtrûm, faciat ad populum ſermonem, & de idololatria diſſerat. Cui ego Clemens reſpondi: multa benignitas tua, & erga omnes lenitas, ac patientia indulget nobis, ut audeamus loqui coram te, & rogare quæ uolumus: & ideo, ut dixi, morum tuorum manſuetudo inuitat omnes, & adhortatur ſalutaris doctrinæ præcepta ſuſcipere: hoc ego uſq; ad præſens apud nullum alium uidi, niſi apud te ſolum, apud quem inuidia nulla eſt, neque indignatio: aut quid tibi uidetur? Et Petrus: Nõ ſolum hæc ex inuidia aut indignatione ueniunt, ſed interdum ineſt aliquibus uerecundia, ne fortè de his quæ proponuntur, plene reſpondere non poſſint, & refugiunt imperitiæ notam. Sed non debet pro hoc quis uerecundiam pati, quia nec eſt aliquis hominum, qui profiteri debeat omnia ſe ſcire: unus enim eſt qui ſcit omnia, ipſe qui & fecit omnia. Si enim magiſter noſter diem & horã, cuius

Luc. 21.

etiam signa prædixit, nescire se professus est, ut totum reuocaret ad patrem: quomodo nos turpe ducemus, si aliqua nos ignorare fateamur? cum magistri in hoc habeamus exemplum. Hoc tamen unum profitemur scire, quæ à uero propheta didicimus: ea autem à uero propheta nobis esse tradita, quæ sufficere humanæ scientiæ iudicauit.

Quæ sunt tradita à Christo sufficiũt ad uitam æternã.

Tum ego Clemens dicere ita cœpi: Apud Tripolim cum contra gentiles disputares, domine mi Petre, ualde miratus sum te, qui à patribus Hebræo ritu, & obseruantijs propriæ legis imbutus, græcæ eruditionis studijs in nullo inquinatus es, quomodo tam magnifice, & tam incomparabiliter prosequutus sis, ita ut etiam quædam de historijs deorum quæ in theatris decantari solent, contingeres: uerum quoniã sensi tibi ipsas fabulas, & blasphemias eorum minus esse notas, de his si placet, aliqua in auditu tuo repetens, ab ipsa origine differam. Et Petrus: Dic, inquit, bene facis iuuare prædicationẽ nostram. Tum ego: dicam igitur quia iubes, nõ ut docens, sed quàm stultas de dijs suis opiniones habeant gentiles, in medium proferens. Cumq; uellem dicere, Niceta labrum mordicus stringens, innuebat mihi ut tacerem: quem cum uidisset Petrus, ait: Cur ingenium liberale, & generosam lædere uis naturam, ut in honorem mei, qui nullus est, tacere eum uelis? Aut nescis quia si omnes gentes postquam audierint à me prædicationẽ ueritatis, & crediderint, uelint se ad docendum conferre, mihi maiorem pariunt gloriam, si quidem gloriæ me cupidum putas? Quid enim tam gloriosum, quàm Christo discipulos præparasse, non qui taceant & soli salui fiant, sed qui loquantur quæ didicerunt, & multis prosint: utinam quidem & tu Niceta, sed & tu dulcissime Aquila iuuaretis me ad prædicandum uerbum dei, eò magis quo ea in quibus errant gentiles, bene uobis comperta sunt: & non solum uos, sed & omnes qui audiunt me, opto, ut dixi, ita audire & discere, ut & docere possint: multis nanq; adiutoribus indiget mundus, quibus homines ab errore reuocẽtur. Cumq; hæc dixisset, ait ad me: Tu ergo Clemens exequere quæ cœpisti.

Clemẽtis oratio de genealogia deorũ gentiliũ.

Et ego continuò subiunxi: Quoniam, ut dixi, apud Tripolim disputans, multa de dijs gentium utiliter, & necessariò disseruisti, cupio de origine eorum ridicula te coram exponere, ut neque te lateat uanæ huius superstitionis commentum, & auditores qui adsistunt erroris sui probra cognoscant. Aiunt ergo qui sapientiores sunt inter gentiles, primo omnium Chaos fuisse, hoc per multum tempus exteriores sui solidans partes, fines sibi & fundum quendam fecisse, tanquam in oui immanis modum formamq; collectum, intra quod multo nihilominus tempore, quasi intra oui testam, fotum uiuificatumq; esse animal quoddam, disruptoq; post hæc immani illo globo, processisse speciem quandã hominis duplicis formæ, quam illi Masculofœminã uocant: hunc etiam Phanetam nominarunt, ab apparendo, quia cum apparuisset, inquiunt, tunc etiam lux effulsit, & ex hoc dicunt progenitã esse Substantiam, Prudentiam, Motum, Coitum: ex his factũ Cœlum & Terram.

Chaos poëticum oui speciem habuit.

Masculofœmina

φαίνω enĩ appareo est.

Ex Cœlo sex progenitos mares, quos & Titanas appellãt: similiter & de Terra sex fœminas, quas Titanidas uocitarunt: & sunt nomina eorum quidem qui ex Cœlo orti sunt, hæc, Oceanus, Coëus, Crios, Hyperion, Iapetos, Chronos, qui apud nos Saturnus nominatur. Similiter & earum quę è Terra ortæ sunt nomina sunt hæc, Thya, Rhea, Themis, Mnemosyne, Thetis, Hebe. Ex his omnibus qui primus fuerat è Cœlo natus, primam Terræ filiam accepit uxorem, secundus secundam, & cæteri similiter per ordinem. Primus ergo primam duxerat, propter eam deductus est deorsum: secunda uero propter eum cui nupserat, ascendit sursum: & ita singuli per ordinem facientes, manserũt in his qui eis nuptiali sorte obuenerant locis. Ex istorum coniunctionibus, alios quoque innumeros adferunt progenitos. Sed de illis sex maribus, unus qui dicitur Saturnus, qui in coniugium acceperat Rheam, & cum responso quodam commonitus esset, quod qui ex eo nasceretur fortior ipso futurus esset,

Titanes.

Saturnus.

Rhea.

regnoq;

regnoq; eum depelleret, omnis qui ei naſcerentur filios, deuorare inſtituit. Huic ergo primus naſcitur filius, quem Aidem appellarunt, qui apud nos Orcus nominatur, *Orcus.* quem pro cauſis, quibus ſuprà diximus, adſumptum deuorat pater. Poſt hunc ſecundũ genuit, quem Neptunum dicunt, quemq; ſimili modo deuorauit. *Neptunus.* Nouiſſimũ genuit eum, quem Iouem appellant, ſed hunc mater miſerans Rhea, *Iupiter.* per artem deuoratori ſubtrahit patri, & primo quidem ne uagitus pueri innoteſceret, Corybantas quoſdam, cymbala fecit ac tympana percutere, ut obſtrepente ſonitu, uagitus non audiretur infantis. Sed cum ex uteri imminutione intellexiſſet pater editum partum, expetebat ad deuorandum: tunc Rhea lapidem ei offerens magnum, Hunc genui, inquit. At ille accipiens abſorbuit, & lapis deuoratus eos quos primo abſorbuerat filios truſit & coëgit exire. Primus ergo procedẽs deſcendit Orcus, & inferiora, hoc eſt inferna occupat loca. Secũdus utpote illo ſuperior, ſuper aquas detruditur, is quem Neptunũ uocant. Tertius qui arte matris Rheæ ſuperfuit, ab ipſa, capræ ſuperpoſitus, in cœlum emiſſus eſt. Hactenus anilis gentilium fabula & genealogia proceſſerit, ſine fine enim eſt, ſi uelim omnes generationes eorũ quos deos appellant, & impia geſta proferre. Sed exempli gratia omiſſis cæteris, unius quem maximũ & præcipuũ habent, quemq; Iouem nominant, flagitioſa geſta replicabo. Hunc enim cœlum dicunt tenere, tanquam cæteris meliorem, *Flagitia Iouis.* qui ſtatim ut adoleuit, ſororem propriam, quam Iunonem dicunt, duxit *Iuno.* uxorem, in quo utique ſtatim fit ſimilis pecude. Iuno Vulcanum parit, ſed, ut tradunt, non ex Ioue conceptũ. Ex ipſo autem Ioue Medeam genuit, quam reſponſo accepto, quod qui ex ea naſceretur fortior ipſo eſſet, & regno eum depelleret, aſſumens etiam ipſe deuorat, & rurſum genuit de cerebro quidem Mineruam, de *Minerua.* femore uero Liberum. Poſt hæc Thetidem cum adamaſſet, aiunt Prometheum pronunciaſſe ei, quod ſi concubuiſſet cum ea, qui ex ea naſceretur, fortior eſſet patre, & ob hoc ueritus, Peleo cuidam dat eam in matrimoniũ: dehinc Perſephone, quæ ei ex Cerere fuerat ſuſcepta miſcetur, ex qua Dionyſium genuit, qui à Titanis diſcerptus eſt: ſed recordatus, inquit, ne fortè pater ſuus Saturnus alium filium generaret, qui etiam ſe fortior naſceretur, regnoq; depelleret, oppugnare adgreditur patrem unà cum fratribus eius Titanis: quibus oppreſſis, ad ultimum etiam patrem in uincula coniecit, deiectaq; eius genitalia in mare proijcit, ſed cruor qui defluxit ex uulnere ſuſceptus, fluctibus & frequẽti conliſione in ſpumam uerſus, procreauit eam quam dicunt Aphroditen, quamq; apud nos Venerẽ appellant: ex cuius concubitu quæ erat utique ſoror, hunc ipſum Iouem ferunt genuiſſe Cyprin, ex qua aiunt & Cupidinem natum. Hæc quidem de inceſtis eius: audi nunc *Iouis adulteria.* & de adulterijs. Europam Oceani coniugem uitiat, ex qua naſcitur Dodonæus. Helenam Pandionis, ex qua naſcitur Muſæus. Eurynomen Aſopi, ex qua naſcitur Ogygias. Hermionen Oceani, ex qua naſcuntur Charites, Thalia, Euphroſyne, Aglaia. Themin ſororẽ ſuam, ex qua naſcũtur Horæ, Eurinomia, Dice, Irene. Themiſto Inaci, ex qua naſcitur Archas. Idean Minois, ex qua naſcitur Aſterion. Phæniſſam Alphionis, ex qua naſcitur Endymion. Io Inachi, ex qua naſcitur Epaphus. Hippodamiam & Iſionen Danai filias, quarum unam Hippodamiam Olenus, Iſionen uero Orchomenus ſiue Chryſes habuit. Carinean Phœnicis, ex qua naſcitur Critomaris, quæ fuit ſodalis Dianæ. Calliſto Lycaonis, ex qua naſcitur Orcas. Lybeen Munanti, ex qua naſcitur Belus. Latonam, ex qua naſcitur Apollo, & Diana. Leanidam Eurymelontis, ex qua naſcitur Coron. Lyſithean Eueni, ex qua naſcitur Helenus. Hippodamiam Bellorophontis, ex qua naſcitur Sarpedon. Megacliten Macarei, ex qua naſcitur Thebe, & Locrus. Nioben Phoronei, ex qua naſcitur Argus, & Pelaſgus. Olympiadam Neoptolemi, ex qua naſcitur Alexander. Pyrrham Promethei, ex qua naſcitur Helmetheus. Protogeniam &

Pandoram Deucalionis filias, ex quibus genuit Aetheliū, & Dorum, & Meleram, & Pandorum. Thaicruciā Prothei, ex qua nascitur Nympheus. Salaminā Assopi, ex qua nascitur Saracon. Taygeten, Electran, Maian, Plutiden Athlantis filias, ex quibus genuit ex Taygete quidem Lacedæmonem, ex Electra Dardanum, ex Maia Mercurium, ex Plutide Tantalum. Pthian Phoronæi, ex qua genuit Achæum. Chalceam nympham, ex qua nascitur Olympus. Charidiam nympham, ex qua nascitur Alchanus. Cloridam, quæ fuit Ampegi, ex qua nascitur Mopsus. Cotoniam Lesbi, ex qua nascitur Polimedes. Hippodamiam Aniceti, Chrysogeniam Penei, ex qua nascitur Thissæus. Sed & alia sunt plurima eius adulteria, ex quibus nec progeniem suscepit, quæ enumerare satis longum est. Verum ex his omnibus quas enumerauimus, nonnullas transformatus, utpote magus, uitiauit. Denique Antiopem Myctei uersus in Satyrum corrupit, ex qua nascūtur Amphion & Zethus. Alcmenam mutatus in uirum eius Amphitrionem, ex qua nascitur Hercules. Eginam Asopi mutatus in aquilam, ex qua nascitur Eacus. Sed & Ganimeden Dardani, mutatus nihilominus in aquilam stuprat. Mantheam Phoci, mutatus in ursum, ex qua nascitur Arctos. Danaën Achrysij, mutatus in aurum, ex qua nascitur Perseus. Europen Phœnicis, mutatus in taurum, ex qua nascitur Minos & Rhadamantus, Sarpedonq́. Eurymedusam Achelai, mutatus in formicam, ex qua nascitur Myrmidon. Thalian Aetnan nympham mutatus in uulturem, ex qua nascūtur apud Siciliam Palisci. Imandram Geneani apud Rhodum, mutatus in imbrem. Cassiepiam, ex qua nascitur Anchinos. Lædam Thesi, mutatus in cycnum, ex qua nascitur Helena: & iterum eandem mutatus in stellam, ex qua nascuntur Castor & Pollux. Lamiam mutatus in upupam. Mnemosynen mutatus in pastorem, ex qua nascuntur Musæ nouem. Nemesin mutatus in anserem. Semelen Cadmian mutatus in ignem, ex qua nascitur Dionysius. Ex filia autem sua Cerere, genuit Persephonen, quam & ipsam corrupit mutatus in draconem: sed & Europam patrui sui Oceani uxorem, & sororem eius Eurynomen adulterat, & patrem punit: & Pluten Athlantis filij sui adulterat filiam, ex qua natum sibi filium Tantalum damnat. Ex Larisse etiam Orchomenij genuit Tityonem, quem & ipsum supplicijs tradidit. Dianam Ixionis filij sui diripiens uxorem, ipsum perennibus subijcit pœnis, & penè omnes quos ex adulterijs genuit filios, uiolentæ mortis conditione damnauit, quorum & sepulchra penè omnium manifesta sunt. Ipsius denique paricidæ, qui & patruos peremit, & uxores eorum uitiauit, sororibus stuprum intulit, multiformis magi sepulchrū euidens est apud Cretenses, qui tamen scientes & confitentes infanda eius atque incesta opera, & omnibus enarrantes, ipsi eum confiteri deum non erubescunt: unde mirum mihi & ualde mirum uidetur, quomodo is qui super omnes mortales scellere & flagitijs eminet, sanctum, & quod est super omne bonum, nomen acceperit, ut pater deorum atque hominum uocaretur: nisi fortè ille qui malis hominū gaudet, eum quem sceleribus eminere supra cæteros uidit, supra cæteros ei honorem conferre infelices animas suasit, ut ad imitationem malorum inuitaret uniuersos. Sed & filiorum eius, qui apud eos dij putantur, sepulchra singulis quibusq; in locis manifestissime demonstrātur: Mercurij apud Hermopolim, Cypriæ Veneris apud Cyprum, Martis in Thracia, Liberi apud Thebas, ubi discerptus traditur: Herculis apud Tyrum, ubi igni crematus est. In Epidauro Aesculapij: quiq́ omnes non solum ut homines defuncti, sed ut nequam homines puniti pro sceleribus docentur, & tamen ab stultis hominibus ut dij adorantur. Quod si argumentari uolunt, & magis hæc loca ortus eorum quàm sepulturæ uel mortis adfirmant, ex uicinis & adhuc recentibus gestis, priora & uetera conuincentur, cum docuerimus adorari ab eis eos, quos etiam ipsi homines & defunctos, uel potius punitos esse profitentur,

Ex Mnemosyne Musæ.

Habet hoc idem Lactantius, ex hoc opinor quædā mutuatus, nā series argumentiq́; ratio hoc omnino clamat.

tentur, uerbi gratia, ut Syri Adonem, Aegyptij Osyrin, Ilienses Hectorem, apud Leuconessium Achillem, apud Pontum Patroclum, apud Rhodum Alexandrũ Macedonem, multosq; alios per diuersa loca, singuli ut deos colunt & adorant, quos homines mortuos fuisse non dubitant. Vnde consequens est etiam priores simili errore prolapsos, mortuis hominibus, qui fortè uel potentiæ aliquid, uel artis habuerunt, maximeq; si phantasijs magicis in stuporem stolidos homines adduxerant, honorem contulisse diuinum. Iam hinc additum est, ut & poëtæ elegantia uerborum, commenta erroris ornarent, & suauitate dicendi immortales effectos esse ex mortalibus persuaderent: imò & amplius aliquid, ex hominibus aiunt stellas fieri, & arbores, & animalia, & flores, & aues, fontesq; ac fluuios: & ni uerbositas uideretur, omnes penè stellas, quas ex hominibus effectas adserunt, enumerare, uel arbores, uel fontes, ac fluuios possem: exempli tamen causa singula saltem ex singulis memorabo. Andromedam Cephæi, in stellam dicunt esse conuersam, Danaën Ladonis fluuij filiam, in arborem commutatam, Hiacynthum Apollonis dilectum in florem, Callisto in sidus quod Arcton uocant, Prognen & Philomelam cum Tereo in aues, Thysben apud Ciliciam in fontẽ, & Piramum inibi in fluuium resolutos, omnesq; penè, ut dixi, uel stellas, uel arbores, fontesq; ac fluuios, floresq; & animalia, uel aues, aliquando homines fuisse confirmant. At Petrus hæc audiens, ait: Ergo secundum ipsos antequam homines mutarentur in stellas, uel cætera quæ enumeras, & cœlum sine stellis erat, & terra sine arboribus & animalibus, nec fontes, nec flumina, nec aues erant: & quomodo ipsi homines uixerunt sine his, qui in hæc postmodum mutati sunt, cum constet nec potuisse prorsus sine his uitam ducere homines in terris? Et ego respondi: Sed ne ipsum quidem cultum deorum suorum obseruare cõsequenter norunt, unusquisq; enim eorum quos colunt, habet aliquid sibi dicatum, à quo debent se cõtinere cultores, utputa Mineruæ oliuam, Ioui capram ferunt dicatam, Cereri semina, Libero uinum, Osyrii aquam, Hammoni arietem, Dianæ ceruum, Syrorum dęmoni piscem & columbam, Vulcano ignem: & unicuiq;, ut dixi, est aliquid propriè dicatum, à quo oportebat abstinere se cultores, ad honorẽ eorum quibus dicati sunt. Nunc autem singuli ab uno aliquo se obseruantes, pro unius honore cæteros omnes iratos habent, quos utique si placare uelint, pro honore omnium, abstinere se ab omnibus oportebat, ut ante diem iudicij iusta à semetipsis sententia condemnati, morte miserrima per inediam deperirent. Verum ad propositũ reuertamur. Quæ, malum, ratio est, imò quæ amentia mortalium possidet mentes, ut hominem quem impium, scelestum, profanum, Iouem dico incestum, patricidam, paricidam, non solum sciunt esse, sed & publicè in theatris cantant, hunc ut deum colant & adorent? Aut si pro his gestis deus esse meruit, ergo & si quos audiunt homicidas, adulteros, paricidas, incestos, etiam nunc debent ut deos adorare. Sed quod in alijs execrantur, scire omnino non possum, cur in illo uenerentur. Et Petrus respondit: Quoniam te nescire dicis, disce à me cur in illo facinorosa gesta uenerentur: primo quidem, ut cum ipsi similia egerint, acceptos se ei futuros sciant, utpote quem imitantur in flagitijs. Secundo, quod hæc literis scite recondita, & uersibus eleganter inserta ueteres reliquerunt. Et nunc puerilis eruditionis obtentu, cum eorum notitia teneris & simplicibus adhæserit mentibus, reuelli ex eis atque abijci difficulter potest. Hæc cum dixisset Petrus, Niceta respondit: Non putes domine mi Petre, non habere eruditos quosq; gentilium uerisimilitudines quasdam, quibus adstruant hæc quæ culpabilia uidentur & probrosa, quæ quidem ego non ut confirmans errores eorum dico: absit enim à me, ut hoc uel ad cogitationẽ meam ueniat: sed tamen scio esse apud prudentiores ipsorum defensiones quasdam, quibus adstruere & colorare solent hæc, quæ uidentur absurda. Et si tibi placet, ut ali-

Ita factũ est, ut deorũ numerus fermè ultra hominum increuerit. Plin.

Transformationes hominum.

Vel unus Terentianus Cherea satis locuples erit testis hoc ita esse, is enĩ quod in uirginem sibi pmisit, Iouis se exemplo fecisse excusat.

qua ex his proferam, quæ ex parte aliqua retineo: ut iubes faciam. Cumq́ Petrus permiſiſſet, Niceta hoc modo cœpit: Omnis ſermo apud Græcos, qui de antiquitatis origine conſcribitur, cum alios multos, tum duos præcipuos autores habet,

Orpheus. Heſiodus.

Orpheum & Heſiodum. Horum ergo ſcripta in duas partes intelligentiæ diuiduntur, id eſt, ſecundum literam, & ſecundum allegoriam: & ad ea quidem quæ ſecundum literam ſunt, ignobilis uulgi turba confluxit. Ea uero quæ ſecundum allegoriam conſtant, omnis philoſophorum & eruditorum loquacitas admirata eſt. Orpheus igitur eſt, qui dicit primo fuiſſe Chaos ſempiternum, immenſum, ingenitum, ex quo omnia facta ſunt: hoc ſanè ipſum Chaos non tenebras dixit eſſe, non lucem, non humidum, non aridum, non calidum, non frigidum, ſed omnia ſimul mixta, & ſemper unum fuiſſe, informe aliquando, tamen quaſi ad oui immanis modum, per immenſa tempora effectam peperiſſe, ac protuliſſe ex ſe duplicem quandam ſpeciem, quam illi Maſculofœminã uocant, ex contraria admixtione huiuſmodi diuerſitatis ſpeciem concretam: & hoc eſſe principiũ omnium, quod primum ex materia puriore proceſſerit, quodq́ procedens diſcretionem quatuor elementorum dederit, & ex duobus quæ prima ſunt elementis, fecerit cœlum, ex alijs autem terram, ex quibus iam omnia participatione ſui inuicem naſci dicit & gigni. Hæc quidem Orpheus. Subiungit autem his & Heſiodus, poſt Chaos ſtatim Cœlum dicens factũ eſſe, & Terram: ex quibus ait progenitos illos undecim,

Cœli & Terræ filij.

quos interdum & duodecim dicit: ex quibus ſex mares, quinq́ fœminas ponit: nomina autem dat maribus, Oceanus, Cœus, Chrius, Hyperion, Iapetus, Chronus, qui & Saturnus. Item fœminas, Thya, Rhea, Themis, Mnemoſyne, Thetis: quæ nomina per allegoriam hoc modo interpretantur. Numerum quidem undecim uel duodecim, ipſam dicunt primam naturam, quam & Rheam à fluendo dictam uolunt: reliquos autẽ decem accidentia eius dicunt, quas & qualitates appellant: duodecimum tamen addunt & Chronum, quem apud nos Saturnum dicunt, hunc pro tempore accipiunt. Saturnum ergo & Rheam tempus ponunt, & materiam, quæ ubi cum humido, & arido, & calido, & frigido tempore fuerint admixta, omnia generat. Hæc ergo, inquit, primo omnium tempore multo concretam genuit quandam quaſi bullam, quæ ex ſpiritu qui in aquis erat, paulatim collecta intumuit, & aliquanto tempore circumacta per ſuperficiem materiæ, ex qua quaſi ex uulua proceſſerat, rigore frigoris obdurata, & glacialibus augmentis ſemper increſcens, abrupta tandem demergitur in profundum, ac põdere ipſo pertracta, in infernum deſcendit. Et quia inuiſibilis facta eſt, Aides appellata eſt, qui & Orcus, uel Pluto nominatur. Cumq́ de ſuperioribus mergeretur in inferna, locum confluendi humido præbuit elemento, & pars craſſior, quæ eſt terra, aquis cedentibus patefacta eſt. Hanc ergo aquarum libertatem, quæ prius bulla obtegente premebatur, poſtquam illa inferni ſortita eſt locum, Neptunum eſſe appellatum. Poſt hoc cum elementum frigidum per concretionem glacialis bullæ, ad inferiora fuiſſet abſorptum, & aridum fuiſſet humidumq́ diſcretum, nullo iam impediente elementũ calidum ignis, utpote uigore & leuitate ad ſuperiora conuolauit aëris, ſpiritu & procella ſubuectum. Hanc ergo procellam, quæ καταιγὶς græce appellatur, ægam, id eſt capram dixerunt: & ignem qui ad ſuperna conſcendit, Iouem: & ideo eum capra ſubuectum conſcendiſſe Olympum dicunt. Ipſum uero Iouem

Iupiter unde dictus ſit.

Græci quidem à uiuendo, uel uitam dando: noſtri à iuuando nominatum uolunt. Hanc ergo eſſe uiuentem ſubſtantiam ferunt, quæ in ſuperioribus poſita, ui caloris uelut cerebri ambitu, ad ſe trahens cuncta, & cuiuſdam temperamenti moderatione componens, de capite dicitur genuiſſe ſapientiam, quam Mineruam uocant, quæ à Græcis ἀθήνη, propter immortalitatem nominata eſt: quæ quia pater omnium per ſapientiam ſuam cuncta cõdidit, & ex ipſo capite eius, & principali

Minerua ἀθήνη propter immortalitatem dicta eſt.

omnium

omnium genita dicitur loco, & temperata admixtione elementorum, uniuersum formasse mundum, & adornasse perhibetur. Igitur species quæ materiæ inditæ sunt, ut fieret mundus, quia ui caloris constringuntur, Iouis uiribus contineri dicuntur. Quæ quoniam sufficienter se habent, nec ultra addi sibi indigent aliquid noui, sed unumquodq; seminis sui posteritate reparatur, uinctæ esse à Ioue Saturni manus dicuntur: quia nihil noui iam, ut dixi, ex materia tempus producit, sed calor seminum, secundum sui speciem cuncta restituit: nec ultra Rheæ partus, hoc est, propago materiæ fluentis ascendit, & ideo ipsam primam elementorum diuisionem, abscisionem Saturni nominant, quasi qui ultra mundum generare non possit. Nam de Venere hoc modo allegoriam tradunt, ubi aiunt, ætheri subiectum est pelagus, cum repercussus aquis splendor, cœli gratior refulsisset, uenustas rerum quæ ex aquis pulchior apparuerat, Venus nominata est, quæ Aetheri tanquam fratri suo sociata, quod concupiscibile decus effecerit, Cupidinem genuisse memorata est. Hoc ergo modo per allegoriam Chronum quidem, qui est Saturnus, tempus esse, ut diximus, tradunt: Rheam materiã: Aiden, id est, Orcum, inferni profundum, Neptunum aquam, Iouem ætherem, id est, caloris elementum, Venerem uenustatem rerum, Cupidinem concupiscentiam, quæ inest rebus omnibus, per quam posteritas reparatur, uel etiam rerum ratio, quæ sapienter inspecta delectat. Hera, id est Iuno, aër iste medius qui de cœlo usque ad terram descendit, ponitur. Diana, quam ipsam Proserpinam dicunt, aërem inferne tradunt. Apollinem ipsum etiam Solem dicunt, circumeuntem polum. Mercurium uerbum, quo ratio de singulis quibusq; reddatur. Martem intemperatum ignem, qui cuncta consumat. Sed ne singula enumerando immoremur, ad hanc allegoriæ speciem, de unoquoq; eorum quos colunt, in quibus secretior de talibus inest peritia, honestas sibi uidentur, & iustas reddere rationes. Hæc cum Niceta dixisset, Aquila respondit: Valde mihi uidetur quisquis ille est autor & inuentor horum, impius extitisse, si hæc quæ grata & honesta uidentur abscondit, & superstitionis suæ ritum, in dedecorosis & turpibus obseruantijs conlocauit, cum ea quæ secundum literam scripta sunt, manifesta inhonesta sint, & turpia, & tota religionis eorum obseruantia, in ipsis constet, ut per huiusmodi scelera & impietates, deos suos quos colunt, doceant imitari. Nam in istis allegorijs quæ eis utilitas erit? quæ quamuis honesta fingũtur, nullus tamen ex eis aut usus ad cultum peruenit, aut ad mores emendatio. Vnde magis constat, quod prudentes uiri cum uiderent communem superstitionẽ tam probrosam esse, tam turpem, nec tamen corrigendi modum aliquem, uel scientiam didicissent, quibus potuerunt argumentis, & interpretationibus conati sunt res inhonestas honesto sermone uelare, & non, ut dicunt, honestas rationes, inhonestis fabulis occultare: quod si esset, nunquam utique ipsa eorum simulacra, atque ipsæ de eis picturæ, cum suis uitijs & criminibus formarentur. Non cygnus adulter Ledæ, nec taurus formaretur Europæ, & in mille monstra eum, quem putant meliorem omnibus, uerterent. Quod utique si magni & sapientes, qui sunt apud eos uiri, fictum scirent esse, non uerum, nónne impietatis arguerent & sacrilegij, eos qui ad iniuriam deorum huiusmodi aut picturam ponerent, aut sculperent simulacra? denique regem temporis sui, depingant in bouis forma, uel anseris, uel formicæ, uel uulturis, & scribant super, regis sui nomen, atque huiusmodi uel statuam, uel imaginem conlocent, & iniuriam facti sentient, & uindictæ magnitudinem? Sed quoniam uera hæc magis sunt, quæ publica turpitudo testatur, & ad excusationẽ à uiris prudentibus, sermonibus honestis quæsita sunt, & concinnata uelamina, idcirco non solum non prohibentur, sed & ipsis mysterijs Saturni filios deuorantis, & occultati

Saturni manus à Ioue uinctæ.

Venus.

Cupido.

Saturnus.

Neptunus.

Iuno.

Diana.

Mercurius.

Allegoriæ de dijs gentiliũ, ad uelãda dedecora eorum inuentæ sunt.

pueri, per Corybantum & cymbala, & tympanorum sonitus, exprimuntur imagines. De abscisione uero Saturni, quæ maior erit probatio ueritatis, quàm ut in honorem dei sui, simili infelicitatis sorte abscidantur etiam cultores? Cum ergo hæc manifeste cernantur, quis tam exigui sensus, imò tam stolidi inuenietur, cui non palàm sit, hæc magis uera esse de infelicibus dijs, quæ infeliciores cultores etiã corporum suorum uulneribus, & abscisione testantur? Quod si, ut dicunt, hæc ita honeste & pie gesta, tam inhonesto ritu ministrantur & impio, sacrilegus profectò est, quisquis ille, uel ex initio hæc tradidit, uel nunc male tradita persistit implere. Quid autem & de libris dicimus poëtarum, nónne oportuerat eos, si honesta, & pia deorum gesta, turpibus fabulis infamarunt, abijci protinus, atq; in ignem dari, ne persuaderent teneræ adhuc ætati puerorum, Iouem ipsum deorum principem, paricidam erga parentes, incestum erga sorores & filias, impurum etiam in pueros extitisse? Venerem cum Marte, adulteros, & omnia illa quæ iam superius dicta sunt. Aut quid tibi uidetur domine mi Petre? Tunc ille respõdit: Certus esto dulcissime Aquila, quia omnia per bonam dei prouidentiam gesta sunt, ut non solum infirma, & fragilis, uerum & turpis esset causa quæ futura erat contraria ueritati. Si enim ualidior & uerisimilior fuisset erroris adsertio, haud facile quisquam qui in eo deceptus esset, ad iter ueritatis rediret. Si enim nunc cum tam multa probra & dedecora de dijs gentium proferuntur, uix aliquis turpem derelinquit errorem, quanto magis si esset ibi aliquid honestum & uerisimile? Difficulter namque transfertur anima ab his, in quibus à prima ætate præuentus est: & ob hoc, ut dixi, diuina prouidentia factum est, ut erroris substantia, & infirma esset & turpis. Sed & cætera omnia simili modo, competenter & commode dispensat diuina prouidentia, licet nobis ignorantibus rerum causas, bonæ & optimæ dispensationis diuinæ nõ liqueat ratio.

Prouidentia dei omnia sunt infirma et palàm inhonesta, quæ ueritati repugnãt.

Cum hæc Petrus dixisset, ego Clemens Nicetam rogabam, ut aliqua de allegorijs gentiliũ, quas diligenter adtigerat, agnoscendi gratia exponeret: utile enim est, ut cum gentilibus disputamus, etiam ista nos minime lateant. Et Niceta: Si, inquit, permittit dominus meus Petrus, possum dicere. Tum Petrus: Hodie, inquit, permisi uobis dicere aduersum gentiles ut nostis. Et Niceta ait: Dic ergo Clemens, de quibus audire uelis. Cui ego aio: Quomodo tradunt de deorum cœna gentiles, quam in Pelei nuptijs habuerunt, & Thetidis, quem dicunt esse Paridem pastorẽ, & quas ponunt in Iunone, Minerua & Venere, quæ apud eum iudicantur, quem'ue Mercurium, uel quod malum, & cætera quæ per ordinem consequuntur? enarra nobis. Tum Niceta: Cœnæ deorum causa hoc modo se habet. Conuiuium mundum tradunt: discumbendi ordinem deorum, stellarum positionem, quos Hesiodus cœli & terræ primos filios nominat, in quibus sex mares, & sex fœminas, ad duodecim signorũ numerũ referunt, quæ uniuersum circumeunt mundum: dapes autem conuiuij, rationes esse & causas rerum tradunt, dulces & concupiscibiles, quæ qualiter regatur & gubernetur hic mundus, ex signorum positione, & astrorũ cursibus colliguntur. Ad libertatis tamen conuiuij modũ, dicunt ista constare, pro eo quod potestatẽ habeat uniuscuiusq; sensus, si uelit degustare aliquid ex huiusmodi scientia, aut si nolit: & sicut in conuiuio nemo cogitur, sed uescendi libertas penes unumquenq; est, ita & philosophandi ratio, pendet in uoluntatis arbitrio. Discordiam, concupiscentiam carnis dicunt, quæ insurgit aduersum propositum mentis, & philosophandi impedit studium: ideo denicq; & tempus illud esse aiunt, in quo de nuptijs agitur. Peleum uero & Thetydem nympham, aridum & humidũ ponunt elementũ, ex quorum admixtione substantia corporum constat. Mercuriũ uerbũ esse tradunt, per quod sensui doctrina cõfertur. Iunonem pudicitiam, Mineruam fortitudinem, Venerem libidinẽ dicunt, Paridem sensum.

Allegoria elegantißima cœnæ deorũ, quæ apud poëtas describitur.

Selecti sunt hi teste August. de ciuit. dei.

Si

Sii ergo aiunt, accidat in homine barbarum esse, & imperitum sensum, & rectum iudicium nesciente, spreta pudicitia, & uirtute, libidini palmam, quod est malum, dabit, per quod non solum sibi, sed & ciuibus & uniuersæ genti subuersio & pernicies aderit. Hæc ergo licet illis componere ex qualibet materia uisum sit, tamen aptari ad omnem hominem possunt, quia si quis pastoralem & rusticum atque imperitum habeat sensum, nec uelit erudiri, ubi corporis calor de libidinis suauitate suggesserit, continuò spretis studiorum uirtutibus, & scientiæ bonis, ad uoluptates corporum animum confert. Et hinc est unde impacata bella consurgunt, urbes ruunt, patriæ concidunt, sicut & Paris, rapta Helena, ad mutuum Græcos & Barbaros armauit exitium. Et Petrus conlaudans prosequutionem eius, ait: Multas ut uideo, ingeniosi homines, ex his quæ legunt, uerisimilitudines capiunt, & ideo diligenter obseruandum est, ut lex dei cum legitur, non secundum proprij ingenij intelligentiam legatur. Sunt enim multa uerba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad suum sensum, quem sibi unusquisq; sponte præsumpsit: quod fieri non oportet. Non enim sensum quem extrinsecus attuleris alienum, & extraneum debes quærere, quem ex scripturarum autoritate confirmes, sed ex ipsis scripturis sensum capere ueritatis: & ideo oportet ab eo intelligentiã discere scripturarum, qui eam à maioribus, secundum ueritatem sibi traditam, seruat, ut & ipse possit ea quæ recte suscepit, cõpetenter adserere. Cum enim ex diuinis scripturis integram quis susceperit, & firmam regulam ueritatis, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione communi ac de liberalibus studijs, quæ forte in pueritia adtigit, ad adsertionem ueri dogmatis conferat: ita tamen ut ubi uera didicit, falsa & simulata declinet. Et cum hæc dixisset, ad patrem nostrũ respiciens, ait: Tu ergo senex si quidem saluti animæ tuæ consulis, ut cum corpore fuerit resoluta, pro breui hac conuersione, requiem inueniat sempiternam, require de quibus uis, & consule ut possis si quid in te est dubitationis abijcere: incertum enim est etiam iuuenibus uitæ tempus, senibus autem iam nec incertũ est: non enim dubitatur, quin quantumcunq; est quod putatur superesse, breue sit. Et ideo tam iuuenes quàm senes oportet de conuersione, & pœnitẽtia ualde esse solicitos, & satagere ut de reliquo ornent animam suam ornamentis dignissimis, id est, dogmatibus ueritatis, decore pudicitiæ, splendore iustitiæ, candore pietatis, alijsq; omnibus quibus comptam decet esse rationabilem mentẽ. Tum præterea declinare à consortijs inhonestis & infidelibus, & societates habere fidelium, atq; illos frequentare conuentus, in quibus de pudicitia, de iustitia, de pietate tractatur. Orare semper deum ex corde, & ab ipso petere quæ decet à deo posci, ipsi gratias agere, ueram pœnitudinem gerere præteritorum gestorum. Aliquantulum etiam, si possibile est, per misericordias pauperum iuuare pœnitentiam, per hæc enim facilior uenia dabitur, & indulgenti citius indulgebitur. Quod si prouectioris ætatis sit is, qui ad pœnitentiam uenit, eò magis gratias agere debet deo, quod postquam fractus est omnis impetus cõcupiscentiæ carnalis, scientia ueritatis accepta, nulla ei imminet pugna certaminis, per quam insurgentes aduersum animam, reprimat corporis uoluptates. Superest ergo in agnitione ueritatis, & misericordiæ operibus exerceri, ut adferat fructus dignos pœnitentiæ, nec putet quia in temporis longitudine documentum conuersionis ostenditur, & nõ in deuotionis ac propositi firmitate: deo enim manifestæ sunt mentes, qui non temporum rationem colligit, sed animorũ: ipse enim probat si quis agnita ueritatis prædicatione non distulit, neq; tempus negligendo cõsumpsit, sed statim, & si dici potest eodem momento, præterita perhorrescens, futurorum desiderium cœpit, & in amorem regni cœlestis exarsit. Propter quod nemo uestrûm ultra dissimulet, nec retro respiciat, sed ad euangelium regni dei libẽter accedat. Non dicat pauper, quia cum diues factus fuero, tunc conuertar: non requirit à te deus pecu

Inde etiã nomen quidam Mercuriũ inuenisse testantur.

Petrus ne quidẽ cognitionẽ fabularũ dãnat, sed uetat id fieri in scripturis quod indulgemus nobis etiã cum gratia in fabulis.

Retro respicere, est moras texere, aut causari aliud qđ prius te agere expediat.

niam,ſed animum miſericordem, & piam mentem. Neque diues conuerſionem ſuam differat,pro ſolicitudine ſeculari,dum cogitat quomodo diſpenſet abundantiam frugum: neq; dicat intra ſemetipſum,quid faciam,ubi recondã fructũs meos? neque dicat animæ ſuæ, habes multa bona repoſita in annos multos, epulare,lætare: nam dicetur ei: Stulte,hac nocte auferetur abs te anima tua,& quæ præparaſti cuius erunt? Itaq; feſtinet ad pœnitentiã omnis ætas,omnis ſexus,omniſq; conditio,ut uitam cõſequatur æternam. Iuuenes quidem in eo grati ſint, quod in ipſo impetu deſideriorum, ceruices ſuas iugo ſubijciunt diſciplinæ. Senes & ipſi laudabiles,quia multi temporis conſuetudinem, in qua male præuenti ſunt, pro dei timore cõmutant. Nemo ergo differat,nemo cunctetur: quæ enim cauſa cunctandi eſt ad bene agendum? aut times, ne cum benefeceris,ibi remunerationem non inuenias ut putaſti? & quid ſenties detrimenti, ſi benefeceris gratis,nónne etiam ſola in his ſufficeret conſcientia? Quod ſi inueneris, ut præſumis, nónne pro paruis,magna,& pro temporalibus,æterna recipies? uerum ego hæc propter incredulos dixi. Nos autẽ quæ prædicamus,ita ſe habent: quia nec aliter eſſe poſſunt,quæ prophetica uoce promiſſa ſunt. Si quis uero cupit examuſſim ueritatem noſtræ prædicationis agnoſcere, conueniat ad audiendum,& quid ſit uerus propheta cognoſcat, & tunc demum omnis in eo ceſſabit ambiguitas: ſi tamen non obſtinatis animis reſiſtat his,quæ uera eſſe compererit. Sunt enim quidam qui quolibet modo,ad hoc tantum reſpiciunt,ut uincant,& laudem pro hoc magis quàm ſalutem quærant,quibus nõ eueniat uel dici aliquid,ne & ſermo nobilis patiatur iniuriam, & iniuriæ ſuæ reum æterna morte condamnet. Quid enim eſt in quo aduerſari prædicationi noſtræ quis debeat? aut in quo contra ueri honeſtiq; fidem ſermo prædicationis noſtræ deprehenditur? qui dicit honorandum eſſe deum,& patrem omnium conditorem,eiuſq; filium, qui ſolus eum & uoluntatem eius nouit,cuiq; ſoli de omnibus credendum eſt, quæ præcepit: ſolus enim eſt lex,& legislator,& iudex iuſtus,cuius lex diſcernit,honorandum eſſe deum, dominum omnium,per uitam ſobriam,caſtam,iuſtam, miſericordem, & in ipſo ſolo omnem cõlocandam ſpem. Sed dicet aliquis,etiam à philoſophis huiuſmodi præcepta dari. Nihil eſt ſimile: nam de iuſtitia quidem ab eis,& ſobrietate mandatur: ſed remuneratorẽ deum, geſtorum bonorum malorumq; non norunt,& eò leges & præcepta eorum,accuſatorem tantummodo publicum uitant,conſcientiã uero purificare non poſſunt. Quid enim timeat in occulto peccare, qui occultorum eſſe arbitrũ & iudicem neſcit? Addunt præterea philoſophi in præceptis ſuis,etiam deos,qui ſunt dæmones, honorandos: quod ſolum,etiamſi in alijs probabiles uiderẽtur, grauiſſimæ eos poteſt impietatis arguere,& proprijs condemnare ſententijs: qui unum quidem eſſe pronunciant deum, pro adſentatione tamen erroris humani,plures mandent colendos. Aiunt autẽ & illud philoſophi,deum non iraſci,neſcientes quid dicant. Ira enim mala eſt, ubi mentem turbat, ut rectum conſiliũ perdat: illa uero quæ malos punit, perturbationem menti nõ infert: ſed unus, ut ita dixerim, idemq; affectus eſt,qui & bonis præmia,& malis retribuit pœnam: nam ſi bonis & malis bona reſtituat,& ſimili remuneratione erga pios utatur, & impios, iniuſtus potius quàm bonus uidebitur. Sed ais: nec deus debuit facere malum. Verum dicis: neque facit: ſed qui ab eo creati ſunt, dum iudicandos ſe eſſe non credunt,indulgentes uoluptatibus ſuis, à pietate & iuſtitia deuoluti ſunt. Sed dices, ſi iuſtum eſt punire malos, ſtatim ut male agunt, puniri debent. Tu quidem bene feſtinas, ſed ille quia æternus eſt, & quem nihil latet, & quanto nullus ei finis,tanto & prolixa patientia eſt, & non ad uelocitatem uindictæ, ſed ad ſalutis reſpicit cauſas: delectatur enim non tam morte,quàm conuerſione peccantis. Ideo deniq; & ſanctum baptiſma largitus eſt hominibus,ad quod ſi quis uenire feſtinet,& de reliquo maneat

Nonnullis non ſunt cõmittẽda uerba uitæ, ne iniuriam patiatur prophetia.

Inter ſalubria philoſophorũ & Chriſti præcepta quid interſit.

Deũ nõ iraſci quorſum pertineat.

Ira non ſemper mala.

Prolixa patientia dei.

Ioan. 12.

emen

emendatus, delentur ex eo omnia peccata, quæ per ignorantiam commiſſa ſunt. Nam philoſophi quid contulerunt uitæ mortalium, dicendo hominibus nō iraſci deum? nempe ut docerent eos nullū habere uindictæ alicuius, uel iudicij metum, & per hoc tota peccantibus frena laxarent. Aut quid illi humanum genus iuuarunt, qui dixerunt nō eſſe deum, ſed caſu omnia, & fortuitò agi? nonne ut hæc audientes homines, & arbitrantes nullum eſſe iudicem, nullum prouiſorem rerum, ad omne facinus, quod uel furor, uel auaritia, uel libido dictaſſet, neminem uerendo præcipites agerentur? Nam illi multum reuera iuuerunt mortalium uitam, qui dixerunt nihil poſſe ſine Geneſi fieri, ſcilicet ut unuſquiſq; peccati ſui cauſam Geneſi adſcribens, ſemetipſum in ſceleribus ſuis pronunciaret innoxiū, dum crimen ſuum non pœnitendo diluit, ſed factum culpando congeminat. Nam de illis quid dicam philoſophis, qui deos colendos eſſe introduxerunt, & tales deos, quales paulò ante audiſtis? Quid fuit aliud decernere, niſi ut uitia, niſi ut crimina, niſi ut flagitia colerentur? Pudet, miſeretq; me ueſtri, ſi creditis quod indigna hæc eſſe & impia, atq; execrabilia, aut nō deprehendiſtis hactenus, aut deprehenſa & intellecta, mala pro bonis & optimis coluiſtis. Tum præterea & illud quale eſt, quod præſumpſerunt nōnulli philoſophorum, uel de deo loqui, cum ſint mortales, & opinione ſola de inuiſibilibus dicere, uel de mundi origine, ubi nō aderant cum fieret, uel de fine eius, uel de animarū in infernis diſpenſatione & iudicio, neſcientes quia præſentia quidem & uiſibilia noſſe, hominis eſt rationabilis? Præterea uero, & futura, & inuiſibilia ſcire, ſolius propheticæ præſcientiæ eſt. Non ergo hæc coniecturis & opinionibus colligenda ſunt, in quibus ualde falluntur homines, ſed fide propheticæ ueritatis, ſicut ſe habet hæc noſtra doctrina. Nos enim nihil ex nobis loquimur, nec humana æſtimatione collecta adnunciamus, hoc enim decipere eſt auditores: ſed ueri prophetæ autoritate nobis tradita, & manifeſta prædicamus. De cuius præſcientia & uirtute prophetica, ſi quis, ut dixi, ad liquidum uult documenta ſuſcipere, ſolicitus conueniat, & impiger ſit ad audiendum, & euidentes dabimus probationes, quibus uim propheticæ præſcientiæ, nō ſolum auribus audire, ſed & oculis etiam uidere, ac manu contrectare ſe credat. De quo cum certam fidem cōceperit, iugum iuſtitiæ & pietatis abſq; ullo labore ſuſcipiet, tantamq; in eo ſentiet ſuauitatem, ut non ſolum nihil ei laboris ineſſe cauſetur, uerum & amplius aliquid addi ſibi deſideret, & imponi. Cumq; hæc & alia his ſimilia dixiſſet, & nonnullos ex his qui aderant infirmos, & dæmonibus obſeſſos curaſſet, gratulantes, & deum conlaudantes turbas dimiſit, præcipiens eis ut ad eundem locum, etiam conſequentibus diebus audiendi gratia conuenirent. Cumq; domi iam inter nos eſſemus, ac prępararemus ad edendum, ingreſſus quidam nunciat Appionem Pliſtonicenſem, cum Anubione nuper ueniſſe ab Antiochia, & hoſpitari cum Simone. Tum pater audiens, gauiſus eſt, & ait Petro: Si permittis, uolo ire & ſalutare Appionem, & Anubionem, quia ualde amici mihi ſunt. Fortaſſis autem Anubionem etiā ſuadere potero diſputare cum Clemente de Geneſi. Et Petrus: Permitto, inquit, & laudo quod amicos colis: ueruntamen conſidera, quomodo per prouidentiam dei omnia tibi ex ſententia concurrunt: ecce enim non ſolum affectio tibi propria deo præſtante reparata eſt, ſed & amicorum præſentia procuratur. Et pater: Vere, inquit, aduerto ita eſſe, ut dicis. Et cum hæc dixiſſet, abijt ad Anubionem. Nos autem cum Petro poſiti per totam noctem interrogando de diuerſis, & diſcendo ab eo, delectatione ipſa doctrinæ, & ſuauitate uerborum peruigiles manſimus. Et cum iam auroreſceret, Petrus intuens me ac fratres meos, ait: Miror quid uiſum ſit patri ueſtro. Cumq; hæc diceret ſuperuenit pater, & inuenit Petrum nobis de ſe loquentem. Cumq; ſalutaſſet, ſatisfacere cœpit, & cauſam exponere, ob quam foris manſiſſet. Nos autē reſpicientes ad eum,

Vitia culta pro dijs.

De rebus diuinis loqui humanis coniecturis, quàm friuolū.

Appion. Anubion.

Transformatio Simonis in Faustinianum, in altera æditione quam Rufinus ut meliorem sequutus est, non continetur, & quæ nec mihi satis ꝓbetur. Sed quia uetustissimus codex, qui Basileæ est in bibliotheca Canonicorũ, id habebat, libuit præmonere lectorẽ.

Cornelius centurio is qui actorum X. iustus & timens deum dicitur.

Simon in Iudæam fugit.

expauimus, uultum in eo Simonis uidentes, uocem tamen patris nostri audiebamus. Cumq; refugeremus eum, & execraremur, stupebat pater quod tam austere cum eo ageremus & barbare. Solus tamen Petrus erat, qui uultum eius naturalẽ uidebat, qui & ait ad nos: Cur execramini patrem uestrum? Cui nos unà cum matre respõdimus: Hic nobis Simon uidetur, uocem habens patris nostri. Et Petrus: Vobis quidẽ uox eius quæ maleficijs mutata non est, sola nota est: mihi autẽ etiam uultus eius, qui alijs arte Simonis mutatus apparet, Faustiniani patris uestri notus est: & intuens patrem ait: Causa quæ coniugẽ tuam conturbat, ac filios, hæc est: species uultus in te non uidetur illa quæ fuit, sed facies execrandi Simonis in te apparet. Et cum hæc diceret, ingressus quidam ex his qui Antiochiam præcesserunt, dicebat ad Petrum: Scire te uolo domine mi Petre, quia Simon apud Antiochiam publice multa faciens signa, & prodigia, nihil aliud populo persuasit, nisi quæ ad tui odium pertinent, magum te nominans, maleficum, homicidam, & in tantum eos aduersum te odium cõcitauit, ut magnopere desiderent, si te usquam inuenire queant, etiã carnes tuas deuorare: & ob hoc nos qui præmissi sumus, uidentes ualde commotam contra te ciuitatem, occulte in unum conuenientes, considerabamus quid fieri oporteret. Cumq; nullũ uideremus exitum rei, superuenit Cornelius centurio, missus à Cæsare ad præsidẽ Cæsareæ, publici negotij gratia: hunc adcersimus ad nos solũ, causamq; ei qua mœsti essemus exponimus, ac si quid posset, ut iuuaret, hortamur. Tum ille promptissime repromittit, se eum protinus fugaturum, si tamen consilio eius etiam nos adniteremur: cumq; nos polliceremur impigre cuncta gesturos, ait: Cæsar in urbe Roma, & per prouincias maleficos inquiri iussit ac perimi, ex quibus plurimi iam perempti sunt. Ego igitur diuulgabo per amicos, me ut istum magum caperem, uenisse, & ob hoc missum à Cæsare, quo etiam hic cum cæteris suis socijs puniatur. Vestri ergo qui cum ipso sunt, occulte quasi undecunq; audierint, dicent ei quod ego ad ipsum capiendum missus sim: & certũ est, quod cum audierit, fugiat: aut si uos aliquid melius uidetis, dicite. Quid plura, ita factum est à nostris, qui cum ipso erant, explorandi gratia simulati. Vbi didicit Simon uentum esse ad se, tanquam ingens sibi beneficium conlatum ab eis accipiens, in fugam uersus est. Discedens igitur ex Antiochia, cum Athenodoro huc uenit, sicut audiuimus. hoc ergo uisum est nobis omnibus qui præcessimus, ut interim nunc ascendas Antiochiam, usquequo uideamus si illo discedente, odium quod de te populo seminauit, aliqua ex parte uacuetur. Cum hæc insinuasset is qui de Antiochia uenerat, Petrus respiciens ad patrem nostrum, ait: Faustiniane, à Simone mago transformatus est uultus tuus, sicut apparet: putans enim quod à Cæsare quæreretur ad pœnam, tertius fugit, & suum uultũ tibi imposuit, si fortè tu pro ipso capereris, & ad mortem duci posses, ut filijs tuis tristitiam moueret. Pater uero ubi hæc audiuit, cum lachrymis exclamans: Recte, inquit, æstimasti Petre, nam & Anubion, quia mihi ualde amicus erat, sub mysterio quodam mihi indicare cœperat de insidijs eius, sed infelix non credebam, quia nihil in eum commiseram mali. Cumq; omnes unà cum patre tristitia & lachrymis ageremur, interea & Anubion uenit ad nos, indicans nobis Simonem fugisse per noctem, Iudæam petentem. Videns autem patrem nostrum plangentem & lamentantem se, ac dicentem, Infelicem me, qui eum magum audiens non credebam: quid mihi misero accidit, ut una die recognitus ab uxore, & filijs, lætari non potuerim cum eis, sed ad priores miserias quas in errore pertuli, reuolutus sum? Mater autẽ multo grauius sparsis & laceratis crinibus plangebat: nos quoque in permutatione uultus patris stupentes, nec quid rei esset intelligere poteramus. Sed & Anubion omnes nos ita uidens adfligi, uelut mutus stabat. Tunc Petrus nos intuens filios eius, ait: Mihi credite, quod hic ipse est pater uester: propter quod & moneo uos, ut quasi patrem seruetis

tis eum. Dabit enim deus occasionẽ aliquam, qua deposito Simonis uultu, euidentem patris uestri, id est suam recuperare possit effigiem. Et ad patrem cõuersus ait: Ego tibi permiseram salutare Appionem, & Anubionem, quos tibi amicos à puero fuisse dixeras, non tamen ut cum Simone loquereris. Et Pater: Peccaui, inquit, fateor. Tum Anubion: Et ego, inquit, cum ipso rogo & deprecor te, ut ignoscas seni, uiro bono, & generoso: seductus est infelix, & ludibrio factus, à nominato mago: dicam enim quomodo res gesta est. Vbi uenit ad salutandos nos, contigit ut in ipsa hora circunstaremus Simonem, audientes eum dicentem quod fugere uelit, in ipsa nocte: audisse enim se, quod uenerint quidam etiam ad hanc Laodiciæ ciuitatem, qui eum ex præcepto imperatoris cõprehenderent: uelle autem se in hunc qui nuper ingressus est Faustinianum, omnem conuertere furorem. Et ait ad nos: tantum, inquit, uos facite eum cœnare nobiscum, & ego ungentum quoddã componam, quo cœnatus perungat faciem suam, ut ex eo meum uultum omnibus habere uideatur: uos autem herbæ cuiusdam succo facies perungemini prius, ut non fallimini de immutatione uultus eius, ita ut exceptis uobis, alijs omnibus Simon esse uideatur. Et cum ille hæc diceret, aio ad eum: Et quid tibi ex hoc facto confertur lucri? Tum Simon: primo, inquit, ut ipsum comprehendant qui me quærũt, & me desinant quærere. Si uero punitus fuerit à Cęsare, ut luctum maximum habeant filij sui, qui me derelicto, confugerunt ad Petrum, & sunt modo adiutores ipsius. Ego autem confiteor tibi Petre quod uerum est: timui tunc Faustiniano indicare hæc: sed neq; spatium nobis ipse Simon dedit, ut possemus secretius loqui, & plenius ei cõsilium Simonis aperire. Interea circa mediam noctem, Simon in Iudęam petens aufugere, deduxit autem eum Athenodorus & Appion, ego autem simulaui inęqualitatem corporis, ut dormire manens, facerem hunc uelocius ad uos redire, si fortè possit aliquo modo occultari apud uos, ne ab his qui Simonẽ quærunt comprehensus, ad Cæsarem perducatur, & pereat gratis, & nũc solicitus pro ipso, ueni uidere eum, & redire antequam superueniant illi qui deduxerunt Simonem. Et cõuersus ad nos Anubion ait: Ego Anubion patris uestri uerum uultum uideo reuera, quia perunctus sum prius ab ipso Simone, sicut narrauit nobis, ut oculis meis uera Faustiniani facies appareret, unde satis stupeo & admiror artem Simonis magi, quod uos stantes modo nõ agnoscitis patrem uestrum. Flentibus autem patre & matre, ac nobis omnibus pro his quæ acciderant, motus miseratione etiam Anubion flebat. Tum Petrus misericordia permotus, restituturũ se promittit faciem patris nostri, dicens ad eum: Audi Faustiniane, cum nobis prius utilitatis aliquid contulerit error iste transformati uultus tui, & ministrauerit ad ea quæ uolumus, tunc ego ueram tibi uultus tui imaginem reddam, si tamen prius quæ à me tibi fuerint imperata, profligaueris. Cumq; pater meus impleturum se cuncta quæ iuberet, omni promitteret pacto, tantum ut propriã recuperaret effigiem, Petrus ita cœpit: Ipse auribus tuis audisti quod unus ex his qui pręmissi fuerant, regressus ex Antiochia, nunciauerit quomodo Simon ibi positus, turbas aduersum me concitauerit, atq; in odium mei totam inflammauerit ciuitatem, magum me & homicidam, ac deceptorem confirmans, in tantum ut desiderent, si me uideant, etiam carnes meas deuorare. Fac ergo quod ego dico tibi, relinquens apud me Clementem, præcede nos Antiochiam cum coniuge tua, & Fausto ac Faustino filijs tuis. Sed & alios mittam tecũ, quos mihi uidebitur, qui obtemperent his quę præcepero. Cum ergo unà cum ipsis Antiochiam ueneris, quandoquidem Simon uideris, publice stans prædica pœnitentiam tuam, & dic: Ego Simon denuncio uobis & confiteor me omnia fefellisse de Petro: ille enim neq; seductor est, neq; magus, neq; homicida, neq; horum aliquid quæcunq; contra eum loquutus sum, sed dixi illa omnia furore cõmotus. Obsecro ergo uos ipse ego qui dudum causas odij uobis cõtra eum

Nec illa habentur in nonnullis codicibus, nec mihi arrident.

dederam, ut nihil tale de eo sentiatis: sed deponite odium, cessate ab indignatione, quia uere à deo ad salutem mundi, missus est discipulus ueri prophetæ, & apostolus. Propter quod suadeo, hortor, & moneo, ut ipsum audiatis, ipsi credatis prædicanti uobis ueritatem, ne fortè si spreueritis eum, ipsa etiam subitò ciuitas uestra pereat. Quam uero ob causam hæc nunc uobis confitear, indicabo. Hac nocte angelus dei corripuit me impium, & cur inimicus essem ueritatis præconi, uehementissime flagellauit. Deprecor ergo uos, ut etiam si egoipse post hæc ueniens ad uos, aliquid tentauero aduersum Petrum dicere, ne suscipiatis nec credatis. Confiteor enim uobis, ego magus, ego seductor, ego deceptor fui, sed pœnitentiam ago, licet enim per pœnitentiā priora male gesta delere. Cum hæc Petrus intimaret patri, ille respondit: Scio quid uelis, ne labores ultra, intellexi enim & noui, quid oporteat, cum ad locum uenero, prosequi. Et Petrus iterum suggerebat ei, dicēs: Cum ergo ueneris ad locum, & uideris populū ex sermone tuo conuerti, & depositis odijs recipere desideriū nostri, mitte & manda mihi, & statim ueniam. Cum autem uenero, sine mora alienum hunc à te uultum effugabo, & tuum propriū qui tuis omnibus notus est reddam. Et his dictis fratres meos proficisci cum ipso iubet, ac Mathidiam matrem nostram, & quosdā ex familiaribus simul. Sed mater recusabat proficisci simul, & aiebat: Quasi adultera mihi futura uideor, si uultui Simonis coniuncta sim: quod etsi cogar simul ire, impossibile tamē est ut in eodem lectulo cum ipso iaceam, sed nescio si proficisci simul adquiescam. Et cum ualde renueret, Anubion hortari eam cœpit, dicens: Crede mihi & Petro, sed & ipsa uox non tibi Faustinianum esse persuadet coniugem tuum, quem uere non minus ego diligo quàm tu? Deniq; etiam egoipse uobiscum ueniam. Et cum hæc dixisset Anubion, promisit mater simul se profecturam. Tum ego, competenter, aio, deus negotia nostra componit: habentes enim nobiscū & Anubionem astrologū, cum quo si Antiochiam uenerimus, de Genesi attentius disputabimus. Cumq; post medium noctis pater noster, cum his quos iusserat Petrus, & Anubione profectus esset, mane priusquā procederet ad disputandū Petrus, regressi sunt illi qui deduxerunt Simonē, id est, Appion & Athenodorus, & uenerunt ad nos requirentes patrem meum. Petrus uero ubi cognouit, iussit eos introire. Et cum consedissent, ubi est, aiunt, Faustinianus? Petrus respondit, nescimus: uespere enim postquam ad uos uenit, ultra nulli suorū uisus est: hesterno tamen die mane Simon uenit, quærens eum, & quia nihil illi respondimus, nescio quid ei uisum sit, Faustinianum se esse dicebat: quod cum ei nemo crederet, flens & dolens cōminabatur perempturum semetipsum, & post hæc abijt ad mare uersus. Hæc cum audisset Appion & qui cum ipso erant, ululatum dederunt grandem, dicentes: Quid hoc fecistis, cur nō recepistis eum? Et cum uelit Athenodorus dicere mihi, quia ipse erat Faustinianus pater tuus, Appion præueniens eum: Cōperimus, inquit, à quodā qui cum Simone profectus est, ipso Faustiniano deprecante eū, pro eo quod nollet filios suos uidere, quia Iudęi erant. Nos ergo cum audissemus hæc, uenimus eum hic requirere: sed quia hic non est, apparet quia uere dixit, qui nunciauit eum cum Simone profectū: hoc ergo nunciamus uobis. Ego autē Clemens ubi intellexi consiliū Petri, quia uoluerit eis suspicionē dare, quod ab ipsis quęrendus esset senex, ut timerent & fugerent, cœpi iuuare consiliū eius, & aio ad Appionem: Audi charissime Appion, nos quod bonū credimus, etiā patri tradere uolumus: quod si noluerit recipere, sed magis, ut dicis, exhorrescens nos fugit, asperū sit fortasse quod dico, nec nos de eo curamus. Et cum hæc dixissem, quasi execrantes crudelitatē meam discedunt, uestigia Simonis, ut sequenti die cōperimus, insequentes. Interea cum Petrus ex more quotidie populum doceret, & uirtutes multas ac sanitates efficeret, post dies decem uenit quidā nostrorū ab Antiochia, missus à patre, adnuncians nobis quomodo publice staret

pater,

Faustinianus subdititius Simon Antiochiæ plebem reconciliat.

pater,Simonem quidem qui in uultu uidebatur accusans, Petrum uero immensis laudibus præferens,& omni populo cōmendans,ac desiderabilē faciens,ita ut omnes ex eius sermone mutati,desiderarent eum uidere, multos autem tantū in Petri amorem uenisse,ut sæuirent in patrem,quasi in Simonem,& manus ei uelint inijcere, uelut qui tantum mali cōmisisset in Petrum:propter quod,aiebat,adpropera, ne fortè perimatur:in timore enim magno positus,uelociter misit me, ut sine mora uenias,quo uiuentem eum occupes, simul & crescenti erga tui desiderium ciuitati,opportunus appareas. Aiebat etiam quomodo mox ut urbem Antiochiam pater ingressus esset,quasi ad Simonem,omnis populus ad eum collectus est,& cœpit omnibus cōfiteri publice secundum ea quæ populi restauratio flagitabat: nam quicunq; omnes simul nobiles, & diuersi simul diuites ac pauperes conuenissent, sperātes aliqua ab eo more solito prodigia posse fieri, omnes hac uoce adloquitur: Diu est quod me Simonem infelicissimū hominum patientia diuina sustinet: nam quicquid in me mirati estis,non ueritatis mysterio, sed dæmonū mendacijs & artibus gestum est,ut uestrā fidem euerterem,& meam animā condemnarem. Confiteor me omnia de Petro fuisse mentitum:ille enim neq; magus,neq; homicida unquam fuit,sed à deo ad salutem uestram omniū missus est,quem si ex hac hora contemnendū putaueritis, certū sit apud uos,quod possit ipsa ciuitas uestra repēte deperire. Quæ autem causa sit,ut hæc uobis ultro confitear, ab angelo dei hac nocte uehementer correptus sum,& cur ei inimicus extiterim, uehementissime flagellatus. Deprecor ergo uos, ut si egoipse ex hac hora aperuero os meum contra eum, proijciatis me ab aspectu uestro:ille enim immundus dæmon,saluti hominū inimicus,per os meum contra ipsum loquitur,ne per eum uos pertingatis ad uitā. Quid enim ars magica per me uobis potuit uirtutis ostēdere? Canes feci æreos latrare,& statuas mouere,figuras mutare hominū, & subitò ab aspectibus hominū absentari,& per hæc debuistis artem magicam execrari,quæ ut uobis miraculū inane prætenderem,animas uestras diabolicis laqueis innodabat, ne crederetis Petro, qui & languentes in nomine eius,à quo missus est curat, & dæmonas fugat, ac cæcos illuminat,& paralyticis salutem reddit,& mortuos suscitat. Hæc & his similia multa prosequente,execrari cœpit populus,&dabant fletum & gemitū,quia peccassent in Petrum,credētes eum esse magum,& impiū. Eodem uero die ad uesperam restituta est in Faustiniano facies propria, & abscessit ab eo aspectus Simonis magi. Audiens autem Simon uultum suū in eo ad Petri gloriam profecisse, festinus præuenit Petrum, & agere cupiens arte sua, ut Faustiniano eius similitudo recederet, cum iam hoc iuxta uerbum apostoli sui Christus implesset. Videntes autem Niceta & Aquila post prædicationem necessariam,paternam faciem restitutam,gratias agentes deo,non eum permiserunt ulterius adloqui populum. Simon autem cœpit,licet occulte,per amicos suos & familiares ambulare, & amplius Petro derogare quàm antea. Tunc omnes expuentes in faciem eius, expulerunt eum de ciuitate,dicentes:Tu eris reus mortis tuę,si ulterius loquutus cōtra Petrum,huc tibi credideris esse ueniendū. Quibus cognitis,Petrus postera die cōuenire populo iubet, & uno ex his qui sequebant̄ eum,ordinato eis episcopo,alijs etiā presbyteris,baptizatis quoq; plurimis,& omnibus qui erant uexati languoribus,uel dæmonibus,sanitati redditis,demoratus ibi aliud triduū, cunctis rite cōpositis, ualedicens eis,proficiscitur à Laodicia multū desiderabilis Antiochensium plebi:& cœpit per Nicetam & Aquilam tota ciuitas audire, quia Petrus aduentaret. Omnis autem populus Antiochiæ ciuitatis,audiens Petrum uenire,occurrerūt ei,& penè omnes maiores natu & nobiles,cinere aspersi in capite,pœnitentiā agentes,qui contra prædicationē eius,magum Simonē suscepissent. Hæc & his similia prosequentes, offerunt ei uexatos languoribus, & dæmonijs fatigatos, paralyticos quoq;, & diuersa

Faustiniano natiua facies restituitur.

Simon eiectus Antiochia.

pericula patientes: & erat infinita multitudo simul languentium. Quos uidens Petrus non solum pœnitudinē agere, quod de eo male sensissent per Simonem, uerumetiam & iam integram fidem exhibere iubebat deo, ut etiam omnes, diuersas ægritudines patientes, crederēt per eum posse saluari, expandit ad cœlum manus suas, & cum lachrymis orationē effundens, gratias referens deo dicebat: Benedicte pater prædicande, qui omne uerbum & promissum filij tui adimplere dignaris, ut cognoscat omnis creatura, quia tu solus deus in cœlo & in terra. Hæc & his similia dicens, ascendit in eminentiori loco, & iussit ante se poni omnē multitudinē ęgrotantiū, quos omnes hac uoce adloquutus est: Similem uobis hominē me esse uidētes, nolite putare quod à me possitis recuperare salutē uestram: sed per eum qui de cœlo descendens, ostendit credentibus sibi, integram animę & corporis medicinā: unde uox uestra testem habeat hunc omnem populum, quia ex toto corde creditis in domino Iesu Christo, ut sciant etiam seipsos ab ipso posse saluari. Cumq; omnis multitudo infirmantiū una uoce clamaret, hunc esse uerū deum, quem Petrus adnunciat, subitò immensum lumen gratiæ dei in medio plebis apparuit, & cœperunt paralytici currere ad pedes Petri sani, cæci recuperato uisu clamare, claudi restaurato gressu gratias agere, languentes recepta sanitate gaudere: nonnulli etiam solo flatu uiuentes, iam sine sensu & sine uoce recuperati sunt: omnes quoq; lunatici, & pleni dęmonijs liberati sunt. Tantam itaq; spiritus sanctus in illa die gratiam suæ uirtutis ostendit, ut omnes à minimo usq; ad maximum, una uoce confiterentur dominum: & ne multis immorer, intra septem dies, plus quàm decem millia hominum credentes deo, baptizati sunt, & sanctificatione cōsecrati, ita, ut omnii auiditatis desiderio, Theophilus qui erat cunctis potentibus in ciuitate sublimior, domus suæ ingentem basilicam, ecclesiæ nomine consecraret, in qua Petro apostolo cōstituta est ab omni populo cathedra, & omnis multitudo quotidie ad audiendū uerbum conueniens, credebat sanæ doctrinæ, quam sanitatum efficacitas adfirmabat. Tum ego Clemens cum fratribus meis & matre patrem adloquimur, utrum aliquæ infidelitatis in eo reliquiæ remansissent. At ille: Venite, ait, & uidebitis coram Petro, quantum in me fidei creuerit incrementum. Tunc adcedens Faustinianus, procidit ad pedes Petri dicens: Semina uerbi tui quę ager meę mentis accepit, iam nata sunt, atq; ita ad fœcundam maturitatem prouecta sunt, ut nihil desit, nisi ut à paleis me spiritali illa tua deseces falce, & reponas me in horreo dominico, faciens me mensæ diuinę participē. Tum Petrus cum omni alacritate adprehendens manum eius, tradidit eum mihi Clementi, & fratribus meis, dicens: Sicut tibi patri filios restituit deus, ita & patrem filij restituunt deo. Indixit autem ieiunium omni plebi, & ueniente die dominica, baptizauit eum, atq; in medio populo, ex conuersione eius materiam sumens, omnes casus eius exposuit, ita, ut omnis ciuitas quasi angelum eum susciperet, & non minorem ei gratiam quàm apostolo exhiberet.

Deo referendū acceptū si quid gestū fuerit ab hominibus paulò diuinius.

Cathedra Petri

Faustinianus quantū promouerit.

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS LIBRI DECIMI ET VLTIMI FINIS.

IN ERVDITAS SIMVL ET CHRISTIANAS ALIQVOT EPISTOLAS VETERVM pontificum, qui à Christo nato annis CCC. Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, IO. Sichardi præfatio.

NTER eos quorum egregia sunt in nostra secula merita, humanissime Lector, hi mihi potissimum uidentur bene nobis consulere, qui huc operam suam condicunt, ut pietas, cuius iandiu ne nomen quidem satis tenuimus, quamproxime hominibus commendetur: & inde hauriatur maxime, ubi de impostura ne quidem tantula possit in mẽtem uenire suspicio. Eiusmodi uero sunt libri quos nunc bibliacos uocamus, & ut quisq; his propius accesserit: quales fuisse in animũ nobis inducimus eos, qui ipsis partim apostolorum temporibus uixere, partim tam fuere uicini, ut id quod ad Christi ecclesiam, moresq; pie formãdos pertineret, ab ipsis apostolis, tanquã per manus acceperint. In quorũ numero hauddubie antiquissimi quique pontifices Rom. fuere, eos dico qui à Christo nato annis plus minus CCC. sedi pręfuerunt, uiri cum uitæ sanctimonia insignes, tum singulari eruditione præditi: in quorũ uita, doctrina, moribus, ut non sit cuiquam procliue quicquã arrodere, ita uidentur mehercle digni, quorum scripta in hũc usq; diem, quod ego saltem sciam, orbi incognita, in manibus habeant: præsertim cum pleraq; hodie ecclesiæ eiusmodi uideantur, quæ cum ferri diutius non possint, uix tamen appareat, ita rebus passim exulceratis, ratio qua possint corrigi. Et qui id agere ingrediantur, non paulò sint & impudentiores & stolidiores, quàm illi ipsi qui uulgò creduntur, legibus in nos suis plus sibi satis indulsisse, atq; in his omnibus & ferendis & antiquandis, magis in consilio ambitionẽ, auaritiam, tyrannidisq; affectationẽ habuisse, quàm rei Christianę bene administrandæ studium. Quod ut donem de nõnullis, nec enim obscurum id est, nec tale quod à quouis negari possit, non tamen largiar, omnibus fuisse eandem mentem, ijsq; præcipuè qui diuum Petrum secuti, in extrema rerum omniũ inopia, cum desperatissimis hominũ moribus confligentes, contra insidias, insultus improborũ, atq; exquisita tormentorũ genera, in quæ pro Christi gloria uolentes inciderunt, nihil animi habuisse mihi persuadeo, quàm ut officiũ, quod tot nominibus uiderant Christum Petro cõmendasse, pro dignitate administrarent. Quos epistolæ illæ, locupletissimi animorũ testes, satis uindicant ab his uitijs, à quibus, fateor, non ita multum abhorruerunt ij, qui annis ab hinc aliquot, uicarios se Christi professi sunt. Eos uero nostra ætate cum quidã in ordinẽ cogere instituunt, à ceremonijs tanquã auspicato exordiuntur, & quod minime oportebat, malarũ causam cum optimis quibusq; cõiungunt, ut uideantur frustra laboraturi, quicunq;

 iam populo persuadere contendant, fuisse unquã bonum pontificẽ, eò quod quædã cum essent antiquitus honestis de causis recepta, & libere, ea cœperint durius exigere tanquã pensum nouitíj pontifices. Nec interim cõsiderant, quod ea quæ tum sunt à Christianæ religionis proceribus cõstituta, ad istius ætatis geniũ ita fuerũt attẽperata, ut uel ceremoníjs, uel affectata etiã pietatis specie, paucitati Christianorũ duxerint succurrendũ. Nunc uero cũ huc uentũ est dei benignitate, ut lenocinijs eiusmodi amplius nõ debeat esse locus, quis neget, posse quædã iure optimo, adeoq́ bono nostro mutari? Nec enim hac una in re tam stulte ueterũ debemus esse tenaces, ut præ his, quæ humanitus ad hoc poterãt seculũ magis è re nostra accõmodari, fastidiamus. Imò hoc uel unicũ debebat esse ecclesię antistitib. studiũ, ne quid hic inolescere per negligentiã sinerent, quod fidei nostræ remorã adferret, & inolita per occasionẽ abrogarẽt, si qua modo eius essent generis, quibus iam cum usus nullus esset, superuacaneũ nihilo tamen minus locũ usu cepissent, ne cũ fœdis nõnullis abusibus patrocinamur, de his etiã in dubiũ ueniamus, sine quibus ne quidẽ ullo pacto id quod Christiani dicimur, tueri poterimus. Nã abrogandarũ ceremoniarũ tanta nonnullos libido incessit, ut in uniuersum citraq́ delectũ omnes pessundare gestiant. Quod ut cõsequantur, nunquã tamẽ defuturi sunt, qui tanquã loco motis, alias succenturiẽt, easq́, ut ferè fit, deteriores. Etenim inter multos hodie sacra tractãtes, quotus quæso quisq́ est, qui nõ angue peius oderit id omne, quod uel ceremonię speciẽ habet? eò quod aliò sunt fortè detortæ, quàm essent ab initio institutæ. At quid nõ potius rem ad fontes reuocãt, & in uiam redigũt, quod suapte natura frugi erat, at seculi uitio fermentatũ est? Mea ergo in his, alíjsq́ id genus rebus hęc est sententia, ut principio spectandũ putem, sit ne uel mica honestæ frugis in his: quod si uel tantulã deprehẽderis, non id tolli è medio, quẽadmodũ ingressi sunt nõnulli facere, sed quoad fieri potest q̃emendatissimũ prorogari cupiã. Ad hoc uero utamur Epistolis illis tanq̃ amussi, quę, ut alia taceã sanè plurima, tanta sunt scriptæ eruditione ac prudentia, ut planè magnã me à bonis omnibus gratiã initurũ cõfidã, nimirũ ea proferẽs, quæ citra inuidiã, id quod fuit mihi magnopere optandũ, poterãt pontifices, episcopos, presbyteros, demũ omnes sui offici͞j admonere, & simul ueluti digito uiã ostẽdere, qua possint, ipsis etiã pontificibus autoribus, nõnulla tollere, in quæ tãto uidemus quosdã stomacho uociferari: & desinant tandẽ rerũ imperiti impetũ facere in ea, quę sunt tanto non modo seculorũ, sed & ecclesiarũ inter se consensu asserta. Nec interim puto quenquã esse paulò cordatiorẽ, qui neget per ceremonias quasdã ueluti nebulas stare, ne clare agnoscatũ Christus, ita ut maxime expediebat. Eas tamẽ si tollas, cogas plebẽ per se animi, iudici͞jq́ expertẽ, planè obbrutescere, dũ altissimarũ rerũ, ut quas assequi nequeat, cogitationẽ abi͞jcit, & illis quæ utcunq́ Christũ eis adumbrant, interdicitũ. Vale.

NOn admodum his repugnauerim qui epistolam istam Clementis, Recognitionibus præfigendam censuerunt, ut quæ à Rufino latinitate donata sit ante recognitiones. Attamen cum in præfatione ad Gaudentiũ episcopum, Rufinus eius rei ipse meminerit, nolitq; uersionis tempus obseruari, uisum fuit subiniquum, autori iniuriam facere, præsertim huc nos serie historiæ inuitante. Nam quid est uerisimilius, quàm tum demum ad constituendum ecclesiæ statum Petrum animum adiecisse, cum iam uideret mortis diem adpetere? Quod uero Clemens hic se primum à Petro episcopum Romæ ordinatum asserit, à Rufino est satis superq; excusatum, dum Apostoli & Episcopi peculiaria munera, inter se differre dicit.

DIVI CLEMENTIS

AD IACOBVM FRATREM DOMINI EPISTOLA PRIMA, RVFINO TORANO AQVILEIENSE INTERPRETE.

CLEMENS Iacobo fratri domini, & episcopo episcoporum, regenti Hebræorũ sanctam ecclesiam in Hierosolymis. Sed & omnibus ecclesijs quæ ubiq; dei prouidentia fundatæ sunt, cum presbyteris & diaconibus, & cæteris omnibus † fratribus, pax sit semper. *(†patribus)* Notum tibi facio domine, quia Simon Petrus qui ueræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentũ esse ecclesiæ definitus est, qua de causa, etiã domini ore diuino cognominatus est Petrus, qui fuit primitiæ electionis domini, apostolorũ primus, cui & primo deus pater filium reuelauit, cui & Christus competenter beatitudinem contulit, qui & uocatus est, & electus conuiua domini, & comes electus, tanquã bonus & probatissimus discipulus, qui occidentem obscuriorẽ mundi plagam, uelut omnium potentior, inluminare præceptus est, quiq; integre potuit implere pręceptũ. *(Petri nomen unde.)* Sed quousq; sermonẽ protraho, fugiens indicare quod triste est, quod quidem necesse est, licet tarde, proferre? Hic deniq; ipse Petrus qui pro immensa charitate, quam erga omnes homines gerebat, palàm cum omni fiducia, aduersante etiã tyranno totius mundi, bonum prædicare non destitit, & regem omnium seculorum per orbem terræ, & usq; ad ipsius Romanæ huius urbis notitiam, ut etiam ipsa saluaretur, inuexit: hic inquam, pro pietate pati uolens præsentem uitam finiuit. *(Neronẽ intelligit, sub quo etiã passus est.)* In ipsis autem diebus, quibus uitæ finem sibi imminere præsensit, in conuentu fratrum positus, adprehensa manu mea, repente cõsurgens in auribus totius ecclesię, hæc protulit uerba: Audite me fratres & conserui mei, quoniam sicut edoctus sum ab eo qui misit me domino & magistro meo Iesu Christo, dies mortis meæ instat, Clementem hunc episcopũ uobis ordino, cui soli meæ prædicationis & doctrinæ cathedrã † credo, qui mihi ab initio usq; ad finem comes in omnibus fuit, & per hoc ueritatẽ totius meæ prædicationis agnouit, qui in omnibus tentationibus meis socius extitit, fideliter perseuerans, quẽ ex præteritis expertus sum deum colentem, & homines diligentẽ, castũ, discendi studijs deditũ, sobrium, benignũ, iustum, patientem, scientẽ ferre nõnullorum etiã ex his qui in uerbo dei † instruunt̃ iniurias. *(†trado)* *(†instituuntur)* Propter quod ipsi trado à domino mihi † datã potestatẽ ligandi & soluendi, ut de omnibus quibuscunq; decreuerit in terris, hoc decretũ sit & in cœlis. *(†traditam)* Ligabit enim quod oportet ligari, & soluet quod expedit solui, tanquã qui ad liquidũ ecclesię regulam nouerit. Ipsum ergo audite, scientes quia quicunq; contristauerit doctorem

ueritatis, peccat in Christũ, & patrem omniũ exacerbat deum, propter quod & uita carebit. Ipsum autem qui præest cæteris, oportet medici uicem agere, & non feræ bestiæ furore cõmoueri. Hęc eo dicente, ego procidens ad pedes eius rogabam, excusans me, & declinans honorẽ cathedrę, simul & potestatẽ. At ille respondens: Pro hoc, inquit, ne me rogaueris, hoc enim fieri statutũ est mihi, & eò magis quo te excusas, quia hæc cathedra eum qui cupit eam & audaciter expetit, non requirit, sed ornatũ moribus, & in uerbo dei eruditum. Quod si esset alius melior, qui mihi adiutor tam sedulus adstitisset, aut tam plenæ doctrinę meę rationem cœpisset, sed & ecclesiasticas dispositiones à me tam plene didicisset, habens alium talem, non te cogerem bonum opus suscipere nolentem. Superfluũ ergo est aliũ quærere, cum primitias eorum qui ex gentibus per me saluantur, & pręcipue huius urbis, te primum obtulerim deo. Sed & illud intuere, quia si periculũ peccati timens, suscipere refugis ecclesię gubernacula, certus esto quia amplius peccas, quàm si populũ dei, uelut in fluctibus positũ & periclitantem, cum possis iuuare subterfugis, tui tantũmodo habens considerationẽ, & non quod in cõmune, & omnibus expedit prouidens. Sed certus esto, quod necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omniũ, ab obsecrãdo cessabo. Quanto ergo citius mihi adquieueris, tanto me citius † mœroris & tristitię labore releuabis. Noui etiã hoc ô Clemens, quod tibi tædia & molestias, pericula etiam & obprobria ineruditi uulgi, indocilisq; conciliem, quę tu tamẽ scio quod fortiter & cõstanter feras, respiciens ad illã spem, quę tibi apud deum patientiæ pręparat coronam. Sed & illud te cupio mecum iusta ratione perspicere, quando maxime opera tua indiget Christus, nunc cum inimicus aduersum sponsam eius cõmouet bellum: nam in futuro tempore, quando iam Christus post uictoriã triumphabit, nec ultra ullius ope indigebit. Quis nõ etiam parui sensus intelligat, quod istud est temporis, in quo operam tuam Christus requirit? Tota igitur mente in præsenti necessitate præbe operam tuam, & auxiliũ in prælijs exhibe regi optimo, remunerationes magnificas post uictoriam redditu ro. Libenter ergo suscipe episcopatus officium, eò maxime quod ecclesiasticas dispensationes à me probabiliter didicisti, ut salus eorum, qui per nos confugerunt ad deum, nequaquam uacillet. Veruntamen & breuiter te de ipsius dispensationis ordine coram omnibus cõmonere necessarium duco. Te quidem oportet inreprehensibiliter uiuere, & summo studio niti, ut omnes uitæ huius occupationes abijcias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, néue in ulla aliqua occupatione prorsus inueniaris mundialis negotij cuiuscunq; occasione perplexus: neq; enim iudicem aut cognitorem secularium negotiorũ hodie te ordinare uult Christus, uti ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis uerbo dei uacare, & secundum ueritatis regulam, secernere bonos à malis. Ista nanq; opera, quę tibi minus cõgruere superius exposuimus, exhibeant sibi inuicem discentes, id est laici, & te nemo occupet ab his studijs, per quæ salus omnibus datur. Sic ut enim tibi impietatis crimen est, neglectis uerbi dei studijs, solicitudines suscipere seculares, ita unicuiq; laicorum peccatum est, nisi inuicem sibi etiam in his, quæ ad communis uitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. Te uero securum facere ex his, quibus non debes uacare, omnes cõmuniter elaborent. Quod si fortè à semetipsis hoc laici non intelligunt, per diaconos edocendi sunt, ut tibi solius ecclesiæ solicitudinem derelinquant, quo ipsam, ut dignum est, dispensare sufficias, & ueritatis uerbo abundantius possis & studiosius deseruire. Si enim mundialibus curis fueris occupatus, & teipsum decipies, & eos qui te audiunt: non enim poteris quæ ad salutem pertinent, plenius singulis quibusq; distinguere. Et ex eo fit, ut & tu, tanquam qui non docueris quæ ad salutem hominum pertinent, deponaris, & discipuli per ignorantiam pereant. Idcirco ergo tu quidem ad hoc solum uacato, uti op-

Qui uerbo præsunt, peritos medicos debẽt imitari, id quod & 1. Corin. 2. Paulus scriptũ reliquit.

† Laboris & tristitiæ meæ mœrore.

Diaconorũ officium.

Episcopis ecclesiarum tantummodo cura demandatur.

uti opportune, & sine intermissione, doceas uerbum dei, per quod salutem consequi possint. Illi uero cum tanta reuerẽtia tua uerba suscipiant, ut qui sciant legatum te & præconem esse ueritatis, & quodcunq; ligaueris super terram, esse ligatum in cœlo, & quæcunq; solueris, etiam & ibi esse soluta: quandoquidem & tu, ut dixi, quæ oportet ligabis, & quæ expedit solues. Ad te quidem qui præes ista sint monita, & his similia. Ad presbyteros uero sint ista, ante omnia ut pudicitiæ studentes, adolescentes nuptijs iungant, quo calorem feruentis ætatis coniugali lege præueniant: sed ne in prouectioribus quidem curam habere huiusmodi negligant, quia in multis, etiam cum senuerit corpus, concupiscentia uiget. Ne fortè ergo fornicationis labes occasione accepta, tanquam uenenum pessimum serpat in uobis, caue re & anteuenire necessariũ est, ne quod in uobis adulterij occultũ coalescat incendium. & quod in omnibus peccatis adulterio grauius: secundum nanq; in pœnis obtinet locum, quoniamquidẽ primum illi habent, qui aberrant à deo, etiamsi sobriè uixerint. Propter quod uos ô presbyteri ecclesiam excolite, & adornate sponsam Christi ad pudicitiam. Sponsam autem dico omnem ecclesiam, id est, congregationem credentiũ, quæ si pudica fuerit inuenta ab sponso suo, ingentibus ab eo donis & muneribus honorabitur, & uos uelut ministri sponsæ, & amici sponsi, ingenti gaudio ac lætitia perfruemini. Si uero sponsa hęc reperta fuerit commaculata peccatis, ipsa quidem tanquam indigna trudetur à regalibus thoris. Vos autem pœnas dabitis, si fortè per uestram negligentiam uel desidiam obrepserit contagio sæua peccati. Idcirco igitur ante omnia sobrietatis & pudicitiæ solicitudinem gerite: ualde enim apud deum graue crimen ducitur fornicatio, cuius species quidem sunt plures, sicut & ipse uobis Clemens diligenter exponet. Veruntamen prima species adulterij est, uirum propria solũmodo uxore non esse contentum, & mulierem non proprio tantum seruare se uiro. Si ergo castus fuerit quispiam, potest & humanus & misericors fieri, per quod & ipse æternam à deo misericordiam consequatur. Sanè sicut adulterium uenenum cunctis malis perniciosius est, ita amor fraternus & charitas totius boni fastigium tenet. Et ideo diligite omnes fratres uestros, & cum religione ac misericordia respicite ad omnes. Orphanis exhibete uosmetipsos parentes. Viduis uirorum curam impendite, cum omni castitate quę necessaria sunt prębentes. Iuniores tamen uiduas nuptijs copulate. His qui ignorant artificia, exquirite honestas aliquas occasiones, quibus uictum necessarium quærant: artificibus uero operam prouidete, debilibus misericordiã facite. Scio autem hæc omnia facturos uos, si charitatem præ cæteris ante omnia in uestro corde desigatis: cuius charitatis recipiendæ & habendæ maximum erit fomentũ, si frequenter inter uosmetipsos cõmunem cibum uestrum mensamq; faciatis, & in quantum unusquisq; præualet, crebrius panes ac sales suos cum suis fratribus sumat. Per hęc enim præcipue charitas comparatur, & causa totius boni in huiusmodi cõmunione consistit. Vbi autem pax & bonitas, ibi & salus. Propter quod cõmunes facite cibos uestros, cum his qui secundum deum fratres sunt, quia per hæc temporalia officia, pacis & charitatis fructibus, gaudia æterna merebimini. Multo autem solicitius esurientes reficite, & sitientibus potum date, nudis uestimentum, ægrotos uisitate, & eos qui in carcere sunt, prout possibile est iuuate, peregrinos satis prompte in domibus uestris suscipite. Et ne omnia nũc singillatim dicam, omne bonum, ipsa per se si in uobis fuerit charitas, facere uos docebit. Sicut è cõtrario eos qui à salute alieni sunt, omne malum facere, odium docet. Si qui ex fratribus negocia habent inter se, apud cognitores seculi non iudicentur, sed apud presbyteros ecclesiæ, quicquid illud est dirimat̃, & omnimodo obediant statutis eorũ. Super omnia aũt auaritiã fugite, quę homines, occasione pręsentis lucri, ab ęternis separat bonis. Põdera, mẽsuras, stateras pro locis quibusq; æquissima custodite, deposita fideliter

Presbyterorum in ecclesia functio.

Adulterium.

Fornicationis multæ species.

Istam cõmunẽ mẽsam Christianorũ, Agapam dictam fuisse, à dilectione, testatur Tertull. in apolog.

restituite: quæ omnia, & si qua sunt his similia, ita demum solicite & diligenter implebitis, si futurū dei iudicium sine intermissione in uestro corde uoluatis. Quis enim peccare poterit, si semper ante oculos suos dei iudicium ponat? quod in fine mundi certum est agitandū, ut tandem qui in hac uita bene egēre, cōsequantur reposita bona, peccatores autem ut consequantur præparatas & reconditas pœnas, de quibus ita futurū dubitare omnino non possumus: siquidem hæc omnia ita esse uentura, uerus nobis propheta prædixerit. Vnde & uos qui estis ueri prophetæ discipuli, abijcite à cordibus uestris ante omnia, discordias & animorū dissensiones, ex quibus omne opus malum procedit, & benignitatē ac simplicitatem tota mente seruate. Quod si fortè alicuius cor, uel liuor, uel infidelitas, uel aliquod malū ex his quæ superius memorauimus, latenter inrepserit, non erubescat qui animę suę curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, ut ab ipso per uerbum dei, & consiliū salubre curetur, quo possit fide integra, & operibus bonis, pœnas ęterni ignis effugere, & ad perpetuę uitę prēmia peruenire. Diacones uero ecclesiæ, tanquam oculi sint episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum uerecūdia, actus totius ecclesię, perscrutantes diligentius, si quem uideant uicinum fieri præcipitio, & proximum esse peccato, ut referant hæc ad episcopum, ut cōmoneri ab eo possit is qui in præcipitium lapsurus est, uti reuocetur & nō corruat in peccatum. Negligentiores quoqꝫ, & eos qui rarius ad audiendum uerbum dei accedunt, nec solicite ad episcopi tractatum ueniunt, ipsi cōmoneant & hortentur. Si enim adsidui sint ad audiendum, non solum uitæ æternæ ex salubri commonitione capient lucra, uerum & quęcunque illæ sunt tristitiæ uel mœrores, qui ex prēsentis uitæ necessitatibus, & cladibus temporum ueniūt, quæqꝫ malorum sermonibus, in corde suo ueluti iacula defixa circunferunt; abijcientur omnia prædicatione ueritatis, & uitę æternę doctrina, & eruditione purgata. Alioquin si multo tempore auditum subtrahant à uerbo dei, ut remaneant in cultu uitiorum, sine dubio spinis erunt ac sentibus occupati: & quid aliud nisi ad ignem talis hæc terra præparabitur? De his ergo, ut diximus, diaconibus cura sit. Sed & eos qui secundum carnem ægrotant, solicite perquirant, & plebi, si fortè ignorat, indicent de his, ut & ipsi uisitent eos, & quæ necessaria sunt præbeant eis, cum conscientia eius qui præest, quod tamen etiam si clàm fecerint, non pecccabunt. Sed & de peregrinis similiter episcopo suggerant refouendis, & cætera his similia, quæ ad cultum ecclesiæ, & disciplinam eius pertinent, diaconis curæ sint. Qui catechizant, hoc est, qui uerbo instruunt incipientes, hi primo oportet instructi sint: de anima enim agitur hominum, & oportet eum qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, ut pro ingenio discentium semetipsum possit aptare, & uerbi ordinē pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse adprime esse eruditus & doctus, inreprehensibilis, maturus, impauidus, sicut ipsi probabitis fore Clementem hunc post me. Multum est autem, si ego nūc de singulis, quæ unusquisqꝫ habere debeat, prosequar. Veruntamen illud est quod præ cæteris ab omnibus uobis cupio in cōmune seruari, ut concordiam teneatis, per quam solam potestis portum quietis intrare, & ciuitatem regis summi, quæ pax nominatur, habitare. Similis nanqꝫ est omnis ecclesię status naui magnę, quę per undosum pelagus, de diuersis locis & regionibus uiros portat, ad unam potentis regis urbem properare cupientes. Sit ergo nauis huius portus dominus ipse omnipotens deus, gubernator uero sit Christus. Tum deinde proreti officium episcopus impleat, presbyteri nautarū, diacones dispensatorū teneant locum. Hi qui catechizant nautologis conferant̃, epibatis autē totius fraternitatis multitudo sit similis, ipsum quoqꝫ mare hic mundus habeatur, uentorū uero uarietates & turbinū, diuersis tentationibus conferantur, persequutiones ac tribulationes & pericula fluctibus exequant̃. Terreni uero spiritus, qui uel de torrentibus, uel de conuallibus spirant, pseudopro-

Cōfiteri est consilium petere.

Diacones episcoporum sunt oculi.

Episcopus eruditus.

Nam & pacis urbs Hierusalē aliquoties in sacris libris dicitur.

phetarum

phetarum & ſeductorum ſeu prauæ doctrinę uerba ducantur. Promontoria uero & loca confragoſa, hi qui in poteſtatibus ſeculi ſunt iudices, & pericula minantur ac mortes. Bithalaſſa uero loca, quæ duplicibus undæ fallacis æſtibus uerberantur, dubijs mente & de promiſſionū ueritate nutantibus conferantur, atq; his qui inrationabili fidem noſtram ratione diſcutiunt. Hypocritæ uero & doloſi, piratis ſimiles habeant. Iam uero rapidus uortex & tartarea Charybdis, & ſaxis inliſa naufragia, ac mortiferæ ſubuerſiones, quid aliud ęſtimanda ſunt quàm peccata? Reſtat igitur quo hęc nauis curſu proſpero, tuta poſſit portum deſideratę urbis intrare, ita deo precem fundere conuenit, ut mereantur nauigantes audiri. Audiri autē à deo ita demum merebitur, ſi orationes ipſæ bonis moribus, & bonis operibus adiuuentur. Sed ante omnia, cum quiete & ſilentio epibatæ, id eſt, laici, in ſuis unuſquiſq; reſideant locis, ne fortè per inquietudinē & incōditos inutileſq; diſcurſus, ſi paſſim uagari cœperint, uel ab officio ſuo nautas impediāt, uel in alterū latus per inquietudinē eorum nauis preſſa demergat. Nautologi de mercedibus cōmoneant, & nihil omnino quod ad diligentiā, uel *diſciplinā* pertinet, diacones negligant. Presbyteri uelut nautæ, aptent ſingula ad inſtructionē nauis diligenter, & inſtruant quæ in ſuo tempore requirenda ſunt. Epiſcopus tanquam proreta uigilanter & ſolicite gubernatoris uerba cuſtodiat Chriſti. Saluator dominus, gubernator eccleſię ſuę, diligatur ab omnibus, & ipſius ſolius pręceptis ac iuſſis credat & obediat omnis eccleſia: deo quoq; indeſinenter ſupplicetur à cunctis de proſperitate uentorū, ut nauigantes omnem tribulationē, & omne periculum ſuperent, tanquā in mare profundum mundi iſtius, & uitæ humanæ pelagus nauigantes, in quo & eſuriendum ſit & ſitiendū, nuditatē quoq; ferendā, morbos etiam corporis, & ęgritudines tolerandas: inſuper & hominū inſidijs ac dolis ſæpe laborandū, quippe qui & diſpergendos ſe nonnunqnā nouerint, ſed aliquando etiā congregandos. Vomitus quoque & ſuggillationes ferendas, cum ex confuſione peccatorū, & reiectione criminum, uelut male congregatis in uiſceribus fellis, iactura facienda eſt, & abijcienda prorſus è corde, omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſiderijs iniquis, uelut ex cibis noxijs congregata eſt. Quam utiq; cum euomuerit quis & abiecerit, ingentis ægritudinis liberabitur morbo, ſi tamen poſt uomitum, quæ ad ſanitatem pertinent ſumat. Veruntamen ſcitote cuncti, quod ſupra omnes uos laboret epiſcopus, quia unuſquiſq; ueſtrûm ſuum propriū fert laborem, ille uero & ſuum & ſingulorum. Propter quod ô Clemens, tanquam qui omnibus præeſſe te noueris, ſingulos prout potueris iuua, & ſingulos releua, qui & ſingulorū onus ac ſolicitudinem portas. Vnde & ego nunc tibi iniungens diſpenſationem, ſcio quod accipiam gratiam magis quàm præſto. Sed eſto confidens, & fortiter ferens, certus quia laboris tui meritum recipies, cum ad portum quietis incolumem hanc prouexeris nauem, ubi mercedes & præmia pro omniū ſalute ſuſcipies, ſi hic pro omnium incolumitate uigilaueris. Itaque ſi te multi ex fratribus, propter rigorem iuſtitiæ odio habuerint, ex eo quidem non læderis, ſed ex huiuſcemodi odijs amor tibi cōciliabitur dei. Et ideo ſatage, & refuge ne lauderis ab iniquis, & ne à peſſime agentibus diligaris, ſed potius ut propter iuſtitiæ diſpenſationem & æquiſſimam regulam diſciplinæ, à Chriſto conlaudari merearis. Hæc cum dixiſſet, & his ſimilia quamplurima, rurſum reſpiciens ad populum, dixit: Sed & uos chariſſimi fratres & conſerui mei, huic qui pręſidet uobis ad ueritatem docendam, in omnibus obedite, ſcientes quod ſi quis hunc contriſtauerit, Chriſtum, qui ei docendi credidit cathedram, non recipit, & tanquam qui Chriſtum non ſuſceperit, nec deum patrem ſuſcepiſſe iudicabitur, & ideo nec ipſe ſuſcipietur in regno cœlorū: propter quod ſatagite, ad omnem collectam congregationem ſemper conuenire, uti non uelut negligentes & deſides, à Chriſto iudice condemnemini. Conuenientes uero

Al. Bimaria.

Epibatæ.

Epiſcopus pro omnibus ſolicitus ſit.

Inuidiam ex iuſtitia conflatam nō magnifaciāt uerbi dei præcones.

semper ad Clementem, omnes date operā pro ipso sentire, & summo studio fauorem uestrum erga ipsum dependere, scientes quod propter singulos uos ipsum magis solum infestat inimicus, & in ipsum maiora suscitat bella. Oportet ergo uos summo studio niti, ut omnes erga illum uinculo amoris innexi, plenissimo erga eum inhæreatis affectu. Sed & uos quoq; ipsi, unanimes in omni cōcordia perdurate, quo facilius etiā illi obedire omnes pariter cōsensu & unanimitate possitis, per quod & uos salutem consequi, & ille obtemperantibus sibi, promptius impositi oneris pondus uehere queat. Etiā ex uobisipsis intelligere debetis, si qua sint quæ ipse propter insidias hominū malorū, nō potest euidentius & manifestius proloqui: uerbi gratia, si inimicus est alicui malorū pro actibus suis, uos nolite expectare, ut ipse uobis dicat, cū illo nolite amici esse: sed prudenter obseruare debetis, & uoluntati eius absq; communicatione obsecundare, & auertere uos ab eo, cui ipsum sensistis auersum. Sed nec loqui his, quibus ipse non loquitur, ut unusquisq; qui in culpa est, dum cupit omnium uestrûm amicitias ferre, festinet citius reconciliari ei, qui omnibus præest, & per hoc redeat ad salutem & sanitatem, cum obedire cœperit monitis præsidenti. Si uero quis amicus fuerit his, quibus ipse amicus non est, & loquutus fuerit cum his quibus ipse nō loquit̄, unus est & ipse ex illis, qui exterminare dei ecclesiā uolunt, & cum corpore uobiscum esse uideatur, mente & animo contra uos est, & est multo nequior hostis hic, quàm illi qui foris sunt, & euidenter inimici sunt. Hic enim per amicitiarum speciem, quæ inimici sunt gerit, & ecclesiam dispergit ac uastat. Et cum hæc dixisset in medio coram omnibus, manum mihi imposuit, & in cathedra sua, ingenti uerecūdia fatigatum me compulit. Cumq; sedissem, hęc ad me rursum loquutus est: Deprecor te Clemens coram omnibus qui pręsentes sunt, ut posteaquam, sicut naturale debitū est, uitæ præsentis finem fecero, Iacobo fratri domini describas breuiter, uel quæ ad initium fidei tuæ spectant, uel etiam quos ante fidem animos gesseris. Sed & qualiter mihi ab initio usq; ad finem, comes itineris & actuū fueris, quæq; per singulas ciuitates me disputante solicitus auditor exceperis: quippe qui in prędicationibus meis uerborū fuerit ordo & actuū, sed & qui me finis in hac urbe repererit, sicut dixi, omnia quàm potes breuissime cōprehensa, ad ipsum te destinare nō pigeat. Nec uerearis ne fortè multū de meo exitu cōtristandus sit, cum me id pro pietate sustinere nō ambigat. Erit autem ei grande solatium, cum didicerit, quod post me nō imperitus uir aliquis, aut indoctus, aut ignorans diuini uerbi mysteriū, ecclesiastici ordinis disciplinā, uel doctrinę regulā nesciens, susceperit cathedrā meam. Scit enim quia si indoctus & inscius, officium doctoris accipiat, sine dubio discipuli & auditores ignorantiæ tenebris obuoluti, in interitū demergentur. Vnde & ego domine mi Iacobe, cum hæc ab eo præcepta susceperim, necesse habui implere quod iusserat, indicans tibi, & de his ipsis simul, & de illis breuiter cōprehēdens, quid per singulas quasq; urbes digrediens, aut in prædicationis sermone protulerit, aut in gestorū uirtute perfecerit: quamuis tibi, de his plurima iam, & plenius ante descripta, ipso iubente transmiserim, sub eo titulo quem ipse præcepit adfigi, id est, Clementis itinerarium, non prædicationis Petri. Sed & nunc iam exponere quæ præcepit incipiam.

Causa cur cū excōmunicatis nō loquantur ij qui Christiani uolunt censeri.

Compendiolū fidei Christianæ.

Pœnitemini, inquit, & ueram agite pœnitentiam. Omnes ergo homines qui Christiano censentur uocabulo, patrem & filium & spiritum sanctum, unum deum & dominum ueraciter credere & confiteri, eumq; tota mente, & toto corde, & tota uirtute diligere, & proximos suos tanquam semetipsos, docibilesq; usque ad perfectam doctrinam, ad hæc perficienda summopere oportet. Fides enim & dilectio, totius bonitatis est fundamentum, sine fide autem placere deo nemo poterit. Christo itaque resurgente, & ascendente in cœlum, misso sancto spiritu, conlata apostolis scientia linguarum adhuc in uno positis, symbolum, quod fidelis nunc tenet ecclesia, unusquisque quod

sensit

sensit dicendo, condiderunt, ut discedentes ab inuicem, hanc regulam per omnes gentes prædicarent. Summam ergo totius fidei catholicæ recensentes, in qua et integritas credulitatis ostenditur, & unius dei omnipotentis, id est sanctæ trinitatis æqualitas declarat̃, & mysterium incarnationis filij dei, qui pro salute humani generis à patre de cœlo descendens, de uirgine nasci dignatus est: quoq; ordine, uel quando mortem pertulerit, quomodo sepultus surrexerit, & in carne ipsa ad cœlos ascenderit, ad dexteramq; patris consederit, & iudex uenturus sit: ac qualiter remissionem peccatorum, sacro baptismate renatis contulerit, & resurrectionem humani generis in eadem carne in uitam æternam futuram, sic docuerunt σύμβολον enim græcè, latine collectio dicitur, quod hoc prædicti sancti apostoli inter se, per spiritum sanctum salubriter, ut dictum est, condiderunt. Dicitur & indicium, quod per illud is qui recte crediderit, indicatur. Ergo cunctis credentibus, quæ continentur in præfato symbolo, salus animarum, & uita perpetua bonis actibus præparatur. Et quod in primordio eiusdem symboli præponitur: Credo in deum patrem omnipotentem: præclarum fidei testimoniũ & fundamentum in prima fronte monstratur, quia saluus esse poterit, qui recte crediderit. Credere enim oportet accedentem ad deum, quoniam corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem. Vnde ait propheta: Credidi, propter quod loquutus sum. Et illud: Iustus ex fide uiuit. Et: Nisi credideritis, non intelligetis. Ergo sanè in rebus humanis nullum opus incipitur, nisi labor omnis ad effectum uenire credatur: unde credendum est in deum, à quo tam præsens uita, quàm futura tribuat̃. Deus autem appellatio est substantiæ sempiternæ, siue timoris diuini: igitur deus sine principio, sine fine, simplex, incorporeus, & incomprehensibilis. Patrem autem cum audis, agnosce quod habeat filium ueraciter genitum: sicut possessor dicitur, qui aliquid possidet: & dominus, qui habet cui dominetur. Deus ergo pater, secreti sacramenti uocabulũ est, cuius uere filius est, uerbum, & speculũ, et character, et imago uiuens patris uiuentis, in omnibus patri similis, eiusdẽ naturæ, & in diuinitate genitus, & genitori per omnia coæqualis. Nec quæratur quomodo genuit filiũ, quod & angeli nesciunt, prophetis incognitum est: unde illud dictum est: Generationem eius quis enarrabit? quam secretã originem, cum proprio filio nouit ipse solus qui genuit. Nec à nobis deus discutiendus est, sed credendus, qui in nobisipsis nescimus quod sapimus, quomodo sapientia, ingenium, aut intellectus, aut consilium, aut mens nostra generat uerbum. Sed sufficit nosse, quia lux genuit splẽdorem, sicut ait propheta: In splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferũ genui te. Et illud: Hic deus noster, & non reputabitur alter ad eum, & post in terra uisus est, & inter homines conuersatus est. Diligere ergo deum unumquenq; ex toto corde, & tota anima, ut præfixũ est, & tota fortitudine oportet, & proximum tanquã semetipsum, respondente domino cuidam scribarũ, ac dicente: Primũ omnium mãdatum est: Audi Israël, dominus deus tuus, deus unus est. Et diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua, & ex tota uirtute tua. Hoc est primũ mandatum. Secundũ autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Maius horum aliud mandatũ non est, quod maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificijs. Vnde & in ueteri testamento scriptum habetur: Quod tibi fieri non uis, alteri ne feceris. Et dominus ait: Omnia quæcunq; uultis, ut faciant uobis homines, & uos facite illis similiter. Quibus utrisq; mandatis, per unum malitia compescitur, & per alterũ benignitas propagatur, ut ne malum quis inferat, sed bonum impendat: primum ut caueat lædere, secundum ut norit bonum præstare. Si enim fratrem quem uides non diligis, deum quem non uides, quomodo potes diligere? Sic ergo docet nos exercere curam nostri, & sic diligere nos, ut non negligatur dilectio proximi, quia dei dilectio morti comparatur, dicente Sapientia.

Summa Christianæ fidei. — *Symbolũ apostolorum.* — *Rom. 10* — *Psal. 115* — *Dei nomen.* — *Deus pater.* — *Esa. 53* — *Psal. 109* — *Baruch. 3* — *Deut. 6* — *Matth. 22* — *Matth. 7*

N

Cant. 8 Valida est dilectio ut mors. Idcirco quia sicut mors uiolenter separat animam à corpore, ita dilectio dei uehementia sui, debet separare animam à mundano & carnali amore: qui enim, inquit dominus, diligit me, mandata mea seruabit. Nam qui dei *Ioan. 15* præcepta contemnit, deum non diligit. Vnde scriptum est: Nolite putare quod maneatis in dilectione mea, si non seruaueritis præcepta mea: neque enim regem diligimus, si odio leges eius habuerimus. Neque etiam ex toto corde poterit is deum diligere, qui noscitur † erga proximum carere dilectione: quia per dilectionem proximi, peruenitur ad charitatem Christi: quoniam, ut præmissum est, his duobus præceptis, tota lex pendet & prophetę. *† In proximi corruere dilectione* Docibiles ergo, qui perfecte docti non sunt ad hæc peragenda, oportet omnes esse, ut & ipsi docti sint, & alios prudenter instruere, & perfecte possint docere, iuxta Danielem prophetam qui ait: *Dan. 9* Populus autem sciens deum suum, obtinebit & faciet, & docti in populo docebunt plurimos. Omnes docere promptos, ut etiam iam dictum est, qui docti sunt, esse oportet: sed sacerdotes doctiores cæteris in populo necesse esse dicebat, quia si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Sacerdotes uero sal terræ, & mundi lumen docens, præcipiebat ipsis præ cæteris in splendore operũ patrem glorificare deum, *Matth. 5* de quibus dominus ait: Beati estis cum maledixerint uobis, & persequuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes, propter me, gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis: sic enim persequuti sunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Vos estis sal terræ: quod si sal euanuerit, in quo salietur? id ad nihilũ ualet ultra, nisi ut foras mittatur, & cõculcetur ab hominibus. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendũt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed supra candelabrũ, ut luceat omnibus qui in domo sunt, ut qui ingrediuntur, lumen uideant. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificẽt patrem uestrum, qui in cœlis est. Episcopos autem per singulas ciuitates, ad quas ille non miserat, & doctos, & prudẽtes sicut serpentes, simplicesque sicut columbas, iuxta domini præceptum nobis mittere præcepit, quod etiam facere iam cœpimus, & domino opem ferente, facturi sumus. Vos autem per uestras diœceses episcopos facite, & mittite, quia nos ad alias regiones, quod ipse iussit agere curabimus. Aliquos uero ad Gallias, Hispaniasque mittemus, & quosdam ad Germaniam & Italiam, atque ad reliquas gentes dirigere cupimus. Vbi autẽ ferociores & rebelliores gentes fore cognouerimus, illuc dirigere sapientiores & seueriores necesse duximus, qui quotidie non cessent diuina seminare semina, & multos Christo domino lucrari, & ad rectam fidem, & uiam ueritatis perducere, ut plures manipulos domino ualeant pręsentare. In illis uero ciuitatibus in quibus olim apud Ethnicos Archiflamines eorum, atque primi legis doctores erant, episcoporum primates poni, uel patriarchas ordinauit, qui reliquorum episcoporum iudicia, & maiora quoties necesse fuerit, negocia in fide agitarent, & secũdum dei uoluntatem, sicut constituerunt sancti apostoli, & ita, ut ne quis iniuste periclitaretur, definirent. In illis autem ciuitatibus, in quibus dudum apud prædictos erant Archiflamines (quos tamen minoris ducebant quàm memoratos Primates) Archiepiscopos institui præcepit, qui nõ tamẽ Primatũ, sed Archiepiscoporũ fruerentur nomine. Episcoporum quoque iudicia, ut superius memoratum est, & maiora Ecclesiarum negocia, si ipsi reclamauerint, aut fortassis aliquem timorem, aut hos, aut illos suspectos habuerint, ad iam dictos Primates seu Patriarchas, ne quis innocenter periret, transferri iussit. *In singulis ciuitatibus maiusculis singuli Episcopi sint.* In singulis uero reliquarum ciuitatum, singulos, & non binos uel ternos, aut plures Episcopos constitui præcepit, qui non Primatũ, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorũ nomine, quia matres ciuitatũ non tenent, sed Episcoporũ tantum uocabulo potirentur, quoniã nec inter ipsos Apostolos par institutio fuit, sed unus omnibus præfuit. Hoc tamen præuidendũ instituit,

instituit, ne in uillis, aut castellis, aut modicis ciuitatibus instituerentur Episcopi, ne uile nomen eorum fieret. Episcopos ergo uicem apostolorũ gerere, dominum docuisse dicebat, & reliquorũ discipulorũ uicem tenere presbyteros debere insinuabat. Et si quis aliquem ex his scãdalizaret, grauissimã illi pœnã inferri debere prædicabat. Cunctos se inuicem diligere, & adiuuare debere, & neminem ab adiutorio fratris se subtrahere docebat. Homicidas uero & adulteros, & cunctos criminalibus nexibus implicitos, & eos qui ipsis fortè æquales non essent, ab illorũ uexatione & accusatione, iubente domino prohibebat: & nõ nisi à coæqualibus aliquid eis inferri debere docebat, quia discipulũ supra magistrũ esse, aut ullã ei iniuriã irrogare, nullatenus decet. Infames quoꝙ omnes, et quos administratores legũ seculi non recipiunt, sed & laicos ab eorum accusatione, & uexatione semper repellere debere rogabat, & cunctos illis subditos esse præcipiebat, & cunctorũ etiam sacerdotũ uitam, superiorẽ, sanctioremꝙ, ac discretã à secularibus & laicis hominibus esse. Et spirituales quosꝙ atꝙ sacerdotes, super carnales ac laicos semper cõstituendos docebat, quoniam pro minimo nobis esse debet, ut à talibus arguamur & iudicemur, uel ab alio humano die. Maiores uero à minoribus, nec accusari, nec iudicari ullatenus posse dicebat, 1.Corin.4 quoniã non solum diuinas, sed & leges seculi hoc inhibere constaret. Omnes ergo legum diuinarũ sponte uiolatores, & sacrarũ institutionũ uoluntarie perturbatores, ecclesiastica indignos regula, & sancta cõmunione iudicabat. Operatores uero earundem, eisꝙ obedientes, utrarunꝙ ac cæterorum honore dignos esse dicebat, unde & prophetas in testimonium sumebat: Audite cœli & Esa.1 auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autẽ non cognouit me, populus meus non intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis. Dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctũ Israël, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiã uos ultra addentes præuaricationẽ? Omne caput languidũ, & omne cor mœrens: à planta pedis usꝙ ad uerticem non est in eo sanitas. Vulnus & liuor, & plaga tumens non est circunligata, nec curata medicamine, neꝙ fota oleo. Terra uestra deserta, ciuitates uestræ igne succensæ, regionem uestram coram uobis alieni deuorant, & desolabitur sicut in uastitate hostili, & derelinquetur. Væ, inquit, qui dicitis Esa.5 bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarũ. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animã suam, & aperuit os suum absꝙ ullo termino, & descendent fortes eius & populus eius, & sublimes gloriosiꝙ eius ad eum, & incuruabitur homo, & humiliabitur uir, & oculi sublimium deprimentur: & exaltabitur dominus in iudicio, & dominus sanctus sanctificabitur in iustitia. Carnales spiritualibus resistere prohibebat, et de his qui ceruices suas contra magistros & seniores suos erigebant, in exemplum adducebat: Detracta est Esa.14 ad inferos superbia tua, cecidit cadauer tuum, subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt uermes. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram qui uulnerabas gẽtes? qui dicebas in corde tuo, In cœlum ascendam, supra astra dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Veruntamen ad infernum traheris, in profundum laci. Qui te uiderint, ad te inclinabuntur, teꝙ prospicient. Nunquid iste uir est qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & urbes eius destruxit, uinctis eius nõ aperuit carcerem? Ebrietatem oppido prohibebat, & ebriosos corpore & animo mortuos esse dicens, de quibus & in exemplum aiebat: Væ qui consurgitis mane ad Esa.5

ebrietatem sectandam, & potandū usq; ad uesperam, ut uino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanū, & tibia, & uinum in conuiuijs uestris, & opus domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis. Et iterum: Væ qui potentes estis ad bibendū uinū, & uiri fortes ad miscendā ebrietatē, qui iustificatis impium pro muneribus, et iustitiā iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulā lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum ut puluis ascendet: abiecerunt enim legem domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt. Ideo iratus est furor domini in populo suo, & extendit manum suam super eum, & percussit eum, & conturbati sunt montes, & facta sunt morticinia eorum quasi stercus in medio platearum. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Nullum etiam presbyterū, in alicuius episcopi parochia aliquid agere debere absq; eius permissu docebat, & cūctos presbyteros proprijs episcopis in omnibus absq; mora, instituente domino, obedire. Nullum item aliena concupiscere aut præsumere eorum, sed unumquenq; suis sibiq; commissis cōtentum abire oportere. Neminem etiam quicquam alteri facere, nisi quod sibi uellet fieri, instruebat. Sanctam quoq; ecclesiam immaculatā, omnes seruare debere euangelizabat, cuius claues Episcopos nominabat, ipsi enim habent potestatē claudere cœlum, & aperire portas eius, quia claues cœli facti sunt. Amouere autem eos, neminem debere docebat: quia oculi domini sunt, & qui eos tangit, tangit pupillā oculi eius. Et quanta pœna dignus sit is qui eos scādalizat, ipsum dominū docuisse dicebat, ubi ait: Qui scandalizauerit unū de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatᷣ mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundū inferni. Væ mundo à scandalis: necesse enim est ut ueniant scandala, uerum tamen uæ homini illi, per quem scandalum uenit. Si autem manus tua uel pes tuus scādalizat te, abscide eum & proijce abs te: bonū est tibi ad uitam ingredi debilem uel claudum, quàm duas manus uel duos pedes habentē, mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proijce abs te: bonū est tibi unum oculum habētem, in uitam intrare, quàm duos oculos habentē, mitti in gehennā ignis. Videte ne contemnatis unū ex his pusillis. Amen dico uobis, quæcunq; alligaueritis super terrā, erunt alligata & in cœlo, & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Iterū dico uobis, quia si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quacunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est: ubi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et iterū per prophetam loquitur, dicens: Expauit, inquit, cœlum super hoc, & horruit amplius uehementer, dicit dominus. O intolerabilē malignitatem, ô linguā iniquitatē loquentem cōtra deum, & mentem in altitudinē cornu extollentē. Et iterum: Impone homo tuæ linguæ ostium & seram, cessa cornu in altitudinē extollens, & loquens iniquitatem aduersus deum & proximū tuum. Quousq; insultas patienti Christo & fratribus? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes eorum infirmā conscientiā, in Christū grauiter peccatis, & rei iudicio effecti, infames efficiemini, & iuste repellemini. Et iterū per prophetā loquitur, dicens: Vos autē sacerdotes domini uocabimini, ministri dei nostri dicetur uobis. Fortitudinē gentiū comedetis, & in gloria eorū superbietis. Pro confusione uestra duplici et rubore, laudabunt patrē eorū. Propter hoc in terra sua duplicia possidebūt, & lætitia sempiterna erit eis, quia ego dominus diligens iudiciū, & odio habens rapinā in holocaustū, & dabo opus eorū in ueritate, & fœdus perpetuum feriam eis, & scietur in gentibus semen eorum, & germen eorū in medio populorū. Omnes qui uiderint eos cognoscent eos, quia isti sunt semen cui benedixit dominus. Gaudens gaudebo in domino, & exultabit anima mea in deo meo, quia induit me uestimēto salutis, & indumēto iustitiæ circundedit me, quasi spōsum decoratū corona, & quasi sponsam ornatā monilibus suis.

Claues cœlorū sunt penes episcopos.

Matth. 18

Matth. 5

Matth. 16

Mar. 11

Eccle. 28

Esa. 61

Sicut

Sicut enim terra profert germē suum, & sicut hortus semen suum germinat, sic dominus deus germinabit iustitiam, & laudem coram uniuersis gentibus. Eos autem à solo domino, aut iudicandos, aut remouendos, & non ab alijs, idcirco adstruebat, quia sui sunt, & non alterius. Et quis est, qui alterius iudicet seruum? nam si ista (Rom. 14) non patiuntur homines, nec deus deorum, et dominus dominantium hæc ullatenus patitur. Vnde & prophetas eius rei testes proferebat, per quos dominus loquitur, dicens: Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis. (Esa. 48) Propter me faciam, ut non blasphemer, & gloriā meam alteri non dabo. Audi me Iacob, & Israël quem ego uoco. Ego ipse, ego primus, & ego nouissimus. Manus quoq; mea fundauit terram, & dextera mea mensa est cœlos. Ego uocabo (Esa. 51) eos & stabunt simul. Me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt. Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea non deficiet. Audite me qui scitis iustum, populus lex mea in corde eorum. Nolite timere obprobria hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim uestimentum, sic comedet eos uermis, & sicut lanam, sic deuorabit eos tinea. Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generatione generationum. Et iterum: Abscondita est uita mea à (Esa. 40) domino, & à deo meo iudicium transibit. Nunquid nescis aut non audisti? Deus sempiternus, deus qui creauit terminos terræ non deficiet, neq; laborabit, nec est inuestigatio sapientiæ eius. Qui dat lasso uirtutem, & ijs qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in domino, mutabunt fortitudinem, & assument pennas sicut aquilæ, current et non laborabunt, ambulabunt & non deficient. Transeant ad me insulæ, & gentes mutent fortitudinem. Accedant, & tunc loquantur, simul ad iudicium propinquemus. Eos autem qui illos uetant, aut amouere, aut damnare nituntur, dominus per prophetam damnat, & usque ad satisfactionem eorum, etiam ecclesiæ damnatos esse declarat, ubi per prophetam ait: Talia elegerunt (Esa. 66) in uijs suis, & in abominationibus anima eorum delectata est. Vnde & ego eligam illusiones eorū, & damnationē adducā eis, quia locutus sum eis & non audierunt, feceruntq; malū in oculis meis, & quæ nolui elegerūt. Audite uerbū domini qui tremitis ad uerbū eius, dixerūt fratres uestri odientes uos, & abijciētes propter nomē meum, glorificetur dominus, & uidebimus in lætitia uestra, ipsi autem confundentur. Non enim laborabūt frustra in cōturbatione præsules mei, quia semen benedictionum domini est. Antequā clament ego audiam, & adhuc illis loquentibus ego exaudiam. Ad glorificandū se, et diuina mandata seminanda & euangelizāda, eos dominus elegit, & non ut prohibeātur aut perturbent, quoniā qui eos lædit, eum lædit, cuius legatione fungūtur. Prædicare aiebat eos assidue, & mandata domini sine intermissione annunciare rogabat: opera eorū bona, corā hominibus monstrare, & conscientiam bonam coram deo habere insinuabat, omnesq; principes terræ & cunctos homines illis obedire, & capita sua submittere, eorumq; adiutores existere præcipiebat, ut omnes pariter fideles & cooperatores legis dei monstrarentur, ne de eis dicatur: Cōfundentur & erubescent omnes, qui pugnant aduersum (Esa. 41) te, & erunt quasi non sint. Et peribunt uiri qui cōtradicunt tibi, quærens eos, & non inuenies uiros rebelles tuos, et erunt quasi non sint, & ueluti consumptio hominis, bellantes aduersum te. Omnes ergo qui illis contraueniunt, ita damnatos & infames usq; ad satisfactionem esse uoluit, & si non conuertantur, à liminibus ecclesiæ extorres esse præcepit. Homicidiorum uero tria genera esse dicebat, & pœnā eorum parem esse. (Homicidij tria genera sunt.) Nam sicut homicidas interfectores fratrum, ita & detractores eorum eosq; odientes, homicidas esse manifestabat: quia & qui occidit, & qui odit fratrem suum, & qui detrahit, pariter homicidam esse monstrat scriptura. Omnes etiam à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersum animam, abstinere, & bo

nam eorum conuersationem ac innocentem, omnibus monstrare postulabat, & ex corde cunctos attentius se inuicem diligere, & ueram fraternitatem inter se habere docebat. Quotidiana uero illius prædicatio, inter cætera diuina hæc erat mandata, quam in exemplum, etiam tibi frater charissime significare curaui.

Cõmunia quædam Christianæ fidei.

Bonorum, inquit, operũ inter cætera semina ac negocia sunt, quantũ unusquisq; sapit, & potest totius intimi cordis, ut prætactũ est, uisceribus deum diligere, & proximũ uelut seipsum: abnegare seipsum sibi, ut Iesum Christũ dominũ nostrũ sequatur, & nihil eius amori præponere. Veritatẽ corde & ore profiteri, & totã spem suam deo semper cõmittere. Actus uitæ suæ omni hora custodire, & eum in omni loco deum respicere, firmiter scire. Cogitationes malas cordi suo aduenientes, mox ad Christũ allidere, & sacerdotibus domini manifestare. Os suum à malo uel prauo colloquio custodire, & uerba uana aut mendacia non dicere: quia os quod mentitur occidit animã. Verba diuina libenter audire, & sacerdotibus suis obtemperare, obedientesq; esse docebat. Prædicationi & orationi ac lectioni frequenter incumbere, & eleemosynas ueras perficere. Desideria carnis non amare, sed propriam frangere uoluntatẽ. Boni aliquid in se cum uiderit, deo, non sibi attribuere. At malum, à se factum cognoscere, sibiq; ipsi imputare. Multũ loqui non amare, sed custodire labia sua, ne dolũ aut malũ loquãtur: diem iudicij timere, gehennã expauescere, uitamq; æternã omni cõcupiscentia desiderare. Non occidere, non adulterare, non furtum facere, non rem proximi cõcupiscere, non falsum testimoniũ dicere, sed omnes homines honorare. Corpus custodire, uanasq; & caducas non amplecti delicias. Ieiunium & uigilias sanctas amare, pauperes recreare, nudos uestire, infirmos uisitare, sitientes potare, mortuos sepelire, et diligenter eorum exequias peragere, pro eisq; orare, & eleemosynas erogare, dolentes consolari, & suis bonis refouere, & à malis actibus se alienũ efficere. Non esse superbũ, non uinolentũ, nec multũ edacem, non somnolentũ, non pigrum, non murmuratorẽ, non detractorẽ: quia qui detrahit, non solũ se, sed & multos alios occidit. Irã non perficere, nec iracundiæ tempus reseruare, dolũ in corde nõ tenere, nec pacem falsam prætendere, charitatẽ non derelinquere, nec iurare, ne forte in periuriũ, quod absit, incurratur. Malũ pro malo nõ reddere, nec iniuriã facere, sed factã patienter tolerare. Inimicos diligere, maledicentes se non rursus maledicere, sed magis benedicere, & persequutionẽ pro iustitia sustinere. Charitatẽ amare, & nullũ odio habere, quia qui odit fratrem suum, ipse homicida est. Elationem fugere, zelum malum non habere, inuidiã non exercere, nec cõtentionẽ diligere, cum discordantibus ante solis occasum in gratiã redire, & de dei misericordia nunquã desperare, seniores uenerari, & iuniores diligere. Episcopos, sacerdotes suos, ac cũctos reliquos ecclesiæ ministros, atq; omnem plebem sibi cõmissam, uerbo diuino & mandato instruere, atq; amare, hosq; omnes suos Episcopos, cum omni uirtute, ut proprios oculos amare, quia oculi sunt illorũ. Eorum præceptis in omnibus obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant, memores

Matth. 23

sancti illius dominici præcepti: Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Ipsi autem Episcopi si exorbitauerint, ab istis non sunt reprehẽdendi uel arguendi, sed supportãdi, nisi in fide errauerint. Illi ergo super istos sunt, non autem isti super illos, quoniã maior à minore nec argui, nec iudicari potest. Nullus se extollat erga doctores, ac magistros suos, quia discipulus supra magistrũ esse non debet, neq; potest. Nullus uelit dici sanctus antequã sit, sed prius sit, quo uerius dicatũ. Præcepta domini, doctorũq; ac magistrorũ, factis quotidie adimplere, & in Christi nomine pro inimicis orare oportet: obediẽtia enim & humiliatio quæ magistris exhibetur, domino exhibetur.

Eccle. 1

Timor domini delectabit, & dabit lætitiã & gaudiũ in longitudinem dierum. Timenti deum bene erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur. Væ dissolutis corde, qui non crediderunt deo, & resistunt mandatis

datis

datis eius, & inobedientes ac contumaces sunt ijs, qui eius legatione funguntur, & ideo non proteguntur ab eo. Væ his qui perdiderunt sufferentiam, qui dereliquerunt uias rectas, & diuerterunt in uias prauas: & quid facient cum inspicere cœperit dominus? Qui timent dominũ, non erunt increduli uerbo eius: & qui diligunt *Eccle.2* illum, obseruabunt uiam illius. Qui timent dominum, inquirent quæ beneplacita sunt illi: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Qui timent dominum, custodient mandata ipsius, & patientiam habebunt usq; ad aduentum illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus dei, & non in manus hominum: secundum enim magnitudinem illius, sic & misericordia eius cum ipso est. Venite, inquit, filij audite me, timorem domini docebo uos. Currite *Psalm.33* dum uitæ lumen habetis, ne tenebræ mortis uos comprehendant. Omnis qui uult uitam, & cupit dies uidere bonos, prohibeat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum: diuertat à malo, & faciat bonum, inquirat pacem & persequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Propterea nolite *Psalm.31* fieri sic ut equus & mulus, quibus non est intellectus, sed lætamini in domino & exultati iusti, & gloriamini omnes recti corde. Quia multi uenient ab oriente & oc *Matth.8* cidente, domino dicente, atq; à septentrione ac meridie, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob. Propter quod deprecor te frater charissime, ut doceas attentius hunc prædicationis ordinem, & absolutionis diem, ut saluentur animæ hominum, quæ occulta dei uirtute, quem debeant diligere, prius quàm doceãtur, agnoscãt. Operum uero ratio, potestati & arbitrio uniuscuiusq; permittitur: et hoc ipso- *De libero arbitrio.* rum est proprium. Desiderium uero habere erga doctorem ueritatis, hoc à patre cœlesti donatum est. Sed salus in eo est, ut uoluntatem eius, cuius amorem & desiderium, deo largitore, conceperis, efficias, ne dicatur ille sermo eius ad nos, quem ipse dixit: Quid autem dicitis me domine domine, & non facitis ea quæ dico? Est *Luc.6* ergo proprij muneris, ut sit unusquisque prout dominus noster dederit, perfectus in ecclesia, mittensq; semina diuina, ut de nobis non prædictus sermo, sed ille dicatur quem alibi dixit dominus noster: Ideo, inquit, omnis scriba doctus in regno cœ *Matth.13* lorum, similis erit homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Nullus ergo, inquit, impediat ordinẽ, aut locum occupet irrationabiliter, uel temporum permutet uices, sed primo quæ sit iustitia eius, quæ uoluntas, requiramus, ut bonis operibus, ac dei gratia repleamur. Deus enim ijs qui recte sentiunt, & bona agunt, præstò est, quoniam illis manifestat seipsum: nam si quis uelit ante quàm actus suos emendet, de ijs requirere, quæ non potest inuenire, stulta & inefficax erit huiusmodi inquisitio. Tempus enim breue est, & in iudicio dei gestorum causa agitur, non quæstionum: ideoq; ante omnia hoc quæramus, quid nos, aut qualiter oporteat agere, ut æternam uitam consequi mereamur. Nam si exiguum hoc uitæ tempus, per inanes occupemus & inutiles quæstiones, inanes sine dubio & uacui ab operibus bonis pergemus ad deum, ubi iudicium operum nostrorum fiet. Vnaquæque etenim res suum tempus habet, & locum. Operum hic locus, hoc tempus est, meritorum seculum futurum. Currant igitur per uiam mandatorum dei, & ab eorum, & præceptorum domini institutis, & à spiritus sancti doctrina non recedatur. Quapropter præparanda sunt corda nostra ac corpora, sancte mandatorum eius, suorumq; episcoporum ac prædicatorum obedientiæ militatura, ut suæ gratiæ iubeat nobis auxilium ministrare, & fugientes gehennæ pœnam, ad uitam ualeamus omnes peruenire æternam. Hæc itaque frater charissime Iacobe, ab ore beatissimi Petri iubentis excepi, tibiq;, ut optabas, insinuare studui, ut seruari omnia immaculata pręcipias, quia ecclesiastica non opor-

tet negligēter, ſed diligēter expleri negocia. Hæc ergo præcepta nemo credat abſq; ſui periculo negligenda, aut diſſimulanda, quia iudicio dei ignis æterni tormenta ſuſtinebit, qui eccleſiaſtica decreta neglexerit. Qui uero te audierit, ut iuſſerat miniſter Chriſti Ieſu, gloriam accipiet. Qui autem te non audierit, imò loquentē dominum per te, ipſe ſibi damnationem accipiet. Curandum igitur & attendendum eſt nobis omnibus, ut quod perpetuum eſt expetat, & Chriſti paſſionibus per patientiam participemus, atq; regni eius mereamur eſſe conſortes, Amen.

ARGVMENTVM SECVNDAE EPISTOLAE CLEMENTIS, PER IO. SICHARDVM.

Poſtquam ordines miniſteriorum in Eccleſia, quos per capita, ut uiſum fuit naſcenti Chriſtianiſmo conuenire, Clemens digeſſerat, propius aliquanto nunc officia docet, & ſummam Chriſtianæ uitæ totam compendio complectitur. Præter alia tamen, eorum officium quale eſſe debeat oſtendit erga Epiſcopos, qui uitæ ab his præcepta capiunt. Per occaſionem hic principes, magiſtratus, plebem ipſoſq; adeo Epiſcopos obteſtans, ne ſcripturæ diuinæ ita ſe accommodent, ut alienum aliquem ſenſum, & Chriſto indignum aliunde afferant, ſed ex ipſa ſcriptura, autore uero Propheta, exculpant. Vnde uidetur planè epiſtola illa, præter alias faciem habere ſynceræ illius doctrinæ primitiuæ eccleſiæ, quam tamen hac tempeſtate, tantis errorum & diſſidiorum fluctibus iactati, uix per tranſennā agnoſcimus amplius. Porrò admonendus eſt lector, ea quæ hic legūtur pulcherrime cōmixta, tanquam cumulo, hæc eadem in Recognitionum libris ſparſim legi, ut ueriſimile uideatur mihi, hanc à ſtudioſo aliquo Clementis cōſcriptā potius, quàm ab ipſo Clemēte: quod tamē nec urgere nos magnopere debet, magis de re ſolicitos, quàm autore, cū extra cōtrouerſiā ſit, eiuſmodi hanc eſſe epiſtolā, quæ uel publice in eccleſijs legi poßit.

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI EPISTOLA SECVNda, Rufino Torano Aquileienſe interprete.

CLEMENS urbis Romę epiſcopus, omnibus coepiſcopis, preſbyteris, diaconibus, ac reliquis clericis, & cunctis principibus, maioribus, minoribus'ue omnibus generaliter fidelibus, benedictio, claritas & gloria, in gratia dei quę data eſt nobis in Chriſto Ieſu domino noſtro. Vrget nos fratres multus amor ueſter, et religioſa inuitat deuotio, quia debitores ſumus, ut quędā uobis ſcribamus. *Rom. 1* Vobis ergo qui ſacerdotio domini fruimini et in ſpecula eſtis politi, plus ſcire oportet, ut ſubditos uobis populos pleniter docere poſſitis, eiſq; ad regna cœlorū ducatū præbere domino annuēte ualeatis. Vnde & ipſa *Matth. 4* per ſe ueritas ait: Vobis datū eſt noſſe myſteriū regni dei, cæteris aūt in parabolis. Propter quod cōſiliū do unicuiq; ueſtrū cōſtāter docere uerba diuina, & diſcētibus libēter accōmodare aurē uerbo dei. Veſtrū ēm qui legatione Chriſti fungimini, eſt docere populos, eorū uero eſt uobis obedire ut deo. Si aūt uobis epiſcopis nō obedierint omnes presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, et reliqui clerici, omneſq; principes tā maioris ordinis, q̄ et inferioris, atq; reliquæ populi tribus & linguę nō obtemperauerint, non ſolū infames, ſed extorres à regno dei et cōſortio fideliū, à liminibus ſanctæ dei eccleſiæ alieni erūt. Nam ueſtrū eſt eos inſtruere, eorū uero eſt uobis obedi- *Luc. 10* re, ut deo, cuius legatione fungimini, dicēte domino: Qui uos audit, me audit: & qui uos ſpernit, me ſpernit: & qui uos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Nihil enim iniuſtius uel inhoneſtius eſt, quàm filios patribus rebelles, aut clericos uel laicos, doctoribus, ſeu diſcipulos magiſtris inobediētes uel proteruos exiſtere. Nouimus ēm primū hominē per inobedientiā cecidiſſe, idcirco *1. Pet. 5* omnes hoc uitiū ſummopere cauere monemus. Et quia dominus ſuperbis reſiſtit, humilibus

humilibus autem dat gratiam, dominus noster mittens nos uice sua locò apostolorum ad prędicandum, præcepit nobis docere omnes, omnesq́ nobis fideliter obedientes existere, quoniam nec aliter terra pariet fructus suos, nisi culta receperit semen, & inrigata germinauerit, & pariet quæ est paritura. Sic & omnis homo, qui libenter non receperit uerbum dei, illudq́ in corde suo germinare non siuerit, ac minime crediderit doctoribus et episcopis suis, nō beneuolus, sed rebellis atq́ inobediens extiterit, fructum non germinabit, nec pariet, sed similis arbori illi erit, de qua dominus ait: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Primus enim pontifex Aaron chrismate compositionis perunctus, princeps populi fuit, et tanquam rex, primitias & tributum per capita accepit à populo, & iudicandi plebem sortem suscepit, de mundis immundisq́ iudicabat. Sed etsi alius ex ipso ungento perunctus est uirtute inde concepta, etiam ipse rex, aut propheta, aut pontifex fiebat. Quod si temporalis gratia, & ab hominibus composita, tantum potuit, intellige iam quantum sit illud ungentum, quod à deo de uirgulto uitę prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factum est, tam eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in præsenti seculo propheta gloriosius, pontifice clarius, rege sublimius? Omnis enim pontifex sacro chrismate perunctus, et in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & preciosus hominibus oppido esse debet, quem quasi Christi locum tenentem, honorare omnes debent, eiq́ seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere, scientes quod siue honor, siue iniuria quæ ei defertur, in Christum redūdat, & à Christo in deum. Audire ergo eum attentius oportet, & ab ipso suscipere doctrinam fidei, monita autem uitæ à presbyteris inquirere, à diaconibus uero ordinem disciplinæ. Propter quod deprecor uos cōseruos, & adiutores meos, ut discatis attentius animarum curam gerere, & pro omnibus stare, maxime tamen pro his qui in cultu diuino laborant. Ecclesiarū omnium curam habetote, seruisq́ eorum adiutorium præbete, uiduarum religiosam curam gerite, pupillos enixius iuuate, pauperibus misericordiam facite, iuuenes pudicitiam docete: & ut breuiter totum dicam, alterutrum uos, in quibus res poposcerit, sustentate. Deum colite, qui creauit cœlum & terram, & Christo credite, inuicem uos diligite, & misericordes estote in omnes, non uerbo solo, sed opere & rebus replete charitatem. Agitote pro uiribus conserui dilectissimi, quia bonum est, ut unusquisque uestrûm secundum quod potest, prosit accedentibus ad fidem religionis nostræ. Et ideo non uos pigeat secundū sapientiam, quæ nobis per dei prouidentiam collata est, instruere ignaros & docere. Desiderium ergo habere omnes erga doctorem ueritatis, eumq́ ut oculos suos amare oportet, quia & ipsum populum sibi commissum ceu proprios filios amare et docere eum decet: hoc enim à patre cœlesti ei donatum est. Sed & salus in eo est, ut uoluntatem eius, cuius amorem & desiderium, deo largiente, conceperint, faciant. Si quis ergo fidelis uoluerit existere, & desiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus hæres bonorum cœlestium ex gestis proprijs fiat.

1. Petri 5 *Matth. 3* *Misericordes simus opere non uerbis.*

Accedet autem qui uult ad sacerdotem suum, & ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cœlorū, ieiunijs frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, ut tribus mensibus iam consummando, in die festo possit baptizari. Baptizetur autem unusquisq́ in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis inuocato super se, perunctus primum oleo per orationem sanctificato, ut ita demum per hoc consecratus, possit percipere locum cum sanctis. Nullus enim propter obprobrium senectutis, uel nobilitatē generis, aut iuuentutis, à paruulis et minus eruditis (si quid fortē est) utilitatis aut salutis inquirere aliquid negligat. Qui enī rebelliter uiuit, & discere atq́ agere bona recusat, magis diaboli quàm Christi membrū esse ostendit, & potius infidelis quàm fidelis mōstratur. Quomodo ergo

Baptizari uolentes quid facere debeant.

non omnibus hoc amabile est, cunctisq; exoptatum, ut quæ ignorat discat, & quæ didicerit doceat? Certissimum nanq; est, quod neq; amicitia, neq; propinquitas generis, neq; regni sublimitas homini debet esse preciosior ueritate, quia nihil est preciosius anima. Dominus autem creator omnium, ex initio ad imaginẽ suam hominem fecit, eiq; dominationem terræ, marisq;, & aëris ipsius dedit, ueritatemq; inquirere præcepit, sicut uerus nobis propheta enarrauit, & ipsa rerum ratio docet. Solus enim homo est rationabilis, et consequens est, ut ratio inrationabilibus dominetur. Hic enim ab initio, cum adhuc iustus esset, cunctis uiribus, & omni fragilitate superior erat: ubi autem peccauit, & factus est seruus peccati, simul & fragilitati efficitur debitor obnoxius. Quod idcirco scriptum est, ut sciant homines, quia sicut ex impietate passibiles facti sunt, ita per pietatem possunt esse impassibiles, & non solum impassibiles, uerum & parua in deum fide, aliorũ passiones curantes. Ita enim uerus ipse propheta promisit, dicens: Amen amen dico uobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic transi hinc, & transiet. Huius uocis etiam uos ipsi documenta cœpistis, & iam facta quædam per magistros nostros, ipsos uidelicet apostolos non ignoratis, quia astantibus nobis, eorum meritis, dæmones cum passionibus quas hominibus inuexerant, transierunt & fugati sunt. Quia ergo alij quidem homines patiuntur, alij patientes curãt, causa sine dubio uel patiendi uel curandi noscenda est: quæ non alia esse in patientibus, quàm quidem infidelitatis, curantibus uero fidei demonstrãt. Infidelitas enim dum non credit futurum dei iudicium, peccandi licentiam præbet: peccatũ uero hominem passionibus obnoxium facit: fides autem futurum esse dei iudicium credens, continet homines à peccato. Non peccantes uero, non solum liberi sunt à dæmonibus & passionibus, uerum & aliorũ dæmones & passiones fugare possunt. Ex his enim omnibus colligitur, quod origo totius mali, ab ignorantia descendat, & ipsa sit malorũ omnium mater, quæ incuria quidem & ignauia gignitur, negligẽtia uero alitur & augetur, atq; in sensibus hominum radicatur, dum amatur. Quam si quis fortè doceat effugandam, ueiut antiquis & hæreditarijs sedibus, moleste & indignanter auellitur. Et ideo paululum laborandum nobis est, ut indignantes, ignorantiæ præsumptionem scientiæ ratione resecemus, in his præcipue, qui in aliquibus minus rectis opinionibus præuenti sunt, per quas quasi sub specie alicuius scientiæ, ignorantia in his uehementius radicata est. Nihil enim grauius, quàm si id quod ignorat quis, scire se credat, & defendat uerum esse, quod falsum est. Quod tale est, quale si quis ebrius, sobrium se putet, & agat quidem cuncta ut ebrius, sobrium se tamen & ipse putet, & dici à cæteris uelit. Ita sunt ergo & hi qui ignorantes quod uerum est, speciem tamen alicuius scientiæ tenent, & mala quasi bona gerant, atq; ad perniciem, quasi ad salutem festinant. Propter quod ante omnia properandum est ad agnitionem ueritatis, ut possimus quasi lumine nobis inde succenso, errorum tenebras depellere. Grande enim malum est, ut diximus, ignorantia, sed quia substantiam non habet, facile ab his qui studiosi sunt effugatur. Non enim aliud est ignorantia, nisi non agnouisse quod expedit: ubi autem cognoueris, perit ignorantia. Quæri ergo in agone debet ueritatis agnitio, quam nemo alius assignare potest, nisi uerus propheta. Hæc enim porta est uitam uolentibus ingredi, & uia operum bonorũ pergentibus ad ciuitatem salutis. Si quis sanè audiens sermonem ueri prophetæ, uelit recipere aut nolit, & amplecti onus eius, id est mandata uitæ, habet in sua potestatei, liberi enim sumus arbitrij. Nam si hoc esset, ut audientes ea iam non haberent in potestate aliud facere, quàm audierant, uis erat quædam naturæ, per quam liberum non esset, ad aliam migrare sententiam. Aut si rursum ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc naturæ uis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum: nunc autem quia liberũ est animo, in quam uelit partem declinare

Gene. 1 · *Matth. 17* · *Ignorantia quid.*

declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere uiam, constat euidenter inesse hominibus arbitrij libertatem. Igitur priusquam audiat quis, quod ei expedit, certum est, quia ignoret, & ignorans uult & desiderat quod nō expedit agere, propter quod pro hoc non iudicatur. Cum uero audierit causas erroris sui, & rationem ueritatis acceperit, tunc si permanserit in his erroribus, quibus dudum fuerat præuentus, recte iam uocatur ad iudicium, daturus pœnas, quia uitæ huius spacium, quod ad bene uiuendum accepit, in ludibrijs consumpsit errorum. Qui uero audiens hæc libenter accipit, & gratulatur bonorum sibi doctrinam fuisse delatam, requirat inentius, & discere non desinat, usquequo cognoscat, si est uere aliud seculum, in quo bonis præmia præparata sunt: & cum certus de hoc fuerit, gratias agat deo, quod sibi ueritatis lumen ostenderit: de cætero dirigat actus suos in omnibus operibus bonis, quorum sibi in futuro mercedem certus est præparatā: admirans per omnia & stupens cæterorum hominum errores, & quod ante oculos positam ueritatem nemo uideat, ipse tamen gaudens super diuitijs sapientiæ quas inuenit, insatiabiliter his perfruatur, & exercitio bonorum operum delectetur, festinans ad seculum futurum mundo corde, & pura conscientia peruenire, ubi etiam uidere deum regem omnium possit. His autem omnibus carere nos, & fraudare sola facit ignorantia. Dum enim ignorant homines, quantū boni habeat scientia, ignorantiæ malum de se non patiuntur excludi: nesciunt enim quanta sit in horum permutatione diuersitas: propter quod consilium do unicuique discentium, libenter præbere aurem uerbo dei, & cum amore ueritatis audire quæ dicimus, ut mens optimo semine suscepto, per bonos actus lætos afferat fructus. Nam si me docente ea quę ad salutem pertinent recipere quis abnuit, & animo prauis opinionibus occupato obsistere nititur, non ex nobis, sed ex semetipso habebit pereundi causam. Debet enim iusto iudicio examinare quæ dicimus, & intelligere quia uerbo loquimur ueritatis, ut cognitis his quæ sunt, & in bonis actibus dirigens uiam suam, regni cœlorū possit particeps inueniri, subijciens sibi carnis desideria, & dominus eorum factus, ut ita demum etiam ipse fiat dominatoris omnium iucunda possessio. Nam qui permanet in malo, & seruus est mali, non potest esse portio boni, donec permanet in malo: quia ab initio, ut antea iam diximus, duo regna statuit deus, & potestatem dedit unicuiꝗ hominū, ut illius regni fiat portio, cui se ad obediendum ipse subiecerit. Et quia definitum est apud deum, non posse unum hominem utriusꝗ regni esse seruum, omni studio date operam, ut in boni regis aulam ac iura possitis concurrere. Propter hoc deniꝗ uerus propheta cum esset præsens nobiscum, & quosdam ex diuitibus negligentes erga dei cultum uideret, huius rei ita aperuit ueritatem: Nemo potest, inquit, duobus dominis seruire. Et: Non potestis deo seruire & mammonæ: Mammonam patria eorum uoce diuitias uocans. Hic ergo uerus Propheta, qui in Iudæa nobis apparuit, ut audistis, qui stans publice, sola iussione faciebat cæcos uidere, surdos audire, fugabat dæmones, ægris sanitatem reddebat, & mortuis uitam: cumꝗ nihil ei esset impossibile, etiam cogitationes hominum præuidebat, quod nulli est possibile, nisi soli deo. Hic annunciauit regnum dei, cui nos de omnibus quæ dicebat, tanquam uero prophetæ, credimus, firmitatē fidei nostræ non solum ex uerbis eius, sed ex operibus assumētes: quia dicta legis quæ ante multas generationes de præsentia eius exposuerunt, in ipso consignantur, & imaginem gestorū Moyses, & ante ipsum Patriarcha Iacob, ipsius per omnia typū gerebant. Tempus quoꝗ aduētus eius, hoc est, ipsum in quo uenerat, prædictū ab his cōstat: & super omnia quod esset à gentibus expectādus, sacris literis comprehensum est, quæ in eo pariter uniuersa completa sunt. Quod autem Iudæorū propheta prędixit eum à gentibus expectandū, supra modū in eo fidē firmat. Si enim dixisset à Iudæis expectandū, non aliquid eximiū prophetasse

Duo regna.

Matth. 6

Patriarchæ Christi typū gesserunt.

uideretur, quod à cõtribuli populo, & à propria gente speraretur, cuius aduentus ad salutẽ mundi fuerat repromissus: uideretur enim magis consequentię ratio esse, ut hoc fieret, quàm magnificentia prophetalis. Nunc autem cum prophetæ dicãt, omnem illam spem quæ de salute mũdi repromittitur, & nouitatem regni quæ instruenda per Christum est, atq; omnia quæ de eo iudicantur, ad gentes esse transferenda, iam non secundum consequentiam rerum, sed incredibili quodam uaticinationis euentu, magnificentia prophetica confirmatur. Iudæi nãq; ex initio affore aliquando hunc uirum, per quem cuncta reparentur, uerissima traditione susceperant, & quotidie meditãtes ac prospicientes, quando eius fieret aduentus, ubi adesse eum uiderunt, & signa ac prodigia, sicut de eo scriptum fuerat adimplentem, inuidia excæcati, agnoscere nequiuerunt præsentem, in cuius spe lætabantur absentis. Intellexerũt tamen sancti apostoli qui à deo electi sunt, & nos qui pòst ab eis electi sumus. Hoc autem prouidentia dei factũ est, ut agnitio boni huius, etiam gentibus traderetur, & hi qui nunquam de eo audierant, nec à prophetis didicerant, agnoscerent eum: illi uero qui quotidianis meditationibus euanuerãt, ignorarent. Ecce enim per uos nunc qui præsentes estis, & desideratis audire doctrinam fidei eius, & agnoscere quis, & quomodo, & qualis sit eius aduentus, prophetica ueritas adimpletur. Hoc enim est quod prædixerant prophetæ, quia à uobis quærendus esset qui de eo nunq̃ audistis. Et ideo uidentes in uobis ipsis prophetica dicta cõpleri, huic uni recte creditis, hunc recte expectatis de hoc recte inquiritis, ut non solum expectetis eum, sed & hæreditatẽ regni eius credentes cõsequamini, secundũ quod ipse dixit, quia unusquisq; illius sit seruus, cui se ipse subiecerit. Propterea ergo uigilate, & dominũ deumq; nostrũ uobis cõscribite dominũ, qui & cœli ac terræ dominus est, & ad ipsius uos imaginem ac similitudinẽ reformate, sicut ipse uerus propheta docet, dicens: Estote boni & misericordes, sicut & pater uester cœlestis misericors est, qui oriri facit solem suum super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Hunc ergo imitamini, & hunc timete, & sicut mandatum datur hominibus, dominum deum tuum timebis, & illi soli seruies. Infidelibus quidem dormit dominus, & absens habetur his à quibus esse non creditur, & mandatis eius non obediũt, atq; ob id illis uidet̃ quasi dormire dominus, quia pro peccatis suis nõ exaudiuntur. Quapropter cunctis fidelibus, et summopere omnibus presbyteris, & diaconibus, ac reliquis clericis, attendendum est, ut nihil absq; Episcopi proprij licentia agant. Non utiq; missas sine eius iussu quisq; presbyterorum in sua parochia agat, nõ baptizet, nec quicquam absq; eius permissu faciat. Similiter et reliqui populi maiores scilicet ac minores, per eius licentiam quicquid agẽdum est, agant, nec sine eius permissu à sua parochia abscedãt, uel in ea aduentantes morari præsumant. Animę uero eorum ei creditę sunt: ideo omnia eius consilio agere debent, & eo inconsulto nihil. Quicunq; enim obediunt Episcopis suis, uidentur quidem aliquid gratiæ conferre deo. Qui autem eis non obediunt, indubitanter rei & reprobi existunt. Porrò ipsi à deo donum summi muneris consequuntur, qui per iustitiæ & præceptorum eius semitas incedentes, suis doctoribus, qui recte episcopi intelliguntur, libenter obediunt. De quibus & beatus Petrus, instructor & ordinator noster, princeps apostolorum, manifeste cunctos audientes instruebat dicens: Videntur mihi qui loquuntur uerbũ ueritatis, & qui illuminãt animas hominum, similes esse radijs solis, qui ut processerint et apparuerint mundo, celari ultra aut occultari nullatenus possunt, dum non tam uidentur ab hominibus, quàm uidere omnibus præstant. Vnde & bene ipsa per se ueritas, ad ueritatis præcones ait: Vos estis lux mundi, & non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut omnibus luceat qui in domo sunt. Si quis ergo his obedierit, deo, ut dictum est, magnũ munus

offert:

Luc.6

Matth.5

offerrt: qui autem his restiterit, aut inobediens extiterit, non his, sed domino saluatori nostro, cuius legatione funguntur, resistit. Propter quod primũ est omniũ, iustitiam dei regnumq; eius inquirere, & suis iussionibus obtemperare: iustitiam quidem, ut recte agere doceamur: regnũ uero, ut quæ sit merces posita laboris & patientiæ, nouerimus, in quo est bonis quidem æternorũ bonorum remuneratio, his autem qui contra uoluntatem eius egerunt, pro uniuscuiusq; actis pœnarũ digna restitutio. Hic ergo, hoc est in pręsenti uita positis, oportet nos agnoscere uoluntatem dei, ubi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in alijs locis sacrificare, & missas celebrare non licet, nisi in his in quibus episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente uidelicet ciuitatem ubi consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec rite celebranda, docente nos nouo & ueteri Testamento. Hæc Apostoli à domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hæc nos docemus, uobisq; & omnibus absq; reprehensione tenere & docere, quibus agendum est mandamus. Vnaquæq; etenim res suum tempus habet & locũ: operum hic locus est, tempus uero est meritorum seculum futurum. Ne ergo impediamur ordinem locorũ ac temporum permutantes: primo quę sit dei iustitia requiramus, & tanquam iter acturi, abundanti uiatico ac bonis operibus repleamur, quo possimus ad regnum dei, tanquam ad urbem maximã peruenire: deus enim his qui recte sentiunt, per ipsa opera mũdi quæ fecit manifestus est, ipsius creaturæ suę utens testimonio. Et ideo cum de deo dubitatio esse non debeat, de sola nunc eius iustitia requiramus & regno. Ideo persuadeo primum iustitiam eius esse requirendam, ut per hanc iter agentes, & in uia ueritatis positi uerum prophetã inuenire possimus, non uelocitate pedum, sed bonorũ operum uelocitate currentes, ut ipso duce usi, nullum uiæ huius patiamur errorem. Si enim ipsum sequentes, ingredi merebimur illam quô peruenire cupimus ciuitatem, omnia iam de quibus quæritur, oculis uidebimus, tanquã hæredes omniũ facti. Intelligite itaq; uiam esse hunc uitæ nostræ cursum, uiatores eos qui nos instruunt, uel qui bona opera gerunt, portam uero prophetã, de quo dicimus, urbem regnũ esse, in quo residet omnipotens pater, quem soli uidere possunt hi qui mundo sunt corde. Non ergo nobis difficilis uideatur huius itineris labor, quia in fine eius requies erit, nam & ipse uerus propheta, ab initio mundi per seculum currens festinat ad requiem. Adest enim nobis omni die, & si quãdo necesse est, apparet, & corrigit nos, ut obtemperantes sibi ad uitam perducat æternã. De his autem qui negligunt uiam suæ salutis, & ob hoc nõ bene fideles, & præceptis eius suorumq; pontificum iussionibus inobedientes uel contumaces eis existant, dominus noster Iesus Christus mittens discipulos suos, pręcepit nobis, dicens: In quancunq; ciuitatem aut domum introieritis, dicite, Pax huic domui: & si quidem fuerit, inquit, ibi filius pacis, ueniet super eum pax uestra: si uero non fuerit, pax uestra ad uos reuertetur. Exeuntes autem de domo uel de ciuitate illa, etiã puluerem qui adhæserit pedibus nostris excutiamus super eos: tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ in die iudicij, quàm illi ciuitati uel domui. Quod utiq; ita demum fieri præcepit, si prius in ciuitate uel domo ueritatis sermo prædicetur, ex quo uel recipientes ueritatis fidem filij pacis, & filij dei fiant, uel non recipientes arguantur quasi inimici pacis & dei. Ita ergo & nos magistri instituta sectantes, pacem primo proponimus auditoribus, ut absq; ulla perturbatione possit uia salutis agnosci. Quod si quis pacis uerba nõ suscipit, neq; adquiescit ueritati, scimus aduersus eum pugnam uerbi mouere, & urgere acrius cõfutando ignorantiam, & redarguendo peccata. Necessariò igitur pacem proponimus, ut si quis est filius pacis, pax nostra ueniat super eum, ab eo autem qui se alienum pacis effecerit, regredietur ad nos pax nostra. Et si iterum in mandatis habemus, ut uenientes ad ciuitatem, discamus prius quis in ea dignus sit, ut apud eum

Matth.6.

Matth.10.

Matth. 7. cibum sumamus: quanto magis cõuenit noscere, quis, qualisue sit is, cui immortalitatis uerba credenda sunt? Soliciti enim & ualde soliciti esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante porcos. Sed & alias ob causas utile est uiri huius habere notitiã. Si enim sciam quia in his de quibus non potest dubitari, quod bona sint, emendatus est & inculpabilis, hoc est, si sobrius, si misericors, si iustus, si mitis & humanus est, quæ bona esse nullus ambigit, tunc consequens uidebitur, ut ei qui obtinet bona uirtutũ, etiam quod deest fidei & scientiæ conferatur, & in quibus maculari uidetur eius uita, quæ est in reliquis probabilis, emẽdetur. Si uero in his quę palàm sunt, peccatis inuolutus permanet, & inquinatus, non me oportet aliquid de secretioribus, & remotis diuinæ scientiæ proloqui, sed magis obtestari, & cõuenire eum ut peccare desinat, & actus suos à uitijs emendet. Quod si ingesserit se & prouocauerit nos dicere, quæ eum minus rectè agentem, nõ oporteat audire, prudenter eum debemus eludere. Nam nihil omnino respondere, auditorũ causa utile non uidetur, ne fortè æstiment nos responsionis penuria declinare certamen, & fides eorum lædatur non intelligentia propositi nostri. Magna contumelia & graue nobis erit peccatũ, si ita desipiamus ut uideamus eum qui idola colit, esse sobriũ, nos qui deum colimus sobrij esse recusemus: non hoc sit inter nos, sed magnũ habeamus studiũ, ut si illi qui errant, homicidiũ non faciunt, nos nec irascamur quidẽ. Et si illi adulteriũ non cõmittunt, nos nec concupiscamus quidem alienam mulierem. Si illi amant proximos suos, nos diligamus etiam inimicos nostros. Si illi mutuò dant his qui habent unde reddant, nos etiam his demus à quibus accipere non speramus. Et per omnia nos quia æterni seculi hæreditatẽ speramus, præcellamus eos qui præsens tantũ seculũ norunt: scientes quia si opera illorũ nostris operibus conlata, in die iudicij similia inueniantur ac paria, confusio nobis erit, quod æquales inuenimur in operibus, his qui propter ignorantiã condemnantur, & nullam spem futuri seculi habuerunt. Et uere digna confusio est, ubi nihil amplius gessimus ab his quibus amplius intelleximus. Quod si confusio nobis erit, æquales his inueniri in operibus bonis, quid erit nobis si inferiores nos ac deteriores examinatio futura reperiat? Audite ergo quomodo de his nos ipse uerus propheta docuerit, Matth. 12. ad eos autẽ qui negligenter audiunt uerba sapiẽtiæ ita ait: Regina austri surget in iudicio cum generatione hac, & cõdemnabit eã, quia uenit à finibus terrę audire sapientiã Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic, & nõ audiunt. Ad eos uero qui de malis actibus gerere pœnitentiã detrectabant, ita ait: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & cõdemnabunt eam, quia pœnitentiã egerũt in prædicatione Ionæ, & ecce plus quàm Iona hic. Videtis ergo quomodo eos qui erudiebant̃ ex lege, adductis ad exemplũ illis qui ex gentili ignorantia ueniebant, & ostendens eos nec illis æquales esse qui in errore positi uidebantur, ex ipsa tantum cõparatione condemnat. Ex quibus omnibus, sermo quem proposuimus approbat̃, ut castimonia quæ aliquatenus etiã ab his qui in errore sunt positi, custoditur, multo purius & attentius, & per singulas quasq; sicut suprà ostendimus, species à nobis qui ueritatem sequimur teneatur, eò magis quo apud nos obseruantiæ eius præmia æterna sunt posita. Aliter enim nemo saluus esse poterit, nisi obseruationibus pro uiribus operam dederit. Deus uos in sua uoluntate, unumquenq; in suo ordine semper custodiat fratres, & sibi placere in omnibus concedat, Amen.

IN TERTIAM EPIST. DIVI CLEMENTIS ARG. PER IOAN. SICHARDVM.

Contra insidias hæreticorum, quibus iam tum cœperant omnia esse infesta, attentos iubet Clemens esse episcopos, ut doctrina ueritatis obstruatur aditus lupis, qui poterant per occasiones in gregem domini grassari. Eos uero qui aliò iam fuerant quorundam persuasionibus traducti, quàm Christianæ regulæ præscriptum ferret,

ret, & palàm quorundam pseudoprophetarum decretis subscripserant, obtestatur, ne tanquam transfugæ, ab eorum stent partibus, quorum tota professio, ignorantiæ nebulis adumbrata, nullò pertineat, nisi ut subuertantur qui iam pulchre uidebantur sibi in cognitione ueri prophetæ promouisse. Atq; hic in ignorantiam, ut qua uix sit pestis ulla capitalior, totis uiribus inuehitur, eiq; deberi dicit, quod à uero, erga quod nostropte sumus ingenio melius affecti, abhorreamus, & nostra culpa æternis nos supplicijs obnoxios faciamus. Per cõtentionem uero cognitionem ueritatis nobis ita commendat, ut putet parentum, quibus alioqui uita debeatur, respectum non tanti esse oportere, ut in eorum gratiam diutius quàm sit nostræ saluti integrum, in ignorantia permaneamus. Ne uero habeant cõtentionum studiosi, quod morbo suo prætexant, addit, eam dißidij ansam non eos, qui iam uero prophetæ nomen dederint, quæsituros, sed qui ignorantiam præoptantes, alijs hoc ipsum inuident, unde inuiti licet, coguntur tamen profiteri salutem pendere.

DIVI CLEMENTIS AD IVLIVM ET IVLIANVM EPISCOPOS EPISTOLA TERTIA.

CLEMENS Romanæ urbis episcopus, charissimis fratribus Iulio & Iuliano, ac reliquis consodalibus nostris gentibusq; quæ circa uos sunt. Oportet fratres omnes doctores, qui ad salutem animarum instituti sunt, & ad lucrandas animas episcopi sunt consecrati, pro cunctis solicitudinem gerere, & errantes ad uiam ueritatis, & ad portũ salutis reducere. Et licet propter gentes quæ circa uos sunt, in modico uos errasse contigerit, melius tamen est redire ad ueritatis uiam, quàm diutius in ipso errore perdurare. Quoscunq; enim de his, qui uos errare fecerunt, uel de his, qui adhuc uerbum prædicationis non audierunt, potestis, uobiscum adsumite, & ad uiam ueritatis reducite, ne infructuosi, sed fructuosi domino inueniamini. Quoniamquidem sicut terra cultore neglecta, spinas & tribulos necessariò producit, ita sensus uester longi temporis incuria, multas & noxias opiniones rerum, & intelligentias falsæ scientiæ germinauit. Opus est nunc multa diligentia, ad excolendum rus mentis uestræ, ut hic sermo ueritatis, qui est uerus & diligens cordis colonus, assiduis excolat disciplinis. Vestrûm ergo est præbere obedientiam, & occupationes, ac solicitudines superfluas amputare, ne bonum uerbi semen, enecet noxium germen. Potest enim fieri, ut multi temporis negligentiam, breuis & assidua reparet diligentia. Incertum nanq; est uniuscuiusq; uitæ tempus, & ideo festinandum est ad salutem, ne fortè cunctantes mors repentina præueniat: & hoc acrius adnitendum est temporis spatio, ut dum est tempus, collecta malæ cõsuetudinis dediscamus: quod non aliter facere poteritis, nisi ut irascamini quodãmodo aduersum uosmetipsos, pro his quæ inutiliter gessistis ac turpiter. Hæc enim est utilis uita, & iusta & necessaria iracundia, ut unusquisq; in his quibus errauit & perperàm gessit indignetur, & semetipsum accuset: ex qua indignatione accenditur in nobis ignis quidam, qui uelut agro sterili immissus, consumptis & excoctis radicibus pessimæ uoluntatis, bono semini uerbi dei fœcundiorẽ cordis præparet glebam. Puto autem quod satis dignas habeatis causas iracundiæ, ex quibus iustissimus ignis concalescat, si consideretis in quantos uos errores deduxerit ignorantiæ malum, quantosq; lapsus, & quanta præcipitia ad peccandum dederit, à quantis uos bonis abstraxit, & in quæ præcipitauit mala, & quod est super omnia grauius, quod uos in futuro seculo æternis pœnis obnoxios fecit. Nonne pro his omnibus ubi uobis ueritatis lumen effulsit, ignis iustissimæ indignationis accenditur? & iracundiæ deo placitæ intra uos consurgit incendium, quo cõsummatur & radicitus intereat omne ger-

Animus humanus confertur agro, qui incuria sordescit.

men, si quod fortè in terra malæ concupiscentiæ pullulauit. Vnde & ipse qui misit nos, cum uenisset, & omnem mundum uidisset ad malitiam declinasse, non continuò ei pacem in erroribus posito dedit, ne eum confirmaret in malis, sed ignorantiæ eius ruinis, scientiã ueritatis opposuit, ut si qui fortè resipiscerẽt, & lumen ueritatis aspicerent, deceptos se & in præcipitia erroris abstractos meritò dolerent, & iracundię salutaris ignem aduersum deceptricem suam conciperent ignorantiam. *Matth.12.* Ob hoc itaq; dicebat: Ignem ueni mittere in terram, quem uolo ut accendatur. Est ergo pugna quædam quæ gerenda nobis est in hac uita: sermo enim ueritatis & scientiæ, necessariò separat homines ab errore & ignorantia. Sicut sæpe uidemus putrefactas & emortuas corporis carnes, à connexione uiuentium membrorũ ferro secãte separari, tale ergo aliquid est, quod agit ueritatis agnitio. Necesse est enim ut salutis causa filius, uerbi gratia, qui sermonem receperit ueritatis, à parentibus separetur incredulis, aut rursum pater separetur à filio, aut filia à matre. Et hoc modo inter propinquos & cõsanguineos credentes atq; incredulos, scientiæ atq; ignorantiæ, ueritatisq; & erroris pugna cõsurgit. Et ob hoc iterum dicebat qui nos misit: *Matth.10.* Non ueni pacem mittere in terram, sed gladiũ. Quod si dicit aliquis, & quomodo iustum uidetur separari filios à parentibus? Audi quomodo: quia si cum ipsis in errore permaneant, neq; illis proderũt, & ipsi cum illis pariter interibunt. Iustum igitur & ualde iustum est, separari eum qui saluari uult, ab eo qui non uult. Sed & illud aduerte, quia non ex illis qui rectius intelligunt, uenit ista separatio, ille enim uult interesse pariter & prodesse his, & docere meliora: sed est istud propriũ ignorantiæ uitium, ut confutantem se ueritatis lucem, non ferat habere de proximo, & ideo illis ista nascitur separatio. Nam qui scientiam ueritatis accipiunt, quia bonitatis plena est, tanquam à bono deo datam, cupiunt eam, si fieri potest, cum omnibus habere communem, etiam cum his qui oderunt eos, & persequuntur: sciunt enim peccatum ipsorum causam ignorantiæ esse. Propterea idem ipse magister, cum ab his qui ignorabant eum duceretur ad crucem, orabat patrem pro interfectoribus suis, & dicebat: *Luc.23.* Pater, dimitte his peccatũ, nesciunt enim quid faciunt. Imitantes quoq; discipuli magistrum, etiam ipsi cum paterentur, similiter pro interfectoribus suis orabant. Quod si disciplina nobis est orare etiam pro interfectoribus & persecutoribus nostris, quomodo non etiam parentum, & propinquorum persecutiones ferre, & pro conuersione eorum orare debemus? Tum deinde etiam illud diligentius consideremus, quę sit nobis causa parentis diligendi. Pro eo, inquiunt, quod uitæ nostræ uidentur autores. Autores quidem uitæ nostrę parentes non sunt, sed ministri: *Parentes ministri sunt ad uitã.* non enim uitam præbent, sed ingrediendi nobis ad hanc uitam exhibent ministerium: autor autem uitæ unus & solus est deus. Si autem autorem uitæ diligere uolumus, illum nobis esse diligendum sciamus. Sed illum, inquiunt, cognoscere nõ potuimus, istos autem & nouimus, & in affectu habemus. Esto non potueritis cognoscere quid sit deus, quid tamen nõ sit deus perfacile scire potuistis: nam quomodo latêre potuit hominem, quod lignum, aut lapis, aut æs, uel alia huiusmodi materia non sit? Quod si in his quæ facile deprehendere potuistis, animum ad discutiendũ noluistis intendere, certum est quia in agnitione dei impediti estis, non impossibilitatis, sed ignauiæ uitio. Nam si uoluissetis, ex ipsis inutilibus simulacris profectò accepissetis intelligentiæ uiam. Certum est quia per ferrum facta sunt simulacra, ferrum uero per ignem confectum est, qui ignis aqua extinguitur, aqua autem per spiritũ mouetur, spiritus autem à deo initium habet. *Gen.1.* Sic enim dicit Moyses propheta: In principio fecit deus cœlum & terram, terra autem erat inuisibilis, & incomposita, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus dei erat super eam. Spiritus iussu dei quasi in ipsa conditoris manu lucem separauit à tenebris, & post illud inuisibile cœlum, istud uisibile produxit, ut superiora quidem

quidem habitaculum faceret angelis, inferiora uero hominibus. Propter uos ergo iussu dei aqua quæ erat super faciem terræ secessit, ut terra uobis produceret fructus: cui etiam humorum uenas latenter inseruit, ut uobis ex ea profluerent fontes, & flumina. Propter uos producere iussa est animantia, & omnia quæ uestro usui, uoluntatiq; seruirent. Aut non propter uos uenti spirant, ut ex ipsis concipiens fructus uobis terra parturiat? Non propter uos imbres perfluunt, & tempora uicissitudines mutant? Non propter uos sol oritur & occidit, & mutationes luna perpetitur? Non propter uos mare exhibet famulatum suum, ut uobis ingratis cuncta subiaceant? Nónne pro his omnibus iusta erit ultionis pœna, quia horum omnium largitorem, quem ante omnia & agnoscere, & uenerari debuistis, solum præ cæteris ignoratis? Sed & nunc uos ad hanc intelligentiam eius duco. Videtis etenim quod omnia gignuntur ex aquis, aqua uero per unigenitum ex initio facta est, unigeniti uero omnipotens deus caput est, per quem tali ordine, ut suprà diximus, peruenitur ad patrem. Cum autem perueneritis, agnoscite hanc esse uoluntatem eius, ut per aquas quæ primæ creaturæ sunt, denuò renascamini. Qui enim regeneratus fuerit per aquam, bonis operibus repletus, hæres efficitur eius à quo in incorruptionem generatus est. Propter quod paratis animis accedite quasi filij ad patrem, ut peccata uestra diluantur, & causa eorum sola ignorantia fuisse probetur apud deum. Nam si post agnitionem horum permanetis in incredulitate, uobis iam perditionis uestræ causa, & non ignorantiæ reputabitur. Nec putetis quod etiamsi omnem pietatem colatis omnemq; iustitiam, baptismũ uero non accipiatis, spem possitis habere apud deum, imò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non bene operati estis: confertur enim meritum boni hominis, ex bonis gestis, sed si ita gerantur sicut deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se baptismo consignari: quod si renueritis, & uestræ uoluntati magis quàm dei obtemperetis, contrarij sine dubio & inimici estis uoluntati eius. Sed dicitis fortasse: Quid confert aquæ baptismus ad dei cultum? Primo quidem, quia quod deo placuit: impletur: secundo, quia regenerati ex aquis & deo, renouata fragilitas prioris natiuitatis, quæ uobis per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad salutem, aliter impossibile est. *Baptismus quid profit.* Sic enim nobis cum sacramẽto uerus propheta testatus est dicens: Amen dico uobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua uiua, non introibit in regnum cœlorum. *Ioan. 3.* Et ideo accelerate, est enim in aquis istis misericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur super eas, & agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donum quoddam offerens deo, animas per baptismum consecratas. Confugite ergo ad aquas istas, solæ sunt enim quæ possunt uim futuri ignis extinguere: ad quas qui moratur accedere, constat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas, quæ salutem conferunt, properare. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismum per omnia necessarium est: Iusto quidem, ut adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur deo: iniusto uero, ut peccatorum quæ gessit, remissio concedatur. Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci deo, & demum consignari ab episcopo, id est, septiformem gratiam spiritus sancti percipere, quia incertus est uniuscuiusq; exitus uitæ. Cum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi spiritus gratia ab episcopo, ut memoratum est, confirmatus (quia aliter perfectus esse Christianus nequaquam poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria aut uoluntate remanserit) ut habeat quod à Petro accepimus, & cæteri sancti apostoli præcipiente domino docuerunt, & demum ex operibus bonis ostendit in se similitudinem eius, qui eum genuit patris. *Id uulgò hodie appellamus confirmationem.* Post hæc uero agnoscat deum honorare: honor

autem eius eſt, ut ita uiuat, ſicut ipſe uult. Vult autem unumquenq; ita uiuere, ut homicidium & adulterium neſciat, odium & auaritiam fugiat, iram, ſuperbiam, iactantiam reſpuat, & execretur: inuidiam quoq;, & cætera his ſimilia, penitus à ſe ducat aliena. Eſt ſanè propria quædam noſtræ religionis obſeruantia, quæ non tam imponitur hominibus, quàm propriè ab unoquoq; deum colente cauſa puritatis expetitur. De caſtimoniæ dico cautela, cuius ſpecies multæ ſunt, ſed prima, ut obſeruet unuſquiſq; ne menſtruatæ mulieri miſceatur, hoc enim execrabile dicit lex dei: quod etſi lex de his non admonuiſſet, nos ut canterij libenter uolueremur in ſtercore? Debemus aliquid amplius habere animalibus, utpote rationabiles homines, & cœleſtium capaces ſenſuum, quibus ſummum ſtudium eſſe debeat, ab omni inquinamento cordis conſcientiam cuſtodire. Bonum eſt autem & puritati conueniens, etiam corpus aqua diluere. Bonum uero dico, non quaſi principale illud in quo mens purificatur, ſed quod ſequela ſit illius boni hoc in quo caro diluitur. Sic enim & magiſter noſter quoſdam phariſæorum & ſcribarum, qui uidebantur eſſe cæteris meliores, & à uulgo ſeparati, increpabat, dicens eos hypocritas, quia ea ſolummodo quæ hominibus uidebantur purificabant: corda uero, quæ ſolus deus aſpicit, inquinata relinquebant & ſordida. Ad

Matth.23. quoſdam ergo ex ipſis non ad omnes dicebat: Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia mundatis calicis & paropſidis quod deforis eſt, intus autem plena ſunt ſordibus: phariſæe cæce munda prius quod intus eſt, & quod deforis eſt erit mundum. Vere enim ſi mens mundetur luce ſcientiæ, cum ipſa fuerit munda ac ſplendida, tunc etiam eius qui deforis eſt hominis, ipſa neceſſariò curam gerit, id eſt carnis ſuæ, ut & ipſam purificet. Vbi autem iſta quæ foris eſt purificatio carnis negligitur, certum eſt ibi neq; de puritate mentis ac munditia cordis curam geri. Ita ergo fit ut is qui intrinſecus mundus eſt, mundetur ſine dubio & extrinſecus: non ſemper is qui mundatur extrinſecus, etiam intrinſecus mundus eſt, uidelicet cum agit hęc ut hominibus placeat. Sed & illa ſpecies caſtimoniæ obſeruanda eſt, ut ne paſſim & libidinis ſolius cauſa fœminis coëat quis, ſed poſteritatis reparandæ gratia: quæ obſeruantia cum etiam in nonnullis pecudibus inueniatur, pudori eſt ſi non ab hominibus rationabilibus, & deũ colentibus obſeruetur: ergo omnes peccauerunt, & egent auxilio dei. Propter quod chariſſimi ſectamini ſemper charitatem, & æmulamini meliora & ſpiritualia, & adiuuate uos inuicem, ut deo ſemper in omnibus placere ualeatis, Amen.

IN QVARTAM DIVI CLEMENTIS EPISTOLAM ARG. PER IOAN. SICHARDVM.

Miremur uero, ſi libet, quædam tanto ſeculorum interuallo aliò decidiſſe, quàm ſunt inſtituta, quædam uero penitus in deſuetudinem abijſſe, cum ex hac epiſtola non obſcure liceat cognoſcere, illam menſæ, totiusq; cultus rationem, quam inter ſe Chriſtiani peculiarem habuere, paulatim ſenuiſſe, ipſis etiam Clementis temporibus: apparetq; eam obſoleuiſſe citius, quàm eſſet paulò propius cognita: magna enim epiſtolæ pars in eo conſumitur, ut in memoriam redigat id uictitandi genus, quod non temere à dilectione apud Græcos nomen inuenit, qua refrigeſcente ſenſim precia uitæ peſſumiere, & ut quidq; fuit honeſtius inſtitutum. At deum immortalem quantulo poſt apoſtolos tempore? Eiuſmodi autem tum fuit Chriſtianorum uita, quemadmodum in actis apoſtolicis deſcribitur, ut ſublata priuatarum rerum nomenclatura, in publicum quicquid uſpiam eſſet abierit, indeq; ut uiſa fuit cuiuſq; neceſſitas poſtulare, expenſum ab epiſcopo tanquam œconomo. Res fuit per ſe honeſta, ut uix alia æque, ſed quæ lucri cupidioribus feneſtram quodãmodo aperuerit, qua ad diuitias, quas pro ruderibus ducere debebant, per fas atq; nefas aſpirarent. Diſpertiebant enim ueteres illi pontifices, ut de quorum fide nemini eſſe dubium

Menſa enim illa Chriſtianorũ ἀγάπη dicitur

bium posset, prout omnium ratio tulit, tantumq; abfuit, ut eorum quicquam abraderent, ut etiam uitam si quo opus fuisset, impendere nihil essent grauati. Vsi sunt re honestissima posteriores aliquot pontifices ad quæstus aucupium, & quod in hunc usum publico addiceretur, captum est primo decimari, paulò post, ubi res successit, & uita illa lautior arrisit, & sordium eos piguit, abiecta fronte palàm pro suo omne id habuerunt, quod erat usibus omnium destinatum. Nihil addam amplius, ne argumentum scribens, imprudentius hic, quod nolim, Camarinam istam commoueam.

DIVI CLEMENTIS EPISTOLA QVARTA AD ECCLESIAM HIEROSOLYMITANAM.

DILECTISSIMIS fratribus & condiscipulis, Hierosolymis cũ charissimo fratre Iacobo coëpiscopo habitantibus, Clemens episcopus. Communis uita fratres omnibus est necessaria, & maxime his qui deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & uitam apostolorum, eorumq; discipulorum imitari uolunt. Communis enim usus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit: sed per iniquitatem, alius hoc suum dicit esse, & alius illud, & sic inter mortales facta diuisio est. Deniq; Græcorum quidam sapientissimus, hæc ita sciens esse ait, Communia debere esse amicorum omnia: & sicut non potest, inquit, diuidi aër, neq; splendor solis, ita nec reliqua quæ communiter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendum, diuidi debere, sed habenda esse communia. Vnde & dominus per prophetam loquitur, dicens: Ecce quàm bonum, & quàm iucundũ habitare fratres in unum. Istius enim *Psal. 132.* consuetudinis more retento, etiam apostoli, eorumq; discipuli, ut prædictum est, unà nobiscum & uobiscum cõmunem uitam duxere. Vnde ut bene nostis, erat *Act. 4.* multitudinis eorum cor unum, & anima una, nec quisquam eorum aut nostrûm, de his quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis & nobis erant communia, nec quisquam egens erat inter nos. Omnes uero qui domos uel agros possidebant, uendebant eos, & precia eorum, & reliquas res quas habebant, afferebant, ponentes ante pedes Apostolorum, sicut nobiscum quidam uestrûm cognouerunt, & uiderunt, & diuidebatur singulis prout cuiq; opus erat. Ananias autẽ uir austerus, & Zaphira uxor eius, qui mentiti sunt apostolis de precio agro- *Act. 5.* rum suorum quos uendiderant, nobis præsentibus in conspectu omnium circunstantium, à conspectu apostolorum, propter peccatum eorum & mendacium quod fecerunt, mortui delati sunt ambo. Cætera quæ de talibus cognouimus & uidimus, nec recordatione, nec demonstratione digna sunt: quapropter hæc uobis cauenda mandamus, & doctrinis & exemplis Apostolorum obedire præcipimus, quia hi qui mandata eorum postponunt, non solum rei, sed extorres fiunt: quæ non solum nobis cauenda, sed & omnibus prædicanda sunt. Relatum est etiam nobis, quod quidam uestris in partibus cõmorantes, aduersant̃ sanis doctrinis, & prout eis uidetur, non secundũ traditionem patris, sed iuxta sensum suũ docere uidentur. Multas enim quidam, ut audiuimus, uestrarũ partium, secundum ingenium hominũ, ex his quæ legunt uerisimilitudines capiunt: & ideo diligenter obseruandum est, ut lex dei cum legitur, nõ secundũ propriam ingenij intelligentiam legatur uel doceat̃: sunt enim multa uerba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisq; sponte præsumpsit: sed fieri non oportet: non enim sensum quẽ extrinsecus attuleris alienũ, & extraneum debetis quæ-

rere, aut quo modo ipsum scripturarum autoritate confirmare, sed ex scripturis sensum capere ueritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiã discere scripturarum, qui eam à maioribus secundum ueritatem sibi traditam seruauit, & ipse possit ea quæ recte suscepit competẽter asserere. Cum enim ex diuinis scripturis, integram quis & firmam regulam ueritatis susceperit, absurdum non erit si aliquid ex eruditione communi, ac liberalibus studijs, quæ fortè in pueritia attigit, ad assertionem ueri dogmatis conferat, ita tamen ut ubi uera didicit, falsa & simulata declinet. Incertum est enim, etiam iuuenibus uitæ tempus, senibus autem nec incertum est: non enim dubitatur quin quantumcunq; est quod putatur superesse, breue sit. Et ideo tam iuuenes, quàm senes oportet de conuersione & pœnitentia ualde esse solicitos, & satagere, ut de reliquo ornent animam suam ornamentis dignissimis, id est dogmatibus ueritatis, decore pudicitiæ, splendore iustitiæ, candore pietatis, alijsq; omnibus quibus comptam decet esse rationabilem mentem. Vnde consilium dantes, uestram prudentiam hortamur, ut ab apostolicis regulis non recedatis, sed cõmunem uitam ducentes, & scripturas sacras recte intelligentes, quæ domino sunt placita, uos ea salubrè adimplere satagatis, ut oratione assidua, cum dei gratiam merueritis, tunc sine suspicione mali interitus, uota possint celebrari festiua. Deus autem pacis sit cum omnibus uobis, Amen.

IN DIVI ANACLETI EPISTOLAM ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Magni referre D. Paulus non ab re existimat, quem quisque suæ doctrinæ habeat autorem. Nec ita multo secus Tertullianus, de præscriptionibus contra hæreticos, hoc plus esse cuiq; deferendum censet, quo saniore sit is, atq; meliore nixus suæ sententiæ principe. Indeq; esse quod Clementem pro se quisq; pluris facere debeat: nam is ut doctrinæ suæ instituta è Petro hausit, ita prærogatiuam quodammodo docendi ab eo tulerit. Atque ita demum cuiuslibet ecclesiæ dignitatem esse colligendam, si quamplurimos autorum habuerit similes. Ea in re quis non uidet, Anacletum esse, qui cum Clemente sit antiquior, quem hoc nomine uel maxime suspicere debeamus? Eius enim episcopatus, cui magna innocentia XII. annis præfuit, cum in Domitiani cruentissimi Imperatoris tempora incidisset, qui hanc sibi operam poposcerat, ut ferro igneq;, quod in se erat, Christianorum penuriam ad internitionem redigeret, essentq; non pauci defectionem iam, ob diutinum periculorum metum, cogitantes: eos ad patientiam Anacletus animat, adfirmans eam esse, qua ueluti militari tessera, eius nos Imperatoris esse milites testemur, ad cuius sumus imaginem creati. Vbi autem hoc se euicisse putat, dilectionem proximi, ut quæ patientiæ umbra sit, illis commendat, exemplo Christi, qui cum fratrum nomen unice nobis conciliare studeret, ex æquo uoluit & dici, & esse omnium parens.

DIVI ANACLETI EPISTOLA
OMNIBVS ECCLESIIS SCRIPTA.

NACLETVS seruus Christi Iesu, in sede apostolica domino seruiens, episcopis omnibus & cæteris cunctis fidelibus, qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem. Gratia uobis, & pax, atq; consolatio multiplicentur à domino in ecclesia. Benedictus deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui secũdum magnã misericordiã suã, regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionẽ Christi Iesu ex mortuis, in hæreditatem incorruptibi-

anacletus clemente antiquior

ruptibilem, & incontaminatam, & inmarceßibilem, conseruatam in cœlis, in uobis qui in uirtute dei custodimini per fidem & salutem, paratam reuelari in tempore nouissimo, in quo exultabitis, etsi modicum nunc oportet contristari in uarijs tentationibus, ut probatio uestræ fidei multo preciosior sit auro, quod per ignem probatur: si tamen in tribulationibus experti, probati inueniamini. Patientes estote dilectissimi, quia patientia probationem operatur, probatio uero spem, spes autem non confundit. Ecce agricola expectat preciosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum & serotinum. Si agricolæ hæc patienter ferunt pro temporalibus fructibus, quanto magis uos pro æternis patientes esse debetis? Estote ergo patientes & confirmate corda uestra, ut aduenienté iudice Christo, lęti & probati esse ualeatis. Nolite ingemiscere in alterutrum, ne iudicemini: ecce iudex ante ianuam assistit: exemplum capite charissimi laboris & patientiæ, prophetas, qui loquuti sunt in nomine domini, etenim beatificamus qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem domini uidistis, quoniam misericors & miserator est deus. Tribulationes uestras audiuimus fratres tam per uestros, quàm & per aliorum apocrisiarios, super quibus ualde dolemus, uobisq; compatimur, & auxilium ferre, prout ipse largitus fuerit, qui pro nobis non solum tribulatus, sed etiam passus est, parati sumus. Nolite mirari charissimi, qui persequutiones patimini, quasi noui uobis aliquid contingat, sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius, gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis, quoniam quod est honoris, gloriæ, & uirtutis dei, & qui est eius spiritus, super uos requiescet. Nemo autem uestrûm patiatur quasi homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienorum appetitor: si autem ut Christianus, nõ erubescat, glorificet autem deum in isto nomine, quoniam tempus est ut incipiat iudicium de domo dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei euangelio? & si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi apparebunt? Itaq; & ij qui patiuntur secundum uoluntatem dei, fideli creatori commendant animas suas in benefactis. Nam & ait Clemens beatus antecessor noster, similis est omnis ecclesiæ status naui magnæ, quæ per undosum pelagus, diuersis è locis & regionibus uiros portat, ad unam potentis regni urbem properare cupientes. Sit ergo nauis autor huius, dominus ipse omnipotens deus, gubernator uero sit Christus, tum domini prorę officiũ episcopus impleat, presbyteri nautarũ, diaconi dispensatorũ locum teneant, hi qui catechizant nautologis conferantur, epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoq; mare hic mundus habeatur, uentorũ uero uarietates & turbinũ, diuersis tentationibus cõferantur. Persequutiones, tribulationes, siue pericula, fluctibus exequentur. Terreni uero spiritus, qui de torrentibus uel cõuallibus spirant, pseudoprophetarũ, & seductorũ, seu prauæ doctrinæ uerba docentes. Promontoria uero & loca cõfragosa, hi qui in potestatibus sunt, seculi iudices, & pericula minanẽ ac mortes. Bithalassa uero quæ duplicibus undæ fallacis æstibus uerberantur, dubijs mente & repromissionũ ueritate nutantibus cõferantur, atq; his qui irrationabili fidem nostram ratione discutiunt. Hypocritæ uero & dolosi piratis similes habeanẽ. Iam uero rapidus uortex, & tartarea charybdis, & saxis illisa naufragia, ac mortiferæ submersiones, quid aliud æstimanda sunt quàm peccata? Restat igitur ut hęc nauis cursu prospero tuta possit portum desidératæ urbis intrare, & ita deo precem fundere, ut nauigãtes mereantur audiri. Audiuimus fratres quod quidam & detrahunt & accusant sacerdotes dei, cupientes eos damnari, nõ intelligentes forsitan, quod iniuria sacerdotum, ad Christum pertinet, cuius uice funguntur: nec hoc aspiciunt, quod beatus princeps apostolorum instructor noster ait: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes ratio-

Rom.5.

1.Pet.4.

Libro nono recognitionum.

1.Petr.2.

nabiles, ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem. Et dominus per pro *Pſal.33.* phetam inquit: Qui uult uitam diligere, & uidere dies bonos, coërceat linguam ſuam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Qui autem iſta tranſgrediuntur, profecto tranſgreſſores legis dei, & contemptores, atq; inobedientes eius præce *Iaco.2.* ptis exiſtũt. Vnde & beatus Apoſtolus ait: Si diligitis proximos ſicut uoſmetipſos, bene facitis: ſi autem perſonas accipitis, peccatũ operamini, redarguti à lege qua ſi tranſgreſſores. Et beatus apoſtolus ac præceſſor noſter Clemens, uir apoſtolicus, & ſpiritu dei plenus, cum reliquis ſanctis collegis ſuis ſtatuit dicens: Accuſandi uel teſtificandi licentia denegetur omnibus, qui Chriſtianæ religionis & nominis dignitatem, & ſuæ legis, uel ſui propoſiti normam, aut regulariter prohibita, ne *Apoſtatæ.* glexerint: tranſgreſſores enim ſponte legis ſuæ, eiusq; uiolatores, apoſtatæ nominantur: omnis enim apoſtata refutandus eſt, & ante reuerſionem ſuam non in ac *Prouer.6.* cuſatione recte agentium, aut teſtimonio ſuſcipiendus, quia uir duplex animo in *Iaco.2.* conſtans eſt in omnibus uijs ſuis. Quicunq; autem, ut ait Iacobus apoſtolus, totam legem ſeruauerit, offendit autem in uno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, non mœchaberis, dixit & non occides: quod ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis. Sic loquimini, & ſic facite ſicut per legem libertatis incipientes iudicari: iudicium enim ſine miſericordia, illi qui non fecit miſericordiam: *Ezech.33.* ſuperexcellit autem miſericordia iudicio. Et dominus ait: Nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. & multa alia horum ſimilia. Nemo enim, inquit *Rom.14.* Apoſtolus, noſtrûm ſibi uiuit, & nemo ſibi moritur: ſiue ergo uiuimus, ſiue morimur, domini ſumus. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reuixit, ut & mortuorum & uiuorum dominetur: tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? omnes enim ſtabimus ante tribunal dei. Scriptũ eſt enim, Viuo ego dicit dominus, quoniam in eo flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur deo. Itaq; unuſquiſq; ueſtrûm per ſe rationem reddet domino. Non ergo amplius inuicem iudicemus, ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri uel ſcandalum. Scimus enim quia multum derogatio præualet, quando derogator creditur fide dignus. Ideo fratres uarijs detractationibus non oportet labefactari iudices, & primates eccleſiæ, ſed magis apoſtolorum & doctorum regulis informari & roborari. Vnde iuſtum eſt, omnes in uniuerſo Romanorum orbe doctores legis, ea quæ legis ſunt, recte ſapere, & operari, & non regulas naſcentis eccleſiæ confundere, aut fidem, ac doctrinam apoſtolorum uarijs maculare doctrinis, nec fratres infeſtare. Si autem omnia in hoc ſeculo uindicata eſſent, locum diuina iudicia non haberent: ſuperuacuis enim ad beneficia laborat impendijs, qui ſolem certat facibus adiuuare. Ideo ſi aliquis putat deo in hoc placere, quod ſeruos ſuos accuſat, & ut meliores fiant, dicit ſe hoc agere, in uanum laborat, & plus inuidiæ ſtimulis agitatur, quâm charitatis, quoniam gratiæ plenitudo adiectione non indiget, nec ulla requirit commendationis augmenta. Erigunt ergo doctores conſcientias ſuas, & ſi quando incertis temporum flatibus opponuntur, ſuſtinent mala, quæ ſeculis magis ſunt adſcribenda quàm meritis. Datam enim ſcimus ſatanæ poteſtatem, ut ſeruos Chriſti cribraret, ut quod de tritico inueniri poſſit, horreis ingereretur, & quod de paleis ad ignium alimenta tranſiret. Ad uos *Luc.2.* ſpecialiter dictum eſt: Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri ueſtro, dare uobis regnum. Venit inter uos gladius perfidorum, ut marcida eccleſiæ membra reſecaret, & ad cœleſtem gloriam perduceret. Quos habeat Chriſtus milites, *Milites Chriſti certamẽ palàm faciet.* certamen oſtendit: qui triumphũ mereantur, per bella cognoſcuntur. Scimus autem multos ob id infeſtare doctores, ut eos perdãt, & propriæ uolũtatis placita adimpleant. Nõ propterea tamẽ doctores, in quantũ uires ſuppetũt, à recta ęmulatione & bona intẽtione recedere debẽt, ſciẽtes quia beati pauperes qui perſequutionẽ patiun-

patiuntur propter iuſtitiam. Nihil autem paſtore miſerius, qui luporum laudibus gloriat̃, quibus ſi placere uoluerit, atq; ab his amari delegerit, erit hinc ouibus magna pernicies. Nullus ergo paſtorũ placere lupis & gregibus ouium poteſt, perdit enim laboris memoriã, mens terrenis obligata carceribus. Sicut artiũ in ſuo quæq; opere inuenitur mater inſtantia, ita nouerca eruditionis eſt negligentia. Nullus ergo præiudicium alteri faciat, neq; quod ſibi fieri non uult, exerceat. Nemo dictum de aliquo inueniat, quod in eius actibus non agnoſcat. Ego autem labefactatã non ſolum quietem meam, ſed & ſalutem iniquorũ ualetudine, & rumorum procellis agnoſco: potens eſt diuinitas, immenſæ tempeſtatis incerta, bono ſerenitatis amouere. Et quid aliud Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquẽs exemplum, niſi ut ſequamur tam doctrinã eorum, quàm & exemplum? & patiamur aduerſa pro Chriſto, & cum patribus atq; cum fratribus crucem portemus, eorumq; tribulationibus compatiamur, ut Chriſti ueri diſcipuli inueniamur, qui dicit: Qui uult uenire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Præſumptio eſt, ſi dominorũ beneficia famuli nõ ſequantur: obſequium ergo æſtimandum puto, quod pariturus impendo. Quid eſt hoc, quod plus creditur filij uocabulum ualere, quàm obſequium? & non quæritur quid in amoris lance promoueas, ſed quale ad pręiudicium ęſtimanti nomen apponas, cum apud prudentes fruſtra ſobolem dicimus, niſi exhibeat quod uocatur. Ego uero uolo errore meo alienas culpas aſſerere, ut factũ quod doleo, admiſiſſe conuincar. Odiſti, inquit dominus per prophetam, omnes operantes iniquitatem, perdes loquentes mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur dominus, ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo q; in templo ſancto tuo in timore tuo. Domine deduc me in iuſtitia tua, propter inimicos meos, dirige ante faciem meam uiam tuam. Non eſt in ore eorum rectum, interiora eorum inſidiæ. Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguam ſuam lenificant, cõdemna eos deus. Decidant à conſilijs ſuis iuxta multitudinẽ ſcelerum eorum, & expelle eos, quoniam prouocauerunt te. Et lætentur omnes qui ſperant in te, in ſeculum laudabunt te. Et proteges eos, & lætabuntur in te qui diligunt nomen tuum, quia tu benedicis iuſto. Domine ut haſta placabilitatis coronabis eum. Deo enim perfecte ſacrificantes, non debent uexari, ſed portari, conſolari, atq; ab omnibus uenerari. Ipſi autem quando domino ſacrificant, non ſoli hoc agere debent, ſed teſtes ſecum adhibeant, ut domino perfecte, in ſacratis deo ſacrificare locis probentur: ait nanq; autoritas legis diuinæ: Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco quem uideris, ſed quem elegit dominus deus tuus. Epiſcopus deo ſacrificans, teſtes, ut præfixum eſt, ſecum habeat, & plures quàm alius ſacerdos: ſicut enim maioribus honoris gradibus fungitur, ſic maiori teſtimonij incremẽto indiget. In ſolennioribus quippe diebus, aut VII. aut V. aut III. diaconos, qui eius oculi dicuntur, & ſubdiaconos atq; reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti ueſtimentis, in fronte & à tergo, & preſbyteri è regione dextra lęuaq;, contrito corde & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent uultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus, & cõſenſum eius præbeant ſacrificio. Peracta autem cõſecratione, omnes cõmunicent, qui noluerint eccleſiaſticis carere liminibus, ſic enim & apoſtoli ſtatuerunt. Seruite, inquit dominus per prophetam Dauid, in amore & exultate ei cum tremore. Adorate purè, ne forte iraſcatur & pereatis de uia: ille enim nõ perit de uia, qui recte graditur, & pręcepta cuſtodit maiorum. Doceri ergo omnes oportet, qui domini ſacerdotio funguntur, ut & cęteros inſtruant, & ſibi proficiant. Scriptũ eſt autem. Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellę in perpetuas æternitates. Et alibi: Populus autem ſciens deum ſuũ, obtinebit & faciet, & docti in populo docebũt multos. Ipſa enim ueritas per ſe infert, & dicit: Beatus eſt

Negligẽtia nouerca eruditionis.

1.Pet.2.

Luc.9.

Pſal.54.

Diaconi, ab oculis ſunt epiſcoporum.

Omnes communicent.

Pſalm.2.

Dan.12.

Dan.11.

Matth.11. qui nõ fuerit ſcandalizatus in me. Ille proculdubio ſcandalizatur in deo, qui recte non docet, & qui eius ſcandalizat epiſcopum, uel ſacerdotem: impie nanq; agentes ſunt impij: neq; intelligent omnes impij, porrò docti intelligẽt, omnes enim in in- 1.Ioan.4. uicem humilitatẽ inſinuate, quia deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam. Nolite, inquit Ioannes apoſtolus, omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex deo ſint, quoniam pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Et idem ipſe alibi ait: Vos quod audiſtis ab initio, in uobis permaneat: ſi in uobis permanſerit, quod ab initio audiſtis, & uos in filio & patre manebitis: & hæc eſt repromiſſio, quam ipſe pollicitus eſt nobis, uita æterna. Hæc ſcripſi uobis de his qui ſeducũt uos, & unctio quam accepiſtis ab eo, maneat in uobis. Et non neceſſe habetis ut aliquis doceat uos, ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus, & uerum eſt, & non eſt mendaciũ, & ſicut docuit uos, manete in eo, ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in aduẽtu eius. Scitis quoniã iuſtus eſt, ſcitote quoniã & omnis qui facit iuſtitiã, ex ipſo natus eſt. Videte qualẽ charitatẽ dedit nobis pater, ut filij dei nominemur, & ſimus: propter hoc mũdus nõ nouit nos, quia nõ nouit eum. Chariſſimi nũc filij dei ſumus, & nondũ apparuit, quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt, & omnis qui habet ſpẽ hanc in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Omnis qui facit peccatũ, & iniquitatẽ facit, & peccatũ eſt iniquitas, & ſcitis quia ille apparuit, ut peccata tolleret, & peccatum non eſt in eo. Omnis qui in eo manet, non peccat, & omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos ſeducat: qui facit iuſtitiam, Ioan.8. iuſtus eſt, ſicut & ille iuſtus eſt. Qui facit peccatũ, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat: in hoc apparuit filius dei, ut diſſoluat opera diaboli. Omnis qui natus eſt ex deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniã ex deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filij dei, & filij diaboli: omnis qui non eſt iuſtus, non eſt ex deo, & qui nõ diligit fratrem ſuum: quoniam 1.Ioan.3. hæc eſt annũciatio quam audiſtis ab initio, ut diligamus alterutrũ. Non ſicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrẽ ſuũ, & propter hoc occidit eũ, quoniã opera eius maligna erant, fratris autem eius iuſta. Nolite mirari fratres, ſi odit uos mundus: nos ſcimus, quoniã tranſlati ſumus de morte in uitam, quoniam diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: & ſcitis, quoniã omnis homicida nõ habet uitam æternam in ſe manentem. In hoc cognouimus charitatẽ dei, quoniã ut ille pro nobis animã ſuam poſuit, ita & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit ſubſtantiã mundi, & uiderit fratrem ſuum neceſſitatẽ habere, & clauſerit uiſcera ſua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Filioli mei, nõ diligamus uerbo neq; lingua, ſed opere & ueritate. In hoc cognoſcimus quoniam ex ueritate ſumus, & in conſpectu eius ſuademus cordi noſtro: quoniam ſi reprehenderit nos cor noſtrum, maior eſt deus corde noſtro, & nouit omnia. Chariſſimi, ſi cor noſtrũ non reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo, facimus. Et hoc eſt mandatũ, ut credamus in nomen filij eius Ieſu Chriſti, & diligamus alterutrum, ſicut dedit mandatũ nobis: & qui ſeruat mandata eius, in illo manet, & ipſe in eo, & in hoc ſcimus quoniã manet in nobis, de ſpiritu quem dedit nobis. Et ſicut deus creator, qui hominem ad ſimilitudinẽ ſuam creauit, charitas eſt, bonus, iuſtus, patiens, atq; mitis, & miſericors, & reliqua uirtutum ſanctarum inſignia, quę de ipſo leguntur: ita homo creatus eſt ut charitatem haberet, ut bonus & iuſtus, ut patiens atq; mitis, mundus, & miſericors foret. Quas uirtutes quanto plus quiſq; in ſeipſo habet, tanto propior eſt deo, & maior eſt, atq; ſui conditoris gerit ſimilitudinem. Si uero, quod abſit, aliquis per deuia uitiorũ, & diuortia criminum, ab hac nobiliſſima ſui cõditoris ſimilitudine

Conſciẽtia noſtra arguit nos delinquentes.

Imago dei multarum nos uirtutũ admonere debeat.

litudine deuius aberrat, tunc fiet de eo quod scriptum est: Homo cum in honore *Psal.48.* esset, non intellexit, & comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quis maior honor potuit homini esse, quàm quod ad similitudinẽ sui factoris conderetur? & eisdem uirtutum uestimentis ornaretur, quibus & cõditor? de quo legitur: Dominus regnauit, decorem indutus est, id est, omnium uirtutum splendore, *Psal.92.* & totius bonitatis decore ornatus. Vel quod maius homini potest esse dedecus, aut infelicior miseria, quàm ut hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & inrationabilem brutorum iumentorumq; delabatur similitudinem? Quapropter quisq; diligentius adtendat primæ conditionis suæ excellentiam, & uenerandam sanctæ trinitatis in seipso imaginem agnoscat, honoremq; similitudinis diuinæ, ad quam creatus est, nobilitatẽ morum, executionem uirtutũ, dignitatem meritorum habere contendat, ut quando apparuerit qualis sit, tunc similis ei appareat, qui se mirabiliter ad similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabiliusq; in secũdo reformauit. Omnis igitur homo qui ad imaginẽ dei factus est, illum debet imitari, cuius ad imaginẽ cõditus est: illius debet sequi uestigia, qui eum ad imaginem suam condidit. Consiliariũ uero ac protectorem meliorem reperire non poterit, quàm illum qui eum ad imaginẽ sui condidit, qui eum precioso sanguine suo redemit, & propter eum homo fieri non est dedignatus. Quem procul dubio inueniet, si in eum totam spem suam, iuxta Psalmistæ uocem proiecerit: ait namq;: Proijce super dominum curam tuam, & ipse te enutriet, nec dabit in æternum *Psal.54.* fluctuationem iusto. Omnis enim homo sua causa deficiens, & in suis hæsitans consilijs, quærit sibi amicum fidelem, in cuius consilijs confidat, qui in suis diffidebat, & talem fiduciam habet in illo, ut omne secretum sui pectoris ei pandat & aperiat. Quid dulcius est, quàm habere illum cum quo omnia possis loqui ut tecum? Si ista cum hominibus fiunt, quanto magis cum deo hoc est agendum, qui omnes uult saluos fieri, & neminẽ perire? Nam si ueraciter deum credimus, eumq; diligimus ut debemus, & proximũ sicut nosmetipsos, in eumq; totam spem proiecerimus nostram, ipse nos eripiet, & consolabitur. Et sicut per angelum suum, *Dan.14.* Abacuc prophetam cum prandio in lacum leonum ad Danielem uatem misit, & Philippum unum de septem diaconibus, ad eunuchum: ita dabit uobis liberationẽ *Act.8.* & consolationem. Hęc sectamini charissimi, & nulli unquam nocete. Fratres estis, inuicem uos diligite, ut ueri dei discipuli dici & esse mereamini: nam qui rancida corda uiuorũ inficit, malitiam inter homines spargit: & qui detrahit fratri suo, homicida est: & qui abstulerit aliquid patri uel matri, dicitq;, hoc peccatũ non est, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio deus est, qui nos creauit: mater uero nostra ecclesia, quæ nos in baptismo spiritaliter regenerauit. Ergo qui Christi pecunias, & ecclesiæ rapit, aufert, uel fraudat, homicida est, atq; homicida ante conspectum iudicis esse deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniam, uel res ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit. Priuilegia enim ecclesiarũ & sacerdotum, sancti apostoli, iussu saluatoris, intemerata & inuiolata omnibus decreuerunt manere temporibus. Leges ecclesiæ apostolica firmamus autoritate, & peregrina iudicia summouemus. Vnde & dominus mẽtionem *Gen.19.* faciens Loth, per Moysen loquitur, dicens: Ingressus es, inquiũt, ut aduena, nunquid ut iudices? Vnaquæq; enim prouincia tam iuxta ecclesiasticas quàm iuxta seculi leges, suos debet iustos, & non iniquos habere iudices: & non externos, nisi apostolicæ huius sedis decreuerit autoritas, quatenus quicunq; causam habuerit, apud suos iudices iudicetur, & non ad alienos causa uagandi stimulante proteruia, *xij. iudices cuiusq; prouinciæ* suam despiciens patriam transeat, sed ad duodecim eiusdem prouinciæ iudices, ad quorum iudicium omnes causæ ciuitatum referũtur, deferatur negocium. Si autem fuerit ecclesiasticũ, apud episcopos, interueniente primate, si maior causa

fuerit: si uero minor, metropolitano: si uero fuerit seculare, apud eiusdem ordinis uiros, iudicio tamē Episcoporum: cum apostolus priuatorum Christianorum causas, magis ad ecclesias deferri, & ibidem sacerdotali iudicio terminari uoluit. Omnis enim oppressus, libere sacerdotum, si uoluerit, appellet iudicium, & à nullo prohibeatur, sed ab his fulciatur, & liberetur. Si autē difficiles causæ, aut maiora negocia orta fuerint, ad maiorem sedem referantur. Et si illic facile discerni non poterint, aut iuste terminari, ubi fuerit summorum congregatio cōgregata, quod per singulos annos bis aut ter fieri solet & debet, iuste & deo placite coram patriarcha, aut primate ecclesiastico, & coram patritio, secularia iudicentur negotia in commune. Quod si difficiliores ortæ fuerint quæstiones, aut Episcoporū uel maiorum iu- *† referantur* dicia, aut maiores causæ fuerint, ad sedem apostolicam, si appellatū fuerit † appelletur: quoniam hoc apostoli statuerunt, iussione saluatoris, ut maiores & difficiliores quæstiones semper ad sedem referantur apostolicā, super quam Christus uniuersam construxit ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem apostolorum Pe- *Matth. 16* trum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Sit ergo fratres constantia uestra aduersus contentiones eorum, qui aduersa sapiunt, & *Matth. 10* non quæ dei sunt, & erit fortior petra, cōstantia uestra, sicut scriptum est: Ne timueritis ab eis, & neq; terreamini à facie eorum qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Quod autem in aure auditis, prædicate in lumine, illum ti- *2. Cor. 10* mentes qui potest animā & corpus occidere, & mittere in gehēnam. Fratres mei, in carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus, arma enim militiæ nostræ, non carnalia, sed potentia ad destructionē munitionū, cōsilia destruentes, & omnem exaltationē extollentem se aduersum scientiam dei, & in captiuitatem redigentes, omnem cogitationem in obsequium Christo perducentes. De cætero fratres confortamini in domino, ut in potentia fortitudinis eius, & pax uobis multa, & gratia à deo & domino nostro Iesu Christo ministrēt. Amplectimur & osculamur, ac si præsentes, charitatem uestram, in unitate spiritus, & in uinculo pacis et charitatis Christi: propter quod charissimi expectantes satagite immaculati, & inuiolati inueniri in pace, & domini nostri longanimitatem salutem arbitramini. Si- *Epistolæ Pauli.* cut & charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiā scripsit uobis, sicut in omnibus epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quædā difficilia intellectu, quę indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam perditionem. Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientiū errore transducti, excidatis à propria firmitate: crescite uero in gratia & cognitione domini nostri Iesu Christi & saluatoris. Vos autem charissimi, memores estote uerborū quæ prædicta sunt ab apostolis domini nostri Iesu Christi, qui dicebant uobis, quoniam *In epist. Iudæ.* in nouissimo tempore uenient illusores, secundū sua desideria ambulantes in impietate, hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritū non habentes. Vos autem charissimi superędificantes uosmetipsos sanctissimæ uestrę fidei, in spiritu sancto orantes, ipsos uos in dilectione dei seruate, expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi, in uitam æternam. Et hos quidē arguite iudicatos, illos uero saluate de igne rapientes, alijs autē miseremini in timore, odientes eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam. Ei autē qui potens est uos cōseruare sine peccato, & constituere ante conspectū gloriæ suæ immaculatos, in exultatione soli deo saluatori nostro, per Iesum Christum dominum nostrum, gloria, magnificentia, & imperiū, & potestas ante omnia secula, & nunc & in omnia secula seculorum, Amen.

IN PRIMAM EVARISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Diu multumq; de receptis ecclesiæ institutis cogitantem, torsit me aliquandiu illa in speciem ambitiosa, de diaconis ceremonia, præsertim cui nec ullæ ueteris illius functionis reliquiæ apparerent. Eam tamen ut non

libuit

libuit indicta causa condemnare, ita uisa est insolentior, quàm ut credi à quoquam facile posit apostolos habuisse autores. Reliqua enim ecclesiæ ex magna parte eius sunt loci, ut etiamsi otiosa plerisq; uideantur, ipsæ tamen quæ lescunq; ruinæ satis declarant, quàm ab honesto principio degenerauerint. Hæc autem sola, extra cæterarũ propè omnium sortem, regium quendam imitata apparatum, in eo tantum occupata est, ut non modo episcoporum, eos dico qui im ecclesijs hodie sacrificant, iussa capessant, uerum & ad nutum inseruiant. Deosculantur enim manus, mouent capita, deducunt, reducunt ad altaria, atq; demum hic omnia licet conspicere, quæ uel in potentißimi regis aula poterant accidere. Anacleti autem epistolam cum legissem, & eam quæ nunc in manibus est Euaristi, statim animaduerti circa diaconos usu uenisse, quod nusquam non, nimirum ab honestis partibus, rem in mollitiem quandam decidisse, & à loco quem poterat cum dignitate tueri, in nugas quasdam plus quàm pueriles uocatam. Præter alia enim quæ essent diaconorũ curæ credita, hoc erat non postremũ, ut obseruarent tanquam excubitores, episcopos omnibus modis rebus sacris intentos, atq; hac de causa de se parum solicitos, ne aduersariorum incursione, id quod factum fuisse uerisimile est, sacra turbarẽtur, aut aliquà ipsis rei sacræ operantibus noceretur. Proinde istiusmodi insidijs cum essent omnia suspecta, fuere aliquandiu ab oculis episcoporum. Nunc cum altißima sit, quod huc pertinet, securitas, poterant illa pulchre abrogari, ne, quod solet fieri, dum illa paulò acutioribus risum mouent, dent etiam occasionem, qua de maximis quibusq; nihilo melius sentiant. Hactenus de diaconis. Cæterum quod ad matrimonium pertinet, docet Euaristus ea tantummodo rata esse debere, quæ teste populo, solenni ritu essent peracta, oblatione antea facta. Hic non dubito exorituros, qui tanquam anile, hoc quicquid est rei, putent abijciendũ. His uelim in memoriam ueniat nostrorum seculorũ sinisteritas, quo uix utcunque durant nuptiæ his auspicijs quæ ab Euaristo præscribuntur exorsæ. Quid ergo futurum existimamus, si clandestino id fiat assensu, remotis arbitris: cum facile cuique esset, quod recepisset uxori inficiari, aut pro re nata excludere omnino quam habuisset usurariam. Oblationum uero eiusmodi quæ fiebant nuptiarum die, meminit etiam Tertullianus in eo libello cui titulũ fecit, de corona militis, cum scilicet quædam conferrent in mensam, quæ in ecclesia tum publice pauperibus seruiebat, ut & ad illos tanquam partes celebritatis huius peruenirent, unde reficerentur. Eius nimirum rei sunt in hunc usque diem, nisi fallor, in Germania, ex ipsa uetustate durantia uestigia. A sacro enim ut primum fuerint cum noua nupta reuersi domum, pro ipsis foribus, mißilia quædam in confluentem turbam, quæ officij gratia comitatur, pro cuiusque facultatibus mittunt.

Leuitæ hodie uocantur.

PRIMA EVARISTI EPISTOLA AD ECCLESIAM AFRICANAM.

ILECTISSIMIS fratribus, uniuersis Africę regionis episcopis, Euaristus. Consulentibus uobis fratres charissimi, quid super his quæ in uestris continebantur scriptis, uisum nobis esset, uel quid docilis ratio persuaderet, aut quid à beatis apostolis nobis traditum, aut custoditum remaneret, optantes, ut retulistis, nostris instrui documentis. Siquidem dilectio uestra normam sequuta prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit, quasi ad caput, quid deberet de rebus dubijs custodire, potius quàm usurpatione præsumere. Diaconi, qui quasi oculi uidentur esse episcopi, in unaquaq; ciuitate, iuxta apostolorum constituta, septem debent esse, qui custodiant episcopum prædicantem, ne aut ipse ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur à suis, aut uerba diuina detrahendo, aut insidiando polluantur, uel despiciantur, sed ueritas spiritali redoleat feruore, pax prædicata labijs, animi cum uoluntate cõcordet. Similiter custoditum & traditum habemus, ut uxor legitime uiro iungatur: aliter enim legitimum, ut à patribus accepimus, & à sanctis apostolis, eorumq; successoribus traditũ inuenimus, non fit coniugiũ, nisi ab his qui super ipsam fœminã dominatione habere uidentur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & à parentibus, propinquioribus, sponsetur, & legibus detur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut cõsuetudo docet, custodita, & sociata à proximis, tempore congruo peti-

VII. diaconi in qualibet ciuitate.

Coniugia quæ sint legitima

ta, legibus detur, & solenniter accipiatur, & biduo uel triduo orationibus uacent, & castitatē custodiant, ut bonæ soboles generentur, & domino suis in actibus placeant. Taliter enim & domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atq; hæreditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi, & merito illustres, fide catholica suffragante, ita peracta legitima scitote esse coniugia: aliter uero præsumpta, non coniugia, sed aut adulteria, aut contubernia, aut stupra, uel fornicationes, potius quàm legitima coniugia esse non dubitate, nisi uoluntas propria suffragata fuerit, & uota succurrerint legitima: nam fructus diuinus est, præcepta diuina custodire, ea quoq; deserere præsumptionē fieri nulli dubium est. Cur ergo indignū est unitatē ecclesiæ custodire, cum idem omnes pariter & sentiamus & pronūciemus? Si aliter enim præsumpta fuerint, perdunt profecto ipsi transgressores seipsos, qui semetipsos decipiunt. Hæc cuncta, recitanda per omnes Africanas ecclesias, scripta dirigite, & istis connectite quas adiunximus literas præfectorum, ut de his quæ inique laudantur, si quid tale probari poterit, iudiciū fiat, & inhibita coërceantur, & præterita mala, & illicita coniugia si doceantur admissa, digna seueritate corripiantur. De cætero uero caueantur talia per omnes ecclesias, ne ecclesię sanctitas, per nostram fatigata negligentiam, perdat priuilegia, quæ est per uiros uenerabiles consequuta. De his uero quibus ab insidiatoribus fatigamini, unde & nos cōsulere, & à nobis edoceri inter cætera uoluistis, eo quod sint quidā qui arbitrantur de patre solo dictum esse, quia ipse solus habet immortalitatē, & lucem habitat inaccessibilem, ita eos apostolicis repercutite ferulis, & diuinis redarguite præceptis. Non enim solus pater sine filio, lucem inaccessibilem habitat, quia ubi pater est, ibi etiā filiū esse indubitabili fide credendū est: nam si solus pater sine filio, quod dicere nefas est, lucem habitat inaccessibilē, necesse est ut sequestratam pater à filio habeat mansionē. Quod si ita est, quonā modo idem filius ad dexterā patris stans, à beato martyre Stephano dicitur conspici? si secundū eos solus dicitur sedibus lucis cōtineri. Absit hoc à sensu fideliū, Christo in unitate fidei adhærentiū: quoniā sicut non obest filio, cum solus pater dicitur lucem inaccessibilē habitare, ita non obest patri, cum sapientia, quæ est filius, gyrū cœli sola dicitur circuire. Pater itaq; cum sit inuisibilis, & ingenitus in se, in filio uisus apostoli testimonio cōprobatur, & in filio, à se inenarrabiliter genito, mansisse ac requieuisse monstratur, ipso filio in propheta loquente: Qui genuit me, requieuit in tabernaculo meo. Et in euangelio: Pater in me manens facit opera hæc. Et: Deum nemo uidit unquā, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris. Si in sinu patris erat filius ab initio, & ex corde patris uerbū bonum eructatū est, quomodo non ex corde paterno cōsistenis, lucem cum eodem inaccessibilem habitasse credendus est? Nunquid pater absq; ulla luce in filio potuit cōmanere, aut in tabernaculo filij sine eadem potuit requiescere? cum idem filius candor sit æternæ lucis, & speculū sine macula deitatis, quam Salomon super salutem suam dilexisse se dicit, in cuius specie semper delectari gestiuit: Super salutem & speciē, inquit, dilexi illam, & pro luce proposui habere eam, quoniā inextinguibile est lumen eius. Hanc igitur lucem Dauid propheta desiderans, anxius proclamabat dicens: Emitte lucem tuam & ueritatē tuam. Et iterum: In lumine tuo uidebimus lumen. In huius igitur luminis claritate, filius seipsum in monte tribus discipulis præostendit, qui metu mortis perterriti, prostratiq; in faciem, finem sibi uitæ adesse senserunt. Hanc inquam lucem in se fuisse demonstrans filius proclamabat, & ut in eadē incederent, discipulos præmonebat: Dum lucem habetis, inquit, ambulate in luce. Et iterū: Ego sum lux huius mundi, qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ æternæ. Et Euangelista: Erat lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundū. Si hæc lux quæ credentibus promittitur, in filio esse probať, & cum æterno æterna esse dicitur,

Marginal notes: *Hæresis de luce inaccessibili.* — *Act. 7.* — *Eccl. 24.* — *Ioan. 14.* — *Ioan. 1.* — *Psal. 44.* — *Sap. 17.* — *Psal. 42.* — *Ioan. 17.* — *Ioan. 12.* — *Ioan. 1.*

tur, quomodo à uobis ab inaccessibili luce patris filius separat? Si enim filius deus uerus, & uita æterna est, sine dubio in hac luce simul cum patre habitare credendus est, quam nullus modo nostrũ, in hoc mortali corpore cõstitutus, potis est aliquatenus cõtueri, sed cũ apparuerit, tũc uere illũ uidebit sicuti est, qui eius cõspectibus dignus fuerit coaptari: & nõ sicut Moyses, cæteriq; prophetæ per ęnigmata & figuram, sed ipsam ueraciter in filio, secundũ apostolũ, contuebitur deitatis imaginem. Nam si hunc eundemq; prophetæ testimonio subsequenter sereno mentis intuitu inuestigare uolueris, inuenies filium nõ posse ab hac luce patris penitus separari: quoniam cum solum filium dixerit in terra cum hominibus conuersatum, patrem ab illo non est credendum fieri alienum. Si testimonium enim hominũ accipimus, testimonium dei maius est: quoniam hoc est testimonium dei quod maius est, quia testificatus est de filio suo. Qui credit in filium dei, habet testimoniũ quod testificatus est de filio: & hoc est testimonium, quoniam uitam æternam dedit nobis deus, & hæc uita in filio eius est. Qui habet filium, habet uitam: qui non habet filium dei, non habet uitam. Hæc scribo uobis, ut sciatis, quoniam uitam æternam habebitis, qui creditis in nomine filij dei: & hęc est fiducia quam habemus ad eum, quia quodcunq; petierimus, secũdum uoluntatem eius, audit nos, & scimus quia audit nos quicquid petierimus. Scimus quoniam habemus petitiones quas postulemus ab eo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortẽ, petat, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis: omnis iniquitas peccatum est, & est peccatum ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex deo, non peccat, sed generatio dei conseruat eum, & malignus nõ tangit eum. Scimus quia ex deo sumus, & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius dei uenit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerũ deum, & simus in uero filio eius: hic est uerus deus, & uita æterna. Hæc uero fratres prædicate, hæc omnibus nunciate, uos uero inuicẽ exhortamini, perfecti estote, semperq; gaudete: pacem autem sectamini in omnes, & deus pacis & dilectionis erit uobiscum. Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorum, Amen. Data IX. Calend. Aprilis, Valente & Vetere VV. CC. COSS.

1. Ioan. 5.

Lego doctißimorũ uirorum iudicio, Viris clarißimis consulibus.

IN ALTERAM EVARISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IOAN. SICHARDVM.

Ecclesiæ, cuius sancti modulatißima inter se proportione membra sunt, Christum constituit hæc epistola caput & sponsum, cuius dicto ita per omnia iubet sponsam esse audientem, ut in animum nihil sibi facere inducat, nisi id ex summa mariti uoluntate fiat. Eius uero sponsæ paranymphos quodammodo, episcopos facit, quibus hoc datum est negotij, dent operam ne ullæ adulterij speciei obnoxia fiat. Adulterij autem tum de se præbet suspicionem, cum præ nugis quibusdam hominum, segnius obit quod à uero marito in mandatis habet, aut cum pastorum partes his credas, quorum fidem in leuiusculis non sis ad plenum ante periclitatus. Qui cum hoc maxime spectare debebãt, ut à procorum lenocinijs tuta esset sponsa, uolentes accersunt discrimina, ex pernicie ouium, Christiq; coniuge constuprata precium, atq;, si dijs placet, popularem etiam plausum sperantes. Cæterum accusationis episcoporum, quoniam nulla epistola non meminit, & propediem aliàs erit opportunior locus, quo id tractem exquisitius, satis fuerit si in præsentia rem ueluti suspensa manu attingam. Non quilibet temere est ad eorum insectationem admittendus, nisi illustria quædam bene actæ superioris uitæ extent exempla, ne litem aliqui maleuolentia non re ipsa adducti, intendere malint, quàm iusto sacramento contendere. Quod autem circa episcopos obseruari uult Euaristus, uelim posset eadem opera persuaderi omnibus iudicibus: quemadmodum enim innocens esse nullus poterit, dicente Iuliano Cæsare, si accusasse sufficiet, ita tranquille uiuere nunquam satis licebit, si quibuslibet promiscue sit præbitum hoc accusationis tanquam telum, quod impune in optimos quosque pro libidine detorqueant.

AD FRATRES AEGYPTI.

EVARISTVS urbis Romæ episcopus, omnibus per Aegyptum conglutinatis fratribus in domino salutem. Vnum nos fratres sentire oportet & agere, ut sicut legimus, in nobis unum cor, & una anima esse probetur. Scimus nanq; sicut à patribus accepimus, Christum esse caput, cuius & membra sumus: ipse enim sponsus, & ecclesia sponsa, cuius filij nos sumus, & ideo unum patrem habemus deum in cœlis. Sacerdotes uero uice Christi legatione funguntur in ecclesia: & sicut ei sua est coniuncta sponsa, id est ecclesia, sic episcopi iunguntur ecclesiæ unicuiq; proportione sua. Et sicut uir non debet negligere uxorem suam, sed diligere, & caste custodire, sic & episcopus debet ecclesiam suam & amare, atq; prudenter regere. Et uelut uxor quæ sub manu est uiri, obedire debet uiro suo, eumq; amare, & diligere: ita debet etiā ecclesia episcopo suo in omnibus obedire, eumq; amare, & diligere ut animam suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. Et sicut uir non debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus ecclesiam suam, id est, ut illam dimittat, ad quam sacratus est, absq; ineuitabili necessitate, aut apostolica uel regulari mutatione, & alteri se ambitus causa coniungat. Et sicut uxori non licet dimittere uirum suum, ut alteri se, uiuēte eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit uir eius, sed iuxta apostolum, aut uiro suo debet reconciliari, aut manere innupta: ita ecclesię non licet dimittere, aut ab ea segregare episcopum suum, ut alterum uiuente eo accipiat, sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est, ne alterum Episcopum suo uiuente accipiat, ut fornicationis aut adulterij crimen incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est, si se alteri episcopo iunxerit, aut super se alterum episcopū adduxerit, aut esse fecerit, uel desiderauerit, per acerrimam pœnitentiam aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat. Vnde & dominus in euangelio loquitur, dicens: Si quis uiderit mulierem ad concupiscendum, iam mœchatus est eam in corde suo. Episcopum uero oportet opportune & importune, atq; sine intermissione ecclesiam suam docere, eamq; prudenter regere, & amare, ut à uitijs se abstineat, & salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reuerentia, eius doctrinam debet suscipere, eumq; amare & diligere, ut legatum dei & præconem ueritatis: quia attestante ueritate, quodcunq; ligauerit super terram, erit ligatum & in cœlo, & quodcunq; soluerit super terram, erit solutum & in cœlis. Nimis timenda est fratres hæc sententia, & præuidendum uobis, ne offendatis eos, qui tantam à domino habent potestatem. Et ideo potius obediendi, diligendi, & summopere sunt uenerandi, non detrahendi, uel lacerandi, aut eijciendi, sed amandi, ipso dicente domino: Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Ideo hæc uobis omnibus fidelibus scribimus fratres, ut ab his uos caueatis, & posteris uestris non malum, sed bonum exemplum relinquatis, quoniam iniuria episcoporum ad Christum pertinet, cuius uice funguntur. Audiuimus enim quosdam à uobis infamatos, & dilaceratos episcopos, à ciuitatibus propulsos, quia alibi episcopi constitui non possunt, nisi in ciuitatibus non minimis, & alios in eis ipsis uiuentibus constitutos: Ideo hæc uobis scribimus, ut sciatis hoc fieri nō licere, sed proprios reuocari, & integerrime restitui debere: illos uero qui adulterina fœditate suas sponsas, quas & uxores eorum præfixo tenore esse intelligimus, tenent, eijci ut adulteros atq; infames fieri, eosq; ab ecclesiasticis honoribus arceri iubemus. Si autem aduersus eos aliquam querelam habueritis, his peractis, inquirendum erit & autoritate huius sanctæ sedis terminandū. Et ne omnia nunc singillatim dicamus, omne bonū, si ipsa per se in uobis fuerit, charitas facere uos docebit, sicut è contrario eos qui

Collatio episcopi & boni mariti.

Matth. 5

Matth. 16

Luc. 10

Charitas optimus bonorum præceptor.

qui à salute alieni sunt, omne malũ facere odium docet. Vnde & uos qui ueri dei estis discipuli, abijcite à cordibus uestris ante omnia discordias, & animorũ dissensiones, ex quibus omne opus malum procedit, & benignitatẽ ac simplicitatẽ tota mente seruate. Veruntamen scitote cuncti, quia supra omnes uos laboret episcopus: quia unusquisq; uestrûm suum propriũ fert laborẽ, ille uero & suum, & singulorum. Et ideo sicut ille pro uobis omnibus, ita & uos omnes pro eo summopere laborare debetis, in tantũ ut si etiam necesse fuerit, animas uestras pro eo ponatis, sicut & ipse animã suam pro uobis, si necesse fuerit, ponere debet, ipso dicente saluatore: Bonus pastor animã suã dat pro ouibus suis. Vos uero obedite eis, & uigi- *Ioan. 10* late pro eis, quia ipsi peruigilant, quasi rationẽ pro animabus uestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, non gementes. Nõ est itaq; à plebe, aut uulgaribus hominibus arguendus, uel accusandus episcopus, licet sit inordinatus, quia pro meritis subditorũ, disponitur à deo uita doctorũ, exemplo Dauid peccantis, ad cõparationem principũ, qui ex merito plebis præuaricãtur. Sacerdotes enim exquirere debent peccata populorũ, & sagaci solicitudine unumquenq; probare, iuxta testimoniũ domini ad Hieremiã dicentis: Probatorẽ, inquit, dedi te populo meo robu- *Hiere. 6* stum, ut scias & probabis uiam eorũ. Ideo ista dico, quia insidiator bona sæpissime solet cõuertere in malũ, & in electis ponit maculã. Vnde si qui sunt uituperatores, aut accusatores episcoporũ, uel reliquorũ sacerdotũ, nõ oportet eos à iudicibus ecclesiæ audiri, ante quàm eorũ discutiatur æstimationis suspicio, uel opinio, qua intentione, qua fide, qua ueritate, qua cõscientia, quóue merito, si pro deo, aut pro uana gloria, aut inimicitia, uel odio, aut cupiditate ista sumpserint nec ne. Hæc omnia fideliter sunt perscrutanda, & diligenter pertractanda. Nam sunt nõnulli qui præpositos suos peruerse reprehendũt, si uel parũ ipsis molesti extiterint: idcirco recto oculo primatibus ecclesiarũ præuidendũ est, ne quisquã eorũ innocens uexetur, aut scandalizetur, intendentes sententiæ domini, quæ ait: Si quis scandalizauerit *Mar. 9* unum de pusillis istis, melius est illi ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris, & reliqua. Deus omnipotens ut nos à præcipitatæ sententiæ prolatione cõpesceret, cum omnia nuda & aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, prius quàm manifeste agnosceret, quę dicebantur. Vnde ipse ait: Descendã & uidebo utrum clamorẽ qui uenit ad me opere *Gen. 18* cõpleuerint, an nõ est ita, ut sciam. Deus omnipotens cui nihil absconditũ est, sed omnia ei manifesta sunt, etiã ante quàm fiant, non ob aliud hæc & alia multa, quæ hic prolixitatẽ uitantes, non inseruimus, per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplũ daret, ne præcipites in discutiendis & iudicandis negotijs essemus, & ne *Ne simus ad iudicandũ præcipites.* mala quorundã prius pręsumamus credere, quàm probare. Cuius exẽplo monemur, ne ad proferendã sententiã unquã pręcipites simus, aut temere, indiligẽterq; indiscussa quæq; quoquomodo iudicemus, dicente ueritatis uoce: Nolite iudica- *Matth. 7* re, ut nõ iudicemini: in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nã mala audita nullũ moueant, nec passim dicta absq; certa probatione quisquã unquã credat, sed ante audita, diligẽter inquirat, ne præcipitando quiddã aliquis agat. Si enim dominus omniũ Sodomorũ mala, quorũ clamor ad cœlum usq; peruenerat, omnia sciens, prius nec credere, nec iudicare uoluit, quàm ipse ea cum fidelibus testibus diligẽter inuestigans, quæ audierat, opere ueraciter cognosceret: multo magis nos humani & peccatores homines, quibus incognita sunt occulta iudicia dei, hęc pręcauere, & nullũ ante uerã iustamq; probationẽ iudicare, aut dãnare debemus, manifeste apostolo dicẽte Paulo, qui ait: Tu quis es, qui iudicas alienũ seruũ? suo enim *Rom. 14* domino stabit aut cadet. Vnde per prophetã Dauid dominus loquitur, dicẽs: Nolite *Psal. 74* exaltare in excelsum cornu uestrũ, loquẽtes in ceruice ueteri. Quia neq; ab Oriente, neq; ab Occidente, neq; à solitudine montiũ: sed deus iudex hũc humiliabit, &

hunc exaltabit, quia calix in manu domini, & uino meraco ad plenum mixtus, & propinabit ex eo. Veruntamen feces eius potabunt bibentes omnes impij terræ. Ego autem annunciabo in sempiternum, psallam deo Iacob. Et alibi idem ait pro- *Psal.75.* pheta: Ab increpatione tua deus Iacob, consopitus est & currus & equus. Tu terribilis, & quis stabit aduersum te? extunc ira tua. De cœlo auditum fecisti iudicium, terra timuit & tacebit. Cum surrexerit ad iudicandũ deus, ut saluos faciat omnes *Rom.12.* mites terræ. Et Apostolus ait: Mihi uindictam, ego retribuam. Et alibi idem inquit *2.Cor.2.* Apostolus: Sufficit unicuiq; obiurgatio, quæ fit à pluribus, ita ut magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur is qui in angustia est. Propter quod obsecro uos, ut confirmetis in illo charitatem. Et dominus in euangelio *Matth.22.* ait: Diliges dominũ deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum: dilectio enim proximi ma- *Rom.2.* lum non operatur. Propter quod, iuxta Apostolum, inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas: in quo enim iudicas alterum, teipsum cõdemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium dei est secundum ueritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo omnis qui iudicas eos qui talia agũt, & facis ea, quia tu effugies iudicium dei? an diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras, quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secũdum duritiam autem tuam, & impœnitẽs cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuiq; secũdum opera eius: his quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorem, & incorruptionem quærentibus uitam æternã: his autem qui ex contentione, & qui non acquiescunt ueritati, credũt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci. Glo- *Rom.3.* ria autem & honor & pax omni operanti bonũ. Et alibi idem Apostolus: Causati enim sumus omnes sub peccato, esse sicut scriptum est, quia non est iustus quisquam, non est intelligens, nõ est requirens deum. Omnes declinauerũt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, uenenũ aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt, non est timor domini ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, ut omne os obstruatur & subditus fiat omnis mundus deo, quoniam ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo: per legem enim cognitio peccati. Nunc autẽ sine lege iustitia dei manifestata est, & testificata à lege & prophetis. Iustitia autem dei per fidem Iesu Christi super omnes qui credunt. Non enim est distinctio: omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiã ipsius, per redemptionem quæ in Christo Iesu, quem proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionẽ præcedentiũ delictorum in sustentationẽ dei, ad ostensionẽ iustitię eius in hoc tẽpore, ut sit ipse iustus & iusti- *Rom.8.* ficans eum qui ex fide est Iesu Christi. Item idem: Quis accusabit aduersus electos dei? deus qui iustificat. Quis est qui cõdemnet? Christus Iesus qui mortuus est, imò & resurrexit, qui est ad dexteram dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neq; mors, neq; uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia, poterit nos separare à chari-

charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Debemus autem nos (ut ait idem apostolus) firmiores imbecillitates infirmiorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque uestrûm proximo suo placeat in bonum ad ędificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur ipsi à deo: quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Siue autem tribulamur, pro uestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro uestra exhortatione quæ operatur in uobis tolerantiam eorundem passionum quas & nos patimur, & spes nostra firma est pro uobis, scientes quoniam sicut socij passionum estis, sic eritis & cõsolationis. Fidelis autem deus qui non patietur uos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum ut possitis sustinere. Propter quod charissimi sectamini charitatem inuicem, & æmulamini meliora & spiritualia, & adiuuate uos inuicem, ut deo semper in omnibus placere ualeatis. Deus autem pacis sit cum omnibus uobis, Amen. Data Calend. Nouembris, Gallio & Bradua Consulibus.

EPISTOLA PRIMA ALEXANDRI DE SACERDOTIBVS NON VEXANDIS, NEC SCRIPTIS AB EIS PER METVM AVT ALIquam fraudem exigendis: de passione Domini in consecratione corporis eius miscenda: de aqua cum sale populis benedicenda: de fide sanctæ Trinitatis.

ALEXANDER episcopus omnibus orthodoxis per diuersas prouincias, Christo domino famulantibus. Cogitantibus nobis metũ diuini iudicij, fratres charissimi, & post uitam hanc unumquenque prout gesserit recepturum, quid ueniat in querelam, tacere non licuit, sed nobis uobis loqui necessitas imperauit, dicente propheta: Exalta ut tuba uocem tuã: & cui omnium ecclesiarum cõmissa est cura, si dissimulem, audiam, do- *Esa.40.*
mino dicẽte: Reiecistis mandatum dei, ut statuatis traditiones uestras. Quid enim *Matth.15.*
aliud est reijcere mandatum dei, quàm priuato consilio, iudicio humano nouis rebus constituendis liberius delectari? Vnde & alibi scriptum est: Ne transgredia- *Prouer.22.*
ris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. Terminos indubitanter transgreditur qui statuta patrum postponit atque confundit. Peruenit nanque ad conscientiam apostolicæ sedis, quod nonnulli sunt tam stolidi qui dominica præcepta & apostolorum, eorumque successorum statuta minime obseruant, & eos de quibus dominus ait: Qui uos tangit, tangit pupillam oculi mei: non solum tan- *Zach.2.*
gere minime dubitant, sed etiam persequi non formidant. Et licet nos persequantur, quia nec nos sine illis, nec illos sine nobis persequi possunt, quoniam illius sumus discipuli qui animas pro fratribus pręcepit ponere, tamen eis pericula & perditiones eorũ nõ sumus ausi celare, ne prophetica (quod absit) damnemur sententia, quę ait: Si annunciaueris iniquo iniquitatẽ suam, animã tuã liberasti. Si autem *Ezech.3.*
nõ annunciaueris ei, sanguinẽ eius de manu tua requirã. Est etiam & hoc ad hanc

sanctam sedem perlatum (quod pudet dicere) & non solum sacerdotali, sed etiam omni christiano nomini est inimicum, id est, quod nonnullos episcopos uel sacerdotes aut metu compellunt, aut ui extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confessionis suæ in alteram partem quàm debeant, aut pro suarum nõ requisitione rerum, aut quod deterius est alieni erroris secta, scripturas facere & proprijs manibus roborare, & coram populis recitare atq; confiteri. Aliquos dicunt carceribus & ergastulis recludi, ut saltem his territi insidijs deuient domini sacerdotes, & suis faueant uoluntatibus. Relatum insuper est ad huius sanctæ & apostolicæ sedis apicem, cui summarũ dispositiones causarum & omnium negotia ecclesiarũ ab ipso domino tradita sunt, quasi ad caput, ipsoq; dicente principi apostolorum Petro: [Matth.16] Tu es Petrus, & super hanc petram ecclesiam meam ædificabo: quod quidã æmuli Christi, eiusq; sanctæ ecclesiæ insidiatores, sacerdotes dei ad iudices publicos accusare præsumant, cum magis apostolus christianorum causas ad ecclesias deferri, & ibidem terminari præcipiat. Taliter præuaricantes præuaricati sunt in dominum suum, & non obediunt præceptis eius, de quibus dominus per prophetam [Osee.4] Osee loquitur, dicens: Quasi uaccæ lasciuientes declinauerunt, & dilexerunt affer[Cap.7.]re ignominiam protectoribus suis. Et idem: Væ eis quoniam recesserunt à me, uastabuntur, quia præuaricati sunt in me, & ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia, & non clamauerunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis, super triticum & uinum ruminabant & recesserunt à me. Ego erudiui & confortaui brachia eorum, & in me cogitauerunt malitiam. Reuersi sunt ut essent absque iugo, facti sunt quasi arcus dolosus. Abijciet eos dominus (ait idem propheta) quia non audierunt eum, & erunt uagi in nationibus. De his enim clericis uel laicis qui episcopos uel reliquos sacerdotes prius tam ad primates eorum quàm ad reliquos accusant iudices, quàm auribus eorum à quibus se læsos æstimant, inculcent, ut ab eis aut ius suum aut iustam recipiant apologiam. Item per eundem ait [Cap.5] dominus prophetam: Audi domus Israël, & domus regis ausculta, & attendite sacerdotes, quia uobiscum iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi & & rete expassum super Thabor, uictimasq; declinastis in profundum. Et ego eru[Cap.5]ditor omnium uestrûm. Et alibi: Omnes calefacti estis quasi clibanus, quia deuoratis iudices uestros. Ipsi autem declinant uictimas domini in profundum, qui eos deuorant uel iniuste lacerant, quia oculi domini dicũtur. Nam si modo quisquam principis secularis oculos laceraret aut amoueret, esset reus maiestatis an non? profecto aut morti traderetur, aut perpetua notaretur infamia. Si pro seculi potestatibus talia ab hominibus fiunt, quid pro his fieri putatis, de quibus dominus ait: Qui uos tangit, tangit pupillam oculi mei. Proculdubio hi qui eos persequuntur & amouere nituntur iniuste, contra apostolicam autoritatem, si à morte prohibentur, dicente domino, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat, perpetua tamen notantur infamia, & exilio digni iudicantur finitimo, de quibus à temporibus apostolorũ & infra ista tenemus, atq; decreta habemus, eorũ accusandi episcopos, uel testificandi in eos uocẽ obstruimus, quos non humanis sed diuinis acti[Cap.5]bus mortuos esse scimus: de quibus dominus loquitur per eundẽ prophetã: Calũniam patiẽs Ephraim fractus est iudicio, quoniã cœpit abire post sordẽ, & ego quasi tinea Ephrain, & quasi putredo domui Iuda. Et uidit Ephrain languorẽ suum & Iudas uinculũ suum, & abijt Ephrain ad Assur, & misit ad regẽ ultorẽ, & ipse non poterit sanare uos, nec soluere poterit à uobis uinculũ. Qui enim sacrilega persequunt̃ persuasione, & lacerare nituntur episcopos, uel eos qui domino recte sacrificant, indubitanter eum persequunt̃ & dilaniant cuius uice fungunt̃, ut ait domi[Cap.3.]nus per Iohel prophetã: Nũquid ultionẽ reddidistis mihi? Et si ulciscimini uos contra me, citò uelociter reddam uicissitudinẽ uobis super caput uestrũ. Et per Osee prophe-

prophetam dominus inquit: Quis sapiens, & intelliget ista, intelligens & sciet ea? Osee.14 Quia rectę uiæ domini, & iusti ambulabunt in eis, præuaricatores uero corruent in eis. Et ipsa per se ueritas ait: Qui uos audit me audit, & qui uos spernit me sper- Luc.10 nit. His & aliis fulti quamplurimis dominicis præceptis uetantes hominum perditiones, cū omnibus huius sanctæ sedis, quam dominus caput totius ecclesię constituit membris, talia fieri prohibemus, ne cōfundatur populus domini in ęternū. Nam & à prædecessoribus nostris inhibitum legimus, ut nemo contristet doctores, neq; accusationem aduersus eos suscipiat. Ipse nanq; apostolorum princeps in ordinatione beati Clementis populum instruens ait: Quicunq; contristauerit doctorem ueritatis peccat in Christum, & patrem omnium exacerbat deum, propter quod uita carebit. Et doctor gentium inquit: Si præoccupatus fuerit homo in ali- Gala.6. quo delicto, uos qui spirituales estis, sustentate illum, in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris: alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi. Has considerantes pietates, & pericula uitantes animarū, unà cum omnibus domini sacerdotibus, qui uobiscū in hanc sacram conuenerūt urbem, & cum omnibus huius capitis membris, sicut à beatis apostolis, & à reliquis sanctis patribus, & à successoribus eorum accepimus, statuentes decreuimus, omnes qui sanctos patres persequuntur, aut amouere, uel dilacerare manifeste nituntur, infames esse, & alienos à liminibus ecclesię, usq; ad satisfactionē fieri: quia sic odit deus eos, qui aduersus patres armantur, ut patrum inuasores, uel destructores: qui ideo infames efficiuntur, quia patres persequūtur. Quod si nec loqui eis licet, quibus doctores summi (quos episcopos uocamus) propter eorū scelera aduersantur, quanto magis eis, qui eos infestant, nec consentiendū est, nec loquendum, ne participes eorum inueniantur sceleribus, quia non solum qui faciunt, sed qui cōsentiunt facientibus rei sunt. Vnde & beatus princeps apostolorum Petrus in ordinatione sancti prædecessoris nostri Clementis instruens clerum & populum ait: Si inimicus fuerit Clemens alicui pro actibus suis, uos nolite expectare ut ipse uobis dicat, cum illo nolite amici esse: sed prudenter obseruare debetis, & uoluntati eius absq; communicatione obsecundare, & auertere uos ab eo cui ipsum sentitis aduersum, sed nec loqui his quibus ipse nō loquitur, ut unusquisq; qui in culpa est, dum omnium uestrûm cupit amicitias ferre, festinet citius reconciliari ei qui omnibus præ est, & per hoc redeat ad salutem, cum obedire cœperit monitis præsidentis. Si uero quis amicus fuerit his quibus amicus non est, & locutus fuerit his quibus ipse non loquitur, unus est & ipse ex illis qui exterminare ecclesiam dei uolunt, & cum corpore uobiscum esse uideatur, mente & animo contra uos est, & est multo nequior hostis hic, quàm illi qui foris sunt, & euidenter inimici sunt. Hic enim per amicitiarum speciem quæ inimica sunt gerit, & ecclesiam dispergit, ac uastat. Similiter si huiusmodi personis, quædam scripturæ quoquo modo per metum, aut fraudem, aut per uim extortę fuerint, uel ut se liberare possent, quocunq; modo ab eis conscriptæ uel roboratæ fuerint ingenio, ad nullum eis præiudicium, aut nocumentum peruenire censemus, neq; ullam eius infamiam, uel calumniam, aut à suis sequestrationem bonis unquam, autore domino & sanctis apostolis eorumq; successoribus, sustinere permittimus. Confessio uero in talibus non compulsa, sed spontanea fieri debet, ipso attestante qui ait: Ex corde enim procedunt homici- Matth.15 dia, adulteria, fornicationes, blasphemiæ, & cætera quæ sunt ad hæc pertinentia. Nec tantum attendenda sunt quæ fiunt, quantum quo animo fiant: quorum exempla, si omnia scribere cœperimus, antè dies quàm exempla deficient. Vnde & illud est quod dominus ad munera Abel respexit, & non ad Cain, quia magis intendit ad offerentes animum, quàm ad ea quæ offeruntur. Inde & dominus per Prophetam inquit: Dominus scit cogitationes hominum. Et per Psal.93

Cap.8. Oſee ait:In gutture tuo ſit tuba quaſi aquila ſuper domũ domini.& reliqua.Et do-
Matth.6. minus inquit in euangelio: Tu autem cum oraueris,intra in cubiculum,& clauſo
oſtio ora patrem tuum.Omnis enim confeſſio quæ fit ex neceſſitate,fides non eſt.
Rom.10. Et Apoſtolus ait: Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſa-
lutem. Amplius autem reſpicit deus ad cogitationes, & ſpontaneas uoluntates,
quàm ad actus qui per ſimplicitatẽ,aut per neceſſitatem fiunt. Cõfeſſio enim non
extorqueri debet in talibus, ſed potius ſponte profiteri: peſſimũ eſt enim de ſuſpi-
cione, aut extorta confeſſione quenquã iudicare, cum magis inſpector cordis ſit
dominus quàm operis,& potius requirit dominus cogitationes puras,& uolunta
tes bonas,quàm labia mendacia. Vnde & dominus per prophetã loquens ait: Po-
Eſa.29. pulus iſte labijs me honorat,cor eorũ autem longe eſt à me. Peius malum fore nõ
æſtimo, ꝙ chriſtianos ſuis inuidere ſacerdotibus. Nouit enim dominus qui ſunt
eius.Non poteſt autem humano condemnari examine,quem deus ſuo reſeruauit
iudicio.Si omnia nanq; in hoc ſeculo uindicata eſſent,locum diuina non haberent
iudicia.Quod autẽ ad alios iudices prius non debeant,quàm ad ſacerdotes,uel au-
ditores eccleſiæ accuſare, ita à tempore apoſtolorũ & infra obſeruatum & diffini-
tum inuenimus. Si quis erga epiſcopũ uel actores eccleſiæ quãlibet querelam aut
actionem iuſte habere crediderit,ipſe redemptoris ſui (cuius actio noſtra eſt inſti-
tutio) uiarũ non immemor, ſed ſectator egregius, qui cum malediceretur,nõ ma-
ledicebat,ſed tanquã ouis coram tondente ſe obmutuit, ac pro ſuis perſecutoribus
in cruce pendens apud patrem interceſſit,non prius primates,ſuperiores,aut alios
iudices adeat,quàm ipſos à quibus ſe læſum æſtimat conueniat familiariter,& non
ſemel,ſed ſępiſſime,ut ab eis aut ſuam iuſtitiam accipiat,aut iuſte excuſationẽ.Bo-
ni nempe & uere chriſtiani hominis eſt rem ipſam omnibus amicitiæ,ac pacis legi
bus prius tentare quàm in iudicio (ubi frequenter amariſſimus animæ rancor in-
naſcitur) ſuum ius pertinaciter experiri.Si quis enim cum deo,qui pacis eſt autor,
habitare cupiat, ei neceſſe eſt ut pacem inquirat. Si ergo ſecus egerit,ab ipſis & ab
alijs cõmunione priuetur, tanquam apoſtolorũ, patrumq; aliorum contemptor,
de quibus ait propheta: Erunt quaſi non ſint, & peribunt uiri, qui contradicunt
uobis. In ſacramentorũ quoq; oblationibus,quæ inter miſſarum ſolennia domi-
no offeruntur,paſſio domini miſcenda eſt, ut eius, cuius corpus & ſanguis confi-
citur,paſſio celebretur: ita ut repulſis opinionibus ſuperſtitionũ,panis tantum &
uinum aqua permixtum,in ſacrificio offerantur.Non debet enim,ut à patribus ac
cepimus,& ipſa ratio docet,in calice domini aut uinum ſolum,aut aqua ſola offer
ri,ſed utrunq; permixtum, quia utrunq; ex latere eius in paſſione ſua profluxiſ-
ſe legitur. Ipſa uero ueritas nos inſtruit calicem & panem in ſacramento offerre,
quando ait: Accepit Ieſus panem & benedixit, deditq; diſcipulis ſuis,dicens: Acci
pite & manducate,hoc eſt enim corpus meum,quod pro uobis tradetur. Similiter
poſtquam cœnauit,accepit calicem,deditq; diſcipulis ſuis,dicens: Accipite & bibi
te ex eo omnes,quia hic eſt calix ſanguinis mei,qui pro uobis fundetur in remiſſio
nem peccatorum. Crimina enim atq; peccata,oblatis his domino ſacrificijs delen-
tur: idcirco & paſſio eius in his commemoranda eſt,qua redempti ſumus,& ſæpi-
us recitanda,atq; hæc domino offerenda: talibus hoſtijs delectabitur,& placabitur
dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in ſacrificijs maius eſſe poteſt
quàm corpus & ſanguis Chriſti.Nec ulla oblatio hac potior eſt,ſed hæc omnes prę
cellit.Quę pura conſcientia domino offerenda eſt,& pura mente ſumenda,atque
ab omnibus ueneranda.Et ſicut potior eſt cæteris,ita potius excoli & uenerari de-
bet. Aquam enim ſale conſperſam populis benedicimus,ut ea cuncti aſperſi ſan-
ctificentur ac purificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe man-
damus.Nam ſi cinis uitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat atq; munda-

bat

bat atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa diuinisq; precibus sacrata,
populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Helisæum prophetam,
sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus, sterilitatem re-
rum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat, & expurgat,
& cætera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis uersutijs
hominum defendit. Nam si tactu fimbriæ uestimenti saluatoris, saluatos infirmos
esse non dubitamus, quanto magis uirtute sacrorum eius uerborum diuinitus
sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fra-
gilitas. His ergo & alijs instructi documentis, uota singulorum domini sacerdo-
tes respicite, & in uirtute spiritus sancti diuinis precibus, per ministerium uobis di-
uinitus collatũ perficere certate. Elementa quoque tam ea quæ prædiximus, quàm
cętera diuinis apta usibus & humanis necessaria infirmitatibus sacrate, infirmos cu
rate, & cætera quæ ad uos pertinent diligenter perficite, ipse ẽm saluator tribuen-
do nobis exemplum, discipulis suis ait: In nomine meo dæmonia eijcite, infirmos *Luc.10*
curate, ægros sanate leprosos mundate &c. Super infirmos etiam manus impo-
nite & bene habebunt. Fidem quoque sanctæ trinitatis sic docendam à patribus
accepimus, uobisq; tradendam subditis destinamus. Esaias nanq; propheta ait: Vi- *Esa.6*
di dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum, & seraphim stabant in
circuitu eius, sex alæ uni, & sex alæ alteri, duabus uelabant faciem, duabus autem
uelabant pedes, & duabus uolabant, & clamabant ad alterutrũ, dicentes: Sanctus,
sanctus, sanctus dominus deus sabaoth. Si trinitas non est, quare tertio sanctus di-
xerũt? Aut si unitas non est, quare sub trina repetitione unum deum ac dominum
intimarunt? Si trinitas non est, cur in Genesi dicitur, dixit deus, fecit deus, & bene
dixit deus? Si unitas non est, quare tertio deus, & deos plurali numero non com-
mendauit? Si trinitas non est, quare in Exodo dictum est tertio: Domine, domine, *Exod.34.*
domine miserator et misericors? Si unitas nõ est, quare dum tertio domine diceret,
postea miserator & misericors, singulariter dicit, & nõ miseratores, ut plures osten
deret, intimauit? Si trinitas nõ est, cur Abrahã ad ilicem Mambræ sedens, tribusq; *Gene.18*
occurrens, uni domine dixit, & non ut uiderat, tribus salutationis obsequium red-
didit? Si unitas non est, cur cum Moysi deus Abrahã, deus Isaac, & deus Iacob ter-
tio diceretur, unitatẽ ostendens, hoc mihi nomen est dixit, non hęc sunt nostra no-
mina designauit? Si trinitas non est, quare Dauid tertio dixit: Benedicat nos deus *Psalm.66*
deus noster, benedicat nos deus? Si unitas non est, quare cum deũ tertio nominas-
set, benedicat dixit, & non benedicant adiunxit? Si trinitas non est, cur Esaias de-
nuò dicit, dominus deus sabaoth, deus Israël, qui sedes super cherubim? Si unitas
non est, quare qui sedes dixit, et non qui sedetis astruxit? Si trinitas non est, quare in
Regnorum libro dicitur, dominus deus omnipotens, dominus deus Israël, sermo-
nes tui fideles sunt? Si unitas non est, quare tui dicitur, & non uestri potius intima-
tur? Si trinitas non est, cur in psalmo cantatur: Domine deus uirtutum deus Israël, *Psalm.59*
intende ad uisitandas omnes gentes? Si unitas nõ est, quare intende posuit, & non
intendite intimauit? Si trinitas non est, quare in Apocalypsi tertio dicit, sanctus do
minus deus omnipotens, qui est, & qui erat? Si unitas non est, quare non qui sunt,
& qui erant pluraliter designatur? Si trinitas non est, quare in Deuteronomio di- *Deut.4.*
ctum est: Dominus deus tuus misericors est, & audiet uocem tuam? Si unitas non
est, quare audiet, & non audient intimauit? Si trinitas non est, quare in Hiesu dici-
tur libro, deus deus eorum est? Si unitas nõ est, quare est dixit, & nõ sunt, more lo
quutionis induxit? Si nõ trinitas est, quare Helias adorando, domine domine deus *3. Reg.18*
Israël, ostende quia tu es deus meus, dixit? Si unitas non est, quare ostende, & non
ostendite posuit? Si trinitas non est, cur Mardochæus orãdo domine domine deus
omnipotens, omnia in potestate tua sunt, dixit? Si unitas non est, quare in tua po-

fuit, & non in uestra significauit? Si trinitas non est, cur etiam Iudith orando dixit, *Iudith.6* domine domine deus omnipotens omnium uirtutũ respice in orationẽ meam? Si unitas nõ est, quare respice, & non respicite designauit? Si trinitas non est, quare in *Hiere.10* Hieremia dicitur, dominus deus uester deus uerax est? Si unitas non est, quare uerax est dixit, & non ueraces potius intimauit? Si trinitas non est, cur in Apocalypsi *Apoc.1* scriptum est, dominus deus & spiritus prophetarum misit angelum suum, ostendere seruis suis quę oportet fieri citò? Si unitas non est, quare cum patrem & filium & spiritum sanctum nominasset, misit dixit, & non miserunt, sub prætaxato trium personarum & nominum numero introduxit? Si trinitas non est, quare in Deute*Deut.6* ronomio dicitur, dominus deus uester hic est deus? Si unitas non est, quare hic est, & non hi sunt, plurali numero designauit? Si trinitas nõ est, quare in eodem dicitur libro, dominus deus tuus, deus magnus & potens est? Si unitas non est, quare ma*Tob.7.* gnus et potens singulariter nominantur? Si trinitas non est, cur Tobias cum filium suũ in Rages ciuitatẽ, cum Raphaële angelo mitteret, benedicens eos ita dixisse docetur: Deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob, ipse impleat benedictionem suam in uobis? Si unitas nõ est, quare ipse impleat dixit, & nõ ipsi impleãt intimauit? Postre*Matth.ult.* mo si trinitas nõ est, quare dominus discipulos suos in nomine patris, & filij & spiritus sancti uniuersas gentes misit baptizare? Si unitas non est, quare in nomine dixit, & non nominibus præcipiendo perdocuit? Si trinitas nõ est, quare Apostolus *Rom.11.* Paulus ait: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia? Si unitas non est, quare ex ipso posuit, & non ex ipsis astruxit? Si enim certo certius uolueritis unitatem trinitatis agnoscere, à sępe dicto doctore gentiũ apostolo poteritis uniuersa condiscere, *2.ad Cor.ult.* & sequi catholicam fidem, & horum respuere prauitatẽ. Gratia domini nostri Iesu Christi, inquit, & charitas dei, & cõmunicatio spiritus sancti, ipse est patris & filij & spiritus sancti gratia, & sic fidem sanctæ trinitatis, & intelligere, & discere, domino adiuuãte, pleniter potestis. Idcirco ergo charissimi, fidei regulas iuxta huius epistolæ finem posuimus, ut in eius cõfessione fideliter perseueremus, & domino auxiliante bonam fidem habere mereamur. Quicũque ergo uoluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituitur. Aut putatis, quia inaniter scriptura dicit? Ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in uobis, maiorem autẽ dat gratiam: propter *1.Pet.5.* quod dicitur: Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiã. Subditi igitur estote deo, resistite autem diabolo, & fugiet à uobis. Appropinquate domino, & appropinquabit uobis: & mũdate uobis manus peccatores, & purificate corda uobis duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate, risus uester in luctũ conuertatur, & gaudiũ in mœrorem. Humiliamini in conspectu domini, & exaltabit uos. No*Iacob.4.* lite detrahere alterutrũ fratres mei, quia qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem: si autem iudicat legem, nõ est factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare: tu autem *Iacob.5* quis es qui iudicas proximũ? Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis: diuitiæ uestræ putrefactæ sunt, & uestimenta uestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum uestrum ęruginauit, & ęrugo eorum in testimoniũ uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis. Thesaurizastis uobis iram in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est à uobis clamat, & clamor eorũ in aures domini Sabaoth introibit. Epulati estis super terram, & in luxurijs enutristis corpora uestra, in die occisionis condemnastis & occidistis iustum, & nõ resistit uobis. Væ fratres his qui tribulant, uos uero quanto amplius tribulamini, tanto purgatiores atque beatiores efficiamini, si tamen ipsa tribulatio patienter fuerit supportata. Vnde & ipsa ueri*Matth.5* tas per se dicit: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Et alibi: Beati eritis cum uos oderint homines, & persequuti fuerint, & eiecerint nomen uestrum

tanquã

tamque malũ: gaudete in illa die & exultate, quoniã merces uestra multa est in cœlo. DATA IX. CAL. AVGVSTI, Traiano & Eliano VV. CC. COSS.

IN SECVNDAM ALEXANDRI EPISTOLAM ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Orationum quanti sint fructus, declarat hæc epistola, ad quas magnopere nos inuitat: eam tamen magis celebrat, quæ communi multorum inter se adfectione fit. Si enim Christianis debent omnia esse cõmunia, uotis etiam communibus, quibus impetremus quod uolumus, opus esse docet. Si qui uero, ut necesse est in promiscua multitudine aliquando accidere, episcopos in ministerio importunius interpellãt, aut turbant, eos arcendos aliquandiu à Christianorũ commercio ducit, ut uel isthoc pacto ad cor reuersi, Christo lucrifiant. Proinde ad dilectionem mutuam hortatur, cum alios, tum ipsos maxime episcopos, ut communibus auxilijs, scuto fidei, & gladio uerbi hostes profligant, aut in ditionẽ redigant. In eo certamine, ut humanitus fermè fit, si quem ex fratribus uiderint durius acceptum, aut ab aduersarijs præualentibus proscriptum, iubet eos qui integri etiam dum sunt condolere, ut ethnicos, si nullis alijs machinis debellare possint, patientiæ tamen & concordiæ inter se glutino labefactent. Non enim raro patientia plus proficitur, quàm si uel omnia omnium generum tormenta adhibeas, præsertim si animus nullius mali sibi conscius, innocentia pro muro uti poterit.

SECVNDA ALEXANDRI EPISTOLA OMNIBVS FRATRIBVS SCRIPTA.

DILECTISSIMIS fratribus, omnibus episcopis, per diuersas constitutis regiones, Alexãder episcopus. Nulli fratres dubium est, quia boni à malis semper persecutionẽ patiuntur & tribulãtur, propter quod nos humiliari oportet sub potẽti manu dei, ut liberet nos in tempore tribulationis: Nam sicut leo
1.Petri 5.
rugiens circuit, quærens quem deuoret, sic diabolus nõ cessat circuire & quærere, quos ex fidelibus perdat, & maxime illos, quos ardentiores in seruitio saluatoris, eique familiariores inuenerit. Familiariores dico eos quos sibi sacrari, & in ordine apostolatus constitui uoluit. Ipsi enim pro populo interpellant, & peccata populi comedũt, quia suis precibus & oblationibus ea delent atque consumunt: qui quanto digniores fuerint, tanto facilius pro necessitatibus quibus clamant exaudiuntur. Multum enim, ut ait beatus apostolus Iacobus, ualet deprecatio iusti assidua: qui enim uos persequitur, ipsum, cuius uice lega
Iacobi 5.
tione fungimini, persequitur. Quia sicut ipse filius dei mediator fuit dei & hominũ, ita & uos eius uice, in ecclesia estis constituti, ut inter deũ & homines legatione fungimini. Si quis autem uestrã legationẽ impedit, non unius, sed multorum profectum auertit. Et sicut multis nocet, ita à multis arguendus est, & bonorum societate coërcendus: & quia dei causam impedit, & statum conturbat ecclesiæ, ideoque ab eius liminibus arceatur. Ab omnibus hominibus quoque talis est cauẽdus, & nõ
Excõmunicatio
in cõmunionem fideliũ, usque ad satisfactionem recipiendus. Est enim statutum olim, ut qui statum conturbat ecclesiæ, ab eius liminibus arceatur, nec cum fidelibus cõmunicet, qui eorũ bona auertit. Vos ergo si dilectionẽ habueritis ad inuicem, & unanimes fueritis, facile tales superare poteritis. Si uero, quod absit, discordes fueritis, & canino dente uos derodere cœperitis, nõ solũ eos nõ superabitis, sed & uobis
Canino dẽte arrodere.
ipsis nocebitis, atque ab eis superabimini, & innocenter forte peribitis. Qui autẽ ex uestro collegio fuerit, & ab auxilio uestro se subtraxerit, magis schismaticus quàm sacerdos esse probabitur. Ecce, inquit propheta, quàm bonũ & quàm iocundum habitare fratres in unum. Illi uero non in unum habitant, quia fratrũ se solatio subtrahunt, & quod deterius est, fratribus insidias præparant, aut laqueos ponũt. De his enim & eorum similibus dominus per Oseam prophetã loquitur dicens: Pro
Osee 4.
pter uos lugebit terra, & infirmabit omnis qui habitat in ea. In ea bestiæ agri, & uo-

lucres cœli, sed & pisces maris congregabuntur. Veruntamen unusquisq; non iudicet, & non arguatur uir. Populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti, et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecũ. Nocte tacere feci matrem tuam, conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam. Quia tu scientiam repulisti, repellã te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et quia oblita es legis dei tui, obliuiscar filiorum tuorum qui peccauerunt mihi: gloriam eorum & ignominiam commutabo, peccata populi comedent, et ad iniquitatẽ eorum subleuabũt animas eorum, & erit sicut populus, sic sacerdos, & uisitabo super eum uias eius, & cogitationes eius reddam ei, & comedent, & non saturabũtur, fornicati sunt, & non cessauere, quoniam dominum dereliquerunt in non custodiendo. Hæc cauete fratres, & bona semper agere festinate, quia in hoc cognoscẽt omnes, dicit dominus, quoniam Ioan.13. mei estis discipuli, si dilectionẽ habueritis ad inuicem. Bonum est nanque procul dubio, & omnibus timentibus deum desiderabile. cohibere dissensiones & altercationes, fratribusq; subuenire, & inuicem non ridere, sed adiuuare. Nos ergo qui discipuli domini, & dici & esse cupimus, portare crucẽ Christi, & compati fratribus debemus, & non quascunque eis insidias aut foueas præparare, quia tale nomen Galat.6. non meretur, qui fratribus foueam parat. Nolite errare fratres, quia deus non irridetur. Huius rei gratia uobis dominus commisit ecclesiã suam, ut pro omnibus laboretis, & cũctis oppressis opem ferre nõ negligatis. Vnde & dominus per pro- Hiere.22. phetam loquitur dicens: Hæc dicit dominus, iudicate mane iudicium, & eruite ui oppressos de manu calumniantis, ne forte egrediatur quasi ignis indignatio mea, & succendatur, & nõ sit qui extinguat. Vos ergo qui in summa specula à domino constituti estis, attendere eos, & opprimere oportet, qui inter fratres seditiones & scandala excitant, ne simul cum eis pereatis. Salutate omnes qui recte laborant in euangelio Christi, & iuste gubernant nauem eius, ne cohabitantes in ea merganтur, aut suffocẽtur. Salutat uos omnis apostolica ecclesia in domino, Amẽ. DATA IX. CAL. NOVEMBR. Traiano & Eliano VV. CC. COSS.

IN TERTIAM ALEXANDRI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

QVale debeat esse episcoporũ officium, docet hæc Alexandri epistola, nempe ut omne uitæ tempus in cognitione diuinarum scripturarum collocent, atq; ex ea leges uitæ hominibus præscribant. Sicuti enim ut credam facile adducor, ex inscitia scripturarũ quædã in ecclesiam redundasse, nõ ita ex præscripto Christi, ita in spem uenio rem christianam & melius & constantius habituram, si id studium quod in prophanis quibusdam rebus consenescit, incipiant episcopi atq; presbyteri legi diuinæ addicere, ut qui Christi legatione funguntur, eius etiam mandata in procinctu habeant, cuius titulo præ cæteris apud homines conspicui sunt.

TERTIA ALEXANDRI EPISTOLA OMNIBVS PRESBYTERIS SCRIPTA.

1.Cor.15.

LEXANDER episcopus omnibus diuino sacerdotio fungentibus, pax & misericordia multiplicetur, & sapientia atq; bona uoluntas in omnibus augeatur, & fructificetur à domino. Gratia dei sumus, fratres charissimi, id quod sumus, idcirco nobis prouidendum est, & oppidò decertandum, ne in ea uacui inueniamur, sed eadem nobis cooperante gratia, fructum domino plurimum reportemus: quod aliter fieri non potest, nisi sapientiam scrutando, eiusq; præcepta lectionibus & hymnis meditando, atq; eo ad-

eo adminiculante implendo, orando, uigilando, et uoluntatẽ eius in quantum ipſe largitus fuerit, perficere ſtudeamus. Nec enim negligendam gratiam nobis dominus dedit, ſed fideliter exercendã tribuit. Dilectio enim ſine ſimulatione in nobis eſſe & apparere debet: quia omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: qui uero diligit eum, in deo manet, & deus in eo. Vnde Apoſtolus ait: Nolite iudicare fratres in inuicem, ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratribus uel ſcandalum. *Rom.14.* Et dominus inquit: Quod tibi non uis fieri, alteri ne facias. Et alibi: In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. *Ioan.13.* Et Salomon ait: Sacrificium ſalutare eſt, attendere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate. Summa enim iniquitas eſt fratres, detrahere & accuſare. Vnde ſcriptũ eſt: Omnis qui detrahit fratri ſuo, homicida eſt, & omnis homicida non habet partem, aut hæreditatem in regno dei. *1.Ioan.3.* Et alibi: Cauete uos fratres chariſſimi, ne participes efficiamini, quod abſit, malis eorum: & non ſolum uos cauete à talibus, ſed & alios cauere ab eis, et auertere docete. *Epheſ.5.* De his enim dominus ait per prophetam Michæam: Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus ueſtris, in luce matutina faciunt illud, quoniam contra deum eſt manus eorum. *Mich.2.* Et concupierunt agros, & uiolenter tulerunt, & domos rapuerunt, & calumniabantur uirum & domum eius, uirum & hæreditatem eius. Idcirco hæc dicit dominus: Ecce ego cogito ſuper familiam iſtam malum, unde non auferetis colla ueſtra, & non ambulabitis ſuperbi, quoniam tempus peſſimum eſt. In die illa ſumetur ſuper uos parabola, & cantabitur canticũ, cum ſuauitate dicentium: Depopulatione uaſtati ſumus, pars populi mei commutata eſt. Quomodo recedet à me cum reuertatur qui regiones noſtras deuorat? Propter hoc non erit tibi mittens funiculum ſortis in cœtu domini. Ne loquamini loquentes: Non ſtillabit ſuper iſtos, non comprehendet confuſio, dicit domus Iacob. Nunquid abbreuiatus eſt ſpiritus domini, aut tales ſunt cogitationes eius? Nonne uerba mea bona ſunt cum eo qui recte graditur? Et è contrario populus meus in aduerſarium conſurrexit. Deſuper tunicam pallium ſuſtuliſtis, eos qui tranſiebãt ſimpliciter, conuertiſtis ad bellum. Et contrà de his qui accuſantur uel tribulantur, per Naum prophetam confortans eos, ſic loquitur dominus: Et confortans in die tribulationis, & ſciens ſperantes in ſe. Et diluuio prætereunte conſummationem faciet loci eius, & inimicos eius perſequentur tenebræ. *Naum.1* Quid cogitatis contra dominum? conſummationem ipſe faciet. Non conſurget duplex tribulatio, quia ſicut ſpinæ ſe inuicem complectuntur, ſic conuiuium eorum pariter potantium. Conſumentur quaſi ſtipula ariditate plena. Ex te exibit cogitans contra dominũ malitiam, mente pertractans præuaricationem. Hæc dicit dominus: Si perfecti fuerint & ita plures, ſic quoque attondentur & pertranſibit. Afflixi te, & non affligam te ultra. Facile eſt fratres uerbo fallere hominem, ſed non deum: ſapiens non eſt qui nocet, nec uir linguoſus in malum ſe diriget in terra. Nihil uero mali uult qui fidelis eſt, malo enim & prauo ingenio fides aliena eſt. Ait apoſtolus de infideliũ ignorantia: Si enim cognouiſſent, nunquã dominum gloriæ crucifixiſſent: crucifigunt enim dominũ qui eum in ſacerdotibus ſuis perſequuntur: quia crux à cruciatu dicitur: magnum uero cruciatum ſuſtinet qui uim patitur. Sed tamen beati qui perſequutionẽ patiuntur propter iuſtitiam, ecce, ait Iudas apoſtolus, ueniet dominus in ſanctis millibus ſuis facere iudiciũ, & perdere omnes impios, & arguere omnem carnem de omnibus operibus impietatis eorum. Hæc fratres ualde timenda ſunt, & perpendenda, ne ueniens unuſquiſq; ad iudiciũ, pœnam cum impijs recipiat, ſed cum iuſtis gloriã: quod pius dominus præſtare dignetur, qui uiuit & regnat per ſecula cuncta. DATA CAL. MAII, Eliano & Vetereo VV. CC. CONSVLIBVS.

IN XISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Xistus ab apostolis sextus Rom. episcopus, trinitatis mysterium paucis attingi. uerius quàm tractit, cui tanquam rei peruulgatæ, & quæ extra controuersiæ aleam esse debeat, ab omnibus, quotquot Christiano censemur uocabulo, assentiendum docet, aperte hoc præ se ferens, ut de rebus, quarum agnitio non ad plenum nostræ imbecillitati constare possit, potius pie & liberaliter suspicemur, quàm ut curiosius & ob id incautius inuestigemus. Quod enim nostræ salutis interest, id fermè totũ situm est loco illustri, ut nec possit ignorari etiam ab his qui uel huius professionis limen ingressi fuerint. Trinitati autem sacrosanctæ, indiuiduã coniungit unitatem, ita ut tantundem deferatur filio, quantum patri, nec sit quicquam honorificum patris, quod non idem filio competat: quod usqueadeo uisum est indignum Ebionitis, ut gradibus aliquot superiorem fecerint patrem, filium autem interuallo quodam sequentem. Porrò nec desunt alij, qui dum anxie magis quàm pie huic rei insudant, in admirabilem illam trinitatem, tanquam in scopulos impegerunt. Iudiciorũ uero quia hucusque ex industria non meminimus, & nulla est omnino epistola, quæ nõ obiter saltem eorum mentionẽ inijciat, dicam semel, sed prolixius paulò. A secularibus, ita enim loquuntur, nõ donant alicuius criminis insimulari episcopũ, nisi de accusatoris iam antea fide, integritate, sit apud nos testatum. Est hoc equidem uel maximum ueteris innocentiæ argumentum, quod cum à bonorum essent criminationibus suapte innocentia satis muniti, secularibus uero tantum occurrendũ ducerent. Ne uero hic quenq̃ secularium nomen torqueat, uideo eos hoc uocabulo dicere uoluisse, quos ferè sycophantas hodie appellãt, qui cum à fide christiana essent remoti, magni quiddã se consequutos existimabant, si conficto pro tempore crimine, negociũ episcopis facesserent, & tanquã remoram inijcerent, quo minus possent ex animi sententia ministerio uerbi inseruire.

Ebionitarum hæresis. *Seculares qui appellentur.*

XISTI EPISTOLA DE VNITATE DEI OMNIBVS FRATRIBVS SCRIPTA.

OMNIBVS in deo patri & domino nostro Iesu Christo dilectis fratribus, in charitate domini nostri Iesu Christi, Xistus Romanæ urbis archiepiscopus, salutem. Charissimi fideliter agite in omnibus, ut fideles & non infideles inueniamini. Nolite imitari malũ, sed quod bonum est agite, quia qui bene agit ex deo est, qui autem male, non ex deo, sed ex diabolo est. Fidem enim rectam uos tenere oportet, ut dissentientes ab apostolica nõ sitis doctrina. Vnum enim uerũ deum, patrẽ & filium à prophetis & apostolis ostendimus prædicatũ, à quibus etiam spiritum sanctum credimus non esse discretum, Esaia propheta dicente: Ego sum deus, & non est alius preter me. Et per meipsum iuro, quia exiuit ex ore meo ueritas, & sermo meus non reuertetur, quia mihi inclinabitur omne genu, & omnis lingua confitebitur per dominum, dicens: Iustitia & gloria ad eum ueniet. Et ut in hoc testimonio patrem simul & filium fuisse cognoscatis, Paulum apostolum audite dicentem: Vt in nomine Iesu omne, inquit, genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorũ, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei omnipotentis. Quod si secundum aliquos filius minor est patre suo, ergo minorata est & gloria patris in filio. Et ubi est quod in Salomone scriptura loquitur, dicens: Sicut etiam in conspectu eorum, inquit, magnificatus es in nobis, ita in conspectu nostro magnificaberis in illis, ut cognoscant te sicut & nos cognouimus, quoniam non est deus præter te domine. Diligenter attende, & agnosce filium esse, qui magnificabitur in iudicio, dum uenerit uiuos & mortuos iudicare. Item Esaias: Audite domus Iacob & residui domus Israël, qui egredimini ex utero, & erudimini à puero usque ad senectutẽ, ab initio ego sum, & quousq; senescatis ego sum, ego uos feci, & ego sustineo, ego remittã, ego suscipiam dicit dominus. Et iterum: Ego sum deus, præter me non est alius deus, annuncians nouissima priusq̃ fiant. Audite me Iacob & Israël quem ego feci, ego sum dominus deus tuus, & nõ est alius preter me. Item alibi: Ego sum dominus primus, & ego

Esaiæ.45 *Philipp.2.* *Esaiæ.46* *Esa.41.*

ego nouiſſimus, & in ea quę ſuperuentura ſunt in nouiſſimo ego ſum. Itē ibi: Ego ſum deus qui te creaui, qui te adiuui, & cōmuniui dextera mea. Et unitatē patris & filij aſſignans, loquit̄ dicens: Ego teſtis ueſter dicit dominus deus, & puer meus tu *Eſa.43.* quem ego elegi, ut ſciatis & credatis, quia ego ſum, & ante me nō fuit alius deus, et poſt me nō erit. Vnũ hi, qui non ſanè ſapiũt, eligant è duobus: aut fateãtur patrē & filiũ unum deũ, aut ſi ſolũ patrem deũ eſſe contendũt, ergo illis dominus Ieſus Chriſtus deus filius, non erit deus, quia ſcriptũ eſt: Ante me nō eſt alius deus, & poſt me non erit. Si ſecundũ tales ita eſt, cur apoſtolus talia prædicat, & eundē filium deum ſuper omnia benedictũ inſinuat? quorũ patres, inquit, ex quibus Chriſtus ſecun- *Rom.9.* dum carnē, qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Item Eſaias dicit: Dominus deus Iſraël qui liberauit eũ de Aegypto; ego ſum primus, & ego poſt hæc, & pręter me nō eſt deus ſicut ego ſum, qui ſtet & uocet, & præparet mihi, ex quo hominē feci in ſeculo. Item alibi: In te eſt deus, et neſciebamus, et nō eſt alius pręter te. Tu em̄ es deus, & neſciebamus, deus Iſraël ſaluator. Vnus deus nō ſunt pater & filius? Quis eſt hic deus, in quo eſſe dicit̄ deus pater, quē alium deum nō eſſe propheta ſæpenumero proteſtatur? Et Hieremias: Hic deus noſter, ait, & non adplicabitur alter ad eũ, qui inuenit omnē uiam ſcientię, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo, poſt hęc in terris uiſus eſt, & inter homīes cōuerſatus eſt. Et in Salomone habet̄: Miſerere nobis deus omniũ, et oſtende nobis lumē miſerationis, & *Eccle.36.* immitte timorē tuum ſuper gentes, quæ nō exquiſierũt te, ut cognoſcant quoniã non eſt alius deus, niſi tu. Item alibi: Domine deus Iſraël, nō eſt tibi ſimilis in cœlo *Deut.4.* ſurſum. Et in pſalmo: Quoniã quis deus pręter dominũ, aut quis deus præter deũ *Pſalm.17.* noſtrũ? Et in Geneſi: Et pluit dominus à domino ignē & ſulphur ſuper Sodomã et *Gen.19.* Gomorrhã, & euertit ciuitates illas. Si ſolus pater deus eſt, quis pluit ignem & ſulphur à domino ſuper prædictas ciuitates, uel eas euertit? quæſo reſpōde. Et in Deuteron. Dominus ſolus deducebat eos, & nō fuit cũ illis deus alienus. Et Paulus apo *Deut.32.* ſtolus: Vnus deus qui iuſtificat circunciſionē ex fide, & præputiũ per fidem. Et ad *Rom.3.* Corinth. Deus erat in Chriſto, mundũ reconcilians ſibi. Et iterum: Non eſt deus *2.Cor.5.* niſi unus. Et ad Gal. Mediator autē unius non eſt, deus autē unus eſt. Et unitatem *Gal.3.* patris & filij & ſpiritus ſancti demonſtrans, Epheſijs ſcribens, ita cōfirmat: Suffe- *Ephe.4.* rentes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis, unũ corpus & unus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides, unũ baptiſma, unus deus. Si non ſanè ſapientes, unitatē fidei uoluerint ſimplici corde recipere, ex hoc itaq; teſtimonio, in uno ſpiritu poterũt ſimul patris & filij unitatem cōdiſcere. Patrē igitur, ut ſuperius cōprehenſum eſt, in diuinis literis genitum proprie poſitũ, nec legere poſſunt penitus, nec probare: ſed quia id ipſum fides exigit Chriſtiana, abſq; ulla dubitatione ingenitus credit̄, qui tamen ſecundũ ſeriem ſcripturarum, in filio à ſe genito † uiſus eſſe monſtratur. Cęterum *†unus* placuit propter malorum hominē infeſtationē, ut in accuſatione domini miniſtro *In accuſantibus* rũ, primo perſona, fides, uita, & cōuerſatio blaſphemantiũ enucleatim perſcrutet̄. *quæ ſint ſpectanda.* Nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide infidelis eſt, nec eis omnino eſt credendũ, qui ueritatis fidem ignorant, nec recte cōuerſationis uitã ducunt, quoniam tales facile et indifferenter lacerãt, & criminãtur recte & pie uiuentes. Ideo ſuſpicio eorũ diſcutienda eſt primum & corrigenda, neq; accuſatoribus ſuſpectis uel de inimicorũ domo ꝓdeuntibus eſt credendũ. Erãt enim quidam qui prius uidebant̄ eſſe ex nobis, ſed nō erãt ex nobis: ſi uero eſſent ex nobis, manſiſſent utiq; nobiſcũ, & nō cōturbaſſent fratres. Exacuerũt em̄, ut ait propheta, lin- *Pſal.31.* guas ſuas ſicut ſerpentes, uenenũ aſpidũ ſub labijs eorũ. Quapropter hi reſpuendi ſunt, ſi incorrigibiles apparuerint, & uitandi, ne domino decipiãt famulantes. State ergo dilectiſſimi ſuper uias, aſpicientes & interrogãtes de ſemitis domini antiquis,

& uidete quæ eſt uia domini bona & recta, & ambulate in ea, & inuenietis requiē animabus ueſtris. DATA XVII. CAL. MAI. ſub Adriano & Vero.

IN EPISTOLAM HYGINI ARGVMENTVM, PER IOANNEM SICHARDVM.

Commendaturus nobis humilitatem, animiq́; ſubmiſsionem Hyginus, ut auſpicatius id faciat, à capite Chriſto rem repetit, qui cum eſſet in forma dei, non rapinam arbitratus eſt, ut eſſet deo ſimilis, ſed ſemetipſum inaniuit, forma ſerui ſumpta, in ſimilitudine hominum conſtitutus, & figura repertus ut homo, humiliauit ſeipſum, factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis: dicente diuo Paulo ad Philippenſes. Eius autem cum omnis uita, rerumq́; geſtarum ſeries, ſit nobis ad imitationem propoſita, tamen ægre reperies aliud, in quo propius erga nos diuinæ uolunatis affectum agnoſcas, quàm quod extra omnem huius mundi iniuriam poſitus, uolens tamen pro hominum ſalute, omnes calamitates ſubierit, ſuo nos exemplo inuitans, ut quo ſimus ſuperiores, hoc nos geramus ſubmiſsius.

PRIMA HYGINI EPISTOLA CATHOLICA.

HYGINVS in Chriſti nomine almæ urbis Romæ epiſcopus, cunctis Apoſtolica fide & doctrina uigentibus, ſalutem. Chariſſimi, Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iuſtitia legis impleretur. Filius non ſecundū deitatem ſolam à patre miſſus eſt, ſed ſecundum carnem, quam clementer & pie pro nobis aſſumere non dedignatus eſt. Nam quod ſemetipſum (exinanita *Philip.2.* maieſtatis ſuæ potentia) id eſt, ſe filius miſerit, Apoſtolus teſtatur, qui ait: Semetipſum exinaniuit, formā ſerui accipiens, & humiliauit ſemetipſum, factus obediēs *Eſaiæ.35.* uſq; ad mortem, mortē autem crucis. Et Eſaias: Non legatus neq; angelus, ſed ipſe *Eſaiæ.65.* dominus ueniet, & ſaluabit eos. Item alibi: Palàm apparui non quærentibus me. *Hiere.20.* Et Hieremias: Dereliqui domum meam, & dimiſi hæreditatem meam, ueni & factus ſum illis in obprobrium. Et in Michæa: Ecce dominus ueniet, & cōmouebuntur *Zach.1.* montes ſub eo. Et in Zacharia: Gaude et exulta filia Sion, quia ecce uenio ego, *1.Tim.1.* & commorabor in medio tui, dicit dominus. Et Apoſtolus ad Timoth. Humanus ſermo, et omni acceptione dignus, quoniā Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere. Et Michæas: Ecce ſubitò ueniet in templo ſancto ſuo dominus quem uos quæritis, & angelus teſtamenti quē uos uultis. Et in euangelio: *Lucæ.5* Nō ueni uocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiā. Itē alibi: Quid nobis, et quid *Matth.8.* tibi Ieſu fili dei, ueniſti ante tempus perdere nos? Item alibi: Ego ueni ut uitam ha*Ioan.10.*beant, & abundantius habeant. Item alibi: Nemo aſcendit in cœlū, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo. Nunquid in his tantis ac talibus teſtimonijs, quibus ſe filius dei à ſemetipſo ueniſſe teſtatus eſt, poterit quis dicere, ab alio, & non à ſemetipſo ueniſſe? dum manifeſtū eſt eum qui carnem noſtrā dignanter aſſumpſit, uolūtarie & nō ab alio miſſum aduenisse: nam qui in patre manēs, ubiq; potentia ſua cōſiſtit, quô à patre mitteretur omnino non habuit. Quoniā nulla pars cœlorū ac terrę, à cōſpectu patris excipitur, ubi ſecundū uos à patre filius mitteretur. *Epheſ.4.* Et Paulus: Renouamini, inquit, ſpiritu mentis ueſtræ, & induite nouū hominem, *Hebr.2.* qui ſecundum deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate ueritatis. Et ad Hebræos: In eo enim in quo paſſus eſt, ille tentatus eſt, nam potens eſt ei qui tentatur auxiliari. Vnde ſanctæ uocationis ſemper cœleſtis participes, conſiderate apoſtolū, & pontificē confeſſionis noſtrę Ieſum fidelē exiſtentem ei qui creauit eum. Et ad Coloſſ. *Coloſ.3.* Nunc autem deponite & uos uniuerſa, iram, indignationem, malitiaq; ex ore ueſtro non procedat. Nolite mentiri inuicem, expoliantes uos ueterem hominem cum actibus ſuis, & induite nouum, eum qui renouatur in agnitione ſecundum

imaginem

imaginem eius qui creauit eum. Nunquid is qui uniuersam creaturam, uisibilia & inuisibilia, propria potestatis uirtute procreauit ac fecit, se ipsum antè aut postmodũ, quod dicere nefas est, creauit uel facere potuit? Et dominus in Euãgelio ait: Qui me uidet, uidet & patrem. Et iterum: Qui me odit, & patrem meũ odit. Et ite- [Ioan. 14.] rum: Vt omnes honorificẽt filiũ, sicut et honorificãt patrẽ. Et iterũ: Vt sint in nobis [Ioan. 15.] unum, sicut & nos sumus unũ: tu in me, et ego in eis. Et iterũ: Omnia mea tua sunt. [Ioan. 5.] Et iterum: Ego in patre, & pater in me. Et iterum: Pater in me manens, facit opera [Ioan. 14.] hæc. Et Ioannes Euangelista ait: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud [Ioan. 1.] deum, & deus erat uerbum. Et iterum ipse alio loco: Tres sunt, inquit, qui testimo [1. Ioan. 5.] nium perhibent in terra, aqua, sanguis, et caro. Tres in nobis sunt qui testimonium perhibent in cœlo, pater, uerbum, & spiritus, & hi tres unum sunt. Nos itaq; in natura deitatis, quia unum sunt pater & filius & spiritus sanctus, nec patrẽ credimus aliquo tempore præcessisse, ut maior sit filio, nec filium postea natum esse, ut deitate patris minoretur. Cæterum fratres, saluo in omnibus Romanæ ecclesiæ priuilegio, nullus metropolitanus absq; cæterorũ omnium cõprouincialium Episcoporũ instantia aliquorum audiat causas eorum, quia irritę erunt aliter actę quàm in conspectu eorum omniũ uentilatę, & ipse si fecerit coërceatur à fratribus. Criminationes maiorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos qui crimina intendunt, si tamẽ ipsi digni & irreprehensibiles apparuerint, & actis publicis docuerint, omni se suspicione carere & inimicitia, atq; irreprehensibilem fidem ac cõuersationẽ ducere, necnon & peregrina negotia & iudicia prohibemus: quia indignum est, ut ab externis iudicentur, qui prouinciales & à se electos debent habere iudices. Nos quidem ex omni parte carpendo occasiones abscidimus. Nos enim supernæ memores disciplinæ, quibuscunq; cadentibus dexteram porrigimus, & à ruinæ præcipitio quos possumus releuamus, & defensiones atq; adminiculum totis uiribus præbere cupimus. Certe uel si mens sit recti conscia, uindicta dignus est qui alij existit causa periculi: qui uero innocentem uel fratrem quocunq; ingenio persequitur, ipse in iugulum mortis impingit, ut ait diuinus & beatus præco: Noli detrahere ne eradiceris: noli accusare, ne accuseris: noli iudicare, ne iudiceris: quia in quo iudicio iudicaueris, iudicabitur de te. Nemo creditur nos odisse, quorum relatione non læditur. Dicit enim dominus: Omne regnũ in se diuisum, nõ stabit: & omnis sciẽtia & regula aduersum se diuisa, non stabit. Ideoq; necesse est ut cõcorditer salubres suscipiatis hortatus, nihil per contentionem agentes, sed ad omne studium deuotionis, unanimes diuinis & apostolicis cõstitutionibus pareatis. DATA XVII. CALEND. OCTOBRIS, Magno & Camerino COSS.

IN ALTERAM HYGINI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Athenienses, quos etiã dum circa idola pueriliter ineptire uidit, familiariter admonet Hyginus hac epistola, ut tandem dediscant idolorũ cultum, & à putribus, ut Lactantius appellat, dijs gentium, ad uerũ deum animos adplicent. Quos uero eousq; in fide promouisse cognouerat, ut præ uero deo idola contemnerent, certo consilio ab eorum commercio, qui admoniti ad ueri prophetæ cognitionem proficere nollent, sibi temperare iubet, ne mali huius contagio ex conuictus familiaritate clanculũ serpens, eos etiam inficiat, qui Christum quidem amplexi, quauis tamen persuasione poterant aliorsum impelli. Si enim abluti baptismo, ex professionis præscripto cum illotis non uescebantur: etsi commissum est apostolis, ut prædicationis gratia uenientes in ciuitates, uideant qui sint digni apud quos cibum capiant: quanto magis conuenit, ab eorum communione esse nos immunes, quibus gratum esse nihil planè potest, nisi quod morem suum resipiat? Et quia plerique Christianorum grauiter ob id audirent, atq; asperius in idola loquuti, paßim etiam exularent, iubet bono animo diem iudicij expectare, ut tanta mercedis spe, leuiora fiant, quæ ethnici, ridiculis suis dijs excæcati, in Christianos statuebant.

ALTERA HYGINI EPISTOLA ATHENIENSIBUS SCRIPTA.

HYGINUS EPISCOPUS Atheniensibus salutem. Multa mihi fiducia est apud uos fratres, & multa gloriatio pro uobis: repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Tribulor enim quando de uobis audio quod non oportet. Consolor uero quoties ea inter uos fieri cognouero, quę bonos Christianos decet implere. Nolite fratres iugum ducere cum infidelibus. Vnde doctor gentium loqui- 2. Cor. 6. tur, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quis autem templo dei consensus cum idolis? Vos enim estis templum dei uiui, sicut dicit dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum deus, & ipsi erunt mihi in po- 2. Petri. 2. pulos. Si enim deus angelis peccantibus non pepercit, sed catenis noctis in infernum detractos, in tartarum tradidit ad iudicium cruciandos reseruari, & originali mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhęorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impie acturi sunt ponẽs: quid putatis iniquis & impijs perseuerantibus in nequitia eorum erit? Iustum uero Loth oppressum à nefandorũ iniuria & conuersatione eruit, aspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos qui in diem de die animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit dominus pios de tentatione eripere, iniquos uero in diem iudicij cruciandos reseruare, magis autem eos qui post carnem in cõcupiscentia immũditiæ ambulant, dominationemq; contemnũt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt facere, blasphemantes. Vnde alieni erroris socium à sui propositi tramite recedentẽ, aut Apostolicæ sedis iussionibus inobedientem suscipere non possumus inter fideles, nec impedire recte credentes, uel sanctorum patrum suorum iussionibus obtemperantes, permittimus: quia inter fideles & infideles magna debet esse distinctio. Si deus, fratres, iustis nõ pepercit, quid de nobis peccatoribus fieri putatis? Custodite uos ab omni inquinamento carnis & corporis ut salui sitis in aduentu domini. Illud autẽ hoc non lateat uos, ut ait Apostolus, 2. Petri. 3. charissimi, quia unus dies apud deum sicut mille anni, et mille anni sicut unus dies: non tardat dominus promissis, sed patienter agit propter uos, nolens aliquos peri- 1. Thess. 5. re, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies domini ut fur, in qua cœli magno impetu transient, elementa uero calore soluentur. Cum hæc igitur omnia dissoluenda sunt, quales oportet uos esse in sanctis cõuersationibus, & pietatibus? expectantes & properantes in aduentu diei, per quem cœli ardentes soluuntur, & elementa ignis ardore tabescent. Nos uero cœlum & nouam terram, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicũ passos ipse perficiet, cõfirmabit, solidabitq;, ipsi gloria & imperiũ in secula seculorum, Amen. DATA X. CAL. MAR. Magno & Camerino coss.

IN SOTERI EPISTOLAM, ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Diuersitas naturarum in Christo efficit, ut proprie loquentes alio atq; alio modo de humana natura, atq; diuina dicant. Eò enim quod deus est, in scripturis genitus, homo uero factus dicitur. Ea autem prædicata, ut scholasticorum more loquar, maxime huc conducunt, ut intelligamus de rebus diuinis circumspecte pronunciandum esse. Sunt enim omnium professionum usq; ad carbonariam, solennes dicendi ritus, quos miscere graue sit piaculum

culum. Etſi quælibet ars etiam mechanica conſecrata quædam & peculiaria habet nomina, quibus inter ſe iiſdem artibus initiati utuntur, multo religioſius profectò obſeruandum eſt in ſacris, ne dum illoto de tantis rebus ore loquimur, ipſis uideamur etiam cerdonibus ſtultiores, qui de artis ſuæ myſterijs, non niſi uerecunde loqui conſueuerunt.

SOTERI EPISTOLA EPISCOPIS CAMPANIAE SCRIPTA.

OTER apoſtolicæ ſedis archiepiſcopus, Campanis omnibus ſalutē in domino. Gaudere uos oportet fratres, quod diuina largiente gratia, familiares domini uocamini, eiusꝗ ſacerdotij dignitate fungimini. Nunc autē rogo uos, ut circa plebes uobis commiſſas laborare dignemini, & fructuoſos manipulos domino reportare nitamini. Paulus enim apoſtolus de fide loquitur, ita dicens: Quod ante promiſerat per prophetas ſuos, *Rom.1.*
in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundū carnem.
Item ipſe ad Galatas: Poſtquam autem uenit plenitudo temporis, miſit deus filium *Gal.4.*
ſuum, natum ex muliere, factum ſub lege. Et ad Philippenſes: In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Et Pſalm. Infirmata eſt in paupertate *Philip.2.* *Pſalm.30.*
uirtus mea, & oſſa mea conturbata ſunt, & ſuper omnes inimicos meos factus ſum
opprobrium. Item: Obliuioni traditus ſum tanquam mortuus à corde, factus ſum
tanquam uas perditum. Et idem: Tanquam prodigiū factus ſum multis, & tu adiutor fortis. *Pſalm.70.*
Et idem: Vt iumentū factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Et idem: *Pſalm.72.*
Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. *Pſalm.86.*
Et idem: Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber. Et idem: Et fa- *Pſalm.87.*
ctus ſum obprobriū illis, uiderunt me, & mouerunt capita ſua. Et idem: Vigilaui, *Pſalm.109.*
& factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Et in euangelio: Verbum caro factum *Pſalm.101.*
eſt, & habitauit in nobis. Filius igitur ſecundum carnem dicitur factus: nam ſecun- *Ioan.1.*
dum diuinitatem, à patre nuſquam legitur factus, ſed genitus. Dum enim pater loquitur, filius loquitur, & cum filius loquitur, pater in illo loquens documentis cœleſtibus comprobat, Paulo atteſtante, qui ait: Multis partibus, multisꝗ modis olim *Heb.1.*
deus loquutus eſt patribus in prophetis, nouiſſime autem loquutus eſt nobis in filio. Et ut eundem filium, excepto patris præcepto, doceam fuiſſe locutū, ex Eſaiæ prophetæ uolumine proferimus documentum. Hæc dicit dominus, in illa die ſciet populus meus, quoniam ego ſum ipſe qui loquebar in ſeruis meis prophetis, euangelizans auditum pacis, & ecce adſum. Item alibi: Cogitaui & locutus ſum, & adduxi, & creaui, & feci. Et apoſtolus: An experimentum quæritis eius qui in me lo- *2.Cor.13.*
quitur Chriſti? Et in pſalmo: Loquebar in teſtimonijs tuis in conſpectu regum, & *Pſalm.118.*
non confundebar. Et ipſe dominus in euangelio cæco à ſe inluminato dicit: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecum ipſe eſt. Et Samaritanæ mulieri ait: Ego ſum qui lo-
quor tecum. Et ad diſcipulos inquit: Verba quæ ego locutus ſum uobis, ſpiritus & *Ioan.6.*
uita ſunt. Et ad patrem: Ego ad te uenio, & hoc loquor in mundo. Et iterum Iudæis dicit: Loquor uobis, & nō audiſtis, ſi autem uenerit alius, illum audietis. Et ite-
rum: Hæc loquutus eſt dominus in gazophylacio, docens in templo, & nemo ap *Ioan.8.*
prehendit eum, quia nondum uenerat hora eius. Ecce in his omnibus quæ ſuperius iam enarrata ſunt, non docetur filius præcepto patris fuiſſe loquutus, ſed mul magis proprium exercuiſſe in loquendo ſermonem. Eſaias quoꝗ propheta ait:
Hæc dicit dominus, ego feci terram ſenſu meo, & hominem ſuper eam, ego ſolida- *Eſaiæ 48.*
ui cœlum manu mea, ego omnibus ſyderibus mandaui ut lucerent in cœlo. Item ibi: Ego omne conſiliū meum ſtatui, & omnia quæcunque cogitaui, ego feci. Item ibi ſic dicit dominus: Qui conſtituit cœlum & terrā, & fecit eam, & fundauit eam,

Item alibi: Ego primus, & ego in æternum, manus mea fundauit terram, dextera mea solidauit cœlum. Ite m ibi: Ego feci terram in fortitudine mea magna, & in brachio meo excelso. Et in Hieremia: Dominus fecit terram in uirtute sua magna, & erexit orbem terræ in sapientia & prudentia sua, extendit cœlum et posuit sonum aquæ in cœlo. Defendite charissimi rogamus contra maleuolos homines incõcussum ecclesiæ statum, ut uos Christi dextera defendat in æuum. DATA NON. MAII, Aquilino, & Aquilino IIII. VV. CC. COSS.

Hiere. 51

IN EPISTOLAM VICTORIS ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

De sacramentorum administratione non satis conuenerat Episcopis Africæ, *ob id post longas easq; capitales dissensiones, res uidebatur in apertum bellum eruptura.* Necesse *est enim quotiescunq; de rebus summis controuertitur, & quæ uenerari nos decebat, scurriliter deridenda propinemus, ut quod mutuæ inter nos concordiæ causa donatum sit, simultatum fiat seminarium.* Nam *cum per baptismi, corporisq; dominici, atq; aliarum rerum communionem,* Christus *amicitias uellet coalescere, atque in omnem posteritatem propagari, accidit ut inexpiabilium odiorum fierent initia.* Quod *tum maxime solet contingere, quando de administratione pugnatur, & usus rei in dubio est.* Quamobrem *eos qui proprium sibi quendam administrationis sacramentorum modum excogitauerant, abhorrentem ab* Euangelij *regula, hortatur* Victor, *ueluti in nullam orbis partem, pro hominum salute non intentus, ut depositis cõtentionibus in gratiã redeant, potiusq; cogitent sacramentorum commoda, quàm litium studiosi aucupentur causas, quibus ex industria dissideant.*

VICTORIS EPISTOLA EPISCOPIS AFRICANIS SCRIPTA.

VICTOR Rom. ecclesiæ & urbis archiepiscopus, uniuersis episcopis per Africã constitutis, in domino salutem. Semper enim in æterno consilio dei mansit, humani generis incõmutabiliter præordinata reparatio, sed ordo rerum per dominum Iesum Christum temporaliter gerendarum, dispositione uerbi diuini sumpsit exordium. Quapropter oportet uos fratres unanimes esse & adminiculum uicissim ferre: in recta ergo fide, & in sacramentis diuinis non discrepare, sed concordes esse: quia licet pauci sitis, malorũ comparatione, si tamen concordes fueritis, facile auxiliante domino uestros insidiatores superabitis: si uero discordes, quod absit, fueritis, non superabitis, sed superabimini. Perlatum est enim ad nostram sedem aliquos uestrûm nocere fratres uelle, & ut cadant decertare, similiter in sacramentis discrepare, & ob id contentiones & æmulationes inter uos fieri: à quibus dissensionibus uos auertere & in his omnibus concordare, & opem ferre uicissim mandamus. Nam si hoc agere citò neglexeritis, & uicissim reconciliari nõ studueritis, ab apostolicæ sedis, & totius ecclesiæ cõmunione uos pellere non dubitetis. Nec adtenditis charissimi, qualiter dominus talibus per Esaiam prophetam cõminatus est, dicẽs: Dominus enim loquutus est uerbum hoc: luxit & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, & infirmata est altitudo populi terræ, & terra interfecta est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges, mutauerũt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum. Propter hoc maledictio uorabit terram, & peccabũt habitatores eius. Ideoq; insanient cultores eius & relinquentur homines pauci. Luxit uindemia, infirmata est uitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde. Cessauit gaudium tympanorum, quieuit sonus lætantium, conticuit dulcedo citharæ. Cum cantico non bibent uinum, amara

Esa. 24

amara erit potio bibentibus illam. Attrita est ciuitas uanitatis, clausa est omnis domus, nullo introeunte, clamor erit super uino in plateis, deserta est omnis lætitia, & translatum est gaudium terræ. Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimet portas: quia hæc erunt in medio terræ, & in medio populorum. Quomodo si paucæ oliuæ quæ remanserunt excutiantur ex olea, & racemi cum fuerit finita uindemia. Hi leuabunt uocem suam atque laudabunt, cum glorificatus fuerit dominus hinnient de mari. Propter hæc in doctrinis glorificate dominum, in insulis nomen domini dei Israël. Et dominus in oratione quam discipulos suos docuit orare, ait: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. In bonis & iustis ho- Matth.6
minibus sanctificatur nomen domini, & in malis blasphematur. Et ipsa per se ueritas ait: Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus ha- Matth.5
bet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & postea offeres munus tuum. Nullis uero liceat doctrinam euangelicam deserere, & sacerdotali honore gaudere. Data Calend. Septemb. Laterano & Rufino XIIII. VV. CC. COSS.

IN ZEPHYRINI EPISTOLAM ARGVMENTVM PER IOAN. SICHARDVM.

IN legibus non solum ueteribus, sed & nostratibus cautum est, ne quicquam nobis aut in rem, aut in dignitatem hominis permittamus liberius, prius quàm sit iudicio de his pronunciatum. Et cum in primis hoc sit legum ingenium, ut uno ore omnibus loquantur, erant qui Christianis hoc negari contenderent, tanquã his quos, cum nouam & in speciem ridiculam religionẽ inueherent, merito suo dij hominesq; odissent. Atq; ob id à nummarijs quibusdam iudicibus, prædæ inhiantibus, conductitij quidam accusatores, & circumforanei allegabantur, qui simul atq; in uulgus absurdum aliquod commentum, domi per insidias confictum, sparsissent de Christianis, in eorũ fortunas mox fiebat impetus, qui non modo criminum non fuerant conuicti, sed ne litis quidem esset dies denunciata. Appellat Zephyrinus leges diuinas ac humanas, quibus tanquam uinculis cum publica tranquillitas confirmetur, non licere ait, ut eijciantur malis modis, mulctentur fortunis, conijciantur in carceres, quales quales fuerint professione, nisi de criminibus iam ante constiterit. Et quia tot essent ubiq; paratæ insidiæ presbyteris etiam innocentibus & eruditis, facile suspicans quid demum esset futurum de indoctis, & quorum uitæ ratio non constaret, admonet idem ut in electione nouorum presbyterorũ sint circumspecti, adhibeantq; iudicium, ne parum eruditos huc loci proueharit, aut indignos. Vellem equidem uel serò paterentur sibi episcopi nostræ tempestatis persuaderi, ut aduigilarent quoad fieri posset, ne sine delectu obuium quenque in presbyterorum numerum referrẽt, quibus, dicam libere, cum debemus optimarum quarunq; rerum interitũ, tum & ipsi episcopi contemptum, durius hoc fortaßis est, at uerum, in quem, dum gratiosi student uideri & clementes nimium, inciderunt. Quod ergo pro temporis ratione à Zephyrino de eruditione & uitæ innocentia est dictum, quid prohibet quo minus nostri seculi rationẽ considerantes, de numero statuatur? Quis enim non uidet ministrorum numerum? hoc enim est eorum nomen in sacris receptum, propemodum creuisse ultra eorum numerum quibus inseruire debebant. At hic interim usqueadeo nihil est uidere seruile, ut ipsis sint aliquando tyrannis nocentiores, mentiar uero nisi satis hoc ille status rerum per se clamet. Olim multitudo principum Cariam, hodie sacrificulorum indoctorum, totum fermè orbem in bella conie cerat, à quibus ita nos asseruit bonus quidam genius, ut uideantur de integro capitalius exoritura, nisi tandem episcopi hoc esse incipiant, quod nomine præ se ferunt.

ZEPHYRINI EPISTOLA DE PATIENTIA CATHOLICA.

EPHYRINVS Romanæ urbis archiepiscopus, omnibus fratribus per Aegyptum in domino militantibus, salutem. Tantam à domino huius sanctæ sedis & apostolicæ ecclesiæ fundatore, & beato Petro principe apostolorum, accepimus fiduciam, ut pro uniuersali, Christi sanguine redempta ecclesia, impigro laboremus affectu, & omnibus

domino famulantibus succurramus, & cunctis pie uiuentibus apostolica autorita te opem feramus. Omnes qui in Christo uolunt pie uiuere, necesse est ut ab impijs & dissimilibus patiantur opprobria, & despiciantur tanquã stulti & insani, ut meliores & purgatiores efficiantur, qui temporalia bona perdunt, ut percipiant æterna. Eorum uero despectio & irrisio in ipsos retorquebitur qui eos affligunt, & contumelijs afficiunt, cum & abundantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem. Nunciatum est enim nobis per apocrysiarios uestros, quosdã fratrum nostrorum, episcoporũ uidelicet, ab ecclesijs & sedibus proprijs pelli, suaq; ab eis auferri supellectilia, & sic nudos & expoliatos ad iudicia uocari, quod omni ratione caret, cum statuta Apostolorũ, eorumq; successorum, & præcepta imperatorum, ac constitutiones legum idipsum prohibeant, & apostolicæ sedis autoritas idipsum fieri nolit. Præceptum est ergo in antiquis statutis, episcopos eiectos atq; suis rebus expoliatos in ecclesijs proprijs recipi, & primo sua omnia eis reddi, & demum si quis eos iuste accusare uoluerit, æquo periculo facere: Iudices esse decernentes episcopos recta sapientes, & in ecclesia conuenientes, ubi testes essent singulorum qui oppressi uidebantur, nec prius eos respondere debere, quàm omnia sua eis & ecclesijs eorum legibus integerrime restituantur. Nec mirum fratres, si uos persequuntur, cum caput uestrum Christum dominũ nostrum, usq; ad mortem sint persequuti: ipsæ tamen persequutiones patienter portandæ sunt, ut eius discipuli esse cognoscamini, pro quo & patimini. Vnde & ipse ait: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. His suffulti suffragijs non multum debemus timere obprobrium hominũ, neq; eorum exprobrationibus uinci, quoniam hoc nos dominus iubet, per Esaiam prophetam dicens: Audite me qui scitis iudicium populus meus, in quorum cordibus lex mea est. Nolite timere obprobrium hominum, & blasphemias eorum ne timeatis. Considerantes quod in psalmo scriptum est: Nónne deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis, & cogitationes talium hominum, quoniam uanæ sunt. Vana autem loquuti sunt unusquisq; ad proximũ suum, labia dolosa, & in corde loquuti sunt mala, sed disperdet deus uniuersa labia dolosa & linguam magniloquam. Qui dixerunt, labia nostra à nobis sunt, quis noster est dominus? Nam si hæc in memoria retinerent, minime ad tantam prosilirent iniquitatem. Non enim propter probabilem & paternã doctrinam hoc faciunt, sed ut suam exerceant in seruos dei uindictam. Scriptum est namque: Via stulti recta in oculis eius, & sunt uiæ quæ uidentur homini iustæ, nouissima autem earum deducunt ad mortem. Nos enim qui hæc patimur iudicio dei, hæc reseruare debemus, qui reddet unicuiq; secundum opera eius, qui etiam per ministros suos intonuit dicens: Mihi uindictam, ego retribuam. Vos enim in recta fide & operibus, bona uoluntate succurrite uicissim, nec aliquis à supplemento fratri subtrahat manum, quoniam in hoc, ait dominus, cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Vnde & ipse per prophetã loquitur dicens: Ecce quàm bonum & quàm iocundũ habitare fratres in unum. Spiritali dico habitaculo, & concordia quæ in deo est & unitate fidei, huius delectabilis secundum ueritatem inhabitaculi, qui uidelicet in Aaron magis decorabatur, atq; sacerdotalem induentibus dignitatem, sicut ungentum super caput principalem intellectum irrigans, & usq; ad ipsam extremam scientiam deducens. In hoc enim habitaculo benedictionis æternã uitam promisit dominus. Huius igitur propheticæ uaticinationis meritum amplectentes, præsentem fraternam syllabam exposuimus, nostra propter charitatem minime quærentes, aut quæsituri: nõ enim detrahentibus bonum est detrahere, aut palo, secundum uulgarem fabulam, excutere palum. Absit, non sunt nostra ista, hęc enim auertat diuinitas. Iusto iudicio dei plerunq; datur peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur, ut qui spiritu

Accusandi, sunt in integrum restituendi.

Matth.5

Esa.51

Psal.43

Prou.12

Ioan.13.

ritu dei iuuantur & aguntur, fiant per laborem exercitia clariores, ipsis tamen qui eos persequuntur, atq; detrahunt, erit proculdubio, uæ uæ uæ illis qui detrahunt seruis dei, quia detractio eorum ad eum pertinet, cuius ministerium agunt & uice funguntur. Oramus autem, ostium circunstantiæ, qui neminem perire, aut labijs suis pollui uolumus, eorum moribus imponi, & uerbum minime nociuum concipere, nec ore proferre. Vnde & dominus per prophetam loquitur, dicens: Dixi Psal.38
custodiam uias meas ut non delinquam in lingua mea. Dominus omnipotens, & huius unigenitus filius, & saluator noster Iesus Christus, hoc uobis tribuat incitamentum, ut omnibus fratribus, quibuscunq; tribulationum molestijs laborantibus, uiribus quibus potestis succurratis, & eorum, ut dignum est, iniurias, uestras æstimetis, maximum adminiculum eis uerbis & factis præbeatis, ut eius discipuli inueniamini ueri, qui fratres ut se, omnibus diligere præcepit. Ordinationes uero presbyterorũ & leuitarum tempore congruo, & multis coram astantibus solenniter agite, & probabiles ac doctos uiros ad hoc opus constituite, ut de eorum societate & adiumento plurimum gaudeatis. Ponite indesinenter corda uestra in uirtute dei, & enarrate hęc & cætera diuina uerba in progenies alteras, quoniam hic est deus noster in æternum, & ipse reget nos in secula. DATA VIII. CAL. NOVEMB. Saturnino & Gallicano cc.

IN EPISTOLAM VRBANI ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

IN hunc usque diem fuere Christianis inter se omnia communia, eo modo quem Acta apostolorum præscribũt, nempe ut uendentes agros ac possessiones, id precij quod ex rebus diuenditis cõflauerant, pro se quisque in medium proferret, ne esset usquam gentium quod cogitationes Christo per omnia destinatas auerteret. Ausus est Vrbanus, quàm feliciter ipse uiderit, nonnihil immutare hic, id tamen quod existimauit bono futurum Christianis, & non precium agrorum in cõmunem usum, ut solitum est fieri, deferri, sed agros ipsos satius putat incorporari, hoc enim uerbo utar, ecclesijs, ut nõ solum diurnos ex his caperent fructus, sed & contra ingruentem rerum penuriã, quod fortè poterat accidere, essent annuo prouentu securi. Episcopos autem tanquam patresfamiliás constituerunt, qui diuiderent ea quæ annuò prouenirent pro cuiusque usu. Hic, ut opinor, non est difficile coniectatu, quî factum fuerit ut sensim ueteri obliterato more, omnia illa apud paucos quosdam subsederint, atque eiusmodi plerunque ad quos si recte agerentur omnia, ne quidem eorum minima portio peruenire debebat. Apparet & hic, nisi fallor, ratio, qua spes fiat posse quædam longe lateq; à ueteri instituto delapsa, reuocari ad frugem.

VRBANI EPISTOLA DE RERVM COMMVNIONE.

VRBANVS episcopus, omnibus Christianis in sanctificatione spiritus, in obedientiam & aspersionem sanguinis Christi, salutem. Decet omnes Christianos, charissimi, ut eum imitẽtur cuius nomen sortiti sunt. Quid prodest, fratres mei, ait Apostolos Iacobus, si fidem quis dicat se habere, opera autem non Iac.3.
habeat? Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes, quoniam maius iudicium sumpturi simus: in multis enim offendimus omnes. Qui sapiens & disciplinatus est inter uos, ostendat ex bona cõuersatione operã suam in mansuetudine sapientię. Scimus uos nõ ignorare quia hactenus uita cõmunis inter bonos Christianos uiguit, & adhuc gratia dei uiget, & maxime inter eos qui in sorte dei sunt electi, id est clericos, sicut in actibus legiť apostolorum: Multitudinis autẽ credentiũ erat cor & anima una, nec quisquã eorum Act.4
quę possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia cõmunia, & uirtute

magna reddebant apoſtoli teſtimoniũ reſſurrectionis Ieſu Chriſti domini, & gratia magna erat in omnibus illis. Neq; enim quiſquã egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorũ aut domorum erant, uendentes afferebant precia eorum quæ uendebant, & ponebant ante pedes apoſtolorũ. Diuidebatur autem ſingulis prout cuiq; opus erat. Ioſes autem qui cognominatus eſt Barnabas ab apoſtolis, quod eſt interpretatum, filius conſolationis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, uẽdidit illum, & attulit precium, & poſuit ante pedes apoſtoli, & reliqua. Videntes autem ſacerdotes ſummi, & alij, atq; leuitæ, & reliqui cõfideles, plus utilitatis poſſe afferre, ſi hęreditates & agros quos uendebant, eccleſijs, quibus pręſidebant epiſcopi, traderent, eo quod ex ſumptibus eorum, tam pręſentibus quàm futuris temporibus, plura & elegantiora poſſent miniſtrare fidelibus, cõmunem uitam ducentibus, quàm ex precio ipſorũ, cœperunt prædia & agros, quos uendere ſolebant, matricibus eccleſijs tradere, & ex ſumptibus eorum uiuere. Ipſæ uero res in ditione ſingularũ parheciarum epiſcoporũ, qui locum tenent apoſtolorum, erant & ſunt uſq; adhuc, & futuris ſemper debent eſſe tẽporibus. E quibus epiſcopi & fideles diſpenſatores eorũ, omnibus cõmunem uitam degere uolentibus, miniſtrare cuncta neceſſaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inueniatur. Ipſæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia domino offerũtur. Non ergo debent in alijs uſibus q̃ eccleſiaſticis, & prædictorũ Chriſtianorũ fratrũ, uel indigentium cõuerti, quia uota ſunt fideliũ, & precia peccatorũ, ac patrimonia pauperũ, atq; ad prædictũ opus explendum domino tradita. Si quis autem, quod abſit, ſecus egerit, uideat ne damnationem Ananiæ & Saphiræ percipiat, ut reus ſacrilegij efficiatur, ſicut illi fuerunt, qui precia prędictarũ rerũ fraudabant, de quibus legitur in Apoſtolorũ actibus: Vir autem quidã nomine Ananias, cum Saphira uxore ſua, uendidit agrum & fraudauit de precio agri, conſcia uxore ſua, & afferens partem quandã, ad pedes Apoſtolorũ poſuit. Dixit autem Petrus Ananię: Cur tentauit ſatanas cor tuum mentiri ſpiritui ſancto, & fraudare de precio agri? Nonne manens tibi manebat, & uenundatũ in tua erat poteſtate? nõ es mentitus hominibus, ſed deo. Audiens autem Ananias hæc uerba, cecidit & expirauit, & factus eſt timor magnus in omnes qui audierant. Surgentes autem iuuenes amouerunt eum, & efferentes ſepelierunt. Factum eſt quaſi horarũ trium ſpacium, & uxor ipſius neſciens quod factum fuerat, introiuit. Reſpõdit autem ei Petrus: Dic mihi, ſi tanti agrum uẽdidiſtis? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autẽ ad eam: Quid utiq; cõuenit uobis tentare ſpiritũ domini? Ecce pedes eorum qui ſepelierunt uirum tuum ad oſtium, & efferent te. Cõfeſtim cecidit ante pedes eius & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerũt illam mortuam, & extulerunt ad uirũ ſuum. Et factus eſt timor magnus in uniuerſam eccleſiã, & in omnes qui audiebant hęc. Hæc fratres ualde cauenda ſunt & timenda, quia res eccleſiæ non quaſi propriæ, ſed ut cõmunes, & domino oblatæ, cum ſummo timore non in alios quàm in præfatos uſus ſunt fideliter diſpenſandæ, ne ſacrilegij reatũ incurrant, qui eas inde abſtrahunt quò traditæ ſunt, ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incurrant. Et quod peius eſt, anathema maranatha fiant, & ſi non corpore ut Ananias & Saphira, qui mortui ceciderunt, anima tamen quæ potior eſt corpore, mortua & alienata à cõſortio fideliũ cadat, & in profundũ barathri labatur. Vnde attendẽdum eſt omnibus, & fideliter cuſtodiendum, & illius uſurpationis cõtumelia depellenda, ne prędia uſibus decretorum cœleſtium dicata, à quibuſquã irruẽtibus uexentur. Quod ſi quis fecerit, poſt debitæ ultionis ſacrimoniã, quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt, perpetua damnetur infamia, & infernali carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis uratur: quoniã iuxta Apoſtolum, tradere oportet huiuſmodi hominẽ ſatanæ, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini. Memoratis ergo augmen-

Epiſcopi diſpenſatores erant rerũ cõmunium.

Res eccleſiarũ quò debeant inſumi.

Act. 5

1. Cor. 5

tationi-

tationibus ac cultibus, in tantum ecclesiæ, quibus episcopi præsident, domino adminiculante creuerunt, & in tantis maxima pars earum abundat rebus, ut nullus sit in eis cōmunem uitam agens indigēs, sed omnia necessaria ab Episcopo, suisq; ministris percipit. Ideo si aliquis extiterit, modernis aut futuris tēporibus, qui hoc auellere nitatur, iam dicta damnatione feriatur de sede episcopi. Quod autē sedes in episcoporum ecclesijs excelsæ constitutæ & præparatę inueniuntur in throno, speculationem & potestatem iudicandi & soluendi atq; ligandi, à domino sibi datam materiem docent. Vnde ipse saluator in euangelio ait: Quæcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Et alibi: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittūtur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Ideo ista prætulimus charissimi, ut intelligatis potestatem episcoporū uestrorū, in eisq; dominum ueneremini, & eos ut animas uestras diligatis: & quibus illi non cōmunicant, non cōmunicetis: & quos eiecerint, non recipiatis. Valde enim timenda est sententia episcopi, licet iniuste liget aliquem, quod tamen summopere præuidere debet. Vos autem hortantes monemus omnes qui christianitatē suscepistis, & à Christo uocabulum christianū suscepistis, ne in aliquo christianitatē uestram irritam faciatis, sed desponsionē, quam domino in baptismo fecistis, firmiter teneatis, ne reprobi, sed condigni coram eo inueniamini. Et quicunq; uestrûm cōmunem uitam susceptam habet, & uouit se nihil proprium habere, uideat ne pollicitationem suam irritam faciat, sed hoc quod domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed præmium sibi adquirat: quoniam satius est non uouere, quàm uotum prout melius potest, non perficere: grauius enim puniuntur, qui uotum fecerunt, aut fidem perceperunt, & uotum non perfecerunt, aut male uitam finierunt, quàm illi qui sine uoto aut fide mortui sunt, & tamen bona egerunt opera. Ad hoc enim sensum rationabilem naturæ munere & secundum natiuitatis reparationem suscepimus, ut secundum Apostolum, magis quæ sursum sunt sapiamus, non quæ super terram, quia sapientia huius mundi, stultitia est apud deum. Quid autem suadet, charissimi, sapientia huius seculi, nisi nocitura quęrere, & amare peritura, negligere salutaria, pro nihilo reputare perpetua? Cupiditatem commendat, de qua dicitur, radix omnium malorum est cupiditas, quæ in primis hoc malum habet, quod dum ingerit transitoria, abscondit æterna, & dum foris posita conspicit, intra se latentia non introspicit, & dum aliena quærit, sectatori suo semetipsum reddit alienum. Ecce quid suadet seculi sapientia? uiuere in delitijs. Vnde dicitur: Vidua quæ in delitijs est, uiuēs mortua est. Suadet ergo mollissimis suauitatibus, peccatis, uitijs, & flammis nutrire carnē, cibi & uini intemperantia animam premere, ac uitam spiritus intercludere, & contra se hosti suo de se gladium ministrare. Ecce quid suadet seculi sapientia? ut qui boni facti sunt, mali esse malint, & per errorem mentis, fieri etiam studeant peccatores, & non cogitant illam terribilem dei uocem, cum exurentur peccatores sicut fœnum. Omnes enim fideles per manus impositionem episcoporum, spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inueniantur. De spiritu sancto accipimus ut spirituales efficiamur, quia animalis homo nō percipit ea quæ sunt spiritus dei, quia cum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, ad cōstantiam dilatatur. De spiritu sancto accipimus, ut sapiamus inter bonum malumq; discernere, iusta diligere, iniusta respuere, ut malitiæ ac superbiæ repugnemus, ut luxuriæ ac diuersis illecebris, & fœdis indignisq; cupiditatibus resistamus. De spiritu sancto accipimus, ut amore & gloriæ ardore succensi, erigere ē terrenis mentem ad superna & diuina ualeamus. DATA NONIS SEPTEMB. Antonio & Alexandro VV. CC. COSS.

Episcoporū sedes quia altiores sunt, admoneāt eos speculæ.

Votū paupertatis hinc habet à presbyteris originem.

Ad Coloss. 3

Sapiētia carnis.

1. Tim. 5.

IN EPISTOLAM PONTIANI ARGVMENTVM PER IOAN. SICHARDVM.

PAcis commoda enumerat in hac epiſtola Pontianus, atq; ad eam nos ſummo ſtudio hortatur, eò quod angelorum hanc fuiſſe uocem in ſacris legamus, Gloria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, ut quam Chriſtus uoluerit nobis unicè cõmendatam. Præterea de officio epiſcopi in fine pauca quædam dicit, quæ abunde declarant, quàm ſint alia ingreßi uia ueteres illi & germani pontifices, atq; noſtri.

PONTIANI EPISTOLA CATHOLICA.

PONTIANVS ſanctæ & uniuerſalis eccleſiæ epiſcopus, omnibus recte deum colentibus, & diuinum cultum amantibus, ſalutem. Gloria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. (*Luc. 2.*) Hæc uerba, chariſſimi, non hominum ſunt, ſed angelorum, & non humano ſenſu excogitata, ſed ab angelis in ortu ſaluatoris adnunciata. Quibus indubitanter ab omnibus intelligi poteſt, quod non malæ uoluntatis, ſed hominibus bonæ, pax ſit à domino data. Vnde & dominus per prophetã loquitur, dicẽs: Quàm bonus deus Iſraël, his qui recto ſunt corde. (*Pſal. 72*) Mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia æmulatus ſum contra iniquos pacem impiorum uidens. De bonis uero ipſa per ſe ueritas ait: (*Matth. 5*) Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt. Mundi enim non ſunt corde, qui mala cogitant, aut nociua aduerſus fratres ſuos, quia nihil mali uult qui fidelis eſt. Fidelis ergo homo magis amat audire quæ oportet, quàm dicere quæ non oportet. Et ſi quis fidelis eſt, uideat ne male loquatur, aut cuiquam inſidias ponat. In hoc ergo diſcernuntur filiꝫ dei, & filiꝫ diaboli: filiꝫ nanq; dei, ſemper cogitant & agere contendunt quæ dei ſunt, & fratres indeſinenter adiuuant, & nulli nocere uolunt: & filiꝫ diaboli econtra mala & nociua ſemper meditantur, quia opera eorum mala ſunt. De quibus loquitur dominus per Hieremiam prophetam, dicens: (*Hier. 18*) Loquere iudicia mea cum eis ſuper omni malitia eorum, propterea iudicio adhuc uobiſcũ, ait dominus, & cum filiꝫs ueſtris diſceptabo. Ecce ego fingo contra uos malum, & cogito contra uos cogitationem. Hæc, fratres, ualde ſunt timenda, & ab omnibus cauenda, quoniam ſuper quem iudicium dei ceciderit, non exiet impunitus. Et ideo unuſquiſq; præuideat, ne hoc machinetur aut agat in fratrem, quod ipſe pati noluerit, & nec in ſuſpicionem ueniat homo fidelis, ut dicat aut faciat ea quę pati nõ uult. Vnde ſuſpectos aut inimicos, aut facile litigantes, & eos qui non ſunt bonæ conuerſationis, aut quorum uita eſt accuſabilis, & qui rectam non tenent & docent fidem accuſatores, & anteceſſores noſtri apoſtolica repulerunt autoritate, & nos ſubmouemus, atq; temporibus futuris excludimus, ne libenter labi poſſint, quos nos tenere & ſaluare debebus, ne, quod abſit, prædictum dei iudicium, non tantum ſuper utroſq; ueniat, ſed nos eorum uitio, quod deus auertat, pereamus. Scriptum eſt enim: (*Eccl. 32*) Rectorem te poſuerunt, curam illorum habe, ut læteris propter illos, & ornamentum gratię accipias coronam, & dignationem conſequaris correctionis: uerbum enim nequam immutabit cor, ex quo quatuor partes oriuntur, bonum & malum, uita & mors, & dominatrix eſt aſſidua lingua. Pro talibus prædicti uitandi admodum ſunt, & priuſquam pręđictæ enucleatim examinentur opiniones, & ab eis alieni inueniantur, non ſunt ſuſcipiendi: quoniam ſacrificium ſalutare eſt attendere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate: beneplacitum eſt domino recedere ab omni iniquitate,

tate,,& laudatio,recedere ab iniuſtitia.Quoniam ſcriptum eſt: Dilige proximum, *Eccl.27* & coniunge fidem cum illo, quoniam ſi denudaueris abſconſa illius, non proſequêris poſt eum. Sicut enim homo qui perdit amicum ſuum, ſic qui perdit amicitiam proximi ſui. Et ſicut qui dimittit auem de manu ſua, ſic qui dereliquiſti proximum tuum,& non eum capies. Non illum ſequaris, quoniam longe abeſt: effugit enim quaſi caprea de laqueo, quoniam uulnerata eſt anima illius. Vltra eum non poteris colligare, & maledicta eſt cõcordatio. Denudare autem amici myſteria,deſperatio eſt animæ infidelis. Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abijciet. In conſpectu oculorum tuorum conculcabit os ſuum,& ſuper ſermones tuos admirabitur.Nouiſſime autem peruertet os ſuum,& in uerbis tuis dabit ſcandalum. Multa audiui, & non coæquaui ei, & dominus odiet illum. Qui in altum mittit lapidem,ſuper caput eius cadit,& plaga doloſi diuidet uulnera. *Eccl.27* Qui fodit foueam,decidet in illam:& qui ſtatuit lapidem proximo,offendit in eo,& qui laqueum alij ponit,peribit in illo. Facienti nequiſſimum conſilium ſuper ipſum deuoluetur,& non agnoſcet unde adueniat illi. Illuſio & improperium ſuperborum & uindicta, ſicut leo inſidiabitur illi. Laqueo peribunt, qui oblectantur caſu iuſtorum: dolor autem cõſumet illos antequam moriantur. *Eccl.28* Ira & furor utraque execrabilia,& uir peccator continens erit illorum. Qui uindicari uult,à deo inueniet uindictam,& peccata illius ſeruans ſeruabit.Relinque proximo tuo nocenti te,& tũc deprecanti tibi peccata ſoluẽtur. Homo homini ſeruat iram,& à deo quærit medelam?In hominẽ ſimilem ſibi non habet miſericordiã,& de peccatis ſuis deprecatur altiſſimum?Ipſe dum caro ſit,ſeruat iram,& propitiationem petit à domino?Quis exorabit pro delictis illius?Memento nouiſſimorum,& deſine inimicari, tabitudo enim & mors imminent in mandatis. Memorare timorem domini, & non iraſcaris proximo.Memorare teſtamenti altiſſimi,& deſpice ignorantiam proximi. Abſtine te à lite,& minues peccata.Homo enim iracundus incendit litem, & uir peccator turbabit amicos,& in medio pacem habentium immittet inimicitiam.Secundum enim ligna ſyluæ, ſic ignis exardeſcet, & ſecundum uirtutem eius hominis iracundia illius erit,& ſecundũ ſubſtantiam ſuam exaltabit iram ſuam. Certamen feſtinatum incendit ignem, & lis feſtinans effundit ſanguinem, & lingua teſtificans adducet mortem. Si ſufflaueris quaſi ignis exardebit, & ſi ſpueris ſuper illam extinguetur,& utraque ex ore proficiſcunt̃. Suſurro & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacem habentes.Lingua tertia multos commouit,& diſperſit illos de gente in gentem.Ciuitates munitas diuitum deſtruxit,& domos magnatotorum effodit. Virtutes populorum cõcidit,& gentes fortes diſſoluit.Lingua tertia mulieres † uiratas eiecit,& priuauit illas de laboribus ſuis. *†unitas* Qui reſpicit illam nõ habebit requiem,nec habebit cum quo requieſcat.Flagelli plaga liuorem facit,plaga autem linguæ comminuit oſſa. Multi ceciderunt in ore gladij, ſed non ſic quomodo qui interierit per linguam ſuam. Beatus qui tectus eſt à lingua nequam, & qui in iracundiam illius non tranſiuit, & qui non adtraxit iugum eius,& uinculis illius non eſt ligatus,iugum enim illius iugum ferreũ.Quia & uinculum illius uinculum æreum eſt,mors illius mors nequiſſima,& utilis potius infernus quàm illa. Perſeuerantia illius nõ permanebit,ſed obtinebit uias iniuſtorũ, & flamma ſua nõ comburet iuſtos.Qui derelinquunt deum incidunt in illã,& exardeſcet in illis,& nõ extinguetur,& immittet̃ in illos quaſi leo,& quaſi pardus lædet illos. Sepi aures tuas ſpinis,& noli audire linguã nequã,& ori tuo fac oſtia,& ſeras auribus tuis. Aurum tuum & argentũ confla, & uerbis tuis facito ſtaterã, & frenos ori tuo rectos,& attende ne forte labaris in lingua tua,& cadas in cõſpectu inimicorũ inſidiantium tibi,& ſit caſus tuus inſanabilis in mortẽ. Nõ tardes cõuerti ad dominũ, & ne differas de die in diem.Subito enim ueniet ira illius, & in tempore uindictæ

diſpei det te. Noli anxius eſſe in diuitijs iniuſtis, nihil enim proderũt tibi in die obductionis & uindictę. Non uentiles te in omnem uentum, & non eas in omni uia, ſic enim peccator probatur duplici lingua. Eſto firmus in uia dei, & in ueritate ſenſus tui & ſcientia, & proſequatur te uerbum pacis & iuſtitiæ. Eſto manſuetus ad audiendum uerbum ut intelligas, & cum ſapientia fer reſponſum uerum. Si eſt tibi intellectus, reſponde proximo: ſin autem, ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris in uerbo indiſciplinato & confundaris. Honor & gloria in ſermone ſenſati, lingua imprudentis ſubuerſio ipſius. Non appelleris ſuſurro, & in lingua tua ne capiaris, & confundaris, ſuper furem enim cõfuſio & pœnitentia, & denotatio peſſima ſuper bilinguem. Suſurratori autem odium & inimicitia & contumelia, iuſtifica puſillum & magnum ſimiliter. Noli fieri pro amico inimicus proximo, improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Non extollas te in cogitatione animę tuę ſicut taurus, ne fortè elidatur uirtus tua per ſtultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris uelut lignum aridum in heremo. Anima enim nequam diſperdet qui ſe habet, & in gaudium inimici dat illum, & deducet in ſortem impiorum. Chariſſimi oppreſſos erigere ſtudete, & neceſſe habentes ſemper adiuuate: quoniam qui fratrem derelictum leuat, adprehenſum eripit, mœrentem conſolatur, ab illo ſibi retribui cui
Matth. 25 totum impendit non dubitet, qui ait: Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Talia enim bona indeſinenter agere ſtudete, ut fructum boni operis & hic cõſequamini, & in futuro gratia dei perfruamini, quatenus cœleſtis regni aulam introire poſtea mereamini. DATA III. CALEND. MAII. Seuero & Quintiano VV. CC. COSS.

IN EPISTOLAM ANTHERI ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Quemadmodum non eſt ſitum in cuiuſuis poteſtate, ſeipſum ultro pro epiſcopo eccleſijs obtrudere, ita ſi uitæ ſanctimonia, & eruditionis adiumento, demum populi ſuffragijs fretus quiſpiam in hunc locum peruenerit, non poterit, integra ſaltem officij ſemel ſuſcepti dignitate, ſtatione iſta ueluti deſerta, miſeriarum ſatietate, aut amplioris ſpe lucri ſolicitatus, aliam ambire eccleſiam, niſi id publicæ utilitatis ratio, cui tota epiſcopum uita ſeruire debet, ſuaſerit. Quæ ſi adparet re ipſa, non modo abitionis donanda erit gratia, uerumetiam noſtrapte uoluntate, ſi uel nullum ea de re præceptum Euangelij extaret, id agere debemus, ut ſi nos feliciter iam in Chriſto adoleuerimus, eum per quem in tantum profecerimus cognitionis profectum, æquiſſimis animis patiamur aliò etiã properare, præſertim ſi cauſa ſit, cur ſperemus non uulgare alibi poſſe eius præſentiam operæprecium adferre: id eſt, ubi meſſis iamiam matureſcens, plena ſpei, manus operariorum nobis deſiderare uideatur. Eius enim rei nõ deſunt exempla grauiſſimorum uirorum, quandoquidem inter omnes conſtat, D. Petrum ab Antiochia, cui annis aliquot egregiam operam nauaſſe uiſus ſibi erat, Romam iter inſtituiſſe, ut & iſthic pro uirili ſua aliquot Chriſto lucrifaceret.

ANTHERI EPISTOLA DE TRANSLATIONE EPISCOPORVM.

HARISSIMIS atq; dilectiſſimis fratribus per Beticam atq; Toletanã prouincias epiſcopis conſtitutis, Antherus epiſcopus in domino ſalutem. Optarem fratres chariſſimi ſemper dilectionis & pacis ueſtrę ſynceritatis gaudia audire, ita ut uiciſſim diſcurrentibus literis, ſoſpitatis indicia iuuarentur, ſi quietos nos ab incurſione ſua uacare hoſtis antiquus

quus fineret, qui ab initio mendax, inimicus ueritatis, æmulus hominis, quem ut deciperet, se antè decepit, pudicitię aduersarius, luxuriæ magister, crudelitate pascitur, abstinentia punitur, odit ieiunia, ministris suis prædicantibus quædam superflua, spem non habentibus de futuris, apostoli sententia repercussit dicentis: Manducemus & bibemus, cras enim moriemur. *1.Cor.15* O infelix audacia, ô desperata mentis astutia: ipse enim hortatur odia, & fugat concordiam, & quia facile ad deteriorem partem mens humana transducitur, uolens magis per spatiosam uiam ambulare, quàm arctæ uiæ iter cum labore trãsire. Quare fratres dilectissimi sectamini meliora, & semper relinquite deteriora, bona agite, mala uitate, ut ueri discipuli domini esse inueniamini. De mutatione ergo episcoporum, unde sanctam sedem apostolicam consulere uoluistis, scitote eam communi utilitate atq; necessitate fieri licere, sed non libitu cuiusquam, aut dominatione. Petrus sanctus magister & princeps apostolorum, de Antiochia utilitatis causa translatus est Romam, ut ibidem potius proficere posset. *Petrus ab Antiochia translatus Romam est.* Eusebius quoq; de quadam parua ciuitate, apostolica autoritate mutatus est Alexandriam. Similiter Felix, de ciuitate qua ordinatus erat, electione ciuium propter doctrinam & bonam uitam quam habebat, communi episcoporum & reliquorum sacerdotum, ac populorum consilio, translatus est Ephesum. Non enim transit de ciuitate ad ciuitatem, qui non suo libitu aut ambitu hoc facit, sed utilitate quadam aut necessitate, aliorũ hortatu & consilio potiorũ transfertur. Nec transfertur de minore ciuitate ad maiorem, qui hoc non ambitu, non propria uolũtate facit, sed aut ui à propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi, non superbe, sed humiliter ab alijs translatus & intronizatus est, quia homo uidet in facie, deus autem in corde. Et dominus per prophetam loquitur, dicens: Dominus scit cogitationes hominum quoniam uanæ sunt. *Psal.93* Non ergo mutat sedem qui non mutat mentem, nec mutat ciuitatem qui non sua sponte, sed consilio & electione aliorum mutatur. Non igitur migrat de ciuitate ad ciuitatem, qui non auaritiæ causa, non sponte dimittit suam, sed, ut iam dictum est, aut pulsus à sua, aut necessitate coactus, aut electione & exhortatione sacerdotum & populorũ translatus est ad alteram ciuitatẽ. Nam sicut episcopi habent potestatem ordinare regulariter episcopos, & reliquos sacerdotes, sic quoties utilitas aut necessitas expoposcerit, supradicto modo & mutare & intronizare potestatẽ habent. Hæc ut petistis, licet uobis ignota non sint, tenenda mandamus, ne ignorantia quorundã, meliora & utiliora uitentur, & inutiliora sumantur, sicut in sancto legitur euãgelio: Vę uobis hypocritæ, quia decimatis mentam, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. *Matth.23* Hæc oportuit facere, & illa non omittere, duces cæci excolantes culicem, camelum autem glutientes: quod licet, non licet, & quod non licet, licet. Quemadmodum Iamnes & Mambres restiterunt ueritati, sic & illi mente reprobi, amantes uoluptatem magis quàm deum, quod licet, docent non licere, id est, episcopos migrare de ciuitate ad ciuitatem, prætaxato modo. *Exod.7* *2.Tim.3* Et quod nõ licet, docent licere, id est, misericordiã nõ agere circa patientes necessitatẽ. Hoc tamẽ eis qui episcopũ non habent, & sacro episcopali indigent ministerio, episcopum de alia ciuitate causa utilitatis uel necessitatis tribui, & episcopis persequutionem aut necessitatẽ patientibus, aliam cathedram dari negant. Contradicunt etiam sacræ scripturæ, quæ testatur malle deum misericordiam quàm sacrificium. *Osee.6* Quę precor maior charitas, aut efficacius pietatis patrocinium potest à quoquam alicui impendi, quàm si ignorantiæ tenebras, & imperitiæ caliginem ab eo repellat? Demum ueræ fidei doctrinæ pabulo, non ad quæstum, non ad ambitionẽ, sed eruditionẽ, & ędificationẽ reficere: tanquam enim mutilo fit manus, claudo pes, oculus cæco, qui ignorantiæ tenebris obuoluto sapientiæ & scientiæ thesaurũ referat & candorem lucis, uiasq;

Oſee.6 domini benigniter aperit. Vtriſq; autem, id eſt, & famem uerbi dei patientibus, & epiſcopis neceſſitatem quandam, quando intronizantur propter communem utilitatem in alijs ciuitatibus, nō modica exhibetur miſericordia. Negantes autem hæc, licet ſpeciem habeant pietatis, uirtutem tamen eius abnegant: nam in tali negocio proſapiam non agnoſco. Si quis tamen ſapientium, quos inſipientibus tempeſtatis huius procella ſociauit, alijs autoribus facinorum participatione maculatur, ſplendor ſapientis etſi communionem criminum incurrit, neſcit tamen ducem ſe præbere peccantibus. Alia eſt quoq; cauſa utilitatis & neceſſitatis, & alia auaritiæ & præſumptionis, atq; propriæ uoluntatis. Auaritiæ uero cauſa & præſumptionis, aut propriæ uoluntatis, non ſunt Epiſcopi mutandi de ciuitate ad ciuitatem, ſed utilitatis & neceſſitatis, quod nemo negat, niſi hi de quibus ſcriptũ eſt:
Eſa.28 Errauerunt in ebrietate, neſcierunt uidentem, ignorauerunt iudiciũ. Nam ſi enarrando conarer aperire tranſacta, oſtenderem uobis nullum euenire ſolatium de comparatione factorum. Cęterum ſtate chariſſimi ſuper uias, aſpicientes & interrogantes de ſemitis domini antiquis, & uidete quæ eſt bona & recta uia, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Et ut iuxta Sapientiæ uocem di-
Sap.1 camus: Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram, ſentite de domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quęrite illum, quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum, apparet autem eis qui fidem habent in illum. Peruerſæ enim cogitationes ſeparāt à deo, probata autem uirtus corripit inſipientes. Quoniam in maliuolam animam nō introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſuperueniente iniquitate. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & non liberabit maledictum à labijs ſuis, quoniam renum illius teſtis eſt deus, & cordis eius ſcrutator eſt uerus, & linguæ illius auditor. Quoniam ſpiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet uocis. Propter hoc qui loquitur iniqua non poteſt latêre, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit, ſermonum autem illius auditio ad dominum ueniet, & ad correptionem iniquitates illius. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abſcondetur. Cuſtodite ergo uos à murmuratione, quæ nihil prodeſt, & à detractione parcite linguæ. Quoniam ſermo obſcurus in uacuum non ibit, os quod mentitur occidit animam. Nolite zelare mortem in errore uitæ ueſtræ, neq; adquiratis perditionem in operibus manuum ueſtrarum. Quoniam deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione uiuorũ. Creauit enim ut eſſent omnia, & ſanabiles eſſe uoluit nationes orbem terrarum. Non eſt in illis medicamentũ exterminij, nec inferorũ regnum in terra uiuentiũ. Iuſtitia perpetua eſt & immortalis, iniuſtitia autem mortis eſt adquiſitio. Impij autẽ manibus & uerbis accerſieũt illam, & æſtimantes illam amicam defluxerunt, & ſponſiones poſuerunt ad illam, quoniã morte digni ſunt qui ſunt ex parte illius. Dixerunt enim apud ſe cogitantes nō recte: Exiguum & cum tædio eſt tempus uitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus. Quoniã fumus & flatus eſt in naribus noſtris, & ſermo ſcintillæ ad commouendum cor noſtrum. Quia extinctum eſt uelut cinis cor noſtrum, & ſpiritus diffundetur tanquam mollis aër. Et tranſibit uita noſtra tanquam ueſtigium nubis, & ſicut nebula diffundetur, quæ fugata eſt à radijs ſolis, & à calore illius aggrauata. Et nominis noſtri obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum. Vmbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reuerſio finis noſtri, quoniam conſignata eſt, & nemo reuertetur. Propterea unicuique præuidendum eſt, ut ſummopere ſe cuſtodiat, & utiliter ſe præuideat, ut

cum dies extrema finisq; uitæ aduenerit, non transeat ad perpetuam mortem, sed ad uitam æternam. Facta enim subditorũ iudicantur à nobis, nostra uero iudicantur à deo. Ex merito uero plebis nonnunquã episcopi deprauantur, quatenus procliuius cadant qui sequunt: capite languescente cętera corporis membra inficiuntur. Deteriores sunt qui uitam moresq; bonorum corrumpũt, his qui substantias aliorum, prædiaq; diripiunt. Caueat unusquisq;, ne aut linguam, aut aures habeat prurientes: id est, ne aut ipse alijs detrahat, aut alios audiat detrahentes. Sedens, in- *Psal.49* quit, aduersus fratrem tuum loquebaris detrahẽdo, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum, &c. Parcant singuli detractioni linguæ, custodientes sermones suos, & sciant, quia cuncta quæ de alijs loquuntur, sua sentẽtia iudicabuntur. Nemo inuito auditori libenter refert officij ministeriũ: sic dilectissimi non solũ oculos castos seruate, sed & linguam: nec quid in cuiusquã domo agatur, alia domus per eos unquã nouerit. Habeant omnes simplicitatẽ columbæ, ne cui machinentur dolos: & serpentis astutiam, ne aliorum supplantentur insidijs. Non est humilitatis meæ neq; mensuræ iudicare de cæteris, & de ministris ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Absit ut quicquam sinistrum de his loquar, qui apostolico gradu succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiam Christiani sumus, qui claues regni cœlorum habentes, ante iudicij deum iudicant. Veteri quidem lege habetur, quicunq; sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra po- *Deut.17* situs lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contentum expiabant cruorem. Nũc uero inobediens spirituali animaduersione truncatur, aut eiectus de ecclesia rabido dæmonum ore decerpitur. Oportet enim, ut qui deum hæreditate possident, absq; ullo impedimento seculi deo seruiant, ut dicere possint: Dominus *Sap.12* pars hæreditatis meæ. O quàm bonus & suauis est spiritus tuus domine in omnibus: parcis autem omnibus, quoniam tua sunt domine qui animas amas. Ideoq; hos qui errant ex partibus corripis, & de quibus peccant admones & alloqueris, ut relicta malitia credant in te domine. Tu autem deus noster suauis & uerus es, *Sap.15* patiens, & in misericordia disponens omnia: etenim si peccauerimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam, & si non peccauerimus, scimus quoniam apud te sumus computati: spiritus timentium deum quærentur ab eo, & in respectu illius benedicentur. Quapropter fratres charissimi omnis sermo malus ex ore uestro nõ procedat, sed si quis bonus est spectet ad ædificationem opportunitatis, ut det gratiam audientibus. Et nolite contristari spiritum sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & deus in Christo donauit uobis. Estote ergo imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit uos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia non nominetur in uobis sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quę ad rem nõ pertinet, sed magis gratiarũ actio. Hoc enim scitote, intelligẽtes quod omnis fornicator aut immundus aut auarus, quod est idolorũ seruitus, nõ habet hæreditatẽ in regno Christi & dei. Nemo uos seducat inanibus uerbis, propterea enim uenit ira dei in filios diffidẽtię: nolite ergo effici participes eorũ. Eratis enim aliquando tenebrę, nũc autẽ lux in domino, ut filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & ueritate, probantes quid sit beneplacitũ deo. Et nolite cõmunicare operibus infructuosis tenebrarũ, magis autẽ redarguite. Quę enim in occulto fiunt ab ipsis turpe est dicere. Omnia autẽ quę arguũtur à lumine manifestant, omne enim quod manifestatur lumẽ est: propter quod dicit, surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Videte itaq; fratres, quomodo caute

ambuletis,non quaſi inſipientes,ſed ut ſapientes,redimentes tempus,quoniã dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes,ſed intelligẽtes quæ ſit uoluntas dei: & nolite inebriari uino,in quo eſt luxuria: ſed implemini ſpiritu ſancto loquentes uobiſmetipſis in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus ueſtris domino, gratias agentes ſemper pro omnibus, in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,deo & patri,ſubiecti inuicem in timore Chriſti. State itaq; fratres, & tenete traditiones apoſtolorum & apoſtolicæ ſedis, ut dominus noſter Ieſus Chriſtus,& pater noſter,qui dilexit nos,& dedit conſolationem ęternam,& ſpem bonam in gratia, exhortetur corda ueſtra, & confirmet in omni opere & in ſermone bono. De cætero fratres orate pro nobis ut ſermo domini currat & clarificetur ſicut & apud uos,& ut liberemur ab importunis & malis hominibus. Non enim omnium eſt fides. Fidelis autem deus eſt qui confirmabit uos, & cuſtodiet à malo. Quapropter ponite indeſinenter corda ueſtra in uirtute dei,& reſiſtite ſemper malis,& enarrate hæc,iuxta uocem prophetæ,in progenies alteras,quoniã hic eſt deus deus noſter in æternum,& ipſe reget nos in ſecula. Vnde uos qui in ſpecula à domino eſtis conſtituti,cõprimere & repellere eos ſummopere debetis,qui fratribus inſidias præparant, aut in eos ſeditiones, & ſcandala excitant: facile eſt enim hominem uerbo fallere,ſed non dominum. Ideo hos reprehendere, & ab his uos auertere oportet, quatenus extincta funditus huiuſmodi caligine lucifer eis reſplendeat,& lætitia oriatur in cordibus eorum. Confidimus autem de uobis fratres in domino,quoniam quæ præcepimus & facitis,& facietis. Quanto enim beneficia ueſtra his amplius exhibetis,tanto maiorem uiciſſitudinem ab omnipotenti deo, cui ſeruiunt, expectatis. Omnipotens deus ſua uos protectione cuſtodiat, honoremq; præceptumq; ſeruare concedat, & gloria honorq; deo patri omnipotenti,eiuſq; unigenito filio ſaluatori noſtro cum ſpiritu ſancto ſit in ſecula ſeculorum, Amen.

IN EVTYCHIANI EPISTOLAM ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Sub Felice pontifice Rom. quem mox Eutychianus ſequutus eſt,orta eſt Manichæorum hæreſis,neſcio furioſior ne an ſtultior,de Chriſti diuinitate,& permixtione naturarum. In quos quantum eſt perexiguum illud uitæ tempus,quo præfuit Rom. eccleſiæ licitum,quod fuit,Euſebio teſte,X. menſium,ita Eutychianus inuehitur, ut appareat hoc quæſiſſe maxime optimum uirum, ut abiecto priſtino errore, ad unitatẽ eccleſiæ reuerterentur, docens quædam à Chriſto ita dici, ut uideantur magis noſtro captui adcommodata, quàm quod ratio diuinitatis in eo ita tulerit.

EVTYCHIANI EPISTOLA BETICAE PROVINCIAE SCRIPTA.

CHARISSIMIS fratribus Ioanni, & omnibus per Beticam prouinciam conſtitutis epiſcopis, Eutychianus epiſcopus in domino ſalutem. Hortatur nos æquitas poſtulationis, deſiderio fraternitatis tuæ gratanter annuere, & conſultis tuis breuiter reſpondere. Et quamuis dilectionem tuam ſciam ad omne opus bonum eſſe deuotam,ut tamen efficacior fiat, ad illos qui ſanè non ſapiunt, qualiter de incarnatione ſaluatoris noſtri informare debeas,mandamus. Vnum igitur hoc immobile fundamentum,una hęc felix fidei petra Petri ore cõfeſſa, Tu es, inquit Chriſtus,filius dei uiui,tanta in ſe argumenta ſuſtinens ueritatis,quantæ peruerſitatis queſtiones & infidelitatis calumniæ mouebuntur. Iam in cæteris diſpenſatio uoluntatis paternæ ſit erga partus & corpus,

Matth.16

corpus, poſtquam crux, mors, inferi, ſalus noſtra eſt. Humani enim generis cauſa, dei filius natus ex uirgine eſt & ſpiritu ſancto, ipſo ſibi in hac operatione famulante, & ſua, dei uidelicet inumbrante uirtute, corporis ſibi initia conſeuit, & exordia carnis inſtituit, ut homo factus ex uirgine, naturam in ſe carnis acciperet, per quam huius admixtionis ſocietatem, ſanctificatũ in eo uniuerſi generis humani corpus exiſteret. Et quemadmodum omnes in ipſo per id quod corporeum ſe uoluit conderentur, ita rurſum in omnes ipſe per id quod eius inuiſibile erat, † reformaret. Dei igitur imago inuiſibilis, pudorem humani exordij non recuſauit, & per conceptionem, partum, uagitum, & cunas, omnesq; naturæ noſtræ contumelias tranſcurrit. Quid tandem dignum à nobis tanto dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis à deo ergo originis unus unigenitus deus, in corporis humani formam ſanctæ uirginis utero inſertus, adcreſcit: qui omnia continet, intra quem, & per quē cuncta ſunt, humani partus lege profertu: ad cuius uocem archangeli tremunt, cœlum & terra, & omnia huius mundi reſoluuntur elementa. Vagitus infantię auditur. Qui inuiſibilis & incõprehenſibilis eſt, non uiſu, ſenſu, tactuq; moderandus, cunis eſt obuolutus. Hæc ſi quis indigna deo recolit, tanto ſe maioris officij obnoxium confitetur, quanto minus hæc dei conuenerũt maieſtati. Num ille indiguit homo effici, per quem homo factus eſt? ſed nos eguimus, ut deus caro fieret, & habitaret in nobis: id eſt, aſſumptione carnis, unus interna uniuerſæ carnis incoleret: humilitas eius noſtra nobilitas eſt: contumelia eius, honor noſter. Quod ille deus in carne conſiſtit, hoc nos uiciſſim in deum ex carne renouati: nam is planè uitam ſuam neſcit, qui Chriſtum Ieſum ut uerum deum, ita & uerum hominem ignorat: & eiuſdem periculi eſt, Ieſum Chriſtũ, uel ſpiritum ſanctũ deum, non credere, uel carnem noſtri corporis denegare. Omnis ergo qui cõfitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Hæc uerbum caro factum loquebatur, & homo Ieſus Chriſtus, dominus maieſtatis docebat. Mediator ipſe in ſe ad ſalutem eccleſiæ conſtitutus, & ipſo illo inter deum & hominem mediatoris ſacramento utrinq; unus exiſtens, ex unitis in idipſum naturis. Naturæ uero utriuſq; res eadem eſt, ita tamē ut neutra careret in utroq;, ne fortè deus eſſe, homo naſcendo deſineret, & homo rurſum deus manendo non eſſet. Hæc itaq; humanæ beatitudinis fides uera eſt, deum & hominem prædicare, uerbũ & carnem confiteri, neq; deum neſcire quod homo ſit, neq; carnem ignorare quod uerbum ſit. Natus igitur unigenitus deus ex uirgine homo, & ſecundũ plenitudinem temporũ in ſemetipſo profuturus in deum hominem, hunc per omnia euangelici ſermonis modum tenuit, ut ſe dei filium credi doceret, & hominis filium prędicaret & admoneret, loquens & gerens homo quæ dei ſunt, loquens & gerens deinde deus uniuerſa quæ hominis ſunt, ita tamē ut in ipſo illo utriuſq; generis ſermone, nũquam niſi cum ſignificatione & hominis loquutus & dei ſit. Hæc itaq; fallendi ſimplices atq; ignorantes, hæreticis occaſio eſt, ut quæ ab eo ſecundũ hominem dicta ſunt, dicta eſſe ſecundum diuinę naturæ infirmitatem mentiantur. Et quia unus idem eſt loquens omnia, quæ loquitur de ſemetipſo, omnia eum de diuinitate loquutum eſſe cõtendant. Nec ſanè negamus, totum illum, qui ei manet, naturæ ſuæ eſſe ſermonem. Sed ſi Ieſus Chriſtus, & homo & deus, & neq; cum homo ſit, tum primum deus, neq; tum cum & homo ſit & deus, tum non etiam deus, neq; per hominem in deo, nõ totus homo, totus deus unũ atq; idem eſt, neceſſe eſt dicatur eius ſacramentũ eſſe totius generis. Et cum in eo ſecundũ tempus diſcernis hominem à deo, dei tunc atq; hominis diſcerne ſermonem: & cum deum atq; hominem in tempore confiteris, dei atque hominis in tēpore dicta dijudica. Cum uero ex homine & deo rurſum totius ho-

†referretur

Humilitas Chriſti noſtra nobilitas eſt.

Matth. 10

minis, totius iam dei tempora intelligis, si quidem illud ad demonstrationem temporis dictum est, tempori coaptato quæ dicta sunt, ut cum aliud sit ante hominem deus, aliud sit homo & deus, aliud sit post hominem & deum, totus homo & totus deus, non confundas temporibus & generibus dispensationis sacramentum, cum pro qualitate generū, ac naturarū, alium cum sacramento hominis necesse est sermonē fuisse nō nato, alium adhuc morituro, alium etiā & non. Nostri igitur causa hæc omnia Iesus Christus gerens, & corporis nostri homo natus, secundū consuetudinem naturæ nostræ loquutus est, non tamen omittens naturæ suæ esse quod deus est. Nam etsi in partu, & passione, & morte, naturæ nostræ rem peregerit, res tamen omnes uirtute naturæ suæ gessit. Vides'ne ita deum & hominē prædicari, ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputetur? Non tamen ut alius sit qui mortuus est, & alius sit per quem mortuus resurgit. Spoliata enim carne Christus est mortuus, & rursum Christū à mortuis excitans, idem Christus carne se expolians. Naturā dei in uirtute resurrectionis intellige, dispensationē hominis in morte agnosce. Et cum sint utraq; suis gesta naturis, unum tamē Christum Iesum eum memēto esse, qui utrunq; est. Hæc igitur demonstranda à me paucis fuere, ut utriusq; naturæ formā tractari in domino Iesu Christo meminissemus: quia qui manēs in forma dei, formā serui suscepit, ipse diuinitatem nequaquā amisit. Cæterum fratres hortamur uos, ut moneatis eos conuerti ad deum: unde scriptū est: Fili nō tar-

Eccl. 5 des conuerti ad dominū, & ne differas de die in diem. Subitò enim ueniet ira illius, & in tempore uindictæ disperdet te. Noli anxius esse in diuitijs iniustis, nihil proderunt tibi in die obductionis & uindictæ. Non uentiles te in omnem uentum, & non eas in omni uia. Sic enim peccator probatur duplici lingua. Esto firmus in uia dei, & in ueritate sensus tui & scientia, & prosequatur te uerbum pacis & iustitiæ. Esto mansuetus ad audiendū uerbum dei, ut intelligas, & cum sapientia proferes responsum uerū. Si est tibi intellectus responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in uerbo indisciplinato, & cōfundaris. Honor & gloria in sermone sensati, lingua imprudentis subuersio illius. Non appelleris susurro, & lingua tua capiaris & cōfundaris. Super furem enim est cōfusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguem. Susurratori autem odiū & inimicitia & contu-

Eccl. 6 melia. Iustifica pusillū, & magnum similiter. Noli fieri pro amico inimicus proximo, improperiū enim & contumeliā malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ uelut taurus, ne fortē elidatur uirtus tua per stultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris uelut lignū aridum in eremo. Anima enim nequam disperdit qui se habet, & in gaudiū inimici dat illum, & deducit in sortem impiorū. Talibus uos exhortationibus fratres uicissim monete, & bona semper sectamini, malaq; uitate. Magnis enim studijs, secundū beatum apostolū, præcauendū est, ne fides & disciplina domini blasphemetur, etsi illa nonnunquā sinenda sunt, quę si cęterorū constet integritas, sola nocere non ualeant, illa tamen sunt magnopere præcauenda quę recipi sine manifesta decoloratione nō possunt. Et si ea ipsa quę nullo detrimēto aliquoties indulgenda creduntur, rerum temporumq; cogit intuitus, uel accelera tæ prouisionis respectus accusat, quanto magis illa nullatenus sunt mutilanda, quæ nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas? Idcirco fratres ista prætulimus, ut hæ species quas non licet offerri super altare iuxta constitutionem Apostolorū, eorumq; successorū, ad domum sacerdotū deferantur, & à sacerdotibus benedicantur, & per simplicē benedictionē benedicta demū populis sumantur. Fabæ tantum & uuæ, & cætera quæ Apostoli constituerunt, super altare offerantur. Optamus igitur fratres charissimi, & totis omnipotentē dominū precibus exoramus, ut dilectionem uestram in amoris sui constantiam faciat magis ma-

gisq;

giſq; ferueſcere, atq; in pace eccleſiæ in una uos concedat manere concordia. Admonemus etiam fraternitatem ueſtram, ut in commiſſis uobis animabus, ſolerter inuigiletis, animarumq; magis lucris, quàm cõmodis uitæ præſentis intendatis. In continendis uero ac in diſponendis rebus eccleſiaſticis diligentes cuſtodes exiſtatis, ut omni ex parte, ſuſceptum uos condigne geſſiſſe paſtoris officium, uenturus iudex cum ad iudicandum uenerit, debeat approbare. Omnipotens autem deus ſua uos protectione cuſtodiat, honoremq; à domino uobis collatum, moribus ſeruare concedat, atq; cum multiplici fructu animas uobis cõmiſſas ad paſcua ęterna adducere, & ſibi cõdigne repræſentare adiuuet, uosq; inter ſanctos & electos ſuos collocare dignetur. DATA pridie idus Aprilis, Aureliano & Marcello VV. CC. COSS.

IN CONSTANTINI IMP. CONFESSIONEM ARGVMENTVM PER IOANNEM SICHARDVM.

SVperuacaneum eſt hic, poſt tot egregios rerum ſacrarum ſcriptores, admonere cuiuſmodi antiquitus fuerit confeſſio: tamen quod huius loci eſt, obiter uelut digito oſtendam. Solebant enim & Imperatores palàm teſtari ſententiam ſuam, id quod ex Euangelijs agere iubemur. Qui eni n, inquit Chriſtus, me confitebitur apud homines, & ego confitebor eum apud patrem meum, qui eſt in cœlis. Fiebant autem ab Imperatoribus maiore adparatu, ut quo longius illud emanaret, hoc eſſent plures qui non dubitarent huic fidei nomen dare, quam uidiſſent iam imperatorem ipſum amplexum. Et quia in alijs tales ferè ſumus, quales uidemus principes qui rebus præſunt, fecit hic quoq; illa de fide Chriſtiana profeſſio uulgo animum, ut eſſe principibus quamſimillimi uellent, impunitate præſertim iam data, & præeunte ipſo Imperatore. Ita paſſim in antiquis bibliothecis licet uidere confeſſiones Iuſtiniani, Carli Magni, & Friderici tertij, quibus tanquam ſigno dato, ad fidem Chriſtianam uocarentur, quibus per principum tyrannidem hoc non ſatis tutò antea licebat.

Confeſſio.

Carlus Magnus.

CONFESSIO CONSTANTINI IMPERATORIS.

IN NOMINE ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, patris ſcilicet, & filij, & ſpiritusſancti, Imperator Cæſar Flauius Conſtantinus, in Chriſto Ieſu, uno ex eadem ſancta trinitate, ſaluatore domino deo noſtro, fidelis, mãſuetus, maximus, beneficus, Alamanicus, Goticus, Sarmaticus, Germanicus, Britãnicus, Hunnicus, pius, felix, uictor, ac triũphator ſemper auguſtus, Sanctiſſimo ac beatiſſimo patri patrum Syluestro urbis Romę epiſcopo, atq; omnibus eius ſucceſſoribus, qui in ſede beati Petri uſq; in finẽ ſeculi ſeſſuri ſunt pontificibus, necnon & omnibus Reueren. & deo amabilibus catholicis epiſcopis eidem ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ, per hanc noſtrã Imperialem conſtitutionem ſubiectis, in uniuerſo orbe terrarũ, nunc & in poſterum cunctis retro temporibus conſtitutis, Gratia, pax, charitas, gaudiũ, longanimitas, miſericordia à deo patre omnipotẽte, & Ieſu Chriſto filio eius, & ſpiritu ſancto cum omnibus uobis. Ea quæ ſaluator & redemptor noſter dominus noſter Ieſus Chriſtus altiſſimi patris filius, per ſuos ſanctos apoſtolos Petrum & Paulũ, interueniente patre noſtro Syluestro ſummo pontifice, mirabiliter dignatus eſt, liquida narratione per huius noſtræ Imperialis inſtitutionis paginam, ad indaginem omnium populorũ, in uniuerſo orbe terrarũ, noſtra ſtuduit propagare manſuetiſſima ſerenitas. Primum quidem fidem noſtram, quam à præfato beatiſſimo patre & oratore noſtro Syluestro uniuerſali pontifice edocti ſumus, intima cordis confeſſione, ad inſtruendas omnium ueſtrûm mentes, proferentes, & ita demum miſericordiã dei ſuper nos diffu

sam annunciantes. Nos enim uos scire uolumus, sicut per anteriorem nostram sacram pragmaticam iussionem significauimus, nos à culturis idolorum, simulacris mutis & surdis, manufactis, diabolicis compositionibus, atq; ab omnibus satanæ pompis recessisse, & ad integram Christianorũ fidem, quæ est uera lux, & uita perpetua, peruenisse: credentes, iuxta id quod nos idem almificus summus pater, & doctor noster Syluester instruit pontifex, in deum patrem omnipotentẽ, factorem cœli & terræ, uisibilium omniũ & inuisibilium, & in Iesum Christum filium eius, unicum dominũ nostrum, per quem omnia facta sunt, & in spiritũ sanctum dominum & uiuificatorẽ uniuersæ creaturæ: hoc est, patrem, & filiũ, & spiritũ sanctum confitemur, ita ut in trinitate perfecta, & plenitudo sit diuinitatis, & unitas potestatis, pater deus, filius deus, & spiritus sanctus deus, & tres unũ sunt in Christo Iesu: tres itaq; formæ, sed una potestas. Nam deus semper sapiens, edidit ex se per quod essent gignenda secula uerbum. Et quando eodem solo suæ sapientiæ uerbo, uniuersam ex nihilo formauit creaturam, cum eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis cœlorũ uirtutibus, & uniuersis terræ materijs, pio sapientiæ suæ nutu, ad imaginem & similitudinem suam primũ de limo terrę fingens hominem, hunc in paradiso posuit uoluptatis, quem antiquus serpens, & hostis inuidens diabolus, per amarissimum ligni uetiti gustum, exulem ab eisdem effecit gaudijs, eoq; expulso non desinit sua uenenosa multis modis protelare iacula, aut à uia ueritatis humanũ abstrahens genus, idolorum culturæ, uidelicet creaturæ & non creatori deseruire suadeat, quatinus per hoc eos quos suis uoluerit irretire insidijs, secum æterno afficiat cõcremandos supplicio. Sed deus noster misertus plasmę suę, dirigens sanctos suos prophetas, per quos lumen futuræ uitæ ad aduentũ uidelicet filij sui domini dei & saluatoris nostri Iesu Christi annuncians, misit eundem filium suum unigenitũ, & sapientiæ uerbũ, qui descendens de cœlis, propter nostrã salutem, natus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: non amisit quod fuerat, sed cœpit esse quod non erat. Deum perfectum, & hominẽ perfectum, ut deus, mirabilia perficiens, & ut homo, humanas passiones sustinens: ita uerum hominẽ, & uerum deum, uerum hominẽ fuisse nullo modo ambigamus. Electisq; XII. apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine coruscauit. Confitemur eundem dominũ nostrum Iesum Christum, & implesse legem & prophetas, passum, crucifixum secundũ scripturas, tertia die à mortuis resurrexisse, assumptũ in cœlos, atq; sedentem ad dexteram patris, inde uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius imperij non erit finis. Hæc est enim fides nostra orthodoxa, à beatissimo patre nostro Syluestro summo pontifice nobis prolata. Exhortantes idcirco omnem populum, & diuersas gentiũ nationes, hanc fidem tenere, colere, ac prædicare, & in sanctę trinitatis nomine baptismi gratiam consequi, & dominũ Iesum Christum saluatorẽ nostrum, qui cum patre & spiritu sancto per infinita uiuit & regnat secula, quem Syluester beatissimus noster pontifex in uniuersali prędicat, corde deuoto adorare. Ipse enim dominus deus noster misertus mihi peccatori, misit sanctos suos apostolos ad uisitandũ nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, & abstractum à tenebris, ad ueram lucem & agnitionem ueritatis me peruenire gratulamini. Nam dum ualida squalloris lepra totam mei corporis inuasisset carnem, & multorũ medicorum conuenientium cura adhiberetur, nec unius quidem promerui salutem. Ad hæc aduenerunt sacerdotes Capitolij, dicentes mihi debere fieri fontem in Capitolio, & cõpleri hũc innocentium sanguine calente, & in eo loco me posse mundari. Et secundum eorum dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum uellent sacrilegi paganorum sacerdotes eos mactare, & ex eorum sanguine fontem repleri, cernens serenitas nostra lachrymas matrum eorum, ilico exhorrui facinus, misertusq; eis,

proprios

proprios illis restitui præcepimus filios suos, datisq; uehiculis, & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur transacta die, nocturno nobis facto silentio, dum somni tēpus aduenisset, adsunt apostoli, sanctus Petrus & Paulus, dicentes mihi: Quoniam flagitijs posuisti terminum, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus à Christo domino deo nostro, dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quodcunq; indicamus tibi. Syluester episcopus ciuitatis ad montē Soracten persequutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet, hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendat, in qua dum te tertio merserit, omnis te ualitudo ista deserat lepræ: quod cum factum fuerit, hanc uicissitudinem tuo saluatori compensa. Te autem ipsum in hac parte purifica, ut relicta omni superstitione idolorum, deum uiuum uerum, qui solus est & uerus, adores & excolas, & ad eius uoluntatem attingas. Exurgens igitur à somno protinus iuxta id quod à sanctis apostolis admonitus sum peregi, aduocatoq; eodem præcipuo & magnifico patre, & illuminatore nostro Syluestro, omnia à sanctis apostolis mihi pręcepta dixi uerba, percunctatiq; eum sumus, qui isti dij essent Petrus & Paulus. Ille uero ait, non eos deos uere dici, sed apostolos saluatoris nostri Iesu Christi. Et rursus interrogare cœpimus eundem Syluestrum, utrum ipsorum apostolorū imaginem expressam haberet, ut ex pictura disceremus, hoc esse quod reuelatio docuerat. Tunc idem uenerabilis pater imagines eorundem apostolorū per diaconem suum exhiberi pręcepit, quas dum aspicerem, & eorū quos in somno uideram figuratos in ipsis imaginibus cognouissem uultus, ingenti clamore corā omnibus satrapibus meis confessus sum eos esse, quos in somno uideram. Ad hæc beatiss. Syluester indixit nobis pœnitentiæ tempus intra palatium nostrum Lateranēse, in uno cilicio, ut omnia quæ à nobis impie peracta, atq; iniuste disposita fuerant, uigilijs, ieiunijs, atque lachrymis, & orationibus apud saluatorem nostrū Iesum Christū impetraremus. Deinde per manus impositionem clericorum usq; ad ipsum præsulem ueni, ibiq; abrenuncians satanę pompis, & operibus eius, uel uniuersis idolis manufactis, credere in deum patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, uisibilium & inuisibilium, & in Iesum Christū filium eius unicum dominum nostrum, qui natus est de spiritu sancto, ex Maria uirgine, spontanea uolūtate coram omni populo professus sum. Benedictoq; fonte illic me trina mersione unda salutis purificauit. Leuatoq; me de uenerabili fonte, indutus uestibus candidis, septiformis spiritus sancti consignationem adhibuit, beati chrismatis unctione, & uexillum sanctæ crucis in mea fronte liniuit, dicens: Signat te deus sigillo fidei suæ, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, in consignationē fidei. Cunctusq; clerus respondit, Amē. Et adiecit præsul: Pax tibi. Prima itaq; die post perceptum sacri baptismatis mysterium, & post curationem corporis mei à lepræ squallore, agnoui non esse alium deum, nisi patrem, & filium, & spiritum sanctum, quem beatissimus Syluester prædicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate. Nam omnes dij gentium, quos usq; hactenus colui, dæmonia, opera hominū manufacta comprobantur. Etenim quantam potestatem idem saluator noster suo apostolo beato Petro contulerit in cœlo ac terra, lucidissime nobis idem uenerabilis pater edixit, dum fidelem eum in sua interrogatione inueniens, ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & dominus suo discipulo adiunxit, inquiens: Et tibi dabo claues regni cœlorū, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis, & quodcunq; solueris super terram, erit solutum in cœlis. Et dum hęc prędicante beato Syluestro agnoscerē, ex beneficijs ipsius beati Petri integrę me sanitati cōperi redditū.

DE PRIMITIVA ECCLESIA ET SYNODO NICENA.

EMO qui ſcripturas diuinas legit, ignorat, quod in principio naſcentis eccleſiæ diſcipulis in unum congregatis cum multitudine credentium, in quibus erat cor unum, & anima una, quiꝗ uendentes prędia & poſſeſſiones ſuas afferebant, & diuidebatur ſingulis prout cuiꝗ opus erat. Futurã nanꝗ eccleſiam in gentibus apoſtoli præuidebant, maximeꝗ quia dominus illis prædixerat, euntes in mundum uniuerſum prædicate Euangelium. Vel quia expellendi erant à Iudæa, nouerant ſe in gentibus diſpergendos, eccleſiamꝗ congregandam ex rudi populo. Idcirco prędia in Iudęa minime ſunt adepti, ſed precia tantummodo ad fouendos egentes. At uero cum inter turbines & aduerſa mundi ſuccreſceret eccleſia, eouſꝗ peruenit ut non ſolum gentes, ſed etiam Romani principes (qui penè totius orbis monarchiam tenebant) ad fidem Chriſti & baptiſmi ſacramenta concurrerent. Ex quibus uir religioſiſſimus Conſtantinus primus fidem ueritatis patenter adeptus, licentiã dedit per uniuerſum orbem ſuo degẽtes imperio non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandas eccleſias, & prædia tribuenda cõſtituit. Deniꝗ idem præfatus princeps donaria immenſa, & fabricam templi primæ ſedis beati principis apoſtolorũ inſtituit, adeò ut ſedem imperialem quam Romani principes poſſederant, relinqueret, & beato Petro ſuiſꝗ præſulibus profuturam cõcederet. Idem uero præſidens in ſancta ſynodo quæ apud Nicenum congregata eſt, cum querelam quorundam cõſpiceret coram ſe deferendam, ait: Vos à nemine dijudicari poteſtis, quia ſolius dei iudicio reſeruamini, dij etenim uocati eſtis: idcirco non poteſtis ab hominibus iudicari. Ab illo etenim tempore & deinceps uiri religioſiſſimi non ſolum poſſeſſiones, & prædia quæ poſſederant, ſed etiam ſemetipſos domino cõſecrarunt, ędificantes baſilicas in ſuis fundis in honore ſanctorũ martyrum, per ciuitates ac monaſteria innumera, in quibus cœtus domino ſeruientium conueniret. Deniꝗ reges & præſides ac magiſtratus non ſolum hanc licentiam tribuere, ſed etiam ipſi propria largiti ſunt per uniuerſa regna terrarum, unde alerentur egentes qui nihil in mundo poſſidebant, eccleſiæꝗ dei fabricarenĩ atꝗ reſtaurarentur, deoꝗ & eccleſiæ eius rite famulantibus ſeruiſꝗ illius ſupplementa (ut abſꝗ neceſſitate eſſent) tribuerentur, ut hæc accipientes poſſent ſecundum monita apoſtoli orationes, poſtulationes, obſecrationes, gratiarum actiones facere pro omnibus hominibus, pro regibus, & qui in ſublimitate ſunt, ut quietam & tranquillam uitam habeant. Et hoc bonum & acceptum eſſe coram deo idem magiſter gentium proteſtatur, cui ſolicitudo omnium eccleſiarum incumbit, quiꝗ epiſcopos regere per
1.Pet.5 ſpiritum ſanctum conſtituit eccleſiam dei. Quibus ait: Paſcite qui in uobis eſt gregem dei, prouidentes non coacte ſed ſponte ſecundũ deum, neꝗ turpis lucri gra-
2.Tim.2 tia, ſed uoluntarie. Cum enim dicat: Nemo militans deo implicat ſe negotijs ſecularibus: quæ enim ſunt negotia ſecularia ſancti canones manifeſtant, & inhibent perſpicue, quod quidã qui in clero uidentur electi, propter lucra turpia conductores alienarum poſſeſſionũ fiant, & ſecularia negotia ſub cura ſua accipiant, domini quidem miniſterium paruipendentes, ſecularium uero diſcurrentes domos, & propter auaritiam patrimoniorum ſolicitudinem ſumentes: decreuit ſancta ſynodus, nullum deinceps clericum aut poſſeſſiones conducere, aut negotijs ſecularibus ſe miſcere, præter pupillorum & orphanorum, aut ſi fortè epiſcopus ciuitatis eccleſiaſticarũ rerum ſolicitudinẽ habere præcipiat, ut liquidò patet, quia alia ſunt negotia ſecularia alia eccleſiaſtica. Nónne Moyſes in ſeculo erat cum crebro tabernaculum intraret & exiret, qui intus contemplatione raptus, foris infirmantium

negotijs

negotijs urgebatur: intus dei arcana conſiderans, foris onera carnalium portabat. Cuius typũ ſacerdotes in eccleſia agere debent, ut dum foras exeunt ad exequenda negotia pro neceſſitatibus ſubditorum, intus ad ſe redeant per contemplationem mandatorum: ſicut Paulus qui cœleſtibus ſecretis inſeritur, & tamen per condeſcenſionis uiſcera carnalium cubile perſcrutatur. Sic & Iacob aſcendentes & deſcendentes angelos uidit, quia uidelicet rectores eccleſiæ non ſolum deo contemplando ſuperna appetunt, ſed deorſum quoque ad membra illius miſerando deſcendunt. Et dum ſacerdotes horum facta imitantur, & ſe cuſtodiunt, & ſubditorum onera portant, uidentur tales eſſe, quales idem egregius prædicator dicit, ut qui utuntur hoc mundo tanquam non utantur, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt tanquam non poſſidentes.

EDICTVM DOMINI CONSTANTINI IMPERATORIS.

IN NOMINE ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, patris ſcilicet & filij, & ſpiritus ſancti, Imperator Cæſar Flauius Conſtantinus in Chriſto Ieſu uno ex eadem trinitate ſancta ſaluatore domino deo noſtro, fidelis, manſuetus, beneficus, alemanicus, gothicus, ſarmaticus, germanicus, britannicus, unicus, pius, felix, uictor, ac triũphator ſemper auguſtus, ſanctiſſimo ac beatiſſimo patri Syluestro urbis Romæ Epiſcopo & Papæ, atque omnibus eius ſucceſſoribus qui in ſede beati Petri uſq; in finem ſeculi ſeſſuri ſunt pontificibus, necnon & omnibus reuerẽdiſſimis & deo amabilibus catholicis epiſcopis, eidem ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ per hanc noſtram imperialem conſtitutionem ſubiectis, in uniuerſo orbe terrarũ nunc & in poſteris cunctis retro temporibus conſtitutis, gratia, pax, charitas, gaudium, longanimitas, miſericordia à deo patre omnipotente, & Ieſu Chriſto filio eius, & ſpiritu ſancto, cum omnibus uobis. Ea quæ ſaluator & redemptor noſter dominus noſter Ieſus Chriſtus altiſſimi patris filius per ſuos ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulũ, interueniente patre noſtro Syluestro ſummo pontifice & uniuerſali Papa, mirabiliter dignatus eſt operari, liquida narratione per huius noſtræ imperialis inſtitutionis paginã ad cognitionem omnium populorum in uniuerſo orbe terrarũ ſtuduit propagare noſtra manſuetiſſima ſerenitas. Primum quidem noſtram fidem quam à præfato beatiſſimo patre & oratore noſtro Sylueſtro uniuerſali pontifice docti ſumus, intima cordis confeſſione ad inſtruendas omnium ueſtrûm mentes proferentes, & ita demum dei miſericordiam ſuper uos diffuſam annunciantes. Noſſe enim uos uolumus, ſicut per anteriorem noſtram ſacram pragmaticam iuſſionem ſignificauimus, nos à culturis idolorum, ſimulacris mutis & ſurdis, manufactis, diabolicis cõpoſitionibus, atq; ab omnibus ſatanæ pompis receſſiſſe, & ad integram chriſtianorum fidem quæ eſt uera lux & uita perpetua perueniſſe, credentes, iuxta id quod nos idem almificus ſummus pater & doctor noſter Sylueſter pontifex inſtruxit, in deum patrẽ omnipotentẽ factorem cœli & terræ, uiſibiliũ omniũ & inuiſibilium. Et in Ieſum Chriſtum filium eius unigenitum dominum noſtrum, per quem creata ſunt omnia. Et in ſpiritum ſanctum dominum & uiuificatorem uniuerſæ creaturæ. Hos patrem & filium & ſpiritũ ſanctum confitemur ita, ut in trinitate perfecta & plenitudo ſit diuinitatis & unitas poteſtatis: pater deus, filius deus, & ſpiritus ſanctus deus, & tres unum ſunt in Ieſu Chriſto. Tres itaq; formæ, ſed una poteſtas. Nam ſapiẽs retro ſemper deus, edidit ex ſe per quod ſemper erant gignenda ſecu-

la uerbum. Et quando eodem solo suæ sapientiæ uerbo uniuersam ex nihilo formauit creaturã, cum eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis cœlorum uirtutibus, & uniuersis terræ materijs, pio sapientiæ suæ nutu ad imaginem & similitudinem suam primum de limo terræ fingens hominẽ, hunc in paradiso posuit uoluptatis. Quem antiquus serpens & hostis inuidens diabolus per amarissimum ligni uetiti gustum, exulem ab eisdem fecit gaudijs, eoq; expulso non desinit sua uenenosa multis modis protelare iacula, ut à uia ueritatis humanum abstrahens genus, idolorum culturæ, uidelicet creaturæ, & non creatori deseruire suadeat, quatenus per hos eos, quos suis uoluerit irretire insidijs, secũ ęterno efficiat contremandos supplicio. Sed deus noster misertus plasmatis sui, dirigens sanctos suos prophetas, per quos lumen futuræ uitæ, aduentum uidelicet filij sui domini dei & saluatoris nostri Iesu Christi annuncians, misit eundem unigenitum filium suum & sapientiæ uerbũ. Qui descendens de cœlis propter nostram salutem, natus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, non amisit quod fuerat, sed cœpit esse quod non erat. Deum perfectum & hominem perfectum, ut deus mirabilia perficiens, & ut homo humanas passiones sustinens, ita uerbum hominem & uerbum deum prædicante patre nostro Syluestro summo pontifice intelligimus, ut uerum deum uerũ hominem fuisse nullo modo ambigamus. Electisq; duodecim Apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine coruscauit. Confitemur eundem dominum Iesum Christum adimplesse legem & prophetas, passum, crucifixum secundum scripturas, tertia die à mortuis resurrexisse, assumptum in cœlos, atq; sedentem ad dexteram patris, inde uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius imperij non erit finis. Hęc est enim fides nostra catholica & orthodoxa, à beatissimo patre nostro Syluestro summo pontifice nobis prolata. Exhortans idcirco omnem populum & diuersas gentium nationes hanc fidem tenere, colere, & prædicare, & in sanctæ trinitatis nomine aptissime gratiam consequi, & dominum nostrum Iesum Christum saluatorem, qui cum patre & spiritu sancto per infinita secula uiuit, & regnat, quẽ Syluester beatissimus pater noster uniuersalis pontifex prædicat, corde deuoto adorare. Ipse enim dominus noster misertus mihi peccatori, misit sanctos suos Apostolos ad uisitandum nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, & abstractum à tenebris ad ueram lucem & agnitionem me uenisse gratulamini. Nam dum ualida squalloris lepra totam mei corporis inuasisset carnem, & multorum medicorũ conuenientium cura adhiberetur, nec ullius quidem cura promeruissemus salutẽ. Ad hoc uenerunt sacerdotes Capitolij dicentes, mihi debere fieri fontem in Capitolio, & cõpleri hunc innocentiũ sanguine, & in eo calente loco me posse mundari. Et secundũ eorum dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum uellent sacrilegi paganorũ sacerdotes eos mactari, & ex eorum sanguine fontem repleri, cernens serenitas nostra lachrymas matrum eorum, ilico exhorrui facinus, miseratusq; eas proprios illis restitui præcepimus filios suos, datisq; uehiculis & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur transacta die, nocturna nobis facta silentia, dum somni tempus aduenisset, assunt Apostoli sanctus Petrus & Paulus dicentes mihi: Quoniã flagitijs posuisti terminũ, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus à Christo domino deo nostro dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quodcunq; indicamus tibi. Syluester episcopus huius ciuitatis ad montem Soracten persecutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebram fouet, hunc ad te cum adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendet, in qua dum te tertio merserit, omnis te ualitudo ista deseret lepræ. Quod dum factum fuerit, hanc uicissitudinem tuo saluatori compensa, ut omnes iussu tuo per totum orbem

orbem restaurentur ecclesiæ. Te autem ipsum in hac parte purifica, ut relicta omni superstitione idolorũ, deum uiuum & uerum, qui solus est & uerus, adores & excolas, ut ad uoluntatẽ attingas. Exurgẽs igitur à somno, protinus iuxta id quod à sanctis apostolis admonitus sum, peregi: aduocatoq; eodem præcipuo & magnifico patre & illuminatore nostro Syluestro uniuersali Papa, omnia à sanctis Apostolis mihi præcepta dixi uerba. Percontati sumus ab eo qui isti dij essent Petrus & Paulus. Ille uero non eos deos uere dici, sed Apostolos saluatoris nostri domini dei Iesu Christi respondit. Et rursum interrogare cœpimus eundem beatissimum Papam, utrum istorum apostolorũ imagines expressas haberet, ut ex pictura disceremus hos esse quos reuelatio docuerat. Tunc idem uenerabilis pater imagines eorundem Apostolorũ per diaconũ suum exhiberi præcepit: quas dum aspicerem, & eorum quos in somno uideram figuratos in ipsis imaginibus cognouissem uultus, ingenti clamore coram omnibus satrapis meis confessus sum eos esse quos in somno uiderã. Ad hæc beatissimus idem Syluester pater noster urbis Romæ episcopus indixit nobis pœnitentiæ tempus intra palatium nostrum Lateranense, in uno cilicio, ut omnia quæ à nobis impie peracta atq; iniuste disposita fuerant, uigilijs, ieiunijs atq; lachrymis & orationibus apud dominũ nostrum Iesum Christum saluatorẽ impetraremus. Deinde per manus impositionẽ clericorũ, usq; ad ipsum pręsulem ueni, ibiq; renuncians satanę pompis & operibus eius, uel uniuersis idolis manufactis, credere me in deum patrem omnipotentem factorem cœli & terrę, uisibilium & inuisibilium, & in Iesum Christum filium eius unicum dominum nostrum, qui natus est de spiritu sancto, ex Maria uirgine, spontanea uolũtate coram omni populo professus sum. Benedictoq; fonte illic me trina mersione unda salutis purificauit. Positoq; me in fontis gremio, manum de cœlo me contingentem proprijs oculis uidi: de qua mundus exurgens, ab omni me lepræ squallore mundatum agnoscite, leuatoq; me de uenerabili fonte, indutus uestibus candidis septiformis gratiæ sancti spiritus consignationem adhibuit beati chrismatis unctione, & uexillum sanctæ crucis in mea fronte liniuit dicens: Signet te deus sigillo fidei suæ, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, in consignatione fidei. Cunctusq; clerus respondit, Amen. Et adiecit pręsul, pax tibi. Prima itaq; die post perceptum sacri baptismatis mysterium, & post curationem corporis mei à lepræ squallore, agnoui non esse alium deum nisi patrem & filium & spiritum sanctum, quem beatus Syluester Papa prędicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate. Nam omnes dij gentium quos usq; hactenus colui, dæmonia, opera hominũ manufacta comprobantur. Etenim quantã potestatẽ idem Saluator noster suo Apostolo beato Petro contulerit in cœlo ac terra, lucidissime nobis idem uenerabilis pater edixit, dum fidelem eum in sua interrogatione inueniẽs ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & dominus suo discipulo iniunxit, inquiens: Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Mirum est hoc ualde & gloriosum, in terra ligare & soluere, & in cœlo ligatum & solutum esse. Et dum hæc prædicante beato Syluestro agnoscerem, & beneficijs ipsius beati Petri integerrime sanitati me comperi restitutum, utile iudicauimus unà cum omnibus nostris satrapis & uniuerso senatu, optimatibus meis, etiam & cuncto populo Romano gloriæ Imperij subiacenti, ut sicut in terris uicarius filij dei esse uidetur constitutus, etiam & pontifices qui ipsius principis Apostolorum gerunt uices, principatus potestatem amplius quàm terrena Imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habere uidetur, concessam à nobis nostroq; Imperio obtineant, eligentes nobis ipsum principem Apostolorum uel eius uicarios firmos apud deum esse patronos. Et sicut nostra est terrena Im-

perialis potentia eius ſacroſanctam Romanam eccleſiam decreuimus ueneranter honorare & amplius quàm noſtrum Imperium, & terrenum thronum ſedem ſacratiſſimam beati Petri glorioſe exaltari, tribuentes ei poteſtatem & gloriæ dignitatem atq; uigorem & honorificentiam Imperialem, atq; decernentes ſancimus, ut principatum teneat tam ſuper quatuor præcipuas ſedes, Antiochenam, Alexandrinam, Conſtantinopolitanam, & Hieroſolymitanã, quamq; etiam ſuper omnes in uniuerſo orbe terrarum dei eccleſias. Et pontifex qui pro tempore ipſius ſacroſanctæ Romanæ eccleſię extiterit, celſior & princeps, cunctis ſacerdotibus totius mundi exiſtat, & eius iudicio quæq; ad cultum dei uel fidei Chriſtianorum ſtabilitatem procurandam fuerint, diſponantur. Iuſtum quippe eſt, ut ibi lex ſancta caput teneat principatus, ubi ſanctarum legum inſtitutor ſaluator noſter beatum Petrum apoſtolatus obtinere præcepit cathedram, ubi & crucis patibulum ſuſtinens beatæ mortis ſumpſit poculum, ſuiq; magiſtri & domini imitator apparuit. Et ibi gentes pro Chriſti nominis cõfeſſione colla flectant, ubi eorum doctor beatus Paulus Apoſtolus pro Chriſto extenſo collo martyrio coronatus eſt: illic uſq; in finem quærant doctorem, ubi ſanctum doctoris quieſcit corpus: & ibi proni ac humiliati cœleſtis regis dei ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti famulentur officio, ubi ſuperbi terreni regis ſeruiebant imperio. Interea noſſe uolumus omnem populum uniuerſarum gentium ac nationum per totum orbem terrarum, conſtruxiſſe nos intra palatium noſtrum Lateranenſe eidem ſaluatori noſtro domino Ieſu Chriſto eccleſiam à fundamentis, cum baptiſterio: & duodecim nos ſciatis de eius fundamentis, ſecundum numerum duodecim apoſtolorum, cophinos terræ onuſtatos proprijs aſportaſſe humeris, quam ſacroſanctam eccleſiam caput & uerticem omnium eccleſiarũ uniuerſo orbe terrarum dici, coli, uenerari ac prædicari ſancimus, ſicut per alia noſtra Imperialia decreta conſtituimus. Conſtruximus itaq; eccleſias beatorum Petri & Pauli primorum apoſtolorum, quas auro & argento locupletauimus, ubi & ſacratiſſima eorum corpora cum magno honore recondentes, thecas ipſorum ex electro, cui nulla fortitudo præualet elementorum, conſtruximus, & crucem ex auro puriſſimo & gemmis precioſiſſimis per ſingulas eorum thecas poſuimus, & clauis aureis confiximus. Quibus pro concinnatione luminariorũ, poſſeſſionum prædia contulimus, & rebus diuerſis eas ditauimus, & per noſtram Imperialem iuſſionem ſacram, tam in oriente quàm in occidente, uel etiam ſeptentrionali & meridiana plaga, uidelicet in Iudæa, Græcia, Aſia, Thracia, Aphrica & Italia, uel diuerſis inſulis noſtra largitate eis conceſſimus, ea prorſus ratione, ut per manus beatiſſimi patris noſtri Syluestri pontificis ſucceſſorumq; omnia diſponantur. Gaudeat enim unà nobiſcum omnis populus & gentium nationes uniuerſo orbe terrarum, exhortantes omnes, ut deo noſtro & ſaluatori Ieſu Chriſto immenſas unà nobiſcum referatis gratias, quoniam ipſe deus in cœlis deſuper & in terra deorſum, qui nos per ſuos ſanctos apoſtolos uiſitans, ſanctum baptiſmatis ſacramentum percipere, & corporis ſanitate dignos effecit, pro quo concedimus ipſis ſanctis apoſtolis dominis meis beatiſſimis Petro & Paulo, & per eos etiam beato Sylueſtro patri noſtro ſummo pontifici, & uniuerſalis urbis Romæ Papæ, & omnibus eius ſucceſſoribus pontificibus qui uſque in finem mundi in ſede beati Petri erunt ſeſſuri, atq; de præſenti concedimus palatium Imperij noſtri Lateranenſe, quod omnibus in toto orbe terrarum præfertur atque præcellit palatijs, deinde diadema, uidelicet coronam capitis noſtri, ſimulq; pallium, uel mitram phrygiam, necnon & ſuperhumerale, uidelicet lorum quod imperiale circundare aſſolet collum, uerumetiam & chlamidem purpuream atq; tunicam coccineam, & omnia Imperialia indumenta, ſed & dignitatem Imperialium præſidentiũ equitum, conferentes etiam & Imperialia ſceptra, ſimulq; & cuncta ſigna atque banna etiam, & diuerſa

& diuerſa ornamenta Imperialia, & omnem proceſſionem Imperialis culminis & gloriam poteſtatis noſtræ. Viris enim reuerendiſſimis, clericis diuerſis ordinibus eidem ſacroſanctę Rom. eccleſię ſeruientibus, illud culmen, ſingularitatem, potentiam & pręcellentiam habere ſancimus, cuius ampliſſimus noſter ſenatus uidetur gloria adornari, id eſt, patritios atq; conſules effici, necnon & cæteris dignitatibus Imperialibus eos promulgantibus decorari. Et ſicut imperiales militia, ita & clerum ſanctæ Romanæ eccleſiæ ornari decernimus. Et quemadmodum Imperialis potentia officijs diuerſis, cubiculariorum nempe, oſtiariorum, atq; omnium excubiarum ornatu, ita & ſanctam Romanā eccleſiam decorari uolumus. Et ut ampliſſime pontificale decus præfulgeat, decernimus & hoc, ut clerici eiuſdem ſanctę Romanæ eccleſiæ manipulis & linteaminibus, id eſt, candidiſſimo colore decorari equos, & ita equitari. Et ſicut noſter ſenatus calciamentis utitur cum udonibus, id eſt, candido linteamine illuſtrati, ut ſicut cœleſtia, ita & terrena ad laudem dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuentes ipſi ſanctiſſimo patri noſtro Syluestro urbis Romę Epiſcopo & Papę, & omnibus qui poſt eum in ſucceſſum & perpetuis temporibus aduenerint beatiſſimis pontificibus, pro honore & gloria Chriſti dei noſtri, in eadem dei magna catholica & apoſtolica eccleſia, ex noſtro iudicio, quem placatus proprio conſilio clericare uoluerit, & in numero religioſorum clericorū connumerare nullum ex omnibus præſumentem ſuperbe agere. Decreuimus itaq; & hoc, ut idem uenerabilis pater noſter Syluester ſummus pōtifex, uel omnes eius ſucceſſores pontifices diadema, uidelicet coronam quam ex capite noſtro illi conceſſimus, ex auro puriſſimo & gemmis precioſis uti debeant, & eorum capite ad laudem dei pro honore beati Petri geſtare. Ipſe uero beatiſſimus Papa ſuper coronam clericatus quam gerit ad gloriam beati Petri, omnino ipſa ex auro non eſt paſſus uti corona. Phrygiū quoq; candido nitore ſplendidam reſurrectionē dominicam deſignans eius ſacratiſſimo uertici manibus noſtris impoſuimus, & tenentes frenum equi illius pro reuerentia beati Petri, ſtratoris officium illi exhibuimus, ſtatuentes eodem phrygio omnes eius ſucceſſores ſingulariter uti in proceſſionibus, ad imitationem Imperij noſtri. Vnde ut pontificalis apex non uileſcat, ſed magis amplius quàm terreni Imperij dignitas & gloriæ potentia decoretur, ecce tam palatium noſtrum, ut prædictum eſt, quámque Romanæ urbis, & omnes Italiæ ſeu occidentalium regionum prouincias, loca & ciuitates præfato beatiſſimo pontifici noſtro Syluestro uniuerſali Papæ concedimus atque relinquimus, & ſucceſſorum ipſius pontificum poteſtati & ditioni firma Imperiali cenſura per hanc diualem noſtram ſacram poteſtatem & pragmaticum conſtitutum decernimus diſponendum, atque iuri ſanctę Romanæ eccleſiæ concedimus permanſurum. Vnde congruum proſpeximus noſtrum Imperium & regni poteſtatem orientalibus transferri & tranſmutari regionibus, & in Byzantiæ prouinciæ in optimo loco nomini noſtro ciuitatem ædificari, & noſtrum illic conſtitui Imperium, quoniam ubi principatus ſacerdotum & Chriſtianæ religionis caput ab Imperatore cœleſti conſtitutum eſt, iuſtum non eſt ut illic Imperator terrenus habeat poteſtatem. Hæc uero omnia quæ per hanc noſtram Imperialem ſacram, & per alia diualia decreta ſtatuimus atque confirmauimus, uſque in finem mundi illibata & incōcuſſa permanenda decernimus. Vnde coram deo uiuo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obteſtamur per hoc noſtrum Imperiale conſtitutum, omnes noſtros ſucceſſores, Imperatores, uel cunctos optimates, ſatrapas etiam, ampliſſimum ſenatum, & uniuerſum populum in toto orbe terrarum, nunc & in poſterum, cunctis retro temporibus Imperio noſtro ſubiacentem, nulli eorum quoquomodo licere hæc quæ à nobis Imperiali ſanctione ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ, uel eius omnibus pontificibus con-

ceſſa ſunt refragari aut cōfringere uel in quoquā conuellere. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator aut contemptor extiterit, æternis condemnationibus ſubiaceat innodatus, & ſanctos dei principes apoſtolorū Petrum & Paulum ſibi in præſenti & futura uita ſentiat contrarios, atq; in inferno inferiori concrematus cum diabolo & omnibus deficiat impijs. Huius uero imperialis decreti noſtri paginam proprijs manibus roborantes, ſuper uenerandū corpus beati Petri principis apoſtolorum poſuimus, ibiq; eidem cum apoſtolo ſpondētes nos cuncta inuiolabiliter cōſeruare, & noſtris ſucceſſoribus imperatoribus cōſeruanda in mandatis relinqui, patri noſtro Sylueſtro ſummo pōtifici & uniuerſali Papę, eiusq; cunctis ſucceſſoribus pontificibus domino deo & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto annuente tradimus perhenniter atq; feliciter poſſidenda. Et ſubſcriptio imperialis, diuinitas uos conſeruet per multos annos ſanctiſſimi ac beatiſſimi patres. Datum Romæ ſub tertio die Calend. Aprilium, domino noſtro Flauio Cōſtantino Auguſto quarto, & Gallicano quarto, uiris clariſſimis conſulibus.

Quo tempore actum ſit Nicenum Concilium.

CAnones generalium cōciliorum à temporibus Conſtantini cœperūt. In pręcedentibus nanq; annis perſecutione feruente docendarū plebium, niſi quæ à Romana proceſſerunt ſede, minime dabatur facultas. Inde chriſtianitas in diuerſas hæreſes ſciſſa eſt, quia non erat licentia epiſcopis in unum conuenire niſi tempore ſupradicti Imperatoris, ipſe enim dedit facultatem Chriſtianis libere congregari. Sub hoc etiam ſancti patres in concilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes, iuxta fidem euangelicam & apoſtolicam ſecundum poſt apoſtolos ſymbolum tradiderunt.

NICENI CONCILII PRAEFATIO.

BEATISSIMO Syluano in urbe Roma Apoſtolicę ſedis antiſtite, Conſtantino Auguſto & Licinio Cæſare, conſulatu Palini & Iuliani uirorum clariſſimorū, ab Alexandro CCC.XXXVI. anno menſe Iulio. XIII. Calend. Iulij, propter inſurgentes hęreſes fides catholica expoſita eſt apud Nicæam Bythiniæ, quam ſancta & reuerendiſſima Romana complectitur & ueneratur Eccleſia, quippe quam trecenti decem & octo patres, mediantibus Victore atq; Vincentio religioſiſſimis Romanæ ſedis presbyteris, inſpirante deo, ad obſtruenda Arrij uenena protulerunt. Nam & nōnullæ regulæ ſubnexæ ſunt, quas memorata ſuſcipiens confirmauit Eccleſia. Sciendum eſt ſanè ab omnibus catholicis, quoniam ſancta Eccleſia Romana nullis ſynodicis decretis prælata eſt, ſed euangelica uoce domini, & ſaluatoris noſtri primatū obtinuit, ubi dixit beato *Matth.16* Petro apoſtolo: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ędificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorū, & quæcunq; ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunq; ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Adhibita eſt etiam ſocietas in eadem Romana urbe beatiſſimi apoſtoli Pauli uaſis electionis, qui uno die, unoq; tempore glorioſa morte cum Petro ſub principe Nerone agonizans coronatus eſt, & ambo pariter Eccleſiam ſanctam Romanam Chriſto domino conſecrauerunt, alijsq; omnibus urbibus in uniuerſo mundo ſua præſentia, atq; uenerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus aſſidua apud dominum omnium ſanctorum fundatur oratio, his tamē uerbis Paulus beatiſſimus Apoſtolus Romanis proprio chi*Rom.1* rographo pollicetur, dicens: Teſtis enim mihi eſt deus, cui ſeruio in ſpiritu meo, in Euangelio filij eius, quod ſine intermiſſione memoriam ueſtri facio in orationibus meis.

meis. Prima ergo sedes cœlesti beneficio Romanæ ecclesiæ, quā beatissimi Petrus atque Paulus suo martyrio dedicarunt. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo atq; Euangelista consecrata est, quia & ipse in Aegypto primus uerbū ueritatis directus à Petro prædicauit, & gloriosum suscepit martyrium. Cui uenerabilis successit Abilius. Tertia uero sedes apud Antiochiam eiusdem beati Petri apostoli habetur honorabilis, quia illic priusquā Romam ueniret, habitauit, & Ignatium episcopum constituit, & illic primum nomen Christianorum nouellæ gentis exortum est. Nam & Hierosolymitanus episcopus pro tanti loci reuerentia ab omnibus habetur honorabilis, maxime quod illic primus beatissimus Iacobus qui dicebatur Iustus, qui etiam secundum carnem frater domini nuncupatus est, à Petro, Iacobo, & Ioanne apostolis est episcopus ordinatus. Itaque secundum antiquorū patrum diffinitionem sedes prima in Hierosolymis esse minime dicitur, ne fortè ab infidelibus aut idiotis sedes domini nostri Iesu Christi (quæ in cœlo est) in terra esse putaretur. Etenim sedes eius cœlum, terra autem scabellum pedum eius, quoniam ipse est, per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, Amen. Apud Ephesum uero beatissimus Ioannes apostolus & euangelista multo tempore post domini resurrectionē & ascensionē in cœlos, diuina inspiratione euangeliū conscripsit, atque requieuit. Et ob hoc episcopus Ephesinus pro tanti Apostoli & Euangelistæ memoria, cæteris episcopis metropolitanis in synodis honorabiliorem obtinet sedem.

Sed quoniam de concilio Niceno differendum est, quæ hæc fecit causa, ut post illam apostolorū gloriosam prædicationē, quæ in omnem terram mirabiliter diffusa est, sub Constantino Augusto, tanti congregarent͂ episcopi: Rufini nobis decimus liber, qui coniunctus est nouē libris Ecclesiasticæ historiæ, quos uir eruditissimus Eusebius Cæsariensis ædidit, necessariò profertur ad medium, ut pauca quæ eius inter initia de Arrij peruersitate conscripta sunt, memoretur: quia dubium nō est, ideo trecentos decem & octo sanctissimos patres ex uniuerso orientali orbe in Niçea Bythiniæ congregatos, ut Arrij impium dogma Christi auxilio funditus damnaretur, & salubri prouidentia constitueret, quid in sancta catholica Ecclesia debeat obseruari. Iam ad locum ex lib. x. Rufini: Igitur cum apud Alexandriam post Achillem qui Petri martyrio successit, suscepisset Alexander sacerdotiū, quia pax nostris & quies à persecutionibus erat, atq; Ecclesiarū gloria confessorum meritis gaudebat, prosperitas rerū nostrarū domestica contentione turbabatur. Etenim presbyter quidam apud Alexandriā nomine Arrius, uir ipse & forma magis quàm uirtute religiosus, sed gloriæ laudisq; & nouitatis improbè percupidus, praua quædā de Christi fide proferre, & quæ arte inquisitionis inuenerat cœpit. Abscindere enim ac separare ab illa æterna & ineffabili dei patris substantia uel natura, filium conabatur. Quæ res in Ecclesia plurimos conturbabat, & à dulci mentis tranquillitate dimouebat. Sed cum Alexander episcopus natura lenis, & quietus, assidue cōmonitionibus Arrium cuperet à prauo incepto & assertionibus impijs reuocare, nec tamen res ex sententia procederet, & quod plerosque quodam contagio pestiferæ assertionis infecerat, non solum apud Alexandriam, uerum & per alias prouinciæ dispersérat urbes, perniciosum fore credens, si dissimularet à talibus, plurimis consacerdotibus suis rem indicat. Quæstio laicis innotescit. Sermo usque ad aures religiosi principis (quippe qui omni studio & diligētia curaret quæ nostra sunt) peruenit. Tum ille ex sententia sacerdotum apud urbem Nicæam episcopale concilium conuocat, ibique Arrium trecentis decem & octo episcopis residentibus adesse iubet, ac de eius propositionibus & quęstionibus iudicare. Sed in eo concilio admirabile factum principis non puto reticendum. Etenim cum ex

omnibus penè locis epiſcopi conueniſſent, &(ut fieri ſolet)diuerſis ex cauſis inter ſe quædam iurgia detuliſſent, interpellabatur frequenter à ſingulis, offerebantur libelli, culpæ proferebantur, & magis ad hæc quàm ad id pro quo fuerat uentū, animos dabāt. At ille uidens quod per huiuſmodi iurgia cauſa ſummi negocij fruſtraretur, diem certum ſtatuit quo unuſquiſque epiſcoporum, ſi quid querimonię habere uideretur, deferret. Cum reſediſſet, ſuſcepit à ſingulis libellos: quos ſimul omnes in ſinu ſuo continens, nec in eis quod contineretur aperiens, ait ad epiſcopos: Deus uos conſtituit ſacerdotes, & poteſtatē uobis dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos à uobis rectè iudicamur, uos autem non poteſtis ab hominibus iudicari. Propter quod dei ſolius inter uos expectate iudicium, ut & ueſtra iurgia quæcunque ſunt, ad illud diuinum reſeruentur examen, uos etenim nobis à deo dati eſtis dij. Conueniens non eſt, ut homo iudicet deos, ſed ille ſolus de quo ſcriptum

Pſal.81. eſt: Deus ſtetit in ſynagoga deorū, in medio autē deos diſcernit. Et ideo his omiſſis alia quæ ad fidem dei pertinent, abſque ulla animorū contentione diſcutite. Cum hæc dixiſſet, omnes querimoniarū libellos iuſſit exuri, ne innoteſceret illi odium & ſugillatio ſacerdotum. Verum cum per dies multos in epiſcoporū concilio de fide quæſtio uerteretur, & nonnulli diuerſa ſentirent ac uehementer cœptis Arrij fauerent, plures tamen erant qui impiū execrarentur incœptum. Cúmque in eodem concilio eſſet confeſſorum magnus numerus ſacerdotum, omnes Arrij nouitatibus aduerſabantur. Fauebant uero ei uiri in quæſtionibus callidi, & ob id ſimplicitati fidei aduerſabantur. Quantā uero habeat uirtutem fidei ſimplicitas, etiā ex his quæ ibi geſta ſunt, cognoſcimus. Etenim cū pro ſtudio religioſi imperatoris ex omni terra ſacerdotes dei conueniſſent, opinione commoti philoſophi quoque & dialectici ualde nobiles & opinatiſſimi conuenerunt. In quibus quidam inſignis in arte dialectica per dies ſingulos conflictum ſummi certaminis cum epiſcopis noſtris uiris æque in dialectica non improbabiliter eruditis mouebat. Et fiebat ingens ſpectaculum conuenientibus ad audiendum doctis & literatis uiris, nec tamen ullo genere philoſophus concludi à quoquā poterat aut conſtringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæſtionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur aſtrictus, uelut anguis lubricus elaberetur. Sed ut oſtenderet deus, quia non in ſermone regnum dei, ſed in uirtute conſiſtit, quidam ex confeſſoribus ſimpliciſſimæ naturæ uir, & nihil aliud ſciens niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores epiſcopos aderat. Qui cum uidiſſet philoſophum inſultantem noſtris, & callida ſe diſputationis arte iactantem, poſcit ab omnibus locum, uelle ſe paucis cum philoſopho ſermocinari. Tum uero noſtri qui ſimplicitatem uiri & imperitiam in ſermone duntaxat noſſent, pauere, & uelut pudorem quendam pati, ne fortè apud callidos homines riſui efficeretur ſancta ſimplicitas. Perſtitit tamen ſenior & hinc mouit ſermonis exordium. In nomine, inquit, Ieſu Chriſti, philoſophe audi quæ uera ſunt. Deus unus eſt qui fecit cœlum & terram, quiq; homini quē de limo terræ formauerat ſpiritum dedit, uniuerſa quæ uidentur ſibi uirtute uerbi ſui creauit, & ſpiritus ſui ſanctificatione firmauit: hoc uerbum ac ſapientia quam nos filium dicimus, humanos miſeratus errores, ex uirgine naſcitur, & per paſſionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac reſurrectione ſua æternam nobis contulit uitam, quem expectamus iudicem omnium quæ egerimus eſſe uenturum. Credis hęc ita eſſe philoſophe? At ille ac ſi nunquam ullum ſermonē contradicendi didiciſſet, ita obſtupefactus uirtute dictorum mutus ad omnia hoc ſolum potuit reſpondere. Ita ſibi uideri, nec aliud uerum eſſe quàm dixerat. Tunc ſenior: Hęc, inquit, ſi ita eſſe credidiſti, ſurge & ſequere me ad dominicum, & huius fidei ſignaculū ſuſcipe. Et ita philoſophus chriſtianus effectus tandē ſe gratulatus eſt uictum.

In illo etiam concilio fuit Paphnutius homo dei epiſcopus Aegypti, in quo tanta uirtute

uirtute inerat gratia, ut ſigna per eum non minus quàm dudum per apoſtolos fierent. Quo etiam in tempore & Spyridion Cyprius epiſcopus inſignis habebatur. Tales igitur in illis adhuc temporibus multi uiri in eccleſijs domini refulgebant, ex quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Interea per dies ſingulos agitabatur conuentus, nec facile aut temere tanta ſtatuere audebãt, & uocabatur Arrius frequenter in concilium, & aſſiduo tractatu aſſertiones eius diſcutiebantur, & quod aduerſum hæc tenere deberent ac ſtatui, ſumma cum deliberatione querebant. Verum poſt diutinum multumq; tractum, placuit omnibus ac uelut uno cunctorum ore & corde decernitur Homouſion conſcribi debere, id eſt, eiuſdẽ cum patre ſubſtantiæ filium confiteri, atque firmiſſima omnium ſententia pronunciatur. Decem & ſeptem ſoli tunc fuiſſe dicuntur quibus Arrij magis fides placeret, extrinſecus creatum dei filium ex nullis ſubſtantibus, & non ex ipſa patris deitate progenitum confirmantes. Defertur ad Conſtantinum ſacerdotalis concilij ſententia, ille tanquam à deo prolatam ueneratur. Cui ſi quis tentaſſet obniti, uelut contra diuina ſtatuta uenientem, in exilium ſe proteſtatur acturum.

CANONES NICENI CONCILII QVOD actum eſt ſub Conſtantino Imperatore, Paulino & Iuliano Conſulibus fratribus, CCCLXIII. III. Calendas Iulij.

CVM conueniſſet hoc ſanctum & magnũ concilium apud Nicæam ciuitatẽ prouinciæ Bythiniæ, ſtatuta ſunt ab eis hæc quę infra ſcripta ſunt, ex græco in latinum uerſa ſermonem.

1 Si quis in ægritudine uel à medicis ſectus eſt, uel à barbaris caſtratus, placuit ut iſte permaneat in clero. Si quis autem ſanus ſeipſum abſcindat, etiam ſi eſt in clero, ceſſare debet, & ex hoc nullum talem oportet ordinari. Sicut autem de his qui uel affectauerint hæc, uel auſi ſunt ſeipſos abſcindere, hæc quæ dicimus ſtatuta ſunt, ita ſi qui à barbaris uel à dominis ſuis ſecti & probabilis uitæ ſint, tales ſuſcipit eccleſiaſtica regula in clerum.

2 Quoniam multa ſiue per neceſſitatẽ, ſiue ex quacunque cauſa contra regulam geſta ſunt, ita ut homines ex uita gentili nuper adhuc catechizati, uel inſtituti, ſtatim ad ſpiritualem baptiſmum ueniſſent, & continuò cum baptizati ſunt, etiam ad epiſcopatum, uel ad presbyterium prouecti ſunt. Recte igitur uiſum eſt de cætero nihil tale debere fieri. Nam & tempore opus eſt ut ſit catechuminus, & poſt baptiſmum multa probatione indiget. Euidens nanq; eſt apoſtolicũ præceptum dicens: Non neophytum, ne fortè elatus in iudicium incurrat & laqueum diaboli. Si uero procedente tempore aliquod peccatũ admiſerit, & conuictus duobus uel tribus teſtibus fuerit, ceſſet à clero qui huiuſmodi eſt. Si quis uero præter hæc facit tanq̃ contraria ſtatutis ſancti concilij gerens, ipſe periclitabitur de ſtatu ſui cleri.

3 Omnibus modis interdixit ſancta ſynodus, neque epiſcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli clericorũ omnino licere habere ſecum mulierem extraneam, niſi fortè mater, aut ſoror, aut auia, aut amita, uel matertera ſit: in his nanq; ſolis perſonis, & harum ſimilibus, omnis quę ex mulieribus eſt ſuſpicio declinatur: qui autem præter hæc agit, periclitatur de clero.

4 Epiſcopum oportet ab omnibus epiſcopis, ſi fieri poteſt, qui ſunt in prouincia eius ordinari. Si uero hoc difficile fuerit, uel aliqua urgente neceſſitate, uel itineris longitudine, certe tres epiſcopi debent in unum eſſe congregati, ita ut etiam cæterorum qui abſentes ſunt, conſenſum literis teneant, & ita faciant ordinationem.

Poteſtas ſanè uel confirmatio pertinebit per ſingulas prouincias ad metropolitanum epiſcopum.

5 Seruetur iſta ſententia, ut hi qui ab alijs excõmunicantur, ab alijs ad communionem non recipiantur. Requiratur ſanè ſi fortè aliqua indignatione, aut contentione, aut qualibet commotione epiſcopi ſui excommunicati ſint. Vt ergo digna hæc poſſint examinatione perquiri, rectè uiſum eſt per ſingulos annos in ſingulis prouincijs bis in anno epiſcoporum concilium fieri, ut ſimul in unum conuenientes ex communi prouincia huiuſmodi examinent quæſtiones, ut ita demum hi qui ob culpas ſuas epiſcoporum ſuorum offenſas meritò contraxerunt, digne etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi uel ipſi epiſcopo ſuo uiſum fuerit humaniorem circa eos ferre ſententiam. Habeatur autem ſemel concilium ante dies quadrageſimæ, ut omnibus ſi quæ ſunt ſimultatibus amputatis, mundum ſolenne deo munus poſſit offerri. Secundum uero agatur circa tempus Autumni.

6 Mos antiquus perduret in Aegypto, uel Libya, & Pentapoli, ut Alexandrinus epiſcopus horum omniũ habeat poteſtatẽ, quoniamquidem & Romano epiſcopo parilis mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam cæteraſq; prouincias honor ſuus unicuique ſeruetur eccleſiæ. Per omnia autem manifeſtũ eſt, quod ſi quis præter uoluntatem & conſcientiam metropolitani epiſcopi fuerit ordinatus, hunc concilium magnum & ſanctum cenſuit non debere eſſe epiſcopum. Sanè ſi communi omnium conſenſu rationabiliter probato ſecundum eccleſiaſticam regulam duo uel tres animoſitate ducti per cotentionem contradicant, obtineat plurimorum ſententia ſacerdotum.

7 Quoniam mos antiquus obtinuit, & uetuſta traditio, ut Eliæ Hieroſolymorum epiſcopo primus honor deferatur, habeat conſequenter honorem, manente tamen metropolitanæ ciuitatis propria dignitate.

8 Si qui uoluerint uenire ad eccleſiam catholicam ex Nouatianis, placuit ſancto concilio ut ordinentur, & ſic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confeſſionem quam per ſcripturam exigi oportet, ut fateantur ſe communi conſenſu catholicæ eccleſiæ ſtatuta obſeruaturos, id eſt, communicaturos ſe & his qui fortè ſecundas nuptias experti ſunt, uel his qui perſecutionis tempore lapſi ſunt, quibus tamen lapſis pœnitentiæ modus & tempus aſſcriptum eſt, ut in omnibus ſequantur ea quæ in eccleſia catholica obſeruant̃. Et ſicubi ijdem ipſi fuerint inuenti ſiue in uicis ſeu in urbibus clerici ordinati à catholicis, ſic etiam in clero perſiſtant, unuſquiſque tamen in ſuo ordine. Si uero epiſcopus uel presbyter catholicæ eccleſiæ fuerit ad quem aliqui ex his accedunt, certum eſt quod epiſcopus quidem catholicus ſuam habeat dignitatem. Similiter autem presbyteri & diaconi habeant. Hi uero qui ab iſtis ueniunt, ſi fortè epiſcopus fuerit habeat ſacerdotij dignitatem, niſi fortè placeat epiſcopo catholico concedere ei etiam epiſcopalis nominis honorem. Si uero non placuerit, inueniat ei locum ut ſit in parochia coëpiſcopus, aut in clero presbyter, & in ciuitate una non uideantur duo epiſcopi eſſe, & ille omnimode in clero permanere uideatur.

9 Si qui examinatione promoti presbyteri ſunt, & poſtea examinati confeſſi ſunt peccata ſua, & cum confeſſi fuiſſent contra regulã uenientes, homines manus eis temere impoſuerunt, hos eccleſiaſticus ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehenſibile eſt defendit eccleſia.

10 Quicunque ex lapſis per ignorantiam ſunt ordinati, uel contemptum eorum qui eos ordinauerunt, hoc non præiudicat regulæ eccleſiaſticæ, cum enim compertum fuerit deponantur.

11 Placuit ſanctæ ſynodo, licet indigni ſint miſericordiæ, tamen aliquid circa eos huma-

humanitatis ostendi. Si quos ergo ex animo pœnitet, tribus annis inter pœnitentes habeantur. Si tamen fideles sunt, septem annis alijs inter pœnitentes sint, duobus autem annis ijdem sine oblatione in oratione sola participent populo. Si qui uero per dei gratiam uocati primo quidem ostenderunt fidem suam, deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium uomitum reuersi sunt, ut & pecunias darent, & ambirent redire rursum ad militiam, isti decem annis sint inter pœnitentes, post primum triennium quo fuerint inter audientes. Ab omnibus uero illud præcipue obseruetur, ut animus eorũ & fructus pœnitentiæ obseruetur. Quicunque enim cum omni timore & lachrymis perseuerantibus & operibus bonis conuersationẽ suam non uerbis solis, sed opere & ueritate demonstrant, cum tempus statutum etiam ab his fuerit impletũ, & orationibus iam cœperunt communicare, licebit etiam episcopo humanius circa eos aliquid cogitare. Qui uero indifferenter habuerint lapsum, & sufficere sibi quod ecclesiam introierunt arbitrantur, isti omnimodo tempora statuta complebunt.

12 De his uero qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ita ut si fortè quis recedit ex corpore necessario uitæ suæ uiatico non defraudatur. Quod si desperatus aliquis recepta cõmunione superuixerit, sit inter eos qui sola oratione communicant. De omnibus tamen his qui à corpore recedunt, in trãdendo eis communionem & cura & probatio sit episcopi.

13 Placuit hoc sancto & magno concilio de catechuminis qui lapsi sunt, ut tribus annis inter audientes uerbum sint tantummodo, post hæc uero orent cum catechuminis.

14 Peruenit ad sanctum concilium quod in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris sacramenta diaconi porrigant, hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi qui offerendi sacrificij non habent potestatẽ, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Sed & illud innotuit, quod quidam diacones etiam ante episcopos sacramenta sumunt. Hæc omnia amputentur, & accipiant secundum ordinẽ post presbyteros ab episcopo uel à presbytero sacram communionem. Quod si non fuerit in præsenti uel episcopus uel presbyter, tunc ipsi proferãt & edant. Sed nec sedere quidem licet in medio presbyterorum diacones. Si quis autem non uult his sufficiens esse, post hanc diffinitionem cesset esse diaconus.

15 Propter multas perturbationes & frequentes tumultus seditionum quæ fieri solent, placuit omnimodo istam abscindi consuetudinem quæ contra regulam est, sicubi tamen sit, id est, ne de ciuitate in ciuitatem transeat uel episcopus, uel presbyter, uel diaconus. Si quis uero post hæc statuta sancti huius concilij tale aliquid agere tentauerit, infringet̃ omni genere huiuscemodi conatus, & restituatur propriæ ecclesiæ in qua ordinatus est.

16 Si qui uero timorem dei ante oculos non habentes, neque ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab ecclesia sua, siue presbyter siue diaconus, uel in quocunque ecclesiastico ordine positi fuerint, non debent suscipi in ecclesia, sed cum omni necessitate cogantur ut redeant ad ecclesiam suam: quod si permanserint, excommunicare eos oportet.

17 Si quis ausus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in sua ecclesia, cum non habeat consensum episcopi ipsius à quo recessit clericus, irrita erit huiusmodi ordinatio.

18 Quoniam multi clerici auaritiæ causa turpia lucra sectantes, obliti sunt diuini præcepti, quo dictum est, Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, fœnerantes centesimas exigant: statuit hoc sanctum conciliũ, si quis inuentus fuerit post hanc diffinitionem usuras accipere uel ex quolibet tali negocio turpia lucra sectari, uel etiam species frumentorũ ad sextuplum dare, omnis qui tale aliquid conatus fue-

rit ad quæſtum deijciatur à clero, & alienus ab eccleſiaſtico habeatur gradu.

19 Si quis confugit ad eccleſiam catholicam de Paulianiſtis & Cataſrigis, ſtatutum eſt rebaptizari eos debere. Si qui uero clerici erant apud eos, ſi quidem inculpati fuerint, & irreprehenſibiles, rebaptizati rurſus etiam ordinẽtur ab epiſcopo Eccleſiæ catholicę. Si uero examinati minus fuerint apti deprehenſi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa diacones, & de omnibus qui in eodem clero inueniuntur, eadem forma ſeruabitur. Commemorauimus autem diaconiſſas quæ in hoc ordine inuentę ſunt, quæ nec manus impoſitionẽ aliquam habeant, ut omnimodo inter laicas habeantur. Similiter autem diaconiſſæ quæ in catholico canone non habentur, ſimili loco, id eſt laicæ & tanquam non conſecratę deputentur.

20 Quoniam ſunt in die dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus pentecoſtes, propterea eſt itaque ſtatutum à ſancta ſynodo, quoniam conſona & conueniens per omnes Eccleſias cuſtodienda conſuetudo eſt, ut ſtantes ad orationem domino uota reddamus.

SYMBOLVM EIVSDEM NICENI CONCILII.

CRedimus in unum deum patrem omnipotentem, uiſibilium & inuiſibilium conditorem. Et in unum dominũ Ieſum chriſtum filium dei, natum de patre unigenitum, hoc eſt de ſubſtantia patris, deum de deo, lumen de lumine, deum uerum de deo uero, natum, non factum, conſubſtantialem patri, id eſt unius ſubſtantiæ cum patre (quod Gręci homouſion dicunt) per quem omnia facta ſunt quæ in cœlo & in terra. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutẽ deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt, atque homo factus, paſſus, mortuus eſt, & reſurrexit tertia die, aſcẽdit ad cęlos, uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in ſpiritũ ſanctum. Eos autem qui dicunt, erat quando non erat, & antequam naſceretur nõ erat, & quod ex nullis exiſtentibus factus eſt, aut ex aliqua ſubſtantia uel natura, eum dicentes eſſe mutabilem, & conuertibilẽ filium dei perhibendo, hos anathematizat & condemnat catholica & apoſtolica Eccleſia. Hæc eſt fides quam expoſuerũt patres primum quidem aduerſus Arrium blaſphemũ, dicentem creaturam eſſe filium dei, & aduerſus omnem hæreſim, Sabellij, Fotini, Pauli Samoſateni, Manichæi, Valentini, Martionis, & aduerſus omnem omnino hęreſim, ſi qua inſurrexerit contra catholicam & apoſtolicã eccleſiam, quam omnes condemnauerũt Nicæa congregati epiſcopi trecenti decem & octo.

CONCILIVM CONSTANTINOPOLITANVM, HABITVM AB CL. EPIſcopis, ſub Theodoſio maiore, Siagrio & Eucherio conſ. era. CCCCXIX. aduerſus Macedoniũ.

HAE regulæ ſiue diffinitiones ſunt expoſitæ ab Epiſcopis CL. qui in unum Conſtantinopolim conuenerunt, quando beatus Nectarius epiſcopus ordinatus eſt, damnato Maximo Cinico, quorum nomina & prouinciæ continentur in Græco.

Canon primus: Non ſpernendã eſſe fidem patrum trecentorum decem & octo, qui in Nicæa Bythiniæ conuenerũt, ſed manere eam ratam oportet: & anathematizare omnem hæreſim, ſpecialiter autem Eunomianorum, imò Anomianorum, qui latine ſine lege dicuntur, & Arrianorum ſiue Eudoxianorum ſemina Arrianorum, nec non Pneumatomachorum, id eſt qui contra ſpiritum ſanctum pugnant: & Sabellianorum

&

& Marcellianorum & Fotinianorum & Apollinariſtarum.

Epiſcopi qui extra diœceſim ſunt, ad eccleſias quæ extra terminos eorum ſunt, non accedant, neque confundant & permiſceant eccleſias ſecundum regulas conſtitutas. Alexandriæ quidem epiſcopi ſolius Orientis curam gerant, ſeruatis honoribus primatus eccleſiæ Antiochenæ, qui in regulis Nicenæ ſynodi continentur. Sed & Aſianæ diœceſis epiſcopi ea quæ ſunt in Aſia, & quæ ad Aſianam tantummodo diœceſim pertinent, gubernẽt. Ponti autem epiſcopi, Ponticæ tantum diœceſis habeant curam. Thraciæ uero, ipſius tantummodo Thraciæ.

3 Non inuitati epiſcopi ultra diœceſim accedere non debent ſuper ordinandis aliquibus, uel quibuſcunq; diſponendis eccleſiaſticis cauſis, ſeruata regula quæ ſuprà ſcripta eſt, de unaquaq; diœceſi: manifeſtum nanq; eſt, quod per ſingulas quaſq; prouincias prouincialis ſynodus adminiſtrare & gubernare omnia debeat, ſecundum ea quæ ſunt in Nicæa definita.

4 Eccleſias autem dei quæ ſunt in Barbaricis gentibus conſtitutæ, regere atq; adminiſtrare oportet ſecundum conſuetudinẽ quę à patribus obtinuiſſe dinoſcitur.

5 Conſtantinopolitanæ ciuitatis epiſcopum habere oportet primatus honorem poſt Romanum epiſcopum, propter quod ſit noua Roma.

6 Propter totius indiſciplinationis eius doctrinã quę Conſtantinopoli orta eſt, ut neq; maximus fuiſſe aut eſſe etiam putetur epiſcopus ſtatutum eſt, neq; hi qui ab eo ſunt ordinati qualemcunq; gradum clericatus obtineant, omnibus ſcilicet quæ circa eum uel ab eo geſta ſunt in irritum reuocatis.

SYMBOLVM EIVSDEM CONCILII CONSTANTINOPOLITANI.

CRedimus in unum deum patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, uiſibilium omnium & inuiſibilium conditorem, & in unum dominum Ieſum Chriſtum filium dei unigenitum ex patre natum ante omnia ſecula, deum ex deo, lumen ex lumine, deum uerũ ex deo uero, natum non factum, homouſion patri, hoc eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt quæ in cœlo & quæ in terra, qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto, ex Maria uirgine homo factus, paſſus eſt ſub Pontio Pilato, ac ſepultus, et tertia die reſurrexit, aſcendit in cœlos, ſedet ad dextram patris, inde uenturus eſt cum gloria iudicare uiuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Credimus in ſpiritum ſanctum dominum & uiuificatorem ex patre procedentem, cum patre & filio adorandum & conglorificandum, qui locutus eſt per prophetas, unam catholicam & apoſtolicam eccleſiam. Confitemur unum baptiſma in remiſſionem peccatorum, expectamus reſurrectionem mortuorum, & uitam futuri ſeculi, Amen.

Nomina CL. Sectarius Conſtant. Timotheus Alexandrię, Dorotheus à Corintho, Cyrillus Hieroſolymitanus, Calaſius Cæſarien. Macer Hiericõtius, Diony. Dioſpolitanus, Priſcianus Nicopolitanus, Saturninus, Sebaſtien. Auxentius Aſcalo. Elianus Ranienſis, Zenon Tyrius, Paulus Sydo. Deisbus à Ptolomaida, Philip. Damaſ. Varachus Peneaclenſis, Timotheus, Baſilides, Abbibo, Moſchinius Araclenſis, & cæteri.

SYNODVS EPHESINA PRIMA DVCENTORVM EPISCOPORVM, HABITA ADVERSVS NEstorium Constantinopolitanum Episcopum, qui purum hominem ex sancta uirgine Maria natum asseruit, ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis, nec unum Christum in uerbo dei & carne sentiret, sed separatim atq; seiunctim alterũ filium dei, alterũ hominis prædicaret. Cõuenit autem hæc synodus Theodosio iuniore tertiodecimo, & Valentiniano tertio cõsulibus, era. CCCCLXVIII. Cui synodo præsedit beatiss. quondam Cyrillus Alexandriæ Episcopus, qui cum omni concilio ad eundem Nestorium hæc synodalia decreta transmisit.

EPISTOLA EPHESINI CONCILII ad Nestorium.

RELIGIOSO & deo amabili consacerdoti Nestorio Cyrillus, uel quicunq; sunt apud Ephesi synodum. Cum saluator noster aperte pronunciet, qui diligit patrẽ aut matrem super me, non est me dignus: & qui diligit filiũ aut filiam super me, non est me dignus: quid nos patiemur qui deposcimur à tua religione, ut te super Christum saluatorẽ omnium diligamus? Quid enim nobis in die iudicij proderit, aut quam satisfactionẽ reperire poterimus propter tam diuturnum silentium de prolatis à te contra eum blasphemijs? Et si quidem te tantummodo læderes, docens ista uel sentiens, solicitudo nobis minor existeret. Cum uero totam scandalizaueris ecclesiam, & fermentum insolitæ prauitatis & nouæ hæresis miscueris in populis, nec tantum ibidem positis, sed ubiq; consistentibus (nam tuarum expositionum libri per cuncta uulgati sunt) pro nostro silentio quæ oratio ultra uel excusationis sermo sufficiat? Aut quomodo non necesse sit meminisse Christi domini sic dicentis: Non putetis quod uenerim pacem mittere in terram: non ueni pacem mittere sed gladiũ: ueni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam. Nam cum lęditur fides, parentũ reuerentia uelut inutilis & periculosa despicitᷣ, & amor erga filios fratresq; uitatur, ad postremum etiam super ipsam uitam mors potius à pijs uiris eligitur, ut meliorem resurrectionem (sicut scriptum est) consequantur. Ecce itaq; te simul cum sancta synodo quę apud amplam urbem Romam cõgregata est, pręsidente sanctissimo et reuerendissimo patre & cõsacerdote nostro Cœlestino episcopo, his scriptis synodicis te etiã tertio cõuenimus, consiliũ dantes ut à tam prauis abstineas dogmatibus quæ & sentire cognosceris & docere: recipias uero fidem rectam ecclesijs per beatissimos apostolos & euangelistas ab initio traditam, qui & oculis inspexerunt, & ministri uerbi fuisse monstrantur. Quod si hoc religio tua facere distulerit, iuxta dilationem literis præfinitam sanctissimi & reuerendissimi consacerdotis nostri Romanæ præsulis ecclesię Cœlestini, scias te nullam sortẽ habere nobiscum, nec locum aut conuiuium cum dei sacerdotibus & episcopis obtinere. Non eñ fas est conteri non solũ ecclesias ita turbatas & scandalizatas populis, fidemq; rectissimã uiolatã dissipatamq;, quinetiã gregem quẽ custodire debueras, si quidẽ iuxta nos amator recti dogmatis extitisses, sanctorũ patrũ uestigia pia cõsectans. Omnes itaq; quos propter fidem tua religio à cõmunione remouit, aut ab ordine suo deposuit laicos & clericos in nostrã cõmunionẽ recipimus, nõ eñ iustũ est eos tuis decretis opprimi qui nouerũt recta sentire: qui etiã benefacientes tibi prudentissime restiterũt, hoc idem nanq; in epistola quam misimus ad præsulem amplæ

amplæ Romæ sanctum & coëpiscopũ nostrum Cœlestinũ significare curasti. Nõ autem sufficit uel tuæ religionis tantummodo fidei symbolum cõfiteri, quod expositum est per idem tempus, spiritu sancto largiente, & uenerando & magno cõcilio apud Nicæam cõgregato. Hoc enim nõ intellexisti, nec recte interpretatus es, quinimo peruerse, licet sono uocis eadẽ uerba protuleris. Sed consequens est etiã iureiurãdo fateri te quod anathematizes quidẽ tua polluta et prophana dogmata, sentias aũt & doceas quæ nos uniuersi per orientẽ seu per occidentẽ episcopi & magistri, præsulesq́ populorum credimus & docemus. Epistolis autẽ ab Alexandria tuæ religionis directis ecclesia cõsensum præbuit, tam ea quæ apud urbem Romanam cõuenit sancta synodus, quàm etiã nos omnes uelut recte irreprehẽsibiliterq́ conscriptis. Subdidimus autem his nostris quæ sentire oporteat & docere, & à quibus abstinere conueniat, hæc est enim fides catholicæ ecclesiæ, cui cuncti consentiunt orthodoxi per orientem occidentemq́ pontifices.

CRedimus in unum deum patrem omnipotentẽ, omnium uisibiliũ & inuisibilium conditorẽ, & in unum dominũ nostrum Iesum Christũ filium dei, natũ de patre unigenitũ, hoc est, ex substantia patris, deum ex deo, lumẽ de lumine, deũ uerũ ex deo uero, natum non factũ, Homousion patris, hoc est, unius cũ patre substãtię, per quẽ omnia facta sunt in cœlo & in terra, qui propter nos homines & propter nostrã salutẽ descendit de cœlis. Et incarnatus est, & homo factus passus est, & resurgẽs tertia die ascendit in cœlos, inde uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritũ sanctũ. Eos autẽ qui dicunt, erat tempus quando nõ erat, & antequã nasceret non erat, et quia ex nullis existẽtibus factus est, aut ex alia substãtia uel essentia esse dicunt, aut cõuertibilẽ uel cõmutabilẽ dei filium, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Sequentes itaq́ omniũ sanctorũ patrũ confessiones, quas loquente in eis sancto spiritu protulerũt, & intentioni quæ est in eorũ intellectibus ęquis uestigijs inhęrentes, atq́ iter ambulantes regiũ, profitemur q̃d ipsum unigenitũ dei uerbũ natũ ex ipsa patris essentia de deo uero deus uerus, lumẽ de lumine, per quẽ omnia facta sunt, siue in cœlis siue in terra, salutis nostrę causa descendẽs ad exinanitionẽ sese dignatus est inclinare: natus aũt & homo factus, id est, carnem de uirgine sancta suscipiens, eamq́ propriã faciẽs, natiuitatẽ nostrã ex uulua sustinuit, homo de muliere procedens, nec quod erat abijciens. Nam licet factus sit in assumptione carnis & sanguinis, tamẽ etiã quod erat deus natura scilicet & ueritate persistens. Nec carnẽ itaq́ dicimus in naturã deitatis esse cõuersam, nec in substantiam carnis inseparabilẽ dei uerbi essentiã cõmutatam. Incõuertibilis est enim & incommutabilis, idemq́ ipse iuxta scripturas iugiter permanẽs. Visus est aũt & paruulus, positusq́ in cunabilis, & finibus genitricis uirginis cõstitutus uniuersam creaturã replebat, ut deus genitori suo indiuisus existeret. Quod diuinũ est enim, sine quantitate, & sine mole cognoscitur. Nec ullis terminis cõtineri uerbum dei secundum subsistentiã confitentes, unũ adoramus filium & dominũ Iesum Christũ, non seorsum ponentes, et determinantes hominẽ deum uelut inuicẽ sibi dignitatis & autoritatis unitati coniunctũ, hoc enim nouitas uocis est, & nihil aliud: nec item Christum specialiter nominantes dei uerbũ quod ex deo est, nec alterũ similiter Christũ specialiter qui de muliere natus est, sed unũ solummodo Christũ dei patris uerbũ cum propria carne cognoscimus. Tunc enim etiam iuxta nos unctus est, quamuis spiritum dignis ipse cõtulerit, & non ad mensurã, sicut beatus Ioannes Euangelista asseruit. Sed nec illud dicimus, quod dei uerbũ uelut hominẽ cõmunem qui de sancta uirgine natus est habitauerit, nec deũ homo Christus habitatorẽ possidere credat. Quamuis enim habitauerit in nobis, & dictum sit in Christo habitare omnẽ plenitudinem deitatis corporaliter, attamen intelligimus uerbum quod caro factum est, non sicut in sanctis habitare dicitur, nec talem in ipso habitationem factam diffinire

tentabimus, sed unus iuxta naturam nec in carnem penitus commutatus talem sibi fecit habitationem, qualem & anima hominis habere creditur, ad proprium corpus. Vnus igitur est Christus & dominus, non uelut coniunctione qualibet in unitate dignitatis & autoritatis hominis habentis ad deū. Non eñ potest unire naturam sola dignitatis æqualitas. Deniq; Petrus & Ioānes æqualis sunt ad alterutrū dignitatis, propter quod apostoli & sancti discipuli esse mōstrant, ueruntamē uterq; non unus est. Nec iuxta collationē uel connexionē modum cōiunctionis aduertimus, hoc eñ ad unitatem non sufficit naturalē: nec secundum participationis effectum nos etiam sicut adhærentes domino unus cum eo spiritus sumus, imò potius coniunctionis nomen euitamus, tanquā non existens idoneū quod significat unitatis arcanū. Sed neq; deum aut dominū Christi uerbū dei patris asserimus, ne iterū manifestius in duo diuidamus, unum Christū filium & dominū, & in crimen sacrilegij recidamus, deū illi seipsum facientes & dominum. Vnitus quippe sicut superius diximus deus uerbū carni secundum substantiā, deus quidem est omniū & dominator uniuersitatis. Veruntamē nec seruus est sibijpsi nec dominus, quoniā ineptū est uel potius impiū hoc sentire uel dicere. Quamuis eñ dicat deum suū patrē, cum sit deus & de substantia eius, tamē nullatenus ignoramus quod manens deus homo quoq; factus est, qui sub deo debitā legē naturę humanitatis assumeret. Ipse uero sibi quomodo uel deus poterit esse uel dominus? ergo sicut homo quantū decenter exinanitionis mensurę cōgruit sub deo esse, nobiscū esse decreuit. Hoc etiā quomodo sub lege factus est, quamuis ipse promulgauerit legem, & legislator ut deus existeret, cauemus de Christo dicere. Propter assumentē ueneror assumptū. Et propter inuisibilē adoro uisibilē. Horrendū uero super hoc est etiā illud dicere, is qui susceptus est cū eo qui suscipit nuncupat̄ deus. Qui eñ hęc dicit, diuidit iterū in duos Christos eū qui unus est, hominē seorsum in parte, & deū similiter in parte cōstituens. Euidenter eñ denegat unitatē, secundum quā non alter cum altero coadoratur, aut nuncupat̄ deus, sed unus intelligit̄ Christus Iesus filius dei unigenitus, una seruitute cum propria carne uenerandus. Cōfitemur etiā quod idem ipse qui ex deo patre natus est filius unigenitus deus, licet iuxta naturā suam expers passionis extiterit, pro nobis tamen secundū scripturas carne percussus uel perpessus sit, & erat in crucifixo corpore proprie carnis impassibiliter ad se referens passionem. Gratia uero dei pro omnibus gustauit mortē, tradens et propriū corpus, quāuis & naturaliter ipse uita sit, & resurrectio mortuorū. Nam ut mortē ineffabili potentia proculcaret, ac prius in sua carne primogenitus deus licet iuxta naturā suam mortis expers, ex mortuis fieret primitię dormientiū, uiamq; faceret humanę naturę ad incorruptionis recursum, gratia dei sicut suprà dictum est pro hominibus gustauit mortē, et tertia die resurgēs expoliauit infernū. Idcirco q̄uis dicat̄ quod per hominē facta sit resurectio mortuorū, tamen intelligimus hominē factū uerbū quod ex deo est, et per ipsum mortis imperiū fuisse destructū. Veniet aūt tēporibus præfinitis sicut est unus filius & dominus in gloria patris, ut iudicet orbē terrarū in ęquitate, sicut scriptura testat̄. Necessariò igit̄ et hoc adijcimus: annunciantes eñ sicut secundum carnem mortē unigeniti filij dei, id est, Iesu Christi & resurrectionē eius, & in cœlis ascensionē pariter cōfitentes, incruentā celebramus in ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi omniū nostrū redemptoris effecti, non ut cōmunē carnem percipientes (quod absit) nec ut uiri sanctificati & uerbo cōiuncti secundū dignitatis unitatē, aut sicut diuinā possidentes habitationē, sed uere uiuificatricē & ipsius uerbi propriā factā. Vita eñ naturaliter ut deus existens, quia ꝓprie carne unitus est, uiuificatricē eam esse professus est. Et ideo q̄uis dicat ad nos, Amē amē dico uobis, nisi manducaueritis carnē filij hoīs, et biberitis eius sanguinē non

Ioan. 6.

nõ tamẽ eam ut hominis unius ex nobis exiſtimare debemus: quomodo eñ iuxta naturã ſuam uiuificatrix eſſe caro poterit hominis? ſed ut uere propriã eius factã, qui propter nos filius hominis eſt factus & uocatus. Eas aũt uoces, quas ſaluator in euangelijs protulit, non in duabus ſubſtantijs aut perſonis omnino patimur. Non enim duplex eſt unus Chriſtus & deus ſolus, quamuis ex duabus diuerſiſq; rebus ad unitatem cognoſcitur indiuiduam conueniſſe, ſicut homo quoque ex anima cõſtat & corpore, nõ duplex unus, ſed potius eſt ex utroq;. Humanas ergo & diuinas inſuper uoces ab uno Chriſto dictas animaduertentes recte ſentimus. Cum enim de duobus digniſſime loquitur de ſeipſo: Qui me uidet, uidet & patrem: &, ego & pater unum ſumus: diuinam eius intelligimus ineffabilemq; naturã, ſecundum quam unus eſt cum patre ſuo propter unam eandemq; ſubſtantiam, imago & character ſplendor gloriæ eius exiſtens. Cum uero humanæ naturæ menſuram nullatenus ignorans Iudæos alloquitur: Nunc me quæritis occidere hominem qui ueritatem loquutus ſum uobis: item non minus eum qui in ſimilitudinem & ęqualitatem patris eſt deum uerum etiam in menſuris humanitatis eius agnoſcimus. Si autẽ neceſſariò creditur quod natura deus exiſtens, factus ſit caro, imò potius homo animatus anima rationali, quæ cauſa eſt ut in eius quilibet uocibus erubeſcat, ſi eas homine dignas effatus eſt? Quod ſi ſermones homini congruentes abijcit, iuxta nos hominem fieri quid coëgit? Cum uero ſe propter nos ad exinanitionem ſpontaneam miſericorditer inclinauerit, quam ob cauſam dignos examinatione ſermones effugerit? Vni igitur perſonæ cuncta eius in Euangelio aſcribimus, uni ſubſtantiæ uerbi ſcilicet incarnati, quia unus eſt dominus Ieſus Chriſtus, ut ſcriptum eſt. Appellatum uero ab apoſtolo pontificem confeſſionis noſtrę tanquam ſacrificantem deo & patri fidei noſtræ confeſſionem, quæ à nobiſipſis ipſi deo patri inceſſanter offertur, iterum ipſum eſſe dicimus ex deo ſecundum naturam filium unigenitum, nec homini præter eum alteri ſacerdotij nomen & officium deputamus, factus eſt enim mediator dei & hominum, & reconciliator ad pacem, ſemetipſum deo & patri pro nobis offerens in odorem ſuauitatis. Ideoq; dicebat: Sacrificium & oblationem noluiſti, holocauſta pro peccato non tibi placuerunt, Pſal. 39.
corpus autem perfeciſti mihi, tunc dixi, ecce uenio. In capite libri ſcriptum eſt de me, ut facerem deus uoluntatem tuam. Obtulit enim proprium corpus non pro ſe, ſed pro nobis in odorem ſuauitatis. Nam qua pro ſe uel oblatione uel ſacrificio indigeret, omni peccato liber ut deus exiſtens? Quod ſi omnes peccauerint, & egent gloria dei ſecundum hoc quod ſumus ad mutabilitatis exceſſum proniores effecti peccatis, ęgrotauit humana natura. Ipſe uero non ita: ideoq; nos gloria eius egemus. Cur erit ultra iam dubium, quod agnus uerus pro nobis ſit immolatus? Qui autem dicit, quia ſeipſum tam pro ſe quàm pro nobis obtulerit, nullatenus impietatis crimen effugiet, cum nihil prorſus iſte deliquerit, nec ullum fecerit omnino peccatum. Qua igitur egeret oblatione nullo ſuo exiſtente facinore? pro quo ſi eſſet ſatis admodum conuenienter offerret.

De ſpiritu quoq; cum dicit, Ille me clarificabit, hoc rectiſſime ſentientes, unum Chriſtum dominũ & filium non uelut alterius egentem gloria cõfitemur à ſpiritu ſancto gloriam conſecutum, quia eius ſpiritus, nec melior nec ſuperior ipſo eſt. Sed quia humana opera faciẽs ad demonſtrationẽ ſuę deitatis uirtute ꝓprij ſpiritus utebat̃, ab ipſo glorificari dicit̃, quod uirtus ſua uel diſciplina quęlibet unũquenq; clarificet. Quamuis eñ in ſua ſit ſubſtantia ſpiritus eius, & intelligat̃ in perſona proprietas iuxta id quod ſpiritus eſt & non filius, attamen alienus ab illo non eſt. Nam ſpiritus appellatus eſt ueritatis, & ueritas Chriſtus eſt, unde & ab iſto ſimiliter ſicut ex deo patre ꝓcedit. Deniq; hic & ipſe ſpiritus etiã per ſanctorũ manus apoſtolorũ miracula glorioſa perficiẽs dominũ glorificauit Ieſum Chriſtũ, poſtq̃ aſcẽdit in cœ

lum. Nam creditus est Christus natura deus existens, per suum spiritũ uirtutes efficiens: ideoq; dicebat, de meo accipiet, & annunciabit uobis. Nequaquã uero participatione alterius idem spiritus sapiens aut potens dicitur, quia per omnia perfectus est, & nullo prorsus indigens bono. Nam paternæ uirtutis & sapientiæ, id est, filij spiritus creditur, & ideo ipse re & subsistente uirtute uirtus & sapientia cõprobatur. Igitur quia deum carne unitum iuxta subsistentiã sancta uirgo corporaliter peperit, idcirco eam dei genitricem esse profitemur, nõ quod uerbi natura existendi principium de carne sortita sit. Erat enim in principio uerbum, & deus erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & ipse conditor seculorum patri coæternus & uniuersitatis conditor: sed quod superius diximus, iuxta subsistentiam sibimet uniens humanã naturam, natiuitatẽ sustineret ex ipsa uulua corporea. Non quod eguerit necessariò propter suam naturam natiuitate quæ est in extremis seculi facta temporibus, sed ut ipsas benediceret substantiæ nostræ primitias. Et dum deũ carne unitum mulier ædidisset, illa quæ aduersus omne genus humanum maledictio fuerat prolata desineret, nec iam morti nostra corpora destinaret. Illud quoq; quod dictum est, in tristitia paries filios, ipse dissoluẽs uerum esse monstraret quod prophetę uoce prædixerat, Absorpta est mors in uictoria. Et iterum: Abstulit deus omnem lachrymã ab omni facie. Propter hanc enim causam dicimus eum dispensatorie, & ipsis tunc benedixisse nuptijs, cum in Chana Galilææ cũ sanctis uocatus fuit Apostolis. Hæc sapere edocti sumus tam à sanctis Apostolis quàm Euãgelistis, & ab omni scriptura diuinitus inspirata, necnon & à beatis patrum cõfessionibus ueritate subnixis. His omnibus etiam religionem tuam concordare, & præter aliquem dolum consentire conuenit. Quæ uero huic religioni tuæ anathematizare necesse est, huic epistolæ nostræ subiecta sunt.

CONCILII EPHESINI DECRETA. I.

SI quis nõ confitetur deum esse ueraciter Emanuel, et propterea dei genitricem sanctam uirginem, peperit enim secundũ carnem, carnem dei factum uerbum, secundũ quod scriptum est, uerbum caro factum est, anathema sit.

2 Si quis non confitetur carni secundum substantiã unitum dei patris uerbum, unumq; esse Christum cum propria carne eundem, scilicet deum simul & hominem, anathema sit.

3 Si quis in uno Christo diuidit substantias post unitatem, sola eas connexione coniungens ea, quæ secundum carnis dignitatem fit, uel etiam autoritatem & potestatem, ac non potius cõuentu qui per unitatẽ factus est naturalẽ, anathema sit.

4 Si quis personis duabus uel subsistentijs eas uoces quæ in apostolicis scriptis continentur & Euangelicis diuidit, uel quæ de Christo dicuntur à sanctis uel ab ipso, & aliquas quidem ex his uelut homini qui præter dei uerbum specialiter intelligatur aptauerit, illas autem tanquam dignas deo soli dei patris uerbo deputauerit, anathema sit.

5 Si quis audeat dicere hominẽ Christum theophoron, id est, deiferum, ac non potius deum esse ueraciter dixerit, tanquã filium per naturam secundũ quod uerbum factũ est caro, & cõmunicauit similiter ut nos carni & sanguini, anathema sit.

6 Si quis dicit deum esse uel dominum Christi dei patris uerbum, & non magis eundem ipsum cõfitetur deum simul & hominem, propterea quod uerbum caro factum est secundum scripturas, anathema sit.

7 Si quis uelut hominem Iesum operante deo uerbo dicit adiutum, & unigeniti gloriam tanquam alteri prẹter ipsum existenti tribuit, anathema sit.

Si quis

8 Si quis audet dicere, aſſumptum hominem coadorandum deo uerbo, & cõglorificandum & connuncupandum deum tanquam alterum cum altero: nam *cum* ſyllaba ſuperadiecta hæc cogit intelligi: ac nõ potius una ſupplicatione ueneratur Emanuel, unamq; ei glorificationem dependit, iuxta quod uerbum caro factum eſt, anathema ſit.

9 Si quis unum dominum Ieſum Chriſtum glorificatũ dicit à ſpiritu ſancto, tanquam qui aliena uirtute per eum uſus fuerit, & ab eo acceperit efficaciã contra immundos ſpiritus, poſſe & coram hominibus diuina ſigna perficere, ac non potius proprium fatetur eius ſpiritum per quem diuina ſigna expleuit, anathema ſit.

10 Pontificem & apoſtolum confeſſionis noſtræ factum eſſe Chriſtũ diuina ſcriptura cõmemorat. Obtulit enim ſemetipſum pro nobis in odorem ſuauitatis deo & patri. Si quis ergo pontificem & apoſtolum noſtrum dicit factum nõ ipſum dei uerbum, quando caro factum eſt & homo iuxta nos homines, ſed uelut alterũ præter ipſum ſpecialiter hominem ex muliere, aut qui dicit quod pro ſe obtuliſſet ſemetipſum oblationem, & non potius pro nobis ſolis, nõ enim eguit oblatione qui peccatum omnino neſciuit, anathema ſit.

11 Si quis non confitetur carnem domini uiuificatricem eſſe, & propriam ipſius uerbi dei patris, ſed uelut alterius præter ipſum coniuncti eidem per dignitatẽ, aut quaſi diuinam habentis habitationem, ac non potius uiuificatricem eſſe, quia facta eſt propria uerbi uiuificare ualentis, anathema ſit.

12 Si quis non confitetur dei uerbum paſſum carne, & crucifixum carne, & mortem carne guſtaſſe, factum primogenitum ex mortuis ſecundum quod uita eſt, & uiuificator ut deus, anathema ſit.

13 Ait igitur magna & ſancta ſynodus, ipſum qui eſt ex deo patre naturaliter natus, filium unigenitum deum de deo uero, lumẽ de lumine, per quem & cum quo omnia fecerit pater, hunc deſcendiſſe, incarnatum eſſe, & hominem factum, paſſum eſſe, & reſurrexiſſe tertia die, aſcendiſſe rurſus in cœlos. Hæc nos ſequi uerba debemus, his nos conuenit obtemperare dogmatibus, cõſiderantes quid ſit incarnatum eſſe, & hominem factum dei uerbum. Non enim dicimus quod dei natura conuerſa uel immutata ſit, ſed magis quod carnem animatam anima rationali ſibi copulauerit, uerbumq; ſubſtantialiter ineffabiliter & incomprehenſibiliter factus ſit homo, & nuncupatus ſit etiam filius hominis non nuda tantũmodo uoluntate, ſed nec aſſumptione ſola perſonæ, ſed quod diuerſæ quidem naturę in unum conuenerunt, unus tamen ex ambobus Chriſtus & filius non euacuata uel ſublata diuerſitate naturarũ per cõiunctiones, ſed quia ſimul nobis effecerũt, ut unum deum & Chriſtum & filium, id eſt, diuinitas & humanitas per arcanam illam ineffabilemq; copulationem ad humanitatem. Itaque is qui ante ſecula omnia eſt natus ex patre, etiam ex muliere carnaliter eſt procreatus. Non quia diuina ipſius natura de ſacra uirgine ſumpſit exordium, nec propter ſeipſum opus habuit ſecundo naſci poſt illam natiuitatem quam habebat ex patre. Eſt enim ineptum & ſtultum hoc dicere quod is qui ante omnia ſecula & conſempiternus patri, ſecundæ generationis eguerit, ut eſſe inciperet: ſed quia propter noſtram ſalutem naturam ſibi copulauit humanam, & proceſſit ex muliere, idcirco dicitur eſſe natus carnaliter. Neq; enim primum natus eſt homo cõmunis de ſancta uirgine, & tunc demum inhabitauit in eo uerbum, ſed in ipſa uulua uteroq; uirginali ſecum carnem coniunxit & ſuſtinuit generationem carnalem, carnis ſuæ natiuitatem faciens. Sic illum diximus paſſum eſſe & reſurrexiſſe, non quia deus uerbum in ſua natura paſſus ſit aut plagas, aut clauos, & transfixiones, aut alia uulnera ſuſceperit: Deus nanq; incorporalis & extra paſſionem eſt: ſed quia corpus illud quod ipſius proprium factũ eſt, hoc ſuſtinuit. Ideo hæc omnia pro nobiſipſis dicitur paſſus, inerat

enim in eo corpore quod patiebatur, deus, qui pati non poterat. Simili modo & mortem ipſius intelligimus: immortale enim & incorruptibile eſt naturaliter & uita & uiuificans deus uerbum: ſed quia corpus ipſius propriũ gratia dei, iuxta Pauli uocem, pro omnibus mortẽ guſtauit, idcirco ipſe dicitur mortem paſſus pro nobis. Non quod ipſe mortem eſſet expertus, quantũ ad ipſius naturam pertinet (inſania enim eſt hoc uel ſentire uel dicere) ſed quod (ut diximus) uera caro ipſius mortem guſtauit. Ita & reſurgente carne ipſius rurſus reſurrectionẽ dicimus, nõ quia in corruptionem ceciderat (quod abſit) ſed quia eius reſurrexit corpus. Ita Chriſtum unum, & dominum confitemur, non tanquam hominẽ cum uerbo coadorantes, ut diuiſionis quędam ſpecies inducatur, ſed unum iam & eundem adorantes, quia nõ eſt alienũ à uerbo corpus ſuum cum quo ipſe etiam aſſidet patri. Nec hoc ita dicimus quaſi duobus filijs aſſidentibus, ſed unà cum carne per unitatem: quia ſi talem copulationẽ factã per ſubſtantiã, aut quaſi prępaſſibilẽ, aut quaſi parum decorã uoluerimus accipere, in id incidemus, ut duos filios eſſe dicamus. Neceſſe eſt enim diſcernere, & dicere hominem ſeparatim fuiſſe, ſola filij appellatione honoratũ: & rurſus uerbum quod eſt ex deo in homine in ueritate filium dei. Sed diſcernere in duos filios non debemus unum dominũ Ieſum Chriſtũ. Neq; enim adiuuat rectam fidei rationẽ, licet nonnulli copulationẽ neſcio quam perhibeant perſonarũ. Non enim dicit ſcriptura, uerbũ dei perſonam ſibi hominis aſſumpſiſſe, ſed carnẽ factum eſſe. Id autem eſt oſtendere dei uerbum ſimiliter ac nos principium habuiſſe carnis & ſanguinis, & corpus noſtrum proprie ſuum feciſſe, & hominem ex muliere proceſſiſſe, non abiecta uel depoſita deitate, ut generationem illam amitteret, quam habebat ex patre, ſed manſiſſe etiam in aſſumptione carnis deum quod erat. Hoc itaq; rectæ fidei ratio proteſtatur. In tali ſenſu ſanctos patres fuiſſe comperimus, ideoq; illi non dubitauerunt ſanctam uirginẽ dicere theotocon, nõ quia uerbi natura deitasq; in ſancta uirgine ſumpſit exordiũ, ſed quod ex ea natum ſit ſacrum illud corpus animatum anima rationali, cui ſubſtantialiter adunatum dei uerbũ, carnaliter natũ eſſe dicitur. Hæc igitur pro charitate in Chriſto ſcribo tibi, quærens tanquã fratrẽ & cõteſtans coram deo & electis eius angelis, ut hæc nobiſcum ſentias ſimul & doceas, ut Eccleſiarum pax ſaluetur, & concordiæ charitatiſq; uinculum indiſſolubile maneat ſacerdotibus.

CONCILIVM CHALCEDONENSE

DCXXX. EPISCOPORVM, VALENtiniano VI. & Ahino conſulibus, era. CCCC. LXIX. aduerſus Euticen & Dioſcorum.

ONSVLATV pijſſimi & amatoris Chriſti, Flauij Martiani perpetui Auguſti, die Idus Octobris, ſynodus facta in Chalcedonenſi ciuitate metropoli prouincię Bythinię, ex decreto ſynodorũ & fideliſſimorũ uerborum Imperatorũ Valentiniani & Martiani, cõuenientibus in eccleſia ſanctę ac triumphatricis martyris Leufemię, glorioſiſſimis principibus, id eſt, magnificentiſſimo & glorioſiſſimo magiſtro militum ex præfecto & ex cõſule patritio Anatholio, & magnificentiſſimo & glorioſiſſimo præfecto ſacri prætorij præfecturæ Palladio, & magnificẽtiſſimo præfecto urbis Tatiano, & magnificentiſſimo & glorioſiſſimo magiſtro diuini officij Vincemalo, & magnificentiſſimo & glorioſiſſimo magiſtro Martiali, & glorioſiſſimo & magnificẽtiſſimo comite domeſticorũ Sporatio, & magno comite rerum priuatarũ Genetholio, appoſitis

sitis etiam ex glorioso senatu, id est, magnificentissimo & gloriosissimo exprȩfecto prætorij sexies exconsule ordinario & patritio Florentio, & magnificentissimo & gloriosissimo exconsule ordinario & patritio senatore, & magnificentissimo & gloriosissimo magistro exconsule ordinario patritio Nomo, & magnificentissimo & gloriosissimo expræfecto & exconsule ordinario & patritio Protogenio, & magnificentissimo & gloriosissimo magistro expræfecto Zoilo, & magno & glorioso exprȩfecto urbis Apollonio, & magnificentissimo exprȩposito urbis Artaxerse. Cõcilio autem totius orbis secundũ diuinũ præceptũ in Chalcedona ciuitate cõgregato, id est, Paschasino & Lucentio episcopis, & Bonifacio presbytero, conuenientibus legatis uenerabilis & sancti archiepiscopi antiquæ Romæ Leonis, conueniente & sancto Anatholio archiepisco magnificentissimo Constantinopolitano nouæ Romæ, & reliquis sanctissimis & reuerendissimis sexcentis triginta episcopis: Ecce aduenientibus omnibus ante cancellos sancti altaris cum magnificentissimo & eximio senatu, adueniente etiã pijssimo Imperatore Martiano in supradicta sanctissima Basilica, præsente etiã zelo diuino, calore fidei accensa, pijssima & fidelissima regina Augusta pulcherrima, sanctã synodũ allocutus est sic: Cum primũ per electionẽ in regnum de secreto dei prouecti sumus, inter tantas publicas utilitates nullũ magis nos cõstrinximus ad negotiũ, quàm rectam & ueram fidẽ Christianorum, quȩ sancta & ueneranda consistit, indubitatã omnibus declarare. Manifestũ est enim quod ex auaritia uel uano studio, hi qui præcedentibus tẽporibus diuersa sapuerunt, & docuerunt populũ prout eis placuit, nõ prout conuenit, neq; quod ueritas, aut doctrina patrũ exquirit, multi ad errorẽ seducti sunt: unde sanctã synodum scilicet ad istam fieri perfectionẽ properamus, & laborẽ uobis arbitrati sumus imponere, ut omni errore caliginis deterso, secundum quod ipsa diuinitas hominibus se fieri manifestã esse uoluit, & patrũ demõstrauit doctrina, sic fides nostra quȩ pura & sancta cõsistit, in omniũ ingrediens animas proprię ueritatis effulgeat luce. De cætero audeat nemo de natiuitate domini & saluatoris nostri Iesu Christi aliud disputare, præter quod apostolicũ procemiũ CCCXVIII. sanctorũ patrũ consonans huic doctrinę, tradidisse noscit, sicut sanctissimi Papę Leonis, qui apostolicũ gubernat thronũ, ad sanctæ memorię Flauianũ regiæ urbis Cõstantinopolitanę quondã episcopũ testant literæ. Nos enim ad confirmandã fidem, nõ ad ostendendã uirtutem, exẽplo Imperatoris Cõstantini, adesse synodo excogitauimus, ne in posterũ multitudo populi institutionibus prauis attracta inueniat dissentiens: facile enim simplicitas quorundã cõmentis ceu locuti sumus usq; nunc delusa est, quoniã manifeste diuersorũ prauis doctrinis discordiæ & hæreses ostensæ sunt. Nobis autem omne studiũ adhibendũ est, populum propter uerã sanctamq; doctrinã idipsum sentientẽ uni rectæ applicare ecclesiæ: & ideo uerã fidem catholicamq; etiam exponere secundũ patrũ doctrinã, concordantibus animis uestris, uestra properet reuerentia, ut qualiter in Nicęna synodo usq; in hoc tempore abscisso errore uera fides est hominibus cognita, sic & nunc per hanc sanctã synodũ deposita nebula quæ in eis paucis annis (ut superius diximus) ex prauitate & auaritia quorundam uisa est exoriri, semper seruent quæ statuta sunt. Erit quidẽ diuinæ prouidentiæ, quod pie fieri uolumus in secula hoc conseruare firmissime. Et post regis hæc uerba, omnes episcopi clamauerunt Martiano nouo Cõstantino, multi anni regi, multi anni reginæ, orthodoxis multi anni, Martiani amatoris Christi regnum in secula permaneat, digni orthodoxę fidei amatoris Christi. Sit à nobis procul inuidia. Et post hęc Etius archidiaconus Constantinopolis nouæ Romæ, & primicerius notariorum dixit: Nutu supernæ gratiæ, zelo diuino serenitatis uestræ, pijssimi, quibus à deo omne regnũ cõcessum est, Imperatores, circa sanctionẽ uestrã cõgregata hæc sancta & magna totius mundi synodus, sicut cum plurima multorũ dierum uocatione

& diuina diligentia omnem quidē in præterito quomodo exorta est contra rectam & inuiolabilem catholicā nostram fidē uerbo ueritatis discordiā effugauit, omnem abigēdo innouationē, sicut in scriptis per secula quę subsequunt acta demōstrant. Terminū uero simplicē statuit diuinarū scripturarū uirtute munitum, & sanctorū ac beatissimorū in ipso conseruat sententiā, ad ueram quidē scientiā syncere legentium, & ad longęuam coronā uestri Imperij. Et habeo ipsum præ manibus, & si uidetur nutui uestræ serenitatis perlegam. Pijssimus & fidelissimus Imperator dixit, perlege. Etius archidiaconus perlegit. Sancta & magna & uenerabilis synodus quæ secundum gratiam dei ex decreto pijssimorū Imperatorum Valentiniani & Martiani augustorum cōgregata est in Chalcedonensi ciuitate metropoli prouinciæ Bythiniæ, in basilica sanctæ ac triumphatricis martyris Eufemiæ, statuit quæ subter comprehensa sunt.

Ioan. 14 DOminus & Saluator noster Iesus Christus fidei agnitione proprios confirmans discipulos ait: Pacem meam do uobis, pacē meā relinquo uobis, ut nulla fidei dissentio in proximos oriatur, sed ex ęquo ueritatis prędicatio ostendat. Sed quia non desinit malignus in ipsis pietatis seminibus zizania sua inserere, & noui aliquid aduersus ueritatē semper excogitare, idcirco dominus noster humano generi solito cupiens prouidere, pijssimū hunc & fidelissimū Imperatorem erexit ad zelum, qui undiq; sacerdotum pontifices ad se cōuocauit, ut gratia domini nostri Iesu Christi cooperante, omnem mēdacij pestilentiā ab ouibus Christi remoueat easq; ueritatis germinibus reficiat, quod ex communi decreto peregrinas erroris quidē sectas abijcientes, & patrum rectam fidem renouantes, trecentorū decem & octo symbolū omnibus prædicantes. Et uelut horum domesticos centū quinquaginta patres qui Constantinopolim cōuenerunt, huic pijssimo titulo ascribimus, quoniā & ipsi eandem fidem subsignauerunt. Statuimus igitur ordinē, & omnes fidei formulas custodientes, etiam sanctam synodū Ephesi factam, cuius autores fuerūt uenerabilis memoriæ Cœlestinus Romanæ urbis, & Cyrillus Alexandrinæ ecclesiæ sacerdotes, ut præfulgeat quidem rectæ & inculpabilis fidei expositio trecentorum decem & octo sanctorum patrum qui in Nicęa sub Constantino pię memoriæ Imperatore conuenerunt, contineatur & centū quinquaginta sanctorum patrum in urbe Constantinopolitana decretum ad peremptionem quidem sectarum tunc pullulantium, confirmationem uero ipsius catholicæ atq; apostolicæ nostræ fidei.

SYMBOLVM NICENI CONCILII.

CRedimus in unum deum patrem omnipotentem, omnium uisibilium & inuisibilium conditorem. Et in unum dominū Iesum Christū filium dei, de patre natum unigenitū, hoc est, de substantia patris, deum uerū de deo uero, natum non factū, Homousion patris, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quē omnia facta sunt quæ in cœlo & quæ in terra, qui propter nos & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est. Homo factus passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlos, inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritum sanctū. Eos autem qui dicunt, erat quando nō erat, & antequā nasceret non erat, & quia ex nullis existentibus factus est, aut ex alia subsistentia uel substantia dicūt esse, aut cōuertibilem filium dei, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. & idipsum centū quinquaginta patrum symbolū: Credimus in unum deum patrem omnipotentē, factorem cœli & terræ, uisibilium & inuisibilium conditorem. Et in unum dominum Iesum Christum filium dei unigenitū, ex patre natum ante omnia secula, deum de deo, lumen de lumine, deum uerum de deo uero, natum non factū, Homousion patri, id est, eiusdē cum patre substantię, per quem omnia facta sunt, qui propter nos & propter nostram salutem descendit. Et incarnatus est de spiritu

ſpiritu ſancto ex Maria uirgine, & homo factus, paſſus eſt ſub Pontio Pilato, ſepultus eſt, tertia die reſurrexit à mortuis, aſcendit in cœlos, ſedet ad dexteram dei patris, iterum uenturus iudicare uiuos & mortuos, cuius regni nõ erit finis. Et in ſpiritum ſanctum dominum & uiuificantem, ex patre procedentem, cum patre & filio adorandum & glorificandum, qui locutus eſt per prophetas. Vnam catholicam & apoſtolicam eccleſiam. Confitemur unum baptiſma in remiſſionem omnium peccatorum. Expectamus reſurrectionem mortuorum, & uitam futuri ſeculi, Amen.) Sufficeret quidem ad pleniſſimam pietatis agnitionem & confirmationem, cautiſſimum & ſalutare diuinæ gratię ſymbolum: de patre enim & filio, & ſpiritu ſancto doctrinam perfectã edocet, & incarnationem dominicam fideliter ſuſcipientibus manifeſtat. Sed quoniã hi qui prædicationẽ ueritatis deſtruere conantur, quaſdam propriæ hęreſeos nouitates parturiũt: quidam enim myſterium pro nobis actum diuinæ diſpenſationis audent corrumpere, & uocem illam diuini patris factam ad uirginem denegant: alij temperamentũ confuſionemq́; inducentes, & unam eſſe naturam carnis & deitatis inſenſate cõponentes, paſſibilem unigeniti diuinam naturam tali confuſione prodigioſe diuulgant. Idcirco omnem aduerſus ueritatem opponendã ab ipſis machinationẽ uolens excludere ſancta & magna uniuerſalis ſynodus, hanc prędicationẽ immobilẽ docens ſtatuit, pręcipue trecentorũ decem & octo ſanctorũ patrum fidem incontaminatã manere. Et propter eos qui ſpiritui ſancto aduerſantur, centum quinquaginta patrũ paulò poſteriore tempore in urbe Conſtantinopolitana cõuenientium, de ſubſtantia ſpiritus ſancti traditam doctrinã corroborat, quam etiam illi omnibus inſinuauerunt, non quod in præcedentibus aliquid deeſſet adijcientes, ſed de ſpiritu eorundem intellectum, aduerſus eos qui deitatis eius dominationẽ nituntur demergere, ſcripturarum teſtimonijs plenius manifeſtantes. Propter eos ſanè qui diſpenſationis myſterium tentant corrumpere, & purum hominẽ eſſe, qui ex ſancta Maria uirgine natus eſt, imprudenter diuulgant, beatiſſimi quondã Cyrilli Alexandrinę Eccleſię ſacerdotis ſynodicas epiſtolas, tam ad Neſtoriũ quàm ad cæteros per orientem congruas & ſibi cõſentientes, ſuſcepit, ad confutationẽ quidem Neſtorianę amentię, & ad interpretationem eorum qui religioſo zelo ſalutaris ſymboli cupiunt intellectum. Quibus & epiſtolã ſancti ac beatiſſimi primæ ſedis archiepiſcopi Leonis ſcriptam ad Flauianum ſanctæ recordationis archiepiſcopũ, ad perimendam Euticetis malignitatẽ, quæq́; magni Petri confeſſioni concordantem, cõmunem quandam pugnam cõſiſtentem cõtra eos qui non recte glorificant, ad confirmationem catholicæ religionis euidẽter ſubiunxit. Nam eos qui in duos filios diſpenſationis dominicæ myſteriũ ſcindere moliũtur execrati, & eos qui paſſibilem diuinitatem unigeniti filij audent aſſerere, de concilio ſacerdotũ repellit, & eis qui in duabus naturis Chriſti permixtionẽ, uel confuſionẽ argumentantur, aduerſatur. Et qui cœleſtem aut alterius cuiuſq; ſubſtantiã exiſtere formam ſerui quam ex nobis aſſumpſit, inſaniendo aſſerunt, procul abijcit. Et eos qui duas ante adunationẽ naturas domini delirant, unam uero poſt adunationẽ confingunt, anathematizat. Cõſentientes ſanctis patribus, unum eundemq́; filium confiteri dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum cõſona uoce edocemus, pariter perfectum eundem in deitate deum, & hominẽ uerum eundem ex anima rationali & corpore, ſecundũ diuinitatẽ unius cum patre naturæ, ſecundũ humanitatẽ eundẽ unius naturæ nobiſcum, per omnia ſimilem nobis abſq; peccato, ante ſecula quidẽ ex parte natum ſecundũ diuinitatem, in nouiſſimis uero diebus eundẽ propter nos & propter noſtrã ſalutem hominem factũ, hunc unum eundemq́; Chriſtũ filium dominũ unigenitũ in duas naturas, inconfuſe, immutabiliter, indiuiſe, inſeparabiliter cognoſcendum, in nullo naturarũ differẽtias propter unitatẽ perimendas, magis autẽ ſalua utriuſq; naturę

proprietate & in una coëunte persona, unoq; statu cõcurrente nõ in duabus personis partiendũ, uel diuidendũ, sed unum eundemq; filium unigenitũ deum uerbum dominũ Iesum Christũ, sicut ab exordio Prophetę de eo, & ipse nos erudiuit, & nobis tradidit symbolum. His itaq; cum omni undiq; subtilitate & diligentia à nobis ordinatis, statuit sancta & uniuersalis synodus aliã fidẽ nulli licere profiteri, aut scribere, aut docere, aut dicere aliter. Qui autẽ audent exponere aliam fidem, aut proferre, aut docere aliud symbolum, uolentibus conuerti ad scientiam ueritatis, ex gentilibus, ex Iudæis, uel hæreticis quibuscunq;, si quidem episcopi aut clerici fuerint, alienos esse episcopos ab episcopatu, & clericos à clero. Si uero monachi uel laici fuerint anathema fieri.

CONCILII CHALCEDONENSIS DECRETA. I.

Egulas sanctis patribus in unaquaq; synodo usq; nunc prolatas, proprium robur obtinere statuimus.

2 Si quis episcoporũ accepta pecunia ordinationẽ fecerit, & sub preciũ deduxerit impreciabilem gratiam, atq; ordinauerit per pecunias episcopum, siue coëpiscopum, siue presbyterum, siue diaconum, aut quemcunq; alium qui connumeratur inter clericos, aut accepta pecunia ordinauerit œconomum, id est, defensorem siue paramonarium: quicunq; ergo hæc meditatus fuerit, siue conuictus fuerit, ipse quidem subeat gradus sui periculum: & qui sic ordinatus fuerit, nullum habeat fructum ex huiusmodi mercimonio & creatione probrosa, sed sit alienus & dignitatis & solicitudinis eius quam per pecunias intrauit: sed & ille qui tam turpibus & illicitis intercessor apparuit, si quidem clericus fuerit, de proprio discedat gradu, si uero laicus siue monachus fuerit, anathema sit.

3 Peruenit in sanctam synodum, quia de his qui in clero cõnumerantur, quidam propter turpis lucri gratiã maiorum possessionũ conductiones & causas seculares suscipiunt, & seipsos quidẽ à ministerijs sanctis per desidiã separant, ad domos autẽ seculariũ concurrunt, & substantiarũ eorum gubernationes auaritiæ causa suscipiunt. Decreuit ergo sancta & magna synodus, neminẽ deinceps eorũ, hoc est, nõ episcopũ, siue clericũ, aut monachũ cõducere possessiones, aut misceri secularibus procurationibus, nisi fortè qui legibus ad minorũ tutelas ætatum, siue curationes inexcusabiles attrahuntur, aut cui ipsius ciuitatis episcopus ecclesiasticarũ rerum cõmiserit gubernacula, uel orphanorũ, aut uiduarũ quæ indefensæ sunt, aut earũ personarum quæ maxime ecclesiastico indigent adminiculo, propter timorẽ dei. Si quis uero transgressus fuerit statuta, correptioni ecclesiasticæ subiaceat.

4 Qui uerè & purè solitariã eligunt uitam, digni sunt conuenienti honore. Quia tamen quidã monachi habitu utentes indifferenter, per ciuitates, necnon & monasteria, seipsos propria præsumptione cõmendant, placuit neminem, aut ędificare, aut constituere monasteria, aut oratorij domum sine conscientia ipsius ciuitatis episcopi. Eos uero qui per singulas ciuitates seu possessiones in monasterijs sunt, subiectos esse debere episcopo, & quieti operã dare, atq; obseruare ieiunia & orationes in locis in quibus semel deo se deuouerunt permanentes, & neq; cõmunicare ecclesiasticas neq; seculares aliquas attrectare actiones relinquentes propria monasteria, nisi fortè iubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius ciuitatis episcopo: & neminem seruorum suscipi in monasterium ut sit cum eis monachus, nisi cum domini proprij conscientia. Prætereuntem uero hæc, decreuimus extra cõmunionem esse, ne nomen domini blasphemetur. Conuenit ergo ciuitatis episcopo, curam solicitudinemq; necessariam monasterijs exhibere.

5 Pro-

5 Propter eos epiſcopos ſiue clericos qui de ciuitate ad ciuitatem tranſeunt, placuit definitiones datas à ſanctis patribus habere propriam firmitatem.

6 Neminem abſolute ordinari presbyterũ uel diaconum, nec quemlibet in eccleſiaſtica ordinatione conſtitutũ, niſi manifeſte in eccleſia ciuitatis ſiue poſſeſſionis, aut in martyrio, aut in monaſterio hic qui ordinaẽ mereaẽ ordinationis publicare uocabulũ. Eorũ qui abſolute ordinantur, decreuit ſancta ſynodus uacuam habere manus impoſitionẽ, & nullum tale factũ ualere ad iniuriã eius qui eum ordinauit.

7 Eos qui ſemel in clero taxati fuerunt, ſiue in monaſterijs deputati, decreuimus neq; ad militiam, neq; ad honores ſeculares uenire. Eos autem qui hoc auſi fuerint facere, & nõ actum rei pœnitere maluerint, ut ad hoc idem reuertantur, quod ante obtentum dei propoſuerunt ſibi, anathematizari.

8 Clerici in parochijs, monaſterijs, aut martyrijs conſtituti, ſub poteſtate ſint eius qui in ea eſt ciuitate epiſcopus, ſecundum traditionem ſanctorũ patrum, nec per præſumptionem recedant à ſuo epiſcopo. Eos uero qui auſi fuerint reſcindere huiuſmodi inſtitutionem quocunq; modo, uel ſi noluerint ſubiacere proprio epiſcopo, ſi quidem fuerint clerici, pro perſonarum ordinatione ſubiaceant condemnationibus canonum: ſi uero monachi ſeu laici fuerint, communione priuentur.

9 Si clericus aduerſus clericum habeat negotiũ, non relinquat ſuum epiſcopum, & ad ſecularia iudicia cõcurrat, ſed prius negotium agitetur apud propriũ epiſcopum: uel certe ſi fuerit iudicium ipſius epiſcopi, apud arbitros ex utraq; parte electos audiatur negotium. Si quis uero contra hæc fecerit, canonum ſubiaceat correptionibus. Et ſi clericus aduerſus ſuum uel alium epiſcopũ habeat cauſam, apud audientiam ſynodi prouinciæ conqueratur. Si uero contra ipſius prouinciæ metropolitanum epiſcopum, epiſcopus ſiue clericus habeat controuerſiam, pergat ad ipſius diœceſis primatem, aut certe ad Conſtantinopolitanæ regiæ ciuitatis ſedem, ut eorum ibi proprium negotium exquiratur.

10 Non licere clericum in eccleſijs duarum ciuitatum ordinari, ſed in ea in qua ab initio ordinatus eſt, & cuius expetitio erat ante profugium. Et ſi propter uanæ gloriæ deſiderium contigerit, ut poſt ad maiorem eccleſiam confugerit, eum indubitanter reuocari debere ad eam in qua ab exordio ordinatus eſt, & ibi tantummodo miniſtrare. Si quis uero iam translatus eſt ab alia in aliam eccleſiam, nihil habeat commune cum priore eccleſia, ſiue ſub eccleſia conſtitutis martyrijs, ſiue in parochijs uel xenodochijs, aut eorum negotijs. Eos uero qui auſi fuerint poſt ordinationem huius magnæ & uniuerſalis ſynodi agere quæ prohibita ſunt, ſtatuit ſancta ſynodus cadere de proprio gradu.

11 Omnes pauperes & indigentes eccleſiaſticis auxilijs, cum proficiſcuntur, ſub probatione epiſtolij, ſiue pacis, quæ dicuntur eccleſiaſticæ, tantummodo cõmendari ſtatuimus, & non commendatitijs epiſtolis, quia commendatitias epiſtolas quas dicimus, eos tantum accipere conuenit qui in opere ſunt clariores, ut eis tantummodo præbeantur.

12 Peruenit ad nos, eo quod quidam præter eccleſiaſticos ordines affectantes potentiã, per pragmaticã formam unam prouinciam in duas diuidant, ita ut ex hoc inueniantur duo metropolitani epiſcopi in eadem una eſſe prouincia. Statuit ergo ſancta ſynodus deinceps nihil tale attentari à quolibet epiſcopo. Eos uero qui tale aliquid tentauerint, de proprio gradu cadere. Si quæ uero antè ciuitates per pragmaticam imperialem metropolitani nominis honore decoratæ ſunt, nomine ſolo perfruantur: & qui eccleſiam eius regit epiſcopus, priuilegio metropolitano, epiſcopo iure proprio reſeruato.

13 Extraneum clericum & lectorem extra ciuitatem ſuam ſine commendatitijs literis proprij epiſcopi nuſquam penitus liceat miniſtrare.

14 Quia in quibuſdam prouincijs conceditur pſalmiſtis & lectoribus uxores accipere, ſtatuit ſancta ſynodus prorſus non licere cuiquam ex his alterius ſectæ accipere uxorem. Si quis uero præuenit, & habet iam de tali connubio filios, ſi fortè præuenerit eos iam apud hæreticos baptizari, debet eos offerre ſanctę eccleſię catholicæ, ut ibi cōmunicent. Qui uero adhuc baptizati non ſunt, omnimodo non poſſe eos in hæretica eccleſia baptizari, nec in matrimonio iungi hæretico, Iudæo uel pagano, niſi fortè ſpoponderit ſe uenire ad orthodoxam fidem, dum coniungitur ſponſæ orthodoxæ. Si quis uero hanc diffinitionem ſanctæ ſynodi præterierit, regularum condemnationibus ſubiaceat.

15 Diaconiſſam nō debere ante quadraginta annos ordinari, & hoc cum diligenti probatione. Si uero ſuſceperit ordinationem, & quantocunq; tempore obſeruauerit miniſterium, & poſtea ſe nuptijs tradiderit, iniuriam faciens dei gratiæ, hæc anathema ſit, cum eo qui in illius nuptijs conuenit.

16 Si qua uirgo ſe dedicauerit deo, ſimiliter monachus, non licere eis iungi nuptijs. Si uero inuenti fuerint hoc facientes, maneant excōmunicati. Statuimus uero poſſe in eis facere humanitatem, ſi ita probauerit loci epiſcopus.

17 Per ſingulas eccleſias ruſticanas, parochias, ſiue poſſeſſiones, manere immobiles apud eos qui eas retinent epiſcopos, & maxime qui eas ſine uiolentia iam per triginta annos tenentes gubernauerunt. Si uero intra triginta annos iam facta fuerit, aut fiat de his altercatio, licere eis qui ſe dixerūt læſos propter eas mouere apud ſynodum prouinciæ certamen. Si quis uero putauerit ſe à proprio metropolitano grauari, apud primatē diœceſeos, aut apud Conſtantinopolitanæ ciuitatis ſedem, agat iudicium, ſicut dictum eſt. Si uero quælibet ciuitas per autoritatem imperialem renouata eſt, aut ſi renouetur in poſterū ciuilibus & publicis ordinationibus, etiam eccleſiarum parochianarum ſequatur ordinatio.

18 Coniurationum & conſpirationum crimen (quod apud Græcos dicitur fratria) publicis etiam legibus certum eſt penitus inhiberi: hoc multo magis in ſancta dei eccleſia ne fiat, conuenit abdicari. Si qui uero clerici uel monachi inuenti fuerint coniurantes, aut fratrias uel factiones cōponentes aliquas ſuis epiſcopis, aut alijs clericis, omnino cadant de proprio gradu.

19 Peruenit ad aures noſtras, quod in prouincijs conſtituta epiſcoporum concilia minime celebrētur. Ex hoc probatur, quod multæ quæ correctione opus habeant eccleſiaſticæ res negligantur. Statuit igitur ſancta ſynodus hæc ſecundum patrum regulas, bis in anno in unum cōuenire per ſingulas prouincias epiſcopos, ubi ſingula quæ emerſerint, corrigantur. Qui uero noluerint cōuenire epiſcopi, conſtituti in ſuis ciuitatibus, & hoc maxime cum ſui corporis ſanitate conſiſtentes, etiam omnibus alijs urgentibus & inexcuſabilibus negotijs liberi ſunt, licere eos fraternæ charitatis admonitionibus corripi.

20 Clericos in ſuis eccleſijs cōſtitutos, ſicut iam definiuimus, nō licere in alterius ciuitatis eccleſijs ordinari, ſed adquieſcere in ea in qua ab initio miniſtrare meruerunt, exceptis illis qui proprias ciuitates perdiderunt, & ex neceſſitate ad alias eccleſias migrauerūt. Si uero quicunq; epiſcopus poſt diffinitionem iſtam ad alium epiſcopum pertinentem clericum ſuſceperit, placuit ſanctæ ſynodo & hunc qui ſuſceperit, & eum qui ſuſceptus eſt, tandiu excommunicatos manere, quandiu ipſe clericus ad propriam reuertatur eccleſiam.

21 Clericos ſiue laicos qui accuſauerint epiſcopū aut clericos temere, atq; indifferenter, nō debere ſuſcipi in accuſationē, niſi prius eorū opinio fuerit perſcrutata.

22 Non licere clericis poſt mortem epiſcopi rapere pertinentes ad eum res, ſicut iam præcedentibus regulis ſtatutū habetur. Si uero hæc fecerint, periclitari ſe nouerint à proprio gradu.

23 Per

23 Peruenit ad aures ſanctæ ſynodi, quia clerici quidam & monachi nihil ſibi habentes iniunctum à proprio epiſcopo, interdum uero etiam illi qui ab eo fuerant excommunicati, ueniant ad regiam ciuitatem Conſtantinopolitanam, & multis temporibus in ea conſiſtentes perturbationes tranquillitati eccleſiaſticæ ferant, & diuerſorum domos corrumpant. Statuit ſancta ſynodus hos quidem primũ commonere per defenſorem Conſtantinopolitanæ ſanctæ eccleſiæ, ut exeant de regia ciuitate. Si autem in eodem propoſito improbè perdurauerint, etiam inuitos eos ipſe expellat defenſor, ut ad ſua loca perueniant.

24 Quæ ſemel conſecrata fuerint monaſteria, cum iudicio ſui epiſcopi maneant perpetua, & pertinentes ad ea res conſeruari ipſis monaſterijs decreuimus, nec ulterius poſſe ea fieri ſecularia habitacula. Qui uero permiſerint hæc fieri, ſubiaceant his condemnationibus, quæ per canones conſtitutæ ſunt.

25 Quoniã quidam metropolitanorũ, ſicut ad nos perlatum eſt, negligunt creditum ſibi gregem, & differunt ordinationes facere epiſcoporũ, placuit ſanctæ ſynodo intra tres menſes fieri ordinationes epiſcoporũ, niſi fortè inexcuſabilis neceſſitas coëgerit tẽpus ordinationis amplius prorogari. Si autẽ quis epiſcoporũ hęc nõ obſeruauerit, ipſum debere eccleſiaſticæ condemnationi ſubiacere, redditus uero eiuſdẽ uiduatę eccleſiæ integros reſeruari apud œconomũ eiuſdẽ eccleſiæ placuit.

26 Quia in quibuſdam eccleſijs, ſicut ad nos peruenit, ſine œconomo epiſcopi res eccleſiaſticas tractant, placuit omnes eccleſias epiſcopos habentes, habere œconomos de proprio clero, qui gubernent eccleſiæ res cum arbitrio ſui epiſcopi, ut non ſine teſtimonio ſit gubernatio ipſarum rerum eccleſiaſticarum, & ex hoc deueniat diſpergi eiuſdem res eccleſiæ, & ſacerdotali dignitati obtrectatio generetur. Si uero quis non obſeruauerit hæc, diuinis ſubiaceat regulis.

27 Eos qui ſibi rapiunt uxores, uel eos qui eis auxilium pręſtiterint, ſtatuit ſancta ſynodus, ſi quidem clerici fuerint, cadere de proprio gradu. Si uero laici fuerint, anathema ſint.

SVBSCRIPTIO EPISCOPORVM.

Paſchaſius epiſcopus ciuitatis Lilibitanæ, uicem agens beatiſſimi epiſcopi Leonis, definiens ſubſcripſit. Lucentius epiſcopus ciuitatis Auſculitanæ, id eſt, uicem agens ſanctiſſimi Leonis epiſcopi, definiẽs ſubſcripſit. Bonifacius presbyter urbis Romæ, uicem agens apoſtolicæ ſedis, definiens ſubſcripſit. Anatholius epiſcopus Conſtantinopolitanæ ciuitatis nouæ Romę definiens ſubſcripſit. Iuuenculus epiſcopus Hieroſolymitanus definiẽs ſubſcripſit. Maximus epiſcopus Antiochenus definiens ſubſcripſit. Quintilius epiſcopus Cappadociæ Cęſarienſis definiens ſubſcripſit. Palaſindus epiſcopus Eraclee Macedonienſis, uicem agens ſanctiſſimi uiri Anaſtaſij definiens ſubſcripſit. Stephanus epiſcopus Epheſinus definiens ſubſcripſit. Lucianus epiſcopus Bizenſis uicem agens ſanctiſſimi epiſcopi Quiriaci Eracliæ Tracienſis, definiens ſubſcripſit. Euſebius epiſcopus Galatiæ Anquirienſis definiens ſubſcripſit. Diogenes epiſcopus Quirenſis definiens ſubſcripſit. Petrus epiſcopus Corinthienſis definiens ſubſcripſit. Florus epiſcopus Sardinienſis definiens ſubſcripſit. Eunomius epiſcopus Nicomedienſis definiens ſubſcripſit. Anaſtaſius epiſcopus Nicenſis definiens ſubſcripſit. Eleutherius epiſcopus Chalcedonenſis definiens ſubſcripſit. Idem omnes epiſcopi DCXXX, definientes ſubſcripſerunt.

POſtquã recitata eſt, pijſſimus Imperator ad ſanctũ conciliũ dixit: Dicat ſanctũ conciliũ, ſi ex cõſenſu omniũ epiſcoporũ definitio quę nũc lecta eſt, prolata ſit. Omnes reuerendiſſimi epiſcopi reſponderũt: Omnes ſic credimus, unà fides, una ſentẽtia, omnino idẽ faciamus. Omnes cõſentientes ſubſcripſimus. Omnes orthodoxi ſumus, hęc fides patrũ, hęc fides apoſtolorũ, hæc recte crędentiũ, hæc eſt fides

quæ orbem terrarũ ſaluat. Martiano, nouo Conſtantino, nouo Paulo, nouo Dauid, Imperatori pijſſimo domino Auguſto uita eius. Et poſt has uoces pijſſimus & fideliſſimus Imperator ad ſanctam ſynodum dixit: Veneranda catholica fides à ſancta & uniuerſali ſynodo ſecundũ patrum expoſitionem manifeſtata eſt. Et ſi laborem reuerentiæ ueſtræ & conuiciũ fecimus, maximas agimus gratias omnipotenti deo ſaluatori noſtro, quia multorũ errantiũ circa fidem amputata diſcordia, in unam eandemq́ fidem omnes nũc cõuenimus, ſperantes celebrẽ ueſtris precibus, & meliorẽ ſuper omnes partẽ à deo donari. Sancta ſynodus iterũ exclamauit: Hęc digna ueſtri Imperij, hæc propria ueſtri Imperij, hæc correctio ueſtri Imperij, digna Chriſto, digna Imperij fide, propterea pacificat̃ orbis terræ. Et poſt has uoces pijſſimus & fideliſſimus Imperator ad ſanctam ſynodum dixit: Venerandã catholicam fidem ſanctæ uniuerſalis ſynodi ſecundũ patrũ expoſitionẽ manifeſtam, iuxta legem & conuenientẽ eſſe ueſtra tranquillitas probet, & omnẽ in poſterum contentionis occaſionem circa ſuam fidem amputari. Si quis igitur idiota, uel militaris, ſeu clericus, publice turbam cõgregans ſub obtentu diſpoſitionis tumultum fecerit, ſi quidem idiota, proſcriptus expellatur à regia urbe, militaris uero ſeu clericus gradus ſui periculum ſuſtinebit, & alijs pœnis ſubiacebit.

EDICTVM MARTIANI IMPERATORIS IN confirmatione Concilij Chalcedonenſis.

IMPERATORES Valentinianus, Martianus Auguſti, uniuerſis populis. Tandem aliquãdo quod ſummis uotis atq́ ſtudijs optabamus euenit: remota eſt de orthodoxa Chriſtianorũ lege cõtentio: tandem remedia culpabilis erroris inuenta ſunt, & diſcors populorũ ſentẽtia in unum conſenſum cõcordiamq́ conuenit: ab uniuerſis etiam prouincijs religioſiſſimi ſacerdotes Chalcedonã uenerunt, iuxta noſtra præcepta, & quid obſeruari in religione debeat perſpicua diffinitione docuerunt. Diſceſſit igitur iam prophana cõtentio. Nam uere impius atq́ ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiã opinioni ſuæ aliquid tractandũ reliquit. Extremę quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die cõmentitium lumẽ quęrere. Quiſquis enim poſt ueritatẽ repertã aliquid ulterius diſcutit, mẽdaciũ quærit. Nemo itaq́ uel clericus, uel militans, & alterius cuiuslibet conditionis, de fide Chriſtiana publice terminata coadunatis & audiẽtibus tractare conetur in poſterũ, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata, recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare cõtendit, cum ea quæ nũc de Chriſtiana fide ſtatuta ſunt iuxta apoſtolicas expoſitiones, & inſtituta ſanctorum patrũ CCC. X. octo & CL. definita eſſe noſcunt̃. Nam in cõtemptoribus huius legis pœna non deerit, quia nõ ſolum contra fidem bene cõpoſitam ueniũt, ſed etiam Iudęi & pagani & huiuſcemodi certamine prophanant ueneranda myſteria. Igitur ſi clericus erit qui publice tractare de religione auſus fuerit, à cõſortio clericorum remouebitur. Si uero militia præditus ſit, cingulo expoliabitur. Cæteri etiam huius criminis rei de hac ſanctiſſima urbe pellentur pro uigore iudiciario, etiam competentibus ſupplicijs ſubiugandi. Conſtat enim hęreticę inſaniæ exordia fomitemq́ nutriri, dum publice quidam diſputant atq́ contendunt. Vniuerſa ergo quæ à ſancta ſynodo Chalcedonia conſtituta ſunt, cuſtodire debebunt, nihil poſtea dubitaturi. Hoc itaq́ commoniti noſtræ ſynceritatis edicto, obſiſtite prophanis uocibus, ulterius definite de diuinis diſputare quod nephas eſt, quia nõ ſolum diuino iudicio peccatum hoc (prout credimus) punietur, uerumetiam legum & iudicum autoritate coërcebitur. Propoſita VII. Calend. Februarij Conſtantinopoli Patritio conſule.

SANCTIO SACRA VALENTINIANI ET MARTIANI Augustorum post Concilium Chalcedonense, in confirmatione eiusdem Concilij & damnatione hæreticorum.

IMperatores Valẽtinianus & Martianus Augusti, Palladio præfecto prætorij. Diuinæ semper potentiæ referendæ atq; agendæ sunt gratiæ, quæ autores hæresis, quæ occulta nec latere concedit, nec durare impunita permittit. Quorum unum malorū legendi habet plenam facultatem, alterū præcauendi cæteris præstat exemplum. Curæ igitur esse diuinitati hominum actus, & maxime reuerentiam religionis, proxime in confirmanda catholica fide euidenter apparuit, cum nec Euticen sceleratorum dogmatum sectatorem negligere quod diu latuerat sciuit, nec patefacto scelere passa est pœnam sceleris euitare. Sententijs itaq; diuinis humanisq; damnatus, synodicum decretum (ut merebatur) accepit, reus diuinitati, cui faciebat iniuriam, reus hominibus, quos decipere conabatur. Proxime etenim innumerabiles ex toto orbe beatissimi Episcopi Chalcedone congregati, improba prędicti Euticetis unà cū synodo eius causa habita, expulere cōmenta, sicut sanctorum definita maiorū quæ uel apud Nicæam à trecentis decem & octo constituta sunt, uel in hac postea alma urbe à centū quinquaginta sunt episcopis declarata, uel apud Ephesum, cum Nestorij est error exclusus, præsidentibus Romanæ urbis Cœlestino, & Cyrillo Alexandrinæ ciuitatis episcopis. Ea igitur quæ sunt iuxta pristinā disciplinā à uenerabili synodo Chalcedonensi definita, illa fide qua deum colimus per omnia seruanda censuimus atq; censemus: quia ualde consequens est, ut sacerdotum pura mente deum colentiū definita, quę pro orthodoxorū fide sacrosancta secundū patrum regulas præcesserūt, unà cū ueneratione cōseruare. Quoniā principalis prouidentię est, omne malū inter initia opprimere, & serpentē morbū legum medicina resecare. Hac lege decernimus eos qui Euticetis errore decipiunt, ad exemplū Apollinariorū quos Eutices secutus est, quos uenerabiles patrū regulæ, id est, ecclesiastici canones & diuorū principū sacratissimæ sanctiones condemnant, nullū episcopū, nullum presbyterū, nullos creare uel appellare clericos, ipsumq; Euticen nomine presbyteri quo indigne utens expoliatus est, in totū carere. Si qui tamen cōtra definita nostra episcopos, presbyteros, cęterosq; clericos ausi fuerint ex his creare, tam factos q̄ facientes uel præsumentes sibi cunctorū bonorū amissioni periculoq; subiacere exilij perpetui pręcipimus. Cōgregandi autē monachos, aut ędificandi monasteria nullū eorū iubemus habere licentiā, loca forte in quę ausi cōuenire aliquādo tentauerint cōfiscari, si tamē domino loci sciente cōuenerint. Quod si ignorante autore cōuenerint, cōductores loci fustibus cęsos deportationē subire cēsemus. Ipsos præterea nihil ex testamēto cuiuscunq; capere, nihil eis qui eiusdē erroris sint relinquere per testamenta, ad nullā eos patimur spirare militiā, nisi forte ad cohortalinā uel limitaneā. Si quis etiā extra prædictā militiā inuentus fuerit militare, uel quia eius in religione ignorabat peruersitas, uel quia post adeptū cingulū ad hunc deuenit errorē, solutus militia infidelitatis suę fructū hūc habeat, ut optimorū & palatij cōmunione priuet, nec alibi q̄ in quo natus est uico uel ciuitate uerset. Quod si qui eorū in hac alma urbe, quod credi nephas est, geniti sunt, tam de hac ciuitate uenerabili q̄ sacratissimo comitatu, & ex omni excludantur metropolitana ciuitate. Et hoc quidē generaliter circa omnes cōstituimus, qui hac clade pollutionis polluti sunt uel polluunt. Eos autē qui ante clerici orthodoxorū fidei, & monachi qui dā qui Euticis habuere diuersoriū, ꝗd neq; monasteriū dicendū est, eo ꝗd in se religionis habuit inimicos, q adhuc usq; in tantā insaniā recesserūt, ut relicto uenerabilis cultu religionis in synodico decreto Chalcedonico, ꝗd totius pene orbis adunati definiere sacerdotes, infaustā Euticetis secuti sunt assertionē, q uera luce deserta tenebras eligēdas esse crediderūt, omnibus pęnis quę pręcedētibus legibus aduersus

hęreticos definitę sunt, iubemus teneri, imò extra Romanum expelli solium, sicut præcedentes religiosissimæ constitutiones de Manichæis constituere, ne eorũ uenenatis fraudibus sceleratisq; cõmentis innocentum uel infirmorũ animi decipiantur. Comperimus præterea quædam eos in contumeliã religionis & inuidiam uenerabilis synodicæ diffinitionis fuisse mentitos, conscriptisq; libris & chartarũ tomis plura finxisse, quæ eorum insaniam aduersus ueram fidem aperte signarent: atq; ideo præcipimus ubicunq; huiusmodi scriptura reperta fuerit, ignibus cõcremari. Eos uero qui sequendi studio audierint sic scelerata differentem, denarum librarum auri mulctatione cõpescimus. Eos uero qui uel scripserint uel alijs legenda tradiderint docendi studio uel discendi, censemus deportatione puniri: delenda est enim hæc infausta hæresis, sicut pridem edictis serenitatis nostræ continetur. Omnibus autem adimimus facultatẽ, quia ultimo supplicio coërcebuntur qui illicita docere tentauerint: ita enim materia subtrahetur erroris, si peccatorum & doctor defuerit & auditor, Palladi parens charissime atq; amantissime. Illustris itaque & magnifica autoritas tua edictis propositis omnibus faciat nota quæ iussimus, ut cognoscentibus moderatoribus prouinciarũ eorumq; officiarijs, defensoribus etiã ciuitatum, quod sanctam ueramq; fidem sancto proposito custodiendam esse censemus. Quam si neglexerint aut permiserint temerari, denarũ librarum auri mulctatione percussi, ut religionis legumq; proditores, etiam de æstimatione laborabunt. DATA XV. Calend. Augusti Cõstantinopoli, Aspirato, & qui fuerit nunciatus, consulibus.

ALIA SANCTIO MARTIANI IMPERATORIS CONTRA EOSDEM HAERETICOS.

MPERATOR Martianus Augustus Palladio prętori. Licet iam sacratissima constitutione mansuetudinis meæ cautum ac definitum sit, quia in eos seueritas exercenda sit, qui Euticetis uel Appollinaris hæreticam peruersitatem secuti à religione & fide catholica deuiarunt, Alexandrinæ tamẽ urbis ciues atq; habitatores tantis Apollinaris infecti sunt uenenis, ut necessarium fuerit ea quę ante sanximus, repetita etiam lege nunc decernere. Quicunq; ergo uel in hac sacra urbe, uel in Alexandrina ciuitate, uel in omni Aegyptiaca diœcesi & diuersis alijs prouincijs, Euticetis profanam peruersitatem sequuntur, & ita non credunt ut trecenti & octo sancti patres tradiderunt, catholicam sanctam fidem in Nicæa ciuitate fundantes, uel ita ut CL. alij uenerabiles episcopi, qui in hac alma urbe Cõstantinopolitana postea conuenerunt, sicut Athanasius & Theophilus & Cyrillus sanctæ recordationis episcopi Alexandrinæ ciuitatis crediderunt, quos etiam Ephesina synodus (cui beatæ memoriæ Cyrillus præfuit) in qua Nestorij error expulsus est, uniuersos secuta est, quos & nuper uenerabilis Chalcedone synodus est secuta, prioribus cõcilijs sacerdotum ex omni prorsus parte consentientibus, nihilq; adimens à sacrosancto symbolo, neq; adijciens, sed Euticetis dogmata funesta cõdemnans, sciant se esse hęreticos. Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutices & Dioscorus sunt secuti. Ideoq; omnes hi qui Apollinaris uel Euticetis peruersitatem sequuntur, illis pœnis quas diui retro principes contra Apollinaristas uel serenitas nostra postmodũ cõtra Euticianistas sanxit, nouerint se esse plectendos. Idcirco Apollinaristas, hoc est Euticianistas, quibus etsi est in appellatione diuersitas, est tamen in hæresi coniunctio, & dispar quidem nomen, sed idem sacrilegium, siue in hac alma urbe, uel in Alexandrina ciuitate, seu intra Aegyptum sunt, neq; ita credunt sicut prædicti uenerabiles credebant, neq; uiro Reuerendissimo Alexandrinæ urbis antistiti Protherio fidem orthodoxã tenenti cõmunicant, secundum diuorũ retro principum consti-

constitutiones quæ de Apollinaristis promulgatæ sunt, non habeant potestatē faciendi testamentum, neqꝫ id acquirant quod ipsis ex testamento cuiusquam fuerit relictum, nihil etiā ex donatione aliqua consequantur, sed si quid ipsis uel liberalitate acciderit, uel uiuentis uel morientis fuerit uolūtate collatum, id protinus fisco nostro addicatur: ipsi uero in nullos aliquid ex rebus suis donare possint. Episcopos quoqꝫ uel presbyteros aliosqꝫ clericos illis creare & habere non liceat: scientes tam Euticianistæ quàm Apollinaristæ qui ausi fuerint cuiquam episcopi uel presbyteri uel clerici nomen imponere, quàm hi qui conati fuerint impositum nomen sacerdotale retinere, exilio, rerumqꝫ suarū amissione plectendos. Eos uero qui de hac catholica Roma ecclesiarū clerici, uel orthodoxæ fidei monachi fuerunt, derelicto uero dei cultu, Apollinaris uel Euticetis hæresim sectati sunt, uel post hęc sectabuntur, omnibus pœnis quæ uel prioribus legibus aduersus hæreticos constitutæ sunt iubemus teneri, & extra ipsum quoqꝫ Romani Imperij solum pelli. Vniuersi præterea Apollinaristæ uel Euticianistæ non ecclesias, nō monasteria sibi cōstruant, neqꝫ synaxes, neqꝫ cōuenticula contrahant, neqꝫ ad domum, neqꝫ ad possessionem cuiuscunqꝫ, neqꝫ ad monasterium, neqꝫ ad quemcunqꝫ alterius locū operatores sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint, & hoc factum fuisse domino uolente cōstiterit, postremo iudicialiter notum, domus uel possessio in qua conuenerint, fisco societur, monasterium uero eius ciuitatis orthodoxæ ecclesiæ in cuius territorio est, iubemus addici. Si uero ignorante domino, sciente uero qui dispensationes domus exigit, uel cōductore, uel procuratore, uel prędij parasynaxis conuenticula interdicta conuenerint, cōductor uel procurator siue autor uel quicunqꝫ in domum uel possessionem uel monasteriū receperint, uel passi fuerint illicitas parasynaxes, cōuentusqꝫ celebrari, si uilis & abiectæ cōditionis sint, fustibus publice & in pœnam suam, & in aliorum exerceantur exemplum. Si honestæ uero personæ sunt, decem libras auri fisco nostro cogantur inferre. Nullum præterea Apollinaristam uel Euticianistam ad aliquā iubemus aspirare militiam, nisi ad cohortalem uel limitaneam: si qui uero contrà fecerint, soluto cingulo honestorū hominum & palatij cōmunione priuentur, nec in aliqua, nisi in ea qua nati sunt ciuitate uel uico ac regione uersent̄. Si qui uero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissimo comitatu, quàm omni per prouinciā metropolitana ciuitate pellant̄. Nulli insuper Euticianistæ uel Apollinaristæ publice uel priuatim aduocandi cœtus, aut peruersitatem facinorosi dogmatis asserendi sit facultas. Nulli etiam cōtra uenerabilem Chalcedonensem synodum liceat aliquid uel dictare, uel scribere, uel legere, atqꝫ emittere: nemo huiusmodi habere libros audeat. Quod si in his criminibus fuerint inuenti, perpetua deportatione damnent̄. Hi uero qui discendi studio audierint de infausta hæresi disputantes, decem librarum auri quæ fisco nostro applicabuntur, subeant dispendium. Omnes uero chartæ ac libri qui funestum Euticetis dogma fuerint complexi, cōcrementur. Parens charissime, tua illustris igitur autoritas, quæ hac sacratissima constitutione decreuimus in hac alma urbe, diuersisqꝫ prouincijs, ac præcipue in Alexandrina ciuitate, & per uniuersam Aegyptiacam diœcesim, edictis ex more propositis, ad omnium notitiam faciat peruenire, ut cuncta quæ statuimus, in eos qui rei fuerint deprehensi, seueritas protinus exerceatur, scientibus moderatoribus prouinciarum eorumqꝫ apparitoribus qui legis huius quę religiosissima sanctione custodienda decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate uiolari, denarum librarū auri mulctam fisco nostro cogant̄ inferre, insuper etiā existimationis suæ periculū sustinebunt. Ea quoqꝫ quæ de paganis per omne Romanū Imperiū æqualiter ualitura elegimus, instantissime in eos exerceantur quos constiterit prophanos ritus celebrare. Data sub die Calend. Augusti, Constantinopoli, Diuo VIII. & Antemio IIII. CC. concess.

GRęca elementa literarum numeros etiam exprimere, nullus qui uel tenuiter græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur, hoc à patribus trecentis decem & octo Nicęa congregatis saluberrime inuentum est & constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis seu supputationis habeant rationem: id est, ut assumantur in supputationem prima gręca elementa, patris & filij & spiritus sancti, hoc est, π υ α. quæ elementa & octogenarium & quadrigentesimum & primum significant numerum. Petri quoque apostoli prima litera, id est, π, quę numerum 80. significat. Eius quoq; qui scripsit epistolã prima litera, cui scribitur secũda litera, accipientis tertia litera, ciuitatis quoq; de qua scribitur quarta, & indictionis quæcunq; est temporis, idem qui fuit numerus assumatur, atq; ita his omnibus græcis literis, quę (ut diximus) numeros exprimũt, in unum ductis, unam quæcunq; fuerit collecta summã epistola teneat: hanc qui suscipit, omni cum cautela requirat expresse, addat præterea separatim in epistola nonagenarium & nouum numerum qui secundum gręca elementa significant. Valete in domino.

MARCELLINI PAPAE EPISTOLA PRIMA AD SALOMONEM COEPISCOPVM, in qua filium æqualem patri ostendit.

MARCELLINVS episcopus sanctę ecclesię catholicæ urbis Romanę, Salomoni coëpiscopo in domino salutem. Quàm laudabiliter pro catholicæ fidei ueritate mouearis, & q̃ solicite dominico gregi deuotionẽ officij pastoris impendas, tradita nobis per diaconũ tuum fraternitatis tuæ scripta demõstrant, quibus notitiæ nostræ insinuare curasti qui errorũ morbi in regionibus uestris modo exorti sunt. Nam epistolę sermo, & cõmonitorij series, & libelli tui textus eloquitur, quod quidã errore decepti dicunt ideo patrem maiorẽ filio esse, quia illi soli sacrificiũ immolatur, & quod filius nullã cum patre cõmunionis operã habeat, & quod illud propheticũ de solo patre dictum sit: Sciant gentes quoniã nomẽ tibi deus, tu solus altissimus super omnem terrã. Siue quod ideo minor est filius, quia ipse in cruce pendens dixit: Deus deus meus quare me dereliquisti. Quibus cõpetens & congruũ reddat̃ responsum: quia sicut patri, ita etiam filio non solũ christianis temporibus, uerumetiã à priscis tẽporibus sacerdotibus uarijs multisq; modis probamus sacrificiũ fuisse oblatũ, Daniele propheta dicente: Non est locus (inquiunt tres pueri) ad sacrificandũ nomini tuo, & inuenire misericordiã, sed in anima contrita & in spiritu humilitatis suscipiamur. Et sicut holocaustomata arietũ & taurorũ agnorumq; pinguiũ, ita fiat sacrificiũ nostrum in cõspectu tuo hodie ut placeat tibi. Et ut filiũ fuisse agnoscas, cui hi tres pueri sacrificiũ se cõfessi sunt obtulisse, ex ipsius regis ac tyranni qui eos in fornacẽ ignis mitti præceperat confessione addisce, qui se cum tribus, quartũ in ipso æstuantis camini incendio sociatũ prodidit cõspexisse. Nõnne, inquit, tres uiros misimus in fornacẽ uinctos? Et dixerũt ei, Vere rex. Et dixit: Ecce ego uideo quatuor uiros solutos, & deambulantes in medio ignis, & aspectus quarti similis filio dei est. Idem dei filius per prophetã loquit̃, dicens: Tibi offerent reges munera. Et ut hæc de filio dei se dixisse doceret, dixit: Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei.

Et ut

Et ut hæc omnia superius designata Christo filio dei doceamus fuisse oblata, in natiuitate eiusdẽ dei quæ secundũ carnem facta est, probamus fuisse cõpleta, euãgelio cõprobante: Cum natus esset Iesus in Bethleem Iudæ in diebus regis Herodis, ecce magi ab oriente uenerunt Hierosolymã, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et infra: Et intrantes domum inuenerunt puerũ cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum, & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurũ, thus, & myrrham. Sacrificiũ itaq; quod à christianis sacris altaribus admouet̃, non solum deo patri, sed etiam filio cõmuni deuotione offertur, quoniã nec patri sine filio potest offerri, neq; à filio sine patre sentiri. Quod autem cõmunem operam habeant pater & filius, hoc modo docetur, dum primi hominis plasma deus ad imaginẽ dei cõmuni operationis uirtute fecisse fertur, scriptura dicente: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostram. Item ibi: Descendamus & cõfundamus ibi linguam eorũ. Et: Pluit dominus à domino ignem & sulphur super Sodomam. Et in euangelio: Pater meus usq; modo operat̃ & ego operor. Similiter &, opera quę ego facio non sunt mea, sed eius qui misit me patris. Quę omnia nõ discretam patris & filij potentiã monstrant, sed unam diuinitatis operationẽ annunciant. Et is qui paternum opus exequitur, à paternis operibus alienus esse nõ creditur. Si autem ex Euangelio filiũ dei cognosceres altissimũ nuncupatũ, nunquam filio derogans hoc de solo deo patre dictum poneres testimoniũ, cum scriptum sit: Tu puer propheta altissimi uocaberis. Et ut filius cum patre indiscrete in altissimis habitasse credatur, Salomonis testimonio cõprobatur: Ego (sapientia inquit) habitaui in altissimis, & thronus meus in columna nubis. Et in Psalmo 92. Tu autẽ altissimus es in æternum domine, quoniã ecce inimici tui peribunt. Nam cum diabolus thronũ suum cõtra creatoris sui thronũ in altissimis collocaret elatus superbia, hæc ausus est nephando ore depromere: Ponã sedem meam ad aquilonẽ (inquit) ascendam super sydera cœli, sedebo super montes excelsos, & ero similis altissimo. Item in Salomone: Ne dixeris, peccaui, & quid accidit mihi triste? Altissimus enim patiens est redditorũ. Si auditũ cordis tui scripturis non uis accõmodare diuinis, quæ filium doceant altissimũ nuncupatum, uel diabolo crede, qui cõtra opificis sui thronũ sedem sibi uoluit collocare. Vt eum agnoscatis filiũ à patre (ut uos suspicamini) nõ fuisse penitus derelictũ, hoc de se in Euangelio posuit testimoniũ: Pater qui me misit mecũ est, & nõ reliquit me solũ, quia quæ placita sunt ei facio semper. Vnde pro surreptione mandamus, ut omnis cura atque solicitudo inuigilet, ne fides temeretur aut uioletur. Iam nullus est ignorantiæ locus, nullus utatur simpliplicitatis excusatione præterita. Scienti peccare necessaria est cõfusio, & quod errore contraxit scientia reformetur. Ista frater tene & hæc doce. Vtinam ad plenioris affatus satietatẽ præsentiæ tuæ nobis gaudia contigissent, ut gratularemur nos & colloquio & præsentia tui frui, quam sumus ante scripta cõplexi. Veruntamẽ pro basti dilectissime frater quo christianã fidem ueneraris affectu, dum ea quæ ad regulas patrũ pertinẽt, & ad mandata catholica, sine aliqua culpæ transgressione seruare, & spreta erratica & nociua doctrina, catholica & apostolica tenere pręcepta, & rectæ fidei regulas docere atq; seruare satagis. Hæc frater charissime & alia quæ patrum regulis continentur, in labijs & cordibus nostris indiuisa retractatione meditemur, & sicut scriptum est, narremus ea filijs nostris, ut ea meditentur in cordibus suis, sedentes in domo, ambulantes in itinere, dormientes atq; surgentes, quia beatus in domino qui in lege eius meditabitur die ac nocte. Hoc & magister gentium secutus, discipulum suum instruens admonet, hæc meditare, in his esto, subijciens plenitudinem, attende tibi & doctrinæ, quoniã si fidelibus sine intermissione incumbimus institutis, separamur à uitijs, dum impensa cura diuino operi, humano locum non relinquit errori. Quod si ea quæ prædicta sunt ualidis teneantur

fixa radicibus, nec à paterna traditione receditur, & cōstanter quęstionibus obuiatur, ac prauorum intentio cassatur, bonorumq́ꝫ fides & cōstantia roboratur. Data VIII. Idus Septemb. Diocletiano & Constantino consulibus.

ALTERA MARCELLINI AD ORIENTALES FRATRES EPISTOLA ADHORTATOria, docens nulli presbytero licere in foro publico contra fratrē litigare, sed potius omnia iuxta charitatis regulā inter Christianos esse componenda.

DILECTISSIMIS fratribus uniuersis episcopis per orientales prouincias cōstitutis, Marcellinus episcopus. Quid tam dulce solicito, q̃ꝫ quod mihi de uobis innotescūt illa quę cupio? Quid tam religiosis cōueniens institutis, quàm ut inter se sacerdotes pacē (quam necesse est alijs pro officio annūciare) cōseruent? Plena fateor gratulatione suscepi, quod uotiua mihi de charitate quæ inter uos est ecclesiarū pacē in literis indicastis: sponte mihi quicquid hortari poteram, quicquid monere, delatū est: cōfirmet hoc deus quod est operatus in nobis, & quæ præcepit pro animarū salute facienda, hæc ipse qui pręcepit pro ea qua nos redemit pietate faciat. Et his tā bonis nūcijs nos quoq́ꝫ religiosam sanctorū uicem reddimus nunciorū. Quicquid cū orientalibus quos ad ecclesiæ corpus unitatemq́ꝫ reuocatos, dudum dei nostri ope literis significauimus destinatis, denuò cum apertū fuerit repetitis uobiscū participamus indicijs. Mox pro nostro edicto ab orientalibus missa legatio est, certa sperauit, certa cōsuluit: sed facimus de his quæ fuerunt dicenda cōpendia, ipsius potius ad instruendam notitiam uestrā quæ à nobis sunt responsa dirigentes, ne quid sibi sub spacio prolixiore terrarū aut opinio uindicet, aut error assumat, cum ad rerū fidem ipsam teneri sufficiat ueritatē. Quid autē ad continentiā nostrarū pertinet literarū, oportuit quidē desideria plenius expedire. Quapropter scitote uos à persecutione fratrum & ab omni litigio abstinere debere, dicente scriptura, Seruum dei non oportet litigare: nec quicquā nocere, sed omnes persecutores ecclesiæ seruorumq́ꝫ eius uestris redargutionibus corrigere, testante apostolo, argue, obsecra, increpa. Quęcunq́ꝫ ergo cōtentiones inter Christianos ortæ fuerint, ad ecclesiā deferant, & ab ecclesiasticis uiris terminent. Maior autē nō potest à minore iudicari, nec episcopi pontifici à quo cōsecrari probantur, præiudiciū inferre ullum possunt. Quod si præsumptū fuisse cognoscit, uiribus carere nō dubiū est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta cēseri. Clericus uero cuiuslibet ordinis absq́ꝫ pontificis sui permissu nullum præsumat ad seculare iudiciū attrahere, nec laico quemlibet clericū liceat accusare: detractiones tamē & accusationes atq́ꝫ persecutiones inter Christianos oppidò uitandæ sunt, quia licet pauci simus in cōparatione aliorū, si tamen unanimes fuerimus, facilius aduersarijs resistemus. Sanctus enim protomartyr Stephanus lapidabat, sed Iesus suscipiebat plagas: ideo unicuiq́ꝫ prouidendū est, ne aliquem iniuste iudicet aut puniat, ne Iesum iudicet aut puniat. Et dominus in euāgelio ait: Nolite iudicare, ut non iudicemini: in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Vnde & doctor gentiū loquitur dicens: Hoc igitur dico & testificor in domino, ut iam nō ambuletis sicut gentes ambulant in uanitate sensus sui, tenebris obscuratū habentes intellectū, alienati à uita dei per ignorantiā quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorū: qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationē immunditiæ omnisq́ꝫ auaritiæ. Vos autem non ita didicistis Christū, si tamen illum

illū audistis, & in ipso edocti estis, sicut est ueritas in Iesu, deponere uos secundum pristinā conuersationē ueterem hominē, qui corrumpit secundū desideria erroris. Reuouamini autē spiritu mentis uestræ, & induite nouū hominē qui secundū deū creatus est, in iustitia & sanctitate ueritatis. Propter quod deponentes mendacium loquimini ueritatē unusquisq; cū proximo suo, quoniā sumus inuicē mēbra. Irasci mini & nolite peccare. Sol nō occidat super iracundiā uestrā: nolite locū dare diabolo: qui furabat̃ iam nō furet̃, magis autē laboret operādo manibus suis q̄d bonū est, ut habeat unde tribuat necessitatē patienti. Omnis sermo malus ex ore uestro nō procedat. Sed si quis bonus est ad ædificationē opportunitatis, ut det gratiam audientibus. Et nolite cōtristare spiritū sanctū dei, in quo signati estis in diē redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malitia. Estote autē inuicē benigni, & misericordes, donantes inuicem, sicut & deus in Christo donauit uobis. Estote ergo imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationē & hostiā deo in odorē suauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominet̃ in uobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquiū, aut scurrilitas quę ad rem non pertinet, sed magis gratiarū actio: hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immūdus, aut auarus, quod est idolorū seruitus, non habet hæreditatē in regno Christi & dei. Nemo uos seducat inanibus uerbis, propter hæc enim uenit ira dei in filios diffidentię: nolite ergo effici participes eorū. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, ut filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate & iustitia & ueritate, probantes quid sit beneplacitū deo. Et nolite cōmunicare operibus infructuosis tenebrarū, magis aūt redarguite. Quę enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est dicere. Omnia autē quę arguunt̃ à lumine manifestant̃. Omne enim quod manifestat̃ lumē est, propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Videte itaq; fratres quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapiētes redimentes tēpus, quoniā dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quę sit uoluntas dei. Et nolite inebriari uino in quo est luxuria, sed implemini spiritu, loquētes uobismetipsis in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus uestris, domino gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi deo & patri, subiecti inuicē in timore Christi. Omne enim q̄d irreprehēsibile est, catholica defendit ecclesia. Nō licet ergo Imperatori uel cuiquā pietatē custodienti aliquid contra mandata diuina præsumere, nec quicq̄ quod euangelicis propheticisq; & apostolicis regulis obuiat agere. Iniustū enim iudiciū & definitio iniusta regis metu uel iussu à iudicibus ordinata nō ualeat, nec quicquā quod cōtra euangelicæ, uel propheticæ, aut apostolicæ doctrinę constitutionē successorum ue eorū siue sanctorū patrū actum fuerit, stabit. Et quod ab infidelibus aut hęreticis factū fuerit omnino cassabit̃. Vos autē state in fide, uiriliter agite, & omnia uestra cum charitate fiant: huius rei gratia (ut ait Apostolus) flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, ut det uobis secundum diuitias gloriæ suæ uirtutem corroborari per spiritum eius in interiore homine, habitare Christū per fidem in cordibus uestris in charitate radicati & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, longitudo & profundum & altitudo, scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus aut intelligimus secundum uirtutē quæ operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia & in Christo Iesu in omnibus generationibus seculi seculorum, Amen. Data V. Idus Decemb. Diocletiano VI. & Maximo VIII. IIII. CC. Concess.

DIVI MARCELLI EPISCOPI CONTRA MAXENTIVM TYRANNVM EPISTOLA inuectiua, qua boni regis officiũ præſcribitur, & omnes ſub mulcta æternæ pœnæ admonentur, ne Chriſtianos ſimplicitate ſumma præditos à uera fide abducant.

MARCELLVS epiſcopus ſanctæ & apoſtolicæ & catholicę urbis Romæ Maxentio. Magiſtra bonorũ omniũ charitas, quæ nihil rapit extraneũ, nihil agit aſperũ, nihil confuſum, nihil factioſum, nihil quod honori diuino repugnet, animæ propriæ noceat, aut proximi commodo deroget, oblita ſui, nõ quæ ſua ſunt, ſed quę dei uel proximi quærens, nemini inuidens, omnibus cõſulens, nõ ſæuiens, ſed cõpatiens, nõ rapiẽs, ſed largiẽs, nõ murmurans, ſed omnia ęquanimiter tolerans: ſi in te perfecte habitaret, tẽperares animũ à malis, ſæuire deſineres in dei eccleſiã, ac ſanctos eius perſequi ceſſares, tyrãnidi modũ imponeres, furorẽ cohiberes, humanitati inuigilares, modeſtiã amplectereris, & bonis potioribus frui ſatageres. Charitas enim exercet corda, ſenſus corroborat, ut nihil graue, nil difficile, ſed totũ fiat dulce quod agit, dũ eius ſit propriũ nutrire pacifica, ſeruare cõpoſita, diſſociata cõiungere, praua dirigere, & uirtutes reliquas perfectionis ſuæ munimine ſolidare. De ipſa ergo omnes monẽs apoſtolus, ita loquit, dicẽs: Si linguis hominũ loquar & angelorũ, charitatẽ autẽ nõ habeã, factus ſum uelut æs ſonans aut cymbalũ tinniẽs: & ſi habuero omnẽ prophetiã, & nouerim myſteria omnia & omnẽ ſcientiã, & habuero omnẽ fidẽ, ita ut mõtes transferã, charitatẽ autẽ nõ habeã, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meũ ita ut ardeã, charitatẽ aũt nõ habeã, nihil mihi prodeſt. Charitas patiẽs eſt, benigna eſt. Charitas nõ ęmulat, nõ agit perperã, nõ inflat, nõ eſt ambitioſa, nõ quęrit quæ ſua ſunt, nõ irritatur, nõ cogitat malũ, nõ gaudet ſuper iniquitate, cõgaudet aũt ueritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Charitas nunq̃ excidit. Quiſquis ergo in eius ſe radice inſerit, nec à uiriditate deficit, nec à fructibus inaneſcit, quia amore fœcunditatis opus efficax nõ admittit. Licet modo charitas in perſecutoribus eccleſię ſeruorumq́ dei arefacta ſit, uiget tamẽ in amatoribus eius, & in eis qui patiunt propter iuſtitiã, de quibus ipſa per ſe ueritas teſtat dicens, Beati qui perſecutionẽ patiũtur propter iuſtitiã. Et alibi: Si me perſecuti ſunt, & uos perſequent: potius eñ nos & omnes domini ſacerdotes, qui eius uidelicet ſunt ueri ſacerdotes, elegimus propter iuſtitiã, & uerã fidẽ perſequi, & pro Chriſti nomine pati, q̃ multis diuitijs ditari, honoribusq́ copioſiſſimis abundare, & cœleſti regno carere. Iſta eñ tẽporalia ſunt, illa æterna, iſta caduca, & ad horã tranſeuntia, illa uero perpetua & ſine fine manſura. Tu ergo qui nos ſuades cultũ dimittere diuinũ, & à recta fide recedere, dijſq́ immolare, melius tibi foret, ut tu prius mutabilẽ te præberes, omnesq́ exhortareris fidei documenta & diuini cultus miniſteria ita tenere, ſicut patres noſtri ſancti apoſtoli ſibi tradita prędicauerũt & docuerũt. Boni enim principis ac regis eſt eccleſias cõtritas atq́ ſciſſas reſtaurare, nouas ædificare, & dei ſacerdotes honorare atq́ tueri. Vnde ſanctos apoſtolos eorumq́ ſucceſſores ſub diuina cõteſtatione cõſtituiſſe legimus, nõ debere fieri perſecutiones, nec inferri fluctuationes, nec inuidere laborantibus in agro dominico, neq́ expellere æterni regis diſpenſatores, ſed ſi qui expulſi fuerint aut ſuis rebus expoliati, primo omnia legaliter reddi, quę eis ab inimicis aut à perſecutoribus ablata ſunt, & ſedes proprias cum omnibus ad ſe pertinentibus regulariter reſtitui, & poſtea tẽpore cõgruo uocari ad ſynodũ regulariter congregatã: nec licet ei, priuſquã fiãt hæc de ſe iuxta ſtatuta prædictorũ reſpondere, aut de ſuis impetitionibus ſi ſe uiderit prægrauari reddere rationem. Sed his rite peractis, ſuisq́ omnibus libere diſpoſitis, ſi tum iuſte uidet ſuis reſpondeat accuſa-

cuſa

cusatoribus,& inducias si ei necesse fuerit accipiat nō modicas, ut explorare ualeat ea quæ obijciunt̃ ei, ne aliqua delusus fraude innocenter ruat,quoniā nō oportet queniq̃ iudicare uel dānare priusq̃ legitimos habeat pręsentes accusatores, locūq́ defendendi accipiat ad abluenda crimina. Vnde ait Propheta: Priusquā agnoscas, nō iudices quenq̃. In hoc ergo quod episcopi & reliqui serui dei persequunt̃,non tantū ipsi persequunt̃,quantū ille cuius uice fungunt̃,sicut scriptū est: Qui uos tāgit,tangit pupillā oculi mei.Et alibi:Qui uos cōtristauit,me cōtristauit:& qui facit iniuriā,recipiet id quod inique gessit. Vos ergo,licet corpora nostra possitis occidere,animas tamen nō potestis occidere,nec gradus nobis diuinitus collatos potestis auferre.Synodū ergo absq́ huius sanctæ sedis autoritate episcoporū,quanq̃ quosdam episcopos possitis cōgregare,non potestis regulariter facere,neq́ ullum episcopū qui hanc appellauerit apostolicā sedē damnare,anteq̃ hinc sententia finitiua procedat. Nam si seculares in publicis iudicijs libellis utunt̃ appellatorijs, quanto magis sacerdotibus hæc eadē agere licet,qui super illos sunt:de quibus dictum est: Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes: & ideo nullus episcopus nisi in legitima synodo suo tēpore,apostolica aut regulari autoritate cōuocata, super qbuslibet pulsatus criminibus audiat̃ uel iudicet̃, ne innocēs dānetur aut perdat cōmunionem. Quod laici aut suspecti episcopos nō debeant accusare, neq́ accusatoribus de inimici domo prodeuntibus credendū sit,& à beato Clemente, ipsis eum instruentibus apostolis,legimus definitū:&nos eadē firmamus,quoniā ijdem odio multotiens incensi, recte uiuentes atq́ credentes perturbare nitūtur. Propterea personæ, fides,uita,& cōuersatio atq́ suspicio accusantiū enucleatim primo inquirenda est, deinde quę obijciuntur fideliter pertractanda,quia nihil ante fieri debet quàm impetitorū uita & suspicio,atq́ odiū inquiratur. Et si bonæ cōuersationis nō fuerint, aut laici,uel manifesti inimici,aut odio respersi fuerint,nequaq̃ in episcoporū recipiantur accusatione.Hæc uobis à quibus minis infeste persequimur sciendamandamus,ut ab his uos caueatis,& cessetis persequi eos q deo ministrant,quorū orationibus & terrena bella sedantur, & deus peccatoribus conciliatur: & si amplius nos elegeritis persequi q̃ deo placere,& nos magis eligimus sustinere persecutionē quàm regulā cōfundi ecclesiasticā,hortante nos ipsa ueritatis uoce, atq́ ita testante: Nolite timere eos qui occidunt corpus,animā aūt nō possunt occidere.Et iterū: Si quis uult uenire post me, abneget semetipsum & tollat crucē suā & sequat̃ me. Qui enim uoluerit animā suam saluā facere, perdet eam. Qui autē perdiderit animam suā propter me,inueniet eā. Quid enim prodest homini, si mundū uniuersum lucret̃,animæ uero suæ detrimentū patiat̃?Aut quam dabit homo cōmutationē pro anima sua?Filius enim hominis uenturus est in gloria patris sui cum angelis suis,& tūc reddet unicuiq́ secundū eius opus.Ista uobis ualde timēda & cauenda sunt,à quibus ecclesia dei eiusq́ ministri uexant̃ & persequunt̃, quibus dominus per prophetā minando loquit̃ dicens:Homo in honore nō cōmorabitur,assimilatus iumētis exæquatus est. Hæc est uia eorū,insipiētia eorū, & post eos iuxta os eorū curret: quasi oues in inferno positi sunt, mors pascet eos, & subijcient eos recti in matutino, & figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum, ueruntamen deus redimet animam meam de manu inferi cum assumpserit me. Noli timere cum ditatus fuerit uir,cum multiplicata fuerit gloria domus eius, neq́ enim moriens tollet omnia, nec descendet post eum gloria eius.Quia animę suæ in uita sua benedicet. Laudabunt te cum bene fuerit tibi. Intrabit usq́ ad generationem patrum suorum,usq́ in finem non uidebit lumen.Homo cum in honore esset,nō cōmouebitur,assimilatus iumentis exæquatus est.Et alibi: Quid gloriaris in malitia, potens in iniquitate? Tota die insidias cogitauit lingua tua, quasi nouacula acuta faciens dolum.Dilexisti malitiam magis quàm bonum, mendaciū magis quàm loqui iustitiam. Dilexisti omnia uerba ad deuorandū, lingua dolosa,

Sed deus destruet te in sempiternũ, terrebit & euellet te de tabernaculo, & eradicabit te de terra uiuentiũ. Et uidebũt iusti & timebunt, & super eum ridebũt. Ecce uir qui nõ posuit deũ fortitudinẽ suã, sed sperauit in multitudine diuitiarũ suarum, cõfortatus est in insidijs suis. Ego autẽ sicut oliua uirẽs in domo dei speraui in misericordia dei in seculũ, & in æternũ cõfitebor tibi in seculũ quoniã fecisti, & expectabo nomẽ tuũ quoniã bonũ in conspectu sanctorũ tuorũ. Ista uobis omnia ad interitum, nobis autẽ ad confortationẽ, ne pereamus, dicta sunt. Vobis ergo ideo hæc scribimus, quia debitores uobis sumus, dicente domino, diligite inimicos uestros, benefacite eis qui uos oderũt. Et alibi scriptura loquit̃ dicens: Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ: si sitit, potũ da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congregas super caput eius. His fulti autoritatibus bellũ quod aduersum nos excitatis, adeò feliciter dextera domini protegente nos atq; pro nobis pugnante, pacifice portare cupimus, ut triũphante Christo omniũ uerorũ fiat una uictoria sacerdotũ, & choruscãte lumine, ueritatis sole erroris tenebræ cũ suis autoribus pellant̃, quia nõ est in hominis potestate consilium dei. Iustus est enim dominus, & omnia iudicia eius iusta sunt, atq; omnes uiæ eius misericordia & ueritas & iudiciũ. In manu domini potestas terræ, cui execrabilis est omnis iniquitas, in manu dei potestas hominis, & super faciẽ scribæ imponẽt honorẽ suũ. Perdidit deus memoriã superborũ, & inique agentiũ, & nõ dereliquit memoriã humiliũ, & bonorũ hominũ. Hoc aũt pro certo habet omnis qui recte colit deũ, quia si uita eius in probatione fuerit, corroborabit̃, & si in tribulatione liberabitur. Si uero in correptione fuerit, ad misericordiã perueniet. Tu ergo ne delecteris in perditionibus nostris, quia post tempestatem facit deus tranquillitatem, & post lachrymationem & fletum exultationẽ infundit. Benedictus dominus deus patrum nostrorum, qui cum iratus fuerit, misericordiam faciet, & in tempore tribulationis peccata dimittit. Magnus est dominus in æternum, & ipse reget nos in secula, quoniã regnũ eius permanet in secula seculorum, Amen. Data XVI. Calend. Februarij, Maxentio, & Maximo IIII. cc. Concess.

EVSEBII PAPAE EPISTOLA PRIMA AD GALLICANAS ECCLESIAS, VBI DE hæreticis suscipiendis, & accusatione Episcoporũ à Laicis, & uera charitate, multa aguntur.

CHARISSIMIS fratribus domino & deo dilectis episcopis omnibus per Gallicanas prouincias constitutis Eusebius. Scripta sanctitatis uestrę cũ magna gratiarũactione suscepi, gauisus scilicet de uestra sospitate, sed cõtristatus nimis de uestra oppressione. Quod significastis enim quid de conuersis hæreticis fieri debuisset, scitote nos eos qui in sanctæ trinitatis fide baptizati sunt, per impositionẽ manus suscipere. De accusationibus uero clericorũ super quibus mãdastis, scitote à tẽpore Apostolorũ in hac sancta urbe seruatũ esse, accusatores & accusationes quas exteræ consuetudinũ leges nõ asciscunt, à clericorum accusatione submotas. Similiter laicos non accusasse episcopos hactenus obseruatum & constitutũ est, quia eiusdẽ nõ sunt cõuersationis. Et oppidò eis quidẽ infesti existũt, quippe cum uita & secreta eorũ, à laicorũ actibus debeant esse remota, nec ab his impeti debeant, quorũ castitatem & grauitatem nolunt imitari, maxime cum nec hi eos in suis uolunt recipere accusationibus. De ipsis uero suis, uidelicet agricultoribus atq; ministris, dominus laicis & cunctis eos persequentibus ait: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et ipsa sacra scriptura dicit: Qui uos tãgit, tangit pupillã oculi mei. Talia enim & his similia sancti patres prouidẽtes pericula, laicos seculo militantes ab accusatione

ſacerdotũ prohibuere, ſimiliter ſeruos & libertos, atq; cenſibus publicis uel priuatis ſubiugatos, omnesq; infames ab eadẽ accuſatione uel tergiuerſatione ſubmouerunt. Nõ enim oportet ut permittanť carnales, ſpirituales perſequi: nec ſceleribus irretiti, uel ſeculo militantes, epiſcopos infamare, uel lacerare, aut crimen opponere. Nam ſi hoc apoſtoli aut ſucceſſores eorũ permitterent, perpauci remanſiſſent, qui domino in ſacerdotali ordine militaſſent. Idcirco & nos ſequentes patrũ ueſtigia, pro ſaluatione ſeruorũ dei, quaſcunq; ad accuſationem perſonas leges publicę nõ admittunt, his impugnandi alterũ, & nos licentiã ſubmouemus, & nullæ accuſationes à iudicibus audiantur eccleſiaſticis quæ legibus ſeculi prohibentur. Quapropter illi quibus indita eſt ad unguem polita perfectio, talia ſilere debent, ita ut nec mutilentur, nec præponantur: nec illi qui aut in fide catholica, aut inimicitia ſuſpecti ſunt ad pulſationẽ prædictorũ admittantur, quia ueritatis profeſſores infidelitas & inimicitia impedire ſolet. Nec illi credendi ſunt, aut admittendi, qui aliorum ſponte crimina cõfitentur: & ideo replicanda eſt ſolicite ueritas: quam ſponte prolata in illis uox habere nõ poteſt, hanc diuerſis cruciatibus è latebris ſuis religioſus tortor exigere debet, ut dum pœnis corpora ſoluuntur, quæ geſta ſunt fideliter & ueraciter exquirantur. Vnde quæſo primũ ad leges publicas, deinde ad iudices ora cõuertite, qui poſſunt & uolunt in defenſione omnium iuſte loqui. Nos enim quos dei ſeruitiũ poſt iſtarũ rerum abiectionẽ fecit ingenuos, qui taliũ inſultationes, aut cõtumelias, aut deſpicimus, aut deridemus, quibus ſcriptum eſt de famulis, & uulgi hominibus per Apoſtolũ: Mementote quia ueſter & aliorũ dominus in cœlis eſt: ad hæc ſeculi mala reuocabimur? Faciendũ à nobis eſt, quod facientem alterũ profanũ eſſe cõtendimus? Quod per miniſteriũ iuſſionis & manus alienũ inceſtaret aſpectũ, noſtro perageť imperio? Nolite hãc per uniuerſas eccleſias mentẽ rapaciũ luporũ more & natura ſeruare, quia poſtquã nos maculat, fortè pro deſiderijs eorũ cruenta diſcuſſio effectũ in his quô tendunt nõ habebũt, dicente nobis propheta: Ponamus circulũ in naribus eorũ, & frenũ in labijs, & reducamus eos in uiam rectã. Quia eodem propheta afferente impugnanť qui dicũt, erunt quaſi nõ ſint, & peribunt uiri qui cõtradicunt nobis. Infames enim ſunt procul dubio impugnatores epiſcoporũ, omnesq; qui aduerſus patres armanť, & conculcatores eccleſiarũ ſacerdotumq; eius, & qui de publicis fugiũt prę lijs, & mandata dei cõtemnunt, & qui aliqua culpa infamiæ aſperguntť maculis. Omnibus impugnandi epiſcopos, patrũ ſequẽtes inſtituta, & nos licentiã ſubmouemus, quia odit deus eos qui patres perſequunť, ut patrũ inuaſores, qui in omni mundo infamia notanť, & ideo iuſte & regulariter reſpuunť. Nunc longa nõ opus eſt admonitione, iam perditis odiũ debemus aperire, de quibus iam non ſupereſt quod dãnetur autoribus, de quibus dominus per Prophetã loquiť, dicẽs: Reprobãtes uerbũ ſperaſtis in calumniã, & in tumultum, & eſtis in eo: propterea erit uobis iniquitas hæc ſicut interruptio. Rurſus etiã de talibus propheta clamat dicẽs: Accedite huc ſemẽ adulterij & fornicarij. Super quem luſiſtis, ſuper quem dilataſtis os & eieciſtis linguam? Nunquid nõ uos filij ſceleſti eſtis ſemen mendax? Ceſſent impij commentitia aduerſus ſimplices iam fraude mentiri. Cuſtodi (inquit propheta) linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Recede à malo, & fac bonum, quære pacem & perſequere eam. Oculi domini ad iuſtos, & aures eius ad clamorem eorum. Vultus autem domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Et paulò poſt: Interficiet impium malitia, & odientes iuſtum culpabuntur. Nos quanquam multa patiamur à talibus, diligamus nos chariſſimi inuicem, quoniam charitas ex deo eſt. Et omnis qui diligit, ex deo natus eſt, & cognoſcit deum. Qui non diligit, non nouit deum, quia deus charitas eſt. In hoc apparuit charitas dei in nobis, quoniam filium ſuum unigenitum miſit deus in mun-

dum ut uiuamus per eum. In hoc eſt charitas, nõ quaſi nos dilexerimus deum, ſed quoniam ipſe dilexit nos, & miſit filium ſuum propitiationẽ pro peccatis noſtris. Chariſſimi, ſi deus dilexit nos, & nos debemus alterutrũ diligere. Deum nemo uidit unquã. Si diligamus inuicem, deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta eſt: in hoc intelligimus, quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniã de ſpiritu ſuo dedit nobis, & nos uidimus, & teſtificamur, quoniam pater miſit filium ſuum ſaluatorem mundi. Quiſquis cõfeſſus fuerit, quoniã Ieſus eſt filius dei, deus in eo manet, & ipſe in deo. Et nos agnouimus & credimus ueritati, quam habet deus in nobis. Deus charitas eſt, & qui manet in charitate in deo manet, & deus in eo. In hoc perfecta eſt charitas nobiſcum, ut fiduciam habeamus in die iudicij, quia ſicut ille eſt, & nos ſumus in hoc mundo. Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor pœnam habet. Qui autem timet, non eſt perfectus in charitate. Nos ergo diligamus deum, quoniam deus prior dilexit nos. Si quis dixerit, quoniã diligo deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Qui autem non diligit fratrem ſuum quem uidet, deum, quem non uidet, quomodo poteſt diligere? Et hoc mandatum à deo habemus, ut qui diligit deum, diligat & fratrem ſuum. Omnis qui credit, quoniam Ieſus Chriſtus ex deo natus, & omnis qui diligit eum qui genuit, diligit eum qui natus eſt ex eo. In hoc cognouimus, quoniam diligimus natos dei, cum deum diligamus, & mandata eius faciamus: hæc eſt enim charitas dei, ut mandata eius cuſtodiamus. Et mandata eius grauia non ſunt, quia omne quod natum eſt ex deo, uincit mundum. Et hæc eſt uictoria quæ uincit mundum fides noſtra. Quis eſt qui uincit mundum, niſi qui credit, quoniam Ieſus eſt filius dei? Hic eſt qui uenit per aquam & ſanguinem Ieſus Chriſtus, nõ in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur, quoniã Chriſtus eſt ueritas, quoniam tres ſunt qui teſtimoniũ dant, ſpiritus, ſanguis, & aqua, & hi tres unum ſunt. Si teſtimoniũ hominum accipimus, teſtimoniũ dei maius eſt, quia teſtificatus eſt de filio ſuo. Qui credit in filium dei, habet teſtimoniũ dei in ſe. Qui non credit filio, mendacẽ facit eum, quia nõ credit in teſtimonio, quod teſtificatus eſt de filio ſuo deus. Et hoc teſtimonium eſt, quoniam uitam æternam dedit nobis deus. Et hæc uita in eius filio. Qui habet filium, habet uitam: qui non habet filiũ dei, non habet uitam. Hæc ſcribo uobis, ut ſciatis, quoniam uitam habebitis ęternã, qui creditis in nomine filij dei. Et hęc eſt fiducia quam habemus ad eum, quia quodcunq; petierimus ſecundum uoluntatẽ eius, audiet nos. Et ſcimus quia audit nos, quicquid petierimus. Scimus, quoniam habemus petitiones quas poſtulamus ab eo. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem. Eſt peccatũ ad mortem, non pro illo dico ut roget quis. Omnis iniquitas peccatum eſt, & eſt peccatũ ad mortem. Scimus, quia omnis qui natus eſt ex deo non peccat, ſed generatio dei conſeruat eum, & malignus nõ tangit eum. Scimus enim quoniam ex deo ſumus, & mundus totus in maligno poſitus eſt. Et ſcimus quoniam filius dei uenit, & dedit nobis ſenſum ut cognoſcamus deum uerum, & ſimus in uero filio eius: hic eſt uerus deus, & uita æterna. Propter mala ſua multi potentes oppreſſi ſunt ualde, & glorioſi traditi ſunt in manus alterorum. Benedictio autem dei in mercedẽ iuſti feſtinat, & in honore boni proceſſus illius fructificat. Beatus uir qui non eſt lapſus uerbo ex ore ſuo, & non eſt ſtimulatus in triſtitia delicti. Scitote chariſſimi, pro ea pietate quæ uobis dei famulis impendenda eſt, omnes ſuggeſtiones ueſtras fidei catholicæ profuturas, me dignanter ſuſcepiſſe, ut ipſarum quoq; opere, & pax Chriſtiana reparari, & error impius poſſit aboleri. Et ſi amplius de talibus aut his ſimilibus aliquid fuerit deliberandũ, celeriter ad nos relatio dirigatur, ut pertractata qualitate horum, noſtra quid obſeruari debeat ſolicitudo conſtituat. Data VI. Calend. Auguſt. Conſtante Cos.

Altera

ALTERA EVSEBII EPISTOLA ADMONITORIA, AD FRATRES PER ALEXANDRIAM & Aegyptum Christum syncere prædicantibus, ne se à uera fide per astutias falsorū prophetarū auellere patiantur.

EVSEBIVS Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ episcopus, dilectissimis, in charitate Christi unanimis, charitatis glutino connexis, fratribus per Alexandriam & Aegyptum domino militantibus, & rectam fidem tenentibus, in domino salutem. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus & ipsi cōsolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur ipsi à deo: quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Siue autem tribulamur, pro uestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro uestra exhortatione & salute, quæ operatur in tolerantiam earundem passionum quas & nos patimur, & spes nostra firma est pro uobis, scientes, quoniam sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis. Vetera dilectissimi transierunt, & ecce facta sunt noua. Omnia autem ex deo, qui reconciliauit nos sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniamquidem deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis uerbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur tanquā deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo reconciliamini deo. Eum qui non nouerat peccatū, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia dei in ipso. Adiuuantes autem exhortamur, ne in uacuum gratiam dei recipiatis. Ait enim, tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nemini dantes ullam offensionem, ut non uituperetur ministeriū nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, & suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, ut seductores & ueraces, sicut qui ignoti & cogniti, quasi morientes, & ecce uiuimus, ut castigati & non mortificati, quasi tristes, semper autem gaudentes, sicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Os nostrum patet ad uos charissimi, cor nostrum dilatatum est. Non angustiamini in carnalibus, angustiamini autem in spiritualibus. Eandem autem habentes remuneratione͂, tanquā filijs dico dilatamini & uos. Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ autē participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autē cōsensus templo dei cum idolis? Vos enim estis templū dei uiui, sicut dicit dominus: quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum deus, & ipsi erunt mihi populus, propter quod exite in medio eorū, & separamini de medio eorum dicit dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam uos, & ero uobis in patrē, & uos eritis mihi in filios, & filias, dicit dominus omnipotens. Has igitur habētes promissiones charissimi, mūdemus nos ab omni inquinamēto carnis & spiritus, perficientes sanctificationē in timore dei. Errorē uestrū corrigite fratres, & ab omni eroris macula uos custodite, ut purū dei munus offerre ualeatis. Seruos dei nolite persequi. Episcopos nolite infamare neq; accusare, quia deus eos suo iudicio uoluit reseruari. Quod em̄ nō ab humanis, aut prauæ uitæ hominibus eos deprauari, aut accusari

uoluit ipse dedit exemplũ, quando per seipsum & non per alium, negotiantes eiecit sacerdotes de templo, & mensas numulariorum proprio euertit flagello, & eiecit de templo: & sicut alibi ait, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Dei ergo ordinationem accusat, qui episcopos accusat uel condemnat, dum minus spiritualia quàm terrena sectatur. Causa enim fidei & dilectionis quibus salus Christiana consistit, multa me solicitudine laborare cõpellit, metuentem ne prauitas quę in suis fuerat amputanda principijs, processu temporis & pertinacior fiat & altior. Nam inimicum nimis est atq; incongruum, eos qui episcopos uel reliquos ueros sacerdotes sua persecutione uexant, catholicorũ nominibus sine discretione misceri, cum iam natam impietatem non deserentes ipsi sua prauitate condemnantur, quos conuenit percelli pro perfidia, aut liberari pro uenia: quia sicut plenũ pietatis est oppressis charitatem dominicam reddi, ita iustum est omnia perturbantis autoritatẽ amputari. Miror charissimi, quare tam citò mouemini, atq; à uestro sensu transferimini, cum scriptum sit: Post cõcupiscentias tuas non eas, & à uoluntate tua auertere. Si pręstes animæ tuę concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Ne oblecteris in turbis, nec in modicis: adest enim cõmissio illorum. Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore, & non est tibi nihil in seculo: eris enim inuidus tuæ uitæ. Operarius ebriosus nõ locupletabitur, & qui spernit modica paulatim decidet, & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos, & qui se iungit fornicarijs, erit nequam, putredo & uermis hæreditabunt illum, & extolletur in exemplũ maius, & tolletur de numero anima eius. Qui credit citò, leuis corde est, & minorabitur, & qui delinquit in animã suam insuper habebitur. Qui gaudet iniquitate denotabitur: & qui odit correptionem minuetur uita: & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Qui peccat in animã suam pœnitebit, & qui iocundatur in malitia, denotabitur. Ne iteres uerbũ nequam & durum, & non minoraberis. Amico & inimico noli enarrare sensum tuum, & si est tibi delictũ, noli denudare: audiet enim te, & custodiet te, & quasi defendens peccatum, odiet te, & sic adhęrebit tibi semper. Audisti uerbum aduersus proximum, cõmoriatur in te fidens, quoniam non te disrumpet, à facie uerbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa femori carnis, sic uerbum in corde stulti. Corripe amicum ne fortè cum fecerit iniuriam, & non intellexerit, dicat, non feci, aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum ne fortè nõ dixerit. Et si dixerit, ne fortè iteret. Corripe amicum, sæpe enim fit cõmissio, & nõ omni uerbo credas. Est qui labitur in lingua sua, sed nõ ex animo. Quis est enim qui nõ deliquerit in lingua sua? Corripe proximum antequam commineris, & da locum timori altissimi, quia omnis sapientia & sciẽtia timor dei, & in illa est timere deum, & in omni sapientia dispositio legis. Non est sapientia neq; scientia, & non est cogitatus bonus, nisi in illa. Peccatorũ prudentia est nequitia, & in ipsa execratio, & est insipiens, qui imminuitur sapiẽtia. Melior est homo qui deficit sapientia, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem altissimi. Est solertia certa, & ipsa iniqua, & est qui emittit uerbum certum enarrans ueritatem. Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. Et est iustus qui se nimium submittit à multa humilitate, & est iustus qui inclinat faciem, & fingit non uidere se quod ignoratum est. Et si ab imbecillitate uirium uetetur peccare, si inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet. Ex uisu cognoscitur uir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus: amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enunciat de illo. Est correptio mendax in ore contumeliosi, & est iudiciũ quod non probatur esse bonum, & est tacens, & ipse est prudens. Quàm bonum est arguere, quàm irasci, & cõfitentem in oratione nõ prohibere. Cõcupiscentia spadonis deuirginauit iuuenculam, sic qui facit per uim iudicium iniquum. Quàm bonum

num eſt correpto manifeſtare pœnitentiam, ſic enim effugies uoluntarium peccatum. Eſt tacens qui inuenitur ſapiens, & eſt odibilis qui procax eſt ad loquendum. Eſt autem tacens non habens ſenſum loquelæ: eſt & tacens, tempus ſciens apti temporis. Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus, laſciuus autem & imprudens non ſeruabit tempus. Qui multis utitur uerbis, lędit animam ſuam, & qui poteſtatem ſibi aſſumit iniuſte, odietur. Eſt proceſſio in malis uiro indiſciplinato, & eſt inuentio in detrimentum. Eſt datum quod non eſt utile, & eſt datum, cuius retributio duplex. Eſt propter gloriam minoratio, & eſt qui ab humilitate leuabit caput. Eſt qui multa redimat modico precio, & eſt reſtituẽs ea ſeptuplũ. Sapiens in uerbis ſeipſum amabilem facit, gratiæ autem fatuorũ effundentur. Datum inſipientis non erit utile tibi, oculi enim illius ſeptemplices ſunt. Exigua dabit, & multa improperabit, & apertio oris illius inflãmatio eſt. Hodie fœnerat quis, & cras expetit, & odibilis homo huiuſmodi. Fatuo nõ erit amicus, & nõ erit gloria bonis illius. Qui enim edunt panem illius, falſæ linguæ ſunt: quotiens et quanti irridebunt eum? neque enim quod habendũ erat directo ſenſu diſtribuit, ſimiliter & quod non erat habendum. Lapſus falſæ linguæ quaſi qui à pauimẽto cadens, ſic caſus malorum feſtinanter uenient. Homo ingratus quaſi fabula uana in ore indiſciplinatorũ aſſidua erit. Ex ore fatui reprobabitur parabola, nõ enim dicit illam in tempore ſuo. Eſt qui uetatur peccare ab inopia, & in requie ſua ſtimulabitur. Eſt qui perdet animam ſuam prę confuſione, & ab imprudenti perſona perdet eam, perſonæ autem acceptione perdet ſe. Eſt qui præ confuſione promittit pro amico, & lucratus eſt eum inimicũ gratis. Opprobrium enim nequam in homine mendacium, & in ore indiſciplinatorum aſſidue erit. Laudat furem aſſiduitas uiri mendacis, perditionem autem ambo hæreditabunt. Mores hominum mendacium ſine honore, & confuſio illorum cum ipſis ſine intermiſſione. Vos fratres admonemus profutura hominibus inuicem indeſinenter ſectari in charitate Chriſti. Similiter obſecramus uos in domino, ut digne ambuletis uocatione, qua uocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia inuicem ſupportantes in charitate, ſoliciti ſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis, unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ, unus dominus, una fides, unum baptiſma, unus deus, & pater omnium, qui ſuper omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem noſtrûm data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti, propter quod dicit: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. Quod autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ? Qui deſcendit ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia. Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uero euangeliſtas, alios autẽ paſtores & doctores ad conſummationẽ ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij dei in uirum perfectum, in menſurã ętatis plenitudinis Chriſti, ut iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionẽ erroris: de occultis enim cordis alieni temere iudicare iniquum eſt, & eum cuius non uidentur niſi opera bona, peccatũ eſt ex ſuſpitione reprehendere. Oues ergo quæ paſtori ſuo commiſſę ſunt, eum nec reprehendere (niſi à recta fide exorbitauerit) debẽt, nec ullatenus accuſare poſſunt, quia facta paſtorum oris gladio ferienda non ſunt, quanq̃ recte reprehendenda uideantur. Ideo iſta dicimus, quia in ſcripturis ueſtris reperimus quoſdam epiſcopoꝝ noſtris in partibus à proprijs ouibus accuſatos, aliquos uidelicet ex ſuſpicione, & aliquos ex certa ratione. Et idcirco quoſdam eſſe rebus ſuis expoliatos, quoſdam uero à propria ſede pulſos. Quos ſcias, nec ad ſynodum comprouincialem, nec ad generalem poſſe uocare, nec in aliquid iudicare, antequam cuncta

quæ eis ſublata ſunt, legibus poteſtati eorum redintegrentur. Prius ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, & eccleſias quæ ei ſublatæ ſunt, cum omni priuilegio ſuo reſtitui, & poſtmodum non ſub anguſti temporis ſpacio, ſed tantum temporis ſpacium eis indulgeatur, quantum expoliati uel expulſi eſſe uidentur antequam ad ſynodum conuocentur, & ab omnibus quibuſq; ſuæ prouinciæ epiſcopis audiãtur. Nam nec conuocari ad cauſam, nec dijudicari poteſt expoliatus uel expulſus, quia non eſt priuilegium, quo expoliari poſſit iam nudatus. Vnde & antiquitus decretũ eſt, ut omnes poſſeſſiones, & omnia ſibi ſublata, atque fructus cunctos ante litem conteſtatam præceptor uel primas poſſeſſori reſtituat. Et alibi ſcriptum habetur: Ille qui uiolentiã pertulit, uniuerſa in ſtatu quo fuerant recipiat, & quæ poſſidet ſecurus teneat. Et alibi in ſynodalibus patrum decretis, & regum edictis legitur ſtatutum: Redintegranda ſunt omnia expoliatis uel eiectis epiſcopis præſentialiter ordinatione pontificũ, & in eorum unde abſceſſerunt loca funditus reuocanda, quacunque conditione temporis, aut dolo, aut captiuitate, aut uirtute maiorũ, aut per quaſcunque iniuſtas cauſas res eccleſiæ, uel proprias, aut ſubſtantias ſuas perdidiſſe noſcuntur, ante accuſationem aut regularem ad ſynodum uocationem eorum, & reliqua. Eſt etiam in antiquis Eccleſiæ ſtatutis decretum, ut qui aliena inuadit, non exeat impunitus, ſed cum multiplicatione omnia reſtituat. Vnde & in Euangelio ſcriptũ eſt: Quod ſi aliquid defraudaui, reddo quadruplum. Et in legibus ſeculi cautum habetur: Qui rem ſubripit alienam, illi cuius res direpta eſt, in decuplũ quæ ſublata ſunt, reſtituat. Et in lege diuina legitur: Maledictus omnis qui transfert terminos proximi ſui, & dicet omnis populus, Amen. Talia ergo non prȩſumantur abſque ultione, nec exerceantur abſque ſua damnatione. Pacem & non damnũ, aut iniuſtitiã alicuius ſectamini inuicem & in omnes. Veritatem autem faciẽtes in charitate creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum & connexũ per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundũ operationem in menſurã uniuſcuiuſq; membri augmentũ corporis facit in ædificationem ſui in charitate. De cætero chariſſimi gaudete, & perfecti eſtote, exhortamini, idem ſapite, pacẽ habete, & deus pacis & dilectionis erit uobiſcum. Dominus cuſtodiat uos & nunc, & in die æternitatis, Amen. DATA IX. CAL. Octobris, Conſtante. CC. conceſſ.

TERTIA EVSEBII EIPSTOLA AD EPISCOPOS ET DIACONES THVSCIAE ET CAMpaniæ, ut non ſolum diligentiores ſint circa ea gerenda, quæ adminiſtratio religioſa deſiderat, ſed etiam bonis operibus in hoc ſeculo ſint diuites, ne æterno gaudio priuentur. Et nonnulla alia de feſto inuẽtionis crucis, de hæreticis ſuſcipiendis, de impoſitione manuũ habebitis.

DILECTISSIMIS fratribus uniuerſis epiſcopis per Cãpaniam & Thuſciam conſtitutis, Euſebius. Benedictus dominus deus noſter qui per miſericordiam ſuam Romanam Eccleſiam beati Petri Apoſtolorum principis ſacerdotio ditauit, nobiſq; uiam monſtrandam circa nos propter uniuerſalem curam quæ nobis proprer priuilegium eiuſdem Eccleſiæ charitas indulſit, qui cohæremus firmitate fidei, iungamur quoque uotiua iocunditate colloquij, quo facilius dum per literarũ miniſteria ad uos uſque pertẽdimus, etiã corda ueſtra ad religioſum cultũ apoſtolicis admonitionibus incitemus,

citemus, & dum dilectionis nostrę spei reddimus uelut quoddam debitũ, plenum circa deum monstremus affectum. Iungamus ergo dilectissimi fratres, continuas & humiles preces, & deum nostrum oris & cordis lachrymis supplicantes iugi deprecatione poscamus, ut institutione & opere illi cuius esse membra cupimus, hæreamus, nec unquam ab illa uia quæ Christus est deuio tramite declinemus, ne ab eo iuste quem nos impie relinquimus, deferamur infideles. Quod cum superni fauoris auxilio ea nobis potest ratione contingere, si apostolica dogmata, si patrum mãdata seruamus. Dicit enim dominus noster: Qui diligit me, sermonẽ meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Et licet hæc possint generaliter dicta sufficere, ut uel declinemus errata, uel custodiamus catholica, ab apostolis tamẽ eorũq; successoribus nouimus constitutũ criminationes aduersus doctores nõ debere suscipere, nec peregrina iudicia fieri, nec quenq̃ alterius iudicis q̃ sui sentẽtia debere constringi. Caput enim ecclesiæ Christus est, Christi autem uicarij sacerdotes sunt, qui uice Christi legatione funguntur in ecclesia. Idcirco quicquid ad eorum fit iniuriã, ad Christum pertinet qui dixit: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit: & qui spernit me, spernit eum qui misit me. Ista fratres terribilia sunt, & oppidò diligenter consideranda & cauenda, & tam propter eos qui seipsos aut cupiditate, aut auaritia, aut inuidia perdere moliuntur, ne in profunda labantur, aut in talia incidãt mala, quàm propter persecutores Ecclesiæ seruorumq; eius qui iuxta ueritatis uocẽ oculos habentes non uident, & aures habentes non audiunt, nec intelligũt quæ placent deo, sequentes in omnibus apostolicã regulam, & prædicantes eius omnia constituta ob custodiam episcoporũ, qui columnæ ecclesiæ à deo dicti sunt, & cæterorum uerorum sacerdotũ firmantes cana patrum statuta, statuimus iterum cum omnibus qui nobiscum sunt episcopis, sicut dudum decretum reperimus, ut homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incesti, uenefici, suspecti, criminosi, dolosi, periuri & qui raptum fecerunt, uel falsum testimoniũ dixerunt, seu qui ad sacrilegos diuinosq; concurrerunt, similesq; eorum nullatenus ad accusationẽ uel ad testimonium erunt admittendi, quia infames sunt & iuste repellendi, quia funesta est uox eorum. Vocem enim funestã in omnibus interdici potius quàm audiri oportet. Periculum ergo quod doctoribus imminet, summopere semper cauendũ est & declinandum, & illi sunt à cunctis portandi & custodiendi, dicente domino: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Prima enim salus est rectæ fidei regulas custodire, & à constitutis patrũ nullatenus deuiare. Nec potest domini nostri Iesu Christi prætermitti sententia dicentis: Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiam meam. Et hæc quæ dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica extra maculã semper est catholica seruata religio. Ideo charissimi & uos iuxta sanctã scripturã discite bene facere & mala declinare, & patrum regulis imbui, sicut scriptũ est: Fili si habes bene fac tecũ, & deo dignas oblationes offer. Memor esto quoniã mors nõ tardat, & testamentũ inferorũ, quia demonstratũ est tibi. Testamentũ huius mundi morte morief. Ante mortẽ benefac amico tuo, & secundũ uires tuas exporrigens da pauperi. Nõ defrauderis à die bona, & particula boni doni nõ te prętereat. Nonne alijs relinquis dolores & labores tuos? In diuisione fortis da & accipe, iustifica animã tuã. Ante obitũ tuũ operare iustitiã, quia nõ est apud inferos inuenire cibũ. Omnis caro sicut fęnũ ueterascet, & sicut foliũ fructificans in arbore uiridi. Alia generanf, & alia dejciunf. Sic generatio carnis & sanguinis alia finitur, & alia nascif. Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui illud operatur, ibit cũ ipso. Et omne opus electũ iustificabif, & qui operaf illud honorabitur in illo Beatus uir qui in sapiẽtia sua morabitur, & qui in iustitia sua meditabif, & in sensu cogitabit circumspectionẽ dei. Qui excogitat uias illius in corde suo & in abscõsis

illius intelligens erit, uadens post illam quasi inuestigator, & in uijs illius consistens. Qui respicit per fenestrã eius, & in ianuã illius audiens. Qui requiescit iuxta domũ illius, & in parietibus illis figens palum. Statuit casulã suam ad manus illius, & requiescunt in casula illius dona per æuũ. Statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis illius morabitur, protegit̃ sub ramis illius à feruore, & in gloria eius requiescet. Qui timet dominũ faciet illud, & qui continẽs est iustitiæ apprehendet illã, & obuiabit illi quasi mater honorificata, & quasi mulier à uirginitate suscipiet illũ. Cibabit illũ pane uitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illũ. Et firmabitur in illo, et non flectet̃, et continebit illũ, & non confundetur, & exaltabit eum apud proximos suos, & in medio ecclesiæ aperiet os eius, & implebit eũ spiritu sapientiæ & intellectus, & stola gloriæ uestiet illũ, iocunditatẽ & exultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hæreditabit illũ. Homines stulti non apprehendent illã, & homines sensati obuiabũt illi, homines stulti nõ uidebũt illam. Longe enim abest à superbia & dolo. Viri mendaces non erũt illius, & uiri ueraces inuenient̃ in illa, & accessum habebunt usque ad inspectionẽ dei. Non est speciosa laus in ore peccatoris, quoniã à deo perfecta est sapientia. Sapiẽtia enim dei stabit laus, & in ore fideli abũdabit, & dominator dabit eam illi. Non dixeris per dominũ abest, quæ odit nõ feceris, nõ dices ille me implãtauit. Non enim necessarij sunt illi homines impij. Omne execramentũ erroris odit deus, & nõ erit amabile timẽtibus eum. Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit illũ in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta sua. Si uolueris mãdata, conseruabũt te, & in perpetuũ fidem placitã seruare. Apposui tibi aquam & ignẽ, ad quod uolueris porrige manum, ante hominẽ uita & mors, bonũ & malum, quod placuerit ei, dabitur illi, quoniã multa patientia dei, & fortis in patiẽtia, uidens omnes sine intermissione. Oculi domini ad timẽtes eum, & ipse cognoscit omnẽ operam hominis. Nemini mãdauit impie agere, & nemini dedit spaciũ peccãdi. Non enim concupiscit multitudines filiorum infideliũ & inutiliũ. Ne iocũderis in filijs impijs si multiplicent̃, nec oblecteris super ipsos, si non est timor dei cum illis. Non credas uitæ illorũ, & non respexeris in labores eorum. Melior est enim unus timens deum, ꝙ mille filij impij. Et utile mori sine filijs, quàm relinquere filios impios. Ab uno sensato inhabitabit̃ patria, & à tribus impijs deseretur. Multa alia uidit oculus meus, & fortiora horũ audiuit auris mea. In synagoga peccantium exardebit ignis, in gente incredibili exardescet ira. Non exorauerũt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destruxerũt confidentes suæ uirtuti, & nõ pepercit peregrinationi illorũ, sed percussit eos, & execratus est illos præ superbia uerbi illorũ. Non misertus est illis totã gentem perdẽs, & extollentes se in suis peccatis. Et sicut sexcenta millia peditũ, qui cõgregati sunt in duritia cordis sui. Et si unus fuisset ceruicatus, mirũ si fuisset immunis. Misericordia enim & ira est cum illo potens exoratio, & effundens iram secundũ misericordiam suã. Sic correptio illius homines secundũ opera sua iudicabit. Non effugiet in rapina sua peccator, & non retardabit sufferentiã facientis misericordiã. Omnis misericordia faciet locũ unicuiq; secundum meritũ operum suorũ, & secundũ intellectũ peregrinationis. Nõ dicas à deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur? in populo magno nõ agnoscar. Quæ est enim anima mea in tam immensa creatura? Ecce cœlũ & cœli cœlorũ, abyssus, uniuersa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius cõmouebunt̃, mõtes simul & colles & fundamẽta terræ. Et cũ conspexerit illa deus, tremore cõcutient̃, & in omnibus his insensatũ est cor. Et omne cor intelligitur ab illo, & uias illius quis intelligit? Et procellã quã nec oculus uidit hominis? Nam plurima opera illius sunt in absconsis, sed opera iustitiæ illius quis enarrabit, aut quis sustinebit? Large enim est testamentũ à quibusdã, & interrogatio hominũ in cõsummatione est. Qui minoratur corde, cogitat mala, & uir imprudens

&

& errans cogitat stulta. Omnis ergo fratres sermo malus de ore uestro nõ procedat sed si quis bonus est ad ędificationẽ opportunitatis, ut det gratiã audiẽtibus. Et nolite cõtristare spm̃ sanctũ dei, in quo signati estis in die redẽptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cũ omni malitia. Estote autẽ inuicem benigni, misericordes, donãtes inuicẽ sicut & deus in Christo donauit uobis. Estote ergo imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiã deo in odorẽ suauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nomineť in uobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquiũ, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immũdus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) nõ habet hæreditatẽ in regno Christi & dei. Nemo uos seducat inanibus uerbis. Propter hæc enim uenit ira dei in filios diffidẽtiæ. Nolite ergo effici participes eorũ. Eratis enim aliquãdo tenebræ, nunc autẽ lux in domino ut filij lucis ambulate. Fructus em̃ lucis est in bonitate, & iustitia, & ueritate, probãtes quid sit beneplacitũ deo, & nolite cõmunicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autẽ redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est dicere. Omnia autem quæ arguũtur à lumine manifestãtur: omne enim quod manifestať, lumẽ est. Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Videte itaq; fratres quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimẽtes tempus, quoniã dies mali sunt, propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit uolũtas dei. Et nolite inebriari uino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto loquẽtes uobismetipsis in psalmis et hymnis in cordib. uestris, domino gratias agẽtes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi deo & patri, subiecti inuicem in timore Christi. Crucis ergo domini nostri Iesu Christi quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ ecclesiæ tenentibus quinto nonas Maij inuenta est, in prædicto calendarũ die inuẽtionis festũ uobis solenniter celebrare mãdamus. Similiter & hęreticos omnes quicũq; dei gratia cõuertunť, in sanctæ trinitatis nomine credẽtes baptizati sunt, Romanę ecclesię regulã tenentes per manus impositionẽ reconciliari præcipimus. Manus impositionis sacramentũ magna ueneratione tenendũ est, quæ ab alijs perfici nõ potest, nisi à summis sacerdotibus. Nec tẽpore apostolorũ ab alijs q̃ ab ipsis apostolis legiť aut scitur peracta esse, neq; ab alijs (sicut iam dictũ est) q̃ ab illis qui eorũ locũ tenent, unquã perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptũ fuerit, irritum habeatur & uacuũ, nec inter ecclesiastica unq̃ reputabitur sacramẽta. De cętero fratres gaudete & exultate in domino, ut sancti spiritus gratia illuminati & cõfortati, uos uestrosq; ad pascua æternæ uitæ peruenire atq; perducere adminiculante domino ualeatis. Gratia domini nostri Iesu Christi & charitas dei & cõmunicatio spiritus sancti sit semper cũ omnibus nobis, Amen. DATA VIII. Calen. Sept. Constante. C. cõsule.

EPISTOLA AEGYPTIORVM PONTIFICVM AD MARCVM PAPAM pro exemplaribus Niceni Concilij, quia Arriani eorũ exẽplaria incẽderãt.

ANCTO & apostolici culminis uenerãdo domino Marco sanctę Romanæ & apostolicæ sedis atq; uniuersalis Ecclesiæ papæ, Athanasius & uniuersi Aegyptiorũ episcopi. Ad uos peruenisse nõ dubitamus quanta & qualia ab hæreticis, & maxime ab Arrianis quotidie patimur, quoniã in tantũ ab eis persequimur, ut etiã uiuere nos tædeat. Nam instãti tẽpore subitò & insperatè in nos irruẽtes, nosq;

iuxta præceptũ domini, qui ait, si uos persecuti fuerint in unam ciuitatẽ, fugite in aliam: fugiẽdo propter cladem populi declinãtes, nos comprehẽdere nõ ualuerũt, sed omnia nostra depopulati sunt, in tantũ eñ nostra uastauerũt, ut nec libros, nec uestimenta ecclesiastica, aliaq; ornamẽta, nec reliqua utensilia nobis dimitterẽt. Libros uero nostros usq; ad minimũ incendẽtes, nec iota unum relinquẽtes propter ueritatis fidẽ Nicenã synodũ, qua clerus & populus imbuebatur, & maxime iam imbuti erant, in contumeliã nostrã, & omniũ Christianorũ, incenderũt. Quapropter precamur pater beatissime, quia nõ dubitamus apud uos plenaria esse Niceni Concilij exemplaria, ut nobis illa quæ sanctæ recordationis prædecessoris uestri Syluestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quando prædictæ synodo cũ beatæ memoriæ Alexandro digno deo pontifice nostro, id est, Alexãdrinę magnę ciuitatis episcopo in diaconatus interfuimus officio, sub nostrę pręsentiæ testimonio per beatos uiros Victorẽ, Vincentiũ presbyteros apostolicę sedis apocrisarios missa sunt prædicto papæ Syluestro cum astipulatione subnexa capitula lxx. Sanè pręsentibus nobis lxxx. capitula in memorata tractata sunt synodo, xl. à gręcis gręca lingua ædita, & xl. à latinis similiter latina ædita lingua: sed uisum est trecẽtis decem & octo patrib. in prædicto sancto spiritu repletis Cõcilio cõgregatis, & maxime iam dicto Alexandro, & apostolicæ sedis apocrisarijs, ut x. capitula adunarentur, alijs atq; cõgruis in locis insererent, et ad formã LX. discipulorũ uel totius orbis terræ linguarũ, lx. tãti & tam excellẽtis concilij fierẽt capitula, quæ omnẽ Christianorũ informarẽt orbem, & omnes sub sacerdotali & Christiano nomine degentes una fides, & una sacerdotalis atq; clericalis regeret norma, nec quisq; à suo dissideret capite. Nunc ergo, ut prædictũ est, inimici sanctę dei ecclesiæ, & maxime Arriani à quibus quotidie expugnamur, conterimur, & opprimimur, præfata lxx. Niceni Concilij capitula quæ de præfata synodo iam facta, iubẽte domino meo Alexandro, decreto omniũ episcoporũ attuli, quæ etiã coram omnibus recitaui atque transcripsi, sunt igne cõbusta, optamus ut à uestræ sanctæ sedis ecclesię autoritate quę est mater & caput omnium Ecclesiarũ, ea ad correptionẽ & recreationẽ fidelium orthodoxorũ percipere per pręsentes legatos mereamur. Verè nouimus apostolatus uestri cor gratia sancti spiritus in tantũ esse accensum, ut omnibus oppressis succurratis, quanto magis nobis qui licet exigui ordinis, tamẽ uestri sumus, uobisq; obedientes, cum omnibus nobis cõmissis, & esse semper uolumus. Ideo decet & oportet uos nobis hæc quæ rogamus, & alia quę necessaria iuxta sapientiã quã uobis præstitit altissimus esse cognoueritis, absq; tarditate præstare, ut tantæ miseriæ squalores à fideliũ mẽtibus detergãtur, & quasi uulnus corpori infixũ aditu tantæ miseriæ obserato, salutari curetur antidoto, ut diuino freti iuuamine, uestraq; autoritate atq; auxilio roborati, aduersantiũ tergiuersationes euadere ualeamus, atq; incõfuso uultu nõ fraude cuiusq; perculsi assistere ęterno iudici mereamur, et uocẽ audire Christi, Euge serue bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cõstituã, intra in gaudiũ domini tui.

RESCRIPTIO MARCI PAPAE DE MISSIONE CAPITVLORVM NICENI CONCILII ATHANASIO & omnibus Aegyptiorum Episcopis.

OMINIS uenerabilib. fratribus Athanasio, & uniuersis Aegyptiorum Episcopis, Marcus S. Ro. Ecclesię episcopus. Doleo fratres et nimiũ contristor super afflictione uestra, sed oppidò cõsolor, quod uento agitata non estis harundo, sed recti in fide inter omnes procellarũ & turbinũ colluctatiões incessanter perduratis. Lectis ergo frat. uestræ literis, uigorẽ cõstantię quẽ olim noueramus, agnouimus

mus, congratulantes uobis quod ad custodiendũ gregem pastoralẽ curam uigilanter insequimini, ne lupi qui sub specie ouium subintrarũt, bestiali sæuitia supplices quasq; dilacerent, qui non ad hoc subintrarũt, ut aliqua correctione proficiant, sed ut ea quæ sunt sana corrumpant. Quapropter moneo & hortor dilectionem uestram, ut bonũ quod incepistis adminiculante diuina gratia usq; in finẽ perducere satagatis, ueritatis uoce monente: Beatus qui perseuerauerit usq; in finem: unde enim beata perseuerantia nisi de uirtute patientiæ? Nam iuxta apostolũ, omnes qui uoluerint pie uiuere in Christo persecutionẽ patiunt̃: quæ non in eo tantũ computanda est, quod contra Christianã pietatem, aut ferro, aut ignibus agit̃, aut quibuscunq; supplicijs cum persecutionũ sæuitiã suppleant, sed dissimilitudines morũ & contumaciæ inobedientiũ, & malignarũ tela linguarũ, quibusq; conflictationibus cõmunia semper membra pulsant̃, ita ut nulla piorũ portio à cõflictatione sit libera, periculis nec ocio careant nec labore, nam hæc & omnia incrementa probabiliũ studiorũ, & in eis usq; in finem perseuerantia, atq; bonæ uoluntatis incrementa, ad Christi gratiã semper sũt referẽda, ut in omnibus quæ agimus deus omni perfecte laudet̃ tẽpore. De capitulorũ nanq; uerorũ Niceni cõcilij, quibus nos interfuisse literis uestræ fraternitatis significastis, à nostris qui unà nobiscũ interfuerunt diligentioribus requisiuimus collocutionibus, qui ita ut uestræ testatæ sunt literæ, omnem nobis ordinẽ exposuerunt, & uestram epistolam per omnia ueram esse testificati sunt, non ut nos aliquid sinistrũ uestra ex parte arbitraremur, sed nos & uos illosq; absq; ulla in posterum titubatione unum sentire optaremus, & sancta Romana ecclesia quæ semper immaculata permansit, & domino præuidente, & beato Petro apostolo opem ferente in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione firma & immobilis omni tempore persisteret. His ita peractis diligenter requirẽtes in sancto nostræ & apostolicæ sedis scrinio eadẽ quæ sanctæ recordationis prædecessori meo Syluestro sunt directa, septuaginta (ut significastis) capitula illæsa inuenimus. Ipsa enim uobis propter autoritatẽ et subscriptionẽ tantorum patrũ & eius magni concilij minime misimus, sed per eadem coram apocrisarijs uestris alia similia eundem numerũ eademq; uerba, & ipsam subscriptionẽ continentia, uobis rescribere & sub certa stipulatione & confirmatione mittere curauimus. Et quis est qui fratribus suis talia negare audeat? Nam non negligenda nobis hæc per sancti spiritus gratiam dominus docuit, sed fideliter exercenda & fratribus cõtradenda & docenda distribuit. Hæc apostolorũ uiua traditio, hæc est uera charitas quæ prædicãda est, & præcipue diligẽda ac fouenda, atq; fiducialiter ab omnibus tenẽda: hæc sancta & apostolica mater omniũ ecclesiarũ Christi ecclesia, quæ per omnipotẽtis dei gratiã à tramite apostolicæ traditionis nunq; errasse probat̃, nec hæreticorũ nouitatibus deprauãda succubuit, sed ut in exordio normã fidei Christianæ percepit ab autoribus suis apostolorũ Christi principibus, illibata fine tenus manet, secundũ ipsius domini saluatoris diuinã pollicitationẽ, qui discipulorũ suorũ principi in suis fatus est euangelijs: Petre, inquiens, ecce Satan expetiuit ut cribraret uos sicut qui cribrat triticũ, ego aũt pro te rogaui ut nõ deficiat fides tua, & tu aliquando cõfirma fratres tuos. Cõsideret itaq; uestra excellens prudẽtia quàm bonũ sit supersistere in dispensatione uobis credita, & in fide recta, atq; hæreticis & æmulis Christi repugnare, & nunquã à ueritatis tramite declinare, quoniã dominus et saluator omniũ cuius fides est, qui pro nobis mori non dubitauit, & proprio nos suo redemit sanguine, qui fidem beati Petri nõ defecturã promisit, & cõfirmare eũ fratres suos admonuit, quod apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores cõfidenter fecisse semper cunctis est cognitũ, quorũ & pusillitas mea licet impar sit & infirma, pro suscepto tamẽ diuina dignatiõe ministerio, pedissequa cupit existere: uæ ẽm erit nobis q huius ministerij onus susceptũ habemus, si ueritatẽ saluatoris nostri Iesu Christi, quã apostoli prædicauerũt, prædicare neglexerimus; uæ erit nobis si silentio ueritatẽ oppresserimus,

qui erogare nummularijs iubemur, id est Christianos populos imbuere & docere. quid in ipsius Christi futuro dicturi sumus examine, si sermonis eius ueritatē cōfundimur prędicare? quid erit de nobis cū de cōmissis nobis animabus, & de officio suscepto rationē iustus iudex Christus deus noster districtā exegerit? Ideo fratres hortor dilectionē uestrā, obtestor & moneo, ut qua debetis & potestis solicitudine uigiletis ad inuestigandos hæreticos & inimicos sanctæ dei ecclesiæ, & à suis mentibus ne pestis hæc latius diuulgeť, seueritate qua potestis pro uiribus extirpetis: quoniā ut habebit à deo dignę remunerationis prēmium qui diligentius quod ad salutem commissæ sibi plebis proficiat, fuerit executus, ita ante tribunal domini de reatu negligentiæ se non poterit excusare quicunq; plebem suam contra sacrilegę persuasionis autores noluerit custodire. Data XX. Calendas Nouembris, Nepotiano et Secundo uiris clarissimis consulibus.

EPISTOLA ATHANASII ET AEGYPTIORVM EPISCOPORVM AD LIBERIVM PApam, de oppressionibus Arrianorum.

OMINO beatiss. & honorabili sancto patri Liberio papæ Athanasius, & uniuersi Aegyptiorum episcopi, in unum synodice apud Alexandriam cōgregati. Vestræ beatissimæ paternitatis iura penes deū sunt manifesta, dum prædicationibus scilicet apostolicis, & doctrinis ueræ fidei cultura uniuersa repleta sit terra: per diuinorū tamen eruditionē eloquiorū uestra instruēte admonitione exhortatoria superædificať orthodoxa Christi ecclesia apostolica institutione fundata, & à fidelibus patribus firmissime roborata, ad quā omnes beatissimi apostoli pari honoris et potestatis cōsortio prēditi populorū agmina cōuertentes, pie sanctéq; de tenebris ad lumē, de lapsu ad ueram fidē, de morte ad uitā homines diuinę prędestinationis gratia pręceptis ac monitis perduxerūt, quorū sanctorum apostolorū uestra fraternitas honorāda sequēs merita, et perfectius implēs exēpla, ecclesiā dei morū probitate, et actuū sanctitate cōdecorat, & fide sacra christianis moribus uigēs, quę fieri deo placita pręcepit studijs pōtificalibus indesinēter operať & perficit, seruās legis diuinę mādata, quia nō legis auditores iusti sunt apud deū, sicut narrat apostolus, sed factores legis iustificabunť. Nos ēm hęc meditari cupiētes, et ea quę à sancta sede uestra apostolorū, eorūq; successorū prędicatione suscepimus, atq; quę in Nicęna synodo roborata cognouimus prædicare, et Arrianorū blasphemias, atq; aliorū hęreticorū repellere cupientes q̃tidie ab his persequimur, & dānationi tradimur atq; morti destinamur. Qua de re precamur, ut uestris exhortatiōibus, tā per uos q̃ & per apocrisarios uestros adiuuemur, ne dū illi crescunt & nos minuimur, uera fides destruať, et eorū hæresis ultra fidē nostrā crescat: quoniā timemus, ut postq̃ abūdauerit iniquitas, refrigescat charitas multorū. Pro qua re multa uestrę sacræ doctrinę tam apud deū q̃ apud cūctos fideles merces et laus reposita est, si uestra hęc recenseť autoritate: nostrā ēm fidem quā à sanctis patribus accepimus et tenemus atq; docemus subter inseruimus, ut si aliquis uobis aliter nos credere aut docere, aut accusando, aut mussitando retulerit, uel detrahendo scriptis mandauerit, per hanc manifeste nos ita credere et docere agnoscatis. Credimus nanq; in unū deum patrē omnipotentem, omniū uisibiliū necnon inuisibilium factorē, & in unum dominū nostrū Iesum Christū filium dei natū ex patre unigenitū, hoc est, ex substātia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum uerū ex deo uero, natum, non creatum, homousion, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, cœlestia, terrestria. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus est, & homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit in cœlū, uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Et in spiritū sanctū. Eos aūt qui dicunt

dicunt, erat tempus quando nō erat, & priusquā nasceret̄ non erat, & quia ex nullis subsistentibus factus est, aut ex alia substantia uel essentia, dicūt esse trepton, hoc est, cōuertibilē atq; mutabilē filiū dei: hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Hanc uenerabilē fidem trecenti quidē decem & octo patres agnouerunt, & amplexi sunt, & cōsonantes & unanimes scriptis explanauerūt. Sed modo quoniā cōtra hæc (ut nostis) talia exurgūt, qualia nō debent, uenite & nos dilectissimi fratres cū deo descendamus ad uisitationē, id est, inquisitionē sermonū eorum, & confundamus per approbationē uerissimā ibidem linguas eorū eleuatas contra scientiam unigeniti filij dei, et iniquitatē in altitudinē humanitatis eius loquētes, disrumpamus uincula eorū per gladiū spiritualē, quod est uerbū dei, & proijciamus à nobis iugum ipsorū per expugnationē profani sensus illorū. Tunc enim ipse quoq; dominus irridebit eos, & subsannabit, & tunc loquet̄ ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos, secundū beatum Hieremiā dicens: Falsò prophetæ isti uaticinant̄ in nomine meo, nō enim misi eos, & non pręcepi eis, neq; locutus sum ad eos uisionē mendacem, & diuinationē & fraudulentiā & seductionē cordis sui prophetant uobis. Ideo hęc dicit dominus de prophetis qui prophetāt in nomine meo mēdaciū: Erunt proiecti in uijs Hierusalē, & cōculcatio omniū pie confitentiū me, & non erit qui sepeliat eos. Nemo enim abscondere potest quibusdā subreptionem cōmentitijs, sicuti nec folijs fici antiquis transgressor præcepti Adā potuit, qui per propriam linguā inuerecunde nudat̄, laqueus ēm fortis uiro labia eius, & captus proprijs sermonibus, & opera manuū eius, retributio aūt labiorum eius dabitur ei & impietatis reprehensio. Arguam te, inquit, & statuā contra faciem tuā, existimasti inique quod essem tibi similis. Propterea sicut dicit dominus ad Gedeon, deponamus eos ad aquā ueræ discretionis, & probemus eos ibi regulari examinatione in idipsum pronos corruentes per ostensionem praui intellectus eorū, utrum ne sint apud eos sapientes diuini uerbi scientiā ignorantes, quoniā dicentes esse se sapientes stulti facti sunt, et mutauerūt gloriā catholicę ecclesię propria nouitate et uoluntate, siue per ea quæ illicite in eius defensione gesta sunt, hęreticā turbulentiam introducentes, illud cōpetenter ad nos retinentes quod bene ad Iesum filiū Sirach dictū est: Vsq; ad mortē certa pro ueritate, & dominus pugnabit pro te. Huius rei gratia uniuersalis uobis in Christo Iesu cōmissa est ecclesia, ut pro omnibus laboretis, et cunctis opē ferre nō negligatis: quia dū fortis armatus custodit atriū suū, in pace sunt omnia quę possidet. Ideoq; tāta urgēte necessitate summopere cōprimite uestra summa autoritate infestos, releuate oppressos, ut absq; graui damno, opitulante facultate, ipsi gratāter omni tempore sacrificare mereamur illęsi. Et subscriptio: Aeterna te seruet diuinitas per multos annos sanctissime patrum pater. Amen.

LIBERII PAPAE AD ATHANASIVM ET AEGYPTIORVM EPISCOPOS EPISTOLA, IN QVA fidem eorum commendat, & sacræ scripturæ testimonijs innixus, aduersus Arrianos heræticos animat.

Dilectissimo filio Athanasio, & omnibus in unū cōgregatis, & de trinitatis fide recte sentiētibus Aegyptiorū episcopis, Liberius papa. Olim et ab initio tantā percepimus à beato Petro apostolorū principe fiduciā, ut habeamus autoritatē pro uniuersali ecclesia ad rectā defendendā fidem, quatenus nulli liceat statū sanctæ ecclesię cōmouere ad læsionem recte credentiū absq; sui periculo honoris. Epistolam siquidē uestram nobisq; directam ante nos recitari fecimus, tribulationes & persecutiones quas pro recta fide patimini intelleximus. Super quibus & nos unà uobiscum

cōdolemus,

condonemus, & laborare pro uobis ut pater pro filijs parati ſumus. Fidem uero Niceni cõcilij in eadẽ epiſtola rectã reperimus, ſuper qua & deo gratias uberrimas retulimus, pro qua nõ ſolummodo perſecutiones & paſſiones ſuſtinere uobiſcũ parati ſumus, ſed etiã ſi neceſſe fuerit, mori pro Chriſti nomine, inquantũ noſtra ſinit fragilitas, nõ reſpuimus. Igiť prędictũ ſanctum conciliũ (ut legimus) definiuit Nicenum, aliã fidem nulli licere proferre, aut conſcribere, uel cõponere, aut ſapere, uel docere aliter, nec quicquã in fide ſentire, aut proferre, quod his patrũ regulis poſſit obuiare. Qui aũt præſumpſerit cõponere aliã fidem, aut proferre, docere, uel tradere aliud ſymbolũ ad uiam ueritatis conuerti deſiderantibus de quacunq; hęreſi, uel ex Iudæis, uel ex paganis Chriſtianos ſe fieri uolentibus, hi ſi epiſcopi fuerint, aut clerici, alienari quidẽ epiſcopos ab epiſcopatu, cleros à clero. Si uero monachi, aut laici fuerint, anthemate feriri. Proteſtatur etenim beatus apoſtolus dicens: Si quis certat, non coronatur, niſi legitime certauerit. Et iterũ dominus ait: Qui autẽ perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus erit: uidelicet certaminibus ſacris propoſitis nobis pro defenſione catholicæ eccleſiæ, magnaq; ſalute ex hoc ſperata ab omniũ bonorũ datore deo. Nõ deficiant manus noſtrę dilectiſſimi fratres per occaſionẽ cuiuslibet, deſidia diſſolutę, ſed fortes efficiamur per gratiã domini atq; uirtutẽ potentię eius, quoniã perfecit pedes noſtros tanquo ceruorũ, & ſuper excelſa firmauit ſtatuit intellectus ſummæ eius humanitatis propter noſtrã ſalutem, maxime tantũ habentes impoſitã ſanctorũ teſtium nubẽ. Deponẽtes ergo omne pondus, & circumſtantẽ aduerſariorũ nouitatẽ, per patientiã curramus, aſpicientes in autorẽ fidei, & cõſummatorẽ Ieſum, qui in propoſito nobis propter eum negotio, ſpiritum nobis ſuę ueritatis condonet, loquentẽ in nobis atq; prohibentẽ magnalia fidei per doctrinam ſanctorũ patrũ quos aduerſarij calumniantť quotidie. In prophetis nanq; habetur: Propter Sion nõ tacebo, & propter Sion non quieſcã, donec egrediatur ut ſplendor iuſtus eius, & ſaluator eius ut lampas accendatť. Profecto catholica eccleſia quę uera cõſiſtit Sion, & ciuitas Chriſti cœlorũ regis per tot annorũ ſpatia expugnata ab auerſantibus uerba fidei, qui neq; deũ timent, neq; hominẽ reuerenť, ſed incaſſum perducentibus pias & canonicas de hoc uerbo doctrinas, dum ad uerſis tantiſq; ſcripto & ſine ſcripto cõteſtationibus inuitati fuiſſent corrigere propriam, & ſepelire hæreſim, ſicuti & per anteriorẽ cognitionem luculentius demonſtratũ eſt, tam per libellos quàm per ſuggeſtiones reuerendiſſimorũ ſacerdotũ, & uenerabilium abbatũ, apoſtolo proteſtante nobis, ut hominem hęreticũ poſt primam et ſecundam correptionẽ euitare debeamus, ſcientes quia huiuſmodi ſubuerſus eſt, & delinquit proprio iudicio condemnatus, nullo modo oportet nos deinceps tacere, aut quieſcere, ne quomodo iniqui iudicemur odibilem deo pacem amplectentes: quoniam ſcriptum eſt, Zelaui in peccatoribus pacem peccatorũ uidens: & dicatur etiam de nobis, Sacerdotes mei contempſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea, inter ſanctum & prophanũ non habuere diſtantiam, inter pollutum & mundum non intellexerunt: ſed conſurgere in deo, & conſiſtere prompte ei, & induentes arma ſpiritus aduerſus malignantes contra fidem eius, ut approbemus ſpiritus ſapienter, id eſt, uerba eorum ſi ex deo ſunt. Scriptum eſt enim in Hieremia: Probatorem dedi te in populo meo robuſtum, ſcies & probabis uiam eorum. Multa nanque nobis neceſſaria eſt uigilantia, & tanta diuinæ ſapientiæ rimatio quæ occulta tenebrarum reuelat ad requiſitionem huiuſmodi rei, & ſcrutationem, quoniã latet quodammodo & abſconditť, uixq; cõprehenditur, doloſa exiſtens malitia, pro eo quod ſibi pietatẽ callide blandiatť, ut ualeat ſcrutantiũ mentem latêre. Quod utiq; ſciens beatus apoſtolus ait: Nam huiuſmodi pſeudoapoſtoli, & operarij ſubdoli transfigurant ſe in apoſtolos Chriſti. Sed non mirum, quoniam & ipſe Satanas transfigurat ſe uelut angelus lucis: & ideo non mirum, ſi miniſtri eius transfi-

transfiguratur uelut miniſtri iuſtitiæ, quoniam finis ſecundum opera eorum, ſed & dominus in hoc præmuniens nos, ait: Attendite à falſis prophetis qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus ſunt lupi rapaces, à fructibus eorũ cognoſcetis eos. Ergo in idipſum ex toto corde referentes ante omnia ſuper tali quæſtione deprecationẽ, & dicentes cum Dauid: Reuela oculos meos, & cõſiderabo mirabilia de lege tua: lucerna enim pedibus meis uerbum tuum domine, & lumen ſemitis meis: quoniã ipſius eſt (ſicut ait beatus Daniel propheta) ſapientia, fortitudo: dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam intelligentibus diſciplinã. Ipſe reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta, & lux cum eo eſt. Quia ſapientiã inquit, & fortitudinem dediſti mihi, & oſtendiſti mihi quæ rogaui te. Cum opera diuina uniuſcuiuſꝗ perſonæ deſcripta, eorum qui pro nouitatis commento accuſati ſunt de uenerabili noſtro ſcrinio obſecundantibus, & nobis ordinabiliter offerentibus, ſolertius intendamus, ita ut qui hæc prẽſumpſerint præuaricari, primum quidem ſubiaceant iudicio terribili omnipotentis dei, deinde autem qualemcunque regalem indignationem reuereantur, per quam quidem ſi epiſcopi aut clerici ſunt, à ſui ſacerdotij, ſiue à ſui cleri ordine modis omnibus excedant. Si autem monachi ſunt, ſegregentur & alieni ſint de ſuis locis. Si autem dignitatem, aut cingulum, aut militiam habeant, nudentur de eis. Sin autem ſunt priuati, ſi quidem nobiles exiſtunt ſuarum ſubſtantiarũ proſcriptionem patiantur. Sin autem ignobiles conſiſtunt, non ſolum in corpore uerberentur, ſed exilio perpetuo caſtigentur, ut omnes timore dei compreſſi, & cõminata eis digna ſupplicia, reuerentes immobilem & ſine turbatione pacem ſanctarum dei eccleſiarum cuſtodiant. Data octaua Calendarum Iunij, Aſclepio & Deodato IIII. CC. conſu.

EPISTOLA AEGYPTIORVM PONTIFICVM AD FELICEM PAPAM DE infeſtationibus Arrianorum.

DOmino beatiſſimo & honorabili ſancto patri Felici, ſanctæ ſedis apoſtolicẽ urbis Romẽ papæ, Athanaſius, & uniuerſi Aegyptiorum Thebaidorum & Libyorum epiſcopi in ſancta Alexandrina ſynodo, gratia dei congregati. Veſtro ſancto ſuggerimus apoſtolatui, ut noſtri more ſolito ſolicitudinem gerere dignemini, iuxta ueſtrã prudentiſs. ſapientiã quæ omnibus luce clarius manifeſta eſt: quia apoſtolicis ueſtra beatitudo uiſceribus cõmota, per tribulationem noſtram nos omnes hortata eſt ad tuitionẽ catholicæ & apoſtolicæ eccleſiæ in unũ conuenire, & de noſtra canonicè oppreſſione, & unanimiter tractare, dum cõſtat nos unà cum beato Paulo apoſtolo eadem compaſſibiliter dicere, Quis infirmat, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror? ſatagentes ne aliqua de eis quẽ nobis creditẽ ſunt rationabilibus ouibus à beſtijs capiatur. Ideo Pater beatiſſime, quia ſemper anteceſſores noſtri, & nos à ueſtra apoſtolica ſancta ſede auxiliũ hauſimus, & noſtri uos curã habere agnouimus, prẽfatã apoſtolicã & ſummã expetimus, iuxta canonum decreta, ſedẽ, ut inde auxiliũ capiamus, unde prædeceſſores noſtri ordinationes & dogmata atꝗ ſubleuationes ceperũt: ad eam quoꝗ quaſi ad matrem recurrimus, ut eius uberibus nutriamur, quoniã non poteſt mater obliuiſci infantẽ ſuũ: ſic & uos nolite obliuiſci nos uobis cõmiſſos, quoniam non leuibus nos inimici noſtri implicauerũt, & quotidie facere moliuntur afflictionibus, et apprehendere aut ferro nos conſtringi minantur, niſi eorum conſentiamus erroribus, quod nequaquam uobis inconſultis agere prẽſumimus, canonibus quippe iubentibus, abſque Romano nos de maioribus cauſis nihil debere decernere pontifice: ideoꝗ ad

propositum recurrentes & ad brauium properantes, uestræ apostolicæ sedis imploramus auxiliū: quia ut credimus, non despexit deut preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id uos prædecessoresq; uestros apostolicos uidelicet præsules in summitatis arce constituit, omniumq; ecclesiarum eis curam habere præceplt, ut nobis succurratis, nosq; tuentes, cui omne episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis: nam scimus in Nicena magna synodo trecentorum XVIII. episcoporum ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absq; Romani pōtificis sententia cōcilia celebrari, nec episcopos damnari: licet hæc & alia quamplura necessaria ab hæreticis, qui nos quotidie infestant & perdere nituntur, ut facilius nos capere possint, sint synodica capitula incensa nobisq; sublata. Qua de re hac inuenta occasione indifferenter omni canonica & apostolica postposita autoritate, nos ui à proprijs uobis inconsultis illicite expellunt sedibus,ouesq; nobis à Christo domino apostolica commissas gratia inuadunt, gradibus priuant, & quod pessimum est & omnibus Christianis legibus inimicū, perficere decertant. Vos ergo, ut semper uestræ sedi sanctę consuetudo fuit, periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulantibus manum porrigite, taliaq; prohibete, & leges imponite, ut apostolica doctrina quæ in deo est, citò ad uictoriam iudicium perducere ualeat nostrum, nosq; apostolorum principe suffragante Petro, ab imminentibus periculis liberare. Nouimus nanq; in iam præfata Nicena synodo generaliter esse decretum, ut nullus passim uageq; episcopos aut præsumptiue lacerare, aut accusare, & qui non est rectæ fidei uel bonę uitæ uel claræ conuersationis, aut infamare præsumat: sed prius si erga episcopos uel autores ecclesiæ quisquā causam habuerit, eos cum charitate mansuete conueniat, ut ab eis uulnus unde agitur recte sanetur, aut ipse si secus egerit accusator excommunicet. Quod si ab eis nihil ualuerit recte percipere, tunc primo summos adeat primates, & ipsi tempore congruo canonice eos conuocare debebunt: qui si aut suis rebus expoliati, aut à proprijs sedibus eiecti, aut exulantes, uel oppressi, aut inique tractati fuerint, primo eruantur, & canonice restituantur, atque omnia sibi sublata, integerrime eis legibus reddantur, quoniam priusquam hęc fiant, ut in prædicto constitutum est concilio, nec canonice conuocari, nec distringi à quoquā possunt, quoniam nec seculi leges hæc fieri permittunt, quanto magis ecclesiasticæ. Similiter & à supradictis patribus est definitum consonanter, ut si quisquam episcoporum aut metropolitanum, aut comprouinciales, uel iudices suspectos habuerit, uestram sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso domino potestas ligandi ac soluendi speciali est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentum à deo fixum & immobile percepit, quoniam ipsam formam uniuersorum titulorum lucidissimam dominus Iesus Christus uestram apostolicam constituit sedem, ipsa est enim sacer uertex in quo omnes uertuntur, sustentantur, releuantur: & sicut in Christo Christiani, & in petra, id est, Christo, Petrus, renouātur ecclesię. Tu es (sicut diuinum ueraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum ecclesiæ columnæ, id est episcopi, qui ecclesiam sustinere, & proprijs humeris portare debent, tibi sunt confirmatæ: tibiq; claues regni cœlorum commisit, atq; ligare & soluere potestatiue quæ in terra, & quæ in cœlis sunt, promulgauit. Tu prophanarum hæresium, & impetitorum atq; omnium infestantium depositor, ut princeps & doctor, caputq; omnium orthodoxæ doctrinæ immaculatæ fidei existis. Igitur ne despicias pater tuorum patrum pietatem, bonamq; intentionem, & sicut illi patres & prædecessores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustijs, ita nos liberare digneris. Nam fuit semper uestræ sanctæ & apostolicæ sedi licentia, iniuste damnatos, uel excommunicatos, potestatiue sua autoritante restituere, & sua eis omnia reddere, & illos qui eos condemnauerūt, aut ex-

cōmuni-

cõmunicauerunt, apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris, & anterioribus cognouimus actum temporibus. Porrò & ipsi primates, qui episcoporũ & summorum ecclesiasticorũ negotiorum causas suscipere debent, in præfixa Nicena synodo sunt dinumerati, ne in posterum cõtentio ex hoc oriretur. O sanctissime pater patrum abscinde blasphemias, & iactantiam uaniloquorũ, & insidiantium infestationes, nos & fratres nostros opprimentiũ atq; perdere uolentiũ, qui ad uos quasi ad caput confugimus, ut uestro suffulti auxilio liberemur, & uobis nobisq; commissas Christi oues à luporũ ore domino adminiculante antequam deglutiantur, eripiamus. Nec enim phas est supplicũ apostolicæ sedis scripto, aut sine scripto preces oblatas despicere, sed ut condecet & priuilegiũ uestræ sedis est, & nos & illi canonicaliter conuocemur, & ante uos de nostris obiectionibus canonice cum omni probitate concertemus, sicut prædecessores nostri penes uestros fecerunt antecessores, & sicut canonica in prædicta sancta synodo docent instituta, & ueluti paleati uerbi per uentilabrum canonicæ examinationis plenam purgationem in cõmuni consistentes auditorio, de maturis & nutrientibus catholicæ ecclesiæ dogmatibus quę confirmant cor hominis, participationẽ paternarum consequamur institutionũ. Antiquis enim regulis censitum est, ut quicquid, quamuis in remotis aut longinquis positis prouincijs, super episcoporum querelis, aut accusationibus ageretur, non prius tractandũ uel accipiendum esset, quàm ad notitiam almę sedis uestræ fuisset pronunciatio prolata, quæ infirmaret, aut firmaret, indeq; sumerent normam, unde ecclesiæ sumpsere prædicationis exordium, ne passim ab insidiatoribus columnæ euerterẽtur ecclesiæ. Certum est enim eidem sanctæ sedi uestrę in honorem beatissimi Petri, patrum decreta peculiarem decreuisse reuerentiam, dei pro rebus inquirendis atq; determinandis quas solicite decet, iusteq; ab ipso præsulum examinare uertice apostolico, cuius solicitudo semper fuit & est tam mala dãnare, q; probare laudanda. Quocirca humillimũ uestro apostolico culmini persoluentes obsequium, ut ipse dominus præcepit, & sanctorũ decreta patrum statuerunt, cum lachrymis suggerimus, quod sine gemitu cordis reticere non ualemus. Nam in tantũ à persecutoribus sanctæ dei ecclesiæ, nostrisq; inimicis persequimur, ut magis nos tædeat uiuere quàm mori. Vnde præ omnibus fatemur in tantũ cor esse nostrum uulneratum, ut propheticum illum planctum exoptemus, dicentes: Quis dabit capiti nostro aquam, aut oculis nostris fontem lachrymarũ, ut sedentes ploremus die ac nocte? Ecce enim ecclesia dei non leuiter perturbatur, columnæq; eius nimis infestantur, atq; à prauis amoueri hominibus nituntur, Christianorum uero uoces ac gemitus episcoporum longe lateq; resonant, nouitates insurgunt, calumnię crescunt, persecutio grassatur, perditio fit populorum: uestrûm est enim nobis manum porrigere, quia uobis cõmissi sumus: uestrûm est nos defendere atq; liberare, nostrûmq; est à uobis auxiliũ expetere, uestris parere iussionibus. Præ nimio ergo dolore & gemitu omnia quę nobis instant, & nos infestant, necessariò recordari, uobisq; significare nequimus. Ideo almũ uestrum exoramus apostolatum, ut superius, legem quæ in memorata Nicena synodo est promulgata, licet prædictorum insidiatorũ & aliorum malorum hominũ, ut facilius episcopos, deiq; ministros ualeãt illaqueare, deprauatione sit suffocata, reparetis, & quæ necessaria fore cognoscitis uestræ sanctę sedis autoritate, nos cunctosq; fratres informetis, ut malorum insidias hominũ uestra fulti autoritate illæsi domino opitulante euadere ualeamus, quia non est insidias luporum præuidere ouium, sed pastorũ. Scimus enim ut semper uestræ sedis præsules primo apostoli, deinde successores eorum fecerunt uos uniuersalis ecclesiæ, & maxime episcoporũ qui oculi propter contemplationẽ & speculationẽ uocantur domini, curam gerere, ac de reuelatione & lege nostra assidue cogitare debere, sicut scriptum est: Beatus uir qui medi-

tatur in lege domini die ac nocte, quæ meditatio non lectione per figuram literarū tantum conspecta, sed exuberante in uobis Christi gratia in uestra cognoscitē conscientia immobiliter insita, & nullatenus de uestro corde recedente lege Christi dei domini sacrosancta, sicut in psalmo dicit propheta: Os iusti meditabitur sapientiā, & lingua eius loquetur iudicium, lex dei eius in corde ipsius, nō atramento, sed spiritu dei uiui uestra in arcana mente conscripta, neq; in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, sicut beatissimi apostoli Pauli ad Corinthios missa nos docet epistola. Quibus præmissis significamus deo placitæ paternitati uestræ, die VII. Calendarum Augustarum indictionis quartæ nostram humilitatē diuina gratia suo, ut pręcepit, munere præueniente, uestris sanctis ac deo dignis precibus in sancta Romana ecclesia pontificalis honoris accepisse consecrationem & stolam, in quo dignitatis fastigio, ut à deo omnipotente regamur altissimo, & à malis omnibus liberemur, ut non sacerdotale nomen tantum, sed Christi domini dei nostri protegente auxilio, & meritū habeamus, uestris sanctis ac deo acceptabilibus nos commendantes orationibus poscimus, quatinus & uestris deprecationibus pro nobis ad deum effusis muniti, & eruditionibus bonis instructi, digni efficiamur cum omni nobis populo Christiano commisso illæsi protegi uelamento diuino. Ad salutationem ergo uestræ sanctæ & honorandæ paternitatis, uice nostra Benedictū humilem nostrum fratrem, uestrum episcopum, & Alexandrum presbyterum, Crispinum quoq; diaconem uestros famulos destinauimus, quos postulamus celerius nobis à uestra beatitudine persolui, ut uestris cohortationibus roborati, & uestris regulis informati, inimicis uidelicet compressis, ad proprias prudenter consolati ualeamus ecclesias ante hyemem deo propitio remeare. Vestrûm est quippe pater sanctissime canonica districtione solicite ecclesiasticæ regulæ aduersantibus, & fratrum insidiatoribus obuiare, nec permittere nouiter dici quod patrū uenerabilium autoritas omnino non censuit. Nos enim humiles corde, quę recta sunt adiuuante domino sapientes, uno uinculo charitatis uobiscum sumus constricti, ueram fidem ac religionem catholicam in omnibus fortiter defensantes. Studiosius itaq; à catholicis improbis probe resistere innitendum est, ne torpentes desidia oppressi culpæ taciturnitatis teneamur obnoxij, & quasi fauorem impendentes iudicemur, dum aduersa catholicæ fidei propulsare negligimus: unde dictum est: Negligere quippe dum possis conturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere: nec caret scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desinit obuiare. Liquet doctor sanctissime uenenosa serpentiū sine simplicitate astutia, dum manifesta est dolosa inimicorū fallacia. Succurrite quæsumus oppressis, liberate nos de manu persequentiū, ut cum beato Iob cantetis: Benedictio perituri super me ueniebat, & cor uiduę cōsolatus sum, iustitia indutus sum, & uestiui me sicut uestimēto & diademate iudicio meo: oculus fui cæco & pes claudo, pater eram pauperū, & causam quā nesciebam diligentissime inuestigabam. Conterebam malas iniqui, & de dentibus earum auferebā prędam, & reliqua. Nos enim quos tua maxima expectat cura, id est, omnes episcopi, præcipue tuum mereri debemus iudicium, & non ab alijs deuorari. Meritò ergo nos domini causa respicit sacerdotes, si silentio faueamus errori: siquidem corripiantur huiusmodi, nec sit liberum eis pro uoluntate facere iudicium: desinat nouitas incessere uetustatem, desinat ecclesiarum quietem inquietudo turbare: nā ut omnes metropolitani uel reliqui episcopi sua odia, aut uindictas in reliquos episcopos exercere nō ualeant, ideo nominatim in Nicena synodo expressi sunt primates, qui reliquos episcopos audire & iudicare debeant, ne ulla fraus in iudicio episcoporum possit irruere. Vos ergo qui in summo speculo gratia dei estis positi, attendere eos & opprimere oportet, qui in fratres seditiones, & scandala excitant: ideoq; exoramus, ut minime despiciatis humilitatis nostræ & omniū

orien-

orientalium orthodoxorum sacerdotum & populorum afflictiones & deprecationes cum lachrymis oblatas, sed sicut luminaria uniuerso mundo uerbum uitę retinentes, introductas extinguite tenebras nefandissimorum insidiatorum, temporibus etiam nostris procaciter germinatas, quatenus funditus extincta huiusmodi caligine, Lucifer nobis resplēdeat per uos sanctissime pater, & dogmatũ definitio omnes lętificans, quam gloriosę ecclesię sancti patres per propria pijssime dogmata in æternæ uitæ firmam hæreditatem prædicasse noscuntur. Subscriptio: Incolumem te & beneplacitũ deo sanctissime pater patrum orantem pro nobis dominus custodiat in æuum, Amen.

FELICIS PAPAE EPISTOLA DE OPPRESSIONE ARRIANORVM.

ELIX sanctæ uniuersalis ecclesiæ Papa, atq; per gratiã dei catholicæ & apostolicę ecclesiæ urbis Romę episcopus, unà cum sancto concilio nostro reuerendissimorũ sacerdotum huc nobiscum conuenientium in confirmatione pijssimorum catholicæ ecclesiæ dogmatum, & releuatione oppressorum fratrum coëpiscoporum uidelicet nostrorum qui rectam Niceni concilij tenent fidem, & fratres non infestant, uniuersis spiritualibus fratribus nostris, & reliquis in sacerdotali collegio domino consecratis, atque omni plenitudini ecclesiæ catholicæ, gratia uobis & pax multiplicetur in confortatione & sancti spiritus communione, quatinus in eo proficientes à gloria in gloriã, uirtutes annũciemus eius qui de tenebris nos uocauit in admirabile lumē suũ, apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Portate fratres hortamur persecutiones & tribulationes patienter, ut eius inueniamini filij quem quotidie patrem uocatis deum in cœlis, & in eo uincatis omnia, qui propter nos uicit omnia, qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ. Imitatores quoq; dei conuenit in omni uerbo & opere imitari deũ, ideoq; illud oportet nos dicere, q̃d ipse de se perhibuit dominus: Veniet princeps huius mundi, & in me nihil inueniet. Venerunt & illi qui uos & nos persequũtur, quia uos sine nobis persequi nõ possunt, quoniam unius dei membra sumus, & unum illius sacerdotium per eius sanctificationem retinemus, & in nobis de suis nihil inuenerunt, quia quicquid sumus, gratia dei sumus: licet propterea calumniari nos irrationabiliter studuerint quod facere solent inimici, suam ex hoc cooperire dementiam properantes, quatinus per mendacium ueritatem ualeant obumbrare. Scripsi enim uobis, inquit Apostolus, per multas lachrymas, ut non cõtristemini, sed ut sciatis quam charitatem abundantius habeo in uobis: etenim detrahentibus detrahere non est bonum, ut non ad ea quæ scripta sunt, commoti iniuriæ certamine, deficiamus. Non debemus omnino timere opprobrium hominum, neq; eorum exprobrationibus uinci, quoniam hoc nobis dominus iubet per Esaiam prophetam dicens: Audite me qui scitis iudicium populus meus, in quorum cordibus lex mea est, nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne timeatis. Considerantes etiam quod in psalmo scriptum est: Nónne deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis & cogitationes talium hominum, quoniam uanę sunt: uana autem locutus est unusquisq; ad proximum suum, & labia dolosa in corde, & corde locuti sunt mala: sed disperdet dominus uniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam. Qui dixerunt, labia nostra à nobis sunt, quis noster dominus est? Nam si hæc in memoria retinerent, minime ad tantam prosilirent iniquitatem: non enim probabili & paterna doctrina hoc faciunt, sed ut suam exerceant in

ſeruos dei uindictam: ſcriptum nanqꝫ eſt: Via ſtulti recta in oculis eius, & ſunt uiæ quæ uidentur homini iuſtę, nouiſſima autem eorū deducunt ad mortē. Nos enim qui hoc patimur, iudici reſeruare debemus qui reddet unicuiqꝫ ſecundum opera ſua, qui etiam per miniſtros ſuos intonuit dicens: Mihi uindictam, ego retribuam. Vos enim in recta fide, & pura ac bona ſuccurrite uoluntate uiciſſim, nec aliquis à ſupplemento fratris ſubtrahat manum, quoniam in hoc ait dominus cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionē habueritis ad inuicem: unde & ipſe per prophetam loquitur dicens: Ecce quàm bonum & quàm iocundū habitare fratres in unū: ſpirituali dico habitaculo, & cōcordia quæ in deo eſt, & unitate fidei huius delectabilis, ſecundū ueritatem inhabitaculi, quę uidelicet in Aaron magis decorabatur atqꝫ ſacerdotalem induentibus dignitatē, ſicut unguentū ſuper caput, principalem intellectum irrigans, & uſqꝫ ad ipſam extremā ſcientiam deducens: in hoc habitaculo benedictionē & æternā uitam promiſit dominus. Huius ergo propheticæ uaticinationis meritū amplectentes, fraternā præſentem ſyllabā expoſuimus, noſtra propter charitatē minime quærentes aut quæſituri. Non enim detrahentibus bonum eſt detrahere, aut palo ſecundū uulgarem fabulā excutere palum: abſit: non ſunt noſtra iſta, quapropter hoc auertat diuinitas. Non ſunt edocti habitus noſtri ita uincere, ſed in patiētia longanimitatis & ſpiritu humilitatis: quia ſicut per duritiam minime (ut prophetice dicamus) purgatur nigella, ita nec pacis ſoporatus fructus intelligentiæ per aſperitatem exprimitur: propter hoc enim uerborum ſupportauimus colaphos, ut aut paulatim ualeamus eum imitari, qui propter nos ſe humiliare dignatus eſt, & extremę illius ultionis per hanc plagam uerba declinemus. Audiamus ergo & conſentiamus eccleſię oratori, qui per linguā ſpiritus clara uoce exclamat dicens: Omnia uobis in charitate fiant. Ergo ſiue quærimus, ſiue tantūmodo dicimus, & tantūmodo audimur, charitas intercedat, ars aliqua exiſtat ad cōpoſitionem concordiæ boni & coniunctionē. Oportet enim de deo quęrentibus nobis ſpiritu rectitudinis mentis noſtrę dinumerantes intentiones templum pacifice inhabitare propter deum, qui per prophetam locutus eſt: Quærens quære & apud me habita: ſpeculū enim dedit nos deus populo ſuo, & oportet eos qui à deo ſunt deputati ſacerdotiū adipiſci, ita in humilitate greſſum mētis ad inuicem tendere, ut in melius ædificent hi qui ad nos reſpiciunt, quàm (quod dicere piget) per noſtram diſcordiā ſemitam pedum eorū concutere. Ad concordiā iudicemus nos ipſos, & unum in charitate ſapiamus, humilitatē ueneremur, per quam apprehendi ſolet altitudo ſpiritus. Si enim uerborum amplius uſqꝫ nunc taciturnitatem quàm garrulitatē dilexerimus, hoc quidem bene habere arbitrati ſumus, ne ſcriptis ueſtris reciproce reſpondentibus iniuriæ fomitem excitemus, & puſillanimitate dijudicemur ab eo qui omnia ad charitatē dirigere promulgauit. Orauimus uero & tunc oſtium circunſtantię labijs noſtris imponi, uerbū inſonitum concipere potius quàm uerbū ſonabile: & hoc tamen mihi donum eſt à domino, & factus ſum ſicut homo nō audiens & nō habens in ore ſuo redargutiones. Sed quia tēpus eſt loquendi & tempus tacendi, operio uerbū, & claudo oſtiū, per taciturnitatē competenter exorans: Domine labia mea aperies, & reſpondeā exprobrantibus mihi uerbū: licet enim tacuiſſemus, nō ſemper tacebimus aperiente nobis domino claues uerbi. Igitur directis in pręſenti beatitudini fraternitatis ueſtrę apocriſarijs, qui poſt multas factas inter nos de eccleſiaſtica requiſitione diſſonantes ſermocinationes, in fine ad hoc peruenerunt, admonētes nos atqꝫ hortantes interpretari unius ueri dei noſtri uoluntatis intellectū, atqꝫ huiuſmodi interpretationē deſtinare ueſtræ ſacratiſſimę uenerationi: nos acceptā habentes bonæ conſcientiæ prędictorū uenerabiliū uirorū admonitionē, cognoſcentes autem & quæ principatus apoſtolorum ſummitas docet, paratos eſſe ad ſatisfactionē omni poſcenti uerbum de ſpe

quæ

quæ in nobis eſt ſecundum dei timorem, manſuetudinemq; ad bonam ſcientiam temperantes, ſuper tali tantummodo requiſitione mentem noſtram per has ſyllabas exponimus, ſuperfluam exercitationem & altercationem uerborum propter ſatietatem, & præſentis temporis incongruitatem declinantes, ac præcauentes, nihil omnino aliud intelligentes ac proferentes uel dicentes quàm quod audiuimus & cognouimus à ſanctis uniuerſalibus magnis apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus, & patres noſtri enarrauerunt nobis, & audientes prædicauimus ad ſupernam tendentes uocationem. Noſtrum eſt ſtudiũ ubi pacis conſtitutio manet his qui in ſtadio pietatis ſunt. Bene unica gloria interceſſori tribuitur & corona: deo manifeſtati ſumus qui iudicat omnia & comprobat. Non iurgialiter ſtamus, non ad contradictionem reſpicimus, nec fauorem inanem amplectimur, ſed in uerbo dei propoſiti huiuſmodi requiſitionis reſolutionem feciſſe dignoſcimur confitentes, quoniam pacis dominus deus ad alterum noſtrorum unitatem & dilectionẽ conſeruauit in gloria eius benigniſſimæ maieſtatis. Omnẽ cum ueſtra beatitudine in Chriſto exiſtentem fraternitatem tam nos quàm qui nobiſcũ ſunt multum ſalutauimus. Data XIIII. Calend. Nouemb. Philemone & Attico uiris clariſſimis conſulibus.

LIBERII PAPAE EPISTOLA VT NVLLVS PRO PERSECVTIONIBVS DVM durare poteſt ſuam relinquat eccleſiam.

OMINIS ſanctiſſimis & deo amantiſſimis uniuerſis epiſcopis Liberius epiſcopus ſalutem. Nihil eſt quod diu ſtare poſſit niſi dei gratia. Cæterũ nequitia diaboli contemptibile malum plenum ueneno mortifero ſequit, qui ſurſum atq; deorſum circuit quærens quem deuoret. Vnde uigilare & ſobrij eſſe ad orationes, & deo propinquare debemus, & fatuas domino auxiliante hominum inſidias, prout dominus poſſe dederit, reſpuere, & patres ſequi, & non tranſgredi terminos patrum, non ut noſtras relinquamus dum in eis perſiſtere aliquo modo ualebimus eccleſias, ut ad alias properemus, aut populos commiſſos negligere, ut quietem amplius quàm pro eis elaborare, pro quibus etiam animas ponere debemus, ſtudeamus: quanquã multi nos perſequãtur, & oues Chriſti dilacerare deſiderãt, qui quaſi ueſtibus ouium apparent, intus autem ſunt lupi rapaces, quos ex fructibus cognoſcimus. Iſti primo quidem uidentur ex nobis eſſe, ſed non ſunt ex nobis: ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utiq; nobiſcũ. Quando uero ſuam euomuerint impietatem, dolum qui in eis eſt erumpẽtes & apprehẽdentes infirmiores, & eos qui ad eloquia diuina ſenſus inexercitatos habent, ſecum eos contrahunt ad perditionem, ſubuertentes quos oportet præſcientes cauere, ne malitia eorum quidam ſeducti abſcindantur à propria firmitate. Exacuunt enim linguas ſuas, iuxta prophetæ uocem, ſicut ſerpentes, uenenum aſpidum ſub labijs eorum. Nec uos pigeat per temporales cruciatus pro Chriſti nomine laborare, ſed emolumenta futuræ remunerationis huius ſeculi uexationes tolerare perſuadeant. Scriptũ nanq; eſt: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam & nomen domini inuocabo. Tantum enim à nobis exigitur quantum poſſumus famulatus noſtri obſequio commodare. Vnde quidem tanto nobis neceſſe eſt importunis prædicationibus inſiſtere, quanto nobis perfectæ negotiationis creditur duplicata talentorũ aſſignatio, atq; dominica nobis ad ſuſcipiendam eius requiem, perſuadet aſſertio. Suggeſtum nanq; nobis eſt, quod pro præteritis laboribus & infeſtationibus nõ

nulli uestrum assignatas sibimet & à deo cōmissas relinquunt plebes, & in futuro plures relinquere uelint eas quas tueri debent ecclesias, & pro ouibus sibi cōmissis laborare negligūt, & monasteriorū se quieti contradere festinent, & uacationē ab episcopatus laboribus eligere, & silentio atꝗ otio uitam degere magis appetant, quàm in his quæ sibi cōmissa sunt permanere: dicente domino: Beatus qui perseuerauerit usꝗ in finem. Vnde nanꝗ est beata perseuerantia, nisi de uirtute patientiæ? quoniam secundū apostolicam prædicationē, omnes qui uoluerint in Christo pie uiuere persecutionē patiuntur. Ideoꝗ fratres charissimi non uos afflictionū amaritudo à pio mentis uestræ proposito coartet recedere. Cōsiderate nanꝗ quanta pro absolutione nostri & liberatione, creator dominusꝗ & redemptor noster pertulerit, quibus ue se contumelijs afficiendum tradiderit, ut nos à uinculis potestatis diabolicæ liberaret. Attendite itaꝗ uobis & omni gregi, in quo uos spiritus sanctus constituit episcopos regere ecclesiam dei, quam acquisiuit proprio sanguine, ut non sit qui uos decipiat aut seducat in subtilitate sermonis, ut uobis plebes cōmissas relinquatis, & alicui propter malorum opprobrium hominū quieti uos tradatis, ut uos solūmodo saluetis, & filios orphanos relinquatis. Apertissime enim spiritus sanctus per apostolum dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide & charitate, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum, hypocrisi mendaciloquorum, cauteriatam habentium suam conscientiā. Propter quod hortamur uestram charitatem exemplo eius qui pro nobis pati uoluit, promptos uos in cunctis eius permanere seruitijs, nec quidem quoquo modo à commissa cura recedere, sed totis uiribus in cōmissis uobis negotijs fortiter usꝗ in finem perdurare: quoniam beatus est qui perseuerauerit usꝗ in finem: nec laudatur initium, sed finis. Nemo uos seducat inanibus uerbis. Propterea enim uenit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici comparticipes eorum dogmatum, neꝗ communicetis infructuosis uerbis illorum, magis autem & redarguite, quoniam cœtus præuaricatorum sunt, & extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non ueritatis: completum est in eis, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognouerunt, dicit dominus. Veritatem enim non loquentur: docuerunt enim linguam suam persecutores ecclesiarum, eorumꝗ sacerdotū, loqui mendacium, ut impie agerent laborauerunt, & renuerunt scire me, dicit dominus. State ergo uos dilectissimi super uias, & uidete, interrogate de semitis domini antiquis, & uidete quæ est uia bona sanctorum patrum, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus uestris. Sed & si patimini propter Christum, beati eritis: metum autem eorum ne timueritis, neꝗ conturbemini, dominum autem deum sanctificate in cordibus uestris, ipso dicente: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete qui potest animā & corpus perdere in gehennam. Nonne duo passeres asse ueneunt, & unus ex illis non cadet super terram sine patre uestro? Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus meliores uos estis. Rememoramini ergo fratres eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis uestris deficientes, nondum enim usꝗ ad sanguinem certauimus aduersus peccatum repugnantes. Confidimus autem de uobis fratres charissimi meliora & uiciniora salutis, quia neꝗ mors, neꝗ uita, neꝗ angeli, neꝗ principatus, neꝗ potestates, neꝗ instantia, neꝗ futura, neꝗ fortitudo, neꝗ altitudo, neꝗ profundum, neꝗ creatura alia, magistro gentium docente, poterit nos separare à charitate domini nostri Iesu Christi, & quæ in ipso est recta fide. Nolite itaque amittere confidentiam uestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim nobis necessaria est ad colluctationes aduersariorum, quatenus fidem intemeratam usque in finem conseruantes repromissionem percipiamus,

mus, quam repromiſit his qui legitime certare deproperant. Adhuc omnino modicum aliquantulum, qui uenturus eſt ueniet, & non tardabit. Ecce enim iudex ante ianuam aſſiſtit, coronas hilariter promittens his qui pro eo paſſionibus ſubmittuntur. Quod ſi ſubtraxerit ſe quis, non placebit animæ ſuæ, ſed cadet de promiſſione propter negationem. Nos autem non ſumus ſubtractionis filij in perditionem, ſed fidei in acquiſitionem animæ. Propter quod aſſumite arma dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo aduerſus omnes inimicos ſanctæ dei eccleſiæ & ueſtros, & induite uos lorica iuſtitiæ, calciati pedes in præparatione euangelij pacis, in omnibus aſſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia iacula nequiſſimi ignita extinguere, & galeam ſalutis accipite, & gladium ſpiritus quod eſt uerbũ dei, per omnem orationem & obſecrationem radicati & fundati in ſolatio fratrum pro Chriſto Ieſu domino noſtro. Sed & nunc fratres commendamus uos omnes domino & uerbo gratiæ eius, qui poteſt perficere & dare hæreditatem uobis cum omnibus ſanctis. Ipſe autem deus pacis & dilectionis det uobis idipſum ſapere in alterutrum, ut uobis inuicem ſuccurratis, & non ſitis diuiſi, ut unanimes uno ore, & uno corde honorificemus eum in concordia & conſolatione fratrum, qui poteſt confirmare nos ſecundum euangelium eius iuxta reuelationem myſterij ęterni, temporibus ſcilicet perpetuis, quibus uobis futurorum gaudiorum largienda ſunt munera. Summopere etiam conſiderare debetis, quod hi qui fratribus inuident, eoſq; damnare aut perdere cupiunt, per ſe ſua dogmata deſtruũt: dicit enim dominus, Omne regnum in ſe diuiſum non ſtabit, & omnis ſcientia & lex aduerſum ſe diuiſa non ſtabit. Ideoq; neceſſe eſt, ut concorditer ſalubres ſuſcipiatis hortatus, & nihil per contentionem agentes, ſed ad omne ſtudium deuotionis unanimes diuinis & apoſtolicis cõſtitutionibus pareatis, & in nullo patiamini prouidentiſſima canonum decreta uiolari, quatenus & Nicenorum canonum conſtituta, & quæ à nobis uel à prædeceſſoribus noſtris ſunt prouide & ſalubriter decreta, intemerata permaneant in futuro.

EPISTOLA DAMASI PAPAE AD PAVLINVM ANTIOCHENVM EPISCOPVM,

quod Chriſtus integrum hominem ſuſceperit ſine peccato, & quod unus ſit Chriſtus ante ſecula ex patre natus, & in tempore ex uirgine ęditus.

DILECTISSIMO fratri Paulino Damaſus. Per filium meum Vitalem ad te ſcripta direxeram, tuę uoluntati & tuo iudicio omnia derelinquens: & per Petrum presbyterum indicaueram me in articulo iam perfectionis eius aliqua ex parte cõmotum. Vnde ut nullus tibi ſcrupulus reſideret, ne uolentes forſitan eccleſiæ copulari tua cautio præblanda differret fidem, miſimus noſtram tam tibi qui eius fidei communioniq; ſociaris, quàm his qui in ea ſubſcribentes tibi & nobis per te uoluerunt ſociari dilectiſſimi frater. Quapropter ſi ſupradictus filius meus Vitalis, & hi qui cum eo ſunt, tibi uoluerint aggregari, primũ debent in ea expeditione fidei ſubſcribere, quæ apud Nicęam pia patrum uoluntate firmata eſt.

1 Deinde quoniam nemo poteſt futuris uulneribus adhibere medicinam, hæreſis eradicanda eſt, quæ poſtea in oriente dicitur pullulaſſe: id eſt, cõfitendus eſt ipſe ſapientiæ filius dei ſermo humanum ſuſcepiſſe corpus, animam, ſenſum, id eſt integrum Adam, & ut expreſſius dicam, totum ueterẽ noſtrum ſine peccato hominem. Sicut enim confitentes eum humanũ corpus ſuſcepiſſe, non ſtatim ei & humanas uitiorum adiungimus paſſiones: ita & dicentes eum ſuſcepiſſe & hominis animam & ſenſum, non ſtatim dicimus & cogitationum humanarum ſubiacuiſſe peccato.

2 Si quis autem dixerit uerbum pro humano ſenſu in domini carne uerſatum, hunc catholica eccleſia anathematizat: necnon & eos qui duos in ſaluatore filios confitentur, id eſt, unum ante incarnationem, & alterũ poſt aſſumptionem carnis ex uirgine, ſed eundem dei filium, & ante & poſtea confiteantur quicunque huic epiſtolæ ſubſcribere uoluerint, ita tamen ut ſi & in eccleſiaſticis canonibus quos optime noſti, & in Nicenã fidem ante ſubſcripſerint, hunc debeas abſqꝫ aliqua ambiguitate ſuſcipere. Non quod hæc ipſa quæ nos ſcripſimus, non poterimus conuertentium ſuſceptioni proponere, ſed quod tibi conſenſus noſter liberũ in ſuſcipiendo tribuat exemplum.

SYNODVS ROMANA SVB DAMASO PAPA.

POST Nicenum concilium aliud in urbe Romana poſtea congregatum eſt, quo catholici epiſcopi addiderunt de ſpiritu ſancto, quia poſtea is error inoleuit, ut quidam ore ſacrilego auderẽt dicere ſpiritum ſanctum factum eſſe per filium. Vnde anathematizamus omnes qui non tota libertate proclamant eum cum patre & filio unius poteſtatis eſſe atqꝫ ſubſtantiæ. Anathematizamus quoqꝫ eos qui Sabellij ſequuntur errorem, eundem dicentes patrem eſſe quem & filium. Anathematizamus Arrium atqꝫ Eunomium, qui pari impietate, licet ſermone diſſimili, filium & ſpiritum ſanctum aſſerunt eſſe creaturas. Anathematizamus Macedonianos, qui de Arrij ſtirpe uenientes non perfidiam mutauerunt, ſed nomen. Anathematizamus Fotinum, qui Hæbionis hæreſim inſtaurat, qui dominũ Ieſum Chriſtũ tantũ ex Maria uirgine confitetur. Anathematizamus eos qui duos filios aſſerunt, unum ante ſecula, & alterum poſt aſſumptionem carnis ex uirgine. Anathematizamus eos qui pro hominis anima rationali & intelligibili, dicũt dei uerbum in humana carne uerſatum, cum ipſe filius ſit uerbum dei, & pro anima rationali & intelligibili in ſuo corpore fuerit, ſed noſtram, id eſt, rationalem & intelligibilem ſine peccato animam ſuſceperit atqꝫ ſaluauerit. Anathematizamus eos qui uerum dei filium extenſione aut collectione, & à patre ſeparatum in ſubſtantiuum & in finem habiturum eſſe contendunt. Si quis non dixerit ſemper patrem, ſemper filium, ſemper ſpiritum ſanctum, anathema ſit. Si quis non dixerit filium natum de patre, id eſt, de ſubſtantia diuina ipſius, anathema ſit. Si quis non dixerit uerbum domini filium dei, deum, & omnia poſſe, & patri æqualem, anathema ſit. Si quis dixerit quod in carne conſtitutus filius dei cum eſſet in terra, in cœlis cum patre non erat, anathema ſit. Si quis dixerit quod in paſſione crucis dolorem ſuſtinuit filius dei deus, & non caro cum anima quam induerat in forma ſerui, quam ſibi acceperat, ſicut ait ſcriptura, anathema ſit. Si quis non dixerit, quod in carne quam aſſumpſit Chriſtus, ſedet ad dexteram patris, in qua uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos, anathema ſit. Si quis nõ dixerit ſpiritum ſanctũ de patre eſſe uere ac propriè, ſicut filiũ de diuina ſubſtantia & deũ uerũ, anathema ſit. Si quis nõ dixerit omnia poſſe

ſpiri-

spiritum sanctum, omnia nosse, & ubiq; esse sicut patrem & filium, anathema sit. Si quis dixerit spiritum sanctū facturam aut à filio factum, anathema sit. Si quis nō dixerit omnia per filium & spiritum sanctū patrem fecisse, id est, uisibilia & inuisibilia, anathema sit. Si quis nō dixerit, patris, & filij, & spiritus sancti unam diuinitatē, potentiā, unam gloriam, dominationē, unum regnum atq; unam uoluntatem, ac ueritatem, anathema sit. Si quis tres personas non dixerit ueras patris & filij & spiritus sancti, æquales semper, iubentes omnia, & continentes uisibilia & inuisibilia, omnipotentes, omnia iudicantes, omnia uiuificantes, omnia facientes, omnia saluantes, anathema sit. Si quis non dixerit spiritum sanctū adorandū ab omni creatura, sicut & filium & patrem, anathema sit. Si quis de patre & filio bene senserit, de spiritu autem sancto non recte habuerit, hæreticus est.

EPISTOLA DAMASI PAPAE AD HIERONYMVM PRESBYTERVM.

DAMASVS Episcopus fratri & compresbytero Hieronymo in domino salutē. Dum multa corpora librorū in meo arbitrio oblata fuissent, contigit ut & librum psalmorū in meo animo festinus cognoscerem detineri, & memoriam capacitatis meæ imbuere cogitaui. Frater amantissime & in Christo semper sacerdos rogo te, ut secundum septuaginta interpretes, & presbyteros, id est, Matthiam, & Ptolemæum, Muchium, Caium, Hydironium, Ciatrem, Simonem, & cęteros, in quantum tua poterit cōscientia de LXX. inuenire uestigia nobis transmittas. Peto etiam tuam charitatem, ut sicut à rectore tuo Alexandro coëpiscopo didicisti Græcorū psallentiam, ad nos dirigere tua fraternitas delectetur: quia tantæ apud nos simplicitatis indago est, ut tantū in die dominico Apostoli epistola una recitetur, & Euangelij capitulum unum dicatur, nec psallendi mos tenetur, nec hymni decus in nostro ore cognoscitur. Peto ergo per fratrem compresbyterum nostrum Bonifacium, ut libeat fraternitati tuæ nobis aperire uestigia. Missa quinto Calend. Nouemb. per Bonifacium presbyterum Hierosolymam.

HIERONYMI PRESBYTERI AD DAMASVM PAPAM EPISTOLA, VBI SVGGERIT de Gloria patri, & alleluia, in fine psalmorum apud Romanam Ecclesiam concinendo.

BEATISSIMO Papæ Damaso sedis Apostolicæ urbis Romæ, Hieronymus supplex. Legi literas apostolatus uestri, poscentes secundum simplicitatem LXX. interpretum canens, psalmographum interpretari festinem, propter fastidium Romanorum, ut ubi obscuritas impedit, apertius & græcè & latinè trahatur sensus. Cliens ergo precat̄ tuus, ut uox ista psallentium in sede tua Romana die noctuq; canatur, & in fine psalmi cuiuslibet siue matutinis uel uespertinis horis coniungi præcipiat Apostolatus tui ordo, Gloria patri & filio & spiritui sancto, & reliqua. Istud carmen laudis omni psalmo coniungi præcipias, ut fides trecentorū decem & octo Episcoporum

Niceni concilij in ueſtro ore pari conſortio declaretur: ubi autem deus & homo honorabili uoce cantatur, alleluia ſemper cum omnibus pſalmis affigatur, ut omni loco communiter reſpondeatur nocturnis temporibus. In eccleſia autem poſt reſurrectionem uſq; ſanctam pentecoſten finiatur, inter dierum uero ſpatia tibi ſoli quinquageſimæ propter nouitatem ſancti paſchæ, ut uox iſta laudis canatur in Aleph, quod prologus græcè, latinè autem præfatio dicitur.

EPISTOLA STEPHANI ARCHIEPISCOPI, ET TRIVM CONCILIORVM Africæ, ad Damaſum Papam, de priuilegio Romanę ſedis.

Beatiſſimo domino & Apoſtolico culmine ſublimato ſancto patri patrum Damaſo Papæ, & ſummo omnium præſulum pontifici Stephanus archiepiſcopus Concilij Mauritaniæ, & uniuerſi epiſcopi de tribus Cōcilijs Aphricanæ prouinciæ. Notū ueſtrę facimus beatitudini, quod quidam fratres in cōfinio nobis poſiti, quoſdā fratres noſtros uenerabiles uidelicet epiſcopos uobis incōſultis à proprio deijciunt gradu, uel deijcere moliuntur, cum ueſtræ ſedi Epiſcoporum iudicia, & ſummorum finem Eccleſiaſticorum negotiorū, in honore beatiſſimi Petri, patrum decreta omnium cunctam reſeruare ſententiam inquirendi reuerentia de dei rebus, quas omni cura & ſolicitudine obſeruare debemus. Maxime uero debent ab ipſo præſulum examinari uertice apoſtolico, cuius uetuſta ſolicitudo eſt, tam mala damnare, quàm reuelare laudanda. Antiquis enim regulis cenſitum eſt, ut quicquid horum quamuis in remotis uel in longinquo poſitis ageretur prouincijs, non prius tractandū uel accipiendum ſit, niſi ad notitiam almæ ſedis ueſtræ fuiſſet deductum, ut eius autoritate iuxta quod fuiſſet pronunciatum firmaretur: & reliqua multotiens talia & his ſimilia, quæ ſuper his conſtituta ſunt: quibus ſi illicite factum eſt, ut ſemper ueſtræ ſedi conſuetudo fuit, feſtinanter occurrite & his uiriliter, ut pater pro filijs certantes, ſtate, ſicut bene à Ieſu filio Syrach dictum eſt: Vſq; ad mortē certa pro ueritate, & ſemper dominus deus tuus pugnabit pro te. Accipere enim perſonam impij non eſt bonum, ut declines à ueritate iudicij. Sin minus illicita ſunt hęc, pateat nobis talis omnibus licentia beatiſſime pater: aut ſi liceat hos uel aliquos etiam minorum graduum clericos niſi canonice tempore legitimo uocatos, aut ſine legitimis accuſatoribus, aut abſq; ueris & innocentibus teſtibus, uel niſi manifeſte canonice conuictos aut ſponte confeſſos, uel à ſuis ſedibus eiectos aut ſuis expoliatos rebus, uocare ad ſynodum uel damnare, quia legimus eos non poſſe canonice ad ſynodum ante ſuam diu tenendam & gubernandam uiribus ſcilicet pleniter reſumptis reſtitutionē, ſuiſq; omnibus ſibi legaliter reſtitutis integerrime uocari, aut ut ueniant ad ſynodum, niſi ſponte uoluerint imperari. Deus ergo creator omnium conſeruet longęuum apoſtolatum ueſtrum ad ſtabilitatem eccleſiarum ſanctarum, & orthodoxæ fidei, uoſq; paſtorem bonum, qui ſpiritualibus pro ouibus ueſtram ponitis animam, atq; baculo paſtorali lupos rapaces expellitis, omnibuſq; oppreſſis auxilium fertis, quod & iſtis atq; omnibus uos ſemper facere optamus ſanctiſſime Papa. Subſcriptio, & alia manu: Ora pro nobis chariſſime pater.

EPISTOLA DAMASI PAPAE AD STEPHANVM ARCHIEPISCOPVM, ET AFRIcanos Episcopos, de autoritate sedis apostolicæ, & episcoporum accusatoribus.

DAMASVS seruus seruorum dei, atq; per gratiã eius episcopus sanctæ catholicæ ecclesiæ urbis Romæ, Stephano archiepiscopo concilij Mauritaniæ, & uniuersis episcopis Aphricanę prouinciæ. Lectis fraternitatis uestræ literis, primo gratias ago q̃d tantorum fratrum merui benedictione frui: deinde quod circa fratres solicitos uos reperi, & cum eis crucẽ domini deferre, qui ait: Qui uult uenire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequat̃ me. & reliqua ad hũc modum pertinentia. Igitur quando in pręsenti opportune gestorũ consultatione, apostolicis uestra beatitudo uisceribus cõmota nos hortata est, tuitionem fratrum apostolica impendere autoritate, & eorum iniurijs subuenire, dum constet eadem uos cum apostolo compassibiliter dicere, Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur & non uror? satagentes ne aliquis de his qui uobis crediti sunt, à sæuis bestijs laceretur aut capiatur. Pro qua re oportet iuxta uestram prudentem cõmonitionem, magis autem secundum domini diuinam præceptionẽ, nos qui supra domum eius, hoc est, uniuersalem ecclesiam catholicam episcopale suscepimus ministerium, solicite uigilare, ut ne quid de sacris eius muneribus, id est, apostolicis uiris, apostolorumq́; successoribus atq; ministris quisquam nobis inconsultis damnetur. Scitis fratres charissimi firmamentum à deo fixum & immobile, atq; titulum lucidissimum suorum sacerdotum, id est, omnium episcoporum apostolicam sedem esse constitutam, & uerticem ecclesiarum: Tu es enim (sicut diuinum pronunciat uerbum ueraciter) Petrus, & super firmamentũ tuum ecclesiæ columnæ, qui episcopi intelliguntur, confirmatæ sunt: & tibi claues regni cœlorum commisi, atq; ligare & soluere potestatem quæ in cœlis sunt & quæ in terris promulgaui. Tu prophanatorum hominum & membrorum meorum, maximeq́; discipulorum meorum existis ut princeps & doctor orthodoxæ & immaculatę fidei, cuius uice hodie gratia dei legatione pro Christo fungimur, & omnes huius sanctæ sedis præsules eius uicem gesserunt, gerunt & gerent: ideo omnia quæ innotuistis non licere mandarem, nisi uos tam pleniter instructos esse scirem, quod cuncta super quibus cõsulitis illicita esse non dubitetis. Discutere nanq; episcopos & summorum ecclesiasticorum negociorum causas metropolitanos unà cum omnibus suis comprouincialibus, ita ut nemo ex eis desit, & omnes in singulorum concordent negotijs licet: sed definire eorum atque ecclesiasticarum summas querelas causarum, uel damnare episcopos, absque huius sanctæ sedis autoritate minime licet, quam omnes appellare (si necesse fuerit) & eius fulciri auxilio oportet. Nam ut nostis, synodum sine eius autoritate fieri non est catholicum: nec episcopus in legitima synodo, & suo tempore apostolica uocatione cõgregata, definite damnari potest: neq; ulla unquã concilia rata leguntur, quę non sunt fulta apostolica autoritate. Accusatores autẽ episcoporũ, & testes super quibus rogastis, absq; ulla infamia aut suspicione uel manifesta macula, & uerę fidei pleniter instructi esse debẽt, & tales quales ad sacerdotiũ eligere iubet diuina autoritas: quoniã sacerdotes (ut antiqua tradit autoritas) criminari nõ possunt, nec in eos testificari qui ad eundem non debent nec possunt prouehi honorẽ: uocatio enim ad synodũ iuxta decreta patrũ canonica, eius qui impetitur tam sua præsentia, q̃; & scriptis atq; apocrisarijs, per spatiũ fieri debet congruũ atq;

canonicum: quia nisi canonice uocatus fuerit, suo tempore & canonica ordinatione, licet uenerit ad conuentū quacunq; ordinatione, nisi sponte uoluerit, nullatenus suis respondebit insidiatoribus, quoniam nec seculi leges hoc permittunt fieri, quanto magis diuinæ. Deiectis uero atq; suis rebus expoliatis nihil uobis uerius significare queo, quàm sancti patres diffinierunt, & nostri prædecessores apostolica autoritate roborauerunt. Ita enim hæc se habent, episcopos eiectos atq; suis rebus expoliatos, ecclesias proprias primo recipere, & sua eis omnia legaliter reddi sancti canones decreuerunt, & postea si quis eos accusare uoluerit, æquo periculo facere sanciuerunt, iudices esse decernentes episcopos recte sapientes & iuste uolentes, ad tempus diuq; illis resumptis uiris, & suis potestatiue fruentibus rebus, amicisq; & dei seruis sapientibus consulentibus uiris in ecclesia conuenientes, ubi testes essent singulorū qui oppressi esse uidentur. Scimus enim homines inermes non posse cum armatis rite pugnare: sic nec illi qui eiecti uel suis bonis sunt expoliati, cum illis qui in suo stant gradu, & suis fruuntur amicis atq; bonis, litigare rite possint. Nec seculi quoq; leges hæc secularibus fieri permittunt, sed prius eiectos uel oppressos aut expoliatos cum suis omnibus restitui iubent, & postea suo tempore sicut lex eorum continet ad placita uenire præcipiunt, nec ulla carceris custodia appellantem arceri permittunt. Docent enim ex parte, sicut nostis, terrena quę sunt cœlestia. Accusatores uero & accusationes quos seculi leges non asciscūt, nullatenus sunt in horum admittendę causis, quia omne quod irreprehēsibile est catholica defendit ecclesia. Decet enim domini sacerdotes fratrum causas pie tractare, & uenerabiliter intendere, atq; eorum iudicia super sacrificia ordinare, nec proterua aut tyrannica dominatione (ut de quibusdā refertur) sed charitatiue pro deo & fraterno amore cuncta peragere, & quod sibi quis fieri secundum dominicā uocem non uult, alij inferre non pręsumat, & in qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis. Ea uero quæ apostolorū prædicatione, & patrum instructione præcepimus, semper tenere debemus, ne aliqua noua cudere, aut ad noxam fratrū intendere uideamur, sed alterutrum onera portemus, ut iuxta apostolū legem domini adimplere ualeamus. Tempus enim congruū præuideri oportet, quando uniuscuiusq; accusatæ personæ causa rectissime in medio producatur, quatenus grauitatem eius & consonantiā quæ contra patrum decreta uel synodorum cōfessionem prodi minime cognoscatur, quàm ordinabiliter omnes intendāt, ut ad eam in omnibus rationabiliter respondeant, & iuste se uelle manifeste ostendant. Nullus autem introducatur personaliter, sed accusatores & accusati æqua audiantur ratione, iuxta quod gestorū ordo exigit. Accusatores uero & iudices nō idem sint, sed per se accusatores, per se iudices, per se testes, per se accusati, unusquisq; in suo ordinabiliter ordine. Nam inscriptio primo semper fiat, ut talionē calumniator recipiat: quia ante inscriptionem nemo debet iudicari, uel damnari, cum & seculi leges hæc eadem retineant: de quibus omnibus uera semper fiat æquitas, quatenus accusationis & iudicij ac testimonij mercedem per ueritatem gestorū consequi ualeant. Scriptum est enim, abominatio domino labia mendacia, & testem fallacem proferentem mendacia, & seminantē inter fratres scandala, atq; litigia, ipso monēte atq; dicente, Non facies calumniā proximo tuo, nec ui opprimes eum: non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis: nō considerabis personam pauperis, nec honores uultum potentis: iuste iudica proximo tuo, & quod tibi non uis fieri alteri ne facias, & reliqua. & maxime præceptum habentes apostolicum attendere nos ipsos & gregi, in quo nos spiritus sanctus posuit episcopos, regere dei ecclesiā quam acquisiuit per sanguinem suum propriū: conuenit & iterum attendere lupos, attendere malos operarios, qui peruersa faciunt, & aduersa loquūtur, ut detrahere semper discipulis domini, & infamare quærant, quos corrigere uos & omnes domini sacer-

ſacerdotes ſummo ſtudio oportet, quia peius malũ non eſt, quàm ut ciues ciuibus inuideant, & ſacerdotes uel clerici ſacerdotibus uel pontificibus inſidiētur, teſtante etiam ueritatis uoce: Qui uos tangit, tangit pupillā oculi mei: & qui ſcandalizauerit unũ de puſillis iſtis, melius eſt ut ſuſpēdatur mola aſinaria in collum eius, & demergatur in profundum maris. Et item: Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me, ille proculdubio ſcandalizatus eſt in deum, qui eius ſcādalizat epiſcopum uel ſacerdotem. & multa talia quæ hic non inſeruntur, ne nimis prolixa efficiatur epiſtola. Monentes quoq; inſtruere debetis memoratos uicinos ueſtros, ut à talibus ſe ſubtrahant, & quæ illicite contra præfixos fratres egerunt citò corrigant, & quos nobis incõſultis læſerunt, nobis incõſultis plena ſatisfactione ſanent, & citò reconcilient, ſi noluerint apoſtolicæ ſedis ſuſcipere cenſuram. Nam ſi quid fortaſſe in eis aut contra eos emerſerat, noſtrum fuerat expectandũ examen, ut noſtra (ut ſemper huic fuit ſedi conceſſum priuilegiũ) aut condemnarentur autoritate, aut fulcirentur auxilio. Neq; enim ſuo pro libitu noſtra debuerant iura peruadere abſque apoſtolicæ ſedis diſpoſitione mandante. A talibus deinceps omnes ſe abſtineant ſacerdotes qui noluerint ab apoſtolicæ petræ, ſuper quam Chriſtus (ut prędictum eſt) uniuerſalem cõſtruxit eccleſiam, cui epiſcoporũ ſumma iudicia atq; maiorum cauſæ, ſicut paulò ſuperius memoratum eſt, reſeruatæ ſunt atq; ſoli datę, cenſura à ſacerdotali honore ſecludi. Induciæ enim accuſatis in criminalibus epiſcopis ſex menſium, uel eo amplius ſi neceſſe fuerit concedendæ ſunt, quoniam & laicis hoc permiſſum nullus ſecularibus imbutus diſciplinis ignorat: quanto magis ſacerdotibus qui ſuperiores eſſe eis nõ dubitantur? Habetur quoq; in decretis ſanctorum patrum ſancitum, nõ fore canonicum quenquā ſacerdotum iudicare uel damnare, antequam accuſatores canonice examinatos præſentes habeat, locumq; defendendi accipiat, id eſt, inducias eccleſiaſticas ad abluēda crimina, &c. Nec extra propriam fiat prouinciam primo diſcuſſionis accuſatio ſine apoſtolica præceptione, cui in omnibus cauſis debet reuerentia cuſtodiri, quoniam & antiqua docet hoc patrum regula, in qua & imperialia pariter ſtatuta concinunt. Criminũ, inquiunt, diſcuſſio ibi agenda eſt, ubi crimen admiſſum eſt: nam alibi criminum reus prohibetur audiri, & alibi in canonibus præcipit, quæcunq; negotia in ſuis locis ubi orta ſunt, finienda ſunt, & reliqua talia & his ſimilia, ſalua in omnibus apoſtolica autoritate, ut nihil in his definiatur priuſquā ei placere cognoſcatur, quia omnes fultos eſſe oportet, & ſi quid eis graue intolerādumq; acciderit, eius eſt ſemper expectanda cenſura. Neque enim proterue aut ſtimulo ſuæ cogitationis impulſus (ut ſæpe actum agnouimus) detrahere aut accuſare præſumat quenquam ſacerdotũ, quia iniuria eorum ad Chriſtum pertinet, cuius uice legatione pro populo, Chriſti ſanguine redempto, funguntur. Cauſas enim eorum quia dei cauſæ ſunt, eius eſſe iudicio reſeruandas, qui ualet corpus occidere, & animam mittere in gehennam: qui dicit, mihi uindictam, & ego retribuam: apud quem conſcientia nuda eſt, cui non abſconduntur occulta. Inſtruendi etiam omnes ſunt, quoniā per nos illis Chriſtus intonuit, non eſſe ouium lupi inſidias prauidere, ſed paſtoris. Monet ergo beatus apoſtolus Paulus ne de his temere leuiterq; præſumatur iudicium, de quibus nemo poteſt uerius uel melius iudicare quàm deus. Tu, inquit, aũt quare iudicas fratrem tuum, aut cur ſpernis eum? omnes enim ſtabimus ante tribunal: ſcriptum eſt enim, uiuo ego dicit dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur domino, itaq; unuſquiſq; noſtrûm per ſe rationem reddet deo. In hoc ergo nõ ſibi quiſpiā temerarios auſus uſurpet, ut præter quod ad concordiam pertinet aliud agat, unde unitas eccleſiæ ſic diſſipetur. Non ergo leuiter quiſquam aſſentiat in detractione, uel iudicatione, uel damnatione fratrum, maximeq; ſacerdotũ qui proximiores ſunt deo, & qui proprio ore corpus Chriſti conficiunt, quia

ob hoc uenit ira dei in filios diffidentiæ qui Christum persequuntur in suis membris. Nolite fratres, nolite effici participes eorum, nec cõmunicetis peccatis talium aut infructuosis uerbis illorũ, magis autẽ redarguite taliũ cœtus, qui extẽdere moliũtur quasi arcũ in fratres linguas: defendite ergo fratres, & omnes monete ut armentur cõtra fratrũ persecutores. Cõfidimus autem de uobis meliora & uiciniora saluti, quia neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia, magistro gentiũ docente, poterit nos separare à charitate domini nostri Iesu Christi, quę maxime in sacerdotibus & reliquis perficit̃ membris eius. Nolite itaq; amittere confidentiã uestrã, quæ magnã habet remuneratione. Ecce enim iudex ante ianuã assistit, coronas hilariter promittens his qui pro eo fratribus auxiliũ ferunt, & oppressis succurrunt, atq; in charitate collaborant. Quod si subtraxerit se quis, non placebit deo, sed cadit, quia nõ subleuauit cadentẽ sed emarcuit. Non autem simus subtractionis in oppressionẽ, sed adminiculi in acquisitionẽ & supplementũ fratrum. Propter quod assumite armaturam dei, ut possitis resistere omnibus taliter præsumentibus, & induite uos loricam iustitiæ, & calciati pedes in pręparationẽ euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeã salutis assumite, & gladiũ spiritus, quod est uerbum dei, per omnẽ orationẽ & obsecrationẽ radicati & fundati, ut id ipsum dicatis omnes, & nõ sint in uobis schismata diuidentes corpus ecclesiæ bonũ & integrũ in tortuosas nouitates. Monet ergo Apostolus non amplius nos inuicẽ temere iudicare: temere enim iudicat, si quis episcopum absq; sedis apostolicæ autoritate cõdemnat, cum ei, ut paulò superius prælibatũ est, hoc specialiter priuilegium reseruatũ sit: sed hoc iudicate magis, inquit, ne ponatis offendiculũ fratri uel scandalum, patenter enim his & alijs innumerabilibus decretorũ testimonijs omnibus manifestum est, non debere episcopũ damnari, licet eius perscrutetur opinio, donec iudiciũ de ore nostræ apostolicæ autoritatis, hoc est principis apostolorũ cognoscat̃, utpote quoniam solus & præ omnibus creditus est, atq; percipere meruit à rege regũ Christo deo claues regni cœlorũ ad aperiendũ fidelibus & beneuolis hominibus in eundẽ dominũ nostrũ, & claudendũ infidelibus & maleuolis, atq; suis sacerdotibus, & sanctæ ecclesiæ suo precioso sanguine redemptæ impugnatoribus siue nocentibus. Quod utiq; & nos facere postulauit, nõ quod noui aliquid nunc imperatur, sed illud quod per desidiã aliquorũ aut scienter aut negligenter transgreditur, deinceps obseruet̃ ab omnibus, ut illa semper quæ apostolica & patrũ traditione constituta sunt, sub metu irrefragabili autoritate teneantur. Scriptum nanq; est in secũda ad Thessalonicẽses epistola, & ad Timotheũ, apostolo monente: State, & tenete traditiones uestras quas didicistis seu per uerbũ, seu per epistolam. Item alibi per prophetã: Expectaui quoq;, sicut beatus Esaias intonuit, ut facerent iudiciũ, fecerunt autem iniquitatẽ & nõ iustitiam, sed clamorẽ, omnes pios cõturbantes: & hoc scire debeant, quoniã iudiciũ dei est secundũ ueritatẽ in eos qui talia agunt, licet diuitias bonitatis dei, & sustentationis, & patientiæ ignorantes, quoniã benignitas dei ad pœnitentiã eos adducit: secundũ duritiã autem eorũ, & cor impœnitens thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuiq; secundum opera eius. Et alibi scriptũ est: Ego sum dominus deus uester, nõ facietis iniquitatem, in iudicio non accipies personã hominis, neq; mireris uultum potentis, ab omni iniquo uerbo recedes, innocentem & iustum non oppugnabis, neq; interficies, ille proculdubio facit iniquitatem in iudicio qui ea sibi uindicat quæ ei uindicare non licet. Ideoq; huic sanctæ sedi concessa sunt. Nullus usurpare sine eius consultu præsumat, qui non uult honore ecclesiastico indignus ut contemptor iudicari. Itaq; oportet negligentes propulsare, sed ita ut nocentes nõ roborentur, &

bonos

bonos improbis aut insidiatoribus fratrum resistere, ne torpore desidiæ oppressi tacitunitatis teneantur obnoxij. Itaq; qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nihil aliud est quàm fauere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare. Sitis autem perfecti & integri in eodem sensu, & in eadem scientia firmati, ut per eam uias uestras dirigentes, in eundem inflexibiliter omnibus occurratis oppressis, quia uobis creditur dominus, ad quem accedentes lapidem uiuum ab hominibus quidem reprobatum, & propter talium impietatem, à deo autem electum, & honorificatū, super quem uos tanquam lapides uiui ædificamini in domum spiritualem, in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias ipsi in odorem suauitatis. Gratum enim admodum est sacrificium domino oppressis omnibus subuenire, quanto magis illis de quibus ait: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit, &c. Libat quidē domino prospera, qui ab afflictis & oppressis pellit aduersa. Sed & nūc fratres cōmendamus uos deo & uerbo gratiæ eius, qui potest perficere, & dare hæreditatem in omnibus sanctificatis. Ipse autem deus pacis & consolationis, det uobis idipsum sapere in alterutrū, & in ipso semper & in omnibus, ut unanimes uno ore, & uno corde honorificetis eum in concordiam & auxilium fratrum, qui potens est confirmare omnes, & consolari secundum Euangelium eius, & iuxta reuelationem mysterij temporibus æternis taciti, patefacti autem per scripturas sanctas, & patrum orthodoxorū doctrinas, secundum præceptum æterni dei, ad obediendum fidei in omnibus cognitis nobis soli sapienti deo domino nostro Iesu Christo, cum quo patri & spiritui sancto, gloria, honor, & imperium, & potestas in secula seculorum, Amen. Dominus uos custodiat dilectissimi fratres incolumes semper. Data VIII. Nouembris Flauiano & Stilicone IIII. Cons.

QVOD OMNES DE FILIO DEI ET SPIRITV SANCTO, ET DE VNITATE trinitatis male sentientes similes sint Iudæis, & de unitate trinitatis.

QVOD si quis patiatur deum patrē, & deum filiū, & deum spiritum sanctum deos dici, & non deum, propter unam diuinitatem & potentiam quam credimus esse, & scimus, patris, & filij, & spiritus sancti: subtrahens autem filium, aut spiritum sanctum, ita solum ęstimet esse deum patrem, dici aut credi unum deum, anathematizamus cum omnibus Iudæis: quòd nomen deorum in angelis, & in sanctis omnibus à deo est positum & donatum: de patre autem & filio & spiritu sancto propter unam & æqualem diuinitatem, non nomē deorū, sed dei nobis ostenditur, atq; indicat, ut credimus: quia in filio & spiritu sancto solummodo baptizamus, & non in archangelorum nominibus aut angelorū, quomodo hæretici, aut Iudæi, aut Gentiles dementes faciunt. Hæc ergo est salus Christianorum, ut credentes trinitati, id est, patri, & filio, & spiritui sancto, in ueram solamq; diuinitatē, unam potentiā & maiestatem & substantiam eiusdē deitatis sine dubio credamus. Dicit quoq; beatus Esaias: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor iustus eius. & saluator eius ut lampas accendatur. Profecto catholica Ecclesia quæ uera consistit Sion ciuitas Christi cœlorum regis, per tot annorū spatia expugnata ab aduersantibus uerbo fidei, qui neq; deum timent, neq; hominem reuerētur, sed incassum producentibus pias & canonicas de hoc uerbo doctrinas, dum &

aduersis tantisq; quę in scripto & sine scripto contestationibus inuitati fuissent corrigere propriam & sepelire hæresim, sicuti & per anteriorem cognitionē luculentius demonstratum est, tam per libellos quàm per suggestiones reuerendissimorū sacerdotum, & uenerabiliū abbatum, Apostolo protestante nobis, hominē hæreticum post primam & secundam correptionē euitare debeamus, scientes quia subuersus est huiusmodi, & delinquit proprio iudicio condēnatus. Nullo modo oportet nos deinceps tacere aut quiescere, ne quoquo modo iniqui iudicemur, odibilē deo pacem amplectentes: quoniā scriptum est, Zelaui in peccatoribus pacē peccatorum uidens: & dicatur etiam de nobis, Sacerdotes mei contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea, inter sanctum & prophanum non habuere distantiam, inter pollutum & mundum non intellexerunt, sed consurgere cum deo, & consistere prompte, induentes arma spiritus aduersus malignantes cōtra fidem eius, ut probemus spiritus sapienter, id est, uerba illorum si ex deo sunt. Scriptum est enim in Hieremia: Probatorem dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis uiam eorum, multum nanq; nobis necessaria est uigilantia, & tantum diuinum sapientiæ discretionis quæ occulta tenebrarū reuelat ad requisitionē huiusmodi rei & scrutationē, quoniam latet quodāmodo & absconditur uixq; comprehenditur dolosa existens malitia, pro eo quod sibi pietatem callide blandiatur, ut ualeat scrutantiū mentem latêre. Quod utiq; sciens beatus Apostolus ait: Nam huiusmodi pseudoapostoli operarij subdoli transfigurant se in Apostolos Christi: sed non mirum, ipse enim satanas transfigurat se uelut angelum lucis. Et non mirum, si ministri eius transfigurentur uelut ministri iustitię, quorum finis secūdum opera eorum. Sed & dominus in hoc præmuniens nos ait: Attendite à falsis prophetis qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Ergo in idipsum ex toto corde referentes ante omnia super tali quęstione deprecationem, & dicentes cum Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Lucerna pedibus meis uerbū tuum domine, & lumen semitis meis: quoniam, sicut ait beatus Daniel propheta, Sapientia & fortitudo eius sunt, dat sapientiam sapientibus, & scientiā intelligentibus disciplinam, ipse reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris constituta, & lux cum eo est, quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi, & ostendisti mihi quæ rogaui te. Cum ope diuina uniuscuiusq; personæ conscripta per nouitatatis cōmentum accusati sunt, de uenerabili nostro scrinio obsecundantibus nobis ordinabiliter offerentibus solertius intendamus.

DE COEPISCOPIS ET QVI IDEM SINT AVT SI ALIQVID SINT AVT NIHIL.

DOMINIS uenerabilibus fratribus, Prospero Numidiæ primę sedis episcopo, Leoni, Reparato, Alexandro, Benedicto, Rufo, & omnibus cæteris ubiq; in recta sancta & apostolica fide consistentibus orthodoxis episcopis, Damasus. Licet fratres charissimi uobis sint nota patrum decreta, mirari tamen non possumus uestram solertiam circa instituta maiorum, ut cuncta quæ possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos quasi ad caput, ut semper fuit consuetudo, deferre non desinatis, ut inde capiatis responsa, unde accepistis institutionem & normam recte uiuendi. Vnde & uos nō immemores canonum esse recordamur, qui & ipsum fieri præcipiunt, nō ut uobis scientiæ ecclesiasticæ regulæ aliquid desit, sed ut autoritate sedis Apostolicæ fulti, in nullo ab eius deuietis regulis. Igitur de coëpiscopis de quibus nos consulere, quale sit eorum

eorum ministerium, aut quid eis agere liceat, aut quam autoritatem habeant, uel si liceat eos fieri an non, quia audiuimus eos iam esse prohibitos, aut quid de eis qui iam ordinati reperientur, agendum sit, nil uobis certius respondere uidetur, quàm olim à prædecessoribus nostris decretum reperimus, ut eis ad ueniam nihil prorsus aliud reseruetur, quàm priuatio sacri ministerij quod illicite assumpserunt, quia prohibiti tam ab hac sacra sede quàm à totius orbis fuerant Episcopis. Nimis ergo eorũ institutio improba, nimis est praua: quia ut hi de summo sacerdotij ministerio aliquid pręsumant omni autoritate caret, & sacris canonibus inuenit̃ esse contrarium, atq; ad totius Ecclesiæ perturbationem superba & superflua tendit elatio, & uacuum est & inane quicquid in prædicto sacerdotij summi egerunt ministerio. Quod ipsi idem sint, qui & presbyteri, sufficiẽter inuenitur, qui ad formã & exemplum septuaginta inueniuntur prius instituti: sed quia deo gratia modo necessarij sicut in primitiua Ecclesia propter studium quod erga pauperes exigebant non sunt, & quia illicita præsumebant, & quod agebant actum non erat, & propterea multi in securitatẽ lapsi ecclesiastico fraudabantur & frustrabantur ministerio, ideo tam ab hac sancta sede (ut superius memorauimus) quàm ab omnibus totius orbis episcopis à pontificalibus sunt remoti officijs. Nam ut nobis relatum est, quidam episcoporum propter suam quietem eis plebes suas committere non formidant, & ut illicita atq; prohibita agant, id est, ea quæ solis pontificibus debentur sibi usurpant, & ipsi in sua quiete torpent, & curam sibi à deo commissam negligunt, cum dominus dicat: Bonus pastor animã suam ponit pro ouibus suis, & uocat eas nominatim, & cognoscit suas, & suæ agnoscunt eum. Et item: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem, & animam meam pono pro ouibus meis. De mercenario autem quid ipse dicat, bene nostis, quia uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues, & reliqua. Pro talibus uero negligitur cura ecclesiæ, & eius status perturbatur, & ideo sunt prohibiti, in tantum ut si aliqui ex his reperti fuerint, à proprio decidant gradu: illi nanq; Episcopi qui talia sibi præsumunt, uidentur mihi esse meretricibus similes, quæ statim ut pariunt infantes suos, alijs nutricibus tradunt educandos, ut suam citius libidinem explere ualeant: sic & isti infantes suos, id est, populos sibi cõmissos alijs educandos tradunt, ut suas libidines expleant, id est, ut suo pro libitu secularibus curis inhient, & quod unicuiq; uisum fuerit liberius agant: pro talibus enim animæ negliguntur, oues pereunt, morbi crescunt, hæreses & schismata prodeunt, Ecclesiæ destruuntur, sacerdotes uitiantur, & reliqua mala proueniunt. Non taliter dominus docuit, nec Apostoli instituerunt, sed ipsi qui curam suscipiunt, ipsi peragant, & ipsi proprios manipulos domino repræsentent. Nam ipse ouem perditam diligenter quæsiuit, ipse inuenit, ipse proprijs humeris reportauit, nosq; idipsum facere perdocuit. Si ipse pro omnibus tantam curam habuit, ipse docuit, ipse curauit, ipse sanauit, ipse proprijs humeris reportauit, atque in tantum dilexit ut etiam animam suam multas sustinens iniurias, multa opprobria, multasq; passiones, pro nobis traderet, quid nos miseri & desides dicturi sumus, qui etiam pro ouibus nobis commissis curam impendere negligimus, & alijs eas educandas tradimus? Corrigantur hæc fratres necesse est, quia qui plus laborat maiorem mercedem accipiet. Nam non amplius quàm duos ordines inter discipulos domini esse cognouimus, id est, duodecim Apostolorum, & septuaginta discipulorum: unde iste tertius processerit funditus ignoramus, & quod ratione caret, extirpare necesse est: quod enim Episcopi nõ sint qui minus quàm à tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet, quoniam ut bene nostis prohibitũ à sacris est patribus, ut qui ab uno uel à duobus sunt ordinati Episcopis, nec nominentur Episcopi. Si nomen non habent, qualiter officium habebunt? Quicquid enim inter Episcopos, aut de rebus

ad eos ſolummodo pertinentibus egerint, neceſſe eſt, ut ſuperius iam prælibatum eſt, ut irritum fiat, quia quod non habent, dare nequaquam poſſunt, præſertim cum nullum ex ſeptuaginta diſcipulis, quorum ſpeciem iſti antequam prohiberentur, ut ſuperius memoratum eſt, in Eccleſia gerebant, nil de hoc quod Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus ſpecialiter debebatur, legitur aſſumpſiſſe, nec in lege domini quæ Moyſi ab ipſo domino legitur dictata, de his quæ ſummis ſacerdotibus, id eſt, Moyſi & Aaron erant ſpecialiter conceſſa, filij Aaron quicquā præſumant. Nulli enim dubium eſt, quod Moyſes & Aaron ſoli præcipiente domino in tabernaculo dei erigebant altare, ſoli ungebant, ſoli ſacerdotes ſacra unctione inſtituebant, & alia quæ ad ſummum ſacerdotium pertinebant, de quibus ſufficienter in diuinis legitur literis, agebant, quoniam ſummi domini ſacerdotes erant, ſicut de eis ſcriptum eſt: Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius. Sic & modo, quia umbra legis tranſijt, & lux Euangelij in nos dei gratia manifeſte coruſcat, de his quæ in ſummis ſacerdotibus, id eſt Epiſcopis, quorum figuram Moyſes & Aaron tenuerunt, illi qui ſeptuaginta diſcipulorum formam geſtant, in quorum uidelicet typo filij Aaron erant, nihil præſumere debent, ſicut nec illi quicquam de ſummi ſacerdotij miniſterio attingebant. Nam quod coëpiſcopi antequam præfato prohiberentur tenore ad formam ſeptuaginta inſtituti erant, Canon ſufficienter manifeſtat, ubi ait: Corepiſcopi quoque ad exemplum & formam ſeptuaginta uidentur eſſe, & reliqua. Nec illud prætereundum nobis uidetur, quod alibi in Canonibus expreſſum eſt: Qui in uicis & poſſeſſionibus coëpiſcopi nominant̄, quamuis manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint, & ut Epiſcopi cōſecrati fuerint, & cætera. Nec ab re dictum perpendo, quanquam manus impoſitionem Epiſcoporum perceperint, cum Epiſcoporum nomen pluralem in ſe contineat numerum, & apud grammaticos pluralis ſit genitiuus: uidetur enim mihi quod tunc non ab uno, ſed à pluribus ordinabantur, quia nullatenus diceret Epiſcoporum, ſi ab uno fieret talium ordinatio, cum Epiſcoporum pluraliter dictum ſit. Cum autem dixit coëpiſcopum, profecto uillanum uoluit intelligi Epiſcopum: & ſi uillanus, quid agit in ciuitate, cum in una ciuitate duo omnino prohibeantur eſſe Epiſcopi? Et ſi in uilla & in eo loco ubi antea Epiſcopi non fuerunt, cum & in modica ciuitate, uel in uilla, aut caſtello Epiſcopus fieri prohibeatur, & in omnibus omnino locis ubi antea Epiſcopi non fuerunt, ne uileſcat autoritas, & nomen Epiſcopi, fuerint cōſtituti, quid rogo erunt? Ecce nec locus cum ordinatione concordat, nec ordinatio cum loco: quoniam ſi Epiſcoporum manus impoſitionem perceperūt, & ut Epiſcopi ſunt conſecrati, ubi ſunt conſecrati? ad uillam, quia chore uilla eſt apud græcos. Et qualiter ad uillam ſi nec in caſtello, aut in modica ciuitate licet fieri, rogo ut promatis: & ſi promere non poteſtis, quia ſcio per rationem aut plenam autoritatem minime poteſtis, digitum ori imponite, & eos omni autoritate carere non dubitate, ſcilicet quia tria obſtant quibus eorum ceſſatur actio uel inſtitutio: unum quod ab uno Epiſcopo ordinari ſolent, in quo eorum ordinatio à Canonibus diſcordat, qui per manus Epiſcoporū eos inſtitui iubent. Aliud, ſi à pluribus Epiſcopis ſunt ordinati, & aut in uilla, aut caſtello, ſeu in modica ciuitate, aut omnino non in eo loco præfixi, quo iuſte Epiſcopi fieri debent, aut dudum non fuerunt, ubi non uileſcat autoritas & nomē Epiſcopi, aut ſi in ciuitate cum altero Epiſcopo, cum ut prædictum eſt in una ciuitate duo non debeant conſiſtere Epiſcopi. Tertium, ſi abſolute fuerint inſtituti, ſicut de quibuſdam audiuimus, quæ omnia epiſcopali omnino carent autoritate, & illud adhuc reſtat, quod eorum ordo non habet in diuinis literis autoritatem, quia ut præfixum eſt, ordines ſunt duo tantum primi in Eccleſia, id eſt, Apoſtolorum, & ſeptuaginta diſcipulorum. Sanè ſi nec

Epiſcopi

Episcopi sunt, quia pro præfatis causis Episcopi esse non possunt, nec presbyteros se nominari uolunt, quia amplius esse ambiunt, ac si plus quàm septuaginta discipuli fecissent, ad quorum formam, ut paulò superius prælibauimus, hi antequam prohiberentur, à quibusdam stultis, & sua quærentibus, & non quæ Christi Iesu, instituebantur, prȩsumere tentant, & illicita atq; prohibita agere prȩsumunt, nec hoc dici se uolunt quod sunt, rogo ut manifeste prodatis quid sint, quoniam aut aliquid sunt, aut nihil. Nam manifeste patet, quoniam Episcopi non sunt: & si Episcopi non sunt, & presbyteri esse despiciunt, quid erunt? aut aliquid prorsus erunt, aut nihil: quia nihil potest esse, nisi habeat unde sit, & si non habeat unde sit, aut unde originem ducat, nec autoritatem habet, nec stare rite poterit, quia inane est, & ut destruatur & cadat necesse est, quoniam nihil est, & in nihilum reputabitur. Si uero nihil ex his sunt quæ superius memorauimus, tunc necesse est, ut nihil sint ex his quæ sacerdotibus debentur, & ideo nec in sacerdotali catalogo habeantur, nisi tantum ut primo cōmemorauimus, ut pro misericordia illis qui humiliter hoc ferre uoluerint, nec amplius ambierint, & per scriptum propria manu subter corroboratum idipsum confirmauerint, hoc solūmodo concedatur, ut inter sacerdotes locum habeant, & ministerio presbyterorum contenti sint, atque mensæ domini tantummodo participes existant. Amplius autem qui ambire uoluerint, nec hoc retineant, ut sacerdotes sint, sed omni ecclesiastico funditus priuentur honore. Quod uero eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos, aut subdiaconos, nec uirgines, nec altare erigere, nec ungere, aut sacrare, nec ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publice quidem in missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populum benedicere, nec ante Episcopum in baptisterio, aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere, aut signare, nec pœnitentem sine præceptione Episcopi sui recōciliare, nec eo præsente, nisi illo iubente sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populū docere, aut salutare, nec plebem exhortari, quæ omnia solis pontificibus debere tam ex superioribus quàm ex aliis patrum constitutis, aut sacris Canonibus edocti estis, & si necesse est quibusdam munus scientibus doceri pleniter, & instrui possunt, ut per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summorum pontificum demonstretur. Similiter & de presbyteris hæc habeantur, & sine iussu proprii Episcopi nil agant, quia quod rarum est hoc & pulchrius esse uidetur, & si nomen uilescit pontificum, omnis status perturbatur Ecclesiæ. Triplex itaque in hac parte reatus est, quod & prohibita agunt, & quod sacrum ministerium talis consortii uilitate polluitur, & Episcoporum quantum ad illicitæ usurpationis temeritatem pertinet iura soluuntur. Quod autem solis Apostolis eorumq; successoribus proprii sit officii tradere spiritum sanctum, liber actuum Apostolorum docet, præsertim cum nullus ex septuaginta discipulis, quorum isti in Ecclesia speciem gerunt, legatur donum sancti spiritus per manus impositionem (ut prædictum est) tradidisse. Hæc ergo quia omni carent ratione, nullus deinceps usurpet aut consentiat sacerdotum qui noluerit à nostro sacerdotali collegio separari. Nec quod à nobis extinguitur, & à prædecessoribus nostris ac reliquis, ut dictum est, totius orbis Episcopis iam extinctum est, apud aliquos tenebrosis seminetur radicibus, sed quæ male pullulasse noscuntur, radicitus euellantur, ne messem dominicam ulla corrumpant zizania. Ita enim fructum uberem domini sacerdotes præstabunt, si ea quæ natam segetem enecare consuerūt radicitus amputentur. Cesset ergo tot iudicibus prohibita & damnata præsumptio, nec imitentur summi sacerdotes mulieres meretrices, quæ infantes

suos præfata uoluptate alijs ad nutriendū tribuunt, sed ipsi domino suo nutriant, ipsi fructum cum usura reddant, fructuososq; manipulos, & cum gloria repræsentent. Nam si dominus leprosos inter cæteras ouium suarum curas tetigit & mundauit, cur nos eadem agere dedignamur? aut cur nosipsi qui pastorale officium suscepimus, alijs alendas tradimus? maxime cū dominus Petro pręceptori nostro dixerit: Si diligis me, pasce oues meas. & multa talia & his similia. Nam benedictio quam prædicti coëpiscopi ante suam prohibitionem per manus impositionem dabant, magis nobis uidetur uulnus inferre quàm salutē: & illi qui pontificatus apicem nō habebant, quomodo ea quę nō habebant, dare poterant? quoniā nihil dante erat quod ipse possit accipere. Aut quis hominū, licet more humano loquamur, dare potest quod non habet? præsertim cum pontifices nō erant, ea quę solis pontificibus debentur, dare nō poterant. Et propterea magis uulnerabant capita quæ per manus impositionem tangebant, cum ea quæ eis collata nō erant, per aliquam benedictionem darent. Et ideo quicquid ex supradictis ministerijs pontificalibus præsumebant irritum erat, & nihil tactis perficiebant, sed magis iuxta prophetam maledictionem pro benedictione, si ratum est dicere, cōferebant. Quapropter per illam illicitam manus impositionē, ut paulò superius prælibauimus, uulneratum caput illi qui uidebantur aliquid accepisse, habebant. Et ubi uulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula: id est, reiterari necesse est, quod legitime actum, aut collatum minime approbatur, si perfectum esse debebit. Nam quomodo honorem possit retinere qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitime non habuit, inuenire non possum: cum ille qui honorem pontificalem non habuit, pontificalia non potest iura tribuere, nec hoc sibi poterant uindicare, cuius capaces per hoc quod illis obstiterat non fuerunt. Huius ergo discussionis curam nobis specialiter uindicantes, ita misericordiā rogamus, ut si qua forsitan his commissa sunt corrigantur, ne talia liceat ultra committi, & ne qua excusatio de ignoratione nascatur: quia ut nobis gratulationem facit Ecclesiarum status salubri dispositione attributus, uel adornatus, ita non leui nos mœrore contristat quotiens aliquid contra instituta Canonum uel Ecclesiasticam disciplinam præsumpta, aut commissa cognoscimus: quæ si non qua debemus uigilantia resecemus, illos qui nos speculatores esse uolunt excusare non possumus, si eius Ecclesiam quę nobis generaliter commissa est in quantum præualemus puram à tam illicitis superstitionibus non custodiamus: quia non aliter unus grex, & unus pastor sumus, nisi quemadmodum Apostolus docet idipsum dicamus omnes, simus autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sapientia. Nec aliter ueri discipuli domini erimus, nisi radicem amaritudinis sursum germinantem, sicut hæc ut asseritis modo facit, ne nocere ualeat, ut episcopale ministerium uilescere faciat per eorū negligentiam, id est, omniū sacerdotum qui euellere mala, & meliora plantare, sunt ab eo præpositi, unusquisq; pro uiribus extirpare festinet, & ipse qui pro suis ouibus est æterno iudici rationem redditurus, eas fouere & educare decertet. Si domini desideramus esse discipuli, ipsius imitemur uestigia, ut de nobis dicatur, Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & uoco eas nominatim, & cognoscunt me meæ, & reliqua. Et iterum monente dominicæ uocis imperio, quo beatissimus Apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, ut Christi oues, qui Christum amat diligenter, & cum magna cura pascat, quoniam ipsius sanctæ sedis, cui per abundantiam diuinæ gratiæ præsumus, amore & reuerentia coartamur, ut tantæ superstitionis quæ nulla (ut suprà dictum est) fulcitur autoritate, periculum quantum possumus declinemus, ne beati magistri nostri, & summi Apostoli dilectio, qua se amatorem dei esse testatus est, uana inueniatur in nobis; quoniam omnis negligenter pascens totiens sibi commenda-

tum

tum dominicum gregem conuincitur summum non amare pastorem, nec eius se uelle discipulũ fieri, cuius exempla negligit imitari: nam gratia prorsus maior acquiretur, si de cõmissis ouibus lucrum offerat domino solicitudo pastoris. Nam & beatũ Iacob qui pro uxoribus diu seruierat, dixisse meminimus: Viginti annis fui tecum, oues tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi, nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam, & quicquid furto perierat à me exigebas, die nocteq; æstu urebar & gelu, fugiebat somnus ab oculis meis. Si ergo laborat & uigilat qui pascit oues Laban, quãto labore, quantisq; uigilijs debet intendere qui pascit oues dei? Sed in his omnibus ipse nos instruat, qui pro suis dedit ouibus animam, & adiuuet nos ut de his qui nobis cõmissi sunt, fructum multiplicem ac mensuram superefluentẽ ad æterna gaudia reportare concedat, tantusq; uos beati Petri Apostolorum principis amor incendat, ut in ouili ipsius, cui omnes creaturæ sunt traditæ, omnes taliter errantes, & illicita atq; prohibita præsumentes, sanctis uestris studijs summo reintegrare cum desiderio festinetis, qualiter animæ pretioso Christi sanguine redemptæ eorum nõ pereant deceptione. Restat enim quod per ostium hi nequaquam subintrarunt, quia non habebant ostium per quod ingrederentur: quia ut dictum est, si nec Episcopi sunt, & plusquam presbyteri esse ambiunt, per quod ostium intrabunt? cum hi tantũ duo ordines in Ecclesia leguntur, nec amplius ad pastorale officium aliquod patet ostium per quod pastor intret. Audite fratres non me, sed ipsam dicentem ueritatem: Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, hic fur est & latro, & reliqua. Cum etiam egregius prædicator dicat: Fundamentũ enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est. Cum prædicta duo fundamenta in Ecclesia tantum inueniantur posita, quicquid amplius positum in his inuenitur, stare nullatenus poterit, & ideo cum omnibus suis fundamẽtis & actionibus, atq; radicibus, ut euellatur necesse est, ita ut amplius pullulare nec germinare ualeat. Non ergo generet, & non faciat uobis fratres totiens repetita locutio fastidiũ, quia summa necessitas est, sæpius prohiberi quod totiens à uobis ut cognouimus illicite usurpatur, & quoniam ueritas sæpius exagitata magis splendescit ut lumen, & quod totiens repetendo admonetur, nimis usurpatur. Super his enim multa iam ab antecessoribus nostris dicta sunt, à quibus ipsi sicut nunc à nobis, ita olim ab eis damnata & prohibita sunt. Ideo sæpius repetentes omnes monemus ut uitentur huiusmodi, & à talibus se abstineant, qui noluerint unà cum eis à sacerdotali ministerio: ut rebelles fieri alieni: quod ita demum probare poterimus, si tales extirpare, & non eis fauere decertaueritis: & ita in postmodum de tali re querela cessabit, quia contumeliæ studio fit, quicquid interdictum totiens usurpatur. Omnia hæc decretalia & cunctorum decessorum nostrorũ constituta quæ de Ecclesiasticis ordinibus & canonum promulgata sunt disciplinis, ita uobis & omnibus episcopis ac cunctis generaliter sacerdotibus custodiri debere mandamus, ut si quis in illa commiserit, ueniam sibi deinceps nouerit denegari, quoniam occurreret ueritas, si falsitas displiceret: & meritò nos qui summa Ecclesiæ tenere debemus gubernacula, causa respicit, si silentio faueamus errori. Data Calend. Iunij, Libio & Theodosio IIII. cc. Conf.

De sacerdotibus qui de Ecclesijs suis ad alias migrant Ecclesias.

EOS autem sacerdotes qui de Ecclesijs suis ad alias migrauerunt, tandiu à communione nostra habemus alienos, quandiu ad eas redierint ciuitates in quibus primum sunt constituti: quoniam si alius alio transmigrante in locum uiuentis ordinatus est, tandiu uacet sacerdotij dignitate qui suam deseruit ciuitatem, quandiu successor eius quiescat in domino.

EPISTOLA DAMASI ET EPISCOPORUM QVI AD EVM IN ROMANAM VRbem ex Italia & Gallia conuenerant.

DAMASVS & cæteri Epiſcopi Romæ congregati, dilectiſſimis fratribus in Illyrico conſtitutis Epiſcopis in domino ſalutem. Credimus ſanctitatẽ ueſtram, fidem in Apoſtolorũ eruditione fundatam tenere, & hanc populis uniuerſis exponere, quę uidelicet à conſtitutis patrum nulla ratione diſſentit, per quos iuſtum eſt cæteros erudiri: ſed relatione Gallicanorum & uenerandorũ fratrum, quoſdam hæreſibus fauere cognouimus, quod malum non ſolum cauere debent Epiſcopi, ſed etiam reluctari cõtra ea quæ geſta ſunt imperitia aut ſimplicitate quorundam prauis interpretationibus deceptorum. Varijs ergo doctrinis nõ decet labefactari, ſed magis patrum noſtrorum laborare ſententijs. Auxentium ergo Mediolanum præcipue in hac cauſa damnatum eſſe liquet: unde iuſtum eſt uniuerſo Romano in orbe doctores legis ea quæ legis ſunt ſapere, & non fidem doctrinis uarijs maculare. Itaq; dum primum hęreticorum cœpiſſet nequitia pullulare, ſicut etiam nunc blaſphemia pullulare patet Arrianorum, tunc patres noſtri trecenti decem & octo electi habito tractatu in urbe Nicena, hunc murum fortiſſimum contra arma diabolica ſtatuerunt, & hoc remedio uenena mortifera ſunt depulſa, ut pater & filius unius diuinitatis, unius uirtutis, uniusq; magnitudinis debeat credi, uniusq; eſſentiæ ſiue ſubſtantiæ, ſimul & ſpiritus ſanctus. Aliter enim ſapientes alienos eſſe à noſtra communione iudicauerunt. Quem terminum ſalutarem adorabilemq; deliberationem corrumpere quidam alijs cogitationibus, atq; temerare uoluerunt, ſed in ipſo principio ab his ipſis qui in Arimino reuocare, aut retractare compellebantur, uſq; ad hoc cauſa correpta eſt, ut confiterentur alia ſibi circumuentione ſubreptum, aut certè quia nõ intellexerunt patrum ſententiæ in Nicena cõſtitutæ hoc eſſe contrarium: neq; enim præiudicium aliquod fieri potuit, per numerum Arimino congregatum, quando conſtat neq; Romanum epiſcopum, cuius ante omnia decebat eos expectare decretum, neq; Vincentium qui tantis annis epiſcopatum inuiolabiliter cuſtodiuit, neq; alios talibus præbuiſſe conſenſum, maxime dum (ſicuti prædiximus) iſti ipſi qui per conuentionem declinaſſe uidebantur, ipſi denuò utentes meliori conſilio hæc ſibi diſplicere teſtati ſunt. Perſpicit itaque ueſtra ſalubritas hanc ſolam fidem quæ Nicęæ Apoſtolorum autoritate fundata eſt, eſſe perpetua firmitate ſeruandam, & ſimul orientales hoc facere nobiſcum qui ſe catholicos eſſe cognoſcunt, occidentales etiam gloriari. Credimus autem languentes in iſto conamine nõ tarde à noſtra ſeparandos eſſe cõmunione, & ab eis epiſcopatus nomen auferri, quatenus populi eorum liberati errore reſpirent. Nullo enim modo à deceptione poterunt corrigere populum, qui deceptionis laqueo detinentur. Concordet etiam cum omnibus dei ſacerdotibus etiam charitatis ueſtræ ſententia, in qua uos fixos ac firmos exiſtere iudicauimus. Si ergo nos uobiſcum recte credere debemus, ueſtræ nos charitatis literis lętificate reciprocis. Valete fratres chariſſimi. Data XVII. Calend. Nouembris, Siritio & Ardabure IIII. CC. Conſulibus.

EPISTOLA DAMASI AD EPISCOPOS ITALIAE.

NIVERSIS Episcopis per Italiæ prouincias constitutis Damasus Episcopus in domino salutem. Optaueram dilectissimi pro nostri charitate collegij omnes domini sacerdotes sicut in primitiua fuit Ecclesia, unum esse cor, & animam unam, atq; in una deuotione persistere, nec quenquam sacerdotũ gratia, aut formidine secularium deprauari, aut à uia ueritatis quoquo modo abscedere. Sed quia multa quæ corrigi possunt, proueniũt, exuperat culpas delinquentiũ misericordia dei, atq; ideo suspenditur ultio, ut possit locum habere correctio. Relatum est enim ad sedem Apostolicam uos accusationes fratrum per scripta suscipere absq; legitimo accusatore: quod deinceps in omni orbe terrarũ fieri Apostolica autoritate prohibemus, & quod nuper factum est absq; ulla retardatione corrigere rogamus, nec unquã prius per scripta eorum qui accusantur causam discutere, nisi per querelarum institutiones uocati canonice ad synodum ueniant, & præsens per præsentem agnoscat ueraciter, & intelligat quæ ei obijciuntur. Quod bene & per sapientiam Salomonis dicitur: Antequã scruteris ne reprehendas, intellige prius & tunc increpa, antequam audieris ne respondeas. Et licet apertissima sit contrariorum reprehensio, ueruntamen oportet his qui elati sunt ad eorum examinationem ordinem seruari ab his qui secundum deum perscrutari deputati sunt, quatenus ita cum operatione cooperante inueniamus, & confessorem deum qui dicit: Vbi duo sunt uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Nam & dominus noster Iesus Christus Iudam furem esse sciebat, sed quoniam non est præsentialiter accusatus, ideo nõ est eiectus. Nec uos ullo modo agere oportet, quod ille noluit facere, leges enim seculi accusatores præsentes exigunt, & non per scripta absentes. Vnde canonica patrum constituta non semel, sed sæpissime clamant, nec accusationes, nec testimonia ulla per scripta posse proferri, nec de alijs negotijs quicunq; testimonium dicant, nisi de his quæ sub præsentia eorum esse noscuntur. Similiter & qui alium accusare elegerit, præsens per se & non per alium accuset, scriptione uidelicet præmissa: neq; ullus unquam iudicetur, antequam legitimos accusatores præsentes habeat, locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina. Curandum quoq; est, ne ita quisquam subrepat, faciatq; citius quod non licet. Omnipotens deus hæc uos & cuncta diuina mandata & Apostolica præcepta custodientes, in cunctis actibus uestris cœlestis brachij extensione protegat, atq; ad cœlestis remunerationem patriæ cum multiplici animarum fructu perducat, Amen. Data III. Idus Aprilis, Siritio & Ardabure IIII. CC. consulibus.

EPISTOLA CONCILII CARTHAGINENSIS AD INNOCENTIVM PAPAM.

OMINO beatissimo & honoratissimo fratri Innocentio uniuersalis ecclesiæ Papæ, Aurelius, Numidius, Rusticianus, Fidentius, Euagrius, Antonius, Palatinus, Adeodatus, Vincentius, Publianus, Theasius, Tutus, Pannonius, Victor, Restitutus, alius Restitutus, Rusticus, Fortunatianus, Ampelius, Auinius, Felix, Donatianus, Adeodatus, Octauius, Serotinus, Maiorinus, Porturianus, Crispolis, Victor, alius Victor, Leutius, Marinus, Fructuosus, Faustinianus, Quoduultdeus, Candorius, Maximus, Magarius, Rusticus, Rufinianus, Proculus, Thomas, Ianuarius, Octauianus, Præ-

textatus, Sixtus, Quoduultdeus, Pentadius, Cyprianus, Seruilius, Pelagius, Marcellus, Venantius, Dydimus, Saturninus, Bazecenus, Germanianus, Germamenus, Iuuẽtius, Maiorinus, Iuuentius, Candidus, Cyprianus, & Aemilianus Romanus, Aphricanus, & Marcellinus, qui in Concilio ecclesiæ Carthaginensis affuimus. Cum ex more ad Carthaginensem ecclesiam solenniter ueniremus, atq; ex diuersis causis cõgregata ex nobis synodus haberetur, compresbyter noster Orosius nobis literas sanctorum fratrum, & consacerdotum nostrorũ dedit Auerothis & Lazari, quarum formam his constituimus esse subdendam. His ergo lectis Pelagium & Cœlestium autores nefarij prorsus & anathematizandi ab omnibus nobis erroris aduertimus. Vnde factum est, ut recensendum peteremus quid ante quinquenniũ super Cœlestij nomine hic apud ecclesiam Carthaginensem fuerit exagitatũ. Quo recitato, sicut ex subditis aduertere poterit sanctitas tua, quamuis iudicatio manifesta constaret, quia in illo tempore episcopali iudicio excisum hoc tantum uulnus ab ecclesia uideretur, nihilominus tamen id cõmuni deliberatione censuimus, ut huiusmodi persuasionis autores quamuis & ad presbyteriũ idem Cœlestius postea peruenisse dicatur, nisi hi apertissime anathematizauerint, ipsos quoq; anathematizari oportet, ut si ipsorum non potuerit, saltem eorum qui decepti sunt ab eis, uel decipi possunt, cognita sentẽtia quę in eos lata est, sanitas procuretur. Hoc itaq; gestum domine frater sanctæ charitati tuæ intimandum duximus, ut statutis nostræ mediocritatis, etiam apostolicæ sedis adhibeatur autoritas, pro tuenda salute multorũ, & quorundam etiam peruersitate corrigenda. Id enim agunt isti damnabilibus disputationibus suis, ut non defendendo, sed potius in sacrilegam superbiam extollendo liberum arbitriũ, nullum reliquant locum gratiæ dei qua Christiani sumus, qua & idipsum nostræ uoluntatis arbitrium uere fit liberum, dum à carnalium concupiscentiarũ dominatione liberatur, dicente domino: Si uos filius liberauerit tunc uere liberi eritis. Quod auxiliũ fides impetrat, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Isti autem asserunt (sicut à fratribus qui eorum libros legerunt cognouimus) in eo dei gratiã putandam, quod talem hominis instituit creauitq; naturam, quæ per propriam uoluntatem legem dei possit implere siue naturaliter in corde conscriptam, siue in literis datam: eandem quoq; legem ad gratiam pertinere, quod illam deus in adiutorium hominibus dedit. Illam uero gratiam qua, ut dictum est, Christiani sumus, cuius Apostolus prædicator est, dicens: Condelector enim legi dei secũdum interiorem hominẽ, uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis, miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrum: nolunt omnes cognoscere omnino, nec aperte quidem oppugnare audent. Sed quid aliud agunt cum hominibus animalibus non percipientibus quæ sunt spiritus dei? persuaderi non cessant ad operandam perficiendamq; iustitiam, & dei mandata complenda solam sibi humanam sufficere posse naturam, non attendentes quod scriptum est: Spiritus adiuuat infirmitatẽ nostram: &, non uolentis neq; currentis, sed miserentis est dei: & quod unum corpus sumus in Christo Iesu, singuli autem alter alterius membra, habẽtes dona diuersa secũdum gratiam quæ data est nobis: &, gratia dei sum id quod sum, & gratia eius in me uacua nõ fuit, sed plus omnibus illis laboraui, nõ ego autem, sed gratia dei mecum: &, gratias ago deo qui dedit nobis uictoriã per dominũ nostrum Iesum Christũ, quia idonei nõ sumus aliquid cogitare quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est: &, habemus thesaurum istum in uasis fictilibus, ut eminentia sit uirtutis dei, & non ex nobis. & innumerabilia quæ de scripturis omnibus si colligere uolumus, tomus non sufficit, & ueremur ne apud te tẽpora ista cõmemorando quæ maiore gratia de sede apostolica prædicas, incon-

Inconuenienter facere uideamur, sed ideo facimus, quia in eo quod infirmiores sumus quaquauersus quisq; nostrûm uerbum dei prædicando putatur attentior, crebrius eos patimur in nos audacius insurgentes. Si ergo Pelagius episcopalibus gestis quæ in oriente confecta dicunt̃, omnia tuæ uenerationi iustè uisus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas quæ iam multos assertores habet per diuersa dispersos, etiam apostolicæ sedis autoritate anathematizanda est. Cõsideret enim sanctitas tua, & pastoralibus nobis compatiatur uisceribus, quàm sit pestiferũ & exitiale ouibus Christi, quod istorũ sacrilegas disputationes necessariò sequitur, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationẽ: quod dominus discipulos monuit, & posuit in oratione quã docuit ut nõ deficiat fides nostra, quod pro apostolo Petro se rogasse ipse testatus est. Si enim possibilitate naturæ, & arbitrio uoluntatis in potestate sunt constituta, quis non ea uideat inaniter à domino peti, & fallaciter orari, cum orando poscuntur, quæ naturæ iam ita cõditæ sufficientibus uiribus obtinentur? nec debuisse dicere dominũ Iesum Christum, uigilate & orate, sed tantûmodo uigilate, ut non intretis in tentationem: nec beatissimo Petro primo apostolorũ, rogaui pro te, sed moneo te, uel impero ac pręcipio, ne deficiat fides tua. Contradicit̃ enim istorum cõtemptione benedictionibus nostris, ut incassum supra populum dicere uideamur, quicquid eis à domino precamur, ut rectè ac pie uiuendo illi placeant, uel illa quæ pro fidelibus precatur apostolus dicens: Flecto genua mea ad patrẽ domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ut det nobis secundũ diuitias glorię suæ uirtutẽ, corroborari per spiritũ eius. Si ergo uoluerimus benedicendo super populũ dicere, da illi uirtutẽ domine corroborari per spiritum tuum, istorum nobis disputatio contradicit, affirmans liberum negari arbitrium, si hoc à deo poscitur, quod in nostra potestate est: uirtute enim corroborari si uolumus, inquiunt, possumus ea possibilitate naturæ, nõ misericordia quã nunc accipimus, sed quã cum crearemur accepimus. Paruulos etiam propter salutem quæ per saluatorẽ Christum datur, baptizandos negant, sic eos mortifera doctrina in æternũ necant, promittẽtes etiam si non baptizãtur, habituros uitam æternam: nec pertinere ad eos de quibus dominus ait: Venit enim filius hominis quęrere & saluare quod perierat: quia, inquiunt, isti non perierant, nec est quod in eis saluetur, uel tanto precio redimãtur, quia nihil est in eis uitiatũ, uel tenetur sub diaboli potestate captiuum, nec pro eis fusus esse sanguis in remissionem legitur peccatorum. Quanquã per baptismũ Christi etiam paruulorũ dicant fieri redemptionem. Libello uero suo Cœlestius in Carthaginẽsi Ecclesia iam confessus est. Sed multi eorum qui perhibentur esse uel fuisse discipuli, hæc mala quibus fundamẽta Christianæ fidei conantur euertere, quacunq; possunt astutia affirmare nõ cessant: unde etiam si Pelagius Cœlestiusq; correcti sunt, uel ista nunquã sensisse se dicunt, & quęcunq; scripta contra eos prolata fuerint, sua esse negabũt: nec est quemadmodũ de mendacio cõuincantur: generaliter tamen quicunq; dogmatizat, & affirmat humanam sibi ad uincenda peccata & dei mandata facienda sufficere posse naturam, & eo modo gratiæ dei quæ sanctorũ euidentius orationibus declaratur, aduersarius inuenitur: & quicunq; negat paruulos per baptismũ Christi à perditione liberari & salutem percipere sempiternam, anathema sit. Quęcunq; autem alia eis obĳciuntur, non dubito uenerationẽ tuã cum gesta episcopalia perspexerit, quæ in oriente eadẽ causa confecta dicuntur, id indicaturã, unde omnes in dei misericordia gaudeamus. Ora pro nobis domine beatissime papa.

INNOCENTII PAPAE EPISTOLA AD CONCILIVM CARTHAGINENSE.

INNOCENTIVS Aurelio & omnibus ſanctis epiſcopis, & cæteris qui in concilio Carthaginenſi affuerunt Eccleſiæ dilectiſſimis fratribus in domino ſalutem. Inquirẽdo de his rebus quas omni cũ ſolicitudine decet à ſacerdotibus, maxime à uero iuſtoq; et catholico tractari Cõcilio, antiquę traditionis exempla ſeruantes, & Eccleſiaſticæ memores diſciplinæ, noſtræ religionis uigorẽ mentis nõ minus nunc in conſulẽdo quàm antea cum pronũciaretis uera ratione firmatis, qui ad noſtrum referendũ approbatis eſſe iudiciũ, ſcientes quod apoſtolicæ ſedi (cũ omnes hoc loco poſiti ipſum ſequi deſideremus Apoſtolũ) debeatur, à quo ipſe Epiſcopatus & tota autoritas huius nominis emerſit. Quem ſequẽtes cum mala tam damnare cauemus, quàm probare laudanda, uel id uero quod patrũ inſtituta ſacerdotali cuſtodientes officio non cenſetis eſſe calcanda, quod illi nõ humana, ſed diuina decreuere ſentẽtia, ut quicquid quamuis de diſiunctis remotisq; prouincijs cogeretur, nõ prius ducerẽt finiendum, niſi ad eius ſedis notitiã perueniret, ut tota huius autoritate iuxta quæ fuerit pronũciatio firmaretur, indeq; ſumerent cæteræ Eccleſię, uelut de natali ſuo fonte aquę cunctę procederent, & per diuerſas totius mundi regiones puri capitis incorrupti manarent, quid pręcipere, quos abluere, quos ueluti in cœno immũdabili ſordidatos mũdis digna corporibus unda uitaret. Gratulor igitur chariſſimi fratres quod per fratrẽ & coëpiſcopũ noſtrũ Iulium literas ad nos deſtinaſtis, & cum pro illis curam geritis quibus pręſidetis Eccleſijs, ſolicitudinẽ ueſtram pro omniũ utilitate monſtratis, & per cunctas totius orbis Eccleſias omnibus unà quod proſit decernendum eſſe depoſcitis, ut ſuis cõſtabilitæ regulis Eccleſiæ, & hoc quod illos caueat pronũciationis iuſte firmata decretalibus petere non poſſit, qui peruerſis inſtructi imò deſtructi uerborum argutijs, ſub imagine catholicæ fidei diſputantes uelut peſtiferum exhalantes uirus, & ut hominũ recte ſentientium in deteriorẽ partem corda corrũpant, tutam ueri dogmatis quęrunt euertere diſciplinam. Sanandum ergo celerius, ne longius execrandus animis morbus inſerpat, ut ſi medicus cum uiderit huius terreni corporis aliquem eſſe languorẽ, magnũ ſuæ artis ęſtimat documentũ, ſi citò quis illius interuentu deſperatus euadat: uel cum poſt ſe putre uulnus aſpexerit, adhibet fomẽta uel cętera quibus illud poſſit quod natum fuerat uulnus obduci: ac ſi id manens ſanari nõ poterit, ne corpus reliquum ſua tabe corrumpat, ferro amputet quod nocebat, quod reliquum, integrũ & ſeruet intactum. Præcidendum ergo id eſt, quod uelut puro ſanoq; nimium corpori uulnus obrepſit, ne cum tardius abſtergitur, in ipſis penè uiſceribus huius mali non hauriendi pòſt ſentina cõſidat. Nam quid nos de his poſt hæc rectum mentibus æſtimemus qui ſibi ſe putant debere quod boni ſunt, nec illum cõſiderant, cuius quotidie gratiam conſequuntur? Sed iam iſti qui tales ſunt, nullam dei gratiam conſequuntur, qui ſine illo tantum aſſequi ſe poſſe confidunt, quantum uix illi qui ab illo poſtulabant, & accipiunt, promerentur. Quid enim tam iniquum eſſe poteſt, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Chriſtianis mentibus inimicũ, quàm huic denegare debere, quicquid in quotidiana gratia conſequeris, cui te ipſe confiteris debere quod natus es? Ergo eris tibi in prouidendo pręſtantior quàm poteſt is eſſe, qui te ut eſſes effecit? Et cum te putes ei debere quod uiuis, quomodo te non putas illi debere quod non quotidianã eius conſequendo gratiam taliter uiuis? Et qui nos adiutorio negas indigere diuino, quaſi ex noſtra poſſibilitate ex toto perfectos, quomodo adiutorium in nos cum tales à nobis etiam eſſe poſſumus, prouocamus? Qui enim adiutorium dei negat, uellem interrogare quid dicat, nos non te mœreri

reri, an illum hoc non poſſe præſtare, an nihil eſſe propter quod unuſquiſque hoc debeat poſtulare? Poſſe hoc deum opera ipſa teſtantur. Adiutorio quotidiano nos egere, negare non poſſumus, hoc enim ſeu bene uiuimus, prouocamus, ut melius ſanctiusq; uiuamus, ſeu praue ſentientes à bonis auertimur, ut ad rectam redeamus uiam eius auxilio plus egemus. Nunquid tam mortiferũ, tam pręceps uideatur ad caſum, tam expoſitum ad omnia pericula, ſi hoc ſolum nobis putantes poſſe ſufficere quod liberum arbitrium cum naſceremur accepimus? Vltra iam à domino nihil quæramus, id eſt, autoris noſtri obliti eius potentiam, ut nos oſtendamus liberos, abiuremus, quaſi iam amplius quod dare poſſit, non habeat, qui te in tuo ortu liberum fecit, neſcientes quod niſi magnis precibus gratia in nos implorata deſcendat, nequaq̃ terreni & mũdani corporis uincere conemur errores, cum pares nos ad reſiſtendum non liberum arbitrium, ſed dei ſolius facere poſſit auxilium. Nam ſi ille clamat adiutorio ſibi opus eſſe diuino, qui digne hoc nõ quæreret ſicubi liberũ arbitrium plus prodeſſet, quippe cum uir beatus & iam electus à domino nihil egerit, tamen ita dominum deprecatur poſtulans, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, neq; deſpicias me deus ſalutaris meus. Nos nobis liberum arbitrium, ille dominum poſtulat adiutorem. Quod nati ſumus, poſſe ſufficere nobis, dicimus: ille deum ne derelinquat̃, exorat. Nonne rogo manifeſte diſcimus quod oremus, cum ille tantopere beatus ſicut ſuprà diximus uir, ne deſpiciatur exoptat: illi enim neceſſe eſt iſta arguant, qui illa confirmãt. Dauid enim orationis ignarus, & ſuæ naturæ neſcius accuſetur, qui cum ſciat tantũ in ſua natura eſſe adiutorem, ſibi dominũ, & aſſiduũ adiutorẽ, nec illi ſufficit aſſiduũ, ſed ne aliquando illum deſpiciat, orationibus protinus exoptat, & per corpus omnis pſalterij hoc & prædicat, et clamat. Si ergo hoc ille ita magnũ ſcit, ut aſſidue diceret, ita neceſſariũ confeſſus eſt ut doceret, quemadmodũ Pelagius Cęleſtiusq; ſepoſita omni reſponſione pſalmorũ, taliq; abdicata doctrina ſuaſuros ſe aliquibus eſſe cõfidũt nos adiutoriũ dei nec debere quęrere, nec egere, cum omnes ſancti nihil ſe ſine hoc agere poſſe teſtant̃? Libero enim arbitrio olim ille peruerſus dum ſuis inconſultis utitur bonis cadens in pręuaricationis profunda, demerſusq; nihil quemadmodũ exinde ſurgere poſſet, inuenit, ſuaq; in ęternũ libertate deceptus, huius ruinæ iacuiſſet oppreſſus, niſi eum pòſt Chriſti per ſuam gratiã releuaſſet aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationẽ præteritũ omne uitiũ ſui baptiſmatis lauacro purgauit, & eius confirmans ſtatum quo rectius cõſtabiliusq; procederet, tamen ſuam gratiã in poſterum non denegauit. Nam quamuis hominem redemiſſet à præteritis ille peccatis, tamen ſciens iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quemadmodũ poſſet illũ et poſt illa corrigere, multa ſeruauit. Quotidiana pręſtat ille remedia, quibus niſi freti confiſiq; nitamur, nullatenus uincere humanos poterimus errores. Neceſſe eſt enim ut quo auxiliante uicimus, eo iterum non adiuuante uincamur. Sed poſſem plura dicere, niſi uos conſtaret cuncta dixiſſe. Quiſquis ergo huic aſſentiẽs uidetur eſſe ſententiæ qua dicat, adiutorio nobis non opus eſſe diuino, inimicum ſe catholicæ fidei & dei beneficio profitetur ingratum. Nam nec noſtra cõmunione ſunt digni, quam prædicando taliter polluerunt. Sic enim ſua ſponte dum ſequuntur illa quæ dicuntur, longius à uera religione fugerũt. Cum enim hoc totum in noſtra profeſſione conſiſtat, quotidianiſq; precibus nihil agamus, niſi quemadmodũ dei miſericordiã cõſequamur, quemadmodũ ferre poſſumus iſta iactantes? Quis rogo tantus illorum pectora error obcæcat, ut ſi ipſi nullam dei gratiam ſentiunt, quia nec digni ſunt, nec merentur, nec de alijs conſiderant, quid quotidie ſingulis gratia diuina largiatur? Sunt quidem iſti omnes cæcitate digniſſimi, qui nec hoc ſibi reliquerũt, ut ſe auxilio credant euocari ab erroribus poſſe diuino. Negantes enim dei adiutoriũ, non alijs, ſed ſibi hoc penitus abſtulęrunt, qui euellendi ſunt lon

gius & ab ecclesiæ procul remouendi uisceribus, ne diutius multa occupans insanabilis pòst error increscat. Si enim diu fuerint sub hac impunitate seruati, necesse est multas in hac sua prauitate mentes inducant, decipiantq; innocẽtes uel potius imprudẽtes qui fidem catholicam nõ sequuntur, putabant enim eos recte sentire, quos adhuc uident in ecclesia perdurare. Separetur ergo à sano corpore uulnus insanum, remotoq; morbi sæuientis afflatu, cautius quæ sunt syncera perdurent, & grex purior ab hac mali pecoris contagione purgetur. Sic totius corporis illibata perfectio, quam uos sequi & tenere hac in illos pronunciatione cognouimus, & unà uobiscum pari assensione seruamus. Qui si tamẽ aliquando in se dei adiutoriũ, quod hucusque negauerunt, prouocauerint, & opus eius sibi auxilio esse cognouerint, ut de hac labe in qua sui cordis incuruatione corruerant liberentur, & quasi in lucem de fœda tracti caligine, remotis abdicatisq; omnibus quibus totus ne uerum aspiceret fœdabatur & caligabat aspectus, damnent hæc quę hucusque senserunt, & aliquando animum rectis disputationibus commodantes, ab hac aliquantulum labe correcti, ueris se sanandos consilijs tribuant atq; submittant. Quod si fecerint, erit in potestate pontificum istis aliquatenus subuenire, & talibus aliquam curam præstare uulneribus, quam solet lapsis cum resipuerint & ecclesia non negare, ut à suis pręcipitijs intra ouile domini redigantur, ne foras præsenti & tanto pręsidio à fide munitionis exclusi periculis omnibus exponantur, deuorandi luporum dentibus atq; uexãdi, quibus obsistere hac qua illos in se irritauerãt doctrinæ peruersitate nõ possunt. Sed talibus uestris monitis, & sic satis abũdantibus nostrę legis exemplis probatur esse responsum, nec quicquam superesse dicimus quod dicamus, cum nihil prętermissum à uobis, nihil constat esse suppressum quo illi refutati & penitus cognoscantur esse conuicti. Ideo à nobis testimonia nulla ponuntur, quia & his plena relatio est, & satis constat ut doctissimos sacerdotes cũcta dixisse, nec decet credere uos aliquid quod ad causam possit sufficere pręterisse. Bene ualete fratres in domino charissimi.

EPISTOLA CONCILII MILEVITANI AD INNOCENTIVM PAPAM.

DOMINO beatissimo meritoq; uenerabili, & in Christo uenerando papę Innocẽtio Siluanus senex, Valentinus, Aurelius, Donatus, Restitutus, Lucianus, Alippius, Augustinus, Placẽtius, Seuerus, Fortunatus, Possidius, Nouatus, Secũdus, Maurentius, Leo, Faustinianus, Cresconius, Lucius, Honorius, Adeodatus, Processus, Secundus, Felix, Asiaticus, Rufinus, Faustinus, Malchus, Lictorius, Fortunatus, Donatus, Pontianus, Saturnius, Cresconius, Lucius, Honorius, Seruius, Therentius, Cresconius, Sperantius, Quadratus, Lucillus, Sabinus, item Sabinus, Cresconius, Victor, Honoratus, Donatus, Petrus, Præsidius, Cresconius, Lampadius, Delphinus, ex concilio Mileuitano in domino salutem. Quia te dominus gratiæ suæ pręcipuo munere in sede apostolica, talemq; nostris temporibus præstitit, ut nobis potius ad culpam negligentiæ ualeat, si apud tuam uenerationem quæ pro ecclesia sunt suggerenda tacuerimus, quàm ea tu possis uel fastidiose uel negligẽter accipere, magnis periculis infirmorum membrorũ Christi pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis & nimium perniciosa tentat assurgere inimicorum gratiæ Christi, qui nobis dominicam etiam orationem impijs disputationibus

bus conantur auferre. Cum enim dominus docuerit, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: isti dicunt posse hominem in hac uita preceptis dei cognitis ad tantam perfectionem iustitiæ sine adiutorio gratiæ saluatoris, per solum liberę uoluntatis arbitrium peruenire, ut etiam nō sit necessarium dicere, dimitte nobis debita nostra. Illud uero quod sequitur, ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum tanquam diuinum adiutoriū poscere debeamus, ne in peccatū tentati decidamus, sed hoc in nostra positum esse potestate, & ad hoc implendum solam sufficere hominis uoluntatem, tanquam frustra apostolus dixerit, Nō uolentis neq; currētis, sed miserentis est dei. &, Fidelis deus qui uos nō permittit tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere. Frustra enim dominus dixerit apostolo Petro, rogaui pro te ne deficiat fides tua: & omnibus suis, Vigilate & orate ne intretis in tentationem: si hoc totum est potestatis humanę. Pueros quoque paruulos si nullis imbuantur christianæ gratię sacramētis, habituros uitam æternā, nequaquam christiana presumptione contendunt, euacuantes quod dicit apostolus: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Et alio in loco: Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur. Vt ergo alia omittamus quæ contra scripturas sanctas plurima differunt, hæc interim duo quibus omnino totum quod christiani sumus conantur euertere, quæ fidelia corda sustineant, non esse rogandum deum, ut contra peccati malum atque ad operandā iustitiam sit noster adiutor, & non opitulari paruulis ad consequendam uitam æternam christianæ gratiæ sacramentū: Hæc insinuantes apostolico pectori tuo nō habemus opus multa dicere, & tantam impietatem exaggerare, cum proculdubio te ista permoueāt, ut ab eis corrigendis ne latius serpant, multosq; contaminent, uel potius interimant, dum sub nomine Christi à gratia Christi penitus alienant, omnino dissimulare non possis. Huius autem perniciosissimi erroris autores esse perhibētur Pelagius & Cœlestius, quos quidem in ecclesia sanari maluimus, quàm desperata salute ab ecclesia resecari, si necessitas ulla compellat. Quorum unus, id est Cœlestius, etiam ad presbyteriū in Asia peruenisse dicitur, de quo ante paucos annos quid gestum fuerit, sanctitas tua de Carthaginensi ecclesia melius instruitur. Pelagius uero, sicut à quibusdam fratribus nostris missę loquunt̃ epistolæ, Hierosolymis constitutus nōnullos fallere asseritur: ueruntamen multo plures qui eius sensus diligentius indagare potuerunt, aduersus eum pro Christi gratia, & catholicę fidei ueritate cōfligūt, sed precipue sanctus filius tuus frater & compresbyter noster Hieronymus. Sed arbitramur adiuuāte misericordia domini dei nostri Iesu Christi, qui te regere, consulentē & orantē exaudire dignatur, autoritati sanctitatis tuæ de claro scripturarum lumine depromptæ, facilius eos qui tam peruersa & tam perniciosa sentiunt esse cessuros, ut de correctione potius eorum gratulemur, quàm cōtristemur interitu, domine beatissime. Quamlibet autem ipsi eligant, certe uel alios plurimos quos possunt si ab eis dissimuletur, suis laqueis implicare, cernit uenerabilitas tua instanter & celeriter prouidendum. Hæc ad sanctitatē tuam de concilio Numidiæ scripta direximus, imitantes Carthaginensem ecclesiam & Carthaginensis prouinciæ coëpiscopos nostros, quos ad sedem apostolicam, quam beatus illustras, de hac causa scripsisse comperimus. Et alia manu: Memor nostri in domini gratia augearis domine beatissime, meritò uenerabilis, & in Christo honorande sanctissime papa.

RESCRIPTVM INNOCENTII PAPAE AD MILEVITANVM CONCILIVM.

INNOCENTIVS Siluano seni, Valentino, & cæteris qui in Mileuitana synodo interfuerunt dilectissimis fratribus in domino salutem. Inter cæteras ecclesiæ Romanæ curas & apostolicæ sedis occupationes, quibus diuersorum consulta fideli ac modica disceptatione tractamus, frater & coëpiscopus noster Iulius dilectionis uestrę literas quas ex Mileuitano nostra authoritate concilio cura fidei propensiore misistis, mihi inopinanter ingessit, Carthaginensis etiam synodi querela parili scripta subiungens. Nimirum exultat ecclesia tantam solicitudinem commissis gregibus exhibere pastores, ut non solum neminem ex his patiantur errare, sed si quas magis ouium siue delectationis herba seduxit, ac si in errore permanserint, aut segregari penitus uelint, aut illicitè petita uitantes dudum custodiæ pristinæ circumspectione tutari, in utraque parte uidelicet consulentes, ne uel suscipiendo tales simili cęterę ducantur exemplo, uel spernendo redeuntes luporum morsibus uideantur ingestæ. Prudens admodum & catholicæ fidei plena consultationis uoluntas. Quis enim aut tolerare possit errantem, aut non recipere corrigentem? Nam ut durum arbitror conniuentiam præbere peccantibus, ita impium iudico manũ negare conuersis. Diligenter ergo & congrue apostolicæ cõsulitis honoris arcana. Honoris inquam illius quem præter illa quæ sunt extrinsecus, solicitudo manet omniũ ecclesiarum super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia: antiquæ scilicet regulæ formam secuti, quam toto semper ab orbe mecum nostis esse seruatam. Verum hęc missa facio. Neque enim hæc uestram credo latêre prudentiã, qui id etiam actione firmastis, nisi scientes quod per omnes prouincias de apostolico fonte petẽtibus responsa semper emanẽt, præsertim quotiens fidei ratio mutilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est sui nominis & honoris autorem referre debere, uelut nunc retulit uestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesijs omnibus in commune prodesse. Fiant enim necesse est cautiores, cum inuentores malorum ad duplicis relationem synodi sententiæ nostrę statutis uiderint ab ecclesiastica communione seiunctos. Gemino igitur bono charitas uestra fungetur, nam & canonum potiemini gratia seruatorum, & beneficio uestro totus orbis tutabitur. Quis enim catholicorum cum aduersarijs Christi uelit ulterius miscere sermonem? Quis saltem ipsam uitæ lucem communione partiri? nouæ hæreseos nimirum fugiantur autores. Quid enim acerbius in dominum fingere potuerunt, quàm cum adiutoria diuina cassarent, causámque quotidianæ precationis auferrent? Hoc est dicere, Cur mihi opus deo? Meritò in hos Dauid hymnum dicit: Ecce homines qui non posuerunt deum adiutorem sibi. Negantes ergo auxilium dei, inquiunt hominem sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere diuina, qua priuatus necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat, dum ad omnia uitę perficienda mandata sola tantummodo libertate contendat. O prauissimarum mentium peruersa doctrina: aduertat id tandem quod primum hominem ita libertas ista decepit, ut dum indulgentius frenis utitur eius, in pręuaricationis præsumptione concideret: Neque ex hac pouit erui, nisi prouidentia regenerationis statum pristinæ libertatis Christi domini reformasset aduentus. Audiat Dauid dicentem: Adiutorium nostrum in nomine domini. &, Adiutor meus es tu, ne derelinquas me, neq; despicias me deus salutaris meus. Quę incassum dixerit, si tantũ in eius erat positũ uoluntate, quod à domino flebili sermone poscebat. Quę cum ita sint, cumq; in omnibus diuinis paginis uoluntati liberæ non nisi adiutorium dei legamus esse nectendum, eámque nihil posse cœlestibus præsidijs destitutam, quonam modo huic

soli

soli possibilitatem hanc pertinaciter (ut asseritis) defendentes, sibimet, imò quod est dignius dolori communi, plurimis Pelagius Cœlestiusq; persuadent. Multifarijs equidem ad instruendum tale magisterium uti possemus exemplis, nisi sciremus & sanctitatem uestram ad plenum scripturas omnes scire, intelligere, callere, diuinas præsertim, cum uestra relatio tantis ac talibus testimonijs sit referta, ut his solis ualeat præsens dogma rescindi, opusq; non esse recognitis, cum his quæ facile uobis occurrentia posuistis, nec audeant obuiare, nec possint. Ergo dei gratiam conantur auferre, quam necesse est erga institutam status pristini libertatem quæramus, quippe nec aliàs diaboli machinas, nisi eadem possumus iuuante uitare. Illud uero quod eos uestra fraternitas asserit prædicare, paruulos æternæ uitæ premijs absq; baptismatis gratia posse donari, perfatuũ est. Nisi enim manducauerint carnem filij hominis & biberint sanguinem eius, non habebunt uitam in semetipsis. Qui autẽ hanc in eis sine regeneratione defendunt, uidentur mihi ipsum baptismum uelle cassare, cum prædicant hos id gratiæ habere quod in eis credunt non nisi baptismate conferendum. Si ergo nihil uolunt officere, non renasci, fateantur necesse est nec regenerationis sacra fluenta prodesse. Verum ut superfluorum hominum praua doctrina celeri ueritatis possit ratione distingui, proclamat dominus in Euangelio dicens: Sinite infantes, & nolite eos prohibere uenire ad me, talium est enim regnum cœlorum. Quare Pelagium Cœlestiumq;, id est, inuentores uocum nouarum, quæ (sicut dixit Apostolus) ædificationis nihilum, sed magis uanissimas consuerunt parare quæstiones, ecclesiastica cõmunione priuari apostolici uigoris autoritate censemus, donec resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur secundum ipsius uoluntatem, eosq; interim dominico ouili non recipi, quoad ipsi peruersæ uię secuti tramitem deserere uoluerint. Abscindendi sunt enim qui uos conturbant, & uolunt euangelium Christi perdere. Simul autẽ præcipimus, ut quicunq; ad id pertinentia similiter defensare nituntur, & par eos uindicta constringat. Non solum enim qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte: quia non multum interesse arbitror inter committentis animum & consentientis fauorem. Addo & amplius, plerunq; dediscit errare, cui nemo consentit. Hęc igitur fratres charissimi in supradicta maneat fixa sententia, absint atrijs domini, careant duntaxat custodia pastorali, ne duarum ouium dira contagia serpant forsitan per uulgus incautum, rapaciq; lupus corde lætetur intra ouile domini, cum per tantas ouium fusas cateruas, dum à custodibus dissimulatur, habetur uulnus duarum. Prospiciendum est ergo ne permittendo lupum mercenarij magis quàm pastores uideamur esse. Iubemus sanè, quia Christus dominus noster propria uoce signauit, nolle se mortem morientis, sed tantum reuertatur & uiuat, ut si unquam ad sanum de proposito praui dogmatis errore resipuerint, damnauerintq; ea quorum seipsos præuaricatione damnauerunt, eis medicinam solitam, id est, receptaculum suum ab ecclesia nõ negari, ne dum eos redeuntes forsitan prohibemus, uere extra ouile remanentes & expectantes, hostis rapidi faucibus glutiantur, quas in semetipsos spiculis malę disputationis armarunt. Bene ualete fratres.

Data sexto Calend. Febru. Honorio
& Constantio consulibus.

Bb 4

De his qui volunt parvulos absque baptismate saluari

EPISTOLA FAMILIARIS QVINQVE EPISCOPORVM AD INNOCENTIUM Papam de Pelagio hæretico, & suæ opinionis assertoribus.

DOMINO beatissimo meritoq; honoratissimo fratri Innocentio papæ Aurelius, Alipius, Augustinus, Euodius, & Possidius, in domino salutem. De concilijs duobus prouinciæ Carthaginensis atq; Numidiæ ad tuam sanctitatē à non paruo episcoporum numero subscriptas literas misimus, contra inimicos gratiæ Christi qui confidunt in uirtute sua, & creatori nostro quodammodo dicunt, tu nos creasti homines, iustos autē ipsi nos fecimus: qui naturam humanā ideo dicunt liberam, ne quærant liberatorem, ideo saluam, ut iudicent superfluū saluatorem. Tantum enim dicunt ualentem ut suis uiribus semel in origine suę creationis acceptis possint per liberū arbitrium, nihil ulterius adiuuante illius gratia qui creauit, domare & extinguere omnes cupiditates, tentationesq; superare. Multi eorum insurgunt aduersum nos & dicunt animæ nostræ, non est salus illi in deo eius. Familia Christi quæ dicit, Quando infirmor tunc fortis sum: & cui dicit dominus eius, Salus tua ego sum: suspenso corde cum timore & tremore adiutorium dei etiam per charitatem tuæ uenerationis expectat. Audiuimus enim esse in urbe Roma, ubi ille diu uixit, nonnullos qui diuersis causis ei faueant. Quidam scilicet qui nobis talia persuasisse perhibentur, plures uero qui eum talia sentire non credunt, præsertim quia in oriente ubi degit gesta ecclesiastica facta esse credendum est, nisi quibus putatur esse purgatus: ubi quidam si episcopi eum catholicū pronunciarunt, non ob aliud factum esse credendū est, nisi quia dixit se dei gratiam confiteri, & ait, posse hominem suo labore ac uoluntate iuste uiuere, ut ad hoc adiuuari dei gratia non negaret. His enim auditis uerbis catholici antistites nullam aliam dei gratiam intelligere potuerūt, nisi quam in libris dei legere & populis dei prædicare consuerunt: eam utique, de qua dicit Apostolus: Non irritam facio gratiam dei. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Sine dubio gratiam qua iustificamur ab iniquitate, & qua saluamur ab infirmitate, non qua creati sumus ea propria uoluntate. Nam si intellexissent illi episcopi eam illum dicere gratiam quam etiam cum impijs habemus, cum quibus homines sumus, negari uero eam qua Christiani & filij dei sumus, quis eum patienter catholicorum sacerdotū non dicimus audiret, sed ante oculos suos ferret? Quapropter non culpandi sunt iudices qui ecclesiastica consuetudine gratiæ nomen audierunt, nescientes quid huiusmodi homines uel suæ doctrinę libris, uel suorum solent auribus spargere. Non agitur de uno Pelagio, quia fortasse correctus est (quod utinam ita sit) sed de tam multis quibus loquaciter contendentibus, & infirmas atque ineruditas animas uelut coniunctas trahentibus, firmas autem & in fide stabiles ipsa contentiore fatigantibus, usquequaq; iam plena sunt omnia. Aut ergo à tua ueneratione accersendus est Romam, & diligenter interrogandus, quam dicat gratiam, quam fateatur, si tamen iam fatetur non ad peccandum, sed iuste uiuendum homines adiuuari, aut hoc ipsum cum eo per literas agendum. Et cum inuentus fuerit hanc dicere quam docet ecclesiastica & apostolica ueritas, tunc sine ullo scrupulo ecclesiæ, & sine latibulo ambiguitatis illius absoluendus est, tunc est reuera de eius purgatione gaudendum. Siue enim dixerit gratiam esse liberum arbitrium, siue gratiam esse remissionem peccatorum, siue gratiam esse legis præceptum, nihil eorum dicit quod per ministrationem spiritus sancti pertinet ad concupiscentiam tentationesque uincendas, quem ditissime effu-

me effudit super nos, qui ascendit in cœlum, & captiuauit captiuitatem, deditque dona hominibus. Hinc enim oramus ut peccatorum tentationem superare possimus, ut spiritus dei (unde pignus accepimus) adiuuet infirmitatem nostram. Qui autem orat, & dicit, ne nos inferas in tentationem, non utiq; id orat ut homo sit quod est natus: neque orat id quod habeat liberum arbitrium, quia iam accepit cum crearetur ipsa natura: neq; orat remissionem peccatorum, quia hoc superius dicitur, dimitte nobis debita nostra: neque orat ut accipiat mandatum, sed planè orat ut faciat mandatum. Si enim in tentationem inductus fuerit, hoc est, in tentatione defecerit, facit utiq; peccatũ quod est contra mandatum. Orat igitur ut non peccet, hoc est, ut ne quid faciat mali: quod pro Corinthijs orat Apostolus dicens: Oramus autem ad dominum, ne quid faciatis mali. Vnde satis apparet quod non ad peccandũ, id est, non ad malefaciendum: quamuis esse non dubitetur liberum arbitrium uoluntatis, tamen eius potestas non sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio clarissima testificatio est, hanc ille cõfiteatur, & eum gaudebimus siue rectum siue correctum. Distinguenda est lex & gratia: lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet, nisi esset uoluntas: nec gratia iuuaret, si satis esset uoluntas. Iubetur ut habeatur intellectus, ubi dicitur: Nolite esse sicut mulus & equus, quibus non est intellectus: & tamen oramus ut habeamus intellectum, ubi dicitur: Da mihi intellectum ut discam mandata tua. Iubetur ut habeamus sapientiam, ubi dicitur: Stulti aliquando sapite: & tamen oratur ut sapientiam habeamus, ubi dicitur: Si quis autem uestrûm indiget sapientia postulet à deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Iubetur ut habeamus cõtinentiam, ubi dicitur: Cum scirem quia nemo potest esse cõtinens, nisi deus det, & hoc ipsum erat sapientę scire, cuius esset hoc donum, adij dominũ & deprecatus sum illum. Postremo ne nimiũ longum sit cuncta percurrere, iubet̃ ut non faciamus malũ, ubi dicitur: Declina à malo: & tamen orat̃ ut non faciamus malũ, ubi dicit̃: Oramus aũt ad dominũ ne quid faciatis mali. Iubemur ut faciamus bonũ, ubi dicitur: Declina à malo & fac bonũ: & tamen oratur, ut faciamus bonũ, ubi dicit̃: Non cessamus pro uobis orantes & postulantes: atq; inter cętera quę illis orat dicit, ut ambuletis digne deo in omne beneplacitũ, in omni opere & sermone bono. Sicut ergo agnoscimus uoluntatẽ cum hęc præcipiunt̃, sic & ipse agnoscat gratiã cum petunt̃. Misimus reuerentię tuæ librũ quem dederũt religiosi & honesti adolescentes serui dei, quorũ etiam nomina nõ tacemus, nam Thimasius & Iacobus uocant̃: qui, sicut audimus, & etiam nosse dignaris, ipsius Pelagij exhortatione spem quã habebant in seculo reliquerunt, & nunc continentes deo seruiunt. Qui cum errore eodem aliquando per qualemcunq; operã nostram domino inspirante caruissent, pertulerũt eundẽ librum, Pelagij esse dicentes, & ut ei responderet̃ impendiò rogauerũt. Factũ est ad eosdẽ dum rescripta est ipsa responsio, agẽtes gratias rescripserũt: utrunq; misimus, et cui responsum, & quod responsum est. Et ne nimium essemus onerosi, signa fecimus his locis, ubi petimus inspicere nõ graueris, quẽadmodũ sibi obiecta quęstione quod gratiã dei negaret, ita respondit, ut eam esse non diceret, nisi naturã in qua nos condidit deus. Si aũt hunc esse suũ librũ negat, aut eadem in libro loca, non contẽdimus, anathematizet illa, et eam cõfiteatur apertissime gratiã quã doctrina Christiana demonstrat, & prędicat esse propriam Christianorũ, quæ non est natura, sed qua saluatur. Quæ natura non auribus doctrina sonante uel aliquo adiumento uisibili fouet̃, sicut plantatur quodammodo & irrigatur extrinsecus, sed subministratione spiritus, & occulta misericordia, sicut ille facit qui dat incrementum deus. Si enim quadam nõ improbanda ratione dicitur gratia dei qua creati sumus, ut nonnihil essemus, nec ita essenus aliud, aut cadauer quod non uiuit, aut arbor quæ non sentit, aut pecus quod non intelligit, sed homines, qui ut essemus, & uiue-

remus, & ſentiremus, & intelligeremus, & de hoc tantum beneficio creatori noſtro gratias agere ualeamus: unde & meritò gratia iſta dici poteſt, quia non præcedentium aliquorū operum meritis, ſed gratuita bonitate dei donata eſt: alia eſt tamen qua prædeſtinati uocamur, iuſtificamur, glorificamur, ut dicere poſſimus, ſi deus pro nobis, quis contra nos? qui filio ſuo proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. De hac gratia quęſtio uertebatur, quando ab his quos Pelagius grauiter offendebat atque turbabat, dicebatur ei quod eam ſuis diſputationibus oppugnaret, quibus aſſereret, non ſolum ad facienda, uerumetiam ad perficienda mandata diuina per liberum arbitrium ſibi humanam ſufficere naturam. Hanc Apoſtolica doctrina gratiam non immeritò iſto nomine appellat, qua ſaluamur, & iuſtificamur ex fide Chriſti: de hac ſcriptum eſt, Non irritam facio gratiam dei, nam ſi per legem iuſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. De hac ſcriptū eſt: Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini à gratia excidiſtis. De hac ſcritum eſt: Si aūt gratia iam nō ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia. De hac ſcriptum eſt: Ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam: ei autem qui operatur merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Et multa alia quæ melius potes ipſe meminiſſe & intelligere prudentius & illuſtrius prædicare. Illam uero gratiam qua creati ſumus homines, etiam ſi illam appellandam non immeritò intelligimus, mirum eſt tamen, ſi ita appellatam in ullius legitimis propheticis, euangelicis, apoſtolicisq́ literis legimus. Cum itaq; de hac gratia à Chriſtianis fidelibus catholicisq́ nouiſſima illi obijceret quęſtio, ut eam oppugnare deſineret, quid eſt quod cū hęc ſibi in libro ſuo, uelut aduerſante perſona, idem ipſe obieciſſet, ut ſe reſpondendo purgaret, nihil aliud reſpondit, niſi naturam creati hominis referre gratiā creatoris, atq; ſe ita dicere ſine peccato impleri poſſe iuſtitiam per lib. arb. cum adiutorio diuinæ gratiæ, quod deus hoc dederit homini ipſa poſſibilitate naturę. Cui meritò reſpondetur: Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Non enim ſi non moreretur propter delicta noſtra, & reſurgeret propter iuſtificationē noſtram, nec aſcendiſſet in altum, & captiuans captiuitatē daret dona hominibus, iſta naturę poſſibilitas quā defendit, non eſſet in hominibus. An fortè dei mandatū deerat, & ideo Chriſtus mortuus eſt? Imò etiā & hoc erat ſanctū & iuſtū & bonum. Iam dictum fuerat, non concupiſces: iam dictum fuerat, diliges proximum tuū ſicut teipſum. In quo ſermone apoſtolus omnem legem dicit impleri. Et quoniā niſi diligat deum, nemo diligit ſeipſum, ideoq; dominus in his duobus pręceptis totā legem dixit prophetasq́ impleri. Quæ duo præcepta iam erant hominibus diuinitus data, at æternū pręmium iuſtitiæ promiſſum nondum erat. Hoc ipſe non dicit, qui in ſuis literis poſuit, etiā in ueteri teſtamento regnū cœlorū eſſe promiſſum. Si ergo ad faciendā perficiendamq́ iuſtitiā iam erat naturę poſſibilitas per lib. arbit. iam erat legis dei ſanctū, iuſtum, benignumq́ mandatū, iam erat promiſſum pręmium ſempiternum. Ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Ergo neq; per legem iuſtitia, neq; per naturæ poſſibilitatem, ſed ex fide ac dono dei per Ieſum Chriſtum dominū noſtrum unum mediatorem dei & hominum. Ex quo enim per unū hominē peccatum intrauit in mundum, & per peccatū mors, & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerūt, proculdubio à corpore mortis huius, ubi lex alia repugnat legi mētis, neminē liberauit aut liberat ſuę poſſibilitas naturę, quę perdita redēptore indiget, ſauciata ſaluatore, ſed gratia dei per fidē unius hominis mediatoris dei & hominū, hominis Ieſu Chriſti, qui et deus cū eſſet, hominē fecit, & manens deus, homo factus, refecit ipſe quod fecit. Puto aūt quod nō lateat fides Chriſti, quę poſtea in reuelationē uenit in occultis fuiſſe temporibus patrū noſtrorū, per quā tamen etiā ipſa dei gratia liberati ſunt, quicūq; omnibus generis hu-

mami tēporibus liberari potuerūt occulto dei iudicio, nō tamen uituperabili. Vnde dicit apostolus: Habentes aūt eundem spiritū fidei, utiq; eundē quē & illi secundū quod scriptū est, Credidi propter quod locutus sū, & nos credimus, propter quod & loquimur. Inde est quod ait ipse mediator: Abraham cōcupiuit uidere diē meū, uidit & gauisus est. Inde prolato sacramēto Melchisedech mensæ dominicæ, nouit ęternū eius sacerdotiū figurare. Iam uero data in literis lege quam dicit apostolus subintrasse, ut abundaret delictum, & de qua dicit, si ex lege hæreditas, iam non ex promissione, Abrahæ antè per repromissionem donauit deus. Quid igitur lex? transgressionis gratia posita est, donec ueniret semen cui promissum est, dispositum per angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non est, deus autem unus est. Lex ergo aduersus promissa dei? Absit. Si enim data esset lex quæ posset iustificare, omnino ex lege esset iustitia: sed conclusit, scriptura dicente, omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Nónne satis ostenditur hoc actum esse per legem, ut peccatum cognosceretur & præuaricatione augeretur? Vbi enim lex non est, nec præuaricatio: & sic aduersus uictoriam peccati ad diuinam gratiam quæ in promissionibus est, cōfugeretur, atq; ita lex non esset aduersus promissa dei, quia ideo per illam fit cognitio peccati, & ex præuaricatione legis abundantia peccati, ut ad liberationem quęrantur promissiones dei, quod est gratia dei, & incipiat esse in homine iustitia, non sua, sed dei, hoc est, data dono dei. Quam etiam nunc quidam sicut & tunc de Iudæis dictum est, ignorantes dei iustitiam, & suam uolentes constituere, iustitię dei non sunt subiecti: per legem quippe & illi iustificari se arbitrantur, sufficiente sibi ad eandem custodiendam libero arbitrio, hoc est, iustitia sua, prolata ex natura humana, non donata ex gratia diuina, propter quod iustitia dei dicitur. Vnde scriptum est: Per legem enim cognitio peccati. Nunc autē sine lege iustitia dei manifestata est, testificata per legem & prophetas. Cum dicit manifestata est, ostendit quia & tunc erat, sed tanquā illa pluuia quā Gedeon impetrauit, tunc uelut in uellere occulta, nunc aūt uelut in area manifesta. Cum ergo lex sine gratia, non mors peccati potuisset esse, sed uirtus: sic enim dictum est: Aculeus mortis peccatum, uirtus autem peccati lex: sicut confugiunt multi à facie repugnantis peccati ad gratiam uelut in aream nunc patentem, ita pauci ad eam confugiebant, uelut in uellere tunc latentem. Hæc uero temporum distributio refertur ad altitudinem diuitiarum sapientiæ, & scientiæ dei, de qua dictū est: Quàm inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles uię eius. Quapropter si ante tempus legis, & tempore ipso legis iustos patres ex fide uiuētes, non possibilitas naturæ infirmę & indignæ ac uitiatæ, & sub peccato uenūdatæ, sed dei gratia per fidē iustificabat, & nunc eadē in apertū iam ueniens reuelata iustificat. Anathemathizet ergo Pelagius scripta sua, ubi contra eam, etsi non per contumaciam, tamen ignorantiam disputat, possibilitatem defendendo naturæ, ad uincenda peccata & implenda mandata: aut si ea sua esse negat, aut scriptis suis, aut inimicis suis dicit immissa quæ sua esse negat, anathemathizet ea & damnet paterna exhortatione & autoritate sanctimonię tuę. Si ergo uult, onerosum sibi & perniciosum discat ecclesię scandalū auferre, quod scandalū auditores & in peruersum dilectores eius usquequaq; spargere nō quiescūt. Si enim cognouerint eundē librū quem illius uel putant esse, uel norūt episcoporū catholicorū autoritate & maxime sanctitatis tuę quā apud eū esse maioris pōderis minime dubitamus, ab eodē esse ipso anathematizatū atq; damnatū, nō eos ulterius ęstimamus ausuros loquēdo contra gratiā dei quę reuelata est per passionē & resurrectionē Christi, nec pectora fidelia & simpliciter Christiana turbare, sed potius adiuuāte misericordia dei certātibus nobiscū pietate & charitate flagrantibus etiā orationibus tuis, non solū ut in ęternū beati, uerumetiam iusti & sancti sint, non in sua uirtute, sed in eadem gratia confisuros:

unde & ad ipſum ſcriptam ab uno homine epiſtolam, ad quem per quendã orientalem diaconum, ciuem autem Hiponienſem, tanquã purgationis fieri quædã ſcripta tranſmiſit, tuæ beatitudini potius credidimus dirigenda, melius iudicantes, & petentes ut eam ei mittere ipſe digneris, ſic enim eam legere potius non dedignabitur, magis in illa eum qui miſit, quàm qui ſcripſit attendens. Illud uero quod dicũt poſſe hominem eſſe ſine peccato, & mandata dei facile cuſtodire ſi uelit, quamuis cum hoc per adiutorium dei gratiæ, quæ tamen per incarnationem unigeniti eius reuelata atq; donata eſt, dicitur, tolerabilius dici uideatur: tamen quoniã meritò quæri poteſt, ubi & quando per eandem gratiam id efficiatur in nobis, ut ſine illo prorſus peccato ſimus, utrum in hac uita quando caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, an uero in illa, cũ fiet ſermo qui ſcriptus eſt, ubi eſt mors uictoria tua? ubi eſt mors aculeus tuus? aculeus enim mortis peccatum eſt, diligentius pertractandum, propter alios quoſdam qui inique ſenſerunt, atq; in ſuis literis memoriæ mandauerũt, etiam in hac uita eſſe poſſe hominem ſine peccato, non ab initio natiuitatis ſuæ, ſed conuerſione à peccatis ad iuſtitiam, & à uia reproba ad bonam uitam. Sic enim intellexerunt quod de Zacharia & Heliſabeth ſcriptum eſt, ambulaſſe eos in omnibus iuſtificationibus dei ſine querela. Hoc quod dictum eſt ſine querela, ſine peccato dictum acceperunt, non quidem negantes, imò etiam quod aliĳs locis in literis eorum inuenitur, pie cõfitentes adiutoriũ gratię domini noſtri non per naturalem ſpiritum hominis, ſed per principalẽ ſpiritum dei. Qui parum uidentur cõſideraſſe ipſum Zachariam fuiſſe etiam ſacerdotem. Omnes autem tunc ſacerdotes neceſſe habebant ex lege dei primitus pro peccatis ſuis offerre ſacrificium, deinde pro populo. Sicut ergo nunc per orationis ſacrificium cõuincimur non eſſe ſine peccato, quoniam iuſſi ſumus dicere, Dimitte nobis debita noſtra: ita & tunc per ſacrificia uictimarum animalium conuincebantur ſacerdotes ſine peccato non eſſe, qui pro ſuis peccatis iubebantur offerre. Quod ſi res ita ſe habet, ut per gratiam ſaluatoris proficiamus quidem in hac uita deficiente cupiditate, charitate creſcente, perficiamur autem in illa uita cupiditate extincta, charitate completa, profecto illud quod ſcriptum eſt, Qui natus eſt ex deo non peccat, ſecundum illam charitatem dictum eſt, quæ ſola non peccat: ad natiuitatem quippe quæ ex deo eſt, augenda & perficienda charitas pertinet, non ea quæ minuenda eſt & conſumenda cupiditas, quę tamen quandiu eſt in membris noſtris, lege quadã ſua repugnat legi mentis: ſed natus ex deo, nec obediens deſiderĳs eius, nec exhibens membra ſua arma iniquitatatis, peccato poteſt dicere, Iam non ego operor illud, ſed id quod habitat in me peccatum. Sed quomodo ſe habeat iſta quæſtio, quia etſi non inuenitur homo in hac uita ſine peccato, id tamen dicitur poſſe fieri per adiutorium gratiæ & ſpiritus dei, quod ut fiat conandũ atq; poſcendũ eſt. Tolerabiliter in hoc quiſq; fallit, nec diabolica impietas, ſed error humanus eſt elaboranda & optanda affirmare, etiã ſi quod affirmat, non poſſit oſtendere. Id enim credit fieri poſſe, quod certe laudabile eſt uelle. Nobis autem ſufficit quod nullus in eccleſia dei fidelium reperitur in quolibet profectu excellenti atq; iuſtitia, qui audeat dicere ſibi non neceſſariam precationem orationis dominicæ, dimitte nobis debita noſtra, & dicat ſe non habere peccatum, ne ſeipſum decipiat, & in eo ueritas non ſit, quamuis iam ſine querela uiuat. Non enim qualeſcunq;, etiam tentationes humanæ, ſed graue peccatum eſt quod in querelam uenit. Det ueniam tua ſanctitas, ſi prolixiorem epiſtolam fortaſſis quàm uelles tuæ miſimus ſanctitati. Non enim riuulum noſtrum tuo largo fonti augendo refundimus, uerumetiam noſter, licet exiguus, ex eodem quo etiã tuus abundans emanat capite fluentorum: hoc aperte probare uoluimus tuis reſcriptis de communi participatione unius gratię conſolari.

Reſcri-

RESCRIPTVM INNOCENTII PAPAE

DE PELAGIO HAERETICO.

INNOCENTIVS Aurelio, Alipio, Augustino, Euodio, Possidio Episcopis salutem. Fraternitatis uestræ literas plenas fidei totoq; religionis catholicæ uigore firmatas, à uobis missas & cõcilijs uestris per fratrem & coëpiscopũ nostrũ Iulium, pergrato suscepimus animo, quod earum tenor omnisq; contexio in cõsideratione quotidianæ gratiæ dei, & in eorum correctione qui contrà sentiunt, integra ratione consistit, & ut illis omnem tollere possit errorẽ, & idoneo dato quouis nostræ legis exemplo, quem sequi debeant dignum possit præbere doctorem. Sed de his ut arbitror iam satis suprà diximus. Sed subinde contra eos subuenit, & suppeditat quod dicatur, nec potest aliquando deesse quod uincat, cum tam miserũ impiumq; sit quod nostrę uirtute fidei & ipsa plenius ueritate uincatur. Qui enim omnem uitæ spem respuit atq; cõtempsit, inimica damnabiliq; cor suum disputatione confundens, cum credit nihil esse quod à deo accipiat, nec aliquid superesse quod petat ad sanandũ: sed qui sibi hoc abstulit, ulterius quid reliquit? Si ergo sunt aliqui, quos in sui defensionẽ peruersitas tanta defixit, qui huic se dogmati dedant atq; cõiungant, sperantes hoc ad catholicam pertinere doctrinam, quod abhorrens longius & penitus approbatur aduersum, infecti illorũ & monitis & uerbis ut haberentur inducti, quatenus ad rectum uitæ tramitem redeant, festinabunt, ne diutius mentem obsidens, uelut pestis eorum sensibus error inuadat. Nam si Pelagius quocunq; restitit loco, eorũ animos qui facile uel simpliciter crederẽt, disputandi hac affirmatione decepit, seu hic illi in urbe sunt, quod nescientes nec manifestare possumus, nec negare cum & si sunt lateant, nec aliquando audeant uel illum prædicantem ista defendere, uel talia aliquo nostrorũ præsente iactare, & in tanta populi multitudine deprehendi aliquis facile nec alicubi possit agnosci, siue in quouis terrarum loco degant dei nostri misericordia gratiaq; credimus quod facile corrigantur, audita eius damnatione qui fuerit pertinax, & resistens huius dogmatis autor inuentus, non interest, ubi isti fuerint, dum ubicunq; inueniri potuerint, sunt sanandi: nobis tamen nec suaderi potest eum esse purgatum, quamuis ad nos à nescio quibus laicis sint gesta perlata, quibus ille & auditum se crederet, & absolutum. Quæ utrum uera sint dubitamus, quod sub nulla illius concilij executione uenerũt, nec eorum aliquas accepimus de hac re literas, apud quos istius rei pręstitit causas. Quod si de sua ille potuisset purgatione cõfidere, hoc magis credimus quod egisset, quod multo uerius esse poterat, ut illos cogeret epistolis suis qui dijudicauerant iudicare: uerum cum sint aliqua in ipsis posita gestis quæ obiecta partim mussitando ille suppressit, partim multa in se uerba retorquendo tota obscuritate cõfudit, aliqua magis falsis argumentis, quàm uera ratione ut ad tempus uidere poterat, purgauit, alia negando, alia falsa interpretatione uertendo. Sed utinam, quod magis optandũ est, etiam ille se ad ueram catholicæ fidei uiam ab illo sui tramitis errore conuertat, ut cupiat uelitq; purgari, considerans quotidianam dei gratiam adiutoriumq; cognoscens, ut uideatur uerum, & approbetur ab omnibus manifesta ratione correctus, non gestorum iudicio, sed ad catholicam fidem corde conuerso. Vnde nõ possum illorum nec approbare nec culpare iudicium, cum nesciamus utrum uera sint gesta, aut si uera sunt, illum subterfugisse cõstet magis quàm se in tota uirtute purgasse. Qui si confidit, nouitq; non omni dignũ esse indignatione quod dicat, aut iam hoc totum se refutasse quod dixerat, non à nobis accersiri, sed ipse debet potius festinare, ut possit absolui. Nam si adhuc taliter sentit, quãdo se nostro iudicio quibusuis acceptis literis cum sciat damnandũ se esse cõmittet? Quod si accersendus esset ab

his melius fieret qui magis proximi & non longo terrarū spatio uidentur esse disiuncti. Sed non deerit cura si medicinę præbeat ille materiā. Potest enim damnare quę senserat, ac datis literis erroris sui, ut regressum ad nos decet ueniam postulare fratres charissimi. Librū sanè qui eius esse dicebatur, nobis à uestra charitate transmissum euoluimus, in quo multa blasphema erãt, nihil quod placeret, nihil quod penitus non displiceret, à quouis damnandum atq; calcandum, cuius similia nisi qui ista scripserat, nemo alter in mentem reciperet atq; sentiret. Nam hoc loco de lege latius disputare uelut coram posito repugnantiq; Pelagio, necessariū esse non duximus, cum uobiscum totam rem scientibus, pariq; nobiscum assensione gaudentibus, colloquamur. Tunc enim melius hæc exempla ponuntur, quando cum his quos harum constat rerum prudentes esse tractamus. Nam de naturæ possibilitate, ac de libero arbitrio, & de omni dei gratia, & quotidiana gratia, cui non sit recte sentienti uberrimū disputare? Anathematizet ergo ista quæ sensit, ut illi qui eius sermonibus fuerant præceptisq; collapsi, quid tandem habeat fides uera cognoscant. Facilius enim reuocari poterunt, cum ista à suo senserint autore damnari. Quod si ille pertinaci in hac uoluerit impietate persistere, est agendū quatenus uel his possit subueniri, quos non suus sed huius magis error induxit, ne & illis hæc medicina pereat, cuius iste talem non admittit, nec postulat curam. Deus uos custodiat incolumes fratres charissimi. Data VI. Calend. Februarij.

COELESTINI PAPAE DECRETA.

DILECTISSIMIS fratribus Venerio, Marino, Leontio, Auxonio, Archadio, Sillucio, & cæteris Galliarum episcopis Cœlestinus. Apostolici uerba præcepti sunt, apud Iudæos atque gentiles sine offensione nos esse debere: hoc quisquis Christianus est, tota animi uirtute custodit. Quod cum ita sit, nō parū periculi illi manere poterit ante dominum, qui hoc detrectat etiam fidelibus exhibere. Nam qualiter nos qui neminem perire uolumus, ista contristent quæ autoribus Christianis percellunt animos Christianos; dominicus in euangelio sermo testatur: ait enim ipse saluator, quod expediat scandalizanti unum de pusillis, in maris profundum demergi. Ideo quę sit iam eius pœna quæramus, cui tale supplicium legimus expedire.

1 Filij nostri præsentes Prosper & Hilarius, quorum circa dominum nostrum solicitudo laudanda est, tantum nescio quibus presbyteris, illic licere qui dissensioni ecclesiarum studeant, sunt apud nos prosecuti, ut indisciplinatas quęstiones uocantes in medium, pertinaciter eos dicant prædicare aduersantia ueritati. Sed uestræ dilectioni iustius imputamus, quando illi supra uos habent copiam disputandi. Legimus super magistrū non esse discipulum, hoc est, non sibi debere quenquam ad iniuriam doctorū uendicare doctrinam. Nam & hos ipsos à deo nostro positos nouimus ad docendum, cum sit docente apostolo eis tertius locus intra ecclesiam deputandus. Quid illic speciei est ubi magistris tacentibus hi loquuntur? qui, si ita est, eorū discipuli non fuerunt. Timeo ne conniuere sit hoc tacere: timeo ne magis ipsi loquantur qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspicione taciturnitas, quia occurreret ueritas, si falsitas displiceret. Meritò nãque causa nos respicit, si silentio faueamus errori. Ergo corripiantur huiusmodi, non sit his liberum habere pro uoluntate sermonem: desinat si ita res sunt incessere nouitas uetustatem, desinat ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Conantur sæpe naufragio emergere, quos intra portum stantes statio facit fida securos. Fida quippe est omnium statio, quorum perfectis gressibus uestigia non mouentur.

tur. Recurrerunt ad apostolicã prædicti sedem, hæc ipsa nobis quæ tentat perturbatio conquerentes. Habete fratres charissimi pro catholicę plebis pace tractatum. Sciant se, si tamẽ censeant presbyterij dignitate, uobis esse subiectos. Sciant omnes qui male docent, quod sibi discere magis ac magis cõpetat quàm docere. Nam quid in ecclesijs uos agitis, si illi summam teneant prædicandi? Nisi fortè illud obsistat quod non autoritate, non adhuc ratione colligitur, ut aliqui è fratrum numero nuper de laicorum consortio in collegium nostrum fortassis admissi, nesciant quid sibi debeant uendicare. Super his multa iam dicta sunt eo tempore quo ad fratris tuendi dedimus scripta responsum, nunc tamen repetentes sæpius admonemus, uetentur huiusmodi qui laborant per terras aliud quàm ille noster iussit agricola seminare. Nec tamen mirari possumus, si hæc erga uiuentes hi nunc tentare audent, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare.

2 Augustinum sanctæ recordationis uirum, quem pro uita sua atq; meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistrę suspicionis saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam antè à meis semper prędecessoribus haberet. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubiq; cunctis & amori fuerit & honori; unde resistatur talibus quos male crescere uidemus: nefas est hæc pati religiosas animas, quarum afflictione, quia membra nostra sunt, nos quoq; conuenit macerari: quamuis maneat hos beatitudo promissa, quicunq; probant persecutionem propter iustitiam sustinere, quibus quid promittat dominus in futurum sequens sermo declarat. Non est agentium causa solarum, uniuersalis ecclesia quacunque nouitate pulsatur. Intelligamus hæc ipsa uobis quæ nobis non placent displicere. Quod ita demum probare poterimus, si imposito improbis silẽtio de tali re impostorum querela cessabit. Dominus incolumes uos custodiat fratres charissimi.

3 Quia nonnulli catholico nomine gloriantur, in damnatis hęreticorum sensibus seu prauitate siue imperitia demorantes, pijssimis disputationibus obuiare præsumunt. Et cum Pelagium atq; Cœlestium anathematizare non dubitent, magistris tamen uestris tanquam necessarium modum excesserint obloquuntur, eaq; tantummodo sequi & probare profitentur, quæ sacratissima beati Apostoli sedes contra inimicos gratiæ dei per ministeriũ præsulum suorum sanxit & docuit. Necessarium igitur fuerit diligenter inquirere quid rectores Romanæ ecclesiæ de hæresi quæ eorum temporibus exorta fuerat iudicauerint, & contra nocentissimos liberi arbitrij defensores, quid de gratia dei sentiendũ esse censuerint, ita ut etiam Aphricanorum conciliorum quasdam sententias iungeremus, quas utiq; suas fecerunt apostolici antistites cum probarunt. Vt ergo plenius qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones sanctorum patrum compendioso manifestemus indiculo. Quod si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum autoritatũ breuitate pendere, nullamq; sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat & dicat:

4 In præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia dei miserentis erexerit, pronunciante beatæ memoriæ Innocentio, atq; dicente in epistola ad Carthaginense concilium. Liberum enim arbitrium ille perpessus dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in præuaricationis profunda demersus est, & nihil quemadmodum exinde resurgere posset inuenit, suaq; in æternum libertate deceptus huius ruina latuisset oppressis, nisi eum postea Christi per suam gratiam releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem omne præteriti peccati uitium sui baptismatis lauacro purgauit.

5 Neminem eſſe per ſemetipſum bonum, niſi participationem ſui ille donet qui ſolus eſt bonus. Quod in eiſdem ſcriptis eiuſdem pontificis ſententia proteſtatur, dicens: Nunquid nos de eorũ poſt hæc rectũ mentibus æſtimemus, qui ſibi ſe putant deberi quod boni ſunt, nec illum cōſiderant, cuius quotidie gratiã conſequuntur, qui ſine illo tantum ſe aſſequi poſſe confidunt?

6 Neminem etiam baptiſmatis gratia renouatum idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad euincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adiutorium dei perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit: quod eiuſdem antiſtitis in eiſdem paginis doctrina confirmat dicens: Nam quamuis hominem redimeret à pręteritis ille peccatis, tamen ſciens iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quemadmodum poſſet illum & poſt iſta corrigere, multa ſeruauit, quotidiana pręſtans illi remedia, quibus niſi freti confiſiq; nitamur, nullatenus humanos uincere poterimus errores. Neceſſe eſt enim, ut quo auxiliante uincimus, eo iterum non adiuuante uincamur.

7 Quod nemo niſi per gratiam libero bene utatur arbitrio. Idem magiſter in epiſtola ad Mileuitanum concilium data prædicat dicens: Aduerte tandem ô prauiſſimarum mentium peruerſa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipſa decepit, ut dum indulgentius frenis eius utitur, in præuaricationem præſumptionis incederet, nec ex hac potuit erui, niſi ei prouidentia regenerationis ſtatum priſtinæ libertatis Chriſti domini reformaſſet aduentus.

8 Quod omnia ſtudia & omnia opera ac merita ſanctorum ad dei gratiam laudemq; referenda ſunt, quia nemo aliunde ei placet, niſi ex eo quod ipſe donauerit. In quam nos ſententiã dirigit beatæ recordationis papæ Zozimi regularis autoritas, cum ſcribens ad totius orbis epiſcopos ait: Nos autem inſtinctu dei (omnia enim bona ad autorem ſuum referenda ſunt unde naſcuntur) ad fratrum & coëpiſcoporum noſtrorum conſcientiam uniuerſa retulimus. Nunc autem ſermonem ſynceriſſimæ ueritatis luce radiantem tanto Aphri epiſcopi honore uenerati ſunt, ita ut ad eundem uirum reſcriberent. Illud uero quod in literis quas ad uniuerſas prouincias curaſti eſſe mittẽdas poſuiſti dicens, Nos tamẽ inſtinctu dei, &c. ſic accepimus dictum, ut illos qui contra dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, diſtricto gladio ueritatis uelut curſim tranſiens amputares. Quid enim tam libero feciſtis arbitrio, quàm quod uniuerſa in noſtræ humilitatis conſcientiam retuliſtis? & tamẽ inſtinctu dei factum eſſe fideliter ſapienterq; uidiſtis, ueraciter fideliterq; ut dixiſtis, ideo utiq; quia præparatur uoluntas à domino, & ut boni aliquid agant paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda fidelium. Quotquot enim ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei, ut nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium, & in bonis quibuſq; uoluntatis humanæ ſingulis moribus magis illius ualere non dubitemus auxilium.

9 Quod ita deus in cordibus hominum, atq; in ipſo libero operetur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſq; motus bonæ uoluntatis ex deo ſit, quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Ad hanc enim nos profeſſionem idem doctor inſtituit, qui cum ad totius orbis epiſcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loquerẽt, Quod ergo tempus, ait, interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, cauſis, cogitationibus, motibus, adiutor & protector orandus eſt: ſuperbum eſt enim ut quicquã ſibi humana natura præſumat, clamante Apoſtolo: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed contra principes & poteſtates aëris huius, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et ſicut ipſe iterum dicit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Et iterum: Gratia dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me uacua non fuit, ſed plus illis omnibus

nibus laboraui, non ego autem, ſed gratia dei mecum.

10 Illud etiam quod intra Carthaginenſis ſynodi decreta conſtitutum eſt, quaſi proprium Apoſtolicæ ſedis amplectimur, quod ſcilicet tertio capitulo definitũ eſt, ut quicunq; dixerit gratiam dei qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum ualere quæ iam commiſſa ſunt, non etiam ad adiutorium ut non committantur, anathema ſit. Et iterum quarto capitulo ait, ut ſi quis dixerit gratiam dei per Ieſum Chriſtum, propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipſam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere, & quid uitare debeamus, non autem per illam nobis præſtari, ut quid faciendum cognouimus etiam facere diligamus atq; ualeamus, anathema ſit. Cum enim dicat Apoſtolus, ſcientia inflat, charitas uero ædificat, ualde impium eſt ut credamus ad eam quæ inflat nos habere gratiam Chriſti, & ad eam quæ ædificat non habere, cum ſit utrunq; donum dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante charitate ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de deo ſcriptum eſt, qui docet hominem ſcientiam: ita ſcriptum eſt etiam, charitas ex deo eſt. Item quinto capitulo, ut quiſquis dixerit ideo nobis gratiam iuſtificationis dari, ut quod facere per liberũ arbitrium iubemur, facilius poſſimus implere per gratiam, tanquam etſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamẽ poſſimus etiam ſine illa diuina implere mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, ubi non ait, ſine me difficilius poteſtis facere, ſed ait, ſine me nihil poteſtis facere.

11 Præter eas autem beatiſſimæ & apoſtolicæ ſedis inuiolabiles ſanctiones, quibus nos pijſſimi patres peſtiferæ nouitatis elatione deiecta, & bonæ uoluntatis exordia, & incrementa probabilium ſtudiorum, & in eis uſq; in finem perſeuerantiam, ad Chriſti gratiam referre docuerunt, obſecrationum quoq; ſacerdotalium ſacramenta reſpiciamus, quæ ab Apoſtolis tradita in toto mundo, atq; in communi eccleſia catholica uniformiter celebrantur, ut legem credendi, lex ſtatuat ſupplicandi. Cum enim ſanctarum plebium præſules mandata ſibimet legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum congemiſcente eccleſia poſtulant & precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatrę ab impietatis ſuæ liberentur erroribus, ut Iudæis ablato uelamine lux ueritatis appareat, ut hæretici catholicæ fidei perceptione reſipiſcant, ut ſchiſmatici ſpiritum rediuiuæ charitatis accipiant, ut lapſis pœnitentiæ remedium conferatur, ut denique cathecuminis ad regenerationis ſacramenta productis, cœleſtis aula miſericordię reſeretur. Hęc autem non perfunctorie, neq; inaniter à domino peti, rerum ipſarum monſtrat effectus: quandoquidem ex omni eorum genere pluri mos deus dignatur attrahere, quos erutos de poteſtate tenebrarum transferat in regnum filij charitatis ſuæ, & ex uaſis iræ faciat uaſa miſericordiæ: quod adeò totum diuini operis eſſe ſentitur, ut hæc efficiente deo, gratiarum ſemper actio lauſq; confeſſio, pro illuminatione talium uel correctione referatur.

12 Illud etiam quod circa baptizandos in uniuerſo mundo ſancta eccleſia uniformiter agit, non otioſo cõtemplamur intuitu, cum ſiue paruuli, ſiue iuuenes ad regenerationis ueniunt ſacramentum, non prius ad fontem uitæ adeunt quàm exorciſmis & exufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur, ut tunc uere appareat, quomodo princeps mundi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps uaſa eius diripiantur in poſſeſſionem tranſlata uictoris, qui captiuam ducit captiuitatem, & dat dona hominibus. His ergo eccleſiaſticis ex diuina ſumptis autoritate documentis, ita adiuuante domino confortati ſumus, ut omnium bonorum affectuum, atq; operum, & omnium ſtudiorum omniumq; uirtutum, quibus ab initio fidei ad deum tenditur, deum fatea-

mur autorem, & non dubitemus ab ipſius gratia omnia hominis merita præueniri, per quem ſit ut aliquid boni & uelle incipiamus & facere. Quo utiq; auxilio & munere dei non aufertur liberum arbitrium, ſed liberatur, ut de tenebroſo lucidum, de prauo rectum, de languido ſanum, de impudente ſit prouidum. Tanta enim erga omnes homines eſt bonitas dei, ut noſtra uelit eſſe merita quę ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt æterna præmia ſit donaturus: agit quippe in nobis ut quod uult & uelimus & agamus, nec otioſa in nobis eſſe patitur quæ exercenda non negligenda donauit, ut & nos cooperatores ſimus gratiæ dei: ac ſi quid in nobis ex noſtra uiderimus remiſſione langueſcere, ad illum ſolicite recurramus qui ſanat omnes languores noſtros, & redimit de interitu uitam noſtram, & cui quotidie dicimus, ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos à malo.

13 Profundiores uero difficilioresq; partes occurrentium quæſtionum quas latius pertractarunt qui hæreticis reſtiterunt, ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus aſtruere, quia ad confitendum gratiam dei, cuius operi ac dignationi penitus ſubtrahendum nõ eſt, ſatis ſufficere credimus quicquid ſecundum prædictas regulas Apoſtolicæ ſedis ſcripta docuerunt, ut prorſus non opinemur catholicum quod apparuerit præfixis ſententijs eſſe contrarium.

LEONIS PAPAE EPISTOLA PRIMA AD EVTICETEM CONSTANTINOPOLITANUM abbatem aduerſus Neſtorianam hæreſim.

Dilectiſſimo filio Euticeti presbytero Leo Epiſcopus.

AD NOTITIAM noſtram tuæ dilectionis Epiſtola retuliſti, quod Neſtoriana hæreſis quorundam rurſus ſtudijs pullularet. Solicitudinem tuam ex hac parte nobis placuiſſe reſcripſimus, quoniam index animi tui eſt ſermo quem ſumpſimus. Vnde non ambigimus autorem catholicæ fidei dominum tibi in omnibus affuturum. Nos autem cum plenius quorum hoc improbitate fiat, potuerimus agnoſcere, neceſſe eſt auxiliante domino prouidere, quatenus nefandum uirus dudumq; damnatũ, radicitus poſſit extingui. Deus te cuſtodiat incolumem dilectiſſime fili.

EPISTOLA SECVNDA LEONIS PAPAE AD THEODOSIVM AVGVSTVM, QVA EVticetem presbyterum immeritò ab Flauiano communione priuatum exiſtimat.

QVANTVM præſidij dominus Eccleſiæ ſuæ in fide ueſtræ clementiæ præpararit, his etiam literis quas ad me miſiſti oſtenditur, ut uobis non ſolum regium, ſed etiam ſacerdotalem animum ineſſe gaudeamus. Siquidem præter Imperiales & publicas curas, pijſſimam ſolicitudinem Chriſtianæ religionis habetis, ne ſcilicet in populo dei, aut ſchiſmata, aut hæreſes, aut ulla ſcandala conualeſcant: quia tunc eſt optimus regni ueſtri ſtatus, quando ſempiternæ & incommutabili trinitati unius deitatis confeſſione ſeruitur.

ſeruitur. Quid autē in Conſtantinopolitana Eccleſia perturbationis acciderit, quid ita fratrem & coëpiſcopum noſtrum Flauianum potuerit commouere, ut Euticen presbyterum communione priuaret, nondum potui euidenter cognoſcere. Quamuis enim prædictus presbyter ad ſedem apoſtolicam per libellum doloris ſui querimoniam miſerit, breuiter tamen aliqua prælibauit, aſſerens ſe Nicenæ ſynodi conſtituta ſeruantem, fruſtra in fidei diuerſitate culpatum. Euſebij autem Epiſcopi accuſatoris eius libellus, cuius exemplaria ad nos prædictus presbyter miſit, de obiectionis euidentia nihil habebat. Sed cum presbytero hæreſeos crimen intenderet, quem tamen noſtrum ſenſum arguerit, non euidenter expreſſit, quamuis & ipſe Epiſcopus Nicenæ ſynodi profiteatur in hac re ſe eſſe decretis: propter quod non habuimus, unde aliquid diceremus. Et quia cauſæ meritum fidei ratio & laudabilis ſolicitudo ueſtræ pietatis exegit, neceſſe eſt iam locum ſubreptionibus non patere, ſed prius de quibus eum æſtimat arguendum inſtrui nos oportet, ut poſſit de bene cognitis congrue iudicari. Ad prædictum autem epiſcopum dedi literas, quibus mihi diſplicere cognoſceret, quod ea quæ in tanta cauſa geſta fuerant etiam nimio ſilentio reticeret, cum ſtudere debuerit primitus nobis cuncta referare. Quem credimus, uel poſt admonitionem omnia ad noſtram notitiam relaturū, ut in lucem ductis his quæ adhuc uidentur occulta, id quod Euangelicæ & Apoſtolicæ doctrinæ conuenit, iudicetur. Data ad Calendas Martias, Aſterio & Protogene conſulibus.

EPISTOLA TERTIA LEONIS PAPAE AD FLAVIANVM CONSTANTINOPOlitanum Epiſcopum, ubi quærit, cur Eutices ab Eccleſia fuerit ſeparatus.

Dilectiſſimo fratri Flauiano, Leo Epiſcopus.

V M Chriſtianiſſimus & clementiſſimus Imperator ſanctæ & laudabilis fidei pro Eccleſię catholicę pace ſolicitus ad nos ſcripta tranſmiſerit, de his qui apud uos perturbationis ſtrepitum mouerant, miramur fraternitatem tuam, quicquid illud ſcandali fuerit, nobis ſilere potuiſſe, & non potius procuraſſe, ut primitus nos inſinuatio tuæ relationis inſtrueret, ne de rerum geſtarum poſſemus fide ambigere. Accepimus enim libellum Euticetis presbyteri, qui ſe queritur accuſante Euſebio epiſcopo immeritò cōmunione priuatum, maxime cum euocatum ſe affuiſſe teſtetur, nec ſui præſentiā denegaſſe, adeò ut in ipſo iudicio libellum appellationis ſuæ afferat obtuliſſe, nec tamen fuiſſe ſuſceptum: qua ratione compulſus ſit, ut conteſtatorios libellos in Conſtantinopolitana urbe proponeret. Quibus rebus intercedētibus, necdum agnoſcimus qua iuſtitia à cōmunione Eccleſiæ fuerit ſeparatus: ſed reſpicientes ad cauſam facti tui noſſe uolumus rationem, & uſqꝫ ad noſtram notitiam cuncta deferri. Quoniam nos qui ſacerdotum domini matura uolumus eſſe iudicia, nihil poſſumus incognitis rebus in cuiuſquam partis præiudicium definire, priuſquam uniuerſa quę geſta ſunt ueraciter audiamus. Sed ideo fraternitas tua per idoneam maxime aptamqꝫ perſonam, pleniſſima nobis relatione ſignificet, quid contra antiquam fidem nouitatis emerſerit, quid ſeueriori ſententia dignum fuerit uindicari. Nam & Eccleſiæ moderatio & religioſiſſimi principis fides multam nobis ſolicitu-

dinem Christianæ pacis indicunt, ut amputatis dissensionibus fides catholica inuiolata seruetur, & his qui praua defendunt ab errore reuocatis, nostra autoritate, quorum fides probata fuerit, muniantur. Nec aliqua poterit ex hac parte difficultas afferri, cum memoratus presbyter libello proprio sit professus, paratum se esse ad corrigendum, si quid in se inuentum fuerit, quod reprehensione sit dignum. Decet enim in talibus causis hoc maxime prouideri, ut sine strepitu concertationum, & charitas custodiatur, & ueritas defendatur frater charissime. Et ideo quia dilectio tua de tanta causa nos uidet necessariò esse solicitos, quamplenissime & lucide uniuersa nobis quod ante facere debuit, indicare festinet, ne inter assertiones partium aliqua ambiguitate fallamur, & dissensio quæ in suis initijs abolenda est, nutriatur, cum in corde nostro ea obseruantia deo inspirante permaneat, ne constitutiones uenerabilium patrum diuinitus roboratę, & ad soliditatem fidei pertinentes, praua cuiusquã interpretatione uiolentur. Deus te custodiat incolumem frater charissime.

FLAVIANI AD LEONEM PAPAM EPISTOLA, DE FRAVDVLENTA SVBTILITATE hæreticorum, & de blasphemijs Euticetis.

DOMINO beatissimo & deo amabili Leoni Flauianus in domino æternam salutem. Nulla res diaboli uenena compescit, nec continet mortiferas eius sagittas. Sursum enim atque deorsum peruolans quærit quos possit occidere, quos possit superare, quos possit deuorare. Propter quam rem uigilandũ est in orationibus, atq; id operandum est, ut fatuas inquisitiones euitare possimus. Decet autem sequi patres nostros, nec commutare definitionem eorum perpetuam, quorum secundum sacras scripturas didicimus regulam. Depositis ergo fletibus & lachrymis, quia summo clericus degens gradu inuasus est à fero dæmone, & non potui eum liberare, nec auferre de tali lupo, qui animam meam pro illo paratus eram ponere. Quomodo raptus sit, quomodo resiliuit à proposito diuino, & ad illum cucurrit qui perdere consueuit, præcepta patrum declinans & constituta eorum despiciens, iam incipio enarrare. Sunt enim quidam ueste sua oues significantes interius lupi raptores, quos ex fructibus eorum debemus agnoscere. Isti prima fronte uidentur esse de numero nostro, sed nõ sunt de numero nostro. Si enim de numero nostro essent, nobiscum mansissent. Quantam autem cœperint assumere impietatem, illud quod occultabatur in illis aperit, & dolus omnis fit omnibus manifestus. Inueniuntur autem infirmæ fidei homines, & qui diuinas lectiones nesciant, & secum eos in perditionem præcipitant dissipantes, & uituperantes patrum disciplinas, & reliquas sanctas scripturas ad suam perditionẽ, quos debemus præuidere, & à quibus multũ cauere, ne in malitia sua aliqui occupati concidant de sua firmitate. Exacuerunt enim linguã suam quasi serpentes, & uenenum in labijs habent quasi aspides. De his hæc Propheta clamauit. Talis nobis Eutices emersit quondam presbyter & archimandrites, qui quasi nostræ religionis sectam sapiebat, & hanc præferebat, Nestorij autem impietatem confirmabat, & succingebatur pro Nestorio militare in pugna, quæ contra Nestorium parabatur. Trecentorum autem decem & octo sanctorum patrum de fide expositionem factam, & sanctæ memoriæ Cyrilli epistolam scriptam ad Nestorium, uel ad similes eius quibus omnes assenserunt, tentauit euellere, antiquam

quam impij Valentini & Apollinaris reparans sectam, & non timuit præceptum ueri dei dicentis: Quicunque scandalizauerit unum de pusillis istis, expedit ei ut mola asinaria alligetur collo eius, & demergatur in profundum maris. Verecundiam autem omnem abiecit, & quam gerebat infidelitatis pellem excutiens, in sancta synodo asserebat instanter dicens: Dominum Iesum Christum non oportere confiteri de duabus naturis post humanam susceptionem, cum à nobis unius substantiæ, & unius personæ cognoscitur: neque carnem domini coëssentialem nobis subsistere tanquam ex nobis susceptam, & coadunatam dei uerbo secundum substantiam: sed dicebat uirginem quidem quæ eum genuit secundum carnem consubstantialem nobis esse, ipsum autem dominum nõ suscepisse ex ea carnem consubstantialem nobis, sed corpus domini non esse quidem corpus hominis, humanum uero corpus esse quod est ex uirgine. Sed ne multa dicens longam faciam epistolam, olim quicquid egerimus, misimus ad beatitudinẽ uestram: quibus literis docuimus, & presbyterio illum esse nudatum, quia sic captus est, & iussimus eum cum monasterijs nullam habere rationem, & exclusimus eum à cõmunione nostra, ut sanctitas uestra hoc cognoscens quod circa illum actum est, omnibus Episcopis sub beatitudine uestra degentibus manifestare dignetur illius impietatem, ne nescientes aliqui quid ille sentiret, quasi ad orthodoxum uel per literas, uel per aliquam coniunctionem loquantur.

EPISTOLA QVARTA LEONIS PAPAE AD FLAVIANVM CONSTANTInopolitanum Episcopum contra Euticetis hæresim.

LECTIS dilectionis tuæ literis quas miramur fuisse tam seras, & gestorum Episcopalium ordine recensito, tandem quid apud uos scandali contra integritatem fidei exortum fuisset, agnouimus, & quæ prius uidebantur occulta, nunc nobis referata patuerunt: quibus Eutices qui presbyterij nomine honorabilis uidebatur, multum imprudens, & nimis imperitus ostenditur, ut etiam de ipso dictum sit à propheta: Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quid autem iniquius quàm impia sapere, & sapientioribus doctioribusque non credere? Sed in hac insipientia cadunt, qui cum ad cognoscendam ueritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas uoces, nõ ad apostolicas literas, nec ad euangelicas autoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Sed ideo magistri erroris existunt, quia ueritatis discipuli non fuere. Quam enim eruditionem de sacris noui & ueteris testamenti paginis acquisiuit, qui nec ipsius quidem symboli initia comprehendit? & quod per totum mundum omnium regenerandorum uoce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur. Nesciens igitur quid deberet de uerbi dei incarnatione sentire, nec uolens ad promerendum intelligentiæ lumen in sanctarum scripturarum latitudine laborare, illam saltem cõmunem & indiscretam confessionem solicito apprehendisset auditu, qua fideliũ uniuersitas profitetur credere se in deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christũ filium eius unicum dominũ nostrũ, qui natus est de spiritu sancto ex Maria uirgine. Quibus tribus sententijs omnium ferè hæreticorũ machinæ destruuntur. Cum enim deus & omnipotens credit̃, & pater sempiternus, eidẽ filius demonstrat̃ in nullo à patre differẽs, quia de deo deus, de omnipotente omnipotens, de æterno natus est coæternus, non posterior tempore, non

inferior poteſtate, non diſſimilis gloria, non diuiſus eſſentia. Idem uero ſempiterni genitoris unigenitus ſempiternus natus eſt de ſpiritu ſancto & Maria uirgine. Quæ natiuitas temporalis illi natiuitati diuinæ & ſempiternæ nihil minuit, nihil contulit, ſed totam ſe reparando homini qui erat deceptus, impendit, ut mortem uinceret, & diabolum qui mortis habebat imperium, ſua uirtute deſtrueret. Non enim ſuperare poſſemus peccati & mortis autorem, niſi naturam noſtram ille ſuſciperet, & ſuam faceret, quem nec peccatum contaminare, nec mors potuit detinere. Conceptus quippe eſt de ſpiritu ſancto intra uterum matris uirginis, quæ ita illum ſalua uirginitate ædidit, quemadmodum ſalua uirginitate concepit. Sed ſi de hac Chriſtianæ fidei fonte puriſſimo ſyncerum intellectum haurire non poterat, quia ſplendorem perſpicuæ ueritatis obcæcatione ſibi propria tenebrarat, doctrinæ ſe Euangelicæ ſubdidiſſet, & dicenti Matthæo: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham: apoſtolicę quoq; prędicationis expetiſſet inſtructum, & legens in epiſtola ad Romanos: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti uocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium dei, quod antè promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem: ad propheticas paginas piam ſolicitudinem contuliſſet, & inueniſſet promiſſionem dei ad Abraham, dicentis: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Sed ne de huius ſeminis proprietate dubitaret, ſecutus fuiſſet Apoſtolum dicentem: Abrahæ dictę ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit in ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno: & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Eſaiæ quoq; prædicationem interiore apprehendiſſet auditu, dicentis: Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcum deus. Eiuſdemq; prophetæ fideliter uerba legiſſet: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, cuius poteſtas ſuper humerum eius, & uocabitur nomen eius magni conſilij angelus, admirabilis, conſiliarius, deus fortis, princeps pacis, pater futuri ſeculi. Nec fruſtratorie loquens, ita uerbum diceret carnem factum, ut ęditus utero uirginis Chriſtus haberet formam hominis, & non haberet materni corporis ueritatem. An fortè ideo putauit dominum noſtrum Ieſum non noſtræ eſſe naturæ, quia miſſus ad beatam Mariam angelus ait: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius dei: ut quia conceptus uirginis diuini fuit operis, nõ de natura concipientis fieret caro concepti? Sed non ita intelligenda eſt illa generatio ſingulariter mirabilis, & mirabiliter ſingularis, ut per nouitatem creationis proprietas remota ſit generis, fœcunditatem enim uirgini ſpiritus ſanctus dedit, ueritas autem corporis ſumpta de corpore eſt, & ædificante ſibi ſapientia domum uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, hoc eſt, in ea carne quam ſumpſit ex homine, & quam ſpiritu uitæ rationalis animauit. Salua igitur proprietate utriuſq; naturæ & in unam coëunte perſonam, ſuſcepta eſt à maieſtate humilitas, à uirtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad reſoluendum conditionis noſtræ debitum, natura inuiolabilis naturæ eſt unita paſſibili, ut quod noſtris remedijs congruebat, unus atque idem mediator dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus & mori poſſet ex uno, & mori non poſſet ex altero. In integra ergo ueri hominis perfectaq; natura uerus natus eſt deus totus in ſuis, totus in noſtris. Noſtra autem dicimus quæ in nobis ab initio creator condidit, & quæ reparanda ſuſcepit. Nam illa quæ deceptor intulit, & homo deceptus admiſit, nullum habuere in Saluatore ueſtigium. Nec quia communionem humanarum ſubijt infirmitatum, ideo noſtrorum fuit particeps delictorum. Aſſumpſit formam ſerui ſine ſorde peccati, humana augens, diuina non minuens. Quia exinanitio illa qua ſe inuiſibilis uiſibilem præbuit, & creator ac dominus omnium rerum unus uoluit eſſe mortalium, inclinatio fuit miſera-

miſerationis, non defectio poteſtatis. Proinde qui manens in forma dei fecit & hominem, idem in forma ſerui factus eſt homo. Tenet ergo ſine defectu proprietatẽ ſuam utraq; natura, & ſicut formam ſerui dei forma non adimit, ita forma dei ſerui formam non minuit. Nam quia gloriabatur diabolus hominẽ ſua fraude deceptum diuinis caruiſſe muneribus, & immortalitatis dote nudatum, duram mortis ſubijſſe ſententiã, ſeq; in malis ſuis quoddã de præuaricatoris conſortio inueniſſe ſolatiũ, deum quoq; iuſtitiæ exigente ratione erga hominẽ quem in tanto honore condiderat propriã mutaſſe ſententiã, opus fuit ſecreti diſpenſatione cõſilij, ut incõmutabilis deus (cuius uoluntas non poteſt ſua benignitate priuari) primã erga nos pietatis ſuæ diſpenſationẽ ſacramento occultiore cõpleret, & homo diabolicæ iniquitatis uerſutia actus, in culpa contra dei propoſitum non periret. Ingreditur ergo hæc mundi infima filius dei de cœleſti ſede deſcendẽs, & à paterna gloria nõ recedens, nouo ordine, noua natiuitate generatus. Nouo ordine, quia inuiſibilis in ſuis, uiſibilis factus eſt in noſtris. Incõprehenſibilis uoluit cõprehendi. Ante tempora manens, eſſe cœpit ex tempore. Vniuerſitatis dominus ſeruilẽ formã obumbrata maieſtatis ſuæ immenſitate ſuſcepit. Impaſſibilis deus nõ dedignatus eſt eſſe homo paſſibilis, & immortalis mortis legibus ſubiacere. Noua autẽ natiuitate generatus, quia inuiolata uirginitas concupiſcentiã neſciuit, carnis materiã miniſtrauit. Aſſumpta eſt igit̃ de matre domini natura nõ culpa, nec in domino Ieſu Chriſto ex utero uirginis genito, quia natiuitas eſt mirabilis, ideo noſtræ eſt naturę diſſimilis: qui enim uerus eſt deus, idẽ uerus eſt homo, & nullũ eſt in hac unitate mendaciũ, dum inuicẽ ſunt, & humilitas hominis, & altitudo deitatis. Sicut enim deus nõ mutatur miſeratione, ita homo nõ conſumitur dignitate. Egit enim utraq; forma cum alterius cõmunione quod propriũ eſt, uerbo ſcilicet operante quod uerbi eſt, & quod carnis eſt carne exequente. Vnũ horũ choruſcat miraculis, aliud ſuccumbit iniurijs: & ſicut uerbũ ab æqualitate paternæ gloriæ nõ receſſit, ita caro naturã noſtri generis nõ reliquit. Vnus enim idemq; eſt, quod ſæpe dicendũ eſt, uere dei filius, & uere hominis filius. Deus per id quod in principio erat uerbũ, & uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbũ: homo per id quod uerbũ caro factum eſt, & habitauit in nobis. Deus per id quod omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: homo per id quod factus eſt ex muliere, factus eſt ſub lege. Natiuitas carnis manifeſtatio eſt humanæ naturę. Partus uirginis diuinæ eſt uirtutis indicium. Infantia paruuli oſtendit̃ humilitate cunarũ. Magnitudo altiſſimi declaratur uocibus angelorũ. Similis eſt rudimentis hominũ, quem Herodes impius molitur occidere: ſed dominus eſt omniũ, quẽ magi gaudent ſuppliciter adorare. Iam cum ad præcurſoris ſui Ioannis baptiſmũ ueniret, nec lateret quod carnis uelamine tegeretur, uox patris de cœlo intonans, dixit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Quem itaq; ſicut hominem diabolica tentat aſtutia, eidem ſicut deo angelica famulantur officia. Eſurire, ſitire, laſſeſcere, atq; dormire euidẽter humanũ eſt. Sed & de quinq; panibus, quinq; millia hominũ ſatiare, & largiri Samaritanæ aquam uiuam cuius hauſtus bibenti præſtat ne ultra iam ſitiat, & ſupra dorſum maris plantis nõ ſubſidentibus ambulare, & elationes fluctuũ increpata tempeſtate conſternere, ſine ambiguitate diuinum eſt. Sicut ergo (ut multa prætaream) non eiuſdem naturę eſt flere miſerationis affectu amicum mortuum, & eundem remoto quatriduanæ aggere ſepulturæ ad uocis imperium excitare rediuiuum, aut in ligno pendere, & in noctem luce conuerſa omnia elementa tremefacere, aut clauis transfixum eſſe, & paradiſi portas fidei latronis aperire: ita nõ eiuſdem naturæ eſt dicere, Ego & pater unum ſumus: & dicere, pater maior me eſt. Quamuis enim in domino Ieſu Chriſto dei & hominis una perſona ſit, aliud tamẽ eſt unde contumelia, aliud unde cõmunis eſt gloria. De noſtro enim illi eſt minor

patre humanitas, de patre illi eſt æqualis cum patre diuinitas. Propter hanc unitatem perſonæ in utraq; natura intelligendam, & filius hominis legitur deſcendiſſe de cœlo, cum filius dei carnem de ea uirgine, de qua eſt natus, aſſumpſerit. Et rurſus filius dei crucifixus dicitur ac ſepultus, cum hæc non in diuinitate ipſa qua unigenitus conſempiternus & conſubſtantialis eſt patri, ſed in naturæ humanę ſit infirmitate perpeſſus. Vnde unigenitum filium dei crucifixum & ſepultum omnes etiam in ſymbolo confitemur, ſecundũ illud Apoſtoli: Si enim cognouiſſent, nunquam dominũ maieſtatis crucifixiſſent. Cum autem ipſe dominus noſter atq; ſaluator fidem diſcipulorũ ſuorum ſuis interrogationibus erudiret, Quem, inquit, dicunt homines eſſe filium hominis? Cumq; illi diuerſas aliorum opiniones retexuiſſent, uos autem, ait, quem me eſſe dicitis? Vbi beatus Petrus diuinitus inſpiratus, & confeſſione ſua omnibus gentibus profuturus, Tu es, inquit, Chriſtus filius dei uiui. Nec immeritò beatus eſt pronunciatus à domino, & à principali petra ſoliditatem & uirtutis traxit & nominis, qui per reuelationem patris, eundem & filium dei eſt confeſſus & Chriſtũ, quia unum horum ſine alio receptum nõ proderat ad ſalutem. Sed ęqualis erat periculi, dominũ Ieſum Chriſtũ aut deum tantummodo ſine homine, aut ſine deo ſolum hominem credidiſſe. Poſt reſurrectionem uero domini, quę utiq; ueri hominis fuit, quia alter non eſt reſuſcitatus, quàm qui fuerat crucifixus, & mortuus, quid aliud quadraginta dierũ mora geſtũ eſt, quàm ut fidei noſtræ integritas ab omni caligine mũdaretur? Colloquens enim cum diſcipulis ſuis, & cohabitans atq; conueſcens, & pertractari ſe diligenti curioſoq; contactu ab eis quos dubietas perſtringebat admittẽs, ideo clauſis ad diſcipulos ianuis introibat, & flatu ſuo dabat ſpiritum ſanctũ, & donato intelligentiæ lumine ſanctarum ſcripturarũ occulta pandebat. Et rurſus, idem uulnus lateris, fixuras clauorũ, & omnia recentiſſimæ paſſionis ſigna monſtrabat, dicens: Videte manus meas & pedes, quia ego ſum, palpate & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet ſicut me uidetis habere, ut cognoſceretur in eo proprietas diuinæ humanęq; naturę indiuidua permanere, & ita ſciremus uerbum non hoc eſſe quod carnem, ut unum dei filium & uerbũ confiteremur & carnem. Quo fidei ſacramento Eutices iſte nimium æſtimandus eſt uacuus, qui naturam noſtram in unigenito dei nec per humilitatem mortalitatis, nec per gloriã reſurrectionis agnouit. Nec ſententiã beati Pauli, & Euangeliſtę Ioannis expauit dicentis: Omnis ſpiritus qui cõfitetur Ieſum Chriſtum in carne ueniſſe, ex deo eſt, & omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex deo nõ eſt, & hic eſt Antichriſtus. Quid autem eſt ſoluere Ieſum, niſi humanã ab eo ſeparare naturam, & ſacramentũ fidei per quod ſaluati ſumus, imprudentiſſimis euacuare figmẽtis? Caligans uero circa naturam corporis Chriſti, neceſſe eſt ut etiam in paſſione eius eadem obcæcatione deſipiat. Nam ſi crucem domini non putat falſam, & ſuſceptum pro mundi ſalute ſuppliciũ uerum fuiſſe non dubitat, cuius credit, agnoſcat & carnem. Nec diffiteatur noſtri corporis hominẽ, quem cognoſcit fuiſſe paſſibilem: quoniam negatio uerę carnis, negatio eſt etiam corporeæ paſſionis. Si enim Chriſtianã ſuſcepit fidem, & à prædicatione Euangelij ſuum nõ auertit auditum, uideat quę natura transfixa clauis pependerit in crucis ligno, & aperto per militis lanceã latere crucifixi, intelligat unde ſanguis & aqua effluxerint, ut Eccleſia dei lauacro rigaretur & poculo. Audiat beatum Petrum apoſtolũ prædicantem, quod ſanctificatio ſpiritus per aſperſionẽ fiat ſanguinis Chriſti. Nec tranſitorie legat eiuſdem Apoſtoli uerba dicentis: Scientes quod non corruptibilibus argento & auro redempti eſtis de uana ueſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni incontaminati Ieſu Chriſti. Beati quoq; Ioannis Apoſtoli teſtimonio nõ reſiſtat, dicentis: Sed ſanguis Ieſu filij dei emundat nos ab omni peccato. Et iterum: Hęc eſt uictoria quæ uincit mundum, fides noſtra. Et,

Quis

Quis est qui uincit mundum, nisi qui credit quoniã Iesus est filius dei? Hic est qui uenit per aquam & sanguinem Iesus Christus. Non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et, spiritus est qui testificatur, quoniã Christus est ueritas. Quia tres sunt qui testimoniũ dant, spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt. Spiritus utiq; sanctificationis, & sanguis redemptionis, & aqua baptismatis, quæ tria unũ sunt, & indiuidua manent, nihilq; eorum à sui connexione seiungitur: quia catholica ecclesia hac fide uiuit ac proficit, ut in Christo Iesu nec sine uera diuinitate humanitas, nec sine uera credatur humanitate diuinitas. Cum autẽ ad interlocutionem examinis uestri Eutices responderit, dicens: Cõfiteor ex duabus naturis fuisse dominum nostrum ante adunationem, post adunationẽ uero unam naturam confiteor: miror tam absurdam tamq; peruersam eius professionẽ nulla iudicantiũ increpatione reprehensam, & sermonem nimis insipientem, nimisq; blasphemum ita omissum, quasi nihil quod offenderet esset auditum, cum tam impie duarũ naturarũ ante incarnationẽ unigenitus dei filius fuisse dicatur quàm nepharie: postquam uerbum caro factum est, natura in eo singularis asseritur. Quod ne Eutices ideo uel recte, uel tolerabiliter æstimet dictum, quia nulla nostra est sententia confutatus. Solicitudinis tuę diligentiam cõmonemus frater charissime, ut si per inspirationem misericordiæ dei ad satisfactionem causa perducitur, imprudentia hominis imperiti etiam ab hac sensus sui macula per te purgetur. Quia quidẽ, sicut gestorum ordo patefecit, bene cœperat à sua persuasione discedere, cũ ex uestra sententia coarctatus profiteretur se dicere quod ante non dixerat, & ei fidei acquiescere cuius prius fuisset alienus. Sed cũ anathematizando impio dogmati uoluisset præbere cõsensum, intellexisset eum fraternitas uestra in sua manere perfidia, dignũq; esse qui iudicium condemnationis exciperet: de quo si fideliter atq; utiliter dolet, & quàm recte mota sit episcopalis autoritas, uel se reum cognoscat, uel si ad satisfactionis plenitudinem omnia quæ ab eo male sunt sensa uiua uoce, & in præsenti subscriptione damnauerit, non erit reprehensibilis erga correptum quantacunq; miseratio. Dominus noster uerus & bonus pastor qui animã suam posuit pro ouibus suis, & qui uenit animas hominũ saluare, non perdere, imitatores nos uult esse suæ pietatis, ut peccantes quidem iustitia coërceat, conuersos autem misericordia nõ repellat. Tunc enim demũ fructuosissime fides uera defenditur, quando etiam à sectatoribus suis opinio falsa damnatur. Ad omnem uero causam pie ac fideliter exequendam fratres nostros Iulianum Episcopum & Renatum presbyterum tituli sancti Clementis, sed & filium meum Hilarium diaconũ uice nostra direximus: quibus Dulcitium notarium nostrum, cuius fides nobis est sæpe probata, sociauimus, confidentes affuturum diuinitatis auxilium, ut is qui errauerat damnata sensus sui prauitate saluetur. Data Idus Iunij, Asterio & Protogene Consulibus, Era.CCCCLXXXVI.

EPISTOLA QVINTA LEONIS PAPAE AD IVLIANVM EPISCOPVM COENSEM.

Dilectissimo fratri Iuliano Episcopo, Leo &c.

ICET per nostros quos ab urbe pro fidei causa direximus, plenissimas ad fratrem Flauianum literas miserimus, contra nimiæ impietatis errorem, tamen quia per filium nostrum Basilium diaconem scripta tuę dilectionis accepimus, quę multum nobis catholici sensus feruore placuerũt, etiam hanc paginam quæ illis epistolis cõsonaret adiecimus, ut unanimiter atq; constanter his qui Euangeliũ Christi corrumpere cupiunt resista-

tis, quoniam sancti spiritus in nobis atq; uobis una est eruditio eademq; doctrina, quam quicunq; non recipit, non est membrum corporis Christi, nec potest eo capite gloriari in quo naturã suam asserit non haberi. Quid autem prodest imprudentissimo seni Nestorianę hæreseos nomine eorum lacerare opinionẽ, quorũ pijssimam cõuellere nõ potest fidem: cum quantum Nestorius à ueritate discessit, deitatẽ uerbi ab assumpti hominis substantia separando, tantum à recto tramite etiã iste desciscat qui unigenitum dei filium sic de utero beatæ uirginis prędicat natum, ut humani quidem corporis speciẽ gesserit, sed humanæ carnis ueritas uerbo unita non fuerit. De quo prodigio falsitatis quis non uideat quæ opinionum monstra nascantur: Negator enim mediatoris dei & hominũ hominis Iesu Christi, necesse est ut multis impietatibus impleatur, eumq; Apollinaris sibi uendicet, aut Valentinianus usurpet, aut Manichæus obtineat, quorum nullus in Christo humanæ carnis credidit ueritatem. Qua utiq; non recepta, non solum quod secundum carnem atq; animã rationalem qui erat in forma dei manens, idem in forma serui homo natus denegat̃, sed etiam quod crucifixus est, & mortuus, ac sepultus, quodq; die tertia surrexit, & quod ad dexterã patris ad iudicandos uiuos & mortuos in eo corpore sit uenturus, in quo est iudicatus, abnuitur. Quia hæc redemptionis nostræ sacramenta uacuantur, si Christus ueram ueri hominis totamq; naturã suscepisse non creditur. An quia manifesta erant signa diuina, falsa dicentur documenta corporea, & testimonia utriusq; naturæ ualebunt, ut creatura saluetur: Quod deitatis est, caro nõ minuit: quod carnis est, deitas non peremit. Idem enim & sempiternus ex patre, & temporalis ex matre, in sua uirtute inuiolabilis, in nostra infirmitate passibilis. In deitate trinitatis cum patre & cum spiritu sancto unius eiusdemq; naturæ. In susceptione autem hominis nõ unius substantiæ, sed unius eiusdemq; personæ, ut idem esset diues in paupertate, omnipotens in abiectione, impassibilis in supplicio, in morte immortalis. Nec enim uerbum aut in carnem, aut in animã aliqua sui parte cõuersum est, cum simplex & incõmutabilis natura deitatis tota sit semper in sua essentia, nec damnum sui recipiens, nec augmentũ, & sic assumptã naturam beatificans ut glorificata in glorificante permaneat. Cur autem inconueniens aut impossibile uideatur, ut uidelicet & caro & anima unus Iesus Christus, & unus dei hominisq; sit filius, si caro & anima quę dissimilium naturarum sunt, unam faciunt etiam sine uerbi incarnatione personam: cum multo facilius sit, ut hanc unitatẽ sui atq; hominis deitatis pręstet potestas, quàm ut eam in substantijs suis obtineat solius humanitatis infirmitas. Nec uerbum igitur in carnem, nec in uerbũ caro mutata est, sed utraq; in uno manent, & unus in utroq; est, non diuersitate diuisus, nõ permixtione confusus, nec alter ex patre, alter ex matre, sed idem aliter ex patre ante omne principium, aliter de matre in fine seculorũ, ut esset mediator dei & hominũ, homo Iesus Christus, in quo habitaret plenitudo diuinitatis corporaliter, quia assumpti nõ assumentis prouectio est, quod deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomẽ, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestrium, & infernorũ, & omnis lingua confiteatur, quoniã dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. In eo quod Eutices in episcopali iudicio ausus est dicere, ante incarnationẽ duas in Christo fuisse naturas, post incarnationẽ autem unam, necessariũ fuerat ut ad reddendũ rationẽ professionis suæ crebris atq; solicitis iudicum interrogationibus urgeretur, ne tanquã inane aliquid præterflueret, quod nõ nisi de haustu uenenatorũ dogmatum apparebat effusum. Arbitror enim talia loquentem hoc habere persuasum, quod anima quam saluator assumpsit prius in cœlis sit commorata quàm de uirgine nasceretur, eamq; sibi uerbum in utero copularet. Sed hoc catholicæ mentes aures; non tolerant, quia nihil secum dominus de cœlo ueniens nostræ conditionis exhibuit.

hibuit. Nec animam enim quæ anterior extitisset, nec carnem quæ non materni corporis esset accepit. Natura quippe nostra non sic assumpta est, ut prius creata pòst assumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur. Vnde quod in Origene meritò damnatum est, qui animarum antequam corporibus insererentur, non solum uitas, sed & diuersas fuisse asserit actiones, necesse est ut etiam in isto, nisi maluerit sententiam abdicare, plectatur. Natiuitas enim domini secundum carnē, quamuis habeat quædam propria quibus humanæ conditionis initia transcendat, siue quod solus ex sancto spiritu ab inuiolata uirgine sine concupiscentia est cōceptus & natus, siue quod ita uisceribus matris est æditus, ut & fœcunditas pareret, & uirginitas permaneret, non alterius tamen naturæ erat eius quàm nostra, nec alia illi quàm cæteris hominibus anima est inspirata principio, quæ excelleret non diuersitate generis, sed sublimitate uirtutis. Nihil enim carnis suæ habebat aduersum: nec discordia desideriorum gignebat compugnantiam uoluntatum. Sensus corporei uigebant sine lege peccati, & ueritas affectionum sub moderamine deitatis & mentis. Nec tentabatur illecebris, nec cedebat iniurijs. Verus homo uero unitus est deo, nec secundum existentem prius animam deductus è cœlo, nec secundum carnem creatus ex nihilo, eandem gerens in deo uerbi dei personam, & tenens communem nobiscum in corpore animaque naturam. Non enim esset dei hominumque mediator, nisi deus idemque homo in utroque unus esset & uerus. Incitat equidem nos ad latitudinē differendi materiæ magnitudo. Sed apud eruditionem tuam non est copia laborandum, præsertim iam cum per nostros ad fratrem Flauianum sufficientes literas miserimus ad confirmandos animos non solum sacerdotum, sed etiam laicorū. Præstabit ut credimus misericordia dei, ut absque cuiusque animæ detrimento possint aduersum diaboli dolos & sana defendi, & uulnerata curari. Data Idus Iunij, Asterio & Protogene consulibus.

EPISTOLA SEXTA LEONIS PAPAE.

Cæsari Theodosio religiosissimo & pijssimo Augusto, Leo Papa Ecclesiæ catholicæ urbis Romæ.

QVANTVM rebus humanis cōsulere prouidentia diuina dignetur, solicitudo clementię uestrę spiritu dei incitata demonstrat, quæ in catholica ecclesia nihil impacatum, nihil uult esse diuersum, quoniam fides quæ non nisi una est, in nullo potest esse sui dissimilis. Vnde licet Eutices, quantum gestorum episcopalium ordo patefecit, imperite atque imprudēter errare detectus sit, debueritque à sua meritò reprobabili persuasione discedere, quoniā tamen pietas uestra quæ in honorem dei religiosissima catholicā diligit ueritatem, apud Ephesum constituit synodale conciliū, ut imperitus in quo nimis caligat, incalescat, fratres meos Iulianum episcopum, & Renatum presbyterum, & filium meum Hilarium diaconum misi, qui ad uicem præsentiæ meæ pro negotij qualitate sufficerent, & qui eum secum deferrent iustitiæ & benignitatis affectum, ut quia dubitari nō potest quæ sit christianæ confessionis integritas, & totius erroris prauitas damnaretur, & resipiscens qui deuiauerat, si pro uenia supplicaret, sacerdotalis ei beneuolentia subueniret, cum in libello suo quem ad nos misit, hoc saltem sibi ad promerendam ueniam reseruauit, ut correcturum se esse promitteret quicquid nostra sententia de his quæ male senserat improbasset. Quid autem catholica ecclesia uniuersaliter de sacramento dominicę incarnationis credat & doceat, ad fratrem & coëpiscopū nostrum Flauianum plenius continent scripta quæ misi. Data Idus Iunij, Asterio & Protogene Conf.

EPISTOLA VII. LEONIS PAPAE AD PVLCHERRIMAM AVGVSTAM, IN QVA Nestorij uesana doctrina de Christo filio dei taxatur, & quare dominus permittat hæreses in ecclesia pullulare.

QVANTVM præsidij dominus ecclesiæ suæ in uestra clementia præpararit, multis sæpe probauimus documentis: & quicquid nostris tẽporibus contra impugnatores catholicæ ueritatis industria sacerdotalis obtinet, ad uestram maxime gloriã redundabit, dum sicut à spiritu sancto didicistis, illi per omnia potestatem uestram subijcitis, cuius munere & protectione regnatis. Vnde quia contra integritatem fidei christianæ dissensionem quandam in Constantinopolitana ecclesia Eutice autore generatam, fratris & coepiscopi nostri Flauiani relatione cognoui, ut totius causæ species synodaliũ gestorum textus ostenderit, dignum gloriæ uestræ est, ut error qui (ut arbitror) de imperitia magis quàm de uersutia natus est, auferatur priusquã ullas sibi uires de consensu imprudentium, & pertinacia prauitatis acquirat: quia etiam ignorantia graues nonnunquam incidit lapsus, & plerunq; in diaboli ruit foueas incauta simplicitas, per quam in supradicto subrepsisse intelligo spiritum falsitatis, ut dum æstimat se religiosius de filij dei maiestate sentire, si ei naturæ nostræ ueritatem inesse non dicat, totum illud quod uerbum caro factũ est, unius atq; eiusdem putet esse substantiæ. Sed quantum Nestorius à ueritate excidit, dum Christum qui de matre solum hominem asserit natum: tantum etiam hic à catholico tramite deuiat, qui de eadem uirgine non nostram credit æditam esse substantiam, nolens utiq; eam solius deitatis intelligi, ut quod in forma serui gessit, & quod nostri similis fuit atq; conformis, quædam nostrę naturæ fuerit imago, non ueritas. Nihil autem prodest dominum nostrum beatæ Mariæ uirginis filium uerum perfectumq; hominẽ dicere, si non illius generis homo creditur, cuius in Euangelio prędicatur. Dicit enim Matthæus: Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Sed ita humanæ originis ordinem sequitur, ut generationum lineas usq; ad Ioseph, cui mater domini erat desponsata, deducat. Lucas uero retrorsum successionum gradus relegens, ad ipsum humani generis principem redijt, ut Adam primũ, & Adam nouissimum, eiusdem ostendat esse naturæ. Potuerat quippe omnipotentiæ filij dei sic ad docẽdos homines apparere, quomodo & patriarchis & prophetis in specie carnis apparuit, cum aut luctamen inijt, aut sermonem conseruit, cum uel officia hospitalitatis habuit, uel etiam appositum cibum sumpsit. Sed illæ imagines huius hominis erant indicia, cuius ueritatem ex præcedentium patrum stirpe sumendam significationes mysticę nunciabant. Sed ideo sacramentum reconciliationis nostræ ante tempora æterna dispositum mille implebant figuræ, quia nondum uenerat spiritus sanctus in uirginem, nec uirtus altissimi obumbrauerat ei, ut intra intemerata uiscera ædificante sibi sapientia domum, uerbum caro fieret, & forma dei, ac forma serui in unam conueniente personam creator temporum nasceretur in tempore, & per quam facta sunt omnia, ipse inter omnia gigneretur. Nisi enim nouus homo factus in similitudinem carnis peccati, nostram susciperet uetustatem, & consubstantialis patri, consubstantialis esse dignaretur & matri, naturam sibi nostram solus à peccato liber uniret, sub iugo diaboli generaliter teneretur humana captiuitas, nec aliter possideremus triumphantis uictoriã, si extra nostram esset confecta naturam. De hac autem participatione mirabile sacramentum nobis regenerationis indulsit, ut per ipsum spiritum per quem Christus cõceptus est

& natus

& natus, etiã nos qui per concupiſcentiã carnis ſumus geniti, ſpirituali iterum origine naſceremur. Propter quod ab Euangeliſta de credentibus dicitur: Qui nõ ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex deo nati ſunt. Cuius ineffabilis gratiæ particeps non eſt, nec poteſt filiorum dei adoptionẽ conſequi, quiſquis à fide ſua hoc quod nos principaliter ſaluat, excludit. Vnde multum doleo multumq; contriſtor, quod hic qui ante de humilitatis propoſito laudabilis uidebatur, contra unicam ſpem noſtram patrumq; noſtrorum, uana nimis & ſtolida audet aſtruere: qui dum uiderit inſipientiæ ſuæ ſenſum catholicis auribus diſplicere, reuocare ſe à ſua opinione debuerat, nec ita eccleſiæ præſules commouere, ut damnationis ſententiam mereretur accipere, quam utiq; ſi in ſua ſententia uoluerit permanere, nullus poterit relaxare. Sedis enim apoſtolicæ moderatio hanc temperantiam obſeruat, ut ſeuerius agat cum obduratis, & ueniam cupiat præſtare correctis. Quia ergo multa mihi fiducia eſt de pietatis tuæ ſynceriſſima fide, obſecro gloriam clementiæ tuæ, ut ſicut ſancto ſtudio tuo catholica prædicatio ſemper adiuta eſt, ita nunc quoq; eius faueat libertati, quam fortè ideo permiſit dominus hac tentatione pulſari, ut quales intra eccleſiam lateant, poſſit agnoſci: quorum plane non eſt negligenda curatio, ut nec epiſcoporum nos contriſtet amiſſio. Auguſtiſſimus uero & chriſtianiſſimus Imperator cupiens quàm celerrime turbata componi, epiſcopali concilio quod Epheſi uult habere, nimium breue & anguſtum tempus indixit, diem Calendarum præſtituendo conuentui, cum à tertio die Iduum Maiarum, quo ſerenitatis eius ſcripta ſuſcepimus, maior pars reliqui ſit temporis abſumenda, ut profectio ſacerdotũ qui negotio ſufficiant, ualeat ordinari. Nam illud quod pietas eius etiam me credidit debere intereſſe concilio, etiam ſi ſecundũ aliquod præcedens exigitur exemplum, nunc tamẽ nequaquam poſſit impleri, quia rerum præſentium nimis incerta conditio tantæ urbis populis me abeſſe non ſineret: & in deſperationem quandam animi tumultuantiũ mitterentur, ſi per occaſionem cauſæ eccleſiaſticæ uiderer patriam, & apoſtolicã ſedem uelle deſerere. Quia igitur ad publicam hanc utilitatem pertinuiſſe cognoſcitis, ut ſalua clementiæ ueſtræ uenia, charitati meæ, & precibus ciuium non negarem, in his fratribus meis quos uice mea miſi, me quoq; adeſſe cum cęteris ęſtimate, qui ſecundum cauſam, ſatis mihi ex geſtorum ſerie, & ipſius de quo agitur profeſſione patefactam, euidenter & plene quid ſeruandum eſſet, oſtendi. Non enim de portiuncula fidei noſtræ quæ nimis lucide clareſcat quæritur, ſed hoc ſtultiſſima reſultatio audet inceſſere, quod dominus noſter in eccleſia neminem ſexus utriuſq; uoluit ignorare. Siquidem ipſius catholici ſymboli breuis & perfecta confeſſio, quæ duodecim apoſtolorum totidem eſt ſignata ſententijs, tam inſtructa ſit munitione cœleſti, ut omnes hæreticorũ opiniones ſolo ipſius poſſint gladio detruncari. Cuius ſymboli plenitudinem, ſi Eutices puro & ſimplici uoluiſſet corde concipere, in nullo à decretis Niceni concilij deuiaret: & hoc à ſanctis patribus intelligeret conſtitutum, ut contra apoſtolicam fidem quæ non niſi una eſt, nullum ſe ingenium, nullum eleuaret eloquium. Sed ideo pro ueſtræ pietatis conſuetudine laborare dignemini, ut quod contra ſingulare ſacramentum ſalutis humanæ blaſphema inſipientia protulit, ab omnium animis repellatur: ac ſi ipſe qui in hanc tentationem incidit, reſipiſcat, ita ut per liberalem ſatisfactionem proprium damnet errorem, cõmunio ei ſui ordinis reformetur. Quod etiam ſancto Flauiano epiſcopo me clementia tua ſcripſiſſe cognoſcat, ut charitas non negetur, ſi error aboletur.

EPISTOLA VIII. LEONIS PAPAE AD DIOSCVRVM ECCLESIAE ALEXANDRINAE Epiſcopum, inaugurationis modum miniſtrorum eccleſiæ præſcribens, quæ fieri debet frequente populo. Inuenies etiam in ea Epiſtola unde tot Miſſæ priuatæ irrepſerint.

QVANTVM dilectioni tuæ dominicæ charitatis impendamus affectum, ex hoc poteris approbare, quod tua firmius deſideramus fundare initia, ne quid charitati tuæ ad perfectionē deeſſe uideatur, cum tibi ſpecialis gratiæ merita, ut probauimus, ſuffragentur. Paterna igitur & fraterna collatio debet ſanctitati tuæ eſſe gratiſſima, & à te taliter ſuſcipi, quemadmodum à nobis eam intelligas proficiſci. Vnum enim nos ſentire oportet & agere, ut ſicut legimus, in nobis quoq; unum eſſe cor, & anima comprobetur. Cum enim beatiſſimus Petrus apoſtolicum à domino acceperit principatum, & Romana eccleſia in eius permaneat inſtitutis, nephas eſt credere, quod ſanctus diſcipulus eius Marcus, qui Alexandrinam primus eccleſiam gubernauit, aliјs regulis traditionum ſuarum decreta formauerit, cum de eodem fonte gratiæ unus ſpiritus fuerit, & diſcipuli, & magiſtri, nec aliud ordinatus tradere potuerit, quàm quod ab ordinatore ſuſcepit. Non ergo patimur, ut cum unius nos corporis & fidei fateamur, in aliquo diſcrepemus, & alia doctoris, alia diſcipuli inſtituta uideantur. Quod ergo à patribus noſtris propenſiore cura nouimus eſſe ſeruatum, à uobis uolumus cuſtodiri, ut non paſſim diebus omnibus ſacerdotalis uel leuitica ordinatio celebretur, ſed poſt diem ſabbati eius noctis in prima ſabbati quæ luceſcit exordia delegantur, in quibus his qui conſecrandi ſunt ieiunis, & à ieiunantibus ſacra benedictio conferatur. Quod eiuſdem obſeruantiæ erit, ſi mane ipſo dominico die continuato ſabbati ieiunio celebretur. A quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt, quam ad diem reſurrectionis, ſicut etiam in paſcha domini declaratur, pertinere non dubium eſt. Nam præter autoritatem conſuetudinis quam ex apoſtolica nouimus uenire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quod cum Apoſtolum Paulum & Barnabam ex præcepto ſpiritus ſancti Euangelium mitterent ad prædicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, ut intelligamus quanta & dantium, & accipientium deuotione curandum ſit, ne tantæ benedictionis ſacramentum negligenter uideatur impletum. Et ideo pie & laudabiliter apoſtolicis morem geſſeris inſtitutis, ſi hanc ordinandorum ſacerdotum formam per eccleſias, quibus dominus præeſſe te uoluit, etiam ipſe ſeruaueris, ut his qui conſecrandi ſunt, nunquam benedictiones, niſi in die reſurrectionis dominicæ tribuantur, cui à ueſpera ſabbati initium conſtat aſſcribi, & tantis diuinarum diſpoſitionum myſterјs conſecratum, ut quicquid eſt à domino inſignius conſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordium. In hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitum, & uita accepit initium. In hac Apoſtoli à domino prædicandi in omnibus gentibus Euangelij tubam ſumunt, & ferendum uniuerſo mundo ſacramentum regenerationis accipiunt. In hac, ſicut beatus Iohannes Euangeliſta teſtatur, congregatis in unum diſcipulis ianuis clauſis, cum ad eos dominus introiſſet, inſufflauit & dixit: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac denique promiſſus à domino Apoſtolis ſpiritus

spiritus sanctus aduenit, ut cœlesti quadam regula insinuatum & traditum nouerimus in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in quo collata sunt omnia dona gratiarum. Vt autem omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoque uolumus custodiri, ut cum solennior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo cōuenit quam recipi basilica simul una non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, ne his tantum admissis ad hanc deuotionẽ qui primi aduenerint, uideantur hi qui postmodum confluxerint non recepti, cum plenum pietatis atq; rationis sit, ut quotiens basilicam in qua agitur præsentia nouæ plebis impleuerit, totiens sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem ut quædam pars populi sua deuotione priuetur, si unius tantum missæ more seruato sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiose ergo dilectionem tuam & familiariter ammonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoq; cura nō negligat, ut omnia nobis ex fide & actibus congruant. Propter quod remeanti filio nostro Possidonio presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus atq; ordinationibus frequenter interfuit, & totiens admissus quid in omnibus apostolicę autoritatis teneremus, agnouit.

Data Calendis Iulijs.

EPISTOLA IX. LEONIS PAPAE AD EPHESINAM SYNODVM SECVNDAM, IN qua prouocat episcopos, Euticetis blasphemias condemnare.

Leo Episcopus sanctæ synodo quæ apud Ephesum conuenit.

RELIGIOSA excellentissimi principis fides, sciens ad suam gloriam maxime pertinere, si intra ecclesiam catholicam nullius erroris germen exurgeret, hanc reuerentiam diuinis detulit institutis, ut ad sanctæ dispositionis effectum autoritatem apostolicæ sedis adhiberet, tanquam ab ipso beatissimo Petro cuperet declarari quid in eius confessione laudatum sit, quando dicente domino, Quem me esse dicunt homines filium hominis? uarias quidem diuersorum opiniones discipuli memorarunt. Sed cum ab eis quid ipsi crederent quæreretur, princeps apostolorum plenitudinem fidei breui sermone complexus, Tu es, inquit, Christus filius dei uiui: hoc est, tu qui es uere filius hominis, idem uere es filius dei uiui. Tu, inquam, uerus in deitate, uerus in carne, & salua geminæ proprietate naturæ, utrunq; unus. Quod si Eutices intelligenter, ac uiuaciter crederet, nequaquam ab huius fidei tramite deuiaret, propter quam ei respondetur à domino, Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiā meam, & portæ inferi non prçualebunt aduersus eam. Nimis autem à compage huius ædificationis alienus est, qui beati Petri confessionẽ non capit, & Christi Euangelio contradicit, ostendens se nullum unquam studiū cognoscendæ ueritatis habuisse, & superfluò honorabilem uisum qui nulla autoritate cordis ornauit caniciem senectutis. Verum quia

etiam talium non est negligenda cura, pie ac religiose christianissimus Imperator habere uoluit episcopale concilium, ut pleniore iudicio omnis possit error aboleri, fratres nostros, Iulianum Episcopum, Renatum presbyterũ, & filium nostrum Hilarium diaconem, & cum his Dulcitium notarium probatæ nobis fidei misi, qui uice mea sancto conuentui uestræ fraternitatis intersint, & communi uobiscum sententia, quæ domino sint placitura constituant: hoc est, ut primitus pestifero errore damnato, etiam de ipsius qui imprudẽter errauit, restitutione tractetur, si tamen doctrinam ueritatis amplectens sensus hæreticos quibus imperitia eius fuerat irretita, plene aperteq́ propria uoce, & subscriptione damnauerit: quod etiam in libello quem ad nos miserat est professus, spondens per omnia nostram secuturum se esse sententiam. Acceptis autem fratris & coëpiscopi nostri Flauiani literis, plenius ad eum de his quæ ad nos uidetur retulisse rescripsimus, ut abolito hoc qui natus uidebatur errore, in laudem & gloriam dei per totum mundum una sit fides, & una eademq́ confessio, & in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Data Idus Iunij, Asterio & Protogene uiris clarissimis consulibus, æra qua suprà.

EPISTOLA X. LEONIS PAPAE ADMONITORIA, MISSA EX ROMA, CLERO ET plebi Constantinopolitanę, quæ non solum constantiã ueræ fidei prædicat, sed etiam sacerdotalem inscitiã non immeritò taxat. Addit etiam mysticam distributionem corporis & sanguinis Christi. Similiter multa alia & utilia & necessaria scitu Euãgelij ministro, cum ratio fidei coram aduersarijs reddenda est, proponuntur.

ICET de his quæ in concilio sacerdotum apud Ephesum gesta memorantur, multus nos mœror afficiat, eo quod sicut consonans fama dispersit, & ipso rerum monstratur effectu, nec iustitiæ illic moderatio, nec fidei est seruata religio, uestræ tamen deuotionis pietate gaudemus, & in sanctæ plebis acclamationibus, quarum ad nos exempla delata sunt, omnium uestrorũ probamus affectum, quia & uiuit ac permanet apud bonos filios optimi patris iusta dilectio, & catholicæ doctrinæ eruditionem in nulla patimini parte corrumpi. Non dubie enim, sicut uobis spiritus sanctus reserauit, Manichæorum confœderantur errori, qui ab unigenito dei filio, uerum & nostræ naturæ hominem negant esse susceptum, omnesq́ eius corporeas actiones simulatorij uolunt fuisse phantasmatis. Cui impietati ne in aliquo prębebetis assensum, iam per filium meum Epiphanium, & Dionysium Romanæ ecclesiæ notarios, cohortatoria ad dilectionem uestram scripta direximus: quibus confirmationem quam expetistis ultro præbuimus, ut nos paternam uobis curam nõ dubitetis impendere, ac modis omnibus laborare, ut auxiliante misericordia dei, omnia quæ ab imperitis & ab insipientibus excitata sunt scandala destruantur, nec quisquam sibi audeat de sacerdotali honore blandiri, qui potuerit in execrandi sensus impietate conuinci. Nam si uix in laicis tolerabilis uidetur inscitia, quanto magis in eis qui præsunt, nec excusatione est digna, nec uenia: maxime cũ etiã defendere peruersa-

uersarum opinionum commenta præsumunt, & in consensum suum, aut errore, aut gratia insanabiles quosque traducunt? Separentur huiusmodi à sanctis membris corporis Christi, neq; sibi catholica libertas infidelium iugum patiatur imponi. Extra enim donum diuinæ gratiæ, & extra sacramentum habendi sunt salutis humanæ, qui negantes naturam nostræ carnis in Christo, & Euangelio contradicunt, & symbolo reluctantur, nec sentiunt se in hoc præruptum sua obcæcatione deduci, ut nec in passionis dominicæ, nec in resurrectionis ueritate consistant, quia utrunq; in saluatore uacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus desidiæ torpore iacuere, ut nec audita discerent, uel lectione cognoscerent, quod in ecclesia dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis ueritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur? Quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impartitur, ut accipientes uirtutẽ cœlestis cibi, in carnem ipsius qui caro nostra factus est, transeamus. Vnde & ad confirmationem charitatis uestræ quæ laudabili fide inimicis ueritatis obnititur, apte atq; opportune sermone affectuq; apostoli utar, & dicam, propterea & ego audiens fidem uestram quæ est in Christo Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro uobis, memoriam uestri faciens in orationibus meis, ut deus domini nostri pater gloriæ det uobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitione eius illuminatos oculos cordis uestri, ut sciatis quæ est spes uocationis eius, quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis eius, & quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius in nobis qui credidimus secundum operationem potentiæ uirtutis eius quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, & constituens illum ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomẽ quod nominatur, nõ solũ in hoc seculo, sed in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius qui omnia in omnibus adimplet. Dicant hi aduersarij ueritatis, quando omnipotens pater, uel secundũ quam naturam filium suum super uniuersa prouexerit? uel cui substantiæ cuncta subiecerit? deitas enim uerbi par in omnibus, & consubstantialis est patri, & sempiternæ atque intemporaliter una eademq; potentia est genitoris & geniti. Creator quippe omnium naturarum, quoniam per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil, superest omnibus quæ creauit, nec unquam creatori suo non fuerunt subiecta quæ condidit. Cui proprium & sempiternum est, nec aliunde quàm de patre, nec aliud esse quàm pater est. Huic si addita est potestas, si illustrata dignitas, si exaltata sublimitas, minor erat prouehente qui creuit, nec habebat diuitias eius naturæ cuius indiguit largitate. Sed talia sentientem, in societatem suam Arrius rapit, cuius peruersitati multum hæc suffragatur impietas, negans uerbo dei humanam inesse naturam, ut dum humilitatem in dei maiestate fastidit, aut falsatam in Christo afferat imaginem corporis, aut omnes actiones eius passionesq; corporeas deitatis potius fuisse quàm carnis. Quodlibet autem defendere audeat, prorsus insanum est, quia nec pietas fidei, nec ratio recipit sacramenti, ut aliquid passa sit deitas, aut in ullo mentita sit ueritas. Impassibilis igitur dei filius deus, cui cum patre & spiritu sancto una incommutabilis trinitatis essentia, hoc quod est esse perpetuum est, in ea plenitudine temporis quæ sempiterno consilio fuerat pręstituta, & prophetica dictorũ atq; gestorũ significatione promissa, factus filius hominis, non suę conuersione substantię, sed nostrę assumptione naturę uenit quęrere & saluare quod perierat. Venit autem nõ locali accessu, nec monitione corporea tanq̃ pręsens factus unde abfuisset, aut illinc recessurus unde uenisset, sed uenit per hoc quod erat uisibile & cõmune cernentibus declarãdus, humanã scilicet carnẽ atq; animã in uisce

Mystica distributio corporis & sanguinis Christi.

ribus uirginis matris accipiens, ut manens in forma dei, formam serui sibimet & similitudinē peccati carnis uniret, per quam nō minueret diuina humanis, sed augeret humana diuinis. Talis enim erat omnium à primis ducta genitoribus causa mortaliū, ut originali peccato transeunte, per posteros nullus pœnam damnationis euaderet, nisi uerbum caro fieret, & habitaret in nobis, in ea scilicet natura quæ nostri & sanguinis esset & generis. Propter quod dicit Apostolus: Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius iustitiam in omnes homines ad iustificationem. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius hominis obedientiam iusti cōstituentur multi. Et iterum: Quia enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Hi utiq; omnes qui licet in Adam sunt nati, in Christo tamen inueniuntur renati, habentes fidei testimonium, & de iustificatione gratiæ & de communione naturæ, quam qui susceptam ab unigenito dei filio in utero Dauidicæ uirginis diffitetur, ab omni sacramēto christianæ religionis alienus est, & nec sponsum agnoscens, nec sponsam intelligens, nuptiali non potest interesse conuiuio. Caro enim Christi uelamen est uerbi, quo omnis qui Christum confitetur, integre induitur. Erubescens autem illud, & quasi indignum refutans, nullum ex eo habebit ornatū: ac licet se regio inserat festo, sacrisq; se epulis importunus immisceat, discretionem tamen regis fallere improbus conuiua nō poterit, sed sicut ipse dominus protestatus est, tolletur ligatis manibus & pedibus, & mittetur in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Vnde quicunq; in Christo non confitetur corpus humanum, nouerit se mysterio incarnationis indignū, nec eius sacramenti habere consortium, quod Apostolus prędicat dicens: Quia membra sumus corporis de carne eius & ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suę, & erunt duo in carne una. Et exponens quid per hoc significetur, adiecit: Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Ab ipso ergo principio generis humani, Christus est denunciatus in carne uenturus, in hoc (sicut dictum est) Et erunt duo in carne una. Vtiq; duo sunt deus & homo, Christus & ecclesia, quæ de sponsi carne prodijt, quando ex latere crucifixi manante sanguine & aqua, sacramentum redemptionis & regenerationis accepit. Ipsa est enim noua conditio creaturæ humanæ, quę in baptismate, non indumento ueræ carnis, sed contagio damnatæ uetustatis exuitur, ut efficiatur homo corpus Christi, quia & Christus corpus est hominis. Vnde non deum tantum dicimus Christum, sicut hæretici Manichæi: nec hominem tantum, sicut hæretici Fotiani: nec ita hominem, ut aliquid ei desit quod ad humanam certum est pertinere naturam, siue animam, siue mentem rationabilem, siue carnem, quam nō de fœmina sumpsit, sed factam de uerbo in carnem conuerso atq; mutato, quę tria falsa & uana Apollinaristarū hæreticorū tres partes uarie protulerunt. Nec dicimus quod beata uirgo Maria hominem sine deitate cōceperit, qui creatus à spiritu sancto, postea sit susceptus à uerbo, quod Nestorium prædicantē meritò iusteq; damnauimus. Sed dicimus Christū dei filium deum uerum, natum de deo patre, sine ullo initio temporis, eundemq; hominem uerum, natum de matre homine certa plenitudine temporis, nec eius humanitatem qua maior est pater, minuere aliquid eius naturæ à qua æqualis est patri. Hoc autem utrunq; unū est Christus, qui uerissime dixit, & secundum deum, Ego & pater unum sumus: & secundum hominem, Pater maior me est. Hanc fidem dilectissimi ueram & indissolubilem, quæ sola ueros efficit Christianos, quamq; ut intelligimus & probamus pio studio, & laudabili amore defenditis, perseueranter tenete, & constanter asserite. Et quoniam oportet uos post diuinum auxilium etiam catholicorū principum gratiam

pro-

promereri, humiliter & sapienter exposcite, ut petitioni nostræ qua plenariam indici synodum postulamus, clementissimus Imperator dignetur annuere, quo citius adiuuante misericordia dei, & sanis fortitudo augeatur, & morbidis si curari acquiescant, medicina præstetur.

EPISTOLA XI. LEONIS PAPAE AD THEODOSIVM AVGVSTVM PLENA QVERIMONIIS, in qua Hilarij fuga, ne subscriberet hæreticis, sinistrum iudicium eorum qui infecti dogmatibus partis suæ erant, & alia nõnulla habentur: similiterq́ Theodosius Imperator, quo fidem tueatur aduersus hæreticos scriptura diuina conuictos, admonetur.

LITERIS clementiæ uestræ quas dudum ad beati Petri apostoli sedem pro catholicæ fidei amore misistis, tantam fiduciam sumpsimus defendendæ per uos ueritatis & pacis, ut in causa tam simplici, tamq́ minuta, nihil putaremus posse existere q̃d noceret, præsertim cum ad episcopale concilium quod haberi apud Ephesum præcepistis, tam instructi sint missi, ut si scripta quæ uel ad sanctam synodum, uel ad Flauianum episcopũ detulerũt, Episcoporũ publicari auribus Alexandrinus permisisset antistes, ita manifestatione purissimæ fidei quam diuinitus inspiratam & accepimus & tenemus, omnium congressionum strepitus quieuisset, ut nec imperitia ultra desiperet, nec occasionem nocendi æmulatio reperiret. Sed dum priuatæ causæ religionis exercentur obtentu, commissum est impietate paucorum quod uniuersam ecclesiam uulneraret. Comperimus enim non incerto nuncio, sed fidelissimo rerum quæ gestæ sunt narratore Hilario diacono nostro, qui uix ne subscribere cogeretur effugit, conuenisse ad synodum plurimos sacerdotes, quorum utiq́ frequentia collationi & iudicio profuisset, si is qui sibi locum principalem uendicabat, sacerdotalem moderationem custodire uoluisset, ut (sicut moris est) omnium sententijs ex libertate prolatis, id tranquillo & æquo constitueretur examine quod & fidei congrueret, & errantibus subueniret. In ipso autem iudicio non omnes qui conuenerant interfuisse cognouimus. Nam alios reiectos, alios didicimus intromissos, qui pro supradicti sacerdotis arbitrio impijs subscriptionibus captiuas manus dederant, & nociturum statui scirent, nisi imperata fecissent. Talemq́ ab ipso prolatam esse sententiã, ut dum homo unus impetitur, in omnem ecclesiã sæuiretur. Quod nostri ab apostolica sede directi adeò impium & catholicæ fidei contrarium esse uiderunt, ut ad consentiendum nulla potuerint oppressione compelli, constanterq́ in eadem synodo (ut decuit) fuerunt protestati, nequaquã id quod cõstituebatur sedem apostolicam recepturam, quoniam reuera omne Christianæ fidei sacramentum (quod absit) à temporibus uestræ pietatis excinditur, nisi hoc scelestissimum facinus quod cuncta sacrilegia excedit, aboleatur. Quia uero diabolica nequitia subtiliter fallit incautos, & ita quorundam imprudentiam per similitudinem pietatis illudit, ut pro salubribus persuadeat nocitura, remouete quæsumus aurem à uestræ pietatis conscientia in periculum religionis & fidei: quod secularibus negotijs legum uestrarum æquitate conceditur, in rerum diuinarum pertractione præstate, ut Christi Euangelio uim non inferat humana præsumptio. Ecce christianissime & uenerabilis Imperator, cum consacerdotibus meis

implens erga reuerentiam clementiæ ueſtræ ſynceri amoris officiũ, cupienſq; uos placere per omnia deo, cui pro uobis ab eccleſia ſupplicatur, ne ante tribunal Chriſti domini rei de ſilentio iudicemur. Obſecramus coram unius deitatis inſeparabili trinitate, quæ tali facto læditur, cum ipſa ueſtri ſit cuſtos & auctrix imperij, & coram ſanctis angelis Chriſti, ut omnia in eo ſtatu manere iubeatis, in quo fuerunt ante omne iudicium, donec maior ex toto orbe ſacerdotũ numerus congregetur. Nec alieno peccato patiamini uos grauari, quia quod neceſſe eſt nos dicere, ueremur ne cuius religio diſſipatur, indignatio prouocetur. Præ oculis habete & tota mentis acie reuerenter accipite beati Petri gloriam, & cõmunes cum ipſo omniũ apoſtolorũ coronas, cunctorumq; martyrũ palmas, quibus alia non fuit cauſa patiendi, niſi cõfeſſio ueræ diuinitatis & ueræ humanitatis in Chriſto. Cui ſacramento quia impie nunc à paucis imprudentibus obuiatur, omnes partium eccleſię noſtrarum, omnes manſuetudini ueſtræ cũ gemitibus & lachrymis ſupplicant ſacerdotes, ut quibus & noſtri fideliter reclamarunt, & eiſdem libellũ appellationis Flauianus Epiſcopus dedit, generalem ſynodum iubeatis intra Italiam celebrari, quæ omnes offenſiones ita aut repellat aut mitiget, ne aliquid ultra ſit, uel in fide dubiũ, uel in charitate diuiſum. Cõuenientibus utiq; orientalium prouinciarũ epiſcopis, quorum ſi qui ſuperati minis atq; iniurijs à ueritatis tramite deuiarunt, ſalutaribus remedijs in integrum reuocentur, ipſiq; quorum eſt cauſa durior ſi conſilijs melioribus acquieſcant, ab eccleſiæ unitate non diſcedant. Quàm autem poſt appellationem interpoſitam hoc neceſſariè poſtuletur, canonũ Nicææ habitorum decreta teſtantur, quæ à totius mundi ſunt ſacerdotibus cõſtituta, quæq; ſubter adnexa ſunt. Fauete catholicis ueſtro more, parentumq; ueſtrorum: date defendendæ fidei libertatem, quam ſalua clementiæ ueſtræ reuerentia, nulla uis, nullus poterit mundanus timor auferre. Cum enim eccleſiæ cauſa ſtatum regni ueſtri agamus & ſalutis, ut prouinciarũ ueſtrarum quieto iure potiamini, defendite contra hæreticos inconcuſſum eccleſiæ ſtatum, ut & ueſtrum Chriſti dextera defendatur imperium. Data tertio Idus Octobris, Aſterio & Protogene uiris clariſſimis cõſulibus, Era qua ſupra.

EPISTOLA XII. LEONIS PAPAE AD PVLCHERRIMAM AVGVSTAM, MONENTIS, NE EPHESINÆ ſynodi fidem adhibeat, in qua non modo non extincta eſt hæreſis Euticetis, ſed etiam approbata à quibuſdam. Cõſtat ex his, quibus in locis, quibus ue Epiſcopis ſynodus Chriſtiana celebranda ſit, ne plus orthodoxæ fidei detrahatur quàm accedat.

I EPISTOLAE quæ in fidei cauſa ad pietatem ueſtram directæ ſunt, per noſtros clericos perueniſſent, certum eſt remedium uos his rebus quæ contra fidem factæ ſunt, aſpirante uobis domino, præſtare potuiſſe. Quando ſacerdotibus, quando Chriſtianæ religioni aut fidei defuiſtis? Sed cum ad manſuetudinem ueſtram adeò nõ potuerint peruenire qui miſſi ſunt, ut ad nos uix unus illorũ Hilarius diaconus noſter fugiens ſit reuerſus, iteranda ſcripta credidimus. Vt ualidiores preces noſtrę eſſe mereant̃, ipſorum quæ ad clementiã ueſtram non peruenerunt exempla ſubiecimus, amplioribus uos obteſtationibus obſecrantes, ut quanto acerbiora facta ſunt, quibus pro ſede regia uos conuenit contrahere, tanto maiore gloria curam eius in qua excel-

litis

litis religionis habeatis, ne catholicæ fidei integritas ulla humanarum concertationum occaſione uioletur. Quę enim congregata apud Epheſinam ſynodum ſopienda & ſananda pacis remedia credebantur, hæc non ſolum in maiora pacis diſpendia, ſed (quod nimis dolendum eſt) etiam in ipſius fidei qua chriſtiani ſumus, excidia proceſſerunt. Et ij quidem qui miſſi ſunt, quorū unus uim Alexandrini epiſcopi ſibi omnia uendicātis effugiens, rerum geſtarū nobis ordinem fideliter nunciauit, reclamauerūt in ſynodo ſicut oportuit unius hominis nō tam iudicio quàm furori, proteſtātes ea quę per uim metumq́ gererentur, ſacramētis eccleſię et ipſi ſymbolo ab apoſtolis inſtituto præiudicare non poſſe, nec ſe ab ea fide ulla iniuria ſeparandos, quam pleniſſime expoſitam atq; digeſtam à ſede beati apoſtoli Petri ad ſanctam ſynodum detuliſſent. Cuius recitatio poſcentibus Epiſcopis non ſit admiſſa, uti ſcilicet remota ea fide quæ patriarchas, prophetas, apoſtolos, & martyres coronauit, generatio Ieſu Chriſti domini noſtri ſecundum carnem, & uerę mortis ac reſurrectionis eius confeſſio (quod horremus dicere) ſolueretur. Scripſimus de hac re ut potuimus ad glorioſiſſimū principem, & quod eſt maximū, chriſtianū, cuius epiſtolæ pariter exempla ſubiecimus, ut fidem qua renatus per dei gratiā regnat, nulla ſineret nouitate corrumpi: quoniā Flauianus epiſcopus in noſtra omnium communione perſiſtit, atq; hoc quod factum eſt, ſine cōſideratione iuſtitię, & contra omnium canonum diſciplinam ratum haberi ratio nulla permittit. Et quia diſſenſionis ſcandalum non abſtuliſſet Epheſina ſynodus, ſed auxiſſet, habendi intra Italiam concilium & locus conſtitueretur, & tempus, omnibus querelis & pręiudicijs partis utriuſq; ſuſpenſis, quo diligentius uniuerſa quæ offenſionem generauerant, retractentur, & abſq; uulnere fidei, abſq; religionis iniuria, in pacem Chriſti redeant, ſint ſacerdotes, & ſoli auferantur errores. Quod ut obtinere mereamur, probatiſſimę nobis fidei pietas tua quæ labores eccleſiæ ſemper adiuuit, ſupplicationem noſtrā apud clementiſſimū principem, ſiue ſpecialiter à beatiſſimo Petro apoſtolo legationem cōmiſſam dignetur aſſerere, ut priuſquam ciuile hoc & exitiale bellum intra eccleſiam conualeſcat, redintegrandæ unitatis copiam deo auxiliante concedat, ſciens imperij ſui uiribus profuturum, quicquid catholicæ libertati benigna ipſius fuerit diſpoſitione collatū. Data pridie Idus Octobris, Aſterio & Protogene uiris clariſſimis conſulibus, era qua ſuprà.

EPISTOLA XIII. LEONIS PAPAE AD PVLCHERRIMAM AVGVSTAM, IN QVA Niceni conuentus fidem ſummo in honore habendam eſſe præſcribit.

AVDERE me plurimum & exultare in domino pietatis tuæ ſcripta fecere, quibus euidenter oſtenditur, quantū catholicam diligas fidem, & quantum hęreticum deteſteris errorem. Hęreſis quippe eſt nimis impia, & euangelio ueritatis inimica, quæ non portionem aliquam lædere, ſed ipſa religionis chriſtianæ conatur fundamenta conuellere, negans ſempiterni patris filium ſempiternum de utero beatæ uirginis matris ueram carnem noſtræ ſumpſiſſe naturæ, & eos damnatione percellens, qui ab euangelica & apoſtolica fide nullo deduci errore potuerunt, illudq; fruſtra prætendens quod Nicenę ſynodi fidem teneat, cuius eum conſtat eſſe alienū glorioſiſſima Auguſta. Vnde quia non deſerit eccleſiam ſuam diuina protectio, dicente domino: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi: eodemq; opere & tempore ſpiritus dei & clementiæ ueſtræ ſolicitudinem & curam noſtri cordis ac-

cendit, ut de remedijs procurandis, eadem utriq; cuperemus, quæ prius popoſci. Nunc quoque inſtantius peto, maiore utens fiducia deprecandi, poſteaquam præſidium uenerandæ exhortationis accepi, ſperans affuturam miſericordiam dei, ut cooperante ueſtra clemētia, peſtiferi erroris poſſit morbus auferri, ut quicquid ipſo inſpirante atq; auxiliāte potuerit ſalubriter fieri, cum ueſtræ fidei laude peragatur, quoniam res humanæ aliter tutę eſſe nō poſſunt, niſi quæ ad diuinam confeſſionē pertinent, & regia & ſacerdotalis defendat autoritas. Data decimoſexto Calendas Aprilis, Valentiniano Auguſto ſeptimo, & Anieno uiris clariſſimis conſulibus. Era CCCC LXXXVIII.

EPISTOLA XIV. LEONIS PAPAE AD MARTIANVM ET FAVSTVM PRESBYTEROS

quibus perſuadet, ut in hæreſim Epheſi adiutā penitus ſe non patiantur inuolui, cui ſanctorum patrum ſcripta repugnent.

BONORVM operum & ſpiritualium ſtudorum deum autorem eſſe non dubium eſt, qui quorum incitat mentes, adiuuat actiones. Quod nobis præſenti experimento euidenter apparuit, ſiquidem inter diſcretarum ſpatia longinqua regionum unum ſumpſerunt corda noſtra conſilium, ut quod à nobis deſiderabatis, eo uobis tempore quo epiſtolæ ueſtræ mittebātur, occurrerit. Si tamen dilectioni ueſtræ tradi ſcripta noſtra potuere, quę non ſolum apoſtolicæ ſedis autoritate, ſed etiā ſanctę ſynodi quę ad nos frequens conuenerat, unanimitate directa ſunt, ut in his quantam curam totius eccleſiæ habeamus, appareat, hortando ſcilicet omnium fidelium mentes, & clementiſſimorum principum præſidia ad defenſionem fidei poſtulando, quorum pios & catholicos animos non diffidimus opem atque autoritatem ſuam iuſtis petitionibus pręſtituros, quo citius auxiliante domino pernicioſa hæreſis, & dudum ſanctorum patrum autoritate damnata, quę nuper Epheſi male adiuta eſt, auferatur. Interim uero det operam quantum fieri poteſt ueſtra dilectio, ut omnibus eccleſiæ filijs innoteſcat, quod impium ſenſum ſecundum doctrinam euangelicam & apoſtolicam prędicamus. Quia licet plene quę ſemper fuiſſet, atque eſſet catholicorum ſententia ſcripſerimus, tamen nunc quoque ad confirmādas omnium mentes, non parum exhortationis addidimus. Memor enim ſum me ſub illius nomine pręſidere, cuius à domino Ieſu Chriſto eſt glorificata cōfeſſio, et cuius fides omnes quidem hæreſes deſtruit, ſed maxime impietatem præſentis erroris expugnat: & intelligo mihi aliud non licere, quàm ut omnes conatus meos ei cauſæ in qua uniuerſalis eccleſiæ ſalus infeſtatur, impendam. Ne autem aliqua negligentiæ occaſione ſcripta noſtra ad uos non potuerint peruenire, exemplaria eorundem nunc mittenda credidimus, ut nullo modo fidei quam defendimus, prædicatio noſtræ notitiæ ſubtrahatur.

Data decimoſexto Calendas Aprilis, Valentiniano Auguſto. VII. & Anieno V. Conſulibus.

EPISTOLA XV. LEONIS EPISCOPI SATIS DOCTA, ADMONENTIS THEODOSIVM Auguſtum, epiſcopũ Conſtantinopolitanũ, & alios coëpiſcopos, ut ſectam Neſtorianã ſæpius iam damnatam à ſanctis patribus, fugiant. Inſuper Theodoſium Auguſtum, quò concilium in Italia concedat celebrari, orat, propter illos qui aut ignorantia, ut fit, ſcripturarum, aut timore proſcriptionis lapſi, ut iterum reuocentur ad eccleſiæ unitatem.

OMNIBUS quidem ueſtræ pietatis epiſtolis inter eas ſolicitudines quas pro fide patimur, ſpem nobis ſecuritatis maximam præſtitiſtis, Nicenum commendando conciliũ, adeò ut ab illo (ſicut ſæpe iam ſcribitis) nõ patiamini ſacerdotes domini deuiare. Sed ne aliquid in præiudicium catholicæ defenſionis uiderer egiſſe, de ordinatione eius qui Conſtantinopolitanæ cœperit eccleſiæ præſidere, nihil interim in alterutram partem temere reſcribendum putaui, non dilectionem negans, ſed manifeſtationem catholicæ ueritatis expectans. Quod æquanimiter ferat obſecro ueſtra clementia, ut cum talem ſe erga fidem catholicam qualem cupimus approbarit, de ſynceritate ipſius copioſius & ſecurius gaudeamus. Ne uero aliqua illum de noſtro animo mordeat ſiniſtra ſuſpicio, occaſionem totius difficultatis amoueo, nec aliquid exigo quod aut arduum uideatur, aut dubium, ſed ad id quod nullus catholicorum refutet inuito. Noti enim ſunt per uniuerſum mundũ atq; manifeſti qui ante nos, ſiue græca, ſiue latina lingua in catholicæ ueritatis prædicatione fulſerũt, ad quorum ſcientiam atque doctrinam quidam etiam noſtræ ætatis cedunt, de quorum ſcriptis par & multiplex profertur inſtructio: quę ſicut Neſtorianã hęreſim deſtruxit, ita etiam hunc qui nunc repullulat, abſcidit errorem. Relegat itaq; ſolicite quæ à ſanctis patribus incarnationis dominicæ fides fuerit cuſtodita, ſemperq; ſimiliter prædicata: & ſanctæ memoriæ Cyrilli Alexandrini epiſcopi epiſtolam qua Neſtorium corrigere & ſanare uoluit, prauas prædicationes ipſius arguẽs, & euidentius fidem Nicenæ diffinitionis exponens, quanquam ab eo miſſam apoſtolicæ ſedis ſcrinia ſuſceperant, pręcedentiũ ſenſui perſpexerit conſonantem. Epheſinæ etiam ſynodi geſta recenſent, quæ contra Neſtorij impietatem & à ſanctæ memoriæ Cyrillo inſerta, & allegata ſunt de incarnatione domini catholicorũ teſtimonia ſacerdotum. Non aſpernetur etiam meam epiſtolam recenſere, quam pietati patrum per omnia concordare reperiet. Cumq; à ſe hoc quod eidem profuturum ſit expeti, deſiderariq; cognouerit, catholicorum ſententijs toto corde conſentiat, ita ut ſynceram communionis fidei profeſſionem abſolutiſſima ſubſcriptione coram omni clero, & uniuerſa plebe declaret, apoſtolicæ ſedi & uniuerſis domini ſacerdotibus atque eccleſijs publicandam, ut pacificato per unam fidem mundo, poſſimus omnes dicere quod angeli nato de Maria uirgine ſaluatore cecinerũt, gloria in excelſis deo, et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Quia uero & nos & beati patres noſtri, quorum doctrinam & ueneramur & ſequimur, in unius fidei concordia ſumus, ſicut prouinciarum omnium proteſtantur antiſtites, agat clementiæ ueſtræ deuotiſſima fides, ut quamprimum ad nos Conſtantinopolitani epiſcopi, qualia debent probati & catholici ſacerdotis ſcripta perueniant, aperte ſcilicet atq; dilucide proteſtantia, quod ſi quis de incarnatione uerbi dei aliud aliquid credat aut aſſerat, quàm catholicorum omnium & mea profeſſio proteſtatur, hunc a ſua cõmunione ſecernat, ut ei fraternam in Chriſto charitatem meritò poſſimus impendere. Vt autem ſalubri-

bus curis uelocior pleniorq́ auxiliante domino per ueſtrę clementiæ fidem præſtetur affectus, ad pietatē ueſtram fratres & coëpiſcopos noſtros Abundium & Aſterium, ſed & Baſilium & Senatorem presbyteros, quorum mihi deuotio eſt probata, direxi, per quos quæ noſtræ forma ſit fidei manifeſtatis inſtructionibus quas miſimus, poſſitis dignāter agnoſcere, ut ſi Conſtantinopolitanus antiſtes in eandem confeſſionem toto corde conſentit, ſecuri (ut dignum eſt) de eccleſiaſtica pace lætemur, neq́ aliud reſidere uideatur ambiguum, ut de ſuperfluis forſitan ſuſpitionibus laboremus. Sin uero aliqui à puritate noſtræ fidei atq́ patrū autoritate diſſentiunt, conciliū uniuerſale intra Italiam, ſicut ſynodus quæ ob hanc cauſam Romæ cōuenerat mecū petit, ueſtra clementia concedat, ut in unum cōuenientibus omnibus his qui aut ignorantia, aut timore prolapſi ſunt, correctionis remedijs conſulatur, nec cuiquā ultra ſit liberum ita Nicenæ ſynodi facere mentionem, ut eius fidei inueniatur eſſe contrarius: quoniam uniuerſæ & eccleſiæ, & ueſtro hoc imperio profuturum eſt, ſi unus deus, & una fides, unum ſacramentū ſalutis humanę, unius totius mundi cōfeſſione teneatur. Data decimoſeptimo Calend. Auguſti.

EPISTOLA XVI. LEONIS EPISCOPI ADHORTATORIA IN QVA PVLCHERRIMAE Auguſtæ in fide conſtantia, & Concilij Niceni autoritas contra inſanam Neſtorij hæreſim prædicatur.

GAVDEO fidei clementiæ ueſtræ, quod religioſum ſtudium dignanter impenditis, ut pax eccleſiaſtica renouetur, quę eorundem diſſentionib. uidet̄ eſſe turbata. Debetur enim hoc ueſtrę ſpecialiter glorię, ut ablatis omnibus ſcandalis quę contra catholicam fidem inimicus excitauerat, una eademq́ ſit per totum mundum confeſſio ueritatis, quæ facilius certiusq́ reparabitur, ſi prauorum ſenſuum nulla ſemina, nulla ueſtigia relinquantur. Quod tamen mearum partium eſt, pręterire non debeo, ut ſcilicet quid de incarnatione filij dei à Conſtantinopolitano epiſcopo teneatur, agnoſcam, pręſertim cum in ordinatione ipſius dura præceſſerint, taliaq́ ad nos debuerit ſcripta dirigere, quæ illum à contagione huius qui nuper emerſit erroris alienum euidenter oſtenderent. Optans itaq́ ſecurā cum eo habere concordiam, gratiamq́ illi fraternæ charitatis impendere, ſcribere ei interim diſtuli, non dilectionē negans, ſed manifeſtationem catholicæ ueritatis expectans. Simplex enim eſt atq́ abſolutum, quod poſco, ut remoto longarum diſputationū labore, ſanctę memorię Cyrilli Alexandrini epiſcopi epiſtolę quam ipſe ad Neſtorium miſerat, acquieſcat, in qua & errorem Neſtorij arguit, & fidem Nicenæ definitionis expoſuit, & epiſtolę meę quę ad ſanctæ recordationis Flauianū epiſcopū eſt directa, conſentiat. Quibus uigilanter inſpectis, Conſtantinopolitanus antiſtes repudiandum ſibi quod auſus eſt contra puram & ſingularem fidem imperita inſipientia definire, incunctanter agnoſcat, quia & mea, & ſanctorum patrum de incarnatione domini conſors, per omnia & una confeſſio eſt: quam ſi quis æſtimauerit non ſequendā, ipſe ſe à compage catholicæ ueritatis abſcindet, cum tamen nos ut in integrum omnia reuocentur optemus. Ad effectum uero ſalubrium diſpoſitionū uelocius obtinendum, fratres & coëpiſcopos meos Abundium & Aſterium, ſed & Baſilium & Senatorem presbyteros probatiſſimos uiros miſi, qui clementiæ ueſtrę formā fidei ſecundum doctrinam uenerabilium patrum prędicatam offerrent, & remotis circumlocutionibus quibus obſcurari ueritas ſolet, quid de incarnatione filij dei à totius orbis probatis ſacerdotibus defenſum fuiſſet, oſtenderent. Quos poſt diuinam gratiam ſan-

cto

cto uestræ pietatis auxilio dignum est adiuuari, ne in totius ecclesiæ perturbationem imprudens procedat contentio, quū correctione adhibita omnes oporteat in unius confessionis redire cōcordiam, à qua si forsitan ab aliquibus discrepatur, uniuersale concilium sacerdotū haberi intra Italiam clementia uestra annuente iubeatur, quò remota arte fallendi, tandem pateat quid altiore tractatu aut coërceri debeat, aut sanari. Data tertiodecimo Calendas Augusti, Valentiniano Augusto VII. & Anieno uiris clarissimis consulibus, era qua suprà.

EPISTOLA XVII. LEONIS EPISCOPI RESPONSORIA AD AVGVSTAE PVLCHERRIMAE epistolam de loco synodi celebrandæ, in qua tum hæreticorum mores, tum insidiæ exponuntur: & quid de ijs agendum, qui cum uicti sunt, nihilominus in errore semel concepto perstant.

ELIGIOSAM clementiæ uestræ solicitudinem, quam catholicæ fidei indesinenter impenditis, per omnia recognosco, & deo gratias ago, quod tantam uniuersalis ecclesiæ curam habere uos uideo, ut quod iustitiæ & beneuolentiæ congruere arbitror confidenter insinuem, quò celerius quæ propitio Christo pietatis uestrę studio irreprehēsibiliter hactenus gesta sunt, ad gratulandum producātur effectum. Quod ergo synodum Chalcedonēsem haberi clementia uestra præcepit, cum à me ut in Italia haberetur mansuetudo uestra retineat postulatum, ut omnes nostrarum partium conuocati antistites, si securitas temporis suppeteret conuenirent: adeò tamen non aspernanter accepi, ut binos de coëpiscopis meis & cōpresbyteris ordinarē, qui uicem meā implere sufficerent, datis ad uenerabilem synodum congruētibus scriptis, quibus fraternitas aduocata cognosceret, quam formam seruare in hac dijudicatione deberet, ne ulla temeritas aut fidei regulis, aut canonum statutis, aut benignitatis remedijs obuiaret. Sicut enim à principio huius causæ frequentissime scripsi, hanc inter discordes sensus & carnales æmulationes moderationē uolui custodiri, ut integritati quidem fidei nihil euelli, nihil liceret apponi, ad unitatem uero pacemq; redeuntibus, remedium ueniæ præstaretur: quia tunc operum diaboli potentiæ destruuntur, cum ad dei & proximi dilectionē hominum corda reuocantur. Sed quàm contraria tunc his monitis atq; obseruationibus meis acta sint, multum est explicare, nec opus est epistolari pagina cōprehendi, quid in illo Ephesino non iudicio, sed latrocinio potuit perpetrari. Ibi primates synodi nec resistentibus sibi fratribus nec consentientibus perceperunt, cum ad infringendam catholicam fidem, & ad execrabilem hæresim roborandā alios priuilegio honoris exuerint, alios consortio impietatis infecerint, sæuiores profectò in eos quos persuadendo ab innocentia separabant, quàm in illos quos beatos confessores persequendo faciebant. Veruntamen quia tales sibi maxime sua iniquitate nocuerunt, & maioribus uulneribus diligentior est adhibenda medicina, nullis unquam epistolis definiui etiam talibus si resipiscerent ueniam denegandam. Et quamuis incommutabiliter inimicissimam Christianę religionis hæresim detestemur, ipsos tamen si corrigantur, & digna se satisfactione purificent, ab ineffabili misericordia dei non iudicamus alienos, sed potius cum gemētibus gemimus, cum flentibus flemus, & sic utimur iustitia commotionis, ut nō amittamus remedia charitatis. Quod sicut pietas uestra cognoscit non uerbis solis promittitur, sed etiam factis docetur; siquidem penè omnes qui in con

sensum præsidentium aut traducti fuerant, aut coacti, resistendo ei quod statutum fuerat a b illis, & cõdemnando quod scripserant, perpetuam culpę abolitionem & apostolicę pacis gratiam sunt adepti. Si ergo clementia uestra propositum nostrum cõsiderare dignetur, probabit in eo concilio cuncta gessisse, ut sine cuiusquam animæ detrimento hæreseos tantum obtineretur extinctio, & ob hoc circa autores sæuissimorũ turbinum quiddam cõsuetudinis minuisse, ut ad indulgentiã postulandam compunctione aliqua possit eorum tarditas excitari. Qui etsi post illud iudiciũ suum tam impium quàm iniustum, non sunt catholicæ fraternitati ita honorabiles ut fuerunt, suas tamen adhuc obtinent sedes, & episcopatus sui honore potiuntur, aut per ueram & necessariam satisfactionem pacem ecclesiæ recepturi, aut si hæresim (quod absit) tuebuntur, professionis suę merito iudicandi. Data decimotertio Calendarum Augusti, Helpidio v.c. consule.

EPISTOLA XVIII. LEONIS EPISCOPI ADHORTATORIA, QVAM SCRIPSIT QUÒ COMMODIUS AC BENIGNIUS, LAPSOS PER IMPERITIAM SI POENITUERINT, IN ECCLESIĘ UNIONEM SUSCIPERE POSSINT.

CAVSA fidei in qua salus christiana consistit, multa me solicitudine laborare compellit, metuentẽ ne prauitas quæ in suis fuerat amputãda principijs, processu temporis & pertinacior fiat & latior. Nam cum clementissimus imperator talia ad nos scripta direxit, quibus solicitudinem suam pro pace uniuersalis ecclesiæ demonstraret, & ipse Constantinopolitanus episcopus, & ij qui eundem consecrarant, præter id quod ad ordinem noui antistitis pertinebat, nihil nobis de cõpressis uel abdicatis erroribus indicarunt, quasi in illa ecclesia nullum scandalũ, nulla extitisset offensio, aut non pręcipue fuerint ordinati ad meritum demonstrandum, si aliena à se quę catholicorum sensibus sunt aduersa, docuisset. Ne ergo quod inter longinquas regiones accidere solet, ut nimias dilationes tenderent ueritatis examina, fratres & coëpiscopos nostros Habundium & Asteriũ, sed & Basilium senatorem, presbyteros probatissimos uiros & probatissimum principem cum sufficienti paternarũ autoritatum instructione direximus: quos in omnibus, fratres charissimi, diligentia ac solicitudine uestra cupimus adiuuari, ut impietas quæ cæcis ausibus in exitialia abrupta processit, simplices quosq; decipiendi ulterius nõ habeat potestatem, cum aptiore medicina etiam illis cupiamus per correctionis remedia subueniri, qui aut imperitia sunt lapsi aut errore traducti. Et ideo uos qui iustificamini per fidem, qui catholicam diligitis ueritatem, & de singulari sacramento salutis humanæ per spiritum sanctum estis edocti, collaborate nobiscum, & quãta potestis deuotione id agite, ut falsitate destructa, & fidei soliditate defensa, secura per totum mundum dei pace potiamur. Data XVI. Calendas Augusti, Valentiniano, & Augusto VI. & Anieno uiris clarissimis consulib. era qua suprà.

EPISTOLA XIX. LEONIS EPISCOPI QVA MARTIANI AVGVSTI PIVM ANIMVM & pacis studiosum in congregando concilio laudat.

SANCTVM clementiæ uestrę studium quo ad reparationem pacis ecclesiasticæ synodum habere uoluistis, adeò libenter accepi, ut quamuis eam fieri intra Italiam popoſciſſem, & aptius expectari tempus optaſſem, quo scilicet plurimi poſſent episcopi etiam de longinquis prouincijs euocari, mox tamen ut mihi pietatis uestrę scripta sunt tradita, & Bonifacium de compresbyteris meis ab urbe direxerim, & de episcopis fratrem meum Paschasium de Sicilia fecerim nauigare, qui uicem meam sufficienter implerent, datis per eosdem epistolis ad eos qui legationem ante susceperant, ut ipsi quoque prædictis ad implendas partes meæ præsentiæ iungerentur. Vnde quamuis nimis arctus dies synodo fuerit constitutus, spero tamen affuturum omnipotentis auxilium, quo omnes ualeant ad prefinitum tempus occurrere, et unanimiter cum sanctę fraternitatis aſſensu quę uniuersali ecclesiæ congruant definire. Compreſſa enim uel remota inquietudine ac prauitate paucorum, facile firmabitur probanda concordia, si in eam fidem quam euangelicis & apostolicis prædicationibus declaratam per antiquos patres nostros accepimus & tenemus, omnium corda concurrant, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis admiſſa, ne per uanam fallacemq; uersutiam aut infirma uideantur aut dubia, quæ in ipso lapide angulari Christo fundata sunt, & sine fine mansura. Hoc nobis indesinenter orantibus, ut à sacramẽto singularis fidei nemo inueniatur alienus, sed damnata impietate hæreseos nullum de perditione cuiusq; catholica ecclesia sentiat detrimentũ. Quod autem pietatẽ uestram de his per quos meas misi epistolas obsecraui, nunc quoq; similis fiducia precor, ut uice mea acturos commendatos per omnia habere dignemini, quò facilius & diligentius quæ optimo fidei uestræ ordinata sunt studio, salubri impleantur affectu. Data quartodecimo Calendas Augusti, Adelphio uiro clarissimo consule.

EPIST. XX. LEONIS EPISCOPI AD MARTIANVM AVGVSTVM, QVA CONCORDIA episcoporum & principum quid ualeat ad ædificandam dei ecclesiam, insinuatur: necnõ quid uariæ quęstiones de fide orthodoxa, damni adferant, & quomodo illæ sint fugiendæ.

ETSI PER Constantinopolitanos clericos ad pietatem uestram antè rescripserim, sumptis tamen clementiæ uestrę literis per uirum illustrem præfectũ urbis filium meum Tatianum, magnam materiam gratulationis accepi, quia studiosiſſimos uos ecclesiasticæ pacis agnoui. Cui sancto desiderio digna ęquitate confertur, ut quem statum eſſe cupitis religionis, eundem habeatis & regni. Nam inter principes christianos spiritu dei confirmante cõcordiam, gemina per totum mundum fiducia roboratur, quia profectus charitatis & fidei utrorunq; armorum potentiam insuperabilẽ facit, ut propitiato per unam confeſſionem deo, simul & hęretica falsitas & barbara destruatur hostilitas gloriosiſſime imperator. Aucta igitur per imperialẽ amicitiã spe cœlestis auxilij, con fidẽtius pietatẽ uestrã pro sacramẽto salutis humanæ incitare pręsumo, ne cuiusquam procaci impudentięq; uersutia, quasi de incerto quid sequendũ sit si-

natis inquiri. Et cum ab euangelica apoſtolicaq; doctrina, nec uno quidem uerbo liceat diſsidere, aut aliter de ſcripturis diuinis ſapere, quàm beati apoſtoli & patres noſtri didicere atque docuerunt, nunc demum indiſciplinatæ moueātur & impiæ quęſtiones, quas olim mox ut eas per apta ſibi corda diabolus excitauit, per diſcipulos ueritatis ſpiritus ſanctus extinxit. Nimis autem iniquum eſt, ut per paucorum inſipientiam ad coniecturas opinionum & bella reuocemur, tanquam reparata diſceptatione tractandū ſit, utrum Eutices impie ſenſerit, & utrum impie Dioſcurus iudicarit, qui in ſanctæ memorię Flauiani condemnatione ſe perculit, & ſimpliciores quoſque ut in eandem ruinam prouoluerentur impegit: quorū multis iam (ut cognouimus) ad ſatisfactionis remedia conuerſis, & ueniam de inconſtanti trepidatione poſcentibus, non cuiuſmodi ſit fides tractandum eſt, ſed eorum precibus qualiter annuendum. Vnde pijſſimæ ſolicitudini ueſtræ quam de indicenda ſynodo habere dignamini, per legationem quæ confeſtim ad clementiā ueſtram deo annuente perueniet, quicquid ad cauſæ utilitatem arbitror pertinere, plenius atq; opportunius ſuggeretur. Data nono Calendas Maij, Adheleſio uiro clariſſimo conſule, era qua ſuprà.

EPISTOLA XXI. LEONIS EPISCOPI AD MARTIANVM AVGVSTVM, QVA Epheſinæ ſynodi decretū probat, quod Euticis et Neſtorij doctrinam condemnat, tanquam hæreticam, & ſcripturis diuinis contrariam.

ROPOSCERAM quidem à glorioſa clementia ueſtra, ut ſynodum quam ad reparandam orientalis eccleſiæ pacem, à nobis etiam petitam, neceſſariā iudicaſtis, aliquantiſper differri ad tempus opportunius iuberetis, ut liberioribus ab omni perturbatione animis, ij quoque epiſcopi quos hoſtilitatis metus detinet, cōuenirent. Sed quia pio ſtudio humanis negotijs diuina præponitis, & rationabiliter ac religioſe regni ueſtri uiribus creditis profuturum, ſi nulla ſit in ſacerdotū ſenſibus diſſonantia, nulla ſit in euangelij prædicatione diſcordia, ego etiam ueſtris diſpoſitionibus non renitor, optans ut omniū cordibus catholica fides quæ non poteſt niſi una eſſe, firmetur. A cuius integritate & Neſtorius antea, & nunc Eutices, diuerſis quidē callibus, ſed impietate nō impari deuiarūt, abominādi prorſus perſuaſionibus ſuis, quas contra ſynceri & ueri luminis fontē, de cœnoſis lacubus diabolicę falſitatis hauſerūt. Prior itaq; ſynodus Epheſina Neſtoriū cum dogmate ſuo meritò iuſteq; damnauit, & quiſquis in illo errore perſiſtit, ad nullius poteſt ſpem remedij peruenire. Sequēs uero in prędicta ciuitate nō poſſum uocare concilium, quod in euerſionem fidei fuiſſe conſtat agitatū, quodq; ueſtra clementia amore ueritatis catholicis affutura aliud ſtatuendo quaſſauit, glorioſiſſime imperator. Vnde per ipſum dominū noſtrū Ieſum Chriſtum qui regni ueſtri eſt autor & rector, obteſtor & obſecro clementiam ueſtram, ut in pręſenti ſynodo fidem quā beati patres noſtri ab apoſtolis ſibi traditā prædicarunt, nō patiamini quaſi dubiā retractari, & quę olim maiorū ſunt autoritate dānata, rediuiuis nō permittatis conatibus excitari: illudq; potius iubeatis ut antiquę Nicenę ſynodi cōſtituta remota hæreticorū interpretatione permaneāt. Nec me quoque, ut uoluit ueſtra clemētia, ab illo credatis abeſſe cōcilio, cum in fratrib. quos direxi, id eſt Paſchaſiano & Lucētio epiſcopis, Bonifacio & Baſilio presbyteris, ſed & fratre meo Iuliano, quem eorū uolui eſſe participē, etiā mea ſit æſtimāda pręſentia:

quos

quos auxiliante Christo ita facturos esse confido, ut ea quæ domino nostro placeant, decernantur, accedente pietatis uestræ studio, quod & paci prosit, & religioni sit custodia ueritatis. Data VI. Calendas Iunij, Adelphio uiro clarissimo consule, Era qua suprà.

EPISTOLA XXII. LEONIS PAPAE
AD EVNDEM MARTIANVM AVGVSTVM de eadem re, qua suprà, quò constans sit in fide defendenda contra hæreticos.

c I

VLTAM mihi fiduciam scribendi ad clementiam uestram & literæ uestræ, quas ueneranter accepi, & coëpiscopi mei reuertentes Cõstantinopoli præbuerũt, nõ sola assertione uerborũ, sed ipsis operum effectibus demonstrantes, ad defensionem catholicæ fidei diuinum in uobis uigere præsidiũ: quo utiq; non solum ecclesiæ status, sed etiam uestri robur munitur imperij, ut meritò eius expectetis protectionẽ, cuius colitis ueritatem gloriosissime imperator. Nam ut fratris mei Anatholij citius manifestaretur integritas, & olim damnati erroris rediuiuus assertor locum in Christi ecclesia non haberet, ut catholici episcopi, quos nuper hæreticorũ persecutio degrauare non potuit, ab iniustis reuocarentur exilijs, atque reliquijs beatæ memorię Flauiani digno honore susceptis, impietatem suam condemnator eius agnosceret, uestræ uirtutis titulus, uestrę pietatis est fructus, cui confido etiam aliarum insignia accumulanda palmarum, ut sicut Constantinopolitana ecclesia recepta apostolicæ fidei libertate lætatur, ita omnes regni uestri prouinciæ emundatas se à diabolici dogmatis contagione glorientur. Vt ergo pręcedentibus literis indicaui, fratres meos Lucensem episcopum & Basilium presbyterum qui solicitudinis meę partes possint implere direxi, fauori eos pietatis uestræ in omnibus quę sunt agenda commendans. Nam cum & fratris mei Anatholij scriptis & nostrorum sermone cognouerim, multos de his qui apud Ephesum Dioscuri factione compulsi, de stabilibus statutis pęnitendum prebuere consensum, inconstantię suæ ueniam postulare, & communionem catholicam per satisfactionem correctionis expetere, nõ fuit talium negligenda conuersio, qui non proprio sensu, sed impij pręsumptoris impulsu in hæc incidisse noscuntur, in quibus liberum nõ habuere iudiciũ. Ne itaque resipiscentium desideria mora longior fatigaret, uel incuriosa facilitas temere aliquos & sine discretione susciperet, iniunctum est ab apostolica sede directis ut in consortium suæ deliberationis accito Constantinopolitanę urbis antistite, & pestilentię contagia non admittãtur, & sanitatis remedia nõ negentur. Quæ industria in omnibus quę nequiter gesta sunt emendandis celerem iuuante domino consequetur effectum, si reparationi pacis ecclesiasticæ opem suam uestra pietas dignetur adiungere, ut uobis in terra regnantibus & dei regnum intra uos habere mereamini, & catholicam fidem nulla falsitas uiolet, nulla hęresis inquietet, nec cuiquã liceat doctrinam euangelicam deserere, & sacerdotali honore gaudere. Synodum uero fieri ut meminit uestra clementia etiam ipsi poposcimus. Sacerdotes prouinciarum omnium congregari, pręsentis temporis necessitas nulla ratione permittit, quoniam illę prouincię de quibus maxime sunt euocandi, inquietãte bello ab ecclesijs suis eos non patiuntur abscedere: unde opportuniori tempori propitiato domino cum firmior fuerit restituta securitas, iubeat uestra clementia reseruari. De qua re plenius inter cętera apud pietatem uestram poterunt allegare quos misi. Data V. Idus Iunij, Adelphio uiro clarissimo consule, Era qua suprà.

EPISTOLA XXIII. LEONIS PAPAE AD ANATHOLIVM EPISCOPVM DE HIS QVI metu in hæresim lapsi sunt, ut si conuersi fuerint recipiantur: deq; nominibus hęreticorum ad altare non recitandis.

GAVDEMVS in domino & in dono gratię ipsius gloriamur, qui sicut dilectionis tuæ literis & fratrũ nostrorum, quos Constantinopolim miseramus relatione cognouimus, sequacem euangelicæ eruditionis ostendit, ut per sacerdotis probabilẽ fidem meritò præsumamus, quod tota ecclesia eidẽ credita est ne rugam cuiusquã sit erroris habitura uel maculã, dicente Apostolo; Despondi eñ uos uni uiro uirginẽ castã exhibere Christo: illa enim uirgo ecclesia, sponsa unius uiri Christi, quę nullo se patiť errore uitiari, in qua societatem tuæ dilectionis amplectimur, & gestorũ quę sumpsimus seriẽ necessarijs (sicut oportuit) munitam subscriptionibus approbauimus. Vt ergo inuicẽ dilectionis tuæ animus nostris confirmaretur alloquijs, filios nostros Casterium presbyterum, Patricium & Asclepiadem diaconos, qui ad nos tua scripta detulere, cũ epistolis nostris post uenerabilẽ diem festi paschalis emisimus, indicantes nos (ut supra diximus) de Constantinopolitanę ecclesię pace gaudere, cui hanc curã semper impendimus, ut eam nulla uelimus hæreticorũ fraude uiolari. De fratribus uero quos in epistolis tuis & legatorum nostrorũ relatione cõmunionis nostræ cupidos esse cognouimus, eo quod doleant se contra potentiam, contraq; terrores non tenuisse constantiã, in alieno scelere præbuisse consensum, cum ita eos formido turbasset, ut in damnationẽ catholici atq; innocentis antistitis, & in receptionẽ detestabilis prauitatis trepido famularentur obsequio: illud quidem quod præsentibus & agentibus nostris constitutũ est approbamus, ut suarum interim ecclesiarũ essent communione contenti, sed cum legatis nostris, quos misimus, participata tecum solicitudine uolumus disponatur, quatenus hi qui plenis satisfactionibus male gesta condemnant, & accusare magis se eligunt, quàm tueri, pacis & cõmunionis nostræ unitatẽ lętantur, ita ut digno prius anathemate quæ contra fidem catholicam sunt recepta damnentur, aliter enim in ecclesia dei quæ corpus est Christi, nec rata sunt sacerdotia, nec uera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ uerus nos pontifex recõciliat, uerus immaculati agni sanguis emundat, licet in patris sit dextera cõstitutus, in eadẽ tamẽ carne quã sumpsit ex uirgine, sacramentũ propitiationis exequiť, dicente apostolo: Christus Iesus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est in dextra dei, qui etiã interpellat pro nobis. Neq; eñ potest in aliquo benignitas nostra reprehendi cũ satisfacientes recepimus, quos doluimus esse deceptos. Nec aspere igiť cõmunionis nostrę gratia denegãda est, nec temere largiẽda, quia sicut plenũ pietatis est oppressis charitatem dominicã redhiberi, ita iustum est omnia perturbationis autorib. imputari. De nominibus aũt Dioscuri, Iuuenalis & Eustathij ad sacrum altare recitandis, dilectionẽ tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidẽ constituti faciendũ esse dixerunt, quodq; honorandæ sancto Flauiano memoriæ non repugnet, & à gratia tua christianę plebis animos nõ auertat. Nam iniquũ nimis est atq; incongruũ eos qui innocẽtes & catholicos sua persecutiõe uexarũt, sanctorũ nominibus sine discretione misceri, cõdemnatã impietatẽ non deserentes ipsi se sua prauitate cõdemnãt, quos cõuenit aut percelli pro ꝑfidia, aut laborare pro uenia. Fratrẽ uero et coëpiscopũ nostrũ Iulianũ, uel clericos qui sanctę memorię Flauiano fidelibus officijs adhæserunt, dilectioni quoq; tuæ uolumus adhęrere, ut quẽ fidei suę meritis uiuere apud dominũ nostrũ nouimus, in te sibi eum præsentẽ agnoscãt,

illudq;

illudq́ dilectionem tuam nosse uolumus, fratrem & coëpiscopum nostrum Eusebium, qui causa fidei multa discrimina laboresq́ tolerauit, nobiscũ interim demorari & in nostra nunc cõmunione persistere, cuius ecclesiam tua solicitudine uolumus esse defensam, ut nihil eodem absente depereat, & nullus ei in aliquo præiudicare præsumat, donec cum literarũ nostrarum ad uos prosecutione perueniat. Et ut maior circa te, uel nostra uel totius Christianæ plebis affectio prouocetur, hoc quod ad dilectionem tuam scripsimus, in omniũ uolumus notitiam peruenire, ut qui deo non deseruiunt, de confirmata apud te pace sedis Apostolicę gratulentur. De cæteris uero causis atq; personis dilectio tua literis quas per nostras accipiet, plenius instruetur. Data Idus Aprilis, era qua suprà.

EPISTOLA XXIIII. LEONIS PAPAE

QVA ANATHOLIO EPISCOPO DEPINGIT HAERETIcorũ apud Cõstantinopolim aduersus Martianũ Augustum insanias & furores: & quomodo exules ob uerę fidei cõfessionẽ suscipiendi & fouendi: quidq́ de ijs sentiendum, qui hæreticorũ erroribus cõniuent: & alia lectu digna occurrent.

ILIGENTIAM necessarię solicitudinis quã fraternitas tua in dirigẽdis ad nos literis exequit, approbamus: & acceptis per filium nostrũ Olimpiũ paginis tuis, sacerdotalẽ in te curam uigere sentimus: cui nos quoq; quantũ dominus dat posse nõ desumus, exorantes dilectionẽ tuam, ut quia tempus laboris indicimus, in sancta uigilãtia perseueres, donec dextra domini faciat uirtutẽ, & sub pedibus ecclesię suæ cõterat tentatorẽ. Consolatur etenim nos per omnia præparata diuinitus clementissimi principis fides, quẽ in eo rursus sicut oportuit sum cohortatus alloquio, ut impijssimorum latronũ ausibus districtiore constantia faciat obuiari, quos nephas est tantũ de suo fauore præsumere, ut etiam apud Cõstantinoplim audeant insanire. Sed hoc eis ideo diuinæ prouidentiæ ratione permittitur, ut magis ac magis quo spiritu agitent̃ appareat, ne dubitari possit in quantam essent audaciam prorupturi, si post damnationẽ impijssimæ hęresis disceptandi contra fidem acciperent potestatẽ, ut quantũ in ipsis est latius hoc furore sęuirent, quem fratres & coëpiscopi nostri, qui ad nos nuper ex Aegypti partibus cõfugere, se pertulisse deplorant: quibus & à christianissimo principe & à tua fraternitate deo placita charitate solatia pietatis impendi non ambigerẽ, etiam si ipse non scriberes. Opportunũ aũt credidi ut ad ipsos quoq; scripta dirigerẽ, quę illos possint in cõmunis fidei proposito roborare, ut quid pro patientia sua superna remuneratione mereantur, agnoscerent, sicut beatus apostolus docet, dicens: Excipite itaq; illos cum gaudio in domino, & huiusmodi cũ honore habete, quoniã propter fidem Christi usq; ad mortẽ accesserunt. Illud sanè plurimũ mihi displicere significo, quod inter dilectionis tuę clericos quidam esse dicuntur, qui aduersariorum conniueãt prauitati, & uasa irę uasis misericordiæ misceantur: quibus inuestigandis & seueritate congrua coërcendis, debet diligentia tua uigilanter insistere, ita ut his quibus prodesse non potuerit correctio, non parcat abscissio. Oportuit etenim nos Euangelici meminisse mandati, quod ipsa ueritate pręcipitur, ut si nos oculus, aut pes, aut dextra scandalizauerit, manus à compage corporis auferatur, quia melius sit his in ecclesia carere membris, quàm cum ipsis in æterna ire supplicia. Nam superflue extra ecclesiam positis resistimus, si ab his qui intus sunt, in eis quos decipiunt uulneramur. Abijcienda prorsus pestifera

hæc sacerdotali uigore patientia est, quæ sibimet peccatis aliorum parcendo non parcit. Sicut Hely quondam sacerdos filiorū suorum delicta tolerando, cum ipsis diuinę iustitiæ sententiam meruit experiri, quia segni indulgentia dissimulauit plectere peccatores. Quantū itaq; opportunitas inuitat officij religiosissimum principem dilectio tua studeat frequentare, & non solum regiam, sed & sacerdotalem ipsius mentem pręcibus meis obsecrare persiste, ut memor communis fidei, quam spiritu sancto docente suscepimus, omnium hęreticorū machinamenta cōfringat, neq; quicquam illis in ecclesijs Christi licere patiatur, ne in eorum potestate sint diuina mysteria, quibus in domo dei pro scelerum suorū magnitudine nec habitandi ius residet nec orandi. Data pridie Idus Octobris, Constantino & Ruffo uiris clarissimis consulibus.

EPIST. XXV. LEONIS PAPAE AD ANATHOLIVM EPISCOPVM, ADMONENTIS NE CREDAT habitę synodo, in qua Dioscuri & Iuuenalis malitia uictoriam obtinuit. Additur etiam exhortatio, ut summa fide, syncera doctrina & diligentia suis præsit.

ICET sperem dilectionem tuam ad omne opus bonū esse deuotam, ut tamen efficacior tua fieri possit industria, & hoc congruum fuit fratres meos Lucentium episcopū et Basilium presbyterum (ut promisimus) destinare, quibus tua dilectio socieť, ut nihil in his quæ ad uniuersalis ecclesiæ statum pertinent, aut dubie aut segniter cum residentibus uobis quibus executionē nostræ dispositionis iniunximus, peragatur, sed ea cuncta moderatione, ut nec beneuolentię partes nec iustitię negligant, & absq; personarum acceptione diuinū in omnibus iudiciū cogitetur. Quod ut recta obseruātia ualeat custodiri, catholicę primitus fidei seruetur integritas, ut quia per omnia angusta & ardua uia est quæ ducit ad uitam, neq; in sinistram, neq; ad dextrā ab eius tramite deuieť. Et quia euangelica & apostolica fides omnes expugnat errores, & ab uno latere Nestorium deijcit, ab alio Euticem & participes eius elidit, hanc regulam mementote seruandam, ut quicunq; in illa synodo, quæ nomen synodi nec habere potuit nec meretur, & in qua maleuolentiam suam Dioscurus, imperitiam autem Iuuenalis ostendit, dolent, ut dilectionis tuæ relatione cōperimus, se metu uictos & terrore superatos ad cōsensum scelestissimi iudicij potuisse cōpelli, & cōmunionem catholicā obtinere desiderant, satisfactioni eorum pax fraterna præsteť, ita ut non dubijs professionibus Euticem cum suo dogmate cumq; cōsortibus suis anathematis execratione cōdemnent. De his aūt qui in hac causa grauius peccauere, & ob hoc superiorē sibi locum in eadē infelici synodo uindicarūt, ut humiliorum fratrum simplicitatem arrogantiæ suę pręiudicijs aggrauarent, si fortè resipiscunt & à facti sui defensione cessantes in cōdemnationē proprij conuertunť erroris, horum si satisfactio talis accedit, quę non refutanda uideať, maturioribus apostolicæ sedis consilijs reseruetur, ut examinatis omnibus atq; perpensis, de ipsis eorum agnitionibus quid cōstitui debeat ęstimeť. Neq; prius in ecclesia, cui te dominus uoluit prę sidere, cuiusquā talium (ut antè iam scripsimus) nomē ad altare reciteť, quàm quid de eis cōstitui debeat, rerum processus ostendat. De cōmonitorio uero à clericis dilectionis tuæ nobis oblato, necessariū non fuit epistolis quid uidereť inserere, cum sufficeret legatis cuncta committi, quorū sermone ex omnibus diligentius instrueretis. Annitere igitur frater charissime, ut quæ ecclesię dei congruunt, fideliter & efficaciter

& efficaciter cum his fratribus, quos tantæ rei idoneos autores elegimus, exequaris, præſertim cum ipſa uos cauſę ratio, ſpeſq; diuini auxilij cohortentur, & clementiſſimorum principum tam ſancta ſit fides, tam religioſa deuotio, ut in eis non ſolum Chriſtianum, ſed etiam ſacerdotalem experiamur affectum. Qui utiq; pro pietate qua ſe dei famulos eſſe gloriantur, omnes ſuggeſtiones ueſtras fidei catholicæ profuturas dignanter accipiant, ut ipſorum quoq; ope & pax chriſtiana reparari, & error impius poſſit aboleri. Ac ſi de aliquibus amplius fuerit deliberandũ, celeriter ad nos relatio dirigatur, ut pertractata qualitate cauſarum, noſtra quid obſeruari debeat ſolicitudo conſtituat. Data quinto Idus Iunij, Adelphio uiro clariſſimo conſule, era qua ſuprà.

EPISTOLA XXVI. LEONIS PAPAE ADMONITORIA AD SYNODVM CHALCEDONæ congregatum, ne formidine poteſtatum à uia ueritatis deflectant: & diſputandi cum hæreticis modus, etiam nõ multum exercitato in ſcripturis diuinis, præſcribitur.

PTAVERAM quidem dilectiſſimi pro noſtri charitate collegij, omnes domini ſacerdotes in una catholicę fidei deuotione perſiſtere, nec quenquã gratia aut formidine poteſtatum ſecularium deprauari, ut à uia ueritatis abſcederet. Sed quia multa ſæpe quæ pœnitudinem poſſint generare proueniunt, & ſuperat culpas delinquentiũ miſericordia dei, atq; ideo ſuſpenditur ultio, ut poſſit locum habere correctio, amplectendum eſt clementiſſimi principis plenum religione conſilium, quo ſanctã fraternitatem ueſtram ad deſtruendas inſidias diaboli, & ad reformandam eccleſiaſticam pacem uoluit conuenire, beatiſſimi Petri iure atq; honore ſeruato, adeò ut nos quoq; ſuis ad hoc literis inuitaret, ut uenerabili ſynodo noſtrã præſentiã præberemus: quod quidem nec neceſſitas temporis, nec ulla conſuetudo poterat permittere. Tamen in his fratribus Paſchaſiano & Lucentio epiſcopis, Bonifacio & Baſilio presbyteris, qui ab apoſtolica ſede directi ſunt, me ſynodo ueſtra fraternitas æſtimet præſidere, non ab iniuncta à uobis præſentia mea, qui nunc in uicarijs meis aſſum, & iamdudum fidei catholicæ prædicatione non deſum, ut qui non poteſtis ignorare quid ex antiqua traditione credamus, non poſſitis dubitare quid cupiam. Vnde fratres chariſſimi reiecta penitus audacia diſputandi contra fidem diuinitus inſpiratam, uana errantium infidelitas conquieſcat, nec liceat defendi, quod non liceat credi, cum ſecundum euangelicas autoritates, ſecũdum propheticas uoces, apoſtolicamq; doctrinam pleniſſime & lucidiſſime per literas, quas ad beatæ memoriæ Flauianum epiſcopum miſimus, fuerit declaratum, quæ ſit de ſacramento incarnationis domini noſtri Ieſu Chriſti pia & ſyncera confeſſio. Quia uero nõ ignoramus per prauas æmulationes multarum eccleſiarum ſtatum fuiſſe turbatum, plurimoſq; epiſcopos qui hæreſim non reciperent ſedibus ſuis pulſos & in exilia deportatos, atq; in locum ſuperſtitum alios ſubſtitutos, uulneribus his primitus adhibeatur medicina iuſtitiæ, nec quiſquam ita careat proprijs, ut alter utatur alienis, cum ſi, ut cupimus, errorem omnes relinquunt, nemini quidem perire honor debeat, ſed illis qui pro fide laborauerunt, cum omni priuilegio oporteat ius proprium reformari. Prioris autem Epheſinæ ſynodi, cui ſanctæ memoriæ Cyrillus epiſcopus tunc præſedit, in Neſtoriũ ſpecialiter ſtatuta permaneant, ne tunc dam-

nata impietas ideo sibi in aliquo blandiatur, quia Eutices iusta execratione percellitur. Puritas enim fidei atq; doctrinę, quam eodem quo sancti patres nostri spiritu prædicamus, & Nestorianam & Euticianam cum suis autoribus condemnat pariter & persequitur prauitatem. Data quinto Calendas Iulij, Adelphio uiro clarissimo consule.

EPISTOLA XXVII. LEONIS PAPAE AD ANATHOLIVM EPISCOPVM, QVA PARTIM suæ inaugurationis, quam dolo assecutus erat, admonetur, partim quod Nicenæ synodi constitutiones reijciat culpatur. Similiter ne altum sapiat, sed timeat, ne aures principum improbis petitionibus oppleat, admonet̃.

ANIFESTATO sicut optauimus per gratiam dei lumine euangelicę ueritatis, & ab uniuersali ecclesia perniciosissimi erroris nocte depulsa, ineffabiliter gaudemus in domino quod creditę nobis dispensationis labor ad desideratum peruenit effectum, sicut etiam epistolę tuę textus eloquitur, ut secundum apostolicam doctrinam idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, simus autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. In cuius operis deuotione gratulamur dilectionem tuam esse consortem, ut & corrigendis tua prodesset industria, & ab omni te deuiantiũ participatione & factione purgares: prædecessore enim tuo beatæ memoriæ Flauiano propter defensionem catholicę ueritatis eiecto, nõ immeritò credebatur, quod ordinatores tui contra sanctorũ canonum constituta uiderentur sui similem consecrasse. Sed affuit misericordia dei, in hoc te redigens atq; cõfirmans, ut malis principijs bene utereris, & non te iudicio hominum, sed dei prouectum benignitate monstrares. Quod ita accipiendum est, si hanc diuini muneris gratiam alia offensione non perdas. Virum etiam catholicum & præcipue domini sacerdotem sicut nullo errore implicari, ita nulla oportet cupiditate uiolari, dicente quippe scriptura sancta, Post concupiscentias tuas non eas, & à uoluntate tua uetare. Multis mundi huius illecebris, multis uanitatibus resistendum est, ut ueræ cõtinentię obtineatur integritas, cuius prima est labes superbia, initium transgressionis, & origo peccati. Quoniam mens potentiæ auida, nec abstinere nouit à uetitis, nec gaudere concessis, dum inordinato prauoq; processu impunitarum transgressionum augentur excessus, & crebrescunt culpæ, quæ toleratæ sunt studio fidei reparandæ & amore concordiæ. Post illa itaq; ordinationis tuæ non culpata principia, post consecrationem Antiocheni Episcopi quam tibimet contra canonicam regulam uendicasti, doleo etiam in hoc dilectionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Nicenorum canonum constitutiones conareris infringere, tanquã opportune se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris priuilegium sedes Alexandrina perdiderit, & Antiochena ecclesia proprietatem tertiæ dignitatis amiserit, ut his locis iuri tuo subditis omnes metropolitani Episcopi proprio honore priuent̃. Quibus inauditis & nunquam antè tentatis ita priueris excessibus, ut sanctam synodum ad extinguendam solum hæresim & confirmationem fidei catholicæ, studio Christianissimi principis congregatam, in occasionem ambitus trahas, & ut conniuentiam suam tibi det impellas, tanquam refutari nequeat, quod illicite uoluerit multitudo, & illa Nicenorum canonum per sanctum uere spiritum ordinata conditio

ditio aliqua cuiquam ſit parte ſolubilis. Nulla ſibimet de multiplicatione congregationis ſynodalia concilia blandiantur, neq; trecentis illis decem atq; octo copioſior numerus ſacerdotum, comparare ſe audeat & præferre, cum tanto diuinitus priuilegio Nicena ſit ſynodus conſecrata, ut ſiue per pauciores, ſiue per plures eccleſiaſtica iudicia celebrentur, omni penitus autoritate ſit uacuum quicquid ab illorum fuerit conſtitutione diuerſum. Nimis ergo hæc improba, nimis ſunt praua quæ ſacratiſſimis canonibus inueniuntur eſſe contraria: in totius eccleſiæ perturbationem ſuperba hæc tendit elatio, quæ ita abuti uoluit concilio ſynodali, ut fratres in fidei tantummodo negotium conuocatos, ad conſentiendum ſibi deprauando compelleret. Inde enim fratres noſtri ab apoſtolica ſede directi, qui uice mea ſynodo præſidebant, probabiliter atq; conſtanter illicitis auſibus obſtiterunt, aperte clamantes, ne contra inſtituta Nicena præſumptio reprobæ nouitatis aſſurgeret: nec poteſt de eorum contradictione dubitari, de quibus in epiſtola tua etiam ipſe conquereris, quod conatibus tuis uoluerint obuiare. In quo eos quidem multum mihi hæc ſcribendo commendas, ſed temetipſum, quod eis parêre nolueris, dum illicita moliris accuſas, ſuperflue nō concedenda appetens, & ſalubriter contraria concupiſcens, quæ nullum unquam potuerunt noſtrum obtinere conſenſum. Abſit enim à conſcientia mea ut tam praua cupiditas meis ſtudijs adiuuetur, ac nō potius & meo & omnium qui non alta ſapiunt, ſed humilibus conſentiunt opere ſubruatur. Sancti illi & uenerabiles patres qui in urbe Nicena ſacrilego Arrio cum ſua impietate damnato manſuras uſq; in finem mundi leges eccleſiaſticorum canonum condiderunt, & apud nos in toto orbe terrarum in ſuis conſtitutionibus munierūt, et ſi quid uſquam aliter quàm illi ſtatuere prȩſumitur, ſine cunctatione caſſatur, ut quæ ad perpetuam utilitatem generaliter inſtituta ſunt, nulla cōmutatione uarientur, nec ad priuatum trahantur commodum, quæ ad bonū ſunt commune præfixa: & manentibus terminis quos conſtituerunt patres, non inuadat alienum, ſed intra fines proprios atque legitimos prout quis ualuerit in latitudine ſe charitatis exerceat, cuius ſatis uberes fructus Conſtantinopolitanus poteſt antiſtes acquirere, ſi magis humilitatis uirtute nitatur, quàm ſi ſpiritu ambitionis infletur. Noli frater altum ſapere, ſed time, & Chriſtianiſſimorum principum pijſſimas aures improbis petitionibus inquietare deſiſte, quibus certum habeo modeſtia te magis quàm elatione placiturum. Perſuaſioni enim tuæ in nullo penitus ſuffragatur quorundam epiſcoporum ante ſexaginta (ut iactas) annos facta ſubſcriptio, nunquam à prædeceſſoribus tuis ad apoſtolicæ ſedis tranſmiſſa notitiam, cui ab initio ſui caducæ dudumq; collapſæ, ſera nunc & inutilia ſubijcere fomenta uoluiſti, eliciendo à fratribus ſpeciem conſenſionis quam tibi in ſuam iniuriam uerecundia fatigata præberet. Memento quid dominus ei qui unum de puſillis ſcandalizauerit comminatur, & ſapienter intellige quale ſit iudicium dei ſubiturus, qui tot eccleſijs, tot ſacerdotibus ſcandalum inferre non metuit: fateor enim ita me dilectione uniuerſæ fraternitatis obſtringi, ut nemini prorſus in his quæ contra ſe poſcit aſſentiat, poſſiſq; euidenter agnoſcere me dilectioni tuæ beneuolo animo contraire, ut ſaniore conſilio ab uniuerſalis te eccleſiæ perturbatione contineas. Non conuellantur prouincialium iura primatum, nec priuilegijs antiquitus inſtitutis metropolitani antiſtites fraudentur. Nihil Alexandrinæ ſedi eius quam per ſanctum Marcum euangeliſtam beati Petri diſcipulum meruit pereat dignitatis. Nec Dioſcuro impietatis ſuæ pertinacia corruente, ſplendor tantæ eccleſiæ tenebris obſcuretur alienis. Antiochæna quoq; eccleſia, in qua primum prædicante apoſtolo Petro Chriſtianum nomen exortum eſt, in paternæ conſtitutionis ordine perſeueret, & in gradu tertio collocata nunquam ſe fiat inferior. Aliud enim ſunt ſedes, aliud præſidentes, & magnus unicuiq; honor eſt integri-

tas sua, quæ cum in quibuslibet locis propria ornamenta non perdat, quanto magis in Constantinopolitanæ urbis magnificentia potest esse gloriosa, si per obseruantiam tuam & defensionem paternos canones & exemplũ probitatis multi habeant sacerdotes? Hæc tibi scribens frater in domino hortor ac moneo, ut deposito ambitionis desiderio, spiritu potius ferueas charitatis, eius quoq; uirtutibus secũdum doctrinam apostolicam proficienter orneris: est enim patiens, & benigna, & non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt. Vnde si charitas non quærit propria, quantum peccat qui concupiscit aliena? A quibus uolo ut te prorsus abstineas, memor sis sententiæ quæ dicit: Tene quod tenes, ne alius accipiat coronam tuam. Nam si inconcessa quæsieris, ipse tuo opere atq; iudicio uniuersalis ecclesiæ pace priuaberis. Frater autem & coepiscopus noster Lucianus & filius noster Basilius diaconus, quantum in ipsis fuit studiose his quæ eis iniunxeras affuere, sed actioni eorũ iustitia negauit effectum. Data XI. Calend. Iulij, Herculiano uiro clarissimo consule, æra qua suprà.

EPISTOLA XXVIII. LEONIS PAPAE MARTIANO AVGVSTO PER LVCIANVM Episcopum & Basilium diaconum transmissa, de ambitu Anatholij.

MAGNO munere misericordiæ dei totius ecclesiæ catholicæ multiplicata sunt gaudia, cum sancto & glorioso clementiæ uestræ studio perniciosissimus error extinctus est, ut labor noster citius ad desideratum perueniret effectum, quàm deo seruiens principatum & fidem & potestatem iuuisset. Quia etsi in uirtute spiritus sancti inter quaslibet dissensiones per sedis apostolicæ famulatum euangelij erat defendenda libertas, manifestior tamen apparuit gratia dei quæ præstitit mundo, ut in uictoria ueritatis au tores tantum uiolatæ fidei deperirent, & sua integritas ecclesiæ redderetur. Bellum igit̃ quod noster inimicus excitauerat, à deo feliciter dextera domini pugnante confectum est, ut triumphante Christo omnium sacerdotũ esset una uictoria, & coruscante lumine ueritatis, erroris tenebræ cum suis assertoribus pellerentur. Nã sicut in ipsa domini resurrectione credenda ad corroboranda initia fidei multum securitatis accessit, quod quidã Apostoli de corporea domini nostri Iesu Christi ueritate dubitauere, & uisu atq; contactu fixuras clauorum, & uulnus lanceæ perscrutando, ambiguitatem cunctis dum ambigunt abstulerunt: ita nunc quoq; cum aliquorum infidelitas confutatur, omnium hæsitantium corda firmata sunt, & profecit uniuersis ad illuminationẽ, quod quibusdam intulit cæcitatem. In quo opere digne & iuste exultat uestra clementia, quæ fideliter proprieq; prospexit, ut orientalibus ecclesijs diabolicæ insidiæ non nocerent, sed ad propitiandum deum efficaciora ubiq; offerrentur holocausta, quando per mediatorẽ dei & hominum hominem Christum Iesum eadem confessio plebium, eadem sacerdotum, eadem esset & regum. His autem propter quæ tanta facta est congregatio sacerdotum, bene & optabili fine compositis, miror & doleo quod pacem uniuersalis ecclesiæ diuinitus reformatam, ambitionis rursus spiritus inquietat. Quamuis enim necessarie sibi frater meus Anatholius consuluisse uideatur, ut ordinatorũ suorum errorem deserens in assensum catholicæ fidei salubri correctione transiret, custodire tamen debuit, ut quod uestro beneficio noscitur consequutus, nullius praui-

tatis

tatis cupiditate turbaret. Nos enim ueſtræ fidei & interuentionis habentes intuitum, cum ſecundum ſuę conſecrationis autores eius initia turbarent, benigniores circa ipſum quàm iuſtiores eſſe uoluimus, quo perturbationes omnes quæ operante diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remedijs leniremus, quæ illum modeſtũ magis quàm immoderatum facere debuere. Qui etiam ſi præcipuis meritis, optimoq; iudicio legitime fuiſſet ac ſolenniter ordinatus, contra reuerentiam tamen canonum paternorum, contra ſancti ſpiritus inſtituta, contra antiquitatis exempla, nullis poſſet ſuffragijs adiuuari. Apud Chriſtianum & uere religioſum, uereq; orthodoxum principem loquor. Multum Anatholius Epiſcopus proprio detrahit merito, ſi illicito creſcere optat augmento. Habeat ſicut optamus Conſtantinopolitana cunctam gloriam ſuam, ac protegente dextera dei, diuturno clementiæ ueſtræ fruatur imperio. Alia tamen ratio eſt rerum ſecularium, alia diuinarum, nec præter illam petram, quam dominus in fundamento poſuit, ſtabilis erit ulla conſtructio. Propria perdit, qui indebita concupiſcit. Satis ſit quod prædicto ueſtræ pietas auxilio, & mei fauoris aſſenſu, epiſcopatum tantæ urbis obtinuit. Non dedignetur regiam ciuitatem, quam apoſtolicam non poteſt facere ſedem: nec ullo ſperet modo, quod per aliorum poſſit offenſiones augeri. Priuilegia enim eccleſiarum ſanctorum patrum canonibus inſtituta, & uenerabilis Nicenæ ſynodi fixa decretis, nulla poſſunt improbitate conuelli, nulla nouitate mutari. In quo opere auxiliante Chriſto fideliter exequendo, neceſſe eſt me perſeueranter exhibere famulatum, quoniam diſpenſatio mihi credita eſt: & ad meum tendit reatum, ſi paternarum regulæ ſanctionum quę in ſynodo Nicena ad totius eccleſiæ regimen ſpiritu dei inſtruente ſunt conditæ, me (quod abſit) conniuente uiolentur, & maior ſit apud me unius fratris uoluntas, quàm uniuerſæ domus domini communis utilitas. Et ideo ſciens glorioſam clementiam ueſtram eccleſiaſticæ ſtudere concordiæ, & his quæ pacificæ congruunt unitati, pijſſimum præſtare conſenſum, precor & ſedula ſuggeſtione uos obſecro, ut auſus improbos unitati Chriſtianæ paciq; contrarios, ab omni pietatis ueſtræ abdicetis aſſenſu: & fratris mei Anatholij nocituram ipſi, ſi perſtiterit, cupiditatem ſalubriter comprimatis, ne ea quæ ueſtræ gloriæ atq; temporibus inimica ſunt cupiens, maior ſuis uelit eſſe prioribus: liberumq; illi ſit quantis potuerit ſplendere uirtutibus, quarum non aliter particeps erit, niſi charitate magis uoluerit ornari, quàm ambitione diſtendi. Hanc autem improbi deſiderij conceptionem, nunquam debuit intra cordis ſui recipere ſecretum, ſed cum illi fratres & coëpiſcopi mei, qui uice mea aderant, obuiarent, ab illicito appetitu eorum ſaltem ſalubri contradictione ceſſaſſe. Nam & ueſtræ pietatis apices, & ipſius ſcripta declarant, legatos ſedis apoſtolicæ (ſicut oportuit) contradictione iuſtiſſima reſtitiſſe, ut inexcuſabilior eſſet præſumptio, quæ ſe nec increpata cohiberet. Vnde quia conuenit fidei ueſtræ uel gloriæ, ut ſicut hæreſis deo per uos agente deſtructa eſt, ita etiam omnis ambitus retundatur. Agite quod & Chriſtianæ eſt probitatis & regiæ, ut prædictus Epiſcopus pareat patribus, conſulat paci, neque ſibi æſtimet licuiſſe, quod Antiochenum ſine ullo exemplo contra ſtatuta canonum Epiſcopum ordinare præſumpſit, quod amore reparandæ fidei, & pacis ſtudio retractare ceſſauimus. Abſtineat ergo ab eccleſiaſticarum iniuria regularum, & illicitos declinet exceſſus, ne ſe ab uniuerſali eccleſia, dum inimica paci tentat, abſcindat. Quem opto magis irreprehenſibiliter agentem diligere, quàm in hac præſumptione quæ illum ab omnibus poterit ſeparare, perdurare. Frater autem & coëpiſcopus meus Lucianus, qui cum filio meo Baſilio diacono clementiæ ueſtræ ad me ſcripta portauit, omni deuotione partem ſuſceptæ legationis impleuit, quia non eſt æſtimandus

negotio defuisse, quem potius causa deseruit. Data XI. Calendas Iunij, Herculano uiro clarissimo Consule.

EPISTOLA XXIX. LEONIS PAPAE AD MONITORIA AD PVLCHERRIMAM AVgustam, de ambitu Anatholij, & de autoritate Concilij Niceni.

ANCTIS & deo placitis clementiæ uestræ studijs defensam contra hæreticos catholicam fidem, & uniuersæ ecclesiæ redditam pacem ineffabiliter cum uestra pietate gaudemus, gratias agentes misericordię omnipotentis dei, quod exceptis his, qui magis dilexerunt tenebras, quàm lucem, neminem passus est euangelica ueritate fraudari, ut abstersa erroris caligine, in omnium cordibus purissimum lumen oriretur, nec de infirmis quorundam animis tenebrosus ille exultaret inimicus, quem non solum hi qui illęsi steterant, sed etiam quos fecerat nutare, superauerunt, ut errore abolito, per totum mundum fides uera regnaret, & omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Confirmato autem in unitate euangelij uniuerso mundo, & in eodem spiritu sensus directis cordibus omniũ sacerdotum, optimum fuerat supra illa propter quæ sancta est synodus congregata, & quæ secundum pietatis uestræ studium probabili sunt fine conclusa, nihil quod tanto bono contrarium esset inferri, nec per occasionem episcopalis concilij id in commune appeti, quod non licuit concupisci: frater enim & coëpiscopus meus meus Anatholius parum considerauit quanto pietatis uestræ beneficio, & mei fauoris assensu, Constantinopolitanæ ecclesiæ sacerdotium fuerit consecutus, non tam de adeptis gauisus, quàm de immodicis appetendis supra mensuram sui honoris abscessus est, credens huic tam imperanti cupiditati posse prodesse quorundam consensum, quem ei præbuisse dicitur extorta subscriptio, cum tam destruendis mox conatibus contradictio fratrum, & coëpiscoporum meorum uicem meam agentium, fideliter & laudabiliter obuiaret. Quoniam contra statuta paternorum canonum quæ ante longissimæ ætatis annos in urbe Nicena spiritualibus sunt fraudata decretis, nihil cuique addere conceditur, ita ut si quis diuersum aliquid decernere uelit, se potius minuat quàm illa corrumpat: quæ si (ut oportet) à cunctis pontificibus intemerata seruentur, per uniuersas ecclesias tranquilla erit pax, & firma concordia, nullæ de mensuris harum dissensiones, nullæ de ordinationibus lites, nullæ de priuilegijs ambiguitates, nulla erunt de alieni usurpatione certamina, sed ea quæ iure charitatis rationabilis est, & morum, & officiorum seruabitur unanimitas. Et ille uere erit magnus, qui fuerit totius ambitionis alienus, dicente domino: Quicunq; uoluerit inter uos maior fieri, sit uester minister. Et quicunque uoluerit inter uos primus esse, erit uester seruus. Sicut filius hominis non uenit ministrari, sed ministrare. Et tamen hæc illis tunc insinuabantur, qui de pusillo uolebant crescere, & de infimis ad summa transire. Cõstantinopolitanæ uero præsul ecclesiæ, quoniam amplius quàm assecutus est concupiscit, quidnam illi satisfaciet cui tantæ urbis magnificentia & claritudo non sufficit? Superbum nimis est & immoderatum ultra fines proprios tendere, & antiquitate calcata alienum ius uelle præripere, atq; ut unius crescat dignitas, tot metropolitanorum impugnare primatus, quietisq; prouincijs, & olim sanctæ synodi Nicenę moderatio-

deratione diſpoſitis, bellum nouæ perturbationis inferre, atque ut uenerabilium patrum decreta ſoluantur, quorundam Epiſcoporum proferre conſenſum, cui tot annorum ſeries negauit effectum. Nam ſexageſimus ferè annus huius iactantiæ eſſe iactatur, qua ſe prædictus Epiſcopus æſtimat adiuuari, fruſtra cupiens id ſibi prodeſſe, quod etiam ſi quiſquam auſus eſt uelle, nullus tamen potuit obtinere. Agnoſcat cui ſucceſſit uiro, & repulſo omni ſpiritu elationis, Flauiani modeſtiam, Flauiani humilitatem, quæ illum uſque ad confeſſoris gloriam prouexit, imitetur. Cuius ſi uelit ſplendere uirtutibus, laudabilis erit, & in omni loco plurimum dilectionis acquiret, non ambiendo humana, ſed promerendo diuina. Hæc autem obſeruantia eum quoque illi animum ſpondet copulandum, & apoſtolicæ ſedis dilectionem, quam Conſtantinopolitanæ eccleſiæ ſemper impendimus, nulla mobilitate uiolandam. Quia ſi interdum immoderati præſules aliquas incidunt culpas, eccleſiarum tamen Chriſti integra gratia perſeuerat. Conſenſiones uero epiſcoporum ſanctorum canonum apud Nicenam conditorum regulis repugnantes, unita nobiſcum ueſtræ fidei pietate in irritum mittimus, & per autoritatem beati Petri apoſtoli, generali prorſus definitione caſſamus, in omnibus eccleſiaſticis his legibus obſequentes, quas ad pacificationem omnium ſacerdotum, per trecentos decem & octo antiſtites ſpiritus ſanctus inſtituit, ita ut etiam ſi multo plures alij quàm illi ſtatuêre decernere, in nulla reuerentia ſit habendum, quicquid fuerit à prædictorum conſtitutione diuerſum. Prolixitatem itaq; epiſtolæ meæ qua neceſſe habui explicare quid ſentiam, rogo ut per fratrem & coëpiſcopum meum Lucianum, qui (quantum in ipſo eſt) ſolicitudinem ſuſceptæ legationis eſt fideliter executus, & per filium meum Baſilium diaconem pietas ueſtra dignanter accipiat. Et quia moris ueſtri eſt pro pace & unitate eccleſiæ laborare, fratrem meum Anatholium Epiſcopum ex ueſtra inſinuatione dilectum, ſalubriter in his quæ ipſi profutura ſint continete, ut gloria clementiæ ueſtræ, ſicut magnificatur de fide reparata, ita prædicetur de ambitione compreſſa. Data XI. Calendas Iunij, Herculano uiro clariſſimo Conſule.

EPISTOLA XXX. LEONIS PAPAE QVA MARTIANVM AVGVSTVM ADHORTATVR, quo ſua autoritate interpoſita, ſynodi Chalcedonenſis conſtitutiones per uniuerſas Chriſtiani orbis eccleſias confirmet: hoc enim gaudium pijs, triſtitiam autem impijs & timorem inferre, ut deinceps nihil contradicant his conſtitutionibus.

VLTA mihi in omnibus clemētię ueſtrę literis cauſa gaudij eſt, dum ex magna prouidentiæ diuinæ miſericordia præſtitum humanis rebus experior, quod eccleſiaſticā pacem, (quę non niſi unitate prædicationis euangelicæ cuſtoditur) pijſſimo ſtudio iuuare dignamini, ut fidei ueſtrę gloria non ſolum utilitate reipublicæ, ſed etiam religionis profectibus augeatur glorioſiſſime Imperator. Vnde ineffabiliter deo gratias ago, qui temporibus quibus obortura hæreticorum ſcandala præſciebat, uos imperij faſti-

gio collocauit, in quibus ad totius mundi ſalutem, & regia potentia, & ſacerdotalis uigeret induſtria. Nam ueſtro præcipue opere eſt effectum, ut per ſynodale concilium damnatis impij dogmatis defenſoribus, omnes uires ſacrilegus error amitteret: ad eiuſdem deuotionis pertinet palmam, ſi malum quod in ſuis ducibus eſt oppreſſum, etiam in quibuſcunq; reliquijs deleatur. Quod facilius clementia ueſtra arbitretur implendum, ſi per uniuerſas eccleſias definitiones ſanctæ ſynodi Chalcedonenſis apoſtolicæ ſedi placuiſſe doceantur: de quo quidem ratio nō fuit ambigendi, cum ei fidei omnium ſubſcribendi conſenſus acceſſerit, quæ ad me ſecundum Apoſtolicam doctrinā, ac paternas traditionis emiſſa eſt, & per fratrem meum Lucianum Epiſcopum talia ad gloriam ueſtram, & ad Conſtantinopolitanum antiſtitem ſcripta direxerim, quæ euidenter oſtenderent me ea quæ de fide catholica in prædicta ſynodo definita fuerant, approbare. Sed quia in eiſdem literis ea quæ per occaſionem ſynodi male ſunt attentata reprehenderam, maluit prædictus antiſtes meam gratulationem tacere, quàm ſuum ambitum publicare. Mihi autem multum fiduciæ deo per uos operante collatum eſt, quod probaſſe uos obſeruantiam de cuſtodia canonum paternorum pietatis ueſtræ affatibus indicaſtis: & meritò geminatur gaudium meum, cum uobis religioſiſſime placere cognoſco, ut fides Nicena ſuam teneat firmitatem, & priuilegia eccleſiarum illibata permaneant. Quamuis autem de præclaro fidei ueſtræ opere, nihil ueſtra pietas indicarit mihi, tamen per ueneratorem unà mecum ſpiritualiter ueſtram pietatem per fratrem meum Iulianum Epiſcopum innotuiſſe ſignifico, quam pio dignati fueritis reſponſo imperitorum monachorum animos cohibere pariter & docere, ut ſi illos non penitus deſeruerit diuina miſeratio, ſentiant ſe & didiciſſe quod credant, & agnouiſſe quod timeant. Quia uero omnibus modis obediendum eſt pietati ueſtræ, religioſiſſimæq; uoluntati, conſtitutionibus ſynodalibus quæ mihi de confirmatione fidei catholicæ, & hęreticorum damnatione placuerunt, libens adieci ſententiam meam. Quæ ſi ut in notitiam omnium ſacerdotum Eccleſiarumq; perueniat, ueſtræ clementiæ præceptio ordinare dignabitur, affuturam credo, & ſpero gratiam dei, quæ tam ſanctam tanti principis curam pleniſſimi deſiderij ſui fructum faciat obtinere, ut omnibus diſſentiendi occaſionibus amputatis, Apoſtolicæ ubiq; doctrinæ & pax regnet, & ueritas. Fratri autem meo Iuliano Epiſcopo nouerit ueſtra clementia hoc me proprie delegaſſe, ut quicquid illic ad cuſtodiam fidei pertinere probauerit, meo nomine ueſtræ fiducialiter ſuggerat pietati, quoniam certus ſum uos ad hęc omnia emendanda uel defendenda (Deo auxiliante) ſufficere. Data duodecimo Calendas Aprilis, Opilione uiro clariſſimo conſule, Era. CCCCXVI.

EPISTOLA XXXI LEONIS PAPAE AD MARTIANVM AVGVSTVM, COMMENDATItia, in qua etiã hæreses fugere, pacem seruare, & à patrum constitutionibus temere non debere discedere, docet.

VRITATEM fidei Christianæ, qua clemẽtia uestra pręfulget, etiam his literis, quas frater & coëpiscopus meus Nestorianus detulit demõstratis, iustissimũ fratri meo Proterio Alexandrinæ urbis antistiti impendentes fauorem, quo mihi per omnia esset acceptior, est uidere. Nam cui uestra pietas testimoniũ perhibere dignat̃, indubitanter esset probandus etiã si taceret. Sed accedit ad gratiã, quod proprio quoque sermone cognoscit̃, & quàm syncerus sit catholici dogmatis prędicator, ipsius professione clarescit. Vnde plenissimo affectu dilectionẽ orthodoxi fratris amplector, & deo gratias ago, quod amoto eo qui Euangelio Christi uoluit contraire, & à sanctorũ patrum intelligentia dissentire, talem prospexit Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdotem qui præcedentibus rectoribus & fide concordaret & uita. Nam cum amplecti se epistolam meam quam ad beatę memoriæ Flauianũ contra Euticem impium misi toto corde profitetur, quid aliud quàm Apostolorũ se discipulum ostendit? quoniã doctrina ueritatis in lumine suo permanet, & non potest esse diuersum quod unum est atq; diuinũ. Rescripsi itaq; prędicto fratri quod debui, atq; in sancto studio ut perseueraret, admonui. Qui sine dubio constantior erit, si etiam clementiæ uestræ cohortationibus adiuuet̃. Nec in aliquo eũ terreat quorundã imperita dissensio, quos paucorum hæreticorũ instigationibus ignorantia facit obnoxios. Quod sua ergo diligentia assequi nequeunt, opportune eorũ insinuetur auditui. Et ne memoratus noua inferre, & propria uideatur astruere, uenerabilium patrum qui eidem Ecclesiæ præfuerũt, scripta relegantur, & quid beatus Athanasius, quid Theophylus, quid Cyrillus, quid etiã Orientales magistri de incarnatione domini sentiant, recognoscant. Nec repullulantibus decipiatur erroribus, qui olim Euangelici sermonis sunt uirtute prostrati. Quoniam omnes ferè hæreses quæ diuersis temporibus extiterunt, dum sacramentũ corporeæ natiuitatis & passionis ac resurrectionis Christi non intelligunt, ab Euangelio deuiarũt. Et possumus minus laborare in hæreticis repellendis, si rudes animos ipsa non turbarent mendacia, quæ peremit antiquitas. Sed nunc (ut dixi) hic docendi optimus modus est, ut paternorũ sensuum linea Alexandrinæ plebis & cleri auribus innotescat, ac si qui sunt qui nostra scripta despiciant, illis saltem qui nobiscum Apostolicis sensibus congruunt, acquiescant. In quo opere multum consacerdotis mei deuotione gaudebo, & semper ipsius unanimitate lætabor, quia fraterna pax non nisi una fidei confessione seruatur. Quia uero quorundã hæreticorũ uersuta nequitia ad conturbandam aliorũ simplicitatem, epistolã meam quam ad beatæ memorię Flauianũ dedi falsasse perhibetur, ut cõmutatis quibusdam uerbis uel syllabis, receptorem me Nestoriani erroris assererem, obsecro uenerabilẽ clementiã uestrã, ut eandẽ epistolã per fratrem meum Iulianũ Episcopũ, uel eos quos idoneos ad opus pietas uestra delegerit, in græcum sermonem iubeatis integre diligenterq; translatam per idoneum latorẽ sub uestri signaculi impressione deferri, tradendã iudicibus Alexandrinis, qui eam clero & plebi ipsius ciuitatis cum prædictorũ episcoporũ prædicationibus, qui & meo scripto consentiunt, faciant recitari, ut agnoscant se fallacium hominum fraudi ulterius non deberi, & probentur Apostolicæ sedis synceri esse discipuli, apud quam nec Eutices nec Nestorius ullũ obtinent locũ: quia sicut alios hæreticos ita, & istos Ecclesia uniuersalis damnauit. Data VI. Idus Martij, Etio & Studio uiris clarissimis consul. Era. CCCCXCII.

EPISTOLA XXXII. LEONIS PAPAE

QVA LAVDAT MARTIANVM AVGVSTVM, OB diligentem curam, quò pax eccleſiæ conſtet, & admonet Euticem in ſecretiorem locum detrudi debere, ne alios ſuo errore inficiat, adhibitis doctis in diuinis ſcripturis qui eum inſtruere poſſint.

VOD ſæpiſſime per multa iam experimenta ſanctum pietatis ueſtræ ſtudium circa religionem Chriſtianam glorioſis perſeuerat & creſcit augmentis, & hæc fides ueſtræ clementiæ non ſolum me, ſed & omnes domini ſacerdotes conſolatur & roborat, dum in Chriſtianiſſimo principe ſacerdotalem experimur affectum, quem ſi Orientalium partium ſacerdotes ſtudeant imitari, nihil ſcandalorum, neq; pax, neq; fides Chriſtiana patietur. Vnde cum Cõſtantinopolitanus Epiſcopus ad omnem pietatis profectum præſenti clementię ueſtrę doceatur exemplo, ſi fideliter ueſtris acquieſcat hortatibus, habet in me ſynceræ gratiæ animum, tantum ut quod uerbis ſpondet corde perficiat. Si uero quæ deo & pietati ueſtræ diſplicent pertinaci intentione delegerit, ſalua manſuetudinis ueſtræ reuerentia, utar cum omnibus & pro omnibus uobis quoq; annitentibus aduerſum ſuperbientem liberiore conſtantia, quem (quod ſæpe dicendum eſt) mallem pro ſanctis actibus fraterna charitate complecti glorioſiſſime Imperator. Quia uero ſuggeſtiones meas pro tranquillitate catholicæ fidei libenter accepiſtis, ſignificatũ mihi fratris & coëpiſcopi mei Iuliani ſermonem cognoſcite, Euticem impium pro ſuis quidem meritis exulare, ſed in ipſo ſuę damnationis loco multa aduerſus integritatẽ catholicam blaſphemiarum deſperatius uenena profundere, & quod in illo totus mundus horruit atq; damnauit, impudentia maiore, ut innocentes decipere poſſit, euomere. Plenum itaq; rationis æſtimo, ut ueſtra clementia ad longinquiora eum iubeat & ſecretiora transferri. Monaſterio uero eius Conſtantinopoli conſtituto, in quo habitatores ipſius monachi euangelica apoſtolicaq; doctrina crebrius ſunt & plenius roborandi, ſalubriter (ut arbitror) fiet, ſi is qui ipſi monaſterio præpoſitus eſſe dicitur, à ſocietate uenerato ris ueſtri Iuliani Epiſcopi quem in ſpeculis propter fidem illic eſſe conſtitui, non recedat, cuius aſſidua uiſitatione profectus ſeruorum dei illic habitantium poſſit augeri. Petitionem autem de feſtiuitate paſchali gaudeo ita à ueſtra pietate ſuſceptã, ut confeſtim agentem in rebus Alexandriam mitteretis de errore remouendo, quem ſanctæ memoriæ Theophyli conſtitutio uidetur inferre: de qua re, ſicut ſcribere dignamini, quicquid ad pietatis ueſtræ notitiam perlatum fuerit, iubete me noſſe, ut de obſeruantia quam non licet eſſe diuerſam, quid potiſſimum ſit tenendum eccleſia uniuerſalis agnoſcat. Precor autẽ, quod ueſtræ noui clementiæ conuenire, ut eos maxime tueamini contra omnes inſidias, quos mihi & ueſtræ manſuetudini propter amorẽ dei placere cognoſcitis, ut eos Conſtantinopolitanus Epiſcopus lędendi non habeat facultatem. Data XVII. Calend. Maij. Etio & Studio uiris clariſſimis conſulibus. Era qua ſuprà.

EPISTOLA XXXIII. LEONIS PAPAE

CONSOLATORIA AD IVLIANVM EPISCOpum Choënsem de Etio & Andrea, de hæresi Nestoriana & Euticiana repullulante, & de alijs nonnullis rebus, quæ Euangelij ministrum, qui assiduo uigilare debet, instructiorem reddunt ad omnes satanæ insultus.

AGNOVI in dilectionis tuæ literis fraternę charitatis affectum, quod de multis malis quæ multa & sæua pertulimus, pio nobiscum dolore compateris. Sed hæc quæ perpeti nos dominus aut permisit, aut uoluit, ad correctionem proficiant multorum, & ut desinant aduersitates, finiantur offensæ. Quod utrunq; de magna erit misericordia dei, si & flagella remoueat, & ad se suorum corda conuertat. Sicut autem fraternitatem ea quæ apud nos fuit contristauit hostilitas, ita me anxium facit quod in Constantinopolitana Ecclesia (quantum tuæ indicant literæ) hæreticorum insidiæ nō quiescunt, & quæsitis occasionibus hi qui catholicæ fidei defensores fuere uexantur. Nam dum Etius ab officio archidiaconatus per speciem prouectionis amouetur, & in locum eius Andreas qui ob hæreticorum societatem fuerat abiectus, assumitur, dum beatæ memoriæ Flauiani accusatoribus honor redditur, & pijssimi confessoris participes, aut discipuli conteruntur, nimis aperte qui Christo & Ecclesiæ ipsius placeat, demonstratur. In quem pro causæ merito differo commoueri, & quid ipse mecum suis epistolis agat, quas missurum eum filius noster Etius indicauit, expecto, dans locum uoluntariæ emendationi, qua dolorem meum cupio mitigari. Clementissimo tamen principi & pijssimæ Augustæ de his quæ ad custodiam pacis Ecclesiasticæ pertinent, scripsi, quos deuotione suę fidei prouisuros esse non dubito, ne contra gloriam operis ipsorum damnata hæresis queat pullulare. Studeat ergo dilectio tua frater charissime, piam & necessariam curam solicitudini Apostolicæ sedis impendere, quæ tibi apud se nutrito catholicam contra Nestorianos & Euticianos hæreticos actionem materno iure commendat, ut diuino fultus auxilio, speculari de Constantinopolitanæ urbis opportunitate non desinas, & prædictorum dogmatum impius nunquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum principum clementia, ut confidenter eis possis quæ sunt insinuanda suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesię uniuersalis utaris. Consulente autem dilectione tua de his in quibus putaueris ambigendum, non deerit relationibus tuis meæ responsionis instructio, ut sequestrata earum actione, causæ quæ in quibuscunq; Ecclesijs præsulum suorum debent cognitione firmari, hac speciali cura uice mea functus utaris, ne hęresis Nestoriana uel Euticiana in aliqua parte reuirescat, quia in Episcopo Constantinopolitano catholicus uigor non est, nec multum aut pro sacramento salutis humanæ, aut pro sua est æstimatione solicitus. Cum si quid illi inesset spiritualis industriæ, ita & à quibus ordinatus sit, & cui uiro successerit, cogitare deberet, ut magis beatum Flauianum, quàm sui honoris sequeretur autores. Et ideo cum pijssimi principes secundum obsecrationes meas dignati fuerunt fratrem Anatholium de his quæ meritò in querelam ueniunt increpare, uigeat charitas tua diligentia sua, ut uniuersa scandala adhibita plenissima correctione resecentur, & ab filij nostri ac tua cesset iniuria. Nam apud catholicum Episcopum, etiam si erat utcunque decus sacerdotale, sacerdoti archidiaconus propter fidei reuerentiam debuit præmitti potius, quàm locum

catholici nequiſſimus hæreticus obtineret. Cum itaq; quæ ſequantur agnouero, tunc manifeſtius quid agi oporteat æſtimabo. Nam interim dolore cohibito, malim indulgere patiẽtię, ut locus eſſet ueniæ. De Palęſtinis uero monachis qui iampridẽ in tumultu diſſenſionis eſſe dicuntur, quo adhuc animo moueantur ignoro: neque cuiuſquã ſermone mihi patefactum eſt, quas cauſas uideantur antefactæ præferre diſcordiæ, utrum ſcilicet Euticianæ peruerſitati tali furore famulentur, an implacabiliter doleant ipſum in hanc ſuã impietatẽ nõ poſſe traduci, quæ contra ipſorum locorum ſanctorũ teſtimonia, quibus totus mundus inſtruitur, ab incarnationis dominicæ ueritate deſciuerit, & quod in alijs per indulgentiam curare placuit, in illo putent non eſſe ueniale. Vnde cupio me ſuper his plenius edoceri, ut etiam talium correctioni congrue ſtudeatur, quia aliud eſt contra fidem impie armari, aliud in errore quempiam detineri. Chartas etiam quas Actius presbyter ante indicauit eſſe directas, & breuiariũ fidei quod te miſiſſe ſignificas, necdum ad me noueris perueniſſe: unde ſi expeditior occaſio ſe præbuerit per latores, libenter habeo, ut ſi qua eſt quæ utilis uideatur, quamprimũ ad me mittatur inſtructio. De Aegyptijs monachis quàm quieti, aut cuius ſint fidei ſcire deſidero: & de Alexandrinæ Eccleſiæ pace quid ad uos ueris nuncijs perferatur, ad cuius Epiſcopum uel ordinatores ipſius, ſeu clericos, quod alia ſcripta direxerim, miſſis exemplaribus ſcire te uolui. Ad clementiſſimum quoq; principem, & religioſiſſimã Auguſtam quis nunc meus ſermo ſit, miſſa exemplaria docebunt. Vtrum autẽ epiſtola mea de incarnationis dominicæ fide, quã incolumi adhuc ſanctæ memoriæ Flauiano ad dilectionẽ tuam per Baſilium diaconum miſeram, fraternitati tuæ tradita ſit, ſcire deſidero: quoniam ſuſpectum habeo, quod de eius textu nullum unquam iudicium reddidiſti. Geſtorum ſynodalium quæ omnibus diebus concilij in Chalcedonenſi ciuitate confecta ſunt, parum clara ob linguæ diuerſitatẽ apud nos habet̃ inſtructio, & ideo fraternitati tuæ ſpecialiter iniungo, ut in unum codicem uniuerſa facias congregari, in latinum ſermonem abſolutiſſima interpretatione tranſlata, ut in nulla parte actionum dubitare poſſimus, neq; ullo modo eſſe poſſit ambiguum quod ad plenam intelligentiam te fuerit ſtudente perductum. Data v. Idus Martij, Opilione uiro clariſſimo conſule.

EPISTOLA XXXIIII. EIVSDEM LEONIS PAPAE, MARTIANVM AVGVSTVM ADmonentis de Andrea Eutichianiſta, ne tam ſubitò in Epiſcopi munus aſſumatur, ne quando ædificare debeat, deſtruat: & alia quædam utilia.

VAM excellenti pietate & quàm glorioſo clementiæ ueſtræ ſtudio in integrum nuper fides Chriſtiana reuocata ſit, totus mundus agnoſcit, & ſaluti ſuæ ſingulare præſidium per uos à domino eſſe reparatum: ac ſi quid aduerſum tanti operis conſummationem de cõtrario ſpiritu ſentitur oboriri, neceſſe eſt ut ad ueſtræ reuocetur pietatis auxilium, quod ad cuſtodiam catholicæ ueritatis diuina prouidentia præparauit, ut cum poteſtatis ueſtræ ſit, ſcandala etiam in longinquũ nata reſecare, multo magis ea quæ ſub ueſtris audent oculis ſurgere, non ſinatis accreſcere. Anatholij Epiſcopi ordinationem (ſicut ſcientia dei teſtis eſt) ſuſpectam, quod fatendum eſt, mihi fecerant conſecrationis eius autores, nec diſſimilem ab eligentibus arbitrabar electum, ſecutumq; eſt, ut dum cõmunione Apoſtolicæ ſedis exiſteret alienus, diu dandis ad

eum

eum epiſtolis pacis me abſtinerem. Sed cum illi pietatis ueſtræ teſtimoniũ ſuffragaretur, cum de fide atq; unanimitate eius optanda quæq; & placitura promitteret, profeſſionem eius ita credidi eſſe ſynceram, ut tandem qua obſeruantia ſe agere deberet non deſinerem cõmonere, ſedulò ipſi ac diligenter inculcans, ut de perſecutoribus beatæ memoriæ Flauiani neminem auderet in ſuo habere conſortio, & Euticianæ hæreſeos defenſorem à ſe indicaret eſſe deiectum. Secutumq; eſt ut de his quæ pro catholica fide in ſynodali Cõcilio fuerant definita, talia ad me ſcripſerit, qualia catholicũ ſacerdotem ſcribere congruebat. Cum ergo ad cõmendanda ipſius primordia iſta pręceſſerint, quid cauſę aut occaſionis emerſerit, ut uirum catholicæ fidei, & Neſtorianis atq; Euticianis hęreticis cõſtanter etiam aduerſum, archidiaconũ ſub honoris ſpecie degradaret, & diſpenſationem totius cauſę & curæ eccleſiaſticæ in Andream Euticianiſtam repente transferret, adeò nimia cõmotione turbatus ut conſecrationẽ quam pro iniuria dabat, ſexta ſabbati traditionis Apoſtolicæ ut neſcius aut oblitus inferret, quaſi nõ ad Epiſcopum magis quàm ad presbyterum ordinationis illius uitium pertineret, qui non inueniens quid argueret in fide, quod improbaret in moribus deiectionẽ innocentis per ſpeciem prouectionis impleuit, addens ſententiæ illud iniuriæ, ut eum cœmiterio deputando condemnaret exilio. Quem tamen pietati ueſtræ cõmendare pręſumo, ne ullis ulterius noxijs ingrauari poſſit aut inſidijs, quem dominus (ut comperi) ſub ueſtra defenſione conſtituit. Adijcio autem etiam hanc obſecrationem, ut prędictũ Epiſcopum à profeſſione ſua diſſonum, & nimiũ teſtimonij ueſtri ac fauoris oblitum, neceſſariè increpare dignemini. Ceſſet catholicos infeſtare, ceſſet eos qui ſanctæ memoriæ Flauiano placuere conterere, & eorum ſocietatem quos improbauit eligere: fraternam enim illi charitatem non aliter poterimus impendere, quàm ut ſe ab inimicis catholicæ fidei approbet execrari, eorumq; à ſe conſortium atq; commerciũ abſcindat: qui etiam ſi magna fuiſſet ſatisfactione purgatus, poſt dubium tamen reuerſus errorem, catholicis diaconibus poſtponi debet, non præponi. Illud quoq; clementiæ ueſtræ beneuolentiã peto, ut ueneratorem noſtrum fratrem meum Iulianum Epiſcopũ in ueſtro, ſicut facere dignamini, habeatis affectu, cuius obſequijs præſentiæ meæ uobis imago reddatur. Nam & de fidei eius ſynceritate confidens, uicem ipſi meam contra temporis noſtri hæreticos delegaui, atque propter Eccleſiarum paciſq; cuſtodiam, ut à comitatu ueſtro nõ abeſſet exegi, cuius ſuggeſtiones pro concordia catholicæ unitatis, tanquam meas audire dignemini, placentes deo, qui uobis præter regiam coronã etiam ſacerdotalem conferat palmam. Data VI. Martij, Opilione uiro clariſſimo Conſule.

EPISTOLA XXXV. LEONIS PAPAE AD PVLCHERRIMAM AVGVSTAM, IN QVA inconſtantiam Epiſcopi Etij deplorat, admonens diligenti examinatione opus eſſe, antequam quis in Epiſcopum eligatur.

VLTIS extantibus documentis quibus in dilectionem Eccleſiæ dei pietatis ueſtræ manifeſtatur affectio, meritò quotiens aliquid naſcitur ſcandalorũ, ueſtrum deſideratur auxilium, ut fides quæ annitentibus uobis contra hæreticorũ cõmenta defenſa eſt, ſecuræ pacis perpetem obtineat firmitatẽ. Nam quid prodeſt foris aduerſarios ueritatis oppreſſos, ſi eoſdem habeamus intra dominica ſepta rediuiuos? Quod itaq; circa perſonã filij

mei Etij geſtum eſſe cognoui, nimium me anxium facit, & metuere certa ratione compellit, ne pœnitendum mihi ſit, quod de Epiſcopo Conſtantinopolitano, qui ab impugnatoribus fuerat ordinatus fidei, uobis adhortantibus acquieui meliora ſentire, cum tanto pietatis ueſtrę teſtimonio iuuaretur, ne illum grauaret ſuæ ordinationis infirmitas, ubi ueſtra interuentio præſtaretur. Vnde gratulari cœperam, quod beati Flauiani honoraret memoriã, & hæreticorũ conatibus obſiſtere diceretur. Sed doleo illum, ſicut prædicti lachrymabilis querela demonſtrat, in deteriora mutatum, & eum nunc cõſtituiſſe archidiaconem, quem ipſe profeſſus eſt à ſe eſſe reiectum, qui Euticianæ hæreſis ſe apud nos prodiderat defenſorem: quem quia nunc eccleſiaſticis negotijs præpoſuit, propter hæreticam peruerſitatẽ eidem fauorem ſuum præſtare conuincitur. Qui etiam ſi magna ſatisfactione potuiſſet indulgentiã promereri, nequaquam debuit his qui in fide permanſerant, anteferri. Vnde quia non latet clementiã ueſtram, quantum periculi, aut per pudendam ſocordiam, aut per doloſam nequitiã nutriatur, dignamini Epiſcopũ ad profeſſionẽ ſuæ fidei autoritate ueſtræ clementiæ reuocare, ne ſibi has maculas ſuperducat, ne æſtimationẽ ſuam quam ueſtro acquiſiuit fauore, contemnat, ſocietatem hæretici quem dudũ à ſe remouit, abſcindat. Cuius innocentiæ ita affuiſſe uos gaudeo, ut mœrori eius digna cõſolatione ueſtra pietas ſubueniret. Circa fratrem meum ueneratorem ueſtrum Iulianum Epiſcopũ, quantum debeat creſcere ueſtra dignatio apoſtolicæ ſedis exiſtimate iudicio, cum in cauſa fidei, cui gloria ueſtra famulatur, uicem ipſi meam eatenus delegaram, ut ab ea quæ uobis debetur obſeruantia non recedens, pietati me ueſtræ præſentare non deſinat, exequens in cuſtodia fidei & in eccleſiaſticis diſciplinis per omnia ſolicitudinem, & opportunis ſuggeſtionibus quod uniuerſali eccleſiæ proſit inſinuans, ut in ipſo nec catholicis ueſtrum præſidium quibus uolumus ſubuenire, nec uobis meum deſit obſequiũ. Data VI. Idus Martij, Opilione uiro clariſſimo Conſule.

EPISTOLA XXXVI. LEONIS PAPAE IN QVA PVLCHERRIMAM AVGVSTAM MIRIS laudibus celebrat, non ſolum quod non infecta ſit Neſtoriano errore, ſed etiã perpetuò reſtiterit, & innocẽtes Epiſcopos fouerit.

VOD ſemper de pietatis ueſtræ mente præſumpſimus, id pleniſſime experiendo cognouimus, Chriſtianã fidem quamuis diuerſis prauorũ appeteretur inſidijs, uobis tamẽ præſentibus, & in defenſionem eius à domino præparatis, non poſſe turbari. Non enim deus aut ſuæ miſericordiæ ſacramentum, aut ueſtri laboris deſerit meritum, quo dudum ſubdolum ſanctę religionis hoſtem ab ipſis uiſceribus eccleſiæ depuliſtis, cum hæreſim ſuam tueri impietas Neſtoriana nõ potuit, quia non fefellit famulã & diſcipulã ueritatis, quantũ ſimplicibus infunderet ueneni per illa loquacis hominis colorata mendacia, de quo uirtutum agone proceſſit, ut per ſolicitudinem ueſtram, ea quæ per Euticem diabolus molitus eſt non laterent, ut qui ſibi ſingulas partes geminæ impietatis elegerant, una catholicæ fidei uirtute procumberent. Secunda ergo hęc uobis de perempto Euticetis errore uictoria eſt, quem ſi quid ſani cordis habuiſſet, dudum in autoribus ſuis perculſum, olimq́ue proſtratum facile potuerat declinare, ne de ſepultis cineribus rediuiua tentaret incendia cõmouere, ut in eorũ tranſiſſet conſortiũ, quorũ ſecutus eſſet exemplũ glorioſiſſima Auguſta. Libet igitur exultare cũ gaudio, & pro ueſtræ clemẽtiæ proſperitate digna deo uota perſoluere, qui tibi

tibi per omnes mundi partes, in quibus domini Euangelium prædicatur, duplicē iam & palmã contulit & coronã. Clementia igitur uestra agnoscat omnem Romanam ecclesiã uniuersis fidei uestræ opibus plurimũ gratulari, siue quod legationē nostram pio per omnia adiuuistis affectu, & quod sacerdotes catholicos qui de ecclesijs suis iniusta fuerunt eiecti sententia, reduxistis, siue quod reliquias sanctę memoriæ Flauiani innocentis & catholici sacerdotis, ad ecclesiã (cui bene præfuit) fecistis cum honore debito reuocari. In quibus utiq; omnibus gloriæ uestræ multiplicatur augmentum, dum & sanctos pro suis meritis ueneramini, & ab agro domini spinas & tribulos uultis auferri. Quosdam sanè Episcopos de his qui rebus impijs uidentur præbuisse consensum, reconciliationē reposcere, & catholicorũ communionem desiderare, tam nostrorũ quàm fratris & coëpiscopi mei Anatholij, cui testimoniũ ferre dignamini, relatione cognouimus, quorũ desiderijs sic prębemus effectum, ut correctis & quæ male sunt facta propria subscriptione damnantibus, participata nostrorũ quos misimus cura cum supradicto Episcopo, pacis gratia tribuatur, quia deuotionis utrunq; est Christianæ, ut & pertinaces ueritas iusta coërceat, & conuersos charitas non repellat. Quia uero nouimus quantũ piæ solicitudinis catholicis sacerdotibus mansuetudo uestra dignetur impendere, indicandũ esse curauimus fratrem & coëpiscopum nostrum Eusebium nobiscum degere, & nostrę cõmunionis esse cõsortem, cuius cõmendamus ecclesiã, quam dicitur uastare qui illi iniuste asseritur subrogatus. Illud etiam à tua pietate poscẽtes, quod uos spontaneo facere non dubitamus arbitrio, ut tam fratrem & coëpiscopum meum Iulianum, quàm Constantinopolitanos clericos, qui sanctæ memoriæ Flauiano fidelibus officijs adhæsere, ea qua debetis gratia faueatis. De omnibus uero pietatē uestram per nostros, quid fieri aut declinari deberet, instruximus. Data Idus Aprilis, Adelphio uiro clarissimo consule, Era CCCCLXXXVIII.

EPISTOLA XXXVII. LEONIS PAPAE AD IVLIANVM EPISCOPVM CHOENSEM, QVA ne patiatur se ab ulla hæresi à simplicitate fidei abducere: & Imperatoris esse hæreticos, qui pacem ecclesiæ perturbant, comprimere, docet.

ITERAS dilectionis tuæ quas per filium meum uirũ illustrem Isicium direxisti, eo tẽpore accepi, quo recentioribus epistolis tuis iterata iam occasione responderam. Vnde quia etiam in his alloquijs tuis eadem de impijssimis hæreticis iusto dolore conquestus es, congruum fuit, quoad scribendi opportunitas extitit, non tacere. In causa itaq; fidei quicquid pro nostro officio oportuit, ac possumus, iuuante domino, & solicite & libenter exequimur, ut Euangelio & irreprehẽsibiliter seruiamus, ne per desidiã nostrã ulla pars ecclesiæ catholicę neglecta uideatur. Propter quod, sicut omnibus notum est, non destiti laborare, ut manifestata atq; defensa incarnationis dominicæ ueritate, omnis fraternitas, quid ubiq; secundũ doctrinam Apostolicam & tenendũ & docendũ esset, agnosceret, accedente gloriosissimorũ principum studio diuinitus inspirato, ut in ciuitate Chalcedonensi synodo congregata, hæretica damnaretur impietas, ne uel quisquã sectator Nestorij, uel ullus discipulus Euticis liberũ possit cum catholicis habere consortiũ, cum (quod ad sancti Concilij autoritatem pertinet) nulla usquã remanserit discordia. Si qui autem sua obduratione cæcati, ita in reprobi sensus amentiã transierunt, ut mallent furere, quàm sanari, ad imperialem

pertinet potestatẽ, ut perturbatores ecclesiæ, pacis, & reipublicæ, quæ Christianis principibus meritò gloriatur, inimici solicitius cõprimantur. Vt autem imperialis est (ut diximus) potestatis, tumultus publicos ac seditiones sacrilegas seuerius coërcere: ita autoritatis est sacerdotalis, monachis prędicandi aliquam cõtra fidem licentiam non præbere, & omni uirtute resistere, ne ea quę ad sacerdotes pertinent, sibi audeant uendicare. Vnde miramur fratrem Thalasium Episcopũ, quod Georgio (nescio cui) qui præsumendo illicita, & propositũ monachi, & nomen amisit, scribendi uel prædicandi aliquã permiserit facultatem. Ad quem Episcopũ, si dilectioni tuæ uisum fuerit, ex hac parte competentia scripta mittamus. Agat itaq; fraternitas tua opportunis suggestionibus, ut clementissimus princeps quæ domino sint placitura præcipiat, & incentores cruentarum seditionũ iubeat competentius coërceri, ut nec illi impuniti sint quorũ manus scelera perpetrarunt, nec illi qui talium utuntur insania. Si autem inquisitio iudiciaria, & confessio reorum ad eas personas peruenit, quarum uel cõsilio uel impulsu mala tantum cõmissa sunt, nullius fauoris eis præstanda sunt solatia. Quantũ enim meliora de ipsis sunt credita, tantum sunt amplius detestandi, quorũ nunc impietas quę per hypocrisim fuerat uelata detegitur. Et ideo agat Christianissimus & pijssimus Imperator, quod paci ecclesiasticæ intelligit profuturum: quem superna inspiratione ita instruendum esse confide, ut & disciplina inquietos reuocare, & à sanguine eorum iubeat abstineri: quamuis nil ultionum non mereantur subire, qui ausi sunt & diuinis & humanis constitutionibus repugnare.

EPISTOLA XXXVIII. LEONIS PAPAE AD EVDOCHIAM AVGVSTAM, DE ERRORE MOnachorum Palęstinorum, qui Euticianam imbiberant hæresim scribens, & conuersionem eorum ex corde petens.

VANTA mihi catholicæ curæ sit fidei, & qua solicitudine (in quantũ dominus adiuuat) debeat præcaueri, ne unquã ab imperitis & inimicis ueritatis Euangelio resistatᷓ, pietatẽ uestram scire non dubito. Et ideo cum salutationis officio, quo semper mihi est oranda clementia, obsecro dominũ, ut me tuam incolumitatem in causa fidei, in qua quorundã intra palęstinã prouinciam monachorũ fuerant corda turbata, magis magisq; faciat adiuuare, ut tantum quod pietatis tuæ studio fieri potest, hæreticæ peruersitati omnis fiducia subtrahatur. Quos enim nec ratio sacramentorũ, nec autoritas scriptorum, nec ipsa sacratorũ locorum testimonia cõmouebant, quid eis nisi abruptũ periculum timeretur? Prosit ergo ecclesijs, sicut fauẽte deo & prodest, & prosit generi humano, in uerbis dei uestram ibi esse uoluntatẽ, ubi dominũ nostrum Iesum Christũ uobis sicut deum uerum, & uerum quoq; hominẽ in unitate personæ, & mirabiliũ iudicia, & passionũ documenta loquuntur. Si ergo prædicti nomen catholicum uenerantᷓ & diligunt, & inter domini corpus se uolunt membra nominari, prauos errores quos temere admiserant, detestentur, & agant pœnitentiã impiarum blasphemiarũ, cruentorumq; factorũ: succumbant pro salute animarum suarũ synodalibus quæ in ciuitate Chalcedonensi sunt cõfirmata decretis. Et quia ad intelligendũ sacramentũ salutis humanæ, nisi fides uera, & humilitas quieta nõ peruenit, credant in Euangelio, quod confitentᷓ in symbolo, nec impijs dogmatibus misceantur. Fides enim catholica sicut damnat Nestorium qui in uno domino nostro Iesu Christo duas ausus est prædicare personas, ita damnat etiã Euticẽ cum

Dioscu-

Dioſcuro, quod ab unigenito dei uerbo negant in utero uirginis matris ueritatem carnis humanæ ſuſceptam. Si quid autem erga prædictorũ conuerſionẽ exhortatio ueſtra profecerit, quod gloriã uobis pręſtabit æternã, peto hoc mihi clementiæ ueſtrę literis indicetis, ut & in uobis boni operis fructũ, & illis gaudeã miſericordiã domini non perijſſe. Data ſeptimo Calend. Iulij, Opilione uiro clariſſimo conſule.

EPISTOLA XXXIX. LEONIS PAPAE ADMONITORIA AD QVENDAM FIDVM FRAtrem, ut diligenter uigilet, ne quid erroris ſubnaſcatur, & ſubnatum in tempore indicet, quò poſſit extirpari.

FREQVENTISSIME dilectionem tuam ad hanc curam & diligentiã meis ſum literis cohortatus, ut de his quæ circa fidem aguntur, ſolicitudinem meam indeſinenter inſtrueres. Et cum omnibus occaſionibus ſcribere non quieſcam, quibuſdam tamen ſcriptis meis per filium noſtrum Rodanum domeſticum filij noſtri uiri illuſtriſſimi Aſpiratij datis, nullũ reſponſum tuæ fraternitatis accepi, tanq̃ ratio temporis non habuerit, ut quid poſt mea ſcripta ſit geſtum potueris indicare, & ideo per filium meum Rodanum his literis ſaluto, & ut opportunitatẽ ſcribendi non negligas, in quo queſtus ſolicitudinis meæ reuelatur admoneo. Cum enim in te quandã mei Conſtantinopolitani habeant portionẽ, dignũ pro cõmuni amicitia eſt, & pro totius eccleſiæ dilectione, inceſſabili te uigore proſpicere, ne quid poſſit de ſtatu fidei me latêre. Quæ ergo per prædictos uel ad glorioſiſſimũ principẽ, uel ad tuam dilectionẽ ſcripſi, ut celerrime tradantur effectui opportunis ſuggeſtionibus elabora. Et quicquid fuerit (deo auxiliante) diſpoſitũ ſcire me facito, ut perductis in effectum his quæ rationabiliter ordinata ſunt, pax fidei, canonumq; cuſtodia, & ſecurior ubiq; habeatur & fortior. Data VII. Calend. Iulij, Opilione uiro clariſſimo conſule.

EPISTOLA XL. LEONIS PAPAE AD PALAESTINOS, QVA DE INCARNATIONE VERbi dei contra Neſtorianam hæreſim multa agit ex ſcripturis, epiſtola ſanè digna lectu ob uarias doctrinas quibus ſcatet.

SOLICITVDINI meæ quã uniuerſali eccleſiæ omnibusq; eius filijs debeo, multorũ relatione patefactũ eſt, dilectionis ueſtræ animis quiddã offenſionis illatũ, dum aut imperiti (ut apparet) interpretes, aut maligni, quædã uos aliter intelligere, quàm à me ſunt prædicta fecerunt, non ualentes in græcũ eloquium apte & proprie latina transferre, cum in rebus ſubtilibus & difficilibus explicandis, uix ſibi etiã in ſua lingua diſputator quiſque ſufficiat. Quod tamen apud me eò profecit, ut dum ea quæ catholica fides reſpuit improbatis, intelligamus uos ueris amiciores eſſe quàm falſis, & id meritò refutare, quod ex antiquæ inſtitutione doctrinæ etiã ipſe Eutices deteſtaẽ. Quamuis enim epiſtola mea ad ſanctæ memoriæ Flauianũ Epiſcopũ data, ſatis ſibi ad manifeſtationem ſui ipſa ſufficiat, neq; in aliquo aut purgationis aut expoſitionis indigeat, & alia tamen cum eadem mea ſcripta cõcordant, in quibus ſimiliter prædicationis meæ ſenſus in aperto eſt. Neceſſitatẽ enim habens contra hæreticos, qui

multos Christi populos conturbauerant, differendi, & clementissimis principibus, & sancto Cōcilio synodali, & Constantinopolitanæ Ecclesiæ, quid de incarnatione uerbi secundum Euangelicā Apostolicamq; doctrinā deberemus sapere ac sentire, patefeci, & in nullo à sanctorū patrū confessione discessi, quia una est uera singularis perfecta inuiolabilis catholica fides, cui nihil addi, nec minui potest, quam Nestorius prius, & nunc Eutices diuersa quidem assertione, sed simili impietate impugnare conati sunt, & Ecclesiæ dei duas hæreses sibimet contrarias inferre tentarunt, ut uterq; à discipulis ueritatis meritò damnaret̃, quia insanū nimis & sacrilegum fuit quod uaria falsitate ambo sensere. Anathematizet̃ ergo Nestorius qui beatam uirginem Mariam hominis tantūmodo credidit genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis, nec unum Christum in uerbo dei & carne sentiret, sed separatim ac seiunctim alium filium dei, aliū hominis prædicaret, cum manente illa incommutabilis uerbi essentia, quę ei cum patre & spiritu sancto intemporalis atq; coæterna est, ita intra uirginea uiscera uerbum caro sit factum, uti uno conceptu, unoq; partu eadem uirgo secundum unionem utriusq; substantiæ, & ancilla domini esset, & mater. Quod etiam Elizabet (sicut Euangelista declarat) intellexit, & dixit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater domini mei ad me? Eutices quoque eodem percellatur anathemate, qui per impios ueterum hæreticorum uolutatus errores, tertium Apollinaris dogma delegit, ut negata humanæ carnis atq; animæ ueritate, totum dominum nostrum Iesum Christum unius asserat esse naturæ, tanquam uerbi deitas ipsa se in carnem animamq; conuerterit, & concipi ac nasci, nutriri ac crescere, crucifigi ac mori, sepeliri ac resurgere, & ascendere in cœlum, & in patris dextera, unde ad iudicandos uiuos & mortuos ueniet, considere, eius tantum essentiæ fuerit, quæ nihil horum in se sine carnis ueritate recepit: quoniam natura unigeniti, natura est patris, natura est spiritus sancti, simulq; impassibilis, simul est incōmutabilis, sempiternæ trinitatis indiuisa unitas, & consubstantialis æqualitas. Vnde se ab Apollinaris peruersitate hæreticus iste desciscit, ne conuincatur deitatem passibilem sentire atq; mortalem, & tamen uerbi incarnati, id est, uerbi & carnis unam audens pronunciare naturam, non dubie in Manichæi & Marchionis transit insaniam, & mediatorem dei & hominum hominē Iesum Christū simulatorie credit egisse, nec humanū in ipso corpus, sed phantasticā corporis speciē oculis apparuisse cernentiū. Quæ impietatis mendacia, quoniam olim fides catholica detestabat̃, & taliū sacrilegia concordibus per totū mundum beatorū patrum sunt damnata sententijs, quicunq; illi sunt ita obcæcati, & à lumine ueritatis alieni, ut uerbo dei à tempore incarnationis humanā, id est nostrā negent inesse naturam, ostendant in quo sibi Christianū nomen usurpent, & cum Euāgelio ueritatis, qua ratione deitatis, aut deitas est orta sine carne. Si enim negari non potest, quod uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, ita negari nō potest, quod deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Quæ autem reconciliatio esse potest qua humano generi propitiaretur deus, nisi omnium causam mediator dei hominumq; susciperet? Qua uero ratione ueritatem mediatoris impleret, nisi qui in forma serui particeps esset & nostri? ut per unum nouum hominem fieret renouatio uetustatis, & mortis uinculum unius præuaricatione contractum, unius morte, qui solus morti nihil debuit solueretur. Effusio enim pro iniustis sanguinis iusti, tam potens fuit ad priuilegium, tam diues ad precium, ut si uniuersitas captiuorū in redemptorem suum crederet, nullum tyrannica uincula retinerent: quoniam sicut Apostolus ait, ubi abundauit peccatum, superabundauit & gratia: & cum sub peccati præiudicio nati, potestatem acceperint ad iustitiam renascendi, ualidius factum est donum libertatis quàm debitum seruitutis. Quam itaq; sibi in huius sacramenti præsidio spem relinquūt, qui in saluatoris nostri corpore negant

humanę

humanæ substantiæ ueritatem? Dicant in quo sacrificio reconciliati, dicant quo sanguine sint redempti. Quis est qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis? aut quod unquam sacrificium sacratius fuit, quàm quod uerus pontifex altari crucis per immolationem suæ carnis imposuit? Quamuis enim multorum sanctorū in conspectu domini preciosa mors fuerit, illius tamē insontis occisio, propitiatio fuit mundi. Accepere iusti, nō dederunt coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, nō dona iustitię. Singulares quippe in singulis mortes fuere, nec alterius quisquā debitum suo fine persoluit, cum inter filios hominum unus solus dominus noster Iesus Christus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes sunt etiam suscitati, de quibus ipse dicebat: Cum exaltatus fuero, omnia trahā ad me. Fides etenim uera iustificās impios, & creans iustos, ad humanitatis suę tracta participem, in illo exquirit salutem, in quo solo homo se inuenit innocentem: liberum habens per gratiam dei de eius potentia gloriari, qui contra hostem superbum in carnis nostrę humilitate congressus, his uictoriam suam tribuit, in quorum corpore triumphauit. Quāuis ergo in uno domino nostro Iesu Christo uero dei atq; hominis filio, uerbi & carnis una persona sit, & utraq; essentia communes habeat actiones, intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates, & syncerę fidei contemplatione cernendum est, ad quæ prouehatur humilitas infirmitatis, & ad quę inclinetur altitudo uirtutis: quid sit quod caro sine uerbo nō agit, & quid sit quod uerbum sine carne non efficit. Sine uerbi enim potentia nec conciperet uirgo, nec pareret, & sine ueritate carnis obuoluta pannis infantia nō iaceret. Sine uerbi potentia nō adorarent magi puerū nouo sydere declaratum, & sine ueritate carnis nō iuberetur transferri in Aegyptū puer, & ab Herodis persecutione subduci. Sine uerbi potentia nō diceret uox patris missa de cœlo, hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: & sine ueritate carnis non protestaretur Ioannes: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Sine uerbi potentia redintegratio debilium, & uiuificatio mortuorum, & sine ueritate carnis, nec cibus ieiuno, nec somnus esset necessarius fatigato. Postremo sine uerbi potentia non se dominus patri profiteretur æqualem: sine ueritate carnis non idem diceret patrem esse maiorem, cum catholica fides utrunq; suscipiat, utrunq; defendat, quæ secundū proprietatem diuinæ humanæq; substantiæ, unum dei filium & hominem credit & uerbum. Quamuis ergo ab illo initio, quo in utero uirginis uerbum caro factum est, nihil unquam inter diuinā humanamq; substantiā diuisionis extiterit, ut per omnia incrementa corporea unius personæ, fuerint totius temporis actiones, & ipsa tamen quæ inseparabiliter facta sunt nulla permixtione confundamus, sed quid cuius formæ sit ex operum qualitate sentimus, nec diuina enim humanis præiudicant, nec humana diuinis, cum ita in idipsum utraq; concurrant, ut in eis nec proprietas absumatur, nec persona geminetur. Dicant igitur isti phantastici Christiani, quæ substantia saluatoris affixa sit ligno, quæ iacuerit in sepulchro, & reuoluto monumenti lapide, quę tertia die caro surrexerit, uel quale corpus Iesus discipulorum uisui clausis ad eos ostijs ingressus intulerit, cum ad abigendā cernentiū diffidentiā inspici oculis, digitisq; tractari, patentes adhuc fixuras clauorum, & recens compuncti lateris uulnus exigeret. Ac si in tanta luce ueritatis tenebras suas hæretica obduratio non relinquit, ostendant unde sibi spem uitæ polliceantur æternæ, ad quam nisi per mediatorem dei & hominum, hominem Iesum Christum non potest perueniri. Non est enim aliud nomen datum hominibus sub cœlo in quo oporteat saluos fieri, nec est redemptio captiuitatis humanæ, nisi in sanguine eius qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, qui (sicut prædicat beatus Paulus Apostolus) cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed

semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudine hominum factus; & habitu inuentus ut homo, humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortē autem crucis. Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriū, & infernorū, & omnis lingua confiteať, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Quamuis ergo unus sit dominus Iesus Christus, & ueræ deitatis uereq; humanitatis in ipso una prorsus eademq; persona sit, neq; huius unitionis soliditas ulla possit diuisione seiungi, exaltationē tamen qua illum exaltauit deus, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ad eam intelligimus pertinere formam, quę ditanda erat tantæ glorificationis augmento. In forma quippe dei æqualis erat filius patri, & inter genitorem atq; unigenitū nulla erat in essentia discretio, nulla in maiestate diuersitas, nec per incarnationis mysteriū aliquid decesserat uerbo, quod ei patris munere redderetř. Forma autē serui per quā impassibilis deitas sacramentū magnæ pietatis impleuit, humana humilitas est, & in gloria diuinæ potestatis euecta est in tantam unitatem, ab ipso cōceptu uirginis deitate & humanitate cōnexa, ut nec sine homine diuina, nec sine deo agerentur humana: propter quod sicut dominus maiestatis diciť crucifixus, ita qui ex sempiternitate æqualis est deo, dicitur exaltatus. Neç interest ex qua Christus substantia nominetur, cum inseparabiliter manente unitate personæ, idem sit & totus hominis filius propter carnē, & totus dei filius propter unam cum patre deitatē. Quicquid ergo in tempore accepit Christus, secundū hominē accepit, cuiq; quod nō habuit cōfertur. Nam secundū potentiā uerbi indifferenter omnia quæ habet pater, etiā filius habet: & quæ in forma serui à patre accepit, eadem in forma patris etiam ipse donauit: & idem ipse & diues & pauper: diues, quia in principio erat uerbum & uerbū erat apud deum, & deus erat uerbū, hoc erat in principio apud deū. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Pauper uero, quia uerbum caro factū est, & habitauit in nobis. Quæ autē est eius exinanitio, quæ ue paupertas, nisi formæ seruilis acceptio, per quam uerbi maiestate uelata, dispensatio humanę redemptionis impleta est? Nam quia captiuata nostrę naturę resolui originalia uincula non poterant, & ab hostis imperio relaxari, nisi existeret homo nostri generis, nostræq; naturę, quem ueteris debiti præiudicia non tenerent, & qui immaculato sanguine suo chirographum letale dilueret, sicut ab initio erat diuinitus præordinatum, & prophetarū oraculis prænunciatum, ita est in plenitudine præfiniti temporis factum, ut multis modis significata promissio in diu expectatum ueniret effectum, nec posset esse ambiguum, quod continuis significationibus semper fuerat nunciatum. Destructis itaq; tot hæresibus, quæ per sanctam deuotionem præsidentium patrum à corpore sunt catholicæ unitatis abscissæ, quæq; ideo extorres à Christo esse meruere, quia uerbi incarnationem, quæ singularis est recte credentium salus, fecerunt sibi lapidem offensionis, & petram scandali, miror dilectionem uestram in discernendo ueritatis lumine laborare: & cum multis manifestationibus declaratum sit, quàm recte & Nestorium & Euticem cum Dioscuro fides christiana damnauerit, nec christianus possit uocari, qui uel illius, uel horum impietati præbet assensum, doleo uos Euangelicæ & Apostolicę doctrinę (ut audio) resultare, exagitando seditionibus ciuitates, conturbando ecclesias, nec solum iniurias, sed etiā cædes presbyteris atq; Episcopis inferēdo, ut præ furore & sęuitia propositi uestri & professionis sitis immemores. Vbi est regula mansuetudinis & quietis, ubi longanimitas patientiæ, ubi trāquillitas pacis, ubi firmamentū dilectionis & tolerātiæ fortitudo? Quæ uos ab Euāgelio Christi aut persuasio abduxit? aut persecutio separauit? uel quæ tanta extitit decipientis astutia, ut obliti prophetarū & apostolorū, obliti symboli salutaris, & cōfessionis qua pronūciantes corā multis

testibus

testibus sacramentum baptismi suscepistis, diabolicis uos illusionibus subderetis? Quid apud uos acturæ fuerant ungulæ, quid sæua tormenta, si ad expugnandā fidei uestræ integritatem tantum uana hæreticorum cōmenta ualuere? Pro fide uos agere creditis, & fidei contraitis: ecclesiæ nomine armamini, & contra ecclesiā dimicatis. Hoc à prophetis, hoc ab Euangelistis, hoc ab Apostolis didicistis, ut negantes Christi carnem, & ipsam uerbi essentiam passioni mortiq; subdentes, alienam faciatis nostram à suo reparatore naturam, totumq; quod crux intulit, quod lancea uulnerauit, quod sepulchri lapis suscepit & reddidit, solum fuisse opus diuinæ potentiæ, non etiam humilitatis humanæ? Propter quam Apostolus dicit: Non enim erubesco Euangeliū: quoniam nouerat quale christianis obijceretur opprobriū ab inimicis. Et ideo dominus protestabatur dicens: Qui me confessus fuerit corā hominibus, & ego confitebor illum coram patre meo. Hi enim non erunt digni confessione filij & patris, quibus nūc caro Christi uerecundiam facit: probabuntq; se nullam de ligno crucis sumpsisse uirtutem, qui quod præferendum frontibus acceperūt, promere labijs erubescunt. Declinate filij ab his diabolicis persuasionibus, declinate. Veritatem dei nulla res uiolat, sed ueritas nos nisi in nostra carne nō saluat. Veritas quippe (sicut propheta ait) de terra orta est, & sic uerbum Maria concepit, ut uniendam sibi carnem de sua substantia ministraret, nec cum adiectione personæ, nec cum euacuatione naturæ, quoniam qui erat in forma dei, ita accepit formam serui, ut unus atq; idem in forma utraq; sit Christus, inclinante se deo usq; ad infima hominis, & proficiente homine usq; ad summa deitatis, dicente Apostolo: Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula. Amen.

EPISTOLA XLI. LEONIS PAPAE AD MONITORIA AD THEODERICVM EPISCOPUM, de perseuerantia in uera fide, tam cōtra Nestorianam impietatem, quàm Euticianam perfidiam.

EMEANTIBVS ad nos fratribus & consacerdotibus nostris quos ad sanctū concilium sedes beati Petri direxit, agnouimus dilectionem tuam superno adiutorio nobiscum tam Nestorianæ impietatis, quàm Euticianæ uesaniæ extitisse uictricem. Vnde gloriamur in domino cum propheta cantantes: Adiutoriū nostrū in nomine domini, qui fecit cœlum & terram: qui nullum nos in nostris fratribus detrimentū sustinere permisit, sed quæ nostro prius ministerio definierat, uniuersæ fraternitatis irretractabili firmauit assensu, ut uere à se prodijsse ostenderit, quod prius à prima omniū sede formatū totius christiani orbis iudicium recepisset, ut in hoc quoq; capite membra concordent. In quo amplior nobis in hac re sit gaudendi materia, dum & tanto magis perculit inimicus, quanto cōtra Christi ministros seruus insurrexit. Nam ne aliarū sedium ab ea quam cæteris omniū dominus statuit præsidere consensus absentatio uideretur, aut alia quælibet subrepere posset aduersa suspicio, inuenti prius sunt qui de iudicijs nostris ambigerent. Et dum nōnulli ad dissensiones incitati ab autore contradictionis ad insana bella prosiliunt, ad maius bonum, malum eius autore totius bonitatis dispensante, prouentum conuertitur. Dulcius siquidem munera gratiæ diuinæ proueniunt, quotiens non sine magnis sudoribus acquiruntur. Et minus bonum uideri solet pax continuata per otium, quàm reddita post laborem. Ipsa quoque ueritas & clarius renitescit, & fortius retinetur, dum quæ fides

prius docuerat, hæc postea examinatio confirmaret. Multum denique sacerdotalis officij meritum splendescit, ubi sic summorũ seruatur autoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. Et ad maiorem gloriã proficit finis examinis quando ad hoc se accepit exercendi fiducia, ut uincatur aduersitas, ne quod per se probatur, reprobum silentij præiudicio uideatur oppressum. Exulta igitur charissime frater, in unico filio uictor exulta. Vicit per nos ille, cuius carnis ueritas negabatur: uicit per nos, & pro nobis ille cui uicimus. Secunda est post aduentũ domini hæc orbi festiuitas. Redditum seculo est prędone prostrato incarnationis diuinę mysterium, quod humani generis inimicus, quia rebus ipsis auferre non poterat, calumnijs obscurabat. Quinimò ab incredulorum corde perierat immortale mysteriũ, quia nihil prodest tanta salus incredulis, ipsa ueritate suis dicẽte discipulis: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur. Solis iustitiæ iubar, densis per orientem Nestorij & Euticetis nebulis impeditum, pure ab occidente resplenduit, ubi cõmercium in apostolis & doctoribus principaliter collocauit: quamuis nec illic unquam defuisse credendus sit, quo confessores sibi egregios reseruauit, ita ut dum denuò conaretur hostis antiquus per secundi Pharaonis impœnitens cor, fidei Abrahæ semen & filios extinguere, deo miserante languescens, nisi sibi nocere nihil possit. De quo & illud omnipotens mirabilius egit, quia & quos sibi conscios ad Israëlitici populi sedes asciuerat, non cum tyrannidis autore submersit, sed cum suo populo congregauit, & sicut reuera se dignum & soli sibi possibile fons misericordiæ nouerat, uictos à nobis nobiscum fecit esse uicturos. Nam dum solus uere sit humani generis hostis spiritus falsitatis, omnes de illo iam triumphare non dubium est, quos sibi ueritas uendicauit. Nunc prorsus illa redemptoris nostri dicta quàm sint diuinæ autoritatis apparet, dum contra hostes fidei sic aptantur, ut de ipsis dubitare dictis nõ liceat: Vos, inquit, ex patre diabolo estis, & desideria patris uestri uultis implere. Ille homicida fuit ab initio, & in ueritate non stetit, quia ueritas in eo non est. Quando loquitur mendaciũ, ex suis proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius. Nihil ergo mirandum est, quod hi qui in ueritate dei nostræ naturæ mendacium crediderunt, patri suo & circa ista concordant: quicquid uisum, quicquid auditum, quicquid denique teste Euangelio tactum est atque palpatum in unico dei filio, non eius cuius probatum est asserentes, sed coæternæ & coëssentialis patri fuisse substantiæ, quasi aut diuinitatis natura, crucis ligno transfixa sit, aut inconuertibilis crescere per ætates, & in sapientia proficere, sapientia sempiterna uel spiritu deus, qui spiritus est, subinde repleri poterit. In hoc quoque se acerba uesania, ex quo autore processerit, prodit, quod quantum in se est, uniuersis nocere molita. Nam qui nos persequendo afflixit, cæteros ad consensum sceleris impellendo deprauauit. Sed nec nos, licet in singulis fratribus (quia membra nostra sunt) uulnerasset, à speciali dolore fecit exceptos, quibus noua & inaudita, atque incredibili audacia inferre contra suum caput est molitus iniuriam. Sed utinam uel post tot pessima resipiscens, non nos etiam de suo æternæ damnationis interitu contristaret. Quam mensuram sceleris prætermisit, cui nec hoc sufficere potuit, quod nec uiuis parcendo, nec mortuis etiam, in sanguine innocentis & catholici sacerdotis pollutas iampridem abdicata ueritate atque approbata falsitate manus intinxit? Et cum scriptum sit, Qui odit fratrem suum, homicida est: ille quod odio iam fecisset, addictus est, impleuit operibus, quasi nec audisset: nec aliud quod dominus ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue est. Dignus diabolici prædicator erroris Aegyptius uastator inuentus est, quia tanquam sæuissimus tyrannus ecclesiæ nephandas blasphemias per uiolantem seditiosorum turbam, & per cruentas manus militum, uenerandis

randis fratribus imponebat, & cum uoce nostri redemptoris firmatum sit unum eundemq; homicidij & falsitatis autorem, ille pariter utrunq; compleuit, quasi nō ut caueantur, sed ut perpetrentur scripta sint, ad perditionis suæ cumulū trahens, quę dei filius monuit ad salutem. Illud quoq; surda nimis aure pręteriens quod ab eodem domino dictū est: Ego quod uidi apud patrem meum, loquor: & uos ergo quod uidistis apud patrem uestrum facitis. Igitur dum sanctæ memoriæ Flauiano uitam pręsentis seculi moliret̃ auferre, se serenę uitę luce priuauit. Dum uos ab ecclesijs uestris conaretur expellere, se à christianorum collegio segregauit. Dum trahit plurimos & impellit ad erroris assensum, multiplici animam suam uulnere sauciauit: solus ultra omnes & per omnes, ac pro omnibus reus, qui causa reatus omnibus fuit. Sed licet his tua fraternitas solido cibo firmata indigere minime uideatur, tamen quod nostri loci est implemus circa uocem dicentis Apostoli: Pręter ea quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmat̃ & ego nō infirmor? quis scandalizat̃ & ego nō uror? Hoc pręcipue pręsenti occasione credimus admonendum frater charissime, ut quotienscunq; diuina gratia ministrante, illos qui foris sunt fonte doctrinę aut submergimus, aut purgamus, in nullo ab illis quas spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi cōcilio protulit fidei regulis recedentes, inter utrunq; hostem nouellæ perfidiæ sermonē nostrum cum omni cautela liberemus: non iam (quod absit) tanquam de dubijs disceptantes, sed autoritate sua quę bene definita sunt astruentes, cum & in apostolicæ sedis epistola uniuersali sanctæ synodi assensu firmata, tanta diuinæ autoritatis testimonia nouerimus esse congesta, ut nullus queat ulterius dubitare, nisi qui sibimetipsi errorum tenebras inferre maluerit, cum synodalia gesta uel quibus primum definitio fidei legitur esse formata, uel quibus præfatæ literæ apostolicæ sedis, etiam tuæ fraternitatis studio defensæ sunt, & maxime ad pijssimos principes totius cōcilij allocutio, tot sit præcedentiū patrum testimonijs roborata, ut quamuis imprudenti ac pertinaci animo, si tamen non iam cum diabolo pro sua impietate damnatus est, ualeant suadere. Vnde hoc quoq; contra hostes ecclesię prouidere condignum est, ut eis nullam calumniandi occasionem (quod ad nos attinet) penitus relinquamus, nec unquam contra Nestorianos aut Euticianos agētes, alteri eorum uideamur terga uertisse: sed utrosq; Christi hostes ęqua lance uitemus atque damnemus, ita ut nos quotiens audientium quamlibet poscit utilitas, cum dogmatibus eorū digno anathemate promptissime atq; euidentissime feriamus, ne si à nobis hoc quod obscurius fieri uideatur aut tardius, putetur inuitū. Quod quamuis prudentiā tuam res ipsa ammonere sufficiat, nunc tamen & experimenta docuerunt. Sed benedictus deus noster cuius inuincibilis ueritas ab omni hæreseos macula mundum te secundū sedis apostolicę iudiciū monstrauit: cui dignam retribuis pro tot laboribus gratiā, si talem te, qualē probauimus ac probamus, pro uniuersalis ecclesię defensione seruaueris. Nā quod deus omniū calumniosorū fallacias soluit, maximā beatissimi Petri curā pro nobis cunctis agnoscimus, qui priusquā suę sedis iudiciū in fidei definitione firmauit, nec circa cuiusquā uestrū qui nobiscū pro catholica fide laboratis personā reprobū uideri permisit, quia nec poterat spiritu sancto indicante quisquā nō uictor exire, quorū iam uicerat fides. Quod superest exhortamur, ut quia illic nonnullas Euticiani ac Nestoriani erroris reliquias cognouimus remansisse, nunc etiā sedi apostolicæ collabores. Victoria enim quam deus noster suæ donauit ecclesiæ, quandiu in hoc mundo uersamur, licet fiduciam maiorem tribuat, non tamen in totum solicitudinem perimit, nec ut dormiamus donata est, sed ut suauius laboremus. Vnde in hoc quoq; tuę uigilantię solicitudinem uolumus adiuuari, ut tua relatione currente, quid apud illos religionis doctrina dominica proficiat, apostolicam sedem festines instruere, quatenus

illius religionis ſacerdotes in quocunq; uſus exegerit, adiuuemus. De his uero quę in ſupradicto concilio illicita contra uenerabiles Nicenos canones præſumptione tentata ſunt, ad fratrem & coëpiſcopum noſtrum Antiochenæ ſedis præſulē ſcripſimus, adijcientes & illud, quod nobis propter improbitatem monachorū quorundā religionis ueſtræ uerbo mandaſti, per uicarios noſtros & ſpecialiter ſtatuentes, ut præter domini ſacerdotes, nullus audeat prædicare, ſeu monachus ille ſit ſiue laicus, cuiuslibet ſciētię nomine glorietur. Quas tamē literas pro utilitate uniuerſalis eccleſiæ per prædictū fratrem & coëpiſcopum noſtrum Maximū ad omnium uolumus peruenire notitiam, & ob hoc nolumus earum exemplar adijcere, quia quæ prędicto fratri iniunximus, nō dubitamus implenda. Et alia manu, Deus te incolumem cuſtodiat frater chariſſime. Data quarto Idus Iunij, Opilione uiro clariſſimo conſule.

EPISTOLA XLII. LEONIS PAPAE GRATVLATORIA AD IVLIANVM EPISCOPVM, quod ſtrenne contra hæreſes pugnauerit: & mentionem de feſto paſchæ, & Imperatoris facit, qui perfidiam hæreticorum ſua autoritate extinxit.

HRISTIANISSIMI principis fidem ſępe euidentiſſimis probauimus documētis, ac deo noſtro gratias ago qui talē dignatus eſt rebus humanis concedere pro ſua pietate rectorem, qui fidei cauſas & reipub. ſummæ uigilantię ſtudio tueretur, hęreticorum auſibus ſemper obſiſtens, & nihil eorum inſaniæ aduerſum catholicam fidem licere permittens: cuius poſt deum beneficijs hoc debet, quod Hieroſolymitanus Epiſcopus eſt receptus, & monachos quos perfidia hæreticę falſitatis inuaſerat, ad ſanitatem auguſta autoritas reuocauit. Mox itaque ut accepi epiſtolas tuas talia continentes, non ſolum eadē die, ſed prope eadem hora reſponſum reddere maturaui, ut certior de omnibus quæ ſcripſeras redderceris. Fratrem Proteriū Alexandrinæ urbis Epiſcopum gratulor ſatisfactionis plenas de fide ſua ad nos literas direxiſſe, & manifeſte quidnam teneat indicaſſe, cui me dignam gratiā pro fidei ipſius ſynceritate neceſſe eſt præſtare, ut honorem in nullo ſuæ perdat eccleſiæ, ſedis ſuæ priuilegia paternæ antiquitatis exemplo, iuxta canonū illibata iura poſſideat. De pręſentis anni paſcha, nulla dubitatio eſſe nobis potuit. Sed de futuro quod ſciuimus, quod Theophilus Alexandrinæ urbis Epiſcopus nono Calendarū Maiarum die, quod nunquam ita à tempore dominicę reſurrectionis celebratum eſt, credidi adſcribendū. Vnde ſolicitius congruit inquiri, ut omnis occaſio tollatur erroris. Nam in noſtris annalibus Calendarū Maiarum die, aptiſſime à patribus noſtris & conſtitutus legitur & celebratus. Ac ne uel apud nos, uel apud orientales naſcatur ex hac parte diuerſitas, hoc inſtantius noſtro nomine cum Chriſtianiſſimo principe agere tua dignetur dilectio. Quamuis & ipſe clementiſſimus princeps ſe inquiſitione ſolicitiſſima curam hanc Aegyptijs delegaſſe, ſuis epiſtolis dignatus ſit indicare. Epiſtolam ſanè meam ad Chalcedonenſem ſynodum datam, præſentibus Epiſcopis & clericis lectam fuiſſe, tuæ epiſtolę retulerūt. Sed uſq; ad illud capitulum quo ea quæ de fide acta ſunt, meus uidetur firmaſſe conſenſus. Vnde miratus ſum, quod reliqua quæ ſecuta fuerunt, non pariter in notitiam eorum quibus ſunt lecta, prolata ſint, cum maxime omnibus innoteſcere debuiſſet, improbū à nobis ambitum notatum fuiſſe, & nouis uſurpationibus cōſtituta, inuiolata (ut ſemper ſcripſimus) ſerua-

seruarentur. Etiam presbyterũ quem asseris fuisse discussum, gratulamur cognitione habita in omnibus fuisse purgatum. Epistolam quoq; ad Christianissimum principẽ noueris me misisse, in qua illi gratias egi, quia curam mihi suam tam pro fidei causa, quàm pro securitate reipublicæ dignatus est indicare. Aliam quoq; ad nos epistolam dedit interueniens pro Anatholio Episcopo, ut nostri illi animi gratia prębeatur, quoniam correctionem eius promittit, & in omnibus satisfacturum esse quæ ad fidei obseruantiam pertinent, pollicetur. Data quinto Idus Ianuarij, Etio & Studio uiris clarissimis Cons.

EPISTOLA XLIII. LEONIS PAPAE AD IVVENALEM HIEROSOLYMITANVM ET CAEteros Episcopos, qua Concilium Chalcedonense approbat, Niceni concilij canones confirmat, & hæreticos Nestoriani erroris damnat.

OMNEM quidem fraternitatem uestram nosse non ambigo, definitionem sanctæ synodi, quæ ob confirmationẽ fidei in Chalcedonẽsi ciuitate celebrata est, toto corde me fuisse cõplexum: quia nulla sinebat ratio, ut qui unitatem catholicæ fidei dolebam ab hęreticis fuisse turbatam, non exultanter in integrũ redijsse gauderem. Hoc autem non solum ab ipso beatissimę cõsensionis effectu, sed etiam ex epistolis meis quas post reditum meorum ad Constantinopolitanæ urbis antistitem dedi, potuissetis agnoscere, si uobis responsionem sedis apostolicæ manifestare uoluisset. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile uideatur, utrum quæ in synodo Chalcedonẽsi per unitatem uestrã de fide statuta sunt, approbem, hęc ad omnes fratres & coëpiscopos nostros qui prædicto concilio interfuerũt, scripta direxi, quæ gloriosissimus & clementissimus princeps (sicut poposci) in notitiam uestram mittere pro catholicæ fidei amore dignabitur, ut & fraterna uniuersitas, & omnium filelium corda cognoscant me non solum per fratres qui uicem meam executi sunt, sed etiam per approbationẽ gestorũ synodalium propriam uobiscũ inijsse sententiam, in sola uidelicet fidei causa, quod sæpe dicendũ est, propter quam generale conciliũ, & ex præcepto christianorum principum, & ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis: qui si congrui esse uoluissent, nulla penitus resideret de uera domini nostri Iesu Christi incarnatione dubitatio. Vnde si quis unquam ausus fuerit uel Nestoriani perfidiam tueri, uel Euticetis ac Dioscuri impium dogma defendere, & à catholicorum cõmunione resecetur, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat ueritatem. De custodiendis eorum sanctorũ patrum statutis, quæ in synodo Nicena inuiolabilibus sunt fixa decretis, obseruantiã uestrę sanctitatis ammoneo, ut iura ecclesiarũ sicut ab illis CCCXVIII. patribus diuinitus inspirata sunt, ordinata permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imminutionẽ suum aliquis quęrat augmentum. Quantumlibet enim exortis assentionibus se instruat uanitatis elatio, & appetitus suos conciliorũ æstimet nomine roborandos, infirmum atq; irritum erit quicquid à prædictorum patrum canonibus discreparit, quorũ regulis apostolica sedes quàm reuerenter utatur, scriptorum meorũ, quibus Constantinopolitani antistitis conatus repuli, poterit sanctitas uestra lectione cognoscere, me auxiliante domino nostro, & catholicæ fidei, & paternarum traditionum esse custodem. Data duodecimo Calendas Aprilis, Opilione uiro clarissimo Consule.

EPISTOLA XLIIII. LEONIS NON TAM GRATVLATORIA QVAM REPREHENSORIA, admonentis Iuuenalem episcopum Hierosolymitanum ab hæreticorū dogmatibus resipiscentem, ad ueramq; fidem reuertentem, quò diligentius scripturæ loca, Christi humanitatem adstruentia, expendat.

CCEPTIS dilectionis tuæ literis quas ad me filij nostri Andreas presbyter, & Petrus diaconus detulerunt, gauisus quidē sum, quod ad episcopatus tui sedē redire licuisset: sed confluentibus in recordationem omnibus quę te per quosdam excessus laborare fecerunt, dolui aduersitatum tuarum temetipsum tibi fuisse materiam, & resistendi hæreticis constantiam perdidisse, qui ęstimant nō esse tibi liberū ut eos audeas redarguere, quos tibi professus sis in suo errore placuisse. Beatę enim memorię Flauiani condēnatio, & impijssimi Euticetis receptio, quid nisi domini nostri Iesu Christi secundum carnem negatio fuit: quam ipse grandi misericordia sua fecit resolui, cum detestandū illud Ephesinę synodi iudicium ita sancta Chalcedonēsis synodi autoritate destruxit, ut nullum deprauatorum à remedio correctionis arceret. Vnde quia in tempore indulgentiæ resipiscentiam magis quàm pertinaciam delegisti, ita gaudeo te cœlestem expetisse medicinam, ut fidei ab hæreticis impugnatæ tandem possis esse defensor. Quamuis enim nulli sacerdotum liceat nescire quod prædicat, quoniam qui ignorat ignorabitur, inexcusabilior tamen est omnibus imperitis quilibet Hierosolymis habitans Christianus, qui ad cognoscendam uirtutem euangelij non solum paginarum eloquijs, sed ipsorum locorum testimonijs eruditur, & quod alibi non licet non credi, ibi non potest non uideri. Quid laborat intellectus, ubi est magister aspectus: Et cur lecta uel audita sunt dubia, ubi se uel uisui & tactui tot humanæ salutis ingerunt sacramenta: quasi ad singulos quosq; cunctantes dominus adhuc uoce corporea utatur & dicat: Quid turbati estis, & quare cogitationes ascendunt in corda uestra: Videte manus meas, & pedes meos, quia ipse ego sum. Palpate & uidete, quia spiritus ossa & carnem non habet, sicut me uidetis habere. Vtere ergo frater charissime inuictissimis catholicæ fidei documentis, & euangelistarū prædicationē sanctorum locorum, in quibus degis, testificatione defende. Apud te est Bethleem in qua salutifer Dauidicę uirginis partus illuxit, quem obuolutum pānis inter angustias diuersorij pręsepe suscepit. Apud te est declarata ab angelis, adorata à magis, & per multorum infantium mortes ab Herode quęsita saluatoris infantia. Apud te est ubi pueritia eius adoleuit, ubi adolescētia maturuit, & per omnia incrementa corporea in uirum perfectum ueri hominis natura profecit, non sine cibo eruditionis, non sine somno quietis, non sine fletu miserationis, nec sine pauore formidinis. Vnus enim atque idem est qui & in dei forma operatus est miracula magna uirtutis, & in forma serui subijt sæuitiam passionis. Hoc tibi ipsa crux indesinenter loquitur, hoc lapis clamat sepulchri, in quo dominus humana conditione iacuit, & de quo diuina potentia resurrexit. Et cum ad montē Oliueti locum ascensionis ueneraturus accedis, non illa uox angelica in tuo resultat auditu, qua eleuatione domini stupentibus dicitur: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum: hic, Iesus qui assumptus est à uobis, sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum. Veram igitur Christi generationem crux uera confirmat, quoniam ipse in nostra carne nascitur qui in nostra crucifigitur, quę nullo interueniente peccato, nisi fuisset nostri generis, non potuisset esse mortalis. Vt autem repararet omnium uitam, recepit omnium causam, & uim ueteris chirographi, quod so-

lus

lus inter omnes nō debuit,pro omnibus ſoluendo uacuauit, ut ſicut per unius reatum omnes facti fuerant peccatores, ita per unius innocentiam omnes fierent innocentes,inde in homines manante iuſtitia,ubi eſt humana ſuſcepta natura. Nulla enim ratione extra noſtri eſt corporis ueritatem: de quo Euangeliſta prædicationem inchoans dicit:Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid filij Abrahā. Et qui Samaritanæ mulieri proteſtatur,quoniam ſalus ex Iudæis eſt, beati Pauli Apoſtoli conſonante doctrina cum dicit:Quorum patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem,qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula.Itemq; ad Timotheū:Memento, inquit, Ieſum Chriſtū reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Hæc autē charitas quantis & noui & ueteris teſtamenti autoritatibus declaretur, pro antiquitate ſacerdotij tui euidenter agnoſcis, cum fides patrū & ſcripta mea ad ſanctæ memoriæ Flauianum data, quorum mentionē ipſe feciſti,adiecta uniuerſalis ſynodi cōfirmatione ſufficiant. Vnde proſpicere oportet dilectionem tuam ne contra redemptionis ac ſpei noſtræ ineffabile ſacramentū ullus obmurmuret. Sed ſi qui ſunt qui adhuc aut ignorātia caligant,aut peruerſitate diſcordant,eorum quorū in eccleſia dei apoſtolica fuit & eſt clara doctrina,autoritatibus inſtruantur, & de incarnatione uerbi dei hæc nos credere quod illi credidere cognoſcant, neq; ſe extra corpus Chriſti in quo cōmortui & cōreſuſcitati ſumus,ſua obduratione conſtituant, quia nec pietas fidei, nec ratio recipit ſacramenti, ut aut in ſua eſſentia paſſibilis fuerit deitas, aut in noſtræ naturæ ſuſceptione mentita ſit ueritas. Particulam dominicæ crucis cum eulogijs dilectionis ueſtræ ueneranter accepi. Data pridie Nonas Septembris, Etio & Studio uiris clariſſimis Conſ.

EPISTOLA XLV. LEONIS PAPAE REPREHENSORIA AD ANASTASIVM EPISCOpum Theſſalonicenſem,

in qua quomodo tam ſenes quàm iuuenes, & præcipue Epiſcopi corrigendi ſint, oſtendit: detegens interim ſubdolum Anaſtaſij animum,quod Epiſcopum hyemis tempore perſecutus ſit. Addit deniq; regulam de ſubſtituendis Epiſcopis, de Epiſcopalibus concilijs: & alia nōnulla habet,ad concordiam eccleſiæ maxime ſpectantia.

QVANTA fraternitati tuæ à beatiſſimo Petro apoſtolo ſint commiſſa, & qualia etiam noſtro tibi fauore ſint credita, ſi uera ratione perſpiceres, & iuſto examine ponderares, multū poſſemus de iniuncta tibi ſolicitudinis deuotione gaudere. Quoniā ſicut præceſſores mei præceſſoribus tuis,ita etiam ego dilectioni tuæ, priorum ſecutus exemplū, uices mei moderaminis delegaui, ut curā quam uniuerſis eccleſijs principaliter ex diuina inſtitutione debemus, imitator noſtrę māſuetudinis adiuuares, & longinquis ab apoſtolica ſede prouincijs præſentiam quodāmodo noſtræ uiſitationis impenderes,quia de cōtinenti opportunoq; profectu,promptum tibi eſſet agnoſcere quid uel in quibus rebus uel ſtudio cōponeres,uel noſtro iudicio reſeruares. Nam cum maiora negotia & difficiliores cauſarum exitus liberum tibi eſſet ſub noſtræ ſententiæ expectatione ſuſpendere, nec ratio, nec neceſſitas fuit in id quod menſurā tuam excederet deuiandi. Abundāt enim apud te monimentorū ſcripta noſtrorū, quibus te de omnium actionū temperantia frequenter inſtruximus, ut cōmendatas tibi eccleſias per exhortationem charitatis ad ſalubritatem obedientia prouoca

res. Quia etsi pleraque existunt inter negligentes uel desides fratres, quæ oporteat maiore austeritate curari, sic tamen est adhibenda correctio, ut semper sit salua dilectio. Vnde & beatus apostolus Paulus ad ecclesiasticum regimen Timotheũ imbuens dicit: Seniorem ne increpaueris, sed obsecra ut patrem, iuuenes ut fratres, anus ut matres, iuuenculas ut sorores in omni castitate. Quę moderatio si quibuscunq; inferioribus membris ex apostolica institutione debetur, quanto magis fratribus & coëpiscopis sine offensione reddenda est? ut licet nonnunquã accidant, quę in sacerdotalibus sint reprehendanda personis, plus tamen erga corrigenda se agat beniuolentia quàm seueritas, plus cohortatio quàm commotio, plus charitas quàm potestas. Sed hi qui quę sua sunt quęrunt, non quę Iesu Christi, facile ab hac lege discernuntur, & dum dominari magis quàm consulere subditis quærunt, placet honor, inflat superbia, & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Quod, ut necesse habeamus ita dicere, non de paruo animi dolore procedit. Meipsum enim quodãmodo in culpa sentio, cum te à traditis tibi regulis in modico deuiasse cognosco: qui si tuæ ęstimationis parum diligens eras, meę saltem famę parcere debuisti, ne quæ tuo tantum facta sunt animo, nostro uiderentur gesta iudicio. Relegat fraternitas tua paginas nostras, omniaq; ad tuos missa maiores apostolicæ sedis præsulum scripta decurrat, & uel à me uel à præcessoribus meis inueniat ordinatum, quod à te cognoui esse præsumptum. Venit nanq; ad nos cum Episcopis prouinciæ suæ frater noster Atticus ueteris Ephiri metropolitanus antistes, & de indignissima astrictione quam pertulit, lachrymabili actione conquestus est coram astantibus diaconibus tuis, qui querelis flebilibus nihil contrà referendo ea quæ nobis ingerebantur fide non carere monstrabant. Legebatur quoq; in literis tuis, quas ijdẽ diaconi detulere, quod frater Atticus Thessalonicã uenisset, quodque consensum suum etiam scripturæ professione signasset, ut de illo non aliud à nobis intelligi posset, quàm proprij arbitrij & spontaneæ deuotionis fuisset quod uenerat, quodq; chartulam de obedientiæ sponsione conscripserat, in cuius tamen chartulæ mentione signum prodebatur iniurię. Non enim necessarium fuerat ut obligaretur scripto, qui obedientiã suam ipso iam uoluntarij aduentus probabat officio. Vnde deplorationibus supradictis, hæc uerba epistolæ tuæ testimonium prætulere. Et per hoc quod non est tacitum, nudatum est illud quod silentio fuerat adopertum, adhibitam scilicet Illyrici præfecturam, & sublimissimam inter mundanos apices potestatem in exhibitionẽ insontis antistitis incitatam, ut missa executione terribili quæ omnia sibi officia publica ad effectũ præceptionis adiungeret, à sacris ecclesiæ abditis nullo uel falso insimulatus crimine extraheretur sacerdos, cui non ob molestiam egritudinis obstantis hyemis darentur induciæ, sed iter aspidum & periculis plenum per inuias cautes agere cogeret. Quod tanti laboris tantiq; discriminis fuit, ut ex his qui Episcopũ comitati sunt quidam defecisse dicantur. Multum stupeo frater charissime, sed & plurimum doleo, quod in eum de quo nihil amplius indicaueras quàm quod euocatus adesse differret, & excusationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter, & tam uehementer potueris commoueri, præsertim cum etsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat quid ad tua consulta rescriberet. Sed ut uides bene de moribus meis æstimasti, & quàm ciuilia pro conseruanda sacerdotali concordia responsurus essem, uerissime præuidisti, & ideo motus tuos exequi sine dilatione properasti, ne cum moderationis nostræ aliud disponentis scripta sumpsisses, faciendi id quod factum est licentiam non haberes. An fortè aliquod tibi facinus fratris innotuerat, & metropolitanum Episcopum noui apud te criminis pondus urgebat? quod quidem alienum ab illo etiam tu nihil ei obijciendo confirmas. Sed etiam si quid intolerandum gessisset, nostra erat expectanda censura, ut nihil prius ipse decerneres, quàm

quid

quid nobis placeret agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem sis uocatus solicitudinis, non plenitudinem potestatis. Vnde sicut multum nos ea quæ à te pie sunt curata lætificant, ita nimium ea quæ perperàm sunt gesta contristant. Et necesse est post multarũ experimenta causarum solicitius prospici & diligentius præcaueri, quatenus per spiritum charitatis & pacis omnis materia scandalorum de ecclesijs domini quas tibi cõmendauimus auferatur, præeminente quidem in illis prouincijs Episcopatus tui fastigio, sed amputato totius usurpationis excessu. Igitur secundũ sanctorum patrum canones spiritu dei conditos, & totius mundi reuerentia consecratos, metropolitanos singularum prouinciarum Episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis cura prætenditur, ius traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratũ habere decernimus, ita ut à regulis præstitutis nulla aut negligentia, aut præsumptione discedant. In ciuitatibus, quarũ rectores obierint, de substituendis Episcopis hæc forma seruetur, ut qui ordinandus est, etiam si bonæ uitæ habeat testimoniũ, non laicus sit, non neophytus, nec secundæ coniugis maritus, aut qui unam quidem habeat uel habuerit, sed quam sibi uiduam copularit. Sacerdotũ enim tam excellens est electio, ut hæc quæ in alijs Ecclesię membris non uocantur in culpam, in illis tamen habeantur illicita. Nam cum extra clericorum ordinem constitutis nuptiarũ societati & procreationi liberorum studere sit liberum, ad exhibendã tamen perfectę continentiæ puritatẽ, nec subdiaconibus carnale cõnubium conceditur, ut qui habent sint tanquã non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine qui quartus capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, aut secundo, uel tertio seruandum est, ne aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquã idoneus æstimetur, qui se à uoluptate uxoria necdum frenasse detegitur? Cum ergo de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem cleri plebisꝗ consensus concorditer postulauerit: ita ut si in aliam fortè personam partium se uota diuiserint, metropolitani iudicio is alteri præferatur, qui maioribus & studijs iuuatur & meritis: tantum ut nullus inuitis & non petentibus ordinetur, ne ciuitas Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit, ut fiat minus religiosa quàm cõuenit, cui nõ licuerit habere quem uoluit. De persona autem consecrandi Episcopi, & de cleri plebisꝗ consensu metropolitanus Episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodꝗ in prouincia bene placuit, scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoꝗ firmet autoritas: quæ rectis dispositionibus nihil moræ, aut difficultatis debet afferre, ne gregibus domini diu desit cura pastorum. Metropolitano uero defuncto, cum in loco eius alius fuerit subrogandus, prouinciales Episcopi ad ciuitatẽ metropolitanam conuenire debebunt, ut omnium clericorum, atꝗ omnium ciuium uoluntate discussa, ex presbyteris eiusdem ecclesiæ, uel ex diaconibus optimus eligatur, de cuius nomine ad tuam notitiã prouinciales referant sacerdotes, impleturi uota poscentium, si quod ipsis placuit, tibi quoꝗ placuisse cognouerint. Sicut enim iustas electiones nullis dilationibus uolumus fatigari, ita nihil permittimus te ignorante præsumi. De concilijs autem episcopalibus non aliud iudicamus quàm sancti patres salubriter ordinarunt, ut scilicet bini cõuentus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis quæ inter diuersos ecclesiæ ordines nasci assolent, iudicetur. Et si fortè inter ipsos qui pręsunt, de maioribus (quod absit) peccatis causa nascatur, quæ prouinciali nequeat examine diffiniri, fraternitatem tuam de totius negotij qualitate metropolitanus curabit instruere: & si coram positis partibus, nec tuo fuerit res sopita iudicio, ad nostram cognitionem quicquid illud est, transferatur. Si Episcopus mediocritate ciuitatis suę despecta, administrationem loci celebrioris ambierit, & ad maiorẽ se plebem quacunꝗ occasione transtulerit,

à cathedra quidē pellatur aliena, sed carebit & propria, ut nec illis præsideat quos per auaritiam concupiuit, nec illis quos per superbiam spreuit. Suis igitur terminis contentus sit quisq;, nec supra mensuram iuris sui affectet augeri. Alienum clericum inuito Episcopo ipsius nemo suscipiat, & nemo solicitet, nisi forte ex placito charitatis id inter dantem accipientemq; conuenerit. Nam grauis iniuriæ reus est qui de fratris ecclesia id quod est utilius aut preciosius, audet uel allicere, uel tenere. Itaq; si intra prouinciam res agatur, transfugam clericū ad suam ecclesiam metropolitanus redire compellat. Si autem longius processit, tui præcepti autoritate reuocabitur, ut nec cupiditati, nec ambitioni occasio relinquatur. In euocandis autem ad te Episcopis, moderatissimum te esse uolumus, ne per maioris diligentiæ speciem, fraternis uidearis gloriari iniurijs. Vnde si causa aliqua maior extiterit, ob quam necessarium sit fraternum aduocare conuentum, binos de singulis prouincijs episcopos, quos metropolitani crediderint esse mittēdos, ad fraternitatē tuam uenire sufficiat, ita ut in præstituto tempore non ultra quindecim dies quo conuenerint, retardentur. Si autem in eo quod cum fratribus tractandū definiendumq; credideris, diuersa eorum fuerit à tua uoluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione referantur, ut remotis ambiguitatibus quod deo placeat decernatur. Ad hunc enim finem, omnem effectum nostrum curamq; dirigimus, ut quod ad unitatem concordiæ, & quod ad custodiam pertinet disciplinæ, nulla dissensione uioletur, nulla desidia negligatur. Et te igitur frater charissime, & eos fratres nostros qui de tuis offenduntur excessibus, cum tamen nō similis sit omnium materia querelarū, hortor & moneo, ut quæ pie sunt ordinata, salubriterq; disposita, nulla cōcertatione turbentur. Nemo quod suum est quęrat, sed quod alterius, sicut Apostolus ait: Vnusquisq; uestrûm proximo suo placeat in bono ad ædificationem. Nec enim poterit ueritatis nostræ firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soliditatem uinculum charitatis astrinxerit: quia sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Hæc connexio totius quidem corporis unanimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam sacerdotum: quibus cum dignitas sit communis, non est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quędam discretio potestatis: & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cęteris præemineret: de qua forma Episcoporum quoq; est orta distinctio: & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia uendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus urbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri sedem uniuersalis ecclesiæ cura conflueret, & nihil unquam à suo capite dissideret. Qui ergo quibusdam scit se esse præpositum, non moleste ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obedientiam quam exigit, etiam ipse dependat, & sicut non uult grauis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alij importabile pondus imponere. Discipuli enim sumus, humilis & mitis magistri dicentis: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiē animabus uestris: iugum enim meum suaue est, & onus meum leue est. Quod quomodo experiemur, nisi & illud in obseruantiam ueniat, quod idem dominus ait: Qui maior est uestrûm, erit minister uester: qui autem se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

EPISTOLA XLVI. LEONIS PAPAE PRAECIPIENTIS VT NVLLI PELAGIANA AVT Cœleſtiana hæreſi infecti, in communionem catholicam recipiantur, niſi prius eorum errorum autores damnauerint. Item baptiſmatis regenerationem neceſſariam eſſe paruulis ad uitam æternam conſequendam.

RELATIONE fratris & coëpiſcopi noſtri Septimi, quæ in ſcriptis habetur, agnouimus quoſdam presbyteros, diacones, ac diuerſi ordinis clericos, quos Pelagiana, uel Cœleſtiana hæreſis habuerit implicatos, ita in ueſtram prouinciam ad cõmunionem catholicam perueniſſe, ut nulla ab eis damnatio proprij exigeretur erroris, ut paſtoralibus excubijs nimiũ dormitantibus, lupus ouium pellibus tectus in ouile dominicũ non depoſitis beſtialibus animis introiret. Et per autoritatem canonum decretorumq; noſtrorum, ne inſontibus quidem conceditur uſurpare, ut relictis eccleſijs in quibus clericatum aut acceperant, aut receperant, inſtabilitate ſua per diuerſa circunferantur, amantes ſemper errare, & nunquam in fundamento Apoſtolico permanere. Quoniã quod nullo diſcuſſi examine, nullo ſunt præiudicio ſuæ profeſſionis obſtricti, hunc maxime fructũ producunt, ut ſub uelamento cõmunionis plures domos adeant, & per falſi nominis ſcientiã, multorũ corda corrũpant. Quod utiq; efficere non poſſent, ſi eccleſiarũ præſules neceſſariam diligentiam in talium receptione ſeruarent, nec cuiquã eorum euagari licuiſſet. Ne ergo ulterius audeatur, neue per quorundam negligentiam introducta pernicies ad euerſionẽ multarum tendat animarum, hac noſtri autoritate præcepti induſtriæ tuæ fraternitatis indicimus, ut congregata apud uos ſynodo prouincialium ſacerdotũ, omnes ſiue preſbyteri, ſiue diaconi, ſiue cuiuſq; ordinis clerici, qui de Pelagianorum Cœleſtianorumq; conſortio in communionem ſui catholicam imprudentia ſunt recepti ut non prius ad damnationem coarctarentur erroris, nunc ſaltem poſteaquam hypocriſis eorum ex quadam parte detegitur, ad ueram correctionem quæ & ipſis prodeſſe, & nullis poſſit nocere cogantur: damnent apertis profeſſionibus ſui ſuperbi erroris autores, & quicquid in doctrina eorum uniuerſalis eccleſia exhorruit, deteſtentur, omniaq; decreta ſynodalia quæ ad excíſionem hęreſeos apoſtolicæ ſedis confirmauit autoritas amplecti ſe, & in omnibus approbare plenis & apertis ac propria manu ſubſcriptis proteſtationibus eloquantur. Nihil in uerbis eorum obſcurum, nihil inueniatur ambiguum. Quoniam nouimus hanc iſtorum eſſe uerſutiam, quacunq; particula dogmatis execrandi, qua ſe à damnatorum ſocietate diſcreuerint, nihil ſibi ſenſuum ſuorum æſtiment eſſe non ſaluum. Cumq; omnes diffinitiones ſuas ad tantam facilitatem improbare ſe ſimulent, atq; deponere, hoc ſibi tota arte fallendi, niſi intelligatur, excipiunt, ut gratia dei ſecundum merita dari accipientium ſentiatur: quæ niſi gratis datur, nõ eſt gratia, ſed merces retributioq; meritorum, dicente beato Apoſtolo: Gratia ſalui facti eſtis per fidem, hoc non ex uobis, ſed dei donum eſt. Nõ ex operibus, ne fortè quis extollatur: ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu, in operibus quæ præparauit deus, ut in illis ambulemus. Omnis itaq; bonorum operum deuotio diuina præparatio eſt, nec propria quiſquam iuſtificatur uirtute, quoniam gratia unicuiq; principiũ iuſtitiæ & bonorum fons, atq; origo meritorum eſt. Sed ab iſtis ideo per naturalem induſtriam dicitur perueniri, ut quæ ad gratiam proprio clara ſit ſtudio, nullo uideatur peccati originalis uulnere fauciata. Ideo etiã paruulos dicunt, ſi ſine baptiſmo hinc de ſeculo exierint, non poſſe dãnari, neq; reos in peccato Adę teneri, ſed ad regnũ

dei,uel ad uitam æternam ſine ulla cunctatione uenire, cum Apoſtolus dicat, per unum hominem peccatũ intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertranſijt:propter quod & ipſi paruuli baptizantur. Quamuis in illo uno poſſint intelligi plura peccata, ſi unum ipſum in ſua quaſi membra ſingula diuidatur. Nam & ſuperbia eſt illic,quia in ſua homo potius eſſe quàm in dei poteſtate dilexit: & ſacrilegium,quia deo non credidit:& homicidium,quia ſe præcipitauit in mortem: & fornicatio ſpiritualis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt:& furtum, quia prohibitus uſurpatus eſt cibus: & auaritia,quia plus quàm ſufficere illi debuit,appetiuit:& ſi quid aliud in hoc uno admiſſo diligenti conſideratione poterit inueniri. Parentum quoq; peccatis paruulos obligari non ſolum primorum hominum,ſed etiam ſuorum de quibus ipſi nati ſunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe ſententia, Reddã peccata patrum in filios, tenet eos utiq; antequam per regeneratione͂ ad teſtamentũ nouum incipiant pertinere:quod teſtamentum prophetabatur, cum diceretur per Ezechielem, nõ accepturos filios peccata patrum ſuorũ, nec ulterius futuram in Iſraël parabolam illam,Patres manducauerunt uuam acerbam, & dentes filiorũ obſtupeſcunt. Ideo enim quiſq; renaſcit̃, ut ſoluatur in eo quicquid peccati eſt cum quo naſcit̃. Nam peccata quæ male agendo poſtea cõmittuntur,poſſunt & pœnitendo ſanari,ſicut etiam poſt baptiſmum fieri uidemus. Ac per hoc non eſt inſtituta regeneratio, niſi quia uitioſa eſt generatio, uſqueadeo ut etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat, In iniquitatibus conceptus ſum,& in peccatis mater me in utero aluit. Neq; hic dixit iniquitate,uel in peccato,cum hoc recte dici poſſet,ſed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo uno quod in omnes homines pertrãſiuit, atq; tam magnum eſt, ut eo mutaretur & conuerteretur in neceſſitate͂ mortis humana natura,ſicut ſuprà diſſerui, reperiuntur plura peccata & alia parentum, quæ nõ poſſunt mutare naturã, reatu tamen obligant filios, niſi gratuita gratia & miſericordia diuina ſubueniat. A paruulo enim recens nato, uſq; ad decrepitũ ſenem,quãlibet corporis ætatem gerant, ſicut nullus prohibendus eſt à baptiſmo, ita nullus eſt qui nõ peccato moriatur in baptiſmo. Sed paruuli originali, maiores autem etiam his omnibus moriunt̃ peccatis quæcunq; male uiue͂do addidere ad illud quod naſcendo traxere. Cauendum ergo dilectioni tuæ eſt magnaq; diligentia prouidendum, ne per huiuſmodi homines extincta dudum ſcandala ſuſcitentur,& de exciſo olim dogmate aliquid in prouincia eiuſdem mali germen oriatur, quod nõ ſolum in radicibus ſuis creſcat,ſed etiã ſanctæ eccleſiæ ſoboles ueneno ſui odoris inficiat. Qui correctos ſe uideri uolunt,ab omni ſuſpicione ſe purgent,&obediendo nobis probent ſe eſſe noſtros. Quorum ſi quiſquã ſalubribus præceptis ſatisfacere detrectarit, ſiue ille clericus ſiue ſit laicus,ab eccleſiæ ſocietate pellatur, ne perditor animæ ſuæ ſaluti inſidietur alienæ. Illam quoq; partem eccleſiaſticæ diſciplinæ qua olim à ſanctis patribus & à nobis ſæpe decretum eſt,ut nec in presbyteratus gradu,nec in diaconatus ordine,nec in ſubſequenti officio clericorum ab eccleſia cuiquam tranſire ſit liberum,ut in integrum reuoces,admonemus: & unuſquiſq; non ambitione illectus,non cupiditate ſeductus,nõ perſuaſione hominum deprauatus,ibi ubi ordinatus eſt perſeueret, ita ut ſi quis ſua quærens, non quæ Ieſu Chriſti,ad eccleſiam ſuam redire neglexerit,&ab honoris priuilegio,& à cõmunionis uinculo habeatur extraneus. Non autem dubitet dilectio tua nos ſi (ut non arbitramur) neglecta fuerint,quæ pro cuſtodia canonum,& pro fidei integritate decernimus,uehementius cõmouendos: quia inferiorũ ordinum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt,quàm ad deſides negligenteſq; rectores,qui multam ſæpe nutriunt peſtilentiam,dum auſteriorem diſſimulant adhibere medicinam.

EPISTOLA XLVII. LEONIS PAPAE AD

EPISCOPOS CAMPANIAE, ARGVENS EOS quod pręter apostolicam traditionem in natalibus martyrũ rudes admodum & imperitos, nulla spirituali eruditione præuia, regenerationis mysterijs initiarent, quæ non nisi in paschali & pentecostes die conferenda essent: deq; pœnitentium confessione publice non recitanda.

AGNA indignatione cõmoueor, & multo dolore contristor, quod quosdam ex uobis comperi esse Apostolicæ traditionis oblitos, & studio sui erroris intentos, ut præter paschæ festum cui sola pentecostes solennitas comparatur, audeant sibimet non aliqua humanæ infirmitatis necessitate cogente, sed sola indisciplinati arbitrij libertate, ius baptismatis uendicare, & in natalibus martyrum, quorũ finis aliter honorandus est quàm dies dominicæ passionis, regenerationis celebrare mysteria, ac sine ullis spiritualiũ eruditionibus præparationum, ita rudibus & imperitis tradere sacramentum, ut circa renouandos nihil doctrina ecclesiastica, nihil exorcismis impositio manuum, nihil ipsa ieiunia quibus uetus homo destruitur, operenẽ, neq; in tanto mysterio salutis humanæ nulla eius diei habeatur exceptio, quo ipsum donum est cõditum renascentibus. Admonemus igitur, & non sine periculo status eorum qui hæc faciunt, protestamur, ut ab hac præsumptione cessetur, & summam hanc potentissimamq; dei gratiam non nisi in paschali & pentecostes die desiderantibus & credentibus conferatis, manente quolibet tempore grauium necessitatum ac periculorum consideratione secundum quam oporteat subueniri, ne conditione mortali coarctata infirmitas necessaria liberatione fraudetur, cum seruata (sicut prælocuti sumus) duarum tantũmodo festiuitatum reuerentia, propter multa pericula sit cauendum, ne cuiquam aut in desperata ægritudine, aut in hostilitatis incursu, aut in timore naufragij, per sacerdotes domini regeneratio denegetur. Si quis uero post interdictum in eadem fuerit usurpatione detectus, dignam pertinaciæ suæ incidet ultionem, quoniam ostendit se turpe potius lucrum, quàm religionis cultum esse sectatum. Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnoui à quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri: de pœnitentia uidelicet quæ à fidelibus postulatur, ne de singulorum genere libellis scripta professio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei uideatur esse laudabilis quę propter dei timorem apud homines erubescere non uereτur, tamen quia nõ omnia peccata huiusmodi sunt, ut ea sicut pœnitentia publica poscit uelint publicare, remoueatur improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referare, quibus possunt legum constitutiones percelli. Sufficit enim illa confessio quæ primum deo offertur, tunc etiam sacerdos pro delictis pœnitentiũ precator accedit. Tunc enim demum plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

EPISTOLA XLVIII. LEONIS PAPAE NEONIO EPISCOPO RAVENNATI DE HIS QVI REdeuntes de captiuitate, incertum habent, utrum ante captiuitatem baptiſma conſecuti ſunt.

REQVENTER quidem in diuerſarũ ambiguo quæſtionum titubantia fratrum corda ſpiritu dei inſtituente ſolidauimus, reſponſionis formam uel ex ſanctarum ſcripturarum diſciplinis, uel ex patrum regulis colligentes. Sed nuper in ſynodo nouũ, & inauditũ antea genus conſultationis exortum eſt. Nam quorundam fratrum ſuggeſtione comperimus aliquos captiuorũ ad ſedes ſuas libertatemq; redeũtes, qui ſcilicet in captiuitatem illa ętate peruenerint quę nullius rei firmam potuerit habere notitiam, remedium quidem implorare baptiſmi. Sed utrum eiuſdem remedij antè ſacramenta perceperint, infantiæ inſcientia non poſſe reminiſci: & ideo ſub hoc latentis recordationis incerto animas ſuas in diſcrimen adduci, dum ſub ſpecie cautionis negatur his gratia, quæ ideo nõ impenditur, quia putatur impenſa. Cum itaq; tribuere talibus dominici ſacramenta myſterij non immeritò quorundam fratrum formido dubitaret, in ſynodali (ut diximus) cœtu formam huiuſcemodi conſultationis accepimus, quam diligentius diſcuti, & pro uniuſcuiuſq; ſenſu ſolicita uoluimus ratione tractari, quod ad ueritatem adhibita cogitatione multorum certius peruenire poſſemus. Eadem ergo quæ in ſenſum noſtrum diuina inſpiratione uenere, frequens etiam fratrum firmauit aſſenſio. In primis itaq; prouidere debemus, ne dum ſpeciem quandã cautionis tenemus, damnum regenerandarũ incidamus animarum. Quis enim ita ſit ſuſpicationibus ſuis deditus, ut uerũ eſſe definiat, quod omni manifeſtatione ceſſante ex opinione ambigua ſuſpicatur? Cum itaq; baptizatũ ſe nec ille recordetur qui regenerationis eſt cupidus, nec alter atteſtari de eo poſſit quod neſciat, conſecratum nihil eſt in quo peccatum poſſit obrepere, cum in hac parte conſcientię ſuę nec ille reus ſit qui conſecratur, nec ille qui conſecrat. Scimus quidem inexpiabile eſſe facinus, quotiens iuxta hæreticorũ damnata à ſanctis patribus inſtituta cogitur aliquis lauacrum quod regenerandis ſemel tributũ eſt, bis ſubire, apoſtolica reclamante doctrina, quæ nobis unam prædicat in trinitate deitatem, unam in fide confeſſionem, unum in baptiſmate ſacramentũ. Sed in hoc nihil ſimile formidatur, quoniã non poteſt in iterationis crimen deuenire, quod factum eſſe omnino neſcitur. Atq; ideo quotiens perſona talis inciderit, ſolicita primũ examinatione diſcutite, & longo tempore, niſi fortè ſupremus finis immineat, indagate, utrum nemo ſit penitus qui teſtimonio ſuo iurare poſſit ignorantiã neſcientis. Et cum conſtiterit hunc qui baptiſmatis indiget ſacramento, ſola inaniter ſuſpicione prohiberi, accedat intrepidus ad conſequendam gratiam, cuius in ſe nullum ſcit eſſe ueſtigium. Nec uereamur huic ſalutis ianuam aperire, quam nunquã docetur ingreſſus. Quod ſi ab hæreticis baptizatum quempiã fuiſſe conſtiterit, erga hunc nullatenus ſacramentum regenerationis iteretur, ſed hoc tantum quod ibi defuit, conferatur, ut per epiſcopalem manus impoſitionem uirtutem ſancti ſpiritus conſequatur. Quam rem frater chariſſime ideo generaliter ad omnium ueſtrũ uolumus peruenire notitiam, ne dum plus iuſto metuitur, miſericordia dei ſaluari cupientibus denegetur. Data nono Calendas Nouembris, conſulatu Martiani Auguſti.

EPISTOLA XLIX. LEONIS PAPAE AD VNIVERSOS EPISCOPOS PER APHRICAM CONſtitutos, qua docet quomodo Epiſcopi eligendi, an à plebe, uel Epiſcopis alijs. Addit etiam quædam ſub finem, quomodo hęretici, an uere pœnituerint explorandi ſint: & de uirginibus per barbaricam uiolentiam corruptis.

CVM in ordinationibus ſacerdotum quædam apud uos illicite uſurpata crebrior fama narraret, ratio pietatis exegit, ut pro ſollicitudine quam uniuerſæ eccleſiæ ex diuina inſtitutione dependimus, rerũ fidem ſtuderemus agnoſcere, uicem curæ noſtræ proficiſcenti à nobis fratri & conſacerdoti noſtro Potentio iniungentes, qui ſecundum ſcripta quę per ipſum ad uos direximus, de Epiſcopis quorum culpabilis ferebatur electio, quid ueritas haberet inquireret, nobiſq; omnia fideliter indicaret. Vnde quia idem pleniſſime notitiæ noſtræ cuncta reſerauit, & ſub quibus qualibuſq; rectoribus quædam Chriſti plebes in partibus prouinciæ Cæſarienſis habeat̃, ſyncera nobis relatione patefecit, neceſſariũ fuit ut dolorem cordis noſtri quo pro dominicorũ gregũ periculis æſtuamus, datis ad uos literis promeremus, mirantes tantũ apud uos per occaſionem temporis impacati, aut ambientiũ præſumptionẽ, aut tumultum ualuiſſe popularem, ut indignis quibuſq;, & longe extra ſacerdotale meritũ conſtitutis, paſtorale faſtigiũ & gubernatio eccleſiæ crederetur. Non eſt hoc conſulere populis, ſed nocere, nec præſtare regimen, ſed augere diſcrimen. Integritas enim pręſidentium ſalus eſt ſubditorum: & ubi eſt incolumitas obedientiæ, ibi ſana eſt forma doctrinæ. Principatus autem quem aut ſeditio extorſit, aut ambitus occupauit, etiam ſi moribus atq; actibus non offendit, ipſius tamen initij ſui eſt pernicioſus exemplo: & difficile eſt ut bono peragantur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio. Quod ſi in quibuslibet eccleſiæ gradibus prouidenter ſcienterq; curandum eſt, ut in domini domo nihil ſit inordinatum, nihilq; præpoſterũ: quanto magis elaborandũ eſt, ut in electione eius qui ſuper omnes gradus conſtituitur, nõ erretur? Nam totius familiæ domini ſtatus & ordo nutabit, ſi quod ſequit̃ in corpore nõ inueniatur in capite. Vbi eſt beati Pauli apoſtoli per ſpiritũ dei emiſſa pręceptio, qua in perſona Timothei omniũ ſacerdotũ Chriſti numerus eruditur, & perinde unicuiq; noſtrum dicit̃: Manus citò nemini impoſueris, neq; cõmunicaueris peccatis alienis? Quid eſt citò manus imponere, niſi ante ætatẽ maturitatis, ante tẽpus examinis, ante meritũ laboris, ante experientiã diſciplinæ, ſacerdotalẽ honorẽ tribuere nõ probatis? Et quid eſt cõmunicare peccatis alienis, niſi talem effici ordinantẽ qualis ille eſt qui nõ meruit ordinari? Sicut enim boni operis ſibi cõparat fructum, qui rectũ ſectatur in eligendo ſacerdote iudiciũ, ita graui ſemetipſum afficit damno qui ad ſuæ dignitatis collegium ſublimat indignum. Non enim in cuiuſquã perſona prætermittendũ eſt quod inſtitutis generalibus continet̃: nec putandus eſt honor ille legitimus, qui fuerit de pręuaricatione collatus. Dicente enim apoſtolo, ut inter electionis regulas is Epiſcopus ordinet̃, quẽ unius uxoris uirũ fuiſſe, aut eſſe conſtiterit: tam ſacra ſemper habita eſt iſta præceptio, ut etiã de muliere ſacerdotis eligendi eadem intelligatur ſeruanda cõditio, ne fortè illa priuſquã in matrimoniũ eius ueniret qui aliam non habuiſſet uxorem, alterius uiri eſſet experta coniugium. Quis ergo diſſimulare audeat quod in tanti ſacramenti perpetratur iniuriã? cum huic magno uenerandoq; myſterio ne legis quidem ſtatuta defuerint, quibus euidẽter eſt definitum, ut uirginẽ ſacerdos accipiat, & alterius thorum neſciat cõiugis quæ uxor eſt futura pontificis. Iam tunc enim in ſacerdotibus figurabatur

Chriſti & eccleſiæ ſpirituale cõiugium, ut quoniã uir caput eſt mulieris, diſcat ſponſa uerbi non aliũ uirum noſſe quàm Chriſtũ, qui eam unam quam legit, unã diligit, & aliam præter ipſam ſuo cõſortio nõ adiungit. Si ergo etiã in ueteri teſtamento hęc ſacerdotalium coniugiorũ forma ſeruata eſt, quanto magis ſub reuelata iam gratia cõſtituti apoſtolicis debemus ſeruire pręceptis? ut quomodolibet quis bonis moribus præditus, & ſanctis operibus inueniat̃ ornatus, nequaquã tamen uel ad diaconij gradũ, uel ad presbyterij honorẽ, uel ad epiſcopatus culmen aſcendat, ſi aut ipſum nõ unius uxoris uirũ, aut uxorẽ eius nõ unius uiri fuiſſe claruerit. Monente uero apoſtolo atq; dicente, Et hi aut probent̃ primũ, & ſic miniſtrent: quid aliud intelligendũ putemus, niſi ut in his prouectionibus nõ ſolũ matrimoniorum priuilegia, ſed etiã laborũ merita cogitemus, ne aut à baptiſmo rudibus, aut à ſeculari actu repente conuerſis officium paſtorale credatur, cum omnis gradus militiæ chriſtianæ de incrementis profectuum debeat æſtimari. An poſſint cuiquã maiora cõmitti? Merito ſanctorũ patrum uenerabiles ſanctiones cum de ſacerdotũ electione loquerentur, eos demum idoneos ſacris adminiſtrationibus cenſuere, quorum omnis ætas à puerilibus exordijs uſq; ad prouectiores annos per diſciplinæ eccleſiaſticæ ſtipendia cucurriſſet, ut unicuiq; teſtimoniũ prior uita præberet, nec poſſet de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus caſtis, pro actibus ſtrenuis, celſioris loci præmium deberetur. Si enim ad honorem mundi ſine ſuffragio temporis, ſine merito laboris indignum eſt peruenire, & notari ambitus ſolent, quos probitatis documenta nõ adiuuant, quàm diligens, & quàm prudens habenda eſt diſpenſatio diuinorũ munerum, & cœleſtium dignitatum, ne in aliquo apoſtolica & canonica decreta uiolentur, & his eccleſia domini regenda credatur qui legitimarũ inſtitutionum neſcij, & totius humilitatis ignari, non ab infimis ſumere incrementũ, ſed à ſummis uolunt habere principiũ? cum ualde iniquũ ſit & abſurdũ ut imperiti magiſtris, noui antiquis, & rudes præferant̃ emeritis. In domo quidem magna neceſſe eſt (ſicut Apoſtolus ait) uaſa diuerſa ſint, quædam aurea, argenta, quædam uero lignea, & fictilia: ſed horum miniſterium pro materiæ qualitate diſcernitur, nec qui eſt precioſorũ, idem uſus eſt uilium. Nam inordinata ſunt omnia ſi fictilia aureis, & lignea præferantur argenteis. Sicut autem in ligneis & fictilibus eorum omniũ ſpecies figuratur, qui nullis adhuc uirtutibus nitent, ita in aureis & argenteis hi ſine dubio declarantur, qui per longum eruditionis ignem, & per fornacem diuturni laboris excocti, aurum probatũ, & argentum purum eſſe meruere. Quibus ſi merces pro deuotione non redditur, omnis eccleſiaſtica diſciplina reſoluitur, omnis ordo turbatur, dum in eccleſia qui nullũ ſubiere miniſterium, peruerſo eligentium iudicio debitum obtinent principatũ. Cum ergo inter uos tantum ualuerint, aut ſtudia populariũ, aut ambitus ſuperborũ, ut non ſolum laicos, ſed etiam ſecundarũ uxorum uiros, aut uiduarũ maritos ad officium cognoſcamus paſtorale prouectos, nonne aptiſſimę exigunt cauſæ, ut eccleſiæ in quibus iſta cõmiſſa ſunt, iudicio ſeueriore purgentur, & non ſolum in tales præſules, ſed etiam in ordinatores eorum ultio competens proferatur? Sed circunſtant nos hinc manſuetudo clementiæ, hinc cenſura iuſtitiæ. Et quia uniuerſæ uiæ domini miſericordia & ueritas, cogimur ſecundum ſedis apoſtolicæ pietatem, ita noſtram temperare ſententiam, ut trutinato pondere delictorum, quæ conſtat nõ unius eſſe menſuræ, quædam definiamus utcunq; toleranda, quędam uero penitus amputanda. Eos enim qui uel ſecundas nuptias inierunt, uel uiduarũ ſe cõiugio ſociarunt, nec apoſtolica, nec legalis autoritas ſacerdotũ obtinere permittit, & multo magis illum, ſi fuerit ueſtro iudicio cõfutatus, qui ſicut ad nos relatũ eſt duarum ſimul eſt maritus uxorũ, uel illum qui à prima uxore dimiſſus, alterã duxiſſe perhibetur. Cæteros uero quorũ prouectio hoc tantum reprehenſionis incurrit,

quod

quod ex laicis ad officiũ episcopale delecti sunt, neq; ex hoc quod uxores habeant possunt esse culpabiles, susceptũ sacerdotiũ tenere permittimus, nõ præiudicantes apostolicæ sedis statutis, nec prędecessorũ nostrorũ nostrisq; decretis, quibus salubriter statutũ est, ne primũ uel secundũ aut tertiũ in ecclesia gradũ quisquã laicorum quibuslibet suffragijs fultus ascendat, priusquã ad hoc meritum per legitima augmẽta perueniat: quod enim utrunq; patimur esse ueniale, multũ postmodũ esse nõ poterit, si quisquã omnino id quod interdicimus usurpare præsumpserit, quia remissio peccati nõ dat licentiã delinquendi, nec quod potuit aliqua ratione concedi, phas erit amplius impune cõmitti. Donatũ autem Salicinensem ex Nouatiano cum sua (ut cõperimus) plebe cõuersum, ita dominico uolumus gregi præsidere, ut libellũ fidei suæ ad nos meminerit dirigendũ, quod & Nouatiani dogmatis damnet errorẽ, & plenissime confiteaᵣ catholicã ueritatẽ. Maximũ quoq; ex laico licet reprehensibiliter ordinatũ, tamen si Donatista iam nõ est, & à spiritu schismaticæ prauitatis alienus, ab episcopali quam quoquo modo adeptus est nõ repellamus dignitate, ita ut & ipse libello ad nos ædito catholicum se esse manifestet. De Aggaro & Tyberiano, quorũ à cæteris qui ex laicis ordinati sunt in hoc causa diuersa est, quod eorũ ordinationi atroces tumultus, & sæuæ seditiones memoranᵣ esse famulatę, uestro iudicio cuncta cõmisimus, ut relata habiti apud uos examinis fide, quid de supradictis statuendũ sit scire possimus. Illę aute famulæ dei quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate ac uerecundia, si se incontaminatis nõ audeant cõparare uirginibus. Quamuis enim omne peccatũ ex uoluntate nascaᵣ, & potuerit corruptione carnis mens inuita nõ pollui, minus tamen eisdem oberit, si quod potuerint animo nõ amittere, doleant se uel corpore perdidisse. Cum itaq; de omnibus ferè quę fratris nostri Potentij relatio cõtinebat plenissime dilectionẽ uestrã per Dauid fratrẽ & coëpiscopum nostrum, qui & sacerdotij merito nobis est probatus & moribus, uideatis instructã, superest fratres, ut concordi obedientia salubres suscipiatis hortatus, & nihil per contentionẽ agentes, sed ad omne studiũ deuotionis unanimes diuinis & apostolicis cõstitutionibus pareatis, & in nullo patiamini pia canonũ decreta uiolari. Quæ enim nunc certarum remisimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne quod ad tempus pia lenitate cõcessimus, iusta post hæc ultione plectamus.

EPISTOLA L. LEONIS PAPAE AD NICETAM EPISCOPVM AQVILEIENSEM, DOcentis quid de coniugijs agendũ sit eorũ qui bello capti, & ad longum tempus detenti tandem domũ redierunt, cum uxores interim ipsorum alijs uiris nupserint. Et quid de illis qui immolatitijs cibis usi sunt in captiuitate, præterea an baptismus iterandus sit, edocetur.

EGRESSVS ad nos filius meus Adeodatus diaconus sedis nostræ, dilectionẽ tuam poposcisse memorauit, ut de his à nobis autoritatem Apostolicæ sedis acciperes, quæ quidem magnam difficultatem dijudicationis uidentur afferre, sed pro inspectione temporaliũ necessitatũ adhibenda curatio est, ut uulnera quæ hostilitatis aduersitate illata sunt, religionis maxime ratione sanenᵣ. Cum ergo per bellicã cladẽ, & per grauissimos hostilitatis incursus, ita quędã dicatis diuisa esse cõiugia ut abductis in captiuitatem uiris, fœminæ eorũ remanserint destitutę, quę uiros proprios aut interemptos pu-

tarint, aůt nunq̃ à dominatione crediderint liberandos, & ad aliorũ coniugiũ ſolicitudine cogente tranſierint, cumq́ nũc ſtatu rerum auxiliante domino in meliora cõuerſo, nõnulli eorũ qui putabantur perijſſe remeauerint, meritò charitas tua uidetur ambigere quid de mulieribus quæ alijs iunctæ ſunt uiris, à nobis debeat ordinari. Sed quia nouimus ſcriptũ, quod à deo iungitur mulier uiro: & iterum præceptũ agnouimus, ut quod deus iunxit, homo nõ ſeparet: neceſſe eſt ut legitimarũ fœdera nuptiarũ redintegrãda credamus, & remotis malis quę hoſtilitas intulit, unicuiq́ hoc quod legitime habuit, reformetur: omniq́ ſtudio procurandũ eſt, ut recipiat unuſquiſq́ quod propriũ eſt. Nec tamen culpabilis iudicet̃, & tanq̃ alieni iuris peruaſor, qui perſonam eius mariti qui iam non eſſe æſtimabat̃, aſſumpſit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captiuitatẽ ducti ſunt, pertinebant, in ius alienũ tranſire potuerunt, & tamen plenũ iuſtitiæ eſt, ut ijſdem reuerſis propria reformentur. Quod ſi in mancipijs uel in agris, aut etiã in domibus ac poſſeſſionibus rite ſeruat̃, quãto magis in cõiugiorũ redintegratione faciendũ eſt, ut quod bellica neceſſitate turbatũ eſt, pacis remedio reformet̃. Et ideo ſi qui poſt longã captiuitatẽ reuerſi, ita in dilectione ſuarũ coniugũ perſeuerant, ut eas cupiant in ſuũ redire conſortium, omittendũ eſt & inculpabile iudicandum quod neceſſitas intulit, & reſtituendum quod fides poſcit. Si autẽ aliquæ mulieres ita poſteriorũ uirorũ amore ſunt captę ut malint his cohærere, quàm in legitimũ redire conſortium, meritò ſunt notandę, ita ut etiã Eccleſiaſtica cõmunione priuentur, quia inexcuſabiliter contaminationẽ criminis elegerunt, oſtendentes ſibimet pro ſua incõtinentia placuiſſe, quod iuſta remiſſio potuit expiare. Redeant ergo in ſuũ ſtatum uoluntaria redintegratione cõiugia, neq́ ullo modo ad opprobrium malæ uoluntatis trahatur, quod cõditio neceſſitatis extorſit: quia ſicut hæ mulieres quæ reuerti ad uiros ſuos nolunt, impiæ habendę ſunt, ita illæ quæ in affectũ initum ex deo redeunt, merito ſunt laudandæ iudicio. De his autem Chriſtianis qui inter eos à quibus fuerant captiuati immolatitijs cibis aſſeruntur polluti, conſultationi charitatis tuæ hoc etiam reſpondendum eſſe credimus, ut pœnitentiæ ſatiſfactione purgentur: quæ non tam temporis longitudine quàm cordis compunctione penſanda eſt: & ſiue hoc terror extorſerit, ſiue fames ſuaſerit, non dubitetur abolendum, cum huiuſmodi cibus pro metu, aut indigentia, non pro religionis ueneratione ſit ſumptus. His uero de quibus dilectio tua ſimiliter nos credidit conſulendos, qui ad iterandum baptiſmum uel metu coacti ſunt, uel errore traducti, & nunc ſe cõtra catholicæ fidei ſacramentum egiſſe cognoſcunt, ea cuſtodienda eſt ratio, qua in ſocietatem noſtram nõ niſi per pœnitentiæ remedium, & per impoſitionem epiſcopalis manus, cõmunionis recipiant unitatem, temporis pœnitudinis habita moderatione, tuo conſtituente iudicio, prout conuerſorũ animos perſpexeris eſſe deuotos: pariter etiam habens ſenilis ætatis intuitum, & periculorum quorunq́ aut ægritudinis reſpiciens neceſſitates, in quibus ſi quis ita grauiter urgeatur, ut dum adhuc pœnitet de ſalute ipſius deſperetur, oportet ei per ſacerdotalẽ ſolicitudinem cõmunionis gratia ſubueniri. Nam hi qui baptiſmum ab hæreticis acceperunt cum baptizati antea non fuiſſent, ſola inuocatione ſpiritus ſancti per impoſitionem manuum confirmandi ſunt, quia formam tantum baptiſmi ſine ſanctificationis uirtute ſumpſere. Et hanc regulam ut ſciatis ſeruandam, omnibus Eccleſijs prædicamus ut lauacrum ſemel initum nulla iteratione uiolet̃, dicente Apoſtolo: Vnus dominus, una fides, unum baptiſma, cuius ablutio nulla iteratione tentanda eſt, ſed (ut diximus) ſola ſanctificatio ſancti ſpiritus inuocanda eſt, ut quod ab hæreticis nemo accipit, à catholicis ſacerdotibus conſequatur. Hanc autem epiſtolam noſtram quam ad cõſultationem tuę fraternitatis emiſimus, ad omnes fratres cõprouinciales Epiſcopos facies peruenire, ut omnium obſeruantiæ data proſit autoritas.

EPISTOLARVM FINIS.

S. Clemen
Opera
&
S. Gregor
Nazianz: